

HEYDƏR ƏLİYEV

**TƏHSİL
MİLLƏTİN
GƏLƏCƏYİDİR...**

**TƏHSİL
BAKİ - 2002**

*Müəllim adı ən yüksək addır.
Mən yer üzündə müəllimdən yüksək
ad tanımıram.*

Heydər Əliyev.

HEYDƏR ƏLİYEV

TƏHSİL MİLLƏTİN GƏLƏCƏYİDİR...

«TƏHSİL» NƏSRIYYATI
BAKİ – 2002

T ertib ed an t ar :

Misir Mərdanov
fizika-riyaziyyat elmləri
doktoru, professor

Əsgər Quliyev
filologiya elmləri namizədi,
dosent

Heydər Əliyev

T 53 Təhsil millətin gələcəyidir...
Bakı, «Təhsil», 2002, 580 səh.

Kitabda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab **Heydər Əliyevin** 1969–2002-ci illərdə müəllimlər qurultaylarında, mətbəh məclislərində, görüşlərdə uşaq və gənclərin təhsili, ölkəmizdə milli təhsil quruculuğu və islahatları haqqında etdiyi məruzələr, nitqlər, çıxışlar xronoloji ardıcılıqla toplanmışdır. 1988-ci ilə qədərki məruzə və çıxışların mətni qismən ixtisar olunmuşdur. Kitab məktəb və pedaqoji fikir tarixini öyrənən mütəxəssislər – pedaqoqlar və tərbiyə nəzəriyyəçiləri, bütövlükdə təhsil işçiləri və təhsilimizin dünənini, bu günü və sabahı ilə maraqlanan geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

T 4301000000 2002
053

Az2

© «Təhsil», 2002

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCAN TƏHSİLİ

«... Məktəb, maarif, təhsil işi ilə həmişə sıx bağlı olmuşam... Hesab edirəm ki, cəmiyyət haradan olursa-olsun, nədən olursa-olsun kəşib təhsilə xərcləməli, gənc nəslin təhsilinə, mütəllimə kömək etməlidir. Bu, mənim prinsipial mövqeyimdir. 25 il bundan öncə Azərbaycana rəhbər seçildə də bu mövqedə olmuşam, indi müstəqil Azərbaycanın dövlət başçısı kimi də bu mövqedəyəm. Mən həyatımın bütün mərhələlərində məhz belə mövqedə durmuşam».

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
12 fevral 1995-ci il

Azərbaycan Respublikası hazırda yeni əsrin, yeni minilliyin ikinci ilini yaşayır. Qədim tarixi və zəngin mədəniyyəti olan xalq, Şərq və Qərb sivilizasiyalarının qovuşduğu coğrafi və strateji geosiyasi məkana malik ölkə, hüquqi-demokratik, dünyəvi dövlət kimi yeni əsrə daxil olan Azərbaycan keçən ilin oktyabrında özünün milli müstəqilliyinin onuncu ildönümünü böyük təntənə ilə qeyd etdi. Ötən əsrdə Vətənimizin keçdiyi tarixi yola yekun vuruldu, yeni əsrdə müstəqil Azərbaycanın ictimai-siyasi və mədəni həyatının inkişaf strategiyasının istiqamətləri bir daha dünyaya bəyan edildi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab Heydər Əliyevin həmin təntənəli tədbirdə dediyi kimi, ötən əsrdə «Azərbaycanda xalq inkişaf edibdir, savadsızlıq tamamilə ləğv olunubdur. Ali təhsil ocaqları, universitetlər yaranıbdir, elmi müəssisələr yaranıbdir, böyük sənaye potensialı yaranıbdir, böyük iqtisadi potensial yaranıbdir. Mədəniyyətimiz çox sür'ətlə inkişaf edibdir. Ədəbiyyat, incəsənət inkişaf edibdir... İndi bunlar bizim müstəqil dövlətimiz üçün böyük iqtisadi, sosial, elmi potensial yaradıbdir. Buna görə biz bu dövrü də layiqincə qiymətləndirməliyik. Tarixdə heç bir səhifə təhrif olunmamalıdır. Müsbət – müsbət, mənfi – mənfi...»

Bəli, həqiqətən XX əsrdə Azərbaycanın böyük nailiyyətləri içərisində təhsil, elm və mədəniyyət sahəsində əsl sıçrayış, böyük intibah dövrü olduğu dəmləz həqiqətdir. Bu da tarixi həqiqətdir ki, bu gün dünya sivilizasiyasına tam cavab verən milli təhsilimizin, elminimizin

mədəniyyətimizin inkişafında Azərbaycana rəhbərlik missiyasını əsrin üçdəbiri müddətində uğurla yeni minilliyə daşıyan möhtərəm cənab Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri vardır. Bəllidir ki, Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi və mədəni inkişafında son 33 ili xüsusi mərhələ təşkil edir. Dünya fəlsəfi və elmi fikir tarixində cəmiyyətin inkişafında, milli tərəqqi və sivilizasiyada tarixi şəxsiyyətin rolu həmişə yüksək qiymətləndirilmiş, ayrı-ayrı millət və xalqların mədəni yüksəlişində, dövlətin möhkəmlənməsində böyük şəxsiyyətlərin, ümum-millət liderlərin aparıcı mövqeyi əsas amillərdən biri kimi təsdiqlənmişdir. Bu gün sür'ətlə dünya birliyinə inteqrasiya olunan müstəqil Azərbaycan dövləti, onun zəngin mədəni irsə və sivil intellektual potensiala malik olan xalqının çağdaş milli tarixinin son bir qərinəsi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm Heydər Əliyevin milli mənafeyi hər şeydən uca tutan, millət və Vətən sevgisindən qaynaqlanan titanik fəaliyyəti ilə, Azərbaycanın müasir tarixi, keçən əsrin taleyüklü illəri onun adı ilə bağlıdır.

Müasir Azərbaycan tarixinin dönüş nöqtələrindən biri sayılan 14 iyul 1969-cu il milli tariximizə Heydər Əliyevin bu gün də Azərbaycana rəhbərlik etdiyi böyük bir tarixi dövrün başlangıcı kimi daxil olub. Azərbaycana rəhbər seçildiyi 14 iyul 1969-cu ildən 20 gün sonra keçirilmiş keçmiş Azərbaycan KP MK-nın məşhur avqust plenumunda Heydər Əliyevin mə'ruzəsində sözün həqiqi mə'nasında Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı sahəsində qarşıdakı illərdə ümum-millət inkişafının uzunmüddətli strategiyasının aydın proqramı verildi. Həç təsadüfi deyildir ki, Heydər Əliyevin keçmiş SSRİ-də yeni idarəçilik konsepsiyasını verən həmin məşhur mə'ruzəsi təkcə keçmiş Sovetlər Birliyində deyil, Qərbin bir çox xarici ölkələrinin mətbuatında da uzun müddət müzakirə obyektinə çevrilmişdi...

Bu gün bir qərinəlik zaman kəsiyindən Heydər Əliyevin həmin çıxışında əsaslandırıldığı milli tərəqqi – Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı konsepsiyasının həyata keçirilməsi yolundakı tarixi xidmətlərini analitik təhlil edəndə, görülmüş işləri milli mənafə baxımından dəyərləndirəndə bu dahi şəxsiyyətin, fenomenal dövlət xadiminin uzaqgörənliyi qarşısında baş əyməyə bilmirsən! Azərbaycanın

məhz bu illərdə sür'ətlə inkişaf etdiyini, təkcə 1970–79-cu illər ərzində sənaye istehsalının ümumi həcmiminin 1945-ci ildən 1969-cu ilədək olan bütün dövrdəkindən 1,3 dəfə çox olduğunu, Azərbaycanda mə'nəvi iqlimin saflaşdığını və «Qoy ədalət zəfər çalsın!» aforizminin Azərbaycanın mə'nəvi-ideoloji və siyasi prinsipinə çevrilməsini, o illərdə Azərbaycandan kənarla respublikamız üçün ən zəruri olan ixtisaslar üzrə 15 mindən artıq yüksək ixtisaslı mütəxəssis hazırlanması, o cümlədən milli hərbi kadrların yetişdirilməsi faktını və bu kimi qlobal işləri təhlil edən Rusiya analitikləri bu nəticəyə gəliblər ki, Heydər Əliyev hələ o illərdə SSRİ-nin tezliklə dağılacığını və Azərbaycanın müstəqil dövlət olacağını görmüş. Bu nəticə son 33 illik tarixi inkişafımızın real yekunu ilə bir daha təsdiqlənir və Heydər Əliyev fenomeninin böyüklüyünü bütün dünyaya nümayiş etdirir. Azərbaycanın Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə keçən dövrü onun qədim və zəngin tarixinin ən şəərəfli səhifələrindəndir. Çünki tarixin haqsızlığı üzündən milli dövlətçiliyindən ayrı düşmüş, milli hissiyyəti buxovlanmış Azərbaycan xalqı məhz o illərdə sür'ətli sosial-iqtisadi və mədəni tərəqqi yoluna qədəm qoymuş, xalqın özünüdərk və özünü təsdiqləməsi üçün zəruri ilkin şərtlər yaradılmış, əhəlinin intellektual inkişaf səviyyəsi ölçüyəgəlməz dərəcədə yüksəlmişdir. Bu gün tam qətiyyətlə demək olar ki, keçən əsrin 70-ci illərinin milli intibahı olmasaydı, 80-ci illərin sonu – 90-cı illərin əvvəllərinin milli-azadlıq mücadiləsinin ölkəni bürümüş vüs'əti də mümkün deyildi. Xalqımızın keçmiş SSRİ-ni lərzəyə salan milli-azadlıq hərəkatı ona görə qüdrətli və əzəmətli ola bildi ki, Heydər Əliyev müdrikliliyi və uzaqgörənliyi ilə əsas qoyulmuş milli oyanış, milli dirçəliş, milli özünüdərk etmə fundamenti, təməli, özülü vardı. Bu da tarixin yenilməz məntiqi və ədalətin təntənəsi idi ki, bu böyük, uzaqgörən siyasətçi və dövlət xadiminin əkdüyü milli oyanış cücərtilərindən boy atıb əmələ gələn müstəqil yeni Azərbaycan milli dövlətçiliyinin qorunub saxlanması, daha da inkişaf etdirilməsi, dönməzliyinin, əbədiyyətinin tə'min olunması missiyasını da tale məhz Heydər Əliyevin özünə e'tibar etdi.

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə fəaliyyətinin bütün tərəflərini işıqlandırmaq üçün cildlərlə kitab yazılsa da, azlıq edər.

Biz burada, bu böyük şəxsiyyətin milli tərəqqinin – elmin, mədəniyyətin və mə'nəviyyətin üstün inkişafının qüdrətli, əvəzədlməz vasitəsi olan təhsilə qayğısından, xalqın təhsillənməsi, xalqın intellektual potensialının möhkəmləndirilməsi, təhsil sisteminin əhəngdar inkişafı yolundakı titanik xidmətlərindən söz açmaq istərdik.

Dünya sivilizasiyasının tarixi təcrübəsi göstərir ki, elmə, təhsilə, mədəniyyətə yüksək qiymət verən xalqlar, dövlətlər və dövlət başçıları bununla nöinki öz ölkələrinin iqtisadi və mədəni yüksəlişini tə'min edir, həm də dünya mədəniyyətinə, sivilizasiyaya böyük töhfə vermiş olurlar. Bu mə'nada, Türkiyə Cümhuriyyətinin qurucusu, böyük öndər Mustafa Kamal Atatürkün dediyi bir müdrik kəlamı xatırlamaq yerinə düşərdi: «**Ən böyük şəxslər özündən çox mənsub olduğu cəmiyyəti düşünən, onun varlığının və xoşbəxtliyinin qorunması yolunda həyatını verən insanlardır**». Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyev məhz belə xoşbəxt taleli dahi insanlardandır. Bu mə'nada, Heydər Əliyevin milli təhsilin inkişafına göstərdiyi qayğı və diqqət özünəməxsusluğu ilə seçilir. Belə ki, Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəldiyi 1969-cu ildən başlanan tarixi mərhələ bu gün Azərbaycan təhsilinin, elminin, mədəniyyətinin intibahı dövrü kimi qavranılır və bu dövr artıq bir qərindədir ki, uğurla davam etməkdədir. Əslində bu mərhələdə Azərbaycanın inkişaf yolu Heydər Əliyevin həyat yolu ilə üst-üstə düşür.

Heydər Əliyev və Azərbaycan təhsilinin inkişafı tarixindən danışarkən onun Azərbaycan müəllimlərinin XI qurultayında (25.12.1998) dediyi belə bir konseptual fikri əsas tutmalıyıq ki, «...xalqımızın maariflənməsi, təhsillənməsi üçün o dövr çox əhəmiyyətli bir dövr olmuşdur. Biz bunu qiymətləndirməliyik, heç vaxt unutmamalıyıq. Biz tariximizə doğru, ədalətli qiymət verməliyik».

Biz bu səmimi e'tiraf tarixi şəxsiyyət müdrikliyinin təntənəsi, millətə, xalqa, dövlətə ləyaqətə xidməti və görülmüş işləri doğru qiymətləndirməyə həqiqi vətəndaş çağırışı, haqqın, ədalətin səsi hesab edirik!

Çağdaş Azərbaycan təhsilinin inkişafı sahəsində Heydər Əliyevin xidmətlərindən burada iki istiqamətdə danışmaq məqsədəuyğundur:

a) Heydər Əliyevin milli tərbiyə və təhsilə dair nəzəri görüşləri;

b) Heydər Əliyevin milli təhsil quruculuğunda, təhsilin müxtəlif sahələrinin əhəngdar inkişafı yolunda gördüyü işlər.

Heydər Əliyev – milli XX əsr Azərbaycan tarixinin böyük nailiyyət-tərbiyə və təhsil lərindən biri ölkəmizdə müasir tipli tədris-tərbiyə nəzəriyyəçisi kimi müəssisələrinin zəngin şəbəkəsinin formalaşması sayıla bilər ki, bu sahənin hərtərəfli inkişafının son 33 illik dövrü Heydər Əliyevin fəaliyyəti ilə sıx bağlıdır. O, təhsilin cəmiyyətin, xüsusən də müstəqil dövlətin inkişafındakı rolundan, son on illərdə keçilmiş yolun uğurlu nəticələrinin əhəmiyyətinin düzgün qiymətləndirilməsi zərurətindən danışıqdan deyir: «**Bu təhsil sisteminin nə qədər dəyərli olduğunu ondan görmək olar ki, Azərbaycanda yüksək savada, biliyə, ixtisasa, yüksək elmə malik insanlar var və onlar cəmiyyətin çox hissəsini təşkil edir. Əgər bunlar olmasaydı, Azərbaycanın iqtisadiyyatı belə güclü inkişaf edə bilməzdi. Bunlar olmasaydı, Azərbaycan elmi inkişaf edə bilməzdi. Bunlar olmasaydı, biz indi Azərbaycanı müstəqil dövlət kimi idarə edə bilməzdik. Onları qiymətləndirmək lazımdır və on illərlə əldə etdiyimiz nailiyyəti heç vaxt unutmamalıyıq.**»

Milli tərəqqidə, müstəqil dövlət quruculuğunda təhsilin, tərbiyənin əvəzsiz rolu olduğunu dəqiq müəyyənləşdirən Heydər Əliyevin zəngin yaradıcılıq irsi, şəxsi nümunəsi və dövlətçilik fəaliyyəti, siyasi görüşləri böyüyük gənc nəslin milli və ümumbəşəri dəyərlər zəminində tərbiyə olunması və təhsil alması işinin səmərəli təşkili üçün ən dəyərli mənbədir. Müstəqil Azərbaycan gənclərinin vətəndaşlıq, şəxsiyyət bütövlüyü və kamillik ölməyi olan bu mənbənin dərinədən öyrənilməsi nəticəsində müstəqil, azad, dünyəvi, hüquqi-demokratik görüşlü müasir gəncliyimizin müstəqillik uğrunda inamlı və inadlı mübarizəsinin şahidi olmaq mümkündür. Çox təəssüf ki, ölkəmizdə hələ də milli tərbiyənin tam, bitkin konsepsiyası işlənməmiş, uzunmüddətli proqramı hazırlanmamışdır. Lakin Heydər Əliyevin məruzə, nitq və çıxışlarında irəli sürülən qiymətli fikirlər tərbiyə işinin həm məzmunu, həm də həyata keçirilmə yollarını müəyyənləşdirir, müstəqil Azərbaycanın milli tərbiyə konsepsiyasının əsas müddəalarını və təməl prinsiplərini ortaya qoyur. O, ölkəmizin gənclərinin müstəqil dövlət sahibi, öz

taleyinin sahibi olmaq hissini yaşayaraq sahibkarlıq məziyyətlərinə yiyələnməsi ideyasını irəli sürür. Müstəqil Azərbaycanın gələcəyi, milli müstəqilliyimizin taleyi belə insanların yetişdirilməsinə tələb edir. Onun fikrincə, «**hər bir Azərbaycan gənci öz həyat yolunu müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcək yolu kimi qəbul etməlidir.**» gənclərin əsas vəzifəsi isə «**özünü Azərbaycan Respublikasının inkişafına həsr etməkdən, müstəqil Azərbaycan Respublikasının yaşamasına və əbədi olmasına həsr etməkdən ibarət olmalıdır.**»

Deməli, milli tərbiyə işinin məzmunu ilk növbədə gənclərin dövlətçilik, müstəqillik, azadlıq və onların qorunması uğrunda mübarizlik ruhunda tərbiyə olunmasından ibarətdir. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin daim qorunmasına cəhd hissini formalaşdırılması ideyası Azərbaycan gənclərinin I Forumunda (02.02.1996) Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi aşağıdakı komponentləri özündə birləşdirməlidir. Birincisi, Azərbaycan qanunlarının aliliyini təmin etmək, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını qorumaq sə'yidir. Hər bir gənc bu sə'yə yerinə yetirə bilmək üçün hazırlanmalıdır və onun daşıyıcısı olmağı bacarmalıdır. İkincisi, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək, qoruyub saxlamaqdır. Üçüncüsü, Azərbaycanın müstəqilliyini təmin edən ordusunun varlığıdır. Dördüncüsü, Azərbaycanda yüksək təhsil sistemi, ümumtəhsil sisteminin mövcudluğudur. Beşincisi isə, gənclərin yüksək mə'nəviyyət ruhunda tərbiyələndirilməsidir. Bu məqsədlə: a) Azərbaycan xalqının milli-mə'nəvi dəyərləri və ümumbəşəri dəyərlər hər bir gənc tərəfindən mənimsənilməlidir; b) Gənclərimiz milli ruhda tərbiyə olunmalıdır; c) Gənclərimiz tariximizi, dilimizi, mədəniyyətimizi və dini dəyərlərimizi yaxşı bilməlidir.

Milli tərbiyəyə Heydər Əliyevin konseptual baxışı belədir: «**Mə'nəviyyət olmayan yerdə heç bir şey ola bilməz... Bu gün mə'nəvi tərbiyə də keçmiş illərdən daha çox lazımdır.**»

Yeri gəlmişkən deyək ki, mə'nəvi tərbiyə məsələsi Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi ilk günlərdən başlayaraq həmişə aparıcı istiqamətlərdən biri olmuş, onun təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə 1979-cu ildə Bakıda «Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması: mə'nəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemlər» mövzusunda Ümumittifaq

konfransı keçirilmiş, konfransda onun etdiyi mə'ruzədə mə'nəvi tərbiyə ilə bağlı irəli sürdüyü fikirlər indi də aktuallığını qoruyub saxlamaqdadır.

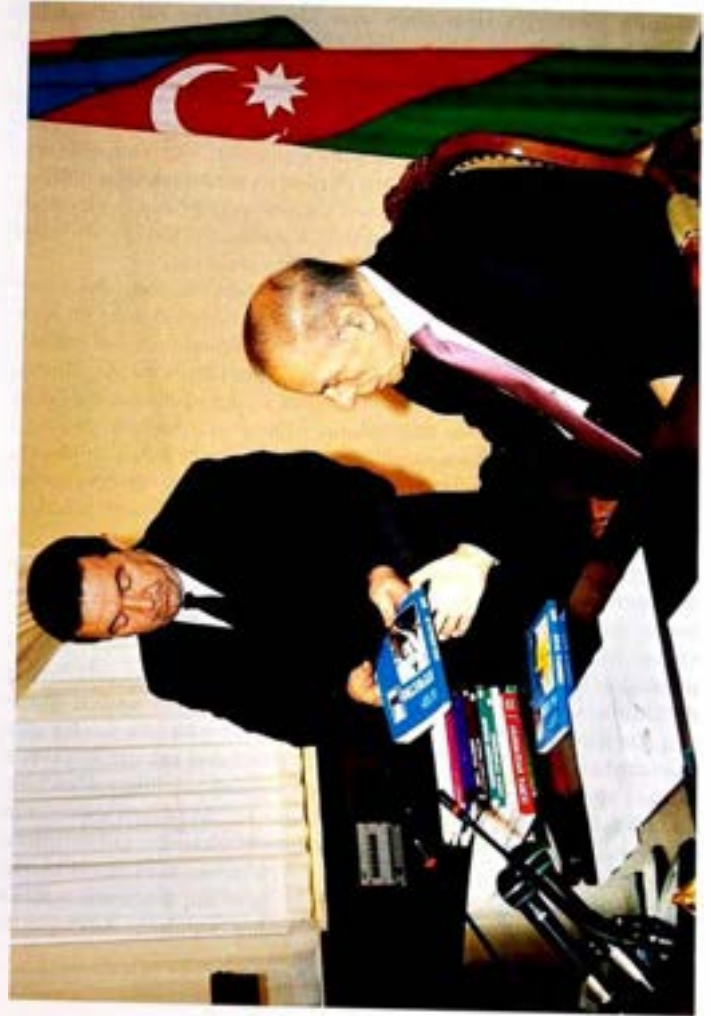
Heydər Əliyev irsində Vətən sevgisi, Azərbaycan sevgisi – azərbaycançılıq hissi, xalq, millət sevgisi, dil sevgisi, milli mədəniyyət sevgisi xüsusi yer tutur. O, bunları insan üçün mə'nəvi əsas kimi təqdim edir və mə'nəvi sərvətə sahib olmayanların müstəqil Azərbaycanın inkişafında lazımı səviyyədə iştirak edə bilməyəcəyi qənaətinə gəlir. Elə buradan da milli tərbiyə işinin məzmununda Vətənə – Azərbaycana, millətə, dilə, dinə, milli-mə'nəvi dəyərlərə hörmət və sevgi hisslərinin formalaşdırılması zərurəti meydana çıxır.

Heydər Əliyev irsində sədaqətçilik – insanın insana, insanın Vətəninə, xalqına, dövlətinə sədaqət hissi xüsusi yer tutur. Onun şəxsi nümunəsi və həyat təcrübəsi xalqına, ölkəsinə, dövlətinə əsl sədaqətçilik örnəyidir. Heydər Əliyevin irsində böyüyən nəslin fiziki, mə'nəvi və əqli tərbiyəsi məsələləri də geniş yer tutur. Hesab edirəm ki, Azərbaycanın milli tərbiyə konsepsiyasında bu cəhətlər mütləq öz geniş əksini tapmalıdır.

Heydər Əliyev ilk dəfə olaraq elmi uzaqgörənliklə milli tərbiyənin məzmununa gənc nəslin milli vətənpərvərlik anlayışını da daxil etmiş və onun məzmununu müəyyənləşdirmişdir. Gənclərimizin milli ruhda, milli-mə'nəvi dəyərlər əsasında tərbiyələnməsini vacib sayan Heydər Əliyev göstərir ki, gənclərimiz tariximizi yaxşı bilməlidirlər, tariximizi yaxşı bilməyən gənc vətənpərvər ola bilməz. Bəs vətənpərvərlik nədir? Heydər Əliyev bu barədə belə deyir: «Vətənpərvərlik böyük məşhurdur. Bu, sadəcə, orduda xidmət etmək deyil. Vətənə sadıq olmaq, Vətəni sevmək, torpağa bağlı olmaq – budur vətənpərvərlik. Vətənpərvər gənclər yetişdirilməsi təkcə təhsil müəssisələrinin işi ilə bitmir. İlk olaraq, ailədən başlayan bu tərbiyəvi iş təhsil müəssisələrində davam etdirilir, bütün cəmiyyətin, onun hər bir üzvünün əməlidən müsbət nümunələrlə yetkinləşir».

Milli vətənpərvərlik məhz mə'nəviyyət məsələsinə, mə'nəvi tərbiyə işinin məzmununa daxildir.

Heydər Əliyevin milli tərbiyədə hər bir gəncdə azərbaycançılıq hissinin formalaşdırılması fikri milli tərbiyə konsepsiyasının, eləcə

də milli ideologiya siyasətinin əsas ideyalarından biri olmalıdır. Yaşadığı ölkədən, vətəndaşı olduğu dövlətdən asılı olmayaraq, dünyanın harasında azərbaycanlı varsa, onda azərbaycançılıq hissi özünü göstərməlidir. Bu hissə **AZƏRBAYCAN sevgisində, ANA VƏTƏN məhəbbətində** təzahür edir. Bu haqda Heydər Əliyevin sözlərinə diqqət yetirsək, məsələnin mahiyyəti hamı üçün aydın olar: «Azərbaycanı sevmək – azərbaycançılıq hissiyyatını özündə cəm etmək deməkdir».

Heydər Əliyevin yaradıcılıq irsi elmi-nəzəri, pədaqoji ideyalarla olduqca zəngindir. Bu nəzəri müddəalar içərisində tərbiyə və təhsil məsələləri sistem halında, kompleks şəkildə götürülür.

Heydər Əliyevin çoxcəhətli fəaliyyətində təhsil nəzəriyyəsi, təhsilin məzmunu, təhsilin milli tərəqqidə rolu və mahiyyəti, təhsilin məzmunu və milli ideologiya, milli ideologiya prinsiplərinin təhsil müəssisələrində tədrisi, milli dövlətçilik atributlarının tədrisi və öyrədilməsi yollarına dair nəzəri görüşlərinin tədqiqi və araşdırılması müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Bu məsələlərin sistemli araşdırılması müstəqil Azərbaycanın təhsil konsepsiyasının, Azərbaycanın təhsil sahəsində dövlət islahat proqramının, bütövlükdə müasir təhsil sisteminin nəzəri əsaslarını müəyyənləşdirməyə imkan verir. Həmin nəzəri müddəalardan bir neçəsinə diqqət yetirək:

Heydər Əliyevin təhsillə bağlı nəzəri fikirləri içərisində təhsilin məzmununun müstəqil Azərbaycanın dövlətçiliyi prinsipləri əsasında qurulması ideyasının əsaslandırılması mühüm yer tutur. Onun fikrincə, «Dövlət müstəqilliyinin xalqımıza bəxş etdiyi nə'mətlərdən biri də odur ki, biz artıq təhsil sistemimizi xalqımızın, millətimizin tarixinə, mə'nəviyyatına, ən'ənələrinə uyğun quruq. Doğrudur, bu proses çox mürəkkəb prosesdir. Bu proses qısa müddətdə başa çatma bilməyəcəkdir. Bu gün təhsil sahəsində çalışan bütün vətəndaşlara, müəllimlərə, təhsil müəssisələrinin rəhbərlərinə müraciət edərək xahiş edirəm ki, onlar tezliklə təhsil sistemində işlərin müstəqil Azərbaycanın prinsipləri əsasında qurulmasına nail olsunlar. Burada dərsliklərin dəyişilməsi, yeni dərsliklərin yaranması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bilirəm, bu, asan məsələ deyil. Bu bir çox amillərlə bağlıdır, ondan asılıdır... Ancaq indi

dərs alan uşaqlar, gənclər gərək mütləq və mütləq bizim yeni dərsliklər əsasında oxusunlar...»

Heydər Əliyevin bu məsələdə, yə'ni təhsilin məzmunca milli müstəqilliyimizin prinsiplərinə uyğunlaşdırılmasında humanitar fənlər, xüsusən tarix, dil və ədəbiyyatın tədrisinin ilk növbədə məzmunca yeniləşdirilməsi haqda nəzəri görüşləri mahiyyət e'tibarı ilə milli dövlətçilik ideologiyasının gənclər tərəfindən dərinlən mənimsənilməsinə xidmət edir. O deyir: «Milli ideologiyamızı hər yerdə təbiiq etmək üçün məktəblərdə Azərbaycan xalqının tarixinin tədrisində çox ciddi fikir vermək lazımdır... Gənclərimiz öz tarixini, öz tarixi keçmişini gərək yaxşı bilsinlər. Çünki mə'nəviyyatımız, gənclərin bugünkü və gələcək mə'nəviyyatı bununla bağlıdır». Göründüyü kimi, Heydər Əliyev təhsilin məzmunca milli ideologiyaya uyğun, müstəqillik prinsiplərinə müvafiq qurulmasını mə'nəvi tərbiyənin də mühüm amili hesab edir. Çünki o, tərbiyə və təhsilə milli dövlətçilik ideologiyası kontekstində, vahid sistem halında yanaşır. Müstəqil Azərbaycanda təhsil sahəsində islahatın dövlət proqramında mühüm istiqamətlərdən biri olan təhsilin məzmunca yeniləşdirilməsi işində məhz Heydər Əliyevin milli ideologiya konsepsiyasının mühüm komponentləri əsas götürülmüşdür. Çünki Heydər Əliyev öyrədir ki, «**bu ideologiyamı qurmaq, yaratmaq, təşkil etmək, eyni zamanda əməli surətdə həyata keçirmək lazımdır. Bu baxımdan, məktəblərdə çox iş görmək lazımdır.**» Həmin ideologiyamın təhsilin məzmununda əks olunan və təhsil müəssisələrində tədris edilməli, öyrədilməli komponentləri hansılardır? Bu suala Heydər Əliyevin milli ideologiyamızın konsepsiyasına dair nəzəri fikirlərində aydın cavab almaq mümkündür.

Birincisi, dövlətçilik. Dövlətçilik bu gün və gələcəkdə bizim hər bir vətəndaşımızın, cəmiyyətin, dövlətin əsas vəzifəsi olmalıdır. Dövlətçilik Azərbaycanın müstəqilliyini, ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaqdır, Azərbaycanın müstəqilliyini möhkəmləndirməkdir. Dövlətçilik hər bir vətəndaşın qəlbində olmalıdır. Ona görə də hər bir vətəndaş vətənpərvərlik hissləri ilə yaşamalıdır. Milli təhsil-tərbiyə müəssisələrinin əsas vəzifəsi gənclərdə həmin hisslərin tərbiyə edilməsinə kömək etməkdir. Milli vətənpərvərlik, milli qürur, milli iftixar hissi milli dövlətçiliyimizin möhkəmlənməsinə, əbədi olmasına xidmət etməlidir.

İkincisi, milli-mə'nəvi dəyərlərdir ki, milli ideologiyamızın bu komponenti xalqımızın, millətimizin milli mentalitetini təşkil edir. Bu dəyərləri dərinlən bilməyən, onunla fəxr etməyən, dilini, dinini, tarixini, mədəniyyətini sevməyən insan vətənpərvər ola bilməz. Təhsil sisteminin vəzifəsi gənclərdə bu hissələrin formalaşmasına, təhsilin məzmununda onlara əsaslanılmasına çalışmaqdan ibarət olmalıdır.

Üçüncüsü, milli ideologiyamızın başqa bir komponenti ümumbəşəri dəyərlərdir. Təhsilin məzmununda ümumbəşəri dəyərlər, o cümlədən dünyəvi, sivil, hüquqi-demokratik dövlət quruculuğu, insan və vətəndaş azadlıqları və hüquqlarının qorunması, özgə xalqların mə'nəvi dəyərlərinə hörmət və s. amillərin nəzərə alınması Azərbaycan təhsil sisteminin məzmununda aparıcı istiqamətlərindən biri olmalıdır.

Nəhayət, müstəqil Azərbaycanın milli ideologiyasının komponentlərindən biri, onun özəyini, əsasını təşkil edən AZƏRBAYCANÇILIQDIR. Heydər Əliyevin tə'birincə desək, «dövlətçilik, milli-mə'nəvi dəyərlər, ümumbəşəri dəyərlər – bunlar hamısı azərbaycançılıq anlayışının tərkib hissələridir».

Bu o deməkdir ki, müstəqil Azərbaycanın təhsil sistemində təhsilin, tərbiyənin məzmununu milli ideologiyamızın ilk dəfə möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyev tərəfindən elmi cəhətdən əsaslandırılmış konsepsiyasının əsas komponentlərinin, xüsusən azərbaycançılığın məzmun və mahiyyətinin təhsil-tərbiyə müəssisələrində uşaqlara, gənclərə, yeni-yetmələrə dərinlən öyrədilməsinə nail olmaqdan ibarətdir. Hesab edirik ki, Azərbaycan milli ideologiyasının həmin konseptual müddəaları, təməl prinsipləri və tərkib hissələri, əsasən, aşağıdakılardan ibarətdir:

- ♦ Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, suverenliyinin möhkəmləndirilməsi, dönməzliyinin və əbədliliyinin tə'min olunması;
- ♦ Azərbaycan xalqının bütövlüyünün, milli həmrə'yliyinin tə'min olunması; vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması; dünya azərbaycanlılarının «Azərbaycan» ideali ətrafında birliyinə nail olunması;
- ♦ Azərbaycanın iqtisadi müstəqilliyinin, sərbəst, azad bazar münasibətlərinin bərqərar olması, ölkəmizdə açıq cəmiyyətin formalaşmasına nail olunması;
- ♦ milli ideologiyamızın ifadə vasitəsi olan müstəqil Azərbaycanın dövlət dilinin – Azərbaycan dilinin hərtərəfli inkişaf etdirilməsi;

♦ Azərbaycan xalqının milli-mə'nəvi dəyərlərinin, milli mentalitetinin inkişaf etdirilməsi; türk dünyası, islam aləmi ilə əlaqələrin möhkəmləndirilməsi;

♦ Azərbaycanın müstəqil dövlətçiliyinin təməl ünsürlərindən olan milli mədəniyyətin geniş təbliği və inkişafının tə'min edilməsi;

♦ Azərbaycançılığın milli ideologiyamızın prioritet, aparıcı amili kimi dərk edilməsi, «Azərbaycançılıq – müstəqil Azərbaycanın milli dövlətçilik ideologiyasıdır!» prinsipinin reallaşmasının tə'min edilməsi;

♦ Azərbaycanın ilk demokratik Konstitusiyasının milli dövlətçilik ideologiyasının əsas ifadə vasitəsi olması; Konstitusiyamızda insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının tə'minatı; Azərbaycanın milli dövlətçiliyində ümumbəşəri dəyərlərin, dünyəvi, hüquqi-demokratik, sivil dövlət quruculuğu prinsiplərinin tə'min edilməsi, həmin prinsiplərin tam bərqərar olunması;

♦ Azərbaycanın dövlətçilik atributlarının milli ideologiyanın tərkib hissələrindən biri olması; Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzlərinə – bayraq, gərb və himnə ölkə vətəndaşlarında, xüsusən gənclərdə hörmət və ehtiram hisslərinin aşılınması, dövlət müstəqilliyinin və milli azadlığın mə'na və mahiyyətinin geniş təbliğ edilməsi;

♦ Azərbaycan milli ideologiyasının əsas prinsipləri və tərkib hissələrinin təhsil ocaqlarında təbliği və tədrisinin zəruriliyi;

♦ Azərbaycan milli ideologiyasının geniş təbliği, tədrisi, öyrədilməsi yolu ilə müstəqilliyimizin tə'minatçısı olacaq gənclərdə milli vətənpərvərlik hisslərinin, milliyətçilik (millətsevərlik) duyğularının, milli ruhun yüksəlməsinə nail olunması və s.

Heydər Əliyevin milli ideologiya və təhsilin məzmunu ilə bağlı nəzəri görüşlərində milli müstəqilliyimizin mə'na və məzmun daşıyıcıları, ifadəçiləri, simvolları olan dövlətçilik atributlarının qəbulu, onların mahiyyəti və mə'nasının Azərbaycan gəncliyinə öyrədilməsi, təhsil müəssisələrində uşaqlara, yeniyetmələrə gərəyinca tədrisinin zəruriliyi barədə apardığı məqsədyönlü işlər, irəli sürdüyü konseptual fikirlər mühüm yer tutur. Bu böyük şəxsiyyətin milli dövlət quruculuğu sahəsindəki böyük xidmətlərindən biri də dövlətçilik atributlarının bərpası, qəbulu, onların təbliği və tədrisi sahəsində gör-

düyü məqsədyönlü, sistemli, ardıcıl, tarixi əhəmiyyətli işlərdir. Müstəqil Azərbaycanın üçrəngli bayrağının dövlət bayrağı kimi bərpa edilməsi, digər atributların qəbulu ilə bağlı gördüyü işlərin birinci mərhələsi Heydər Əliyevin fəaliyyətinin Naxçıvan Muxtar Respublikasına rəhbərlik etdiyi dövrə (22 iyul 1990 – 9 iyun 1993-cü il) təsadüf edir.

Prezident Heydər Əliyevin Azərbaycanda həyata keçirdiyi uğurlu milli dövlət quruculuğu siyasəti müstəqilliyimizin atributlarının tam formalaşmasına, onların bütün vətəndaşlar, xüsusən gənclər arasında təbliği, tədris müəssisələrində tədrisi işində yeni keyfiyyət dəyişmələrinə tarixi zəmin hazırladı. Belə ki, Heydər Əliyevin dövlətçilik atributları ilə bağlı tarixi xidmətlərinin ikinci mərhələsi, hər şeydən əvvəl, onun imzaladığı və rəhbərliyi ilə hazırlanan müxtəlif qanunvericilik aktlarında, eləcə də bir sıra çıxış və məqalələrində irəli sürərək əsaslandırdığı aşağıdakı prinsiplərin həlli ilə səciyyələni:

♦ Dövlət müstəqilliyimizin atributlarının müstəqil Azərbaycanın Konstitusiyasında təsbit olunması;

♦ Ölkənin bütün təhsil-tərbiyə müəssisələrində Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, milli azadlığının mə'na və məzmununun tədrisi ideyasının ilk dəfə irəli sürülməsi və bu ideyanın gerçəkləşməsi üçün dövlətçilik atributlarının dərinədən öyrənilməsinin və təbliğinin zəruriliyinin əsaslandırılması;

♦ Azərbaycan vətəndaşlarında, xüsusən gənclərdə milli vətənpərvərlik və azərbaycançılıq hisslərinin, Vətənə, millətə, xalqa sədaqət və məhəbbət ruhunun tərbiyə olunmasında dövlət müstəqilliyi atributlarının təbliğinin, öyrənilməsinin, tədrisinin rolu və əhəmiyyətinin müəyyənəşdirilməsi;

♦ Dövlət rəmzlərinin mahiyyəti və əhəmiyyətinin əhali arasında geniş təbliğ olunması, gənc nəslin Azərbaycanın bayrağına, gerbinə və himninə dərin hörmət və ehtiram ruhunda tərbiyə edilməsi ölkəmizdə vətəndaş cəmiyyətinin, hüquqi-demokratik və vətəndaş həmrəyliyi cəmiyyətinin formalaşdırılmasının mühüm amili, faktor olması ideyasının ilk dəfə olaraq irəli sürülüb əsaslandırılması;

♦ Azərbaycanın dövlət rəmzlərinin mə'na, funksiya və mahiyyətinin Azərbaycan gəncliyinə dərinədən öyrədilməsi milli ideologi-

yanının əsas təməl prinsiplərinin (milli-mə'nəvi dəyərlər, ümum-bəşəri dəyərlər, milli dövlətçilik, Azərbaycançılıq – Vətəncilik, istiqbalçılıq, dünyəvilik və s.) təbliğinin və tədrisinin mühüm şərtlərindən biri olması ideyası;

♦ Hər bir Azərbaycan vətəndaşında, xüsusən gənclərdə dövlət rəmzlərinə – bayrağa, gerbə və himnə hörmət və ehtiramla yanaşmağın onun Konstitusiyaya ilə müəyyən olunan vətəndaş vəzifəsi olduğunu şüurlu olaraq dərk etməsinə nail olunması;

♦ Milli dövlətçilik atributlarına gənclərdə yeni sivil münasibətin formalaşmasının zəruriliyi ideyası;

♦ Dövlətçilik atributlarına olan sevgi, məhəbbət hisslərinin Vətənə, xalqa, dövlətə olan məhəbbətə bərabərliyi ideyasının ilk dəfə irəli sürülməsi və s.

Göründüyü kimi, Heydər Əliyevin milli müstəqillik atributlarının məzmun və mahiyyəti ilə bağlı irəli sürüb əsaslandığı konseptual fikirlər təhsil, tərbiyə işinin məzmunca müstəqil dövlətçilik prinsiplərinə uyğun qurulmasına birbaşa xidmət edir və milli ideologiyamın təhsil-tərbiyə müəssisələrində sistemli öyrədilməsində əvəzsiz rol oynayır.

Azərbaycanda dövlətçilik atributlarının təbliği və tədrisi işini gücləndirmək, bu sahədə aparılan tədbirlərin məqsədyönlü, sistemli qurulması, tənzimlənməsi və keçirilməsini təşkil etmək məqsədilə Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev 1998-ci il martın 13-də «Azərbaycan Respublikasının dövlət atributlarının təbliği işinin gücləndirilməsi haqqında» xüsusi sərəncam imzaladı. Bu sərəncam möhtərəm Prezidentimizin milli müstəqillik və dövlətçiliyimizin rəmzlərinin ölkə vətəndaşları, xüsusən Azərbaycan gəncliyi tərəfindən dərinləndirilməsinə nə dərəcədə yüksək qiymət və əhəmiyyət verdiyinin əyani sübutudur. Bu gün təhsil-tərbiyə müəssisələrinin təhsilin məzmununu sahəsində başlıca amalı Heydər Əliyevin belə bir konseptual fikrini həyata keçirməkdən ibarətdir ki, «Vətəndaşlarımıza, xüsusən gənclərimizə dövlət atributlarına dərin ehtiram hisslərinin aşılanması cəmiyyətdə vətənpərvərlik ruhunun möhkəmləndirilməsi işinə bilavasitə xidmət edir. Dövlət atributlarının mahiyyətinin və əhəmiyyətinin əhali arasında geniş təbliğ olunması, gənc nəslin Azərbaycanın bayrağı-

na, gerbinə və himninə hörmət ruhunda tərbiyə edilməsi vətəndaş cəmiyyətinin yaradılmasının mühüm amillərindən biridir».

Bəsləklə, aydın olur ki, müstəqil, yeni Azərbaycan dövlətçiliyimizin me'marı və qurucusu olan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm Heydər Əliyevin zəngin yaradıcılıq irsində milli tərbiyə və təhsil nəzəriyyəsi, təhsilin məzmunu və milli ideologiya konsepsiyası, milli ideologiya komponentlərinin təhsil müəssisələrində tədrisi, öyrənilməsi, təhsilin üstün inkişaf strategiyası, milli tərəqqi və dirçəlişdə, milli oyanış və milli özünüdərk proseslərində təhsilin roluna dair çox dəyərli fikirləri vardır. Bu nəzəri fikirlər çağdaş Azərbaycan milli pedaqoji fikrin zənginləşməsində və inkişafında böyük rol oynamışdır.

Heydər Əliyev və Azərbaycan təhsilinin inkişaf yolları (1969 – 2001-ci illər)

Təhsilin hər bir dövlətin, ölkənin, cəmiyyətin həyatının mühüm sahəsi olduğunu, xalqın, millətin intellektual cəhətini əks etdirən xüsusi, özünəməxsus sferası olduğunu dərinlən bilən Heydər

Əliyev hakimiyyətə gəlişinin ilk günündən Azərbaycanda təhsilin inkişafına qayğıını ön plana çəkdi, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında təhsilin aparıcı istiqamətlərindən biri kimi onun tərəqqisinə nail olmaq üçün bütün potensial imkanlardan istifadəyə geniş meydan verdi və şərait yaradı. Azərbaycan təhsilinin son 33 illik tarixi inkişafının təhlili göstərir ki, milli təhsilimiz aşağıdakı mərhələlərdən keçmişdir: a) Azərbaycan təhsili yüksəliş illərində (1969–1982-ci illər); b) Azərbaycan təhsili 1982–1987-ci illərdə; c) Azərbaycan təhsili depressiya illərində (1988–1993-cü ilin I yarısı); ç) Müstəqil Azərbaycanda yeni təhsil quruculuğu dövrü (1993-cü ilin iyunundan başlanan indiki dövr).

Azərbaycan təhsilinin milli tariximizə coşğun yüksəliş, əsl intibah dövrü kimi daxil olan ilk mərhələsi Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin I dövrünə təsadüf edir.

İkinci mərhələ Heydər Əliyevin keçmiş SSRİ-nin ali rəhbərliyində çalışdığı 1982–1987-ci illəri əhatə edir. Bu o illər idi ki, digər sahələrlə yanaşı, Heydər Əliyev super dövlətin bütövlükdə təhsil sisteminə rəhbərlik edirdi. Heydər Əliyev özü bu həqiqəti e'tiraf edərək deyir: «**Mənim bir çox vəzifələrim var idi, bir çox nazirliklərə bilavasitə rəhbərlik edirdim. Onların içərisində Sovet İttifaqının Ali Təhsil Na-**

zirliyi, Maarif Nazirliyi və Texniki Peşə Təhsili Komitəsi də var idi. Mən Sovet İttifaqında bu üç təhsilə aid olan nazirliklərə 5 il rəhbərlik etmişəm, onların işində bilavasitə iştirak etmişəm. Mən onların məsələlərini həll etmişəm, məruzələrini dinləmişəm, kollegiyalarında, böyük iclaslarında iştirak etmişəm, nitq söyləmişəm, söz demişəm və bir çox qərarlar qəbul etmişəm».

Bundan əlavə, deməli ki, o illərdə keçmiş SSRİ-də keçirilən ümumi təhsil və peşə məktəbi üzrə islahat komissiyasına da Heydər Əliyev rəhbərlik edib.

Üçüncü mərhələ çağdaş təhsil tariximizin ən mürəkkəb, böhranlı illərini (1988–1993-cü ilin I yarısı) – tənəzzül və depressiya illərini əhatə edir. Bu mərhələdə Azərbaycan təhsilinə rəhbərlik edənlər onun cəmiyyətin inkişafındakı rolunu düzgün qiymətləndirə bilmədilər, keçmiş SSRİ-nin dağılması nəticəsində yaranan boşluq mərhələsində təhsilimizin 1970-80-ci illərdə yaranıb, inkişaf edən zəngin maddi-texniki bazasının, mütərəqqi ən'ənelərini qoruyub saxlamaq əvəzinə, təhsilin inqilabi yolla yenidən qurulmasına cəhd edərək 1992-ci ildə 2–3 ay ərzində tələm-tələsik «Təhsil qanunu» qəbul etdilər.

Heydər Əliyev həmin illərdə təhsilimizə vurulan zərbələrin aradan qaldırılmasının vacibliyindən danışarkən demişdir: «**Təəssüflər olsun ki, Azərbaycanda bu mühüm sahəyə 1992-ci ildə qəbul olunmuş təhsil qanunu ilə böyük zərbə vurulmuşdur. Mən təəssüf edirəm ki, təhsil sahəsində çalışan mə'sul şəxslər və təhsil işçiləri Azərbaycanın təhsil sistemində vurulan bu zərbəni indiyədək təhlil etməyiblər, araşdırmayıblar və buna lazımi qiymət verməyiblər.**

Bu o illər idi ki, Azərbaycanda kaos hökm sürürdü. Azərbaycan təhsilinin böyük təəssübkeşi və himayəçisi Heydər Əliyev isə ölkə rəhbərliyindən müvəqqəti uzaqlaşdırılsa da, Naxçıvanda millətə, xalqa xidmətlərini davam etdirirdi.

Dördüncü mərhələ Azərbaycan xalqının tə'kid və tələbi ilə yenidən hakimiyyətə xilaskar missiyası ilə qayıdan Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycanda beynəlxalq standartlara uyğun təhsil islahatları aparmaq əsasında yeni milli təhsil quruculuğuna rəhbərliyi ilə başlanan indiki dövrü əhatə edir.

Təhsilin müxtəlif pillələri əsasında Azərbaycan təhsilinin göstərilən inkişaf dövrləri üzrə qısa səciyyəvi xarakteristikası, ümumi mənzərəsi belədir:

Ümumi orta təhsil. Azərbaycan təhsilinin özəyini, təməlini təşkil edən ümumi təhsilin qarşısında keçən əsrin 60-cı illərində yeni vəzifə – ümumi icbari orta təhsilə keçmək funksiyası qoyuldu. Lakin həqiqət belə idi ki, bu illərdə təhsilin həmin pilləsinin maddi-texniki və kadr təminatı zəif idi. Məsələn, 1965-ci ildə Respublikada ümumtəhsil məktəblərində çalışan müəllimlərin yalnız 45,1%-i ali təhsilli idi. Məktəb tikintisi ləng gedirdi. Belə bir şəraitdə respublikaya rəhbərliyə seçilən Heydər Əliyev ölkədə sosial-iqtisadi və mədəni yüksəlişə gedən yolun məhz təhsildən keçdiyini dərinədən duyaraq əsas diqqəti bu sahəyə yönəltdi. Onun rəhbərliyi ilə bir-birinin ardınca «Gənclərin ümumi orta təhsilə keçməsinə başa çatdırmaq və ümumtəhsil məktəbini daha da inkişaf etdirmək haqqında» (1972), «Kənd ümumtəhsil məktəbinin iş şəraitini daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında» (1973) qərarlar qəbul edildi, bu qərarların dönmədən həyata keçirilməsi təmin edildi ki, bu da qısa zamanda ümumtəhsilin inkişafında əsaslı kəmiyyət və keyfiyyət dəyişmələri ilə nəticələndi.

Belə ki, 1979-cu ildə orta ümumtəhsil məktəblərinin şəbəkəsi 1965-ci illə müqayisədə 3 dəfədən çox artaraq 765-dən 2117-yə yüksəlmiş, bu illərdə həmçinin 1145 ibtidai məktəb orta məktəbə çevrilmişdir. Kənd yerlərində bu illərdə məktəb tikintisi intensiv xarakter almış, internat məktəblərin şəbəkəsi genişləndirilərək 1979-cu ildə onların sayı 22-yə çatdırılmışdır. Şagirdlərin ümumi orta təhsili vaxtında başa vurma göstəriciləri 1969-cu ildəki 73,3%-dən 1979-cu ildə 89,6%-ə çatdırılmışdır.

Heydər Əliyevin gərgin əməyi və qayğısı nəticəsində 1970-ci illərdə və 1980-ci ilin əvvəllərində ümumtəhsil məktəblərinin tədris-maddi bazası və kadrlarla təminatı daha da möhkəmləndirilmiş, onun imzaladığı «Ümumtəhsil məktəbləri şagirdlərinin dərsliklərdən pulsuz istifadə etməsinə keçmək haqqında» qərarla 1978-ci ildən ümumtəhsil məktəb şagirdlərinin dərsliklərlə pulsuz təminatına keçilmiş, lakin

həmin qərar təhsilin əhəmiyyətini anlamayan «rəhbərlər» tərəfindən 1992-ci ildə ləğv edilmiş, nəhayət, yenə də Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü ilə 1995/96-cı tədris ilindən ilkin olaraq I-IV sinif şagirdlərinin dərslərlə pulsuz təminatı yenidən bərpa edilmişdir.

1970-ci ildə Azərbaycanın ümumtəhsil məktəblərində şagirdlərin 40,2%-i ikinci növbədə oxuyurdu. O zaman həmin göstərici SSRİ üzrə 28,7%, Rusiya üzrə 28,3%, Gürcüstan üzrə 22,1%, Baltıqyanı ölkələr üzrə isə 17,6% təşkil edirdi.

1970-80-ci illərdə respublikada aparılan güclü məktəb tikintisi ikinci növbədə oxuyanlar üzrə göstəricinin yaxşılaşdırılmasına təkan verdi. Belə ki, 1970-ci ildə Azərbaycanda 28300 şagird yeri olan 90 ümumtəhsil məktəb binası tikilmişdisə, 1975-ci ildə 2 dəfəyə yaxın, yəni 48200 nəfərlik 100 məktəb binası tikilmişdi. Nəticədə şagirdlərin 2-ci növbədə oxuma göstəricisi 1978-ci ildə 30,8%-ə, 1980-ci ildə 28,1%, nəhayət, 1985-ci ildə isə 24,9% -ə çatdırıldı ki, bununla da şagirdlərin 75,1% -nin 1-ci növbədə təhsil almaq imkanı əldə edildi. Bütün bunlar o illərdə məktəb tikintisinin böyük vüs'ətindən xəbər verir. Heydər Əliyev özü də Azərbaycan müəllimlərinin XI qurultayındakı nitqində e'tiraf edir ki, «1979, 1980, 1981-ci illərdə hər il Azərbaycanda 35 min şagirdin oxuması üçün şəraiti olan məktəb binaları tikilirdi. Bu, bir ildə təxminən 50-60 məktəb binasının tikilməsi deməkdir. Bu, o vaxt olmuşdu ki, o dövrdə məktəblərin sayı həddindən çox artmışdı».

Həqiqətən, həmin illərdə Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti nəticəsində 350 mindən çox şagird yeri olan 849 ümumtəhsil məktəbi tikilib istifadəyə verilmişdi. Nəticədə ümumtəhsil məktəblərində təhsil alan şagirdlərin sayı 1970-ci ildəki 368 mindən 1980-ci ilin əvvəllərində 710 min nəfərədək artmışdı. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələrinin sayı isə 1969-82-ci illərdə 1600-dən 1875-ə, orada tərbiyə alanların sayı isə müvafiq olaraq 110 mindən 147 min nəfərə çatmışdı.

Bu illərdə məktəblərin texniki və elmi-metodiki vasitələrlə təminatı əsaslı şəkildə yaxşılaşdı. Təkcə onu demək kifayət edər ki, 1978-ci ildə fizika və kimya kabinələri ilə təminat 92,2%-ə yüksəlmişdi. Məktəblərin kitabxana ilə təminatı isə 97,9% olmuşdur. Təhsil

müəssisələrinin kadrlarla təminatı sahəsində uğurlar qazanılmış. 1978-ci ildə orta məktəblərdə çalışan 108 min müəllimdən 1970-ci ildəki 51,7% müqabilində 65,3% -ni ali təhsili olmuş, V-X siniflərdə işləyən müəllimlərin isə 83,7%-ni ali təhsillilər təşkil etmişdir. 1982-ci ildə Azərbaycanda 4267 ümumtəhsil məktəbi fəaliyyət göstərirdi.

1970-ci illərdə məktəb müəllimlərinin rəğbətəndirilməsi sahəsində Heydər Əliyev böyük işlərə nail olmuş, keçmiş SSRİ-nin orden və medallarına layiq görülmüş maarif işçilərinin sayı 8718 nəfərə yüksəlmiş, o cümlədən 3 nəfər müəllim o dövrün ən yüksək adı olan Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüş, 817 müəllim «Azərbaycan SSR-nin əməkdar müəllimi» adı almış, müəllimlərimiz SSRİ Ali Sovetinə, Respublika Ali Sovetinə deputat seçilmişlər və s.

Bütün bunlar Heydər Əliyevin müəllim əməyinə, müəllim şəxsiyyətinə olan sonsuz ehtiramının, təhsil işinə əsl rəhbər qayğısının nəticəsi kimi qiymətləndirilməlidir.

1982-ci ilin sonunda Heydər Əliyevin keçmiş SSRİ-nin ali rəhbərliyinə irəli çəkilməsi, super dövlətin təhsil siyasətinə, təhsil islahatlarına rəhbərlik etməsi ilə ümumtəhsilin inkişafında da müəyyən keyfiyyət dəyişmələrinə gətirib çıxardı. Tarixi həqiqətdir ki, super dövlətin təhsil tarixinin 5 ilinə rəhbərlik etmiş Heydər Əliyevin keçmiş SSRİ hökumətində yüksək vəzifə tutması, təhsilin təşkili və inkişafı məsələlərinin həllinin onun səlahiyyəti və nəzarətində olması keçmiş ittifaq miqyasında olduğu kimi Azərbaycanda da geniş islahatlar aparılmasına zəmin yaratdı. 1984-cü ildə keçmiş SSRİ-də ümumi təhsil və peşə təhsili üzrə islahatın əsas istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi və yerinə yetirilməsi mexanizminin işlənilməsi məhz Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Bundan əlavə, keçmiş SSRİ-də fəaliyyət göstərən internat tipli müəssisələrin işinin yaxşılaşdırılmasını təmin edən 3 qərar (1984, 1985 və 1987-ci illərdə) da bilavasitə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə qəbul edilib. «Ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatının əsas istiqamətləri haqqında» Sov.İKP MK plenumunun 10.04.1984-cü il tarixli və SSRİ Ali Sovetinin 12.04.1984-cü il tarixli qərarları, eləcə də həmin qərarlar əsasında ümumi təhsilə və texniki peşə məktəbinə dair qəbul edilən çoxsaylı qərarlar İslahat Komissiyası-

rın Sədri olmuş Heydər Əliyevin fikir və müddəaları əsas götürülməklə qəbul edilmişdir.

1984-87-ci illərdə Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə «Ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatının əsas istiqamətləri»ndə nəzərdə tutulan bir çox məsələlər həyata keçirilmişdir. Yeri gəlmişkən deyək ki, ümumi orta təhsilə 6 yaşdan başlanmaq və onun müddətinin 11 illik olması haqqında təklif məhz Heydər Əliyev tərəfindən irəli sürülmüş və həmin ideya müstəqil Azərbaycanın təhsil quruculuğunda reallığa çevrilib. Hər il sentyabrın 1-nin ümumxalq bayramı – «Bilik günü» kimi qeyd edilməsi təşəbbüsü də məhz Heydər Əliyevə məxsusdur.

E'tiraf etməliyik ki, 1987-ci ilin sonunda Heydər Əliyevin hakimiyyətdən uzaqlaşdırılması «Əsas istiqamətlər»də qarşıya qoyulan bir çox məsələlərin həllini də yarımcıq qoydu...

1988-ci ildən başlayaraq həm SSRİ-də, həm də Azərbaycanda gedən ictimai-siyasi proseslər təhsilin inkişafından da yan keçmədi. SSRİ-nin dağılması və Azərbaycanda baş verən Qarabağ müharibəsi, eləcə də siyasi hadisələr ümumi təhsilin inkişafında geriləməyə, böhrana geniş yol açdı. Mövcud reallıqlara söykənmədən, ölkənin iqtisadi durumunu nəzərə almadan qəbul edilən «Təhsil Qanunu» (1992) ümumi təhsilin 8 illik icbari təhsillə əvəzlənməsi hələ 1970-80-ci illərdə keçilmiş ümumi icbari orta təhsilin inkişafında geriye doğru addım idi. Ümumtəhsilin strukturunun dəyişdirilməsi, təhsilin məzmununun zərərli struktura uyğunlaşdırılması təhsilin bu pilləsində ciddi çətinliklər yaratdı. Həmin qanunun icra mexanizminin olmaması ümumtəhsil pilləsində əsaslı islahatların aparılmasını xeyli ləngitdi. Ümumi təhsildə depressiya, geriləmə prosesi gücləndi...

1993-cü ilin iyununda ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdan Heydər Əliyevin böyük sə'y-i ilə ümumi təhsildə böhrandan çıxış yolları tapıldı. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin mə'marı olduğu yeni müstəqil Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə 11 illik ümumi icbari təhsilə keçildi, Azərbaycan vətəndaşlarının pulsuz ümumi orta təhsilinə dövlət təminatı verildi. Yeni təhsil qanununun yaradılması həyati zərurətə çevrildi və ilk dəfə olaraq Prezident Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə «Təhsil Qanunu»nun yeni layihəsi ümumxalq müzakirəsinə

verildi, təhsil islahatları üzrə dövlət proqramı hazırlamaq məqsədilə Dövlət Komissiyası yaradıldı, ilk dəfə ümumi orta təhsilin dövlət standartları və bazis tədris planı hazırlanaraq təsdiq olundu, onun tətbiqinə başlandı. Azərbaycan təhsili tarixində ilk dəfə yaradılan ümumi orta təhsilin dövlət standartları və bazis tədris planına uyğun olaraq ümumtəhsil fənlərinin şagirdin – təhsil alanın meyl, maraq və arzusuna uyğun tədrisi prinsipi real gerçəkliyə çevrildi. Bu gün Azərbaycanda 4561 ümumtəhsil məktəbi fəaliyyət göstərir ki, onlarda 1,6 milyon nəfərdən çox şagird təhsil alır.

Texniki peşə təhsili. Azərbaycan təhsilinin mühüm tərkib hissəsi olan texniki peşə təhsilinin zəngin tarixi olsa da, onun inkişafının yüksəliş dövrü Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci mərhələsinə təsadüf edir. 1970-ci illərdə Azərbaycanın texniki peşə təhsili özünün yeni yüksəliş dövrünə qədəm qoymuş, həmin ildə texniki peşə məktəblərinin sayı 1965-ci ilə müqayisədə 1,7 dəfə, təhsil alanların sayı isə 2,5 dəfə artmışdı. Həmin illərdə Azərbaycanda gedən iqtisadi quruculuq prosesi, sənaye və kənd təsərrüfatının coşqun inkişafı yüksək ixtisaslı fəhlə kadrları hazırlanması tələbatını ortaya qoydu və bu tələbat ilk növbədə texniki peşə təhsili şəbəkəsinin hərtərəfli inkişafına imkan verdi. Buna görə də o illərdə Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə təhsilin bu sahəsinin inkişafını təmin edən direktiv sənədlər qəbul edildi. Məhz onun təşəbbüsü ilə 1969-cu ilin sonlarında qəbul edilmiş «Texniki peşə təhsili sistemi məktəblərində ixtisaslı fəhlə kadrlarının hazırlanmasını daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında» qərar təhsilin bu pilləsinin sonralar ahəngdar inkişafına təkan verdi.

Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişinin təkcə ilk iki ili ərzində 16 yeni texniki peşə məktəbi yaradılmış, 20 texniki peşə məktəbi orta texniki peşə məktəbinə çevrilmiş, 3120 şagird yeri olan tədris və 2520 çarpayısı olan yataqxana binaları tikilmiş, əlavə olaraq 244 tədris əmalatxanası, kabinet və laboratoriya yaradılmışdır.

Heydər Əliyevin göstərişi ilə ilk dəfə olaraq 1971-75-ci illər üçün Azərbaycanda texniki peşə təhsilinin təkmilləşdirilməsi və inkişafı yollarına dair strategiya müəyyənləşdirilmişdir. Həmin illərdə 35 şəhər

və rayonda 54 yeni texniki peşə məktəbi yaradılmışdır. Ümumiyyətlə, bu dövrdə bu məktəblərdə 165120 nəfər ixtisaslı fəhlə kadri hazırlanmışdır ki, bu da əvvəlki illərdən 1,7 dəfə çox idi.

1975-ci ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə «Orta kənd texniki peşə məktəblərinin şəbəkəsini genişləndirmək və onların işini yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında» qərar qəbul edilir ki, onun qəbulundan keçən 4 ildə kənd texniki peşə məktəblərinin şəbəkəsi 3 dəfə artaraq sayı 44-ə çatdırılır. Demək olar ki, həmin məktəblər respublikanın bütün rayonlarını əhatə edir.

Heydər Əliyevin göstərişi ilə 1976-80-ci illərdə texniki peşə təhsili sisteminin iqtisadi və sosial inkişafı planı hazırlanıb təsdiq olunur. Bu plana uyğun olaraq peşə təhsili müəssisələri 235 peşə və ixtisas üzrə 43 nazirlik və baş idarə üçün ixtisaslı fəhlə kadrları hazırlamışdır.

1970-82-ci illərdə respublikada texniki peşə təhsili şəbəkəsinin inkişaf dinamikasının təhlili göstərir ki, 1970-ci ildə 76 texniki peşə məktəbi fəaliyyət göstərir və orada 40,9 min şagird təhsil alırdısa, bu rəqəm müvafiq olaraq 1980-ci ildə 173 məktəbə və 99,8 min şagirdə, 1982-ci ildə isə 184 məktəbə və 109 min şagirdə çatdırılmışdır. Deməli, məktəblərin sayı bu illərdə 2,5 dəfə, təhsil alanların sayı isə 2,5 dəfədən çox artmışdır.

Heydər Əliyev o illərdə ölkədə iqtisadiyyatın durmadan inkişafı, sənaye və kənd təsərrüfatı sahələrinin modernləşdirilməsi və ərzaq bolluğu yaradılması ilə bağlı kadr hazırlığını yaxşılaşdırmaq sahəsində texniki peşə təhsili sistemi qarşısında da ciddi vəzifələr qoyur və onların reallaşması üçün hər cür şərait yaradırdı.

1982/83-cü dərs ilində 184 texniki peşə məktəbində 230 peşə üzrə 110 min şagird təhsil almışdı. Bu, 1970-ci ildə mövcud olmuş 84 texniki peşə məktəbi və orada təhsil alan 44 min tələbə ilə müqayisədə 2 dəfədən çox idi. Hesab edirik ki, bu rəqəmlər Heydər Əliyevin təhsilin bu vacib sahəsinə qayğı və diqqətini çox dəqiq əks etdirir.

1978-87-ci illərdə Azərbaycanda 5276 şagird yeri olan texniki peşə kompleksləri, 2400 şagird yeri olan tədris binaları, 2800 şagird yeri olan laboratoriya-təcrübə korpusları, ümumi sahəsi 15559 kv.m. olan yataqxana binaları tikilib istifadəyə verilmişdir. Bu illərdə 194 tədris-

istehsalat e'malatxanası, 786 tədris kabinetli və laboratoriyası, ümumi torpaq sahəsi 1427 hektar olan 22 təlim təsərrüfatı yaradılmışdır.

SSRİ-də 1982-87-ci illərdə təhsil sistemində rəhbərlik etmiş Heydər Əliyev ümumi təhsilin, o cümlədən texniki peşə təhsili sahəsində də əsaslı islahatların aparılması yolunda böyük xidmət göstərmişdir. İslahat proqramında orta texniki peşə məktəblərinə daxil olan IX sinif məzunlarının sayı və xüsusi çəkisinin 2 dəfə artırılması, əmək fəaliyyətinə başlanandan əvvəl bütün gənclərə peşələrə yiyələnmək imkanının verilməsi, gənclərin ümumi orta təhsilinin onların ümumi peşə təhsili ilə tamamlanması nəzərdə tutulmuşdu. İslahat proqramı respublikada texniki peşə təhsilinin inkişafına və təkmilləşməsinə böyük tökan verdi. Bunu nəzərə almalıyıq ki, o illərdə Azərbaycan iqtisadiyyatının müxtəlif sahələrində çalışan ixtisaslı fəhlələrin 70-80%-ni məhz texniki peşə məktəblərinin məzunları təşkil edirdi.

Lakin təəssüf ki, 1988-1993-cü ilin birinci yarısında Azərbaycanda baş verən Qarabağ konfliktli, daxili siyasi çəkişmələr, hakimiyyətdə olub təhsilin cəmiyyətin tərəqqisində rolunu anlamayanların apardığı uğursuz daxili siyasət Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərliyinin birinci dövründə peşə təhsili sahəsində yaradılan maddi-texniki bazanın dağılmasına, təhsilin bu pilləsinin arxa plana keçirilməsinə yol açdı. Texniki peşə təhsili sisteminin varlığı, saxlanıb-saxlanmaması təhlükə altına alındı. 70-80-ci illərdə yaradılan bu zəngin təhsil şəbəkəsi məhv olmaq həddinə çatdırıldı...

Azərbaycanda texniki peşə təhsilinin təkrarsız zəngin şəbəkəsinin yaratıcısı Heydər Əliyevin 1993-cü ilin iyununda hakimiyyətə yenidən qayıdışı təhsilin bu pilləsini də tamamilə məhv olmaq, tarixə çevrilmək təhlükəsindən xilas etdi.

Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin qayğısı sayəsində 1996-cı ildə Azərbaycan hökuməti «Azərbaycan Respublikasında peşə təhsilinin təkmilləşdirilməsi tədbirləri haqqında» qərar qəbul etdi və bu sahədə islahatın tələblərinə uyğun olaraq maddi-texniki bazası zəif olan 41 peşə məktəbi ləğv edildi və bir çoxu işə başqaları ilə birləşdirildi. Hazırda respublikada 110 ibtidai peşə təhsili müəssisəsi, peşə liseyləri və peşə məktəbləri fəaliyyət göstərir ki, onlarda 115 peşə üzrə mütəxəssislər hazırlanır.

İnanıq ki, Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə hazırlanmış təhsilin islahat proqramının həyata keçirilməsi XXI əsrdə Azərbaycanda texniki peşə təhsilinin inkişafında yeni üfqlər açacaqdır, müstəqil Azərbaycanın iqtisadi yüksəlişini təmin edəcək mütəxəssislərin yetişdirilməsinə öz payını verəcəkdir.

Ali və orta ixtisas təhsili. Azərbaycan təhsilinin bu pilləsi Heydər Əliyev 1969-cu ildə Azərbaycana rəhbər seçilən gündən onun daim diqqət mərkəzində olmuş, 5 avqust 1969-cu il tarixli məşhur plenumda ən çox tənqid hədəfi olan sahələrdən biri də ali təhsil müəssisələrində mə'nəvi iqlimin sağlamlaşdırılması və neqativ halların aradan qaldırılması yollarının təhlili olmuşdur. Heydər Əliyev 1981-ci ildə «Literaturnaya qazeta»ya verdiyi məşhur «Qoy ədalət zəfər çalsın!» adlı müsahibəsində Azərbaycana rəhbərliyinin ilk günlərindən ali təhsilə olan sonsuz marağını, bu sahədə buraxılan nöqsanları aradan qaldırmağın vacibliyinə toxunaraq göstərirdi ki, «Biz kədr hazırlığına xüsusi əhəmiyyət veririk. Buna görə də təsadüfi deyil ki, iqtisadi və sosial-mə'nəvi sahələrdə qayda yaratmaqla bərabər, ali məktəblərə də əl atdıq. Ali məktəblərin işinə ... fəal surətdə qarışma ona görə vacib idi ki, professor-müəllim hey'əti arasında rüsvətxorluq, proteksionizm, qohumbazlıq geniş yayılmışdı. Bu vəziyyət ali təhsilli kadrlar hazırlığına ciddi xələl gətirmiş və gənclərin tərbiyəsinə böyük mə'nəvi ziyan vurmuşdu. Biz belə vəziyyətlə üzləşdik: ayrı-ayrı ali məktəb müəllimləri, rəhbər işçilər öz övladlarını ali məktəblərə «valideyn» ixtisasları üzrə düzəltməyə çalışırdılar. Biz bu cür hərəkətləri məhdudlaşdırmağa olduq. İnzibati orqanların işçilərinin övladlarını dövlət universitetinin hüquq fakültəsinə götürməyi isə tamamilə qadağan etdik».

Bəli, o illər ali məktəblərin həyatında əsl dönüş nöqtəsi, haqq-ədələtin bərpası illəri oldu. Azərbaycanın bütün sahələrində olduğu kimi, ali təhsil, eləcə də orta ixtisas təhsili müəssisələrinə tələbə qəbulu prosesində ədalətin zəfər çaldığı illər kimi tarixi yaddaşımıza daxil olub. Heydər Əliyev Azərbaycan iqtisadiyyatının sür'ətlə inkişafına nail olmaq üçün hər şeydən qabaq, yüksək ixtisaslı mütəxəssislərə ehtiyac

olduğunu dərinləndirərək ilk növbədə ölkənin intellektual potensialının istehsalçısı olan ali və orta ixtisas məktəblərinin inkişafına xüsusi əhəmiyyət verirdi.

1970-ci illərdə Azərbaycanın ali məktəbləri böyük uğurlar qazanmış, 5 ali məktəb Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü ilə keçmiş Sovet İttifaqının yüksək ordenlərinə layiq görülmüşdü. Bir çox ali məktəb işçiləri yüksək dövlət mükafatları ilə təltif olunmuş, 1980-ci ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə «Azərbaycan SSR əməkdar ali məktəb işçisi» adı tə'sis edilmişdi. Bütün bu tədbirlər tezliklə ali məktəb həyatında mə'nəvi-psixoloji iqlimi kökündən dəyişirdi, ali təhsilin inkişafında keyfiyyət dəyişmələrinə gətirib çıxardı.

1980-ci ilin mayın 28-də keçirilən ali məktəb işçilərinin respublika müşavirəsində çıxış edən Heydər Əliyev 70-ci illərdə ali məktəb həyatının sağlamlaşdırılması sahəsində görülən işlərin nəticələrindən danışarkən deyirdi: «*Ən vacib məsələ budur ki, adamlarda ədalətə, həqiqətə inam, respublikamızın bütün işlərində, o cümlədən ali məktəblərdə bərqərar olan obyektivliyə inam yaranmışdır. Bu illər ərzində tə'lim-tərbiyə işinin səviyyəsi, tədrisin keyfiyyəti, buraxılan mütəxəssislərin, bütövlükdə ali məktəblərin fəaliyyətinin keyfiyyəti xeyli yüksəlmişdir.*

1970-ci illərdə və 80-ci illərin əvvəllərində ali təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində böyük işlər görülmüşdür. Heydər Əliyevin təşəbbüsü və qayğısı ilə ali məktəblər üçün tədris korpusları, yataqxanalar tikilmiş, Bakı Dövlət Universiteti üçün şəhərciyin tikilməsi haqqında, Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyası üçün Gəncədə xüsusi şəhərciyin salınması barədə ayrıca qərarlar qəbul edilmişdir. Lakin Heydər Əliyevin sonralar Moskvaya vəzifəyə irəli çəkilməsi hər iki layihəni tam başa çatdırmağa imkan verməmişdir.

1970-80-ci illərdə Azərbaycanda ali təhsil müəssisələrinin sayı 1969-cu ilə müqayisədə 12-dən 17-yə, təhsil alanların sayı isə 70 mindən 100 minə yüksəlmişdir. Bu illərdə fəaliyyət göstərən 78 orta ixtisas məktəbində hər il 80 minə yaxın şagird təhsil almışdı. Ali və orta

ixtisas məktəblərinə qəbul olan tələbələrə sayı bu illərdə sür'ətlə artmış, sosial tərkibi zəhmətkeş balalarının hesabına sağlamlaşmışdır.

Heydər Əliyevin 1970-80-ci illərdə Azərbaycanda ali təhsilin inkişafı yolundakı böyük xidmətlərindən biri də o illərdə respublikada geniş vüsət alan tikinti-quruculuq işlərini yüksək ixtisaslı mütəxəssislərlə təmin etmək məqsədilə Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunu (hazırkı Azərbaycan Mə'marlıq və İnşaat Universiteti), Azərbaycan keçmiş SSRİ-nin ən iri üzüm istehsalçısına çevrildiyini nəzərə alaraq Gəncədə bu sahə üzrə mütəxəssis hazırlayacaq Azərbaycan Texnologiya İnstitutunu (hazırkı Azərbaycan Texnologiya Universiteti) yaratmasıdır.

Ümumiyyətlə, 1970-82-ci illərdə Azərbaycanda 5 yeni ali məktəb yaradılmış, çoxlu ixtisaslar, kafedralar, problem laboratoriyaları açılmışdır. Əgər 1960-cı illərin sonunda respublikada 12 ali məktəb, bunlarda 105 fakültə, 450 kafedra mövcud idisə və 139 ixtisas üzrə kadr hazırlığı aparılırdısa, 1982-ci ildə artıq 136 fakültəni və 530 kafedranı birləşdirən 17 ali təhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərirdi ki, bütün bu uğurlar Heydər Əliyevin ali təhsilin inkişafına, Respublikanın kadr potensialının gücləndirilməsinə vətəndaş qayğısının nəticəsində mümkün olmuşdu.

Bu illərdə ali təhsil sahəsində Heydər Əliyevin tarixi xidmətlərindən biri, bəlkə də birincisi Azərbaycandan kənar təhsilə nail olması idi ki, bu haqda irəlində ayrıca bəhs ediləcəkdir.

Heydər Əliyevin sonralar keçmiş Sovet İttifaqının bütün təhsil sistemində rəhbərlik etməsi Azərbaycanda ali və orta ixtisas təhsilinə qayğısını azaltmadı, əksinə, o illərdə bu sahəyə diqqəti daha da artırdı.

Təəssüf hissi ilə qeyd edirik ki, Heydər Əliyevin yüksək dövlət vəzifəsindən uzaqlaşdırılması onun 1970-80-ci illərdə başladığı və bu illər boyu həyata keçirdiyi böyük quruculuq işlərinin dayanması ilə nəticələndi. Bununla da Azərbaycanda ali təhsilin inkişafı yolunda formalaşmış mütərəqqi ənənələr unuduldu, təhsilə dövlət qayğısı azaldı. Təhsil sahəsində böyük zəhmətlər bahasına qazanılmış mə'nəvi dəyərləri düzgün qiymətləndirməyən rəhbərlərin sərişətsizliyi ucbatından elm, təhsil kimi milli və ümumbəşəri sərvətlərə kökündən zərbə vuruldu. Təhsil, məktəb müstəqil dövlət quruculuğunda yaxından iştirak

etməli olan milli ruhlu kadrlar hazırlamaq, vətənpərvər Azərbaycan gəncləri tərbiyə etmək kimi tarixi missiyasının öhdəsindən gəlmək üçün zəruri, düşünülmüş islahatçılıq hərəkatı ilə əhatə oluna bilmədi. Bu baxımdan 1992-ci ildə qəbul edilən «Təhsil Qanunu» Azərbaycanda ali təhsilin üstün inkişafını təmin etməyə imkan vermədi. Təhsil sahəsində 80-ci illərin sonu və 90-cı illərin əvvəllərində (depressiya illərində) yığılıb qalmış problemləri tədricən həll etmədən, müstəqilliyin təhsil və mə'nəviyyat kontekstində mahiyyətini aydınlaşdırmadan, milli tərəqqinin strateji istiqamətlərini müəyyənləşdirmədən hazırlanmış həmin «Təhsil Qanunu» mahiyyət etibarını ilə gərəkli ideyanın – təhsilin üstün inkişaf etdirilən strateji sahəyə çevrilməsi yolunda əngələ, buxovaya çevrildi. Təhsilin digər pillələri ilə yanaşı, ali və orta ixtisas təhsili sahəsində də böyük problemlər yarandı. Bu gün ciddi problemlərlə üzləşdiyimiz çoxsaylı özəl ali təhsil müəssisələrinin yaranmasına imkan və şərait yaratdı ...

İnanırıq ki, artıq ümumxalq müzakirəsindən keçmiş yeni «Təhsil Qanunu»nun Milli Məclisdə tezliklə qəbulu ali və orta ixtisas təhsili sahəsində də daha uğurlu islahatların aparılmasına imkan verəcəkdir.

Bu gün respublikamızda 30 dövlət, 15 qeyri-dövlət ali təhsil, 70-ə yaxın orta ixtisas təhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərir.

Heydər Əliyev Heydər Əliyevin Azərbaycan təhsilinin in-
və Azərbaycandan kişafı yolundakı böyük xidmətlərindən biri də
kənarında təhsil 1970-80-ci illərdə şəxsi təşəbbüsü ilə və qayğısı

sayəsində Azərbaycandan kənarında, keçmiş SSRİ-nin 50-dən artıq böyük şəhərinin 170-dən çox ən məşhur ali məktəbində respublikamızın xalq təsərrüfatı, elm, təhsil və mədəniyyətinin 80-dən artıq sahəsini əhatə edən və ən zəruri ehtiyac duyulan 250-dən çox ixtisas üzrə 15 mindən artıq azərbaycanlı gəncin ali təhsil almaşına, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər kimi hazırlanmasına imkan və şərait yaratmasıdır. Heydər Əliyev 1970-80-ci illərdə Azərbaycandan kənarında təhsil almış yüksək ixtisaslı mütəxəssisləri «Azərbaycanın yetirmələri, Azərbaycanın milli sərvəti» kimi yüksək qiymətləndirərək onların potensial imkanlarının bir istiqamətdə cəmləndirilməsi, ondan müstəqil Azər-

baycanın sosial-iqtisadi və mədəni quruculuğunda səmərəli istifadə olunması. 1970-ci illərdə əsası qoyulmuş bu tarixi-mədəni ənənələrin bərpası və yeni məzmununda – müstəqillik prinsiplərinə uyğun şəkildə inkişafına nail olunması məqsədilə həmin mütəxəssislərlə görüşməyin vacibliyindən danışıqdan Azərbaycan gənclərinin I Forumunda (2 fevral 1996) demişdir: «Burada 70-80-ci illərdə hər il 800-900 nəfər gəncin Azərbaycandan kənarında təhsil ocaqlarına göndərilməsi yada salındı. Doğrudan da, hər il burada, bu salonda biz həmin gəncləri Moskvaya, Leninqrada, Kiyevə, başqa-başqa şəhərlərə yola salırdıq, onlara xeyir-dua verirdik, onları yüksək təhsil almaq üçün, yaxud bizim respublikamızda olmayan ixtisasları mənimsəmək üçün həmin təhsil mərkəzlərinə göndərirdik. Bunlar öz bəhrəsini verir. Burada deyildi ki, indi həmin təhsil ocaqlarında təhsil almış, mütəxəssis kimi fəaliyyət göstərən şəxslərin cəmiyyəti yaranıb. Mən bu cəmiyyəti salamlayıram, ona çox böyük ehtiramımı bildirirəm və çalışacağam ki, bu cəmiyyətin üzvləri ilə görüşüm. Çünki vaxtilə belə kadrların hazırlanması üçün mən xeyli səylər göstərmişəm».

Deməli ki, 1998-ci il avqustun 31-də Azərbaycandan kənarında təhsil almış mütəxəssislərlə möhtərəm Prezidentimizin görüşü keçirildi və bu görüş müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyi adı əbədi binanın me'marı və qurucusu Heydər Əliyevlə həmin binanın tikintisini davam etdirmək və uğurla başa çatdırmaq arzusunda olan nəslin nümayəndələri – özünün yetimləri, haqlı olaraq «Heydər Əliyev kadrları» adlandırılan keçmiş məzunlarla, xalq arasında deyildiyi kimi, «inoqorodnik»lərin bayram təntənəsinə çevrildi...

1970-80-ci illərin tarixi əhəmiyyətli nailiyyətlərindən biri 70-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq hər il 800-900 nəfər, 80-ci illərin əvvəllərindən isə ildə 1000-1400 nəfərə qədər Azərbaycan gəncinin respublikadan kənardakı keçmiş SSRİ-nin məşhur ali məktəblərinə təhsil almağa göndərilmələri idi. Bu faktları, xüsusən, 70-80-ci illərdə Azərbaycanın sosial-iqtisadi potensialının sürətlə gücləndirilməsi, bunun üçün respublikadan kənarında yüksək ixtisaslı mülki və hərbi mütəxəssislərin sistemli şəkildə hazırlanması sahəsində möhtərəm Heydər

Əliyevin apardığı məqsədyönlü işləri, həyata keçirdiyi qlobal tədbirləri ətraflı təhlil edən analitiklərin «Heydər Əliyev hələ o illərdə SSRİ-nin dağılacağını və Azərbaycanın müstəqil dövlət olacağını görmüş» fikrinin doğruluğunu tarix və zaman təsdiqlədi.

Maraqlıdır ki, möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyev də bu tarixi həqiqəti belə e'tiraf edir: «Bütün bunların hamısı o vaxtlar Azərbaycanın gələcəyi üçün yeni-yeni mütəxəssislər hazırlamaq məqsədi daşmışdır. Bu işə biz hələ 1970-ci ildən başlamışdıq. Mən bu gün çox böyük məmnuniyyət hissi ilə qeyd edirəm ki, bu şəxsən mənim təşəbbüsümlə olmuşdur. Mən hələ o vaxtdan ölkəmizin gələcəyi barədə düşünmüşəm, həmin illərdən başlayaraq gələcəyimiz haqqında düşünürdüm. Zaman keçdi, artıq biz XX əsrin son illərini yaşayırdıq. İndi isə Sizinlə görüşürək və bu problemlərlə daim şəxsən məşğul olaraq Azərbaycanın XXI əsri haqqında düşünürəm».

Möhtərəm Prezidentimizin bu səmimi və ürəkdən gələn sözlərini gecikmiş e'tiraf və yaxud həqiqətin təntənəsi də adlandırmaq mümkündür. Doğrudan da bu, Azərbaycanın çağdaş tarixində Heydər Əliyev həqiqətlərinin təntənəsi, qələbəsi, milli təhsil tariximizin qızıl hərflərlə yazılmış şanlı səhifələridir. Heydər Əliyevin 70-80-ci illərdə respublikadan kənar azərbaycanlı gənclərin təhsil almalarına geniş imkan yaratmasını və bu işə daim qayğı göstərməsini qiymətləndirəkən, onun tarixi dəyərinin miqyasını müəyyən edərkən bu həqiqəti də e'tiraf etməliyik ki, hər il respublikadan kənar orta hesabla 800-1000 nəfər gəncin göndərilməsi belə bir mənzərə yaradırdı ki, möhtərəm Prezidentimizin özünün dediyi kimi, respublikada mövcud ali məktəblərdən əlavə, sanki Azərbaycan üçün böyük töhfə olan daha bir ali məktəbimiz də fəaliyyət göstərirdi. **Bu rəmzi, simvolik ali məktəbin yaratıcısı və rəhbəri möhtərəm Heydər Əliyev idi.** Bu gün istər ölkəmizdə, istərsə də xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən həmin mütəxəssislər 1970-ci illərdə əsas qoyulan və 15 mindən çox yetirməsi olan Heydər Əliyev məktəbinin mə'zunları, Heydər Əliyev kadrlarıdır. O illərdə görülən işlərin tarixi-mədəni və dövlətçilik baxımından miqyasını, mahiyyətini və perspektivliyini dərinləndirərək dərk etmək üçün Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci mərhələsində

(1969-82-ci illər) respublikadan kənar təhsil almağa gedən gənclərlə bağlı bə'zi statistik rəqəmləri yada salmaq yerinə düşərdi.

1969/70-ci dər ilində respublikadan kənar 60 nəfər plana qarşı vurtut 47 nəfər təhsil almağa göndərilmişdisə, möhtərəm Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü və qayğısı sayəsində az müddətdə bu rəqəm 1969-cu ilə müqayisədə 1975-ci ildə 14 dəfədən çox artaraq 700 nəfərə yaxın olmuşdur. 1975-ci ildən başlayaraq gənclərin respublikadan kənar təhsilə göndərilməsi daha intensiv xarakter almış və 1978-ci ildən respublikadan kənar hər il 800-900 tələbə göndərilməsinə nail olunmuşdu ki, bu da əvvəlki illərlə müqayisədə həm tələbələrin, həm ali məktəblərin, həm də ixtisasların sayı baxımından yüksək artım sür'əti ilə seçilir. Belə ki, təkcə 1977-ci ildə 1970-ci ilə müqayisədə göndərilən tələbələr sayı 14 dəfədən çox artaraq 818 nəfərə, ixtisasların sayı 5 dəfə artaraq 244-ə çatmış, ali məktəblərin sayı 140-a, ali məktəblərin yerləşdiyi şəhərlərin coğrafiyası genişlənərək 40-a yüksəlmişdir. Bu proses sonrakı illərdə də (1978-1982) intensiv olaraq artmış, 1978-ci ilə müqayisədə 1982-ci ildə tələbələrin sayı 11% artmış, ali məktəblərin sayı 151-dən 170-ə yüksəlmiş, ixtisasların miqdarı 244-dən 250-yə qalxmış, ən zəruri istiqamətlərin sayı 80-ə çatmışdır. 1970-80-ci illərdə Azərbaycandan kənar təhsil alanların milli tərkibində azərbaycanlıların yeri 1970-ci ilədək 40% təşkil edirdi. Möhtərəm Heydər Əliyevin apardığı uzaqgörən siyasət nəticəsində 1976-cı ildə göndərilənlər içərisində azərbaycanlıların real çəkisi 85%-ə, 1977-ci ildə 92%-ə, 1980-ci illərin əvvəllərində isə 97,6%-ə yüksəldi. **Bu, böyük tarixi-mədəni nailiyyət idi və bu tarixi uğur Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.**

Möhtərəm Heydər Əliyevin 70-80-ci illərdə respublikadan kənar keçmiş SSRİ-nin aparıcı ali məktəblərində milli kadr hazırlığı sahəsində apardığı siyasətin mühüm istiqamətlərindən biri də hərbi milli kadrların yetişdirilməsi yolundakı tarixi xidmətləridir. 70-80-ci illərin ən əhəmiyyətli hadisələrindən biri kimi indi müstəqillik dövründə çox lazımlı olan respublikamızda ilk orta və ali hərbi təhsil sisteminin yaranması ilə yanaşı, o illərdə keçmiş SSRİ-nin ali hərbi məktəblərində azərbaycanlı gənclərin sistemli şəkildə təhsiləndirilməsi faktını qeyd etməliyik. Bunlar möhtərəm Heydər Əliyevin birbaşa rəhbərliyi ilə həyata keçirilmişdir. Onun qayğısı ilə 1972-ci ildən e'tibarən hər il 300-400,

1970-ci illərin sonu və 80-ci illərin əvvəllərindən Azərbaycandan kənara ildə 800-900 nəfər gənc keçmiş SSRI-nin böyük təcrübəyə malik ali hərbi məktəblərinə təhsil almağa göndərilirdi. Bundan əlavə, 1970-ci illərdə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Bakıda C.Naxçıvanski adına hərbi məktəb yaradıldı və bununla da Azərbaycanda hərbi məktəblər şöbəsinin sonrakı inkişafında mühüm rol oynadı. Bu gün müstəqil Azərbaycanın milli ordusuna rəhbərlik edən zabitlərin əksəriyyəti, məhz Heydər Əliyevin o illərdə təhsil almağa göndərdiyi məzunlardır. İstər Azərbaycandan kənarda, istərsə də respublika daxilində milli hərbi kadrların hazırlanması sahəsində möhtərəm Heydər Əliyevin xidmətləri əvəzsizdir. Nəzərə almaq lazımdır ki, məhz 70-80-ci illərdə yaradılan baza hərbi məktəbləri, eləcə də respublikadan kənarda təhsil almış milli kadrlar hesabına bu gün müstəqil Azərbaycanın ordu quruculuğu və milli hərbi sistemi formalaşmış, məhz o illərdə yaradılan təməl üzərində qurulmuşdur.

Deməli, 1970-80-ci illərdə möhtərəm Heydər Əliyevin böyük uzaqgörənliklə istər mülki, istər hərbi ixtisaslar üzrə respublikadan kənar təhsil müəssisələrində kadr hazırlığı siyasətinin bu gün müstəqil Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyi üçün nə qədər böyük əhəmiyyət daşıdığına, ümummilli, ümumdövlət miqyaslı tədbir olduğunun şahidi oluruq.

Lakin Heydər Əliyevin 1982-ci ilin sonunda Moskvada işə keçməsi bu tarixi işin miqyasını daraltdı və 80-ci illərin sonları, 90-cı illərin əvvəllərində işə tamamilə unuduldu. Sonrakı hadisələr, xüsusən Moskvada rəhbər vəzifədən uzaqlaşdırıldığı illərdə, eləcə də 1990-cı ilin iyulunda Vətənə – Azərbaycana – Naxçıvana qayıdışı möhtərəm Heydər Əliyevin təhsilə, o cümlədən respublikadan kənar təhsilə qayğısını azaltmadı, əksinə, artırdı. Təkcə onu demək kifayətdir ki, Naxçıvana rəhbərliyi dövründə öz təşəbbüsü ilə hələ 1992-ci ildə 75 nəfər naxçıvanlı gəncin Türkiyənin ali məktəblərində təhsil almağa göndərilməsinə nail ola bilmişdi...

Lakin həmin dövrdə Azərbaycanda təhsil sahəsində geriləmə, tənəzzül, depressiya prosesi gedirdi. 1993-cü ilin iyununda möhtərəm Heydər Əliyevin Azərbaycana hakimiyyətə qayıdışı həmin proseslərin qarşısını aldı. Xarici ölkələrdə azərbaycanlı gənclərin ali təhsil almaq təcrübəsi yenidən canlandı. Bunu demək kifayət edər ki, təkcə müstə-

qillik illərində ölkəmizdən kənara 100-dən çox ixtisas üzrə 4 mindən çox azərbaycanlı gənc göndərilmişdir. Hazırda xaricdə 3 mindən çox azərbaycanlı tələbə təhsil alır.

Bu gün təhsil sisteminin bu sahədə əsas vəzifəsi möhtərəm Prezidentimizin belə bir göstərişini həyata keçirməkdən ibarətdir ki, «... dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin, yüksək səviyyəli universitetlərin, institutların imkanlarından Azərbaycanın gələcəyi üçün, dəyərli kadr hazırlanması üçün bundan sonra da səmərəli istifadə etməliyik».

Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanın mə'marı və rəhbəridir Heydər Əliyevin xalqın haqlı tələbi ilə hakimiyyətə xilaskar missiyalı qayıdışı Azərbaycanın sosial-iqtisadi, siyasi və mədəni həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, təhsil sahəsində də normallaşmaya, sabitliyə imkan verdi, tədris-tərbiyə müəssisələrinin altıngərd işi bərpa olundu, təhsil sistemimizin müstəqil dövlətçilik prinsipləri əsasında qurulması zərurəti yarandı. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm Heydər Əliyevin 1998-ci ilin martında imzaladığı Sərəncamla müstəqil Azərbaycanda təhsil sahəsində beynəlxalq standartlara uyğun islahatların aparılması məqsədilə islahat proqramını hazırlayacaq Dövlət Komissiyası yaradıldı. Dövlət Komissiyası tərəfindən qısa müddətdə hazırlanmış «Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı» geniş müzakirələrdən sonra möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyevin Sərəncamı ilə 15 iyun 1999-cu ildə – Milli Qurtuluş günündə təsdiq olundu. Həmin sənəd hazırlanarkən ölkəmizdə təhsil sisteminin ayrı-ayrı inkişaf mərhələləri, xüsusən, 1970-80-ci illərdə təhsil sahəsində toplanmış tarixi təcrübə ciddi şəkildə nəzərə alınmışdır.

Proqramda Azərbaycanda təhsil islahatını üç mərhələdə həyata keçirmək nəzərdə tutulur:

Birinci mərhələ – hazırlıq mərhələsi adlanır və bir il müddətinə – 1999-cu ildə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının Konstitusiyada müəyyən olunmuş təhsil almaq hüququnu təmin edən, bazar iqtisadiyyatının tələblərinə uyğun yeni təhsil sisteminin normativ-hüquqi, iqtisadi və informasiya bazasını yaratmaq üçün təşkilati işlərin aparılmasını, eləcə də onun infrastrukturunu və kommunikasiya sisteminin müəyyən edilməsini nəzərdə tutur.

Qısamüddətli perspektivi əhatə edən **ikinci mərhələdə** (2000–2003-cü illər) təhsil sahəsinin sosial-iqtisadi sabilliyini təmin edən təxirəsalınmaz problemlərin həll olunması və genişmiqyaslı islahatın aparılması üçün təşkilati-hüquqi, kadr, maliyyə, maddi-texniki təminatın və yeni idarəetmə modelinin yaradılması nəzərdə tutulur.

Üçüncü mərhələ 2004-cü ildən sonrakı mərhələdir. Bu, proqramda nəzərdə tutulan bütün tədbirlərin həyata keçirilməsini əhatə edir.

Təhsil sahəsində islahat proqramının əsas məqsədi – məktəbəqədər, orta, ali təhsil və ali təhsildən sonrakı peşə və ona uyğun əlavə təhsil pillələrində toplanmış potensialı saxlamaq və inkişaf etdirmək, təhsil sistemini tənzimləyən müvafiq normativ-hüquqi bazanı yaratmaq, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında, Təhsil Qanununda təsbit olunmuş cəmiyyətin tələblərinə, onun siyasi, iqtisadi və sosial həyatının demokratikləşməsinə əsaslanan dövlət siyasətini həyata keçirməkdən ibarətdir.

Göründüyü kimi, islahatın bütün mərhələləri şəxsiyyəti diqqət mərkəzində saxlamaqla, onun yüksək səviyyədə təhsil alması məqsədini güdür.

«Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat Proqramı»nın əsas konseptual ideyasını və təməl prinsiplərini Heydər Əliyevin irəli sürdüyü aşağıdakı müddəalar təşkil edir:

Təhsil sistemində hər bir yeniləşmənin inqilabi deyil, təkamül yolu ilə aparılması;

Dünyanın inkişaf etmiş dövlətlərinin təhsil sistemində aparılmış islahatların nəticələri ilə yaxından tanış olunması;

Həç bir ölkənin təhsil sisteminin olduğu kimi Azərbaycanda qurulmasına cəhdin yolverilməzliyi;

Xalqımızın milli-mə'nəvi xüsusiyyətlərindən, milli mentalitetindən, xüsusən təhsil sahəsində XX əsrdə Azərbaycanda formalaşmış müterəqqi ən'ənələrindən səmərəli istifadə olunması;

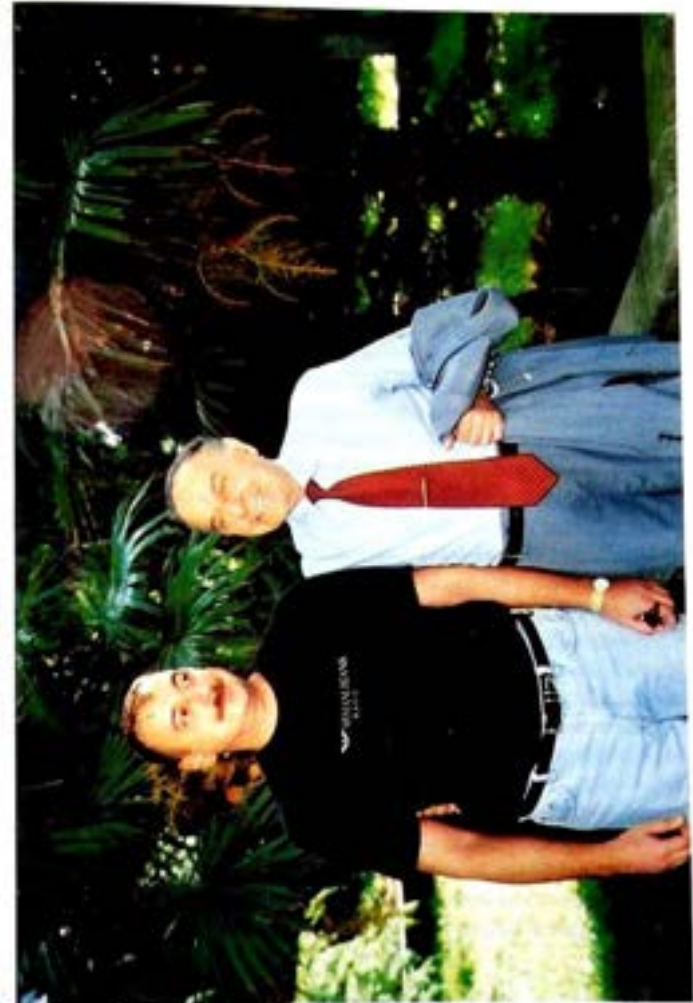
Azərbaycanın təhsil sisteminin formalaşmasında, milli təhsil quruculuğunda milli və ümumbəşəri dəyərlərə üstünlük verilməsi və s.

Deməli ki, bu gün müstəqil Azərbaycanda təhsil sistemində islahatlar prosesi artıq dönməz xarakter almış, möhtərəm Prezidentimiz

Heydər Əliyevin müəyyonlaşdırdığı yolla təhsilin strukturunda, idarə olunmasında, təhsilin məzmununda uğurlu islahatlar aparılır.

Azərbaycan xalqının xoşbəxtliyi, tarixi ədalətin təntənəsi ondadır ki, keçən əsrin 70-80-ci illərində keçirilmiş təhsil islahatlarında olduğu kimi, müstəqil Azərbaycanın təhsil islahatına da ümummillə liderimiz, Azərbaycanın ilk «Xalq müəllimi», böyük siyasət və dövlət xadimi möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyev rəhbərlik edir. Ümid edir və inanırıq ki, YUNESKO tərəfindən «Təhsil əsri» – «İntellekt əsri» e'lan olunmuş XXI əsrdə möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında müstəqil Azərbaycanın milli təhsil sistemində əsaslı islahatlar aparılması yolu ilə qısa bir zamanda milli təhsil sistemini dünya standartlarına çatdırma biləcəyik.

Heydər Əliyevin təhsilə, elmə, mədəniyyətə, bütövlükdə Azərbaycana töhfələri olduqca çoxdur. Əslində Heydər Əliyevin həyat yolu və fəaliyyəti Azərbaycan dövlətinə, Azərbaycan xalqına Ulu Tanrının böyük töhfələrindən biridir. Əsrin üçdəbirində Azərbaycan təhsilinin inkişafının ən yaddaqalan məqamları, tarixi dövəmləri bu müdrik insanın, dünya şöhrətli siyasət və dövlət adamının adı və fəaliyyəti ilə bağlı olub, bu gün də bağlıdır və sabah da bağlı olacaqdır. Çünki bu dövrdə Heydər Əliyev Azərbaycan təhsilinin üstün inkişafı, ölkənin kadr, intellektual potensialının möhkəmləndirilməsi üçün elə möhkəm təməl, özül yaradıb, elə mütərəqqi, ümummillə ən'ənelər formalaşdırıb ki, həmin monolit əsas üzərində milli təhsilimizin parlaq gələcəyini tə'min edən. Heydər Əliyevin idarəçilik, dövlətçilik məktəbini keçən, Heydər Əliyevin azərbaycançılıq kursunu dərindən mənimsəyən və onu davam etdirməyə qadir olan varisə ehtiyac vardır. Azərbaycan xalqının xoşbəxtliyi bundadır ki, Vətənimizə uğurla rəhbərlik edən, 50 milyonluq xalqımızın milli lideri olan möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyevin ideyalarının, böyük əməllərinin layiqli davamçısı missiyasını XXI əsrdə daşımağa qabil siyasi, intellektual, idarəçilik və mədəni baxımdan yeganə şəxsiyyət olan İlham Əliyev artıq böyük siyasətə hazırdır. İlham Əliyevin xoşbəxtliyi isə bundadır ki, o, dünya şöhrətli Heydər Əliyev ocağının, Heydər Əliyev vətənpərvərlik məktəbinin yetirməsi,

Heydər Əliyev idarəçilik və dövlətçilik iş üslubunu dərinləndirən mənimsəmiş siyasi lider. Heydər Əliyev kimi dahi, fenomenal şəxsiyyətin qan yaddaşının, genetik keyfiyyətlərinin daşıyıcısıdır. Məhz bütün bu keyfiyyətlərinə görə bu gün Azərbaycan cəmiyyəti, Azərbaycan ziyalıları, Azərbaycanın çoxminli təhsil işçiləri İlham Əliyevi XXI əsrin siyasi lideri, Heydər Əliyev kursunun yeganə, bənzərsiz davamçısı kimi qəbul edir. Hesab edirəm ki, İlham Əliyevin çağdaş Azərbaycanın siyasi arenasındakı yeri və gələcək perspektivi Dağıstan Respublikasında yaşayan soydaşlarımızın Azərbaycan xalqına ünvanlanmış 25 oktyabr 2000-ci il tarixli müraciətində çox dəqiq ifadə edilmişdir: «Öz düşüncə və əməllərinə görə İlham Əliyev XXI əsrin adamıdır, ... təmiz gen, müasir savad, beş xarici dildə danışmaq bacarığı, demokratik təfəkkür, bazar iqtisadiyyatına dair dərin dünyagörüşü və nəhayət, yüksək işgüzarlıq. Azərbaycanın sosial və iqtisadi inkişafı uğrunda mübarizə üçün İlham Əliyev dünya səviyyəli iqtisadçı və siyasətçi kimi formalaşmışdır. Xəzərin yeni neft yataqlarının fəthi, neft və qaz kəmərinin çəkilişi. Böyük İpək Yolu. Bütün bu projəklər İlham Əliyevin ... dünya səviyyəli liderlərlə şəxsi görüşlərində müzakirə olunur. İlham Əliyevin dünya ictimaiyyətinin nəzərində gözəl işgüzar insan və uzaqgörən siyasətçi imici qazandığını e'tiraf etmək lazımdır».

İlham Əliyev siyasi lider kimi həm bu gün iqtidarda olan və ölkədə ən güclü intellektual potensiala, 230 min nəfər üzvə malik Yeni Azərbaycan Partiyası Sədrinin I müavini kimi, həm də Milli Məclisin deputatı, Avropa Şurası Parlament Assambleyasında Azərbaycan nümayəndə hey'ətinin rəhbəri kimi istər Vətənimizdə, istərsə də beynəlxalq aləmdə böyük nüfuz qazanmışdır. Onun istər Strasburqda Avropa Şurası Parlamentindəki, istərsə də Vaşinqton, Nyu-York, San-Fransisko, London, İstanbul və digər şəhərlərdə keçirilən nüfuzlu beynəlxalq forumlardakı çıxışları siyasi baxımdan yetkinliyi, təfəkkür dərinliyi, intellektual səviyyəsinin yüksəkliyi, dövlətçilik mənafeyinin üstünlüyü ilə seçilmiş, həmişə rəğbətə qarşlanmış, Heydər Əliyev məktəbinin ən layiqli davamçısı kimi tanınmışdır. İlham Əliyevin son bir ildə Avropa Şurasında Azərbaycan həqiqətlərini siyasi uzaqgörənlik və möv-

çud reallıq müstəvisində dünyaya çatdırmaq təcrübəsi ona ümumxalq məhəbbəti qazandırb. Ölkənin bütün təhsil işçiləri belə böyük fəaliyyətinə, xüsusən də qaçqınların təhsili ilə bağlı məsələnin Avropa Şurası Parlamentində müzakirəsinə nail olduğuna görə İlham Əliyevə minnətdardırlar.

İlham Əliyevin Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin I vitse-prezidenti kimi «Əsrin kontraktı» ünvanı almış Heydər Əliyevin neft strategiyasının həyata keçirilməsi, «Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft kəməri», «Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri» layihələrinin reallaşması yolundakı xidmətləri hər bir azərbaycanlının iftixar etməli olduğu həqiqətlərdəndir. Azərbaycan idmanını dünya arenasına çıxarmaq, bununla da Azərbaycanımızı, istə'dadlı xalqımızın intellektual və fiziki potensialını beynəlxalq aləmdə tanımaq sahəsində İlham Əliyevin Azərbaycan Milli Olimpiya Komitəsinin Prezidenti kimi gördüyü tarixi işlər soydaşlarımızın iftixar mənbəyinə çevrilmişdir. Bu həqiqətdir ki, Azərbaycan idmanı özünün ən yüksək pilləsinə Sidneydə keçirilən XXVII Yay Olimpiya Oyunlarında çatdı. Bu yarışlarda Azərbaycan idmançıları Vətənə 2 qızıl, 1 bürünc medalla qayıtdı. Azərbaycan Sidneydə həqiqətən böyük qələbəyə nail oldu. Bu gün Azərbaycan xalqı həmin böyük uğura görə Heydər Əliyevə və onun layiqli davamçısı İlham Əliyevə borcludur. Azərbaycan xalqı İlham Əliyevin həmin yarışlarda hər qələbə anında Azərbaycan himninin çalınması, Azərbaycan bayrağının qaldırılması zamanı necə sevindiyini televiziya ekranları vasitəsilə izləyiblər, onun bu milli vətənpərvərlik, azərbaycançılıq duyğularından necə ruhlandığının şahidi olublar. Yeri gəlmişkən deməliyə ki, müqəddəs üçrəngli bayrağımız da məhz İlham Əliyevin milli mənafe fədakarlığı sayəsində hələ 1999-cu ilin mayında dünyanın ən uca zirvəsinə – Everestə sancılıb... Bu da tarixdir, özü də milli tarixin ən şərəfli səhifələrindən biri...

İlham Əliyev Azərbaycan məktəbinin yetirməsi, Bakıdakı 6 saylı məktəb-liseyin mə'zunuudur. Əslində o, böyük siyasətə, idarəçilik aparatına təhsil işindən, müəllimlikdən, alimlikdən gəlib. Hələ 23 yaşından mə'zunu olduğu Moskvanın Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunda

müəllim kimi əmək fəaliyyətinə başlayan İlham Əliyev qısa zamanda namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almış, həmin institutda tələbə gənclərə beynəlxalq münasibətlərdən, diplomatiyadan dərs demişdir. Əslində İlham Əliyev bə'zi siyasətçilər kimi siyasəti, diplomatiyanı yeni-yeni öyrənmiş, o bu sahənin kamil mütəxəssisi, yetkin alimi, bacarıqlı müəllimi kimi çoxdan yetişib...

İlham Əliyev təhsil ictimaiyyəti arasında hansı sahədə çalışmasından asılı olmayaraq həmişə yenilik tərəfdarı, islahatçı rəhbər, cəmiyyətin, dövlətin gələcəyi olan gənclərin təhsilinə həmişə yardım əlini uzadan, gəncliyin himayəçisi, ən başlıcası isə təhsil sahəsində Heydər Əliyev ən'ənələrini davam etdirmək əzmində olan şəxsiyyət kimi tanınır və sevilir. İlham Əliyev xalqımızın müdrik rəhbəri Heydər Əliyevin Azərbaycana, Azərbaycanın dövlətçiliyinə, Azərbaycan xalqına ən layiqli töhfələrindən biridir. Azərbaycan təhsilinin üstün inkişafının gələcəyinə, «Təhsil əsri» – «İntellekt əsri»ndəki yüksəlişinə təminatı həmin əsrin milli lideri İlham Əliyevin şəxsinə görə və bundan qürur duyuruq.

Heydər Əliyev irsi xalqımızın milli sərvətidir və bu tükənməz xəzinədən hamıya – hər bir siyasətçiyə, dövlət adamına, diplomata, iqtisadçıya, elm, mədəniyyət, təhsil xadimlərinə, bütövlükdə hər bir Azərbaycan vətəndaşına pay düşür. Bu həqiqətdir ki, hər bir insan həm bu gün, həm də gələcəkdə bu xəzinədən bəhrələnəcək, bu və digər ümummilli problemin həllində Heydər Əliyev zəkasının nurundan, zəngin və çoxcəhətli irsindən faydalanacaqdır. Bu baxımdan, Azərbaycanın təhsil işçiləri bu əvəzsiz xəzinədən, dəyərli mənbədən həmişə, hər zaman bəhrələnəcək, ona dönə-dönə müraciət edəcəklər.

Doğrudur, son illər bu fenomenal şəxsiyyət haqqında çox yazılıb və inanırıq ki, bundan sonra da çox yazılacaq. Möhtərəm Prezidentimizin təhsillə bağlı 1969-cu ildən bu günümüzdəki etdiyi məruzə, nitq, müsahibə və çıxışların: həmkarım filologiya elmləri namizədi Əsgər Quliyevlə birlikdə ilk dəfə bir kitabda toplamaq təşəbbüsü göstərmişik. Hesab edirik ki, möhtərəm Prezidentimizin təhsillə bağlı fikirləri və

gördüyü cəhanşümul işlər haqda ən obyektiv, həqiqi sözü son bir qərinəlik tarixi xronikanı, təhsil salnaməsini əks etdirən nitqləri, çıxışları özü deyir və deyəcəkdir...

Heydər Əliyevin təhsillə bağlı məruzə, nitq, çıxış, müsahibə və təbriklərinin əksərinin toplandığı bu kitab, eyni zamanda Azərbaycan təhsilinin böyük təəssübkeşi və himayədarı olan bu müdrik insanın öz xalqının təhsilinə, intellektual potensialının möhkəmləndirilməsinə, təhsil şəbəkəsinin ahəngdar inkişafına qayğısının, möhtəşəm xidmətlərinin əyani sübutudur, yenilməz öməyidir.

Heydər Əliyevin təhsillə bağlı çıxış, nitq və məruzələrinin toplandığı bu dəyərli kitab «Ön söz» yazmaq kimi şərəfli missiyanın mə'suliyətini dərk etməklə yanaşı, əminəm ki, o bütün Azərbaycan ziyalıların, təhsil işçilərinin stolüstü kitabı olacaqdır.

MİSİR MƏRDANOV

Təhsil naziri

Bakı şəhəri, 25 yanvar 2002-ci il

AZƏRBAYCANIN İLK ALİ TƏHSİL OCAĞI

(Azərbaycan Dövlət Universitetinin 50 illik yubileyində nitqi;
1 noyabr 1969-cu il)

Əziz yoldaşlar!

Hörmətli qonaqlar!

Bu gün Sergey Mironoviç Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin 50 illiyi təntənə ilə qeyd edilir. Azərbaycan xalqının həyatında, onun mədəniyyətinin tərəqqisində, Azərbaycan elminin inkişafında, iqtisadiyyatın yüksəlişində yubilyarımız böyük və səmərəli rol oynamışdır.

Azərbaycan xalqının torpağında birinci ali məktəbin yubileyi elə bir hadisədir ki, onun ictimai əhəmiyyəti Azərbaycanın dövlət hüduqlarından çox-çox kənara çıxır.

Moskvanın, Leninqradın, qardaş sovet respublikalarının elm və təhsil mərkəzləri nümayəndələrinin, sosialist dövlətlərindən olan dostlarımızın yubiley şənliklərində iştirakı bu fikrimizə sübutdur.

İzin verin, Azərbaycan Dövlət Universitetinin 50 illiyinə həsr olunmuş təntənəli yığıncağımızın bütün iştirakçılarını Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, Respublika Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti və Nazirlər Soveti adından səmimi salamlayım!

İlk addımlarından etibarən universitet öz inkişafının bütün mərhələlərində rus xalqından, Sovet Rusiyası hökumətindən, Moskvanın təhsil mərkəzlərindən təmənnəsiz qarşılıq köməyi görmüşdür. Biz bu tribunadan Azərbaycan xalqının adından böyük rus xalqına, Rusiyaya, rus elminə ən dərin və səmimi minnətdarlığımızı bildiririk.

Bu gün, təntənəli yubiley günündə biz öz biliyini, öz iste'dadını Azərbaycan Universitetinin yaranmasına və inkişafına sərf edənlərin xatirəsini hörmətlə yad edirik.

Biz görkəmli alimlərdən və ictimai xadimlərdən V.İ.Razumovski, Tağı Şahbazi, İ.İ.Şirokoqorov, Y.V.Lopuxin, Ə.Haqverdiyev, R.Məlikov, H.Şaxtaxtinski, C.Nağıyev, X.Rzabəyli, B.Həsənbəyov, A.Qarayev, Y.Məmmədəliyev, M.Ələkbərli və bir sıra başqa məşhur xadim-

lərin adlarını hörmət və minnətdarlıqla çəkirik. Onların həyatı və yaradıcılıq fəaliyyəti Azərbaycan Universitetinin tarixi ilə qırılmaz tellərlə bağlıdır.

Qocaman alimlər, Azərbaycan Dövlət Universitetinin veteranları, elmi hünər estafetini universitetin yaradıcılarından qəbul etənlər buraya, bizim iclasımıza toplaşmışlar. İzin verin, onları Azərbaycan Dövlət Universitetinin şanlı yubileyi münasibəti ilə ürəkdən təbrik edim və möhkəm cansağlığı, xoşbəxtlik və yeni yaradıcılıq nailiyyətləri arzulayım!

İcazə verin, öz qüvvə və biliklərini nəcib vəzifəyə – gənc mütəxəssislər hazırlamağa həsr etmiş Azərbaycan Universitetinin bütün professor və müəllimlərini ürəkdən təbrik edim!

Eləcə də, Azərbaycan Universitetinin bütün yetimlərini, bütün tələbələrini və onların şəxsində bütün diqqətəlayiq gənclərimizi hərərətlə təbrik edim!

Əziz yoldaşlar, dostlar!

Hörmətli qonaqlar!

Bakıda universitet Azərbaycan xalqının həyatının ağır günlərində, ölkədə vətəndaş müharibəsi alovlandığı bir vaxtda yaradılmışdır. Lakin bu vəziyyət universitetin yaradılması uğrunda hərəkətin qarşısını ala bilmədi. Azərbaycan Universitetinin yaranması qabaqcıl qüvvələrin qələbəsi idi, doğma xalqı maarifləndirmək uğrunda, dünya mədəniyyəti və elmi xəzinəsinin qapılarını onun üzünə açmaq uğrunda Azərbaycanın ən yaxşı oğullarının bir çox illər ərzində apardıqları mübarizənin yekunları idi.

Azərbaycan Dövlət Universiteti öz tarixinin bütün mərhələlərində Kommunist Partiyasından və Sovet hökumətindən qayğı görmüşdür.

Kommunist Partiyasından və Sovet dövlətinin görkəmli xadimləri S.M.Kirov, Nəriman Nərimanov, Səməd Ağamalıoğlu, Ruhulla Axundov, Sultanməcid Əfəndiyev, Dadaş Bünyadzadə, Əliheydər Qarayev onun beşiyi başında dayanmışdır.

Ağır vətəndaş müharibəsi və iqtisadi dağıntı şəraitində xalq hakimiyyəti universitetin ehtiyaclarına son dərəcə böyük diqqət yetirir. ona hədsiz qayğı göstərirdi. Azərbaycan İnkilab Komitəsinin 1920-ci ildə qəbul etdiyi ilk dekretlərdən birinin yığcam, lakin mənalı sətirlərini

həyəcanlı oxumaq mümkün deyil: «Bakı Universitetinin professorları və müəllimləri əvəzəlməz işçilər sırasına daxil edilsin».

Universitet bu qayğıya fədakar işi ilə cavab verirdi. Doğma respublika ilə birlikdə inkişaf edən, inamla qüvvə toplayan universitet qabaqcıl elm və mədəniyyət ocağına, yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlayan ali məktəbə çevrilmişdir.

Azərbaycan xalqının parlaq və orijinal mədəniyyətinin ən yaxşı ənənələri Azərbaycan Dövlət Universitetində inkişaf etdirilmişdir. Məşhur filosof Ə.Bəhmənyarın və mütəfəkkir şair Nizaminin, riyaziyyatçı-astronom Nəsirəddin Tusinin və dahi lirik şair Füzulinin, orta əsrlərin böyük alimi F.Rəşidəddinin və üsyankar şair Nəsiminin, tarixçi Bakıxanovun və realist yazıçı M.F.Axundovun, görkəmli satiriklərdən Ələkbər Sabirin, Cəlil Məmmədquluzadənin və bir çox başqalarının adları bu mədəniyyətin çoxəsrlik tarixinin bəzəyidir.

Biz Azərbaycan xalqının bu və ya digər görkəmli oğullarına ona görə minnətdarıq ki, onlar zülmətli irtica və özbaşnalıq şəraitində Azərbaycan xalqının ictimai fikrini, elm və mədəniyyətinin məş'əlini göz bəbəyi kimi qorumuşlar. Lakin xalq kütlələrinin, əməkçi xalqın nəsibi cəhalət idi.

1921-ci ildə Birinci Ümumazərbaycan Sovetlər qurultayında ilk xalq maarif komissarımız Dadaş Bünyadzadə ürək ağrısı ilə demişdir: «Bu yaxınlarda biz bütün əhalini siyahıya aldıqda mə'lum oldu ki, müsəlmanların vur-tut 62 nəfərinin ali təhsili vardır. Bunun da səbəbi aydındır. Çünki Azərbaycanda ali məktəb yox idi. Digər tərəfdən, imperialistlər heç vaxt Azərbaycana maarifləndirmək haqqında düşünməmişlər».

... Bu gün Azərbaycan Dövlət Universitetinin keçdiyi yarımsəsrlik yola yekun vurarkən tam əsasla deyə bilərik ki, yubilyar bu yüksək ada layiq olduğunu özünün bütün fəaliyyəti ilə sübut etmişdir.

Universitetin tarixi xidməti bundan ibarətdir ki, o, Azərbaycan ali məktəbinin bünövrəsini qoymuşdur. V.İ.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutu, N.Nərimanov adına Azərbaycan Tibb İnstitutu, D.Bün-yadzadə adına Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutu Universitetin

divarları arasında yaranmış, qüvvə toplamış və müstəqil inkişaf yoluna qədəm qoymuşdur. Əgər Universiteti qüdrətli bir ağaca bənzətmiş olsaq, deyə bilərik ki, bunlar onun öz qol-budaqlarıdır. Tam əsasla demək olar ki, respublikamızın digər ali məktəbləri də Azərbaycanın ilk ali məktəbi ilə qohumdur. Azərbaycan Dövlət Universitetinin yetişdirmələri Sovet Azərbaycanının 12 ali məktəbinin hamısında səmərəli elmi-tədqiqat işi aparırlar. 1919-cu ildə Azərbaycanın ictimai dairələrində universitet açmaq haqqında məsələ müzakirə olunduqda bə'ziləri şəkk gətirib deyirdilər ki, bu iş baş tutmayacaqdır, yaxşısı budur, gəncləri xarici ölkələrin tanınmış universitet mərkəzlərində təhsil almağa göndərək. Bu gün biz həmin inamsızlara deyə bilərik ki, dörd qitənin elçiləri təhsil almaq üçün Sovet Azərbaycanına gəlirlər. Sovet Azərbaycanının ali məktəblərində dünyanın 27 xarici ölkəsinin gəncləri təhsil alırlar.

Azərbaycan Universitetinin tarixi xidməti bir də bundadır ki, o, Azərbaycanın xalq təsərrüfatı, elm və mədəniyyəti üçün yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin böyük bir dəstəsini hazırlamışdır.

Bu gün respublikamızın xalq təsərrüfatında 105 min nəfərdən çox ali təhsilli mütəxəssis işləyir. Özü də elə bir dövətdə ki, tarixən yaxın vaxtlarda əhalinin 90 faizi savad deyilən şeyin nə olduğunu bilmirdi. Belə bir mö'cüzəni yalnız Sovet hakimiyyəti, fəhlə və kəndlilərin hakimiyyəti yarada bilərdi.

İzin verin, yubiley şənliklərinin bütün iştirakçıların Azərbaycan Dövlət Universitetinin 50 illiyi – Sovet Azərbaycanının bütün zəhmətkeşlərinin fərəhli bayramı münasibəti ilə bir daha təbrik edim!

İcazə verin, Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi və Respublika hökuməti adından əmin olduğumuzu bildirim ki, Azərbaycan Dövlət Universitetinin çoxminlik kollektivi bundan sonra da respublikamızın ali məktəbinin fəal qüvvəsi olan Universitetin gözəl ənənələrinə sadıq qalacaq, qarşısında duran böyük və məs'ul vəzifələri şərəflə yerinə yetirəcək.

İzin verin, S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin 50 illiyinə həsr olunmuş tənənəli yığıncağı açıq e'lan edim.

BİLİKLƏRƏ MÜKƏMMƏL VƏ DƏRİNDƏN YİYƏLƏNMƏK AZƏRBAYCAN ELÇİLƏRİNİN ƏSAS VƏZİFƏSİDİR

(Azərbaycandan kənarda təhsil almağa göndərilən tələbələrle görüşündə nitqi; 28 avqust 1975-ci il)

Əziz yoldaşlar!

Görüşümüz əlamətdar vaxtda keçir. Sov.İKP XXIV qurultayının göstərdiyi yolla dönmədən irəliləyən Sovet ölkəsi kommunizm quruculuğunun məs'ul mərhələsini – doqquzuncu beşilliyi müvəffəqiyyətlə başa çatdırır... Sovet xalqı yeni-yeni müvəffəqiyyətlər qazanmaq, cari ilin və bütün beşilliyin gərgin tapşırıqlarını artıqlaması ilə yerinə yetirmək, daha möhtəşəm nailiyyətlər üçün möhkəm bünövrə qoymaq yolunda qəhrəmancasına sə'yələr göstərir. Qurultayın irəli sürdüyü mühüm ictimai-iqtisadi vəzifələr müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilir. Biz aydın görürük ki, sovet adamlarının həyat səviyyəsi nə qədər yüksəlmiş, kommunizmin maddi-texniki bazasını qurmaq yolunda nə qədər irəliləyiş əldə edilmişdir.

Coşqun əmək fəallığı, Sov.İKP XXV qurultayını ləyaqətlə qarşılamaq uğrunda genişlənmiş sosializm yarışını cəmiyyətimizin monolit vəhdətini, sovet xalqının böyük yaradıcılıq imkanlarını və doğma Kommunist Partiyası ətrafında sıx birliyini nümayiş etdirir.

Dörd il dalbadal Ümumittifaq sosializm yarışını qalibinin Qırmızı bayrağını alan Sovet Azərbaycanı zəhmətkeşləri cari beşillikdə ölkənin nailiyyətlərinə öz ləyaqətli paylarını verirlər. Respublikanın sənayesi doqquzuncu beşillik plan tapşırıqlarında nəzərdə tutulduğundan daha sür'ətlə inkişaf edir. Avqustun 26-da Azərbaycanın sənaye işçiləri məhsul satışına və bir çox ən mühüm məhsul növləri istehsalına dair səkkiz aylıq tapşırığı yerinə yetirmişlər. Sənaye məhsulunun artım sür'əti 10 faizdən çox olacaqdır. Sənaye işçilərinin bu əmək qələbəsinə ürəkdən təbrik etmək və tam əmin olduğumuzu bildirmək istərdik ki, yaxın zamanlarda Azərbaycan SSR sənaye istehsalının həcminə dair beşilliyi vaxtından əvvəl yerinə yetirəcəkdir.

Kənd təsərrüfatı sahəsində 1975-ci ilin və bütün beşilliyin planlarını vaxtından əvvəl yerinə yetirmək üçün respublikanın tarlalarında gərgin iş gedir. Azərbaycan taxılçılarını hələ keçən il taxıl tədarükünə dair beşillik planı ödəmiş və cari ilin sosialist öhdəliklərini müvəffəqiyyətlə yerinə yetirərək dövlətə 261 min ton taxıl təhvil vermişlər. Pambıq və üzüm yığını genişlənməmişdir, tərəvəz, meyvə, heyvandarlıq məhsulları müvəffəqiyyətlə tədarük edilir. Şübhə yoxdur ki, yaxın vaxtlarda Azərbaycanın kənd təsərrüfatı zəhmətkeşləri bütün əsas əkinçilik və heyvandarlıq məhsulları, birinci növbədə respublikamızda ön mühüm bitki olan pambıq istehsal və tədarükü planlarının vaxtından əvvəl yerinə yetirildiyi haqqında raport verəcəklər.

Azərbaycan SSR-də kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalını daha da intensivləşdirmək tədbirləri haqqında Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin yaxınlarda qəbul etdikləri qərar respublikanın hər yerində yeni əmək fəallığına səbəb olmuşdur. Respublikamız üçün həqiqətən tarixi əhəmiyyəti olan bu sənəddə Azərbaycanın iqtisadi, ictimai və mədəni inkişafının geniş proqramı verilmişdir...

Partiyamız, Sovet hökumətimiz ölkəmizdə ali məktəbin inkişafına, ali təhsilli mütəxəssis kadrların hazırlanmasına çox böyük diqqət yetirir. Ali məktəblərə qəbul imtahanlarının müvəffəqiyyətlə başa çatdırılması, qabiliyyətli və istedadlı gənclərin yeni bir dəstəsinin çoxmilyonlu tələbələr ordusu sıralarına daxil olması bütün ölkənin və respublikamızın həyatında mühüm hadisədir. Bu il tək bizim respublikamızda 54 min oğlan və qız öz qüvvəsini, biliyini sınımış, 11 min nəfər mükəmməl hazırlıqlı abituriyent ali məktəblərin gündüz şöbələrində oxumaq hüququ qazanmışdır. Bundan əlavə, ali məktəblərin axşam və qiyabi şöbələrinə 10 mindən çox adam qəbul ediləcəkdir. Biz ürəkdən şadiq ki, bir çox oğlan və qızlar çətin müsabiqə imtahanlarının öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gələrək ölkənin Moskva, Leninqrad və başqa şəhərlərinin ali məktəblərinə qəbul edilmişlər.

Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərin ali məktəblərində ali təhsilli mütəxəssislər hazırlamaq məsələsinə xüsusilə böyük əhəmiyyət verir. Azərbaycan

candan bu ali məktəblərə qəbul edilən nümayəndələrin sayı ildən-ilə artır. 1970-ci ildə başqa şəhərlərin ali məktəblərinə cəmi 60 adam göndərilmişdi və hə'zi yoldaşlarımız bunu az qala son hədd hesab edirdilər. cari ildə isə 604 nəfər. yə'ni 10 dəfə çox adam qəbul edilmişdir. Bundan əlavə, gənclərin böyük bir dəstəsi ölkənin ali hərbi məktəblərinə, Kiyev Mülki Aviasiya İnstitutuna, Patris Lumumba adına Universitetə, Ümumittifaq Dövlət Kinomatoqrafiya İnstitutuna qəbul olunmuşdur. Fərəhlidir ki, başqa şəhərlərin ali məktəblərinə bu il qəbul edilmiş gənclərimizin arasında respublikanın az qala bütün şəhərlərinin və rayonlarının nümayəndələri vardır. Oxumağa göndərilənlərin keyfiyyəti tərkibi də xeyli yaxşılaşmışdır. Qəbul imtahanlarından yalnız «ə'la» və «yaxşı» qiymət alan, ictimai işdə özünü fəal göstərən gənclər başqa şəhərlərin ali məktəblərinə göndərilmək hüququ qazanırlar.

Açıq deyək ki, respublikamıza belə gözəl imkan ilk dəfə verilmişdir. Odur ki, biz yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlanmasında respublikamıza böyük yardım göstərdikləri, respublikada ali təhsilin inkişafı ehtiyaclarına daim diqqət yetirdikləri üçün Sov.İKP Mərkəzi Komitəsinə, Sovet hökumətinə, SSRİ Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinə ürəkdən təşəkkür edirik.

Əziz yoldaşlar! Bu gün Azərbaycanın böyük gənclik ordusunun çətin imtahandan çıxan və ali məktəb tələbəsi olmaq hüququnu qazanan nümayəndələri V.İ.Lenin adına bu möhtəşəm saraya toplaşmışlar. İcazə verin. Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti və Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti adından sizi və sizin şəxsinizdə birinci kurs tələbələrini hamısını həyatınızda baş verən mühüm və xoş hadisə münasibətilə ürəkdən təbrik edim, sizə təhsildə yeni böyük müvəffəqiyyətlər arzulayım. Biz ölkənin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərinin ali məktəblərinə qəbul olunan oğlan və qızları xüsusilə təbrik edirik.

Vətənimizin ən yaxşı ali məktəblərində oxuyan, kamillik, müstəqillik imtahanı kimi çətin bir imtahandan çıxan gənclərimiz də bugünkü görüşümüze gəlmişlər. Ali məktəb sizin üçün yaxşı həyat məktəbi, əzmkarlıq və əməli təcrübə məktəbi də olmuşdur. Sizi gözəl müvəf-

fəqiyyətlərinizin münasibətilə səmimi-qəlbədən təbrik edirik və inanırıq ki, bütün ali təhsil kursunu da müvəffəqiyyətlə başa çatdıracaqsınız.

Biz ölkənin Azərbaycan nümayəndələri oxuyan bütün ali məktəblərinin rektorlarına, partiya və komsomol təşkilatlarına, professorlarına və müəllimlərinə respublikamız üçün yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlamaq sahəsində böyük və səmərəli fəaliyyətlərinə görə səmimi təşəkkürümüzü bildiririk.

Buraya toplaşan gənclər arasında yetirmələri qəbul imtahanlarından şəərəflə çıxan məktəblərin müəllimləri, sinif rəhbərləri və direktorları, başqa şəhərlərin ali məktəblərinə qəbul edilmiş gənclərin valideynləri də vardır. İcazə verin, sizi ürəkdən təbrik edim, gənc nəslin tərbiyyəsi üçün sərf etdiyiniz əməyə və göstərdiyiniz sə'y'ylərə görə sizə təşəkkürümü bildirim.

Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, respublikanın Nazirlər Soveti son illərdə ali təhsili təkmilləşdirmək, onun maddi-texniki bazasını möhkəmlətmək sahəsində böyük işlər görürlər. Biz bütün ali məktəblərə qəbul sisteminin kökündən yaxşılaşdırılmasına, bu mühüm işdə yaxın keçmişdə yol verilmiş təhriflərin və ciddi nöqsanların aradan qaldırılmasına xüsusilə böyük diqqət yetiririk.

Cəsərlə deyə bilərik ki, bu iş yaxşı əməli nəticələr verir. respublikanın ali məktəblərinə qabiliyyətli və hazırlıqlı oğlan və qızları ədalətlə və obyektiv seçmək üçün əlverişli şərait yaradır. Ali məktəb müəllimlərinin bir qismi içərisində geniş yayılan proteksionizmin, subyektivizm, rüşvətxorluq və başqa mənfi hallar xeyli aradan qaldırılmış, bunun nəticəsində ali məktəblərdə vəziyyət xeyli yaxşılaşmış, qəbul imtahanları üçün yaxşı şərait yaranmışdır. Bu il respublikanın ali məktəblərinə qəbulun ilkin yekunları göstərir ki, ali məktəblərdə vəziyyəti ardıcıl yaxşılaşdırmaq yolunda yeni addımlar atılmışdır. Qəbulun yekunları gördüyümüz işin səmərəli olduğunu təsdiq etməyə əsas verir.

Gənc mütəxəssislərin hazırlanması və onlardan istifadə edilməsi, fəhlə sinfi, kolxozçu kəndlilər içərisindən istə'dadlı gəncləri obyektiv seçmək üçün şərait yaradılmasının vacibliyi bu yaxınlarda Azərbaycan

Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin kadrları seçmək, yerləşdirmək və tərbiyə etmək məsələlərinə həsr olunan plenumunda bir daha göstərilmişdir. Plenum ali məktəb problemlərinə və yüksək ixtisaslı mütəxəssis hazırlanması vəzifələrinə böyük diqqət yetirilmişdir.

Respublikanın Ali Təhsil Nazirliyi, ali məktəblərin rektorluqları, şəhər və rayon partiya komitələri, həmkarlar ittifaqı və komsomol təşkilatları qazanılmış müvəffəqiyyətləri möhkəmləndirməli, ali məktəblərin işini, xüsusən qəbulun təşkilini daha da yaxşılaşdırmalı, nöqsanların tamamilə aradan qaldırılmasına nail olmalıdırlar.

Bu gün respublikamızın elçilərinin böyük bir dəstəsini ölkənin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərinin ali məktəblərinə göndərək, bu tribunadan çıxış edən tələbələrə dinləyərkən bir daha yəqin edərsən ki, bizdə həqiqətən istedadlı gənclər yetişir. Onların təlim-tərbiyəsi ilə yorulmadan məşğul olmaq bizim vəzifəmizdir.

Biz Azərbaycan elçilərini yola salarkən ümid edirik ki, hər biriniz göstərilən e'timadı doğruldacaq, partiyamızın və dövlətimizin səmərəli təhsil üçün yaratdıqları əlverişli şəraitdən maksimum istifadə edəcəksiniz. Biz inanırıq ki, hər biriniz öz yüksək şəxsi məs'ulyyətinizi dərk edərək respublikaya yaxşı hazırlıqlı mütəxəssis kimi qayıdacaqsınız.

Siz o vaxt qayıdacaqsınız ki, atalarınız, böyük qardaşlarınız və bacılarınız, yaşlılarınız onuncu beşillik plan tapşırıqlarını yerinə yetirməklə məşğul olacaq, sonrakı beşilliyin təməlini qoyacaqlar. Onuncu beşillik sənayenin, kənd təsərrüfatının, elm, mədəniyyət və maarifin sür'ətli inkişafının yeni, məs'ul mərhələsi, keyfiyyət beşilliyi olacaqdır. Respublikamızın iqtisadiyyatı və mədəniyyəti daha coşğun inkişaf edəcəkdir. Gələcəyin üfüqləri o zaman daha əzəmətli görünəcəkdir. Bu böyük işə siz də qoşulmalı olacaqsınız. Xalqın rifahı naminə, cəmiyyətin rifahı naminə fəaliyyətinizin əməli nəticələri sizin sə'yinizdən, ideya mətinliyinizdən asılı olacaqdır.

Siz elmi-texniki inqilabı irəli aparmalı, elm və mədəniyyəti inkişaf etdirməli, kommunizmə cəmiyyətinin yeni maddi və mə'nəvi sərvətlərini yaratmalı olacaqsınız.

Instituta qəbul ilk müvəffəqiyyətdir, ilk qələbədir. Lakin bu qələbə hələ irəlində olan başlıca cəhəti kölgədə qoymamalıdır. Qarşıda gərgin beşillik – təhsil beşilliyi durur. Leninin «Oxumaq, oxumaq, yenə də oxumaq!» şüarı tələbə həyatının bütün illəri ərzində, ümumiyyətlə, bütün həyatınız boyu sizin şüarınız olmalıdır.

İxtisasa yiyələnmək, zəngin bilik qazanmaq, seçdiyiniz ali məktəbi qurtarmaq asan iş deyildir. Bunun üçün böyük səy, çalışqanlıq, dözümlü, səbir və iradə lazım olacaqdır. Biliklərə mükəmməl və dərinləndirən yiyələnmək sizin əsas vəzifənizdir.

Yeniyyəti dərinləndirən mənimsəmək, yaradıcılıqla düşünməyi bacarmaq, özünə çalışqanlıq, axtarış bacarığı, tədqiqat məhərəti aşılamaq lazımdır. Bilik pilləkəni ilə yorulmadan və qətiyyətlə yuxarı qalxmaq gərəkdir. Tələbəlik həyatının hər günü bu pilləkənin bir pilləsi olmalıdır. Gətdikcə zənginləşən bilik xəzinəsindən, geniş elmi məlumat axınından baş çıxarmağı öyrənməlisiniz, bir sözlə, sabahkı günün mürəkkəb məsələlərini həll edə bilən yaxşı mütəxəssis olmalıyıq.

Bir çoxunuz gələcəkdə istehsalat rəhbəri və təşkilatçısı olacaq, əmək kollektivlərinə başçılıq edəcəksiniz. Bu mühüm və məs'ul işə hazır olmaq üçün iqtisadiyyatı, əməyin elmi təşkili prinsiplərini yaxşı öyrənmək, kollektiv təcrübəni qiymətləndirməyi, başqalarının rə'yinə qulaq asmağı, tənqiddən qorxmamağı, öz işinə tənqidi yanaşmağı bacarmaq lazımdır. Tələbəlik illərindən bu keyfiyyətləri özünüzdə aşılayın, məs'uliyətə və ciddi intizama özünüzdü altdırın.

Sovet mütəxəssisi ideallarımız uğrunda çarpışan mətanətli, möhkəm ideyalı, mübariz... prinsiplə, özünə qarşı tələbkar, nöqsanlara qarşı barışmaz adam olmalıdır.

Sovet tələbəsi gərgin yaradıcılıq həyatı və ictimai həyatla yaşayan fəal insandır. Öz qüvvənizi tətbiq etmək üçün sizin çox böyük imkanlarınız vardır: siz, kollektivin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edə bilərsiniz, komsomol və həmkarlar ittifaqı işində çalışa bilərsiniz, tələbə-inşaat dəstələrində, məhsul yığımında işləyə bilərsiniz, təbliğatçı və təşviqatçı ola bilərsiniz.

Siz istər Vətənimizin paytaxtı Moskvada, istər şanlı Lenin şəhərində, istər qardaş Ukraynanın paytaxtı Kiyevdə, istərsə də qəhrəman Volqoqrad şəhərində, bir sözlə, harada oxusanız, çoxmillətli, vahid tələbə ailəsinə daxil olacaqsınız...

Təhsil dövründə sizin mühüm vəzifələrinizdən biri rus dilini daha da yaxşı öyrənməkdir. Böyük rus xalqının dili, Oktyabr dili, Lenin dili – sosialist Vətənimizin bütün xalqlarının əməkdaşlıq və beynəlmiləl ünsiyyət dili, azərbaycanlıların ikinci ana dili olmuşdur. Buna görə də hər biriniz rus dilinə mükəmməl yiyələnməlisiniz.

Siz elə şəhərlərdə yaşayacaqsınız ki, onlar haqlı olaraq müasir iri mədəniyyət mərkəzləri sayılır. Sizin, qabaqcıl sovet elm və mədəniyyətinə qovuşmaq... bəşəriyyətin hazırlanmış olduğu bütün sərvətləri bilməklə öz zəhninizi zənginləşdirmək imkanınız orada daha geniş olacaqdır. Bu, sizin dünyagörüşünüzü genişləndirəcək, ölkəmizin qardaş xalqlarının mədəniyyətini daha yaxşı başa düşməyinizə kömək edəcəkdir.

Gördüyünüz kimi, program çox genişdir. Vaxtınızı elə qumaltınsınız, ondan elə səmərəli, elə faydalı istifadə etməlisiniz ki, öyrənilməsi mümkün olan nə varsa, hamısını öyrənməyə macal tapasınız. Siz mütəxəssis olmağa hazırlaşırırsınız...

Tələbəlik illəri qısadır. Təhsil dövrü tez ötüb keçir. Bu illər ərzində siz nə öyrənəcəksinizsə hamısı sizin sərvətiniz olacaqdır, həyata bu sərvətlə atılacaqsınız, əmək yolunu da onunla başlayacaqsınız. Bu, yəqin ki, hər bir adam üçün ən məs'ul bir məqamdır, nə bilirsənsə, nəyin varsa hamısını xalqa, dövlətə, cəmiyyətə qaytarmaq vaxtı gəlib çatır. Həm də bunlar heç bir güzəştə yol verilmədən soxavətlə qaytarılmalıdır.

Siz bu əsrin axırmıçı onilliklərində və gələcək əsrin əvvəlində işləyəcəksiniz. O zaman elmi-texniki tərəqqi üföqlərinin necə cazibədar olacağını, kommunizmin quruculuğunun necə coşqun tərəqqiyə çatacağını bu gün təsəvvür etmək mümkündür. Sabahkı gün sizə yeni, yüksək tələblər verəcəkdir. Əgər mütəxəssis həqiqətən yaradıcı fəxsiyyətdirsə, o, sadəcə olaraq zamanla ayaqlaşmaq deyil, həmişə zamanı bir qədər qabaqlamalıdır. Bu işə, o deməkdir ki, daim öyrənmək lazımdır, buna görə də bilik, bacarıq, vərdiş bünövrəsi möhkəm olmalıdır. Siz tələbə-

lik illərində bu bünövrəni nə qədər möhkəm, nə qədər davamlı qoysanız. Vətənə, respublikanıza bir o qədər çox fayda verərsiniz, həyatınız bir o qədər məzmunlu və gözəl, cəmiyyətin inkişafına köməyiniz bir o qədər sanballı olar.

Biz sizi ali məktəblərə ümidlə göndərir və yolunuzu, səmərəli, ciddi əmək fəaliyyətinizi ümidlə gözləyirik. İqtisadi və mədəni quruculuq sür'əti də, gələcəkdə respublikamızın ictimai həyatının səviyyəsi də nəticə e'tibarı ilə sizdən, gənclərin bütün indiki nəslindən, onların bacarığından, qabiliyyətindən, biliyindən asılı olacaqdır.

Bütün bunlarla əlaqədar olaraq bu gün Azərbaycan Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin, respublika ali məktəblərinin qarşısında böyük və məs'ul vəzifələr durur. Tələbələrin təhsilinə rəhbərlik xeyli yaxşılaşdırılmalı, tələbələrlə möhkəm daimi əlaqə yaradılmalı, təhsilin gedişinə nəzarət və fəal müdaxilə edilməli, respublikanın elçilərinə daha çox yayğı və diqqət, daha konkret və fəal yardım göstərilməlidir. Öz ali məktəblərimizdə də tələbələrin tə'lim və tərbiyyəsi işi xeyli yaxşılaşdırılmalıdır. Azərbaycan LKGİ Mərkəzi Komitəsi, respublikanın bütün komsomol təşkilatları bütün bu işlərdə çox fəal iştirak etməlidirlər.

Nazirlik və idarələrin, sənaye müəssisələrinin, kolxoz və sovxozların, elmi-tədqiqat idarələrinin rəhbərləri, partiya, həmkarlar ittifaqı və komsomol təşkilatları gənc mütəxəssislərdən istifadə məsələlərinə daha çox fikir verməlidirlər. Başqa şəhərlərin ali məktəblərinə oxumağa göndərdiyimiz gənclərin qayğısına xüsusilə qalmaq lazımdır. Onların ilk günlərdən öz biliklərini, vərdişlərini, qabiliyyətlərini tamamilə göstərə bilməsi üçün hər cür şərait yaradılmalıdır.

İcazə verin, əmin olduğumu bildirim ki, bütün tələbələr, xüsusən ölkənin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərinin ali məktəblərində oxuyan və ya oraya ilk dəfə qəbul edilən tələbələr yüksək e'timadı doğruldacaq, yalnız yaxşı və ə'lə oxuyacaqlar.

İcazə verin, gedənlərin hamısına uğurlu yol, möhkəm cansağlığı, təhsildə böyük müvəffəqiyyətlər, sağ-salamat qayıdıb gəlmək arzularım...

AZƏRBAYCANDA ALI TƏHSİLLİ MÜTƏXƏSSİS HAZIRLIĞININ ÜFÜQLƏRİ GENİŞLƏNİR

(Tələbələrin respublikanın partiya və
sovet fəalları ilə görüşündə nitqi; 27 avqust 1977-ci il)

Əziz yoldaşlar!

Biz buraya ali məktəblərdə, ümumtəhsil məktəblərində və texnikumlarda yeni dərslərlə tanış olmuşuq. Sentyabrın 1-də siz və milyonlarla yaşadığınız ali məktəb auditoriyalarına daxil olacaqsınız, on milyonlarla oğlan və qız məktəb partaları arxasında əyləşəcəkdir. Həmin gün ölkəmizin gəncləri mürəkkəb, uzun, lakin nəcib bilik yolunda daha bir addım atacaqlar.

Yeni dərslərin başlanması sovet cəmiyyətinin həyatında mühüm ictimai-siyasi hadisədir, hər bir sovet ailəsinin həyatında əlamətdar mərhələdir. Uşaqlar və valideynlər, şagirdlər və müəllimlər, ali məktəblərin və texnikumların tələbələri və müəllimləri həmin günə eyni dərəcədə həyəcanla və məs'uliyətlə hazırlaşır, onun yolunu gözləyir, onu özlərinin həyatında yeni səhifə açan böyük bir bayram kimi qarşılayırlar.

Bu gün... Leninin adı daşıyan sarayın bu əzəmətli salonunda respublikanın partiya və sovet fəalları tələbələrin ən yaxşı nümayəndələri ilə, ölkənin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərinin ali məktəblərində təhsil alan Azərbaycan gəncləri ilə, qəbul imtahanlarını müvəffəqiyyətlə verib ölkənin başqa şəhərlərinin ali məktəblərinin birinci kurslarına daxil olmuş gənclərlə görüşürlər.

Əziz dostlar, icazə verin, Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, Respublika Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti və Nazirlər Soveti adından sizi, sizin şəxsinizdə respublikanın bütün tələbələrini və məktəblilərini yeni dərslərin başlanması münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm, sizə təhsildə ə'lə müvəffəqiyyətlər, dolğun tələbəlik həyatı, böyük şəxsi səadət arzulayım.

Öz biliyi və zəhməti ilə sovet tələbələri cərgəsində yer tutmaq hüququ qazanmış, birinci kursa qəbul edilmiş, yeni, yetkin və müstəqil həyata qədəm qoyan gənclərimizi xüsusilə təbrik etmək istəyirəm.

Respublikadan Moskva, Leningrada və başqa şəhərlərə oxumağa göndərilmiş tələbələrini salamlamaq mənim üçün olduqca xoşdur. Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi əmindir ki, siz biliklərə səylə yiyələnəcək, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər olacaqsınız...

Yoldaşlar! Yeni dərslə Böyük Oktyabr sosialist inqilabının 60 illiyi, sovet xalqının, bütün tərəqqipərvər bəşəriyyətin əziz, fərəhli bayramı ərəfəsində başlanır...

... Sovet hakimiyyəti illərində yoxsulluq və hüquqsuzluq zülmətindən qabaqcıl iqtisadiyyatın, müasir elm və mədəniyyətin zirvələrindəkə əzəmətli yol keçən Azərbaycan xalqı ölkəmizin qardaş xalqları ilə vahid cərgədə Böyük Oktyabrın 60 illiyinə hazırlaşır. Bütün ölkəmizdə olduğu kimi, respublikamızda da bayramqabağı şən əhvali-ruhiyyə, siyasi coşuntuluq, yaradıcılıq yarışması və ilhamlı əmək şəraiti hökm sürür.

Dünən, avqustun 26-da sənayemiz məhsul satışına və ən mühüm məhsulların istehsalına dair səkkiz aylıq planı vaxtından əvvəl yerinə yetirmişdir. Keçən ilin müvafiq dövründəkinə nisbətən sənaye məhsulu istehsalının həcmi tapşırıqda nəzərdə tutulan 7 faiz əvəzinə 8,5 faiz artacaqdır. Respublika sənayesi daha dəqiq, daha ahəngdar işləyir, istehsalın səmərəliliyi və məhsulun keyfiyyəti xeyli yüksəlmişdir.

Azərbaycanın kənd təsərrüfatı əməkçiləri üçün də yubiley ili zərbcə əmək ilidir. Taxılçılar dövlətə taxıl satışına dair sosialist öhdəliklərinin yerinə yetirildiyi haqqında ölkədə birincilər sırasında raport vermişlər. Vətənin anbarlarına 315 min ton Azərbaycan taxılı göndərilmişdir. Yubiley ilində dəntli bitkilərin məhsuldarlığı keçən beşillikdə əldə edilmiş orta illik məhsuldarlığı 30 faiz ötüb keçmişdir. Baramaçılar rekord həcmdə barama istehsal etmiş və sosialist öhdəliklərinin yerinə yetirildiyi haqqında raport vermişlər. Azərbaycan tərəvəzçiləri əla məhsul yetişdirmişlər. Onlar öz sosialist öhdəliklərini vaxtından əvvəl yerinə yetirmişlər. Dövlətə 520 min ton tərəvəz satılmışdır. Ölkənin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərinin zəhmətkeşlərinə 300 min tondan artıq, yəni plan tapşırığında nəzərdə tutulduğundan bir dəfə yarım çox Azərbaycan tərəvəzi göndərilmişdir. Fədakar əmək sayəsində bol pambıq və üzüm yetişdirilmiş, kənd əməkçiləri bu bitkiləri yığmağa başlamışlar.

Yoldaşlar, icazə verin, sizin adınızdan fəhlə sınıfımızı və kolxozçu kəndlilərimizi, bütün Azərbaycan zəhmətkeşlərini qazanılmış müvəffəqiyyətlər münasibətilə səmimi-qəlbən və həərətlə təbrik edim, onlara yubiley ilinin bütün sosialist öhdəliklərini vaxtından əvvəl yerinə yetinəni arzulayım.

Kəçən ilin nailiyyətləri kimi, bu ilin nailiyyətləri də doqquzuncu beşillikdə xalq təsərrüfatının inkişafında, respublikanın bütün ictimai-siyasi həyatında əmələ gələn əsaslı dönüş sayəsində mümkün olmuşdur. Azərbaycan partiya təşkilatı ciddi və qətiyyətli tədbirlər görərək iqtisadiyyatın uzun sürən geriliyinə son qoymağa, intizamı möhkəmlətməyə, təsərrüfata rəhbərlikdə, kadr işində və başqa sahələrdə nöqsanları aradan qaldırmağa nail olmuşdur. Doqquzuncu beşillikdə respublikada sənaye istehsalı 50 faiz, kənd təsərrüfatı məhsulunun ümumi istehsalı 34 faiz artmışdır. Zəhmətkeşlərin rifahı xeyli yüksəlmişdir. Elm, xalq maarifi, mədəniyyət, ədəbiyyat və incəsənət yeni zirvələrə qalxmışdır. Doqquzuncu beşillik Sovet Azərbaycanının tarixində ən yaxşı beşillik olmuşdur. Dalbadal yeddi ildir ki, respublikamız Ümumittifaq sosializm yarışında qalib gələrək Sov.İKP MK-nın, SSRİ Nazirlər Sovetinin, ÜİHMŞ-in və ÜİLKGI MK-nın Qırmızı bayrağına layiq görülür...

Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi Sov.İKP XXIV və XXV qurultaylarının qərarlarını, partiyanın ali məktəb haqqında qərarlarını rəhbər tutaraq respublikada ali təhsilin inkişaf etdirilməsinə və keyfiyyətə yaxşılaşdırılmasına, onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsinə daim fikir verir. Bu məsələlər Azərbaycan Kommunist Partiyası XXVIII və XXIX qurultaylarının, MK-nın bir sıra plenumlarının qərarlarında, Mərkəzi Komitə bürosunun vilayət, şəhər və rayon partiya komitələrinin əməli fəaliyyətində mühüm yer tutmuşdur.

Görülən işlər nəticəsində Azərbaycanın ali məktəb həyatında böyük müsbət dəyişikliklər əmələ gəlmişdir. Mütəxəssislər hazırlamaq işinin keyfiyyəti yaxşılaşmış, təhsil ocaqlarında ideya tərbiyəsi işinin səviyyəsi yüksəlmişdir, ali məktəb və texnikumlarda dərslərin

mənimsənilməsi faizi durmadan artır, təhsildən uzaqlaşma halları azalır. Ali məktəblərdə vəziyyət nəzərə çarpacaq dərəcədə dəyişilmiş, bir çox mənfə hallar aradan qaldırılmışdır.

Son illər beş yeni ali məktəb yaradılmışdır. V.İ.Lenin adına Pedaqoji İnstitutun filialları əsasında Naxçıvanda və Stepanakertdə müstəqil pedaqoji institutlar təşkil edilmişdir. Ç.İldırım adına Politexnik İnstitutunun inşaat və arxitektura fakültələrindən İnşaat Mühəndisləri İnstitutu yaradılmışdır. Həmçinin, M.F.Axundov adına Rus Dili və Ədəbiyyatı İnstitutu və SSRİ-nin 50 illiyi adına Xarici Dillər İnstitutu kimi xüsusi pedaqoji institutlar təşkil olunmuşdur. Kirovabadda Politexnik İnstitutunun filialı açılmışdır. Bir sıra şəhərlərdə yeni orta ixtisas məktəbləri yaradılmışdır. Tələbat nəzərə alınmaqla və respublika sənayesinin quruluşunun dəyişdirilməsi ilə əlaqədar olaraq ali məktəblərdə 29 yeni fakültə, 76 kafedra, çoxlu müasir problem laboratoriyası yaradılmışdır.

İndi respublikada 526 kafedrası və 134 fakültəsi olan 16 ali məktəb vardır. Bu ali məktəblərdə 158 ixtisas üzrə yüz mindən çox oğlan və qız təhsil alır. Ali məktəblərdə 7 minə qədər müəllim, o cümlədən, 400 nəfərdən çox elmlər doktoru və professor, 2.920 nəfər elmlər namizədi və dosent işləyir.

Təkcə doqquzuncu beşillikdə respublikanın təhsil ocaqları 80 min nəfər ali təhsilli mütəxəssis, 94 min nəfər orta ixtisas təhsilli mütəxəssis hazırlanmışlar. Əvvəlki beşilliyə nisbətən 29 min nəfərdən çox ali təhsilli mütəxəssis buraxılmışdır.

Partiya və hökumət ali məktəblərin xidmətlərini, onların işçilərinin fədakar əməyini yüksək qiymətləndirərək üç qocaman ali məktəbimizi: S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetini, V.İ.Lenin adına Pedaqoji İnstitutunu və Üzeyir Hacıbəyov adına Konservatoriyanı Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif etmişlər. Azərbaycan ali və orta təhsil sisteminin bir çox müəllimləri və işçiləri SSRİ ordenləri və medalları ilə təltif olunmuşlar.

Ali məktəblərin maddi-texniki bazası xeyli möhkəmlənmiş və genişlənməmişdir. Yeni tədris korpusları və yataqxana binaları tikilmişdir. Azərbaycan Dövlət Universitetinin, İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun

və başqa institutların tədris korpusları tikilməkdədir. Ali məktəb laboratoriyalarını, tədris metodika kabinetlərini müasir avadanlıqla, cihazlarla, alətlərlə təchiz etmək üçün çoxlu vəsait ayrılır. Bu gün ali məktəb müəllimlərinin «cəbbəxanasında» ən yeni texniki təlim vasitələri, elektron hesablama maşınları və əyani vəsait vardır. Bütün bunlar xalq təsərrüfatının ən mürəkkəb sahələrində lazımı səmərə ilə işləyə bilən ali təhsilli kamil mütəxəssislər yetişdirməkdə, sabahkı günün istehsalat komandirlərini hazırlamaqda ali məktəblərə kömək edir.

Biz razılıq hissi ilə qeyd edirik ki, ali məktəblərin tələbələri, professorları və müəllimləri respublikanın ictimai-siyasi həyatında, ən əvvəl, partiya, komsomol və həmkarlar ittifaqı təşkilatları tərəfindən aparılan ideya tərbiyəsi işində daha fəal iştirak etməyə başlamışlar.

Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi ölkənin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərinin ali məktəblərində mütəxəssislər hazırlanmasına xüsusi əhəmiyyət verir. Biz buna, xüsusən respublikanın ali məktəblərində mütəxəssislər yetişdirilməsinə imkan olmayan xalq təsərrüfatı sahələri üçün ali təhsilli kadrlar hazırlanmasında mühüm vasitə kimi baxırıq. Moskvada və başqa şəhərlərdə oxuyan tələbələrin sayı 1971-ci ildən bəri xeyli artmışdır. 7 il əvvəl cəmi 60 nəfər göndərildiyi halda, bu il 818 nəfər göndərilir. İndi ölkənin 40 şəhərinin 140 ali məktəbində 1.627 adam oxuyur. Yeni qəbul olunanlarla birlikdə ölkənin başqa şəhərlərində respublikamızı təqribən 2.500 nəfər tələbə təmsil edir. Respublikamızı üçün başqa şəhərlərin ali məktəblərində hazırlanan kadrların yiyələndikləri ixtisasların sayı bu dövrdə 5 dəfə artıb 244-ə çatmışdır.

Xüsusi razılıq hissi ilə deməliyik ki, ölkənin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərinin ali məktəblərinə kənd yerlərindən daxil olan oğlan və qızların sayı durmadan artır və həmin ali məktəblərdə indi əslində bütün respublika təmsil olunmuşdur. Bu il daxil olanlar arasında respublikanın Kəlbəcər, Lerik, Qubadlı, Gədəbəy, Yardımlı və başqa dağ rayonlarının da hərəsindən bir neçə nümayəndə vardır.

Respublikadan oxumağa göndərilən gənclərin əksəriyyəti bu yüksək adı ləyaqətlə daşıyır, təhsildə öz müvəffəqiyyətləri ilə bizi sevindirirlər. Onların təqribən yarısı son sessiyanın imtahanlarını «yaxşı»

«ə'la» qiymətlə vermişdir. Başqa şəhərlərin ali məktəblərində oxuyan tələbələrimizin ümumi mənimləmə faizi 96 faizdir.

Moskva Dövlət Universitetində Azərbaycandan olan 16 tələbə təhsil ə'laçısıdır. həm də onların əksəriyyəti yuxarı kurslarda oxuyur. Bunlardan fizika fakültəsinin tələbəsi Oqtay Paşayevi, kimya fakültəsinin tələbəsi Ağamirzə Həmidovu, tarix fakültəsinin tələbələri Zərifə Axundzadəni, Elçin Mehdiyevi və başqalarını göstərmək olar. Moskva Energetika İnstitutunda Əvəz Hüseynov, Kamran Rəcəbli və Gülnarə Musaxanova «Elektrik maşınları kibernetikası» ixtisası üzrə, Fikrət Hacıyev və başqaları «Elektron cihazları» ixtisası üzrə ə'la oxuyurlar.

Natiq Əhmədov Moskva Energetika İnstitutunun ikinci kursunda təhsil alır. O, kənddə böyümüş, Cəbrayıl rayonunda məktəbi «ə'la» və «yaxşı» qiymətlərlə qurtarmış, fizikaya və riyaziyyata maraq göstərmişdir. N.Əhmədov Moskva Energetika İnstitutuna daxil olarkən müsabiqədən müvəffəqiyyətlə keçmişdir, indi avtomatika və telemexanika ixtisası üzrə təhsil alır. İlk imtahan sessiyasını «yaxşı» və «ə'la» qiymətlərlə vermiş, birinci kursu təhsil ə'laçısı kimi bitirmişdir. Müstəqil surətdə çox çalışır, elmi-tədqiqat işində fəal iştirak edir.

Şamil Əzizbəyovun yaxşı həyat təcrübəsi vardır. O, orduda xidmət etmiş, istehsalatda çalışmış – Azərbaycan Neft Geoloji Kəşfiyyat İdarəsində çilingər olmuşdur. Sov.İKP üzvüdür. Beş il bundan əvvəl, Ş.Əzizbəyov Moskva Texnoloji İnstitutunun hazırlıq şöbəsinə göndərmişdir. İndi o, həmin ali məktəbin IV kursunun ən yaxşı tələbələri sırasındadır və respublikaya çox lazım olan bir ixtisasa, «Ağac e'malının texnologiyası» ixtisasına yiyələnir.

Ölkənin ali məktəblərində gənclərimizi ləyaqətlə təmsil edənlər sırasında Leningrad Su Nəqliyyatı İnstitutunun tələbəsi Nikolay Smonikov, Voronej və Xarkov kənd təsərrüfatı institutlarının tələbələri Akif Abdullayev, Ramiz Quliyev, Bayram Qafurov, Xoşqədəm Əbilova, Novoçerkassk Meliorasiya Mühəndisləri İnstitutunun tələbəsi Rza Abbasov və bir çox başqaları vardır. Onlar ə'la oxuduqları kimi, öz ali məktəblərinin ictimai həyatında da fəal iştirak edirlər.

Yoldaşlar, bütün bunlar bizi ürəkdən sevindirir. İstərdik ki, bütün tələbələrımız, bütün gənclərimiz əməkde, təhsildə və ictimai fəaliyyətdə nümunə olsunlar.

Təəssüf ki, müvəffəqiyyətlə yanaşı, respublika gənclərinin seçilib başqa şəhərlərin ali məktəblərinə göndərilməsi işinin təşkilində nöqsanlar da vardır. Keçən dərs ilinin qış imtahan sessiyasının yekunlarına görə, 31 tələbə pis oxuduğu üçün birinci kursdan – ali məktəbdən xaric edilmişdir. Halbuki, xaric edilənlərin bir çoxu başqa şəhərlərin ali məktəblərinə müəssisələrin, nazirliklərin, idarələrin putyovkaları və müsbət xasiyyətnamələri ilə göndərilmiş, müsabiqə imtahanlarından keçmişdi. Bu faktlar təşviş oyatmaya bilməz, onları dərinləndirib ayırd etmək lazımdır. Bütün əlaqədar təşkilatlar, xüsusən Respublika Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, ali məktəblərin rəhbərləri həmin faktlardan lazımi nəticələr çıxarmalıdır.

Azərbaycan gənclərinin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərin ali məktəblərinə oxumağa göndərilməsi respublikanın xalq təsərrüfatı üçün yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlanmasına partiya qayğısının təzahürüdür. Respublikanın hüduqlarından kənar təhsil alan hər bir tələbə aydın təsəvvür etməlidir ki, bu qayğıni ə'la təhsillə, nümunəvi davranışla, ali məktəbin ictimai həyatında fəal iştirak etməklə, sonla sənərlə işləməklə, bütün həyatı ilə doğrultmalıdır.

SSRİ Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi Azərbaycan gənclərinin ölkənin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərin ali məktəblərinə göndərilməsi işində respublikaya böyük yardım göstərir. İcazə verin, Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi adından nazirliyin rəhbərliyinə, respublikamızın ehtiyaclarına böyük diqqət və qayğı ilə yanaşan bütün yoldaşlara dərin təşəkkürümüzü bildirim.

İcazə verin, respublikamızın gənclərinin təhsil aldıkları ali məktəblərin – ölkənin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərinin ali məktəblərinin rektorlarına, bütün müəllimlərinə də Azərbaycandan olan tələbələrə daim qayğı və diqqət göstərdikləri üçün ürəkdən təşəkkür edim.

Yoldaşlar! Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi SSRİ Silahlı Qüvvələrində xidmət etmək üçün Azərbaycan gəncləri sırasından zabıt kadrları hazırlanmasına böyük əhəmiyyət verir. Biz şadiq ki, ali hərbi məktəb-

lərə azərbaycanlılar sırasından ildən-ilə daha çox adam daxil olur. 1972-ci ildən 1977-ci ilədək ali hərbi məktəblərə əvvəlki altı ildəkindən üç dəfə çox azərbaycanlı qəbul edilmişdir. Təkcə bu il ali hərbi məktəblərə 150 nəfər azərbaycanlı daxil olmuşdur.

Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsinin təşəbbüsü ilə yaradılmış C.Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış internat məktəb gələcək zabıt kadrlarının hazırlanması üçün yaxşı bazadır. Məktəbdə təlimin keyfiyyəti durmadan yaxşılaşır və nəticədə onun məzunları sırasından hərbi məktəblərə daxil olanların sayı çoxalır. Bu il internatın 58 nəfər yetişdirməsindən 56 nəfəri ali hərbi məktəblərə qəbul edilmişdir.

Kursantların borcu müasir hərbi elmini bütün dərinliyi və rəngarəngliyi ilə öyrənməkdən, ordumuzun ləyaqətli zabitləri olmaqdan ibarətdir. Biz öz həyatlarını Silahlı Qüvvələrlə bağlayan gənclərimizə əla oxumağı, Sovet Ordusunun və SSRİ Hərbi Dəniz Donanmasının sıralarında namusla xidmət etməyi, inqilab səngərlərində, vətəndaş müharibəsi və Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində qəhrəmanlıqla çarpışmış atalarımızın və babalarımızın şanlı ənənələrini davam etdirməyi arzulayırıq.

Yoldaşlar! Siz respublikada ali təhsilin təşkilini yaxşılaşdırmaq, yaxın keçmişdə ali məktəbin fəaliyyətində baş vermiş mənfi halları aradan qaldırmaq üçün Azərbaycan partiya təşkilatının necə böyük işlər gördüyünü bilirsiniz. Kənd Təsərrüfatı İnstitutu, Politexnik İnstitutu, Xalq Təsərrüfatı İnstitutu haqqında Mərkəzi Komitənin qərarlarında, bu yaxınlarda isə İncəsənət İnstitutu haqqında qərarda həmin ali məktəblərin fəaliyyətində, ən əvvəl, müəllim kadrlarının seçilməsində və yerləşdirilməsində, təlim-tərbiyə prosesinin təşkilində olan ciddi nöqsanlar aşkara çıxarılmış, kəskin və prinsiplə tənqid olunmuş, respublikanın bütün ali məktəblərinin işini daha da yaxşılaşdırmaq üçün konkret tədbirlər müəyyən edilmişdir.

Ali məktəblərə qəbulu qaydaya salmaq üçün çox iş görülmüşdür. Qəbul və imtahan komissiyaları daha yaxşı komplektləşdirilməyə başlanmışdır. İmtahanlarda müasir texniki vasitələrdən istifadə edilir, aşkarlıq daha da genişlənməmişdir və i.ə. Sosialist həyat tərzinə yabanc

olan proteksionizm, yerliçilik, qohumbazlıq, rüşvətxorluq kimi hallara qarşı barışmaz mübarizə aparılır.

Biz qəbul imtahanlarına böyük ictimai təsir doğuran mühüm ictimai-siyasi tədbir kimi baxırıq. Razılıq hissi ilə qeyd edirik ki, qəbul imtahanları ildən-ilə daha mütəşəkkil qaydada, yüksək tələbkarlıq və xeyrxahlıq şəraitində keçirilir. Bu isə abituriyentlərin biliklərinin əsasən ədalətli qiymətləndirilməsini təmin edir. Nəticədə, ali məktəblərə, doğrudan da yaxşılardan yaxşılardan, ən ləyaqətliyə seçilir.

Mən qəbul imtahanları zamanı bir neçə ali məktəbə gedib imtahanların gedişi ilə tanış oldum, bir çox abituriyentlərlə və onların valideynləri ilə söhbət etdim. Fərəhli hal idi ki, onların heç biri imtahan götürən müəllimlərin qeyri-obyektivliyindən şikayətlənmir. İşin təşkilindən ciddi narazılıq etmirdi. Onlar xeyrxah şəraitin imtahanlar ətrafında əvvəlki illərdə qaldırılan qeyri-sağlam hay-küyün aradan qalxmasına səbəb olduğunu xüsusi qeyd edir, imtahanların yaxşı təşkilinə görə minnətdarlıqlarını bildirirdilər.

Bu il qəbul keçən ildəkinə nisbətən daha yüksək səviyyədə keçmişdir. Ali məktəblərə 55 min abituriyent qəbul imtahanları vermişdir. Gündüz şöbələrinə 11.850 oğlan və qız daxil olmuşdur. 8.500 adam qiyabi şöbələrdə və axşam şöbələrində oxuyacaqdır.

Son illərdə tələbələrin ictimai tərkibi xeyli yaxşılaşmış, ali məktəblərə fəhlə və kondli gənclərin daha çox gəlməsi təmin edilmişdir. Buna bir çox institutlarda yaradılan hazırlıq şöbələri, ali məktəb müəllimlərinin kənd yerlərində səyyar məsləhətləri, kənd məktəblərinə tələbələrin hamiliyi və başqa tədbirlər kömək etmişdir. Əgər 1970-ci ildə ali məktəblərə qəbul edilən bütün tələbələrin 59 faizini fəhlələr, kolxozçular və onların uşaqları təşkil edirdisə, keçən il bu göstərici 65,7 faizə çatmış, bu il isə daha da artmışdır.

Bununla birlikdə, açıq demək lazımdır ki, ali məktəblərin fəaliyyətində, o cümlədən, qəbulun və təlim-tərbiyə prosesinin təşkilində ciddi nöqsanlar da vardır. Biz birinci kurs tələbələrinin müvəffəqiyyət dərəcəsinin aşağı olmasının başlıca səbəbini bunda görürük. Son iki ildə orta hesabla tələbələrin müvəffəqiyyət dərəcəsi gündüz şöbələrinin

birinci kursunda yalnız 75 faiz, axşam şöbələrində 61 faiz, qiyabi şöbələrdə 53 faiz olmuşdur. İkinci kurs tələbələrinin müvəffəqiyyət göstəriciləri nisbətən aşağıdır. Bunu qeyd etməmək olmaz ki, tələbələrin xeyli hissəsi ancaq kafi qiymətlə oxuyur. Əlaçı tələbələrin faizi azdır.

Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, ali məktəblərin rektorları və partiya komitələri nöqsanları daha əzmlə və ardıcıl surətdə aradan qaldırmaqlı, təlimin keyfiyyətinin daha da yüksəldilməsini, ali məktəblərə qəbul işinin təkmilləşdirilməsini təmin etməlidirlər. Biz respublikanın Maarif Nazirliyindən, məktəblərin rəhbərlərindən təlimi yaxşılaşdırmaq üçün konkret, təsirlə tədbirlər görülməsini gözləyirik, çünki biz buna dözə bilmərik ki, hər il ali məktəblərə qəbul imtahanı verə bilən abituriyentlərin sayı 30 faizdən çox olmur. Həm də, xüsusilə, dözülməz haldır ki, imtahanlarda qeyri-kafi qiymət alanların bir çoxunun yüksək orta attestat balı və hətta qızıl medalı vardır.

Yeni dərs ilinin başlanması ali məktəbin həyatında ciddi mərhələdir. Buna görə də çox vacibdir ki, ələ ilk günlərdən məşğələlər mütəşəkkil, yüksək səviyyədə keçsin, müəllimlər də, tələbələr də hər müəhazirəyə və əməli məşğələyə işgüzar yanaşsınlar.

Ali məktəb müəllimi adı hər bir adamın üzünə yüksək məs'uliyət qoyur. Dərs demək qabiliyyəti təkə diplomla və ya elmi dərəcə ilə müəyyən edilmir. Fənni bilmək, hərtərəfli mə'lumata malik olmaq, ideyalıq... və başqa bu kimi keyfiyyətlər hər bir müəllim üçün zəruridir. Ali məktəb müəllimi həm də tərbiyəçidir. Yüksək mə'nəvi keyfiyyətlərə malik olmaq, daim ünsiyyətdə olduğu gənclərə nümunə göstərmək müəllimin borcudur. Əgər müəllim bütün bu keyfiyyətlər kompleksinə malik deyilsə, əgər öz sahəsində səriştəli mütəxəssis və gənc nəslin həqiqi tərbiyəçisi olmağa çalışmışsa, deməli, o, ali məktəbdə müəllimlik peşəsi üçün yarasızdır.

Biz ali məktəblərin partiya təşkilatlarından böyük fəallıq gözləyirik. Ali məktəblərin partiya komitələri müdiriyyətin fəaliyyəti üzərində nəzarət hüququndan istifadə edərək mütəxəssislər hazırlanmasının keyfiyyətini yüksəltmək işinə muntəzəm rəhbərlik etməli və bu işi istiqamətləndirməli, tədris prosesində hər cür nöqsanlara qarşı barışmaz

olmalı, kommunistləri, bütün professor-müəllim heyətini partiya sədaqət ruhunda tərbiyələndirməli, prinsipliliyi və tələbkarlığı yüksəltməlidir. Kommunistlər fəal mövqə tutmalı, hələ də məktəb sistemində olan mənfi hallara – proteksionizmə, qohumbazlığa, yerliçiliyə, liberalizmə, meşşarlığa, rüsvətخورluğa qarşı mübarizənin önündə getməlidirlər. Nəzərdə tutmaq lazımdır ki, ali məktəbdə bu cür qalıqların hər hansı bir tozahürü yüz qat zərər vurur, ona görə ki, böyüməkdə olan nəslin tərbiyosinə mənfi təsir göstərir. Bu cür halların hər biri eavan, kövrək tələbə qəlbinə inamsızlıq, laqeydlilik, nihilizm toxumları səpir.

Tələbələrin, gələcək mütəxəssislərin, kommunizm qurucularının tərbiyə edilməsi sahəsində ali məktəblərin komsomol təşkilatları qarşısında mühüm vəzifələr durur. İctimai işdə fəal iştirak etmək dünyagörüşünün, möhkəm həyat mövqeyinin formalaşmasına səbəb olur, tələbəni böyük və mühüm əməli işlərə cəlb edir.

Gələcək ilin qəbuluna eə indidən hazırlaşmağa başlamaq lazımdır. Başqa şəhərlərin ali məktəblərinə daxil olmaq üçün gənclərin seçilməsini daha da yaxşılaşdırmaq sahəsində qarşıda xüsusilə böyük vəzifələr durur. Respublikanın Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, Maarif Nazirliyi, başqa nazirliklərin və baş idarələrin rəhbərləri, ali məktəblərin rektorları, orta məktəblərin direktorları istədadlı gəncləri – orta məktəblərin yuxarı sinif şagirdlərini, fəhlələri, kolxozçuları peşə seçməkdə istiqamətləndirmək və onları sonra Moskvanın, Leningradın, ölkəmizdəki başqa şəhərlərin ali məktəblərinə göndərilmək üçün seçmək sahəsində bütün il boyu birgə səylərlə iş aparmalıdır.

Ali məktəbləri bitirən gənc mütəxəssislərdən düzgün, səmərəli istifadə olunması mühüm məsələdir. Son illər bu sahədə müəyyən iş görülmüşdür. Ali məktəb mə'zunlarının bölüşdürülməsi, istehsalata göndərilməsi işi indi daha dəqiq, konkret, ixtisasa uyğun şəkildə qurulmuşdur. Ali məktəblərdə ideya tərbiyəsi işinin yaxşılaşması təyinat yerlərinə gəlməyənlərin sayının azalmasına səbəb olmuşdur. Gənc mütəxəssislərin göndərildikləri nazirliklər və baş idarələr, müəssisələr, təsərrüfatlar, idarələr onlara daha artıq diqqət yetirməyə başlamışlar. Gənc mütəxəssislər üçün istehsalatda, məişətdə lazımi şərait yaradılır.

Bununla birlikdə belə bir vəziyyət bizi narahat etməyə bilməz ki, keçən il respublika ali məktəblərinin gündüz şö'bələrini bitirən gənc mütəxəssislərin 9 faizi tə'yinat yerinə getməmişdir. Bir çox ali məktəb mə'zunları öz vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirmək, onların biliyinə ehtiyac olan, onların getməsi tələb olunan yerlərdə fayda vermək əvəzinə, hər cür fürsətdən istifadə edib Bakıda qalmağa çalışır, çox zaman təki bir yerdə ilişib qalmaq xatirinə başqa ixtisas üzrə işə düzəlirlər. Təəssüf ki, çox zaman mütəxəssislərin, idarələrin, xüsusən rayon xalq maarif və səhiyyə şö'bələrinin rəhbərləri göndərişlə gələn gənc mütəxəssisi hər cür bəhanə ilə, «öz arzusuna görə» işdən azad etməklə belə adamlara kömək göstərirlər.

Respublika təşkilatları gənc mütəxəssislərin yerlərdə qalıb işləməsi, onlardan düzgün istifadə olunması məsələlərinə zəif nəzarət edirlər. Bununla əlaqədar olaraq ali məktəb mə'zunlarının tə'yinat yerlərinə getməsi və onlardan səmərəli istifadə olunması üzərində nəzarət funksiyalarını bir respublika idarəsində cəmləşdirərək bunları dövlət əmək və ictimai məsələlər komitəsinə həvalə etmək bəlkə də məqsədəuyğun olardı.

Moskvanın, Leningradın, başqa şəhərlərin ali məktəblərini bitirənlərin işə düzəldilməsinə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır. 1971-ci ildə başqa şəhərlərin ali məktəblərinə göndərdiyiniz gənclərin birinci böyük dəstəsi keçən il respublikaya qayıtmışdır. Elmlər Akademiyasının müxtəlif institutlarında, Azərbaycan boru-prokat zavodunda, Azərbaycan demiryolunda, başqa müəssisələrdə 24 nəfər gənc mütəxəssis işləyir. Onların bir çoxu işlədiyi birinci ildən özünü qabiliyyətli, istedadlı tədqiqatçı, hazırlıqlı mütəxəssis, yaxşı təşkilatçı kimi göstərmişdir. Cəmi bir il keçsə də, başqa şəhərlərin ali məktəbləri mə'zunlarının əksəriyyətinin əmək həyatında mühüm dəyişikliklər vardır, onlar istehsalat sahələrinin rəhbəri tə'yin edilir, yeni vəzifələrə irəli çəkilirlər.

Bu il respublikamızdan 92 nəfər başqa şəhərlərin ali məktəblərini bitirmişdir. Onların hamısı elmi-tədqiqat institutlarına, yüngül sənaye, meşə və ağac e'malı sənayesi nazirlikləri sisteminin, Azərbaycan neft maşınqayırma sənayesi, Azərneft, Xəzər dəniz neft birliklərinin müəssisələrinə, Bakı kondisioner zavoduna, Azərbaycan boru-prokat zavoduna, kənd təsərrüfatı sahələrinə işə göndərilmişdir.

Nazirliklərin və baş idarələrin, birliklərin və müəssisələrin, kolxoz və sovxozların rəhbərləri gənc mütəxəssislərin işə düzəlməsi, iş yerində sabitləşdirilməsi və onlardan düzgün istifadə edilməsi üçün şəxsən mə'suliyət daşıyırlar. Partiya və sovet orqanları gənc mütəxəssislərdən, xüsusən Moskvanın, Leningradın, ölkəmizdəki başqa şəhərlərin ali məktəblərini bitirənlərdən səmərəli istifadə olunması məsələlərini daim nəzarət altında saxlamalıdırlar. Bu, xüsusən ona görə vacibdir ki, başqa şəhərlərin ali məktəbləri mə'zunlarının sayı ildən-ilə artır.

Respublikanın Nazirlər Soveti 1978-ci, 1979-cu və 1980-ci illərdə başqa şəhərlərin ali məktəblərini bitirən gənc mütəxəssislərin şəxsi bölgüsü planını xüsusi qərarlar təsdiq etmişdir. Gələcək iş yerləri tələbələrə özlərinə də mə'lumdur. Lakin elə indi, təhsil mərhələsində gələcək mütəxəssislərin öz müəssisəsi, idarəsi ilə möhkəm əlaqəsini yaratmaq, onları işin xarakteri, əmək şəraiti ilə tanış etmək lazımdır ki, gənc mütəxəssis lap ilk günlərdən istehsalatın əmək ahənginə fəal surətdə qoşulsun, kollektivin bütün vəzifələrindən xəbərdar olsun, var qüvvə ilə işləsin.

Siz müstəqil həyata SSRİ-nin yeni Konstitusiyasının qəbul ediləcəyi tarixi ildə qədəm qoyursunuz. Biz əminik ki, Sovet dövlətinin Əsas Qanunu sizi ə'la qiymətlə oxumağa və istehsalatda səmərəli işləməyə ruhlandıracaqdır, siz bütün həyatınızı Vətən qarşısında öz borcunuzu fədakarlıqla yerinə yetirməyə həsr edəcəksiniz.

Əziz yoldaşlar! Siz dərs ilinə əlamətdar bir vaxtda qədəm qoyursunuz. Onuncu beşilliyin, səmərəlilik və keyfiyyət beşilliyinin ikinci ilidir. Bu mə'nalı, tələbkar sözlər gündəlik həyatda, hər gün biliklərə yiyələnmək işində sizin də şüarınız olmalıdır. Bizim dövrümüz hər bir adam qarşısında, onun biliyi, peşə hazırlığı qarşısında böyük tələblər qoyur...

Bu gün sizin başlıca vəzifəniz oxumaqdan, müstəqil işləmək vərdisləri əldə etməkdən, həqiqəti axtarmaq və ona nail olmaq bacarığınə yiyələnməkdən, yə'ni kamil mütəxəssis olmaq, cəmiyyətimizə daha çox fayda vermək üçün zəhmətlə, sə'yilə, əzmlə gündən-günə misilsiz bilik, mədəniyyət, ictimai vərdiş ehtiyatı toplamaqdan ibarətdir.

Elmi-texniki inqilabın müasir mərhələsində ali məktəblərin vəzifəsi ondan ibarətdir ki, elmdə və texnikada yeni nə varsa hamısı tədris prosesində öz əksini tapsın. Tələbələrin vəzifəsi isə bu yeniliklə ayaqlaşmaqdan, arası kəsilmədən artan informasiya axınından bacarıqla baş çıxarmaqdan, elmə dərinlən, sə'yələ, yaradıcılıqla yiyələnməkdən ibarətdir...

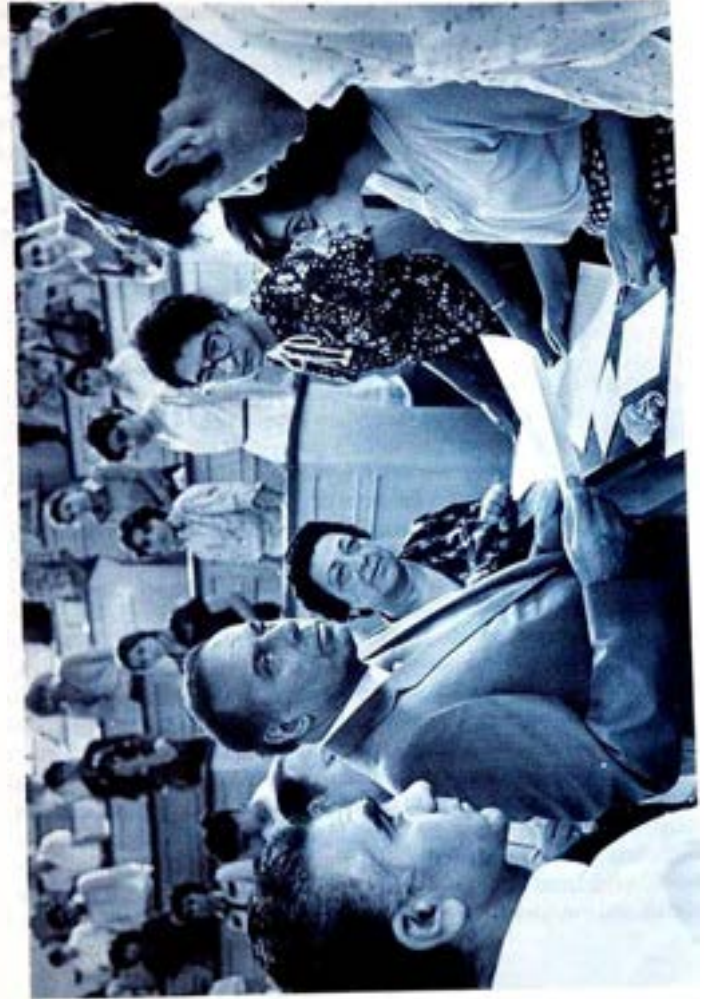
Hər bir gənc sovet vətəndaşı dəqiq ideya mövqeyi, mə'nəvi mövqe tutmalı, həqiqi nə'mətləri yalançı nə'mətlərdən açıq gözlə fərqləndirməli, daim özünütərbiyə ilə məşğul olmalı, şəxsiyyətinin zövqünü, marağını, mə'nəvi meyillərini formalaşdırmalıdır...

... Təkcə Sovet ölkəsinin deyil, qardaş sosialist dövlətlərinin də onlarca şəhərində işləyən tələbə inşaat dəstələri sovet xalqının beynəlmillətlik ən'ənələrinə gənclərimizin sədaqətinin parlaq təzahürüdür. Yalnız bu il respublika tələbə dəstəsinin sıralarında on min adam işləmişdir. Yay əmək semestrinin yekunlarına görə onlar 15 milyon manatlıq iş görmüşlər.

M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun tələbələri yaxşı nəticələrə nail olmuşlar. Onlar mübadilə tə'riqi ilə tələbə inşaat dəstəsinin tərkibində ADR-də Karl-Marks - ştatda olmuşlar. Bütün əmək semestri ərzində bu dəstənin iştirakçıları Azad Alman Gəncləri İttifaqı Mahal Komitəsinin tə'sis etdiyi keçici Qırmızı Bayrağı əldə saxlamış və onu Vətəna gətirmişlər. Beynəlmillət əmək növbəsinin gedişində tələbələrə Rəhman Balayev, Hikmət Qasımov ən yaxşı inşaatçı adını qazanmışlar.

Respublika ali məktəblərinin «Azərbaycan» adlı birləşmiş tələbə-inşaat dəstəsi Arxangelsk vilayətində 1 milyon 800 min manatlıq iş görmüşlər. Dəstənin üzvləri Böyük Oktyabrın 60 illiyi şərəfinə semestrin axırınadək 2 milyon manatlıq iş görməyi öhdələrinə almışlar. Kalinin vilayətinin tikintilərində işləmiş tələbə-inşaat dəstəsi qazandığı müvəffəqiyyətlərə görə, Rjev Şəhər Partiya Komitəsinin keçici Qırmızı Bayrağı ilə təltif edilmişdir.

Qaqarın şəhərində işləmiş tələbə-inşaat dəstəsi ölkənin bir çox dəstələri arasında sosializm yarışında ikinci yeri tutaraq istehsal proqramı-

nı birinci yerinə yetirənlər sırasında olmuş və Ulduz şəhərciyinin xatirə diplomu ilə təltif edilmişdir.

Respublika tələbələriniin elçiləri Kişinyov şəhərinin tikinti obyektlərində təmənnəsiz işləyərək Moldaviyanın zəhmətkeşlərinə zəlzələnin nəticələrini aradan qaldırmaqda kömək etmişlər. Dəstənin üzvləri özlərinin bütün əmək haqqını, 10 min manatdan çox vəsaiti uşaq baxçası tikintisi üçün vermişlər.

Tələbələrımız Smolenskdə, Tolyattidə, respublikanın, demək olar, bütün şəhərlərində və rayonlarında fəal işləmişlər. Onlar kolxoz və sovxozlarda məktəblər, heyvandarlıq binaları, başqa təsərrüfat obyektləri tikmişlər.

Asudə vaxtın təşkili, ondan istifadə problemləri hər bir tələbə üçün çox mühüm problemdir. Yadda saxlayın ki, istirahət, asudə vaxt heç də boş-bekar gəzmək demək deyildir, vaxtı hədəf keçirmək demək deyildir. Fəal istirahət mütləq etmək, turist yürüşlərinə çıxmaq, idmanla məşğul olmaq, sərgilərə və muzeylərə getmək deməkdir. Bütün bunlar uzun illər boyu tükənməyən və kara gələnlər qiymətli sərvətdir. Əksinə, gənclik illərində itirdiyiniz vaxtı qaytarmaq, bilik, təəssürat kəsininin yerini sonradan doldurmaq mümkün deyildir.

Biliklərə, elm və mədəniyyətin nailiyyətlərinə yiyələnmək ümumi işə kömək etmək, daha çox öyrənmək və daha çox fayda vermək üçün siz rus dilinə – vahid qüdrətli Sovet İttifaqını təşkil edən bütün xalqların və millətlərin ikinci ana dilinə yiyələnməlisiniz... Rus dilini bilməyin böyük siyasi əhəmiyyəti vardır, bu, çoxmillətli dövlətimizin bütün xalqlarını bir-birinə yaxınlaşdırır. Rus dilini bilməyin böyük ictimai-mədəni əhəmiyyəti vardır: bu, millətlərarası ünsiyyət üçün şərait yaradır, çoxmillətli sovet və dünya elminin və mədəniyyətinin nailiyyətlərinə yiyələnmək üçün geniş şərait yaradır.

Siz ilk müstəqil addımlar atırsınız, ömrünüzün yeni, daha yaxşı çağına qədəm qoyursunuz. Lakin həmişə yadda saxlamalısınız ki, sizin müvəffəqiyyətlə oxumağınız üçün yaşlılar – valideynləriniz və müəllimləriniz illərlə işləyərək öz biliklərini, qüvvələrini, qəlblərinin hərə-rətini, qayğılarını sizdən əsirgəməmişlər. Siz həmişə onlara minnətdar olmalı, onların qarşısında məs'uliyət hiss etməlisiniz.

Təkcə sizin ailələriniz, qolumlarınız, dostlarınız deyil, bitirdiyiniz məktəb də sizin ali məktəbdə müvəffəqiyyətlərinizə, mə'nəvi simanıza, davranışınıza biganə qala bilməzlər.

Nəhayət, sizə respublika da ümid dolu nəzərlərlə baxır. Bilikləriniz yiyələndiyiniz dövrdə atalarınız, analarınız, böyük bacılarınız, qardaşlarınız, yoldaşlarınız partiyamız XXV qurultayının müəyyən etdiyi onuncu beşilliyin planlarını həyata keçirəcəklər. Deməli, yeni zavodlar ucalacaq, yeni plantasiyalar salınacaq, yeni dəmir yolu və hava yolu xətləri açılacaq, yeni texnologiya istifadəyə veriləcək, yeni mə'lumat növlərinin buraxılışına başlanacaqdır. Sizin üçün, necə deyirlər, iş cəbhəsi hazır olacaqdır. Bu gün bu yeni işlər başlanarkən sizin əməyinizə, biliyinizə, yaradıcılıq axtarışınıza, gənc qüvvənizə bel bağlayırlar.

Başqa şəhərlərin ali məktəblərində oxuyan birinci kurs tələbələri barədə bir neçə kəlmə demək istərdim. Sizə Vətənimizin paytaxtı Moskvada, haqlı olaraq inqilabın beşiyi adlandırılan Leningrad kimi bir şəhərdə, Vətənimizin Kiyev, Minsk, Dnepropetrovsk, Rostov, Riqa, Xarkov, Stavropol, Krasnodar, Odessa, Voronej, Taqanroq və s. kimi iri sənaye, elm və mədəniyyət mərkəzlərində beş-altı il yaşamaq səadəti nə-sib olmuşdur. Bu illərdən özünüz üçün faydalı istifadə edin. Teatrların, muzeylərin, qoruq yerlərinin, kitabxana salonlarının qapıları sizin üzünüzə açıqdır. Siz də mümkün qədər daha çox şey öyrənməyə, öz görüş dairənizi genişləndirməyə, mə'lumatınızı artırmağa çalışın. Sizə uğurlu təhsil, möhkəm cansağlığı, həyatda böyük xoşbəxtlik arzulayırıq.

Siz hamınız yeni dərs ilinə qədəm qoyursunuz. Bilik yollarında sizə uğurlar olsun. Sizə yaradıcı əmək, cəsarətli işlər, axtarışlar sevinci arzulayırıq. Sizə marağ dairənizi genişləndirməyi, böyük nailiyyətlər qazanmağı, yaradıcılıq eşqi ilə çalışmağı... partiyamızın ideyalarına və işlərinə həmişə sadıq qalmağı arzu edirik.

Yaşasın sovet gəncləri!

Sovet tələbələrinə eşq olsun!

MÜƏLLİM İDEYALI, HƏRTƏRƏFLİ İNKİŞAF ETMİŞ GƏNCLƏR TƏRBİYYƏ ETMƏLİ

(Azərbaycan müəllimlərinin VI qurultayında nitqi; 18 may 1978-ci il)

Əziz yoldaşlar!

Sovet ölkəsində müəllim bütün xalqın hörmət və ehtiramını qazanmışdır. Cəmiyyətimizin ümidi, gələcəyi olan uşaqların təlim-təربiyəsi kimi ön mühüm, ən vacib iş ona e'tibar edilmişdir. Müəllim öz biliyini, təcrübəsini, qüvvəsini, qiymətli nəyi varsa həmişə şagirdlərinə, xalqa bəxş edir. Rəşadətə bərabər bu necib, fədakar əməyinə görə müəllimin yetişdirmələri, valideynlər, Kommunist Partiyamız ona hədsiz dərəcədə minnətdardır.

Hər birimizdə müəllimin hərərəfli qəlbinin bir zərrəciyi vardır. Məhz müəllim doğma yurdumuzu sevməyi, hamının rifahı naminə vicdanla işləməyi müdrikləklə və səbirlə bizə öyrətmiş və öyrədir. Hər birimizin öz müəllimi vardır və biz bütün ömrümüz boyu onun xatirəsini hörmətlə, minnətdarlıqla qəlbimizdə yaşadıraq.

Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin qurultaya göndərdiyi, bu gün mətbuatda dərc edilmiş təbrikdə sosialist ölkəsinin ləyaqətli vətəndaşı və alovlu vətənpərvəri olan müəllimin fədakar əməyinə yüksək qiymət verilmişdir.

Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi müəllimlərin altıncı qurultayını respublikanın ictimai-siyasi həyatında böyük hadisə hesab edir; elə bir hadisə ki, partiyanın XXV qurultayında, Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin ümumtəhsil məktəbi haqqındakı qərarında irəli sürülmüş vəzifələri həyata keçirmək sahəsində pedaqoji kollektivlərin, xalq maarifi orqanlarının işinin daha da yaxşılaşmasına səbəb olacaqdır.

İcazə verin, Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti və Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti adından qurultayın nümayəndələrini hərərətlə, səmimiyyətlə salamlayım və əmin olduğumu bildirim ki, sizin təmsil etdiyiniz 120 min nəfərlik respublika müəllimlər ordusu öz şərəfli vəzifəsini

bundan sonra da vicdanla yerinə yetirəcək, kommunizm qurucularının yeni nəsillərinin yetişdirilməsində daha da böyük müvəffəqiyyətlər qazanacaqdır.

Biz Vətənimizin paytaxtı Moskvanın, qardaş müttəfiq və muxtar respublikaların maarif işçilərinin nümayəndə hey'ətlərini salamlamağa şadiq. Əziz yoldaşlar, Azərbaycan müəllimləri qurultayının işində sizin iştirakiniz sovet xalqlarının mədəniyyətləri arasında əlaqənin durmadan möhkəmləndiyinə, bu mədəniyyətlərin qarşılıqlı surətdə zənginləşdiyinə və bir-birinə tə'sir göstərdiyinə, xalqlarımızın mehriban dostluğuna və sarsılmaz birliyinə sübutdur.

Yoldaşlar! Sosialist dövlətimiz Böyük Oktyabr inqilabının qələbəsindən inkişaf etmiş sosializm qurulmasınadək əzəmətli bir yol keçərək öz varlığının yeddinci onilliyinə qədəm qoymuşdur. Lenin partiyasının rəhbərlik etdiyi sovet xalqı vətəndaş müharibəsinin və Böyük Vətən müharibəsinin ağır sınaqlarından keçərək, iqtisadiyyatın dirçəlişi və coşqun inkişafı, elm və mədəniyyətin çiçəklənməsi yolları ilə müasir tərəqqinin zirvəsinə gəlib çatmışdır. Sovet xalqının görkəmli nailiyyətləri SSRİ-nin yeni Konstitusiyasında... qanunvericilik yolu ilə təsbit edilmişdir.

Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının yeni Konstitusiyası SSRİ Konstitusiyasının bəhrəsi, onun yetişdirməsidir. Bu Konstitusiyada Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan xalqının, bütün respublika zəhmətkeşlərinin qazandıqları gözəl nailiyyətlər, onların sarsılmaz hüquqları və azadlıqları parlaq şəkildə əks etdirilmiş, sosialist ümum-xalq dövlətinin prinsiplərinə və məqsədlərinə Azərbaycan SSR xalqının sədaqəti təntənəli surətdə e'lan olunmuşdur.

İndi partiyanın və xalqın sə'yləri Sov.İKP XXV qurultayının qərarlarını müvəffəqiyyətlə yerinə yetirmək uğrunda mübarizəyə yönəldilmişdir. Onuncu beşilliyin ilk illərində ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafında, onun müdafiə qüdrətinin möhkəmlənməsində fərəhli müvəffəqiyyətlər qazanılmışdır. Əziz müəllimlərimiz, biz qanuni iftixar hissilə qeyd edirik ki, sovet xalqının nailiyyətlərində Azərbaycan

zəhmətkeşlərinin – həyatı dərk etmək məktəbinə sizin rəhbərliyiniz altında başlayanların böyük xidmətləri vardır. Biz tam əsasla və minnətdarlıqla deyirik: Ümumittifaq sosializm yarışında respublikamızın səkkiz il dalbadal qalib gəlməsində şanlı Azərbaycan müəllimlərinin əməyi və xidməti böyükdür.

Qazanılmış müvəffəqiyyətlər partiyamızın xarici və daxili siyasətinin ardıcıl surətdə və əzmlə həyata keçirilməsinin nəticəsidir...

...Yoldaşlar! Cəmiyyətimizin həyatında, sovet adamlarının görkəmli nailiyyətlərində xalq maarifi mühüm yer tutur... Sovet hakimiyyətinin... ilk dekretləri arasında xalq maarifi haqqında, savadsızlığın ləğv edilməsi və hamının təhsil alması haqqında dekretlər də var idi. Sovet hakimiyyəti illərində ölkəmizdə xalq maarifinin prinsipcə yeni, elmi sistemi təşəkkül tapmışdır; xalq maarifinin bu yeni sistemi əhəlinin kütləvi savadsızlığının ləğv edilməsindən ibtidai, yeddiillik, səkkizillik icbari təhsilə, bunun ardınca isə gənclərin indi tətbiq edilən hamılıqla icbari orta təhsilinədək şanlı bir yol keçmişdir.

Bu gün biz Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qələbəsinin ilk günlərindən yeni həyatın fəal qurucuları sırasında duran müəllimləri xüsusi minnətdarlıqla xatırlayırıq. Onlar «bütün vuruşan zəhmətkeşlər kütləsi ilə» birləşmək, «müəllimlik fəaliyyətini cəmiyyətin sosialistcəsinə təşkilili vəzifəsi ilə» əlaqələndirmək haqqında Leninin göstərişini rəhbər tutaraq xalq içərisində bilikləri yorulmadan yayır, respublikada sosialist dəyişiklikləri uğrunda mübarizə aparırdılar.

Müəllimlərin yeni nəsilləri Azərbaycanda sovet məktəbinin ilk qurucularının ənənələrini layiqincə davam etdirirlər. Veteranlarla birlikdə onlar sovetlər ölkəsinin ahəngdar inkişaf etmiş vətəndaşların tərbiyə edib yetişdirirlər.

Azərbaycan SSR hökumətinin əlli səkkiz il bundan əvvəl, 1920-ci il mayın 12-də verdiyi dekretə deyilirdi: «İndiyədək burjuva məktəbi burjuva mədəniyyətinin mənafeyinə xidmət edirdi... İndən belə köhnə məktəb tipi... dəyişdiriləcəkdir. Dərslər ana dilində keçiləcək və təlim mümkün qədər birgə olacaqdır. Məktəb nəinki hamının üzünə açıla-

caq, həm də təhsil məcburi olacaqdır... Bütün məktəblərdə təhsil haqqı ləğv edilir». Statistika məlumatı bu sonadın tarixi əhəmiyyətini göstərir. 1920-ci ildə Azərbaycan əhalisinin arasında savadlılar bir faizdən az idi. Savadsızlıq hələ 30-cu illərdə aradan qaldırılmışdır və indi respublikanın 16 yaşdan yuxarı əhalisinin 34 faizinin, o cümlədən, bütün qadınların 27 faizinin ali, natamam ali və orta təhsili vardır.

Sovet hakimiyyətinin birinci ilində Azərbaycan məktəblərində 73 min uşaq oxuyurdu, indi isə bir milyon altı yüz mindən çox uşaq oxuyur. Orta məktəblərə aid rəqəmlər daha heyvətamizdir: 1920-ci ildə orta məktəblərdə cəmi 4.500 adam təhsil alırdı, indi isə bir milyon iki yüz mindən artıq, yəni 27 dəfə çox adam təhsil alır. Müəllimlərin sayı artaraq 2.600 nəfərdən 120 min nəfərə çatmışdır.

Doqquzuncu və onuncu beşilliklərdə xalq maarifi, onun maddi-texniki bazası, xüsusilə intensiv inkişaf edir. Yeddi il ərzində bir milyon yeddi yüz əlli min adam səkkizillik və orta təhsil almışdır. Bu isə üst-üstə yeddinci və səkkizinci beşilliklərdəkindən bir yarım dəfə çoxdur. *Dövlətin və kolxozların vəsaiti hesabına 268 min nəfərlik 550 ümumtəhsil məktəbi tikilmişdir. Deməli, indi şagirdlərin hər altı nəfərindən bir nəfəri doqquzuncu və onuncu beşilliklərdə istifadəyə verilmiş məktəblərdə təhsil alır. Xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələri üçün ixtisaslı kadrlar hazırlayan texniki peşə təhsili sistemi məktəblərinin şəbəkəsi xeyli genişlənməmişdir. 1965-ci ildə texniki peşə məktəblərində və fabriklərdə zavod şagirdliyi məktəblərində 14 minə qədər oğlan və qız təhsil aldığı halda, indi 81 min nəfər, yəni təqribən altı dəfə çox oğlan və qız təhsil alır. Texniki peşə məktəblərinin coğrafiyası xeyli genişlənməmişdir. İndi respublikanın, demək olar, bütün rayon mərkəzlərində ayrı-ayrı kəndlərində texniki peşə məktəbləri vardır. Şagirdlərə, eyni zamanda, həm orta təhsil verən, həm də ixtisas öyrədən texniki peşə məktəblərinin sayı yeddi il ərzində 4 dəfədən çox artmışdır. Daha iki maraqlı rəqəm gətirmək istəyirəm. İnqilabdan əvvəl Azərbaycanda il ərzində maarif ehtiyaclarına adambaşına orta hesabla 64 qəpik pul xərclənirdi. 1977-ci ildə isə bu xərclər 60 manatı ötüb keçmişdir.*

Yoldaşlar! Tarixi proses olan əsl ümumxalq maarifi prosesində əsas sima müəllimdir. Məktəblərimizin bütün yetişdirmələrinə həyat vəsiqəsini müəllim vermişdir. Mehriban, qayğıkeş olduqlarına, xalqa sadiqətlə, fədakarlıqla xidmət etdiklərinə, gənclərin tərbiyəsində partiyaya böyük yardım göstərdiklərinə görə, bu gün qurultayın yüksək tribunasından bütün müəllimlərimizə və tərbiyəçilərimizə səmimi-qəlbədən təşəkkür etmək istəyirik.

Kommunist Partiyası müəllimin əməyini yüksək qiymətləndirərək məktəbə, xalq maarifinin inkişafına daimi qayğı göstərir. Bu qayğı maarif xərcləri üçün, məktəblər və məktəbdənkənar tərbiyə ocaqları tikintisi üçün dövlətin getdikcə daha çox vəsait ayırmasında, çoxmilyonlu tirajlarla dərsliklər və əyani vəsait buraxılmasında, müəllimlərin ehtiyac və tələblərinə həssaslıqla yanaşılmasında, onların maddi təminatının yaxşılaşdırılmasında, «SSRİ xalq müəllimi» fəxri adının vəsiqə edilməsində öz ifadəsini tapır. SSRİ-nin yeni Konstitusiyasında nəzərdə tutulduğu kimi, *1978-ci ildən etibarən ümumtəhsil məktəbləri şagirdlərinin dərsliklərdən pulsuz istifadə etməsi qaydasına keçilməsi bunu bir daha sübut edir.*

Ən yaxşı müəllimlər rəhbər partiya orqanlarına seçilmişlər. SSRİ Ali Sovetinin, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin, yerli xalq deputatları Sovetlərinin deputatlarıdır. Sovet İttifaqının orden və medalları ilə təltif olunmuşlar, respublika fəxri adlarını daşıyırlar. 140 nəfər maarif işçisinə «Azərbaycan SSR əməkdar müəllimi» fəxri adını və respublika Ali Soveti Rəyasət Hey'ətinin Fəxri Fərmanını vermək haqqında Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Hey'ətinin Fərmanı bu gün dərc olunmuşdur.

Biz təltif olunanları səmimi-qəlbədən təbrik edir, onlara və onların şəxsində Azərbaycanın bütün müəllimlərinə yeni yaradıcılıq müvəffəqiyyətləri, möhkəm cansağlığı və şəxsi səadət arzulayırıq.

Sov.İKP MK və SSRİ Nazirlər Soveti XXV qurultayın göstərişlərini rəhbər tutaraq keçən ilin dekabrında «Ümumtəhsil məktəbləri şagirdlərinin təlimini, tərbiyəsini və əməyə hazırlanmasını daha da təkmilləşdirmək haqqında» qərar qəbul etmişlər. Partiya və hökumətin

məktəbə qayğısının yeni parlaq təzahürü olan bu sənəddə hamılıqla orta təhsili həyata keçirmək üçün görülən işlərə yekun vurulmuşdur, inkişaf etmiş sosializm cəmiyyəti dövrü məktəbinin məqsədləri və vəzifələri müəyyən edilmişdir...

Müasir fəhlənin, kolxozçunun, mühəndisin, aqronomun, alimin hazırlıq, ixtisas və şüur səviyyəsinə verilən tələblər kommunizm quruculuğunun indiki mərhələsinin vəzifələri ilə müəyyən edilir. Məktəbimiz təbiətin və cəmiyyətin inkişaf qanunlarını yaxşı başa düşən, yaradıcı təfəkkür vərdişləri olan bilikli adamlar hazırlamalıdır. Bu gün faktların müəyyən məcmusunun şagirdlər tərəfindən mənimsənilməsi ilə kifayətlənmək olmaz. Şagirdlərə öz biliklərini müstəqil surətdə artırmaq, elmi və siyasi informasiyanın sürətli axınından baş çıxarmaq vərdişi aşılanmalıdır. Bu mürəkkəb və məs'ul vəzifənin yerinə yetirilməsi hər bir pədaqoji kollektivin, hər bir müəllimin fəaliyyəti ilə, müəllimlərin hazırlıq səviyyəsi ilə, təlim metodlarının həyat tələblərinə uyğunlaşdırılması ilə sıx əlaqədardır.

Demək lazımdır ki, respublikada bu sahədə çox iş görülür və həmin işin real bəhrələri iqtisadiyyat və mədəniyyətin inkişafında qazanılmış müvəffəqiyyətlərdə özünü göstərir. On il bundan qabaq Azərbaycan müəllimlərinin əvvəlki qurultayında gənclərin hamılıqla orta təhsilə keçilməsi problemi mühüm, lakin mürəkkəb bir vəzifə kimi müzakirə olunmuşdu. Bu gün kommunizm yolunda həmin zirvə müvəffəqiyyətlə fəth edilmiş, ölkənin Əsas Qanununda və Azərbaycan SSR Konstitusiyasında təsbit olunmuşdur.

Hər il orta məktəbləri təqribən 100 min oğlan və qız qurtarır, onların 20 min nəfəri ali məktəblərə, daha çox hissəsi texnikumlara daxil olur, on minlərlə oğlan və qız xalq təsərrüfatının müxtəlif sahələrinin işçiləri sırasına qoşulur.

Keçən onillikdə zamanın tələblərinə uyğun olaraq təhsilin məzmunu yeniləndirilmişdir. Şagirdlərin bilik səviyyəsi, müvəffəqiyyət göstəricisi nəzərə cərpacaq dərəcədə yüksəlmişdir. İkinci ilə qalan məktəblilərin sayı on il ərzində dörd dəfə azalmışdır, respublika məktəblilərinin üçdəbir hissəsindən çoxunda isə ikinci ilə qalan yoxdur.

Təlim və tərbiyə prosesi kommunizm quruculuğu praktikası ilə daha sıx əlaqələndirilir, şagirdlərin ideya-siyasi tərbiyosinin səviyyəsi yüksəlmiş, ictimai-faydalı əməkdə onların iştirakı artmış, məktəblərin maddi bazası möhkəmlənmişdir.

Bizdə bir çox əla pədaqoji kollektivlər yaranmışdır. Həmin kollektivlərdə əsl ustadlar, öz işinin fədailəri, məsləkdaşlar işləyirlər. Bunlar Bakıdakı 190, 44, 160, 210 və 6 nömrəli məktəblərin. Yevlax rayonundakı Xaldan kənd orta məktəbinin, Lənkəran rayonundakı Nərimanabad məktəbinin, Qazax rayonundakı Şıxli məktəbinin, Tovuz rayonundakı Bozalqanlı məktəbinin, Şəki rayonundakı Oxud məktəbinin, Şamaxı rayonundakı Leninabad məktəbinin, Masallı rayonundakı Hişkədərə məktəbinin və başqa məktəblərin müəllim kollektivləridir.

Biz əsl vətənpərvərlərin, mübarizlərin, əməkçilərin, möhkəm əqidəli kommunizm qurucularının neçə-neçə nəslini yetişirmiş müəllimlərimizlə haqlı olaraq fəxr edirik. Sosialist Əməyi Qəhrəmanları Zərbəli Səmədov və Məsimə Atakişiyeva, respublikanın əməkdar müəllimləri Zara Səfərova, Məhər Quliyev, Mariya Samoylova, Zeynəb Atakişiyeva, Lətif Kələntərli, Zahid Şöyübov, Rəşid Hacıyev, Yaqub Bünyadov, Qalina Frolova, Hacı Hacızadə, Cümşüd Quliyev, Qalina Sorokina, Heydər Eyyazov və əsl mə'nada müəllim, gözəl tərbiyəçi, hamı olan bir çox başqaları haqqında hərərətli, səmimi, xoş sözlər deyə bilərik.

Ən yaxşı pədaqoji kollektivlərin və müəllimlərin təcrübəsi məktəbimizin işini daha da təkmilləşdirmək üçün güclü mənbə və stimuldur.

Biz Azərbaycan məktəbinin müvəffəqiyyətlərinə yaxşı bələdik və ürəkdən sevinirik. Bununla yanaşı, biz nöqsanları da görürük. Təlim-tərbiyə prosesinin lazımı səviyyədə olmadığı, müəllimlərə, şagirdlərə yüksək tələbkarlıqla yanaşılmadığı, vəziyyəti yaxşı göstərmək üçün qiymətlərin şişirdildiyi və sün'i surətdə yüksək müvəffəqiyyət faizi yaradıldığı məktəblər, təəssüf ki, hələ az deyildir. Bu nöqsanları aradan qaldırmaq müəllimlərin, bütün xalq maarifi işçilərinin birinci dərəcəli vəzifəsidir. Biz əminik ki, respublika müəllimlərinin qurultayı bu problemlərin müzakirəsinə lazımcına diqqət yetirəcəkdir.

İctimai fənlərin təlimi keyfiyyətinin böyük əhəmiyyəti vardır. Gənc şəxsiyyətin təşəkkülündə, gənclərin dünyagörüşünün formalaşdırılmasında ictimai fənlərin rolu xüsusilə böyükdür... İctimai fənləri yaxşı bilmək hər bir məktəblidə Vətənə məhəbbət hissinin, xalqın rifahı naminə fədakarlıqla çalışmaq... əzminin tərbiyə olunmasına və inkişaf etdirilməsinə kömək edir.

Bizim məktəb şagirdlərin riyaziyyat, fizika, kimya, biologiya və başqa fundamental fənlər sahəsində möhkəm biliklərə yiyələnməsini təmin etməlidir. Ölkənin iqtisadiyyatı coşqun surətdə inkişaf edir və ona hazırlıqlı adamlar lazımdır. Respublikamızda sosial-iqtisadi inkişafa dair böyük program həyata keçirilir. Geniş miqyasda sənaye yenidən qurulur, genişləndirilir və modernləşdirilir, ən qabaqcıl texnika ilə təchiz olunmuş yeni müəssisələr və istehsalatlar tikilir. Azərbaycan sənayesi texniki tərəqqi yolu ilə addımlayır, bu isə o deməkdir ki, kadrların bilik səviyyəsinə verilən tələblər durmadan artır. Respublika kənd təsərrüfatının ixtisaslaşdırılması, təmərküzləşdirilməsi və aqrar-sənaye inteqrasiyası əsasında istehsalın intensivləşdirilməsi prosesi böyük sürətlə gedir. Gənclər elmi işçilərin sıralarına daha fəal qoşulmalı, elmi-texniki tərəqqinin tətbiq edilməsinin önündə getməlidirlər. Fundamental və texniki fənləri dərinləndirərək, bu fənlərin tədrisi səviyyəsinə daim diqqət yetirmək lüzumu buradan irəli gəlir.

Məktəbdə ana dilinin və ədəbiyyatın tədrisi formalarını və metodlarını daim təkmilləşdirmək, uşaqlarda sözlü, obrazlı təfəkkürə məhəbbət hissi aşılamaq, onları ölkədə və respublikamızda sosialist mədəniyyətinin nailiyyətləri ilə, rus, dünya və Azərbaycan poeziyası və nəsr klassiklərinin yaradıcılığı ilə, sovet ədəbiyyatının qızıl fonduna daxil olmuş görkəmli əsərlərlə tanış etmək lazımdır. Ana dilini, doğma xalqın ədəbiyyatını, mədəniyyətini dərinləndirərək cəmiyyət üçün zəruri keyfiyyətdir, sovet cəmiyyəti vətəndaşının şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafı üçün şərtidir.

Haqlı olaraq rus dili insanların yeni tarixi birliyinin – sovet xalqının meydana gəlməsinin mühüm amili, millətlərarası ünsiyyətin, sosialist millətləri və xalqları arasında əməkdaşlığın qüvvətli vasitəsidir. Rus

dilini bilmək Vətən və dünya mədəniyyəti xəzinələrindən istifadə etmək, elmin müasir nailiyyətlərinə yiyələnmək üçün geniş yol açır...

Rus dilinin yayılması, böyüməkdə olan nəslin, respublikanın bütün zəhmətkeşlərinin rus dilinə yiyələnməyə getdikcə daha böyük həvəs göstərməsi obyektiv, qanunauyğun bir prosesdir. Son illərdə Azərbaycan KP MK, respublika hökuməti ümumtəhsil məktəblərində rus dilinin tədrisini yaxşılaşdırmaq üçün çox iş görmüşlər. İndi rus dilinin öyrənilməsinə birinci sinifdən başlanılır. Bütün siniflərdə rus dilini öyrənmək üçün ayrılan dərslərin miqdarı artırılmışdır, bir sıra məktəblərdə rus dili proqramları üzrə daha dərinlən öyrənilir. Məktəblərimizdə 10 min müəllim rus dilindən dərslər deyir. Yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlamaq üçün M.F.Axundov adına Azərbaycan Rus dili və Ədəbiyyatı Pedaqoji İnstitutu yaradılmışdır.

Lakin rus dilinin tədrisinin təşkili heç də hər yerdə yaxşı vəziyyətdə deyildir. Bəzi məktəblərdə, xüsusən kənd məktəblərində tədrisin keyfiyyəti aşağı səviyyədədir, dərslərdə şifahi nitq vərdişinin inkişafına, keçilmiş materialın dərinlən mənimsənilməsinə lazımcı fikir verilmir. Ayrı-ayrı kollektivlərdə rus dili tədrisinin təkmilləşdirilməsi üzərində kifayət qədər işlənilir. Nəticədə, məlum olduğu kimi, kənd məktəbləri, bəzən də, həmçinin, şəhər məktəbləri məzunlarının bir qismi rus dilini zəif bilir.

Azərbaycan Kommunist Partiyasının XXIX qurultayı rus dilinin öyrənilməsinə və təbliğini məktəbin, bütün respublika ictimaiyyətinin mühüm vəzifəsi kimi müəyyən etmişdir. Bu vəzifəni yerinə yetirmək, rus dilinin tədrisinə maksimum məs'uliyət və diqqətlə yanaşmaq, onun dərinlən öyrənilməsi üçün bütün imkanlardan bacarıqla istifadə etmək hər bir müəllimin şərəfli borcudur.

Yoldaşlar! Böyüməkdə olan nəslin kommunist tərbiyəsi, mədəniyyətə zəngin, ideyaca mətin, yüksək əxlaqlı şəxsiyyətin formalaşdırılması bu gün cəmiyyətimiz qarşısında duran çox mühüm vəzifədir. Bu, kompleks problemdir və onun həllində sovet məktəbi çox böyük rol oynayır. Məktəbdə insanın dünyagörüşünün bünövrəsi qoyulur, onun xarakteri formalaşır, ideya dayaqlarının, mədəni və əxlaqlı dayaqların təməli yaradılır. Məktəbin təsiri altında sovet adamının kommunist əqi-

dəliliyi, əməyə məhəbbət, yüksək mədəniyyət və humanizm, vətənpərvorlik və beynəlmilətçilik kimi zəruri keyfiyyətləri tərbiyə edilir.

Böyüməkdə olan nəslin cəmiyyətin rifahı naminə əməyə, yaradıcılıq fəaliyyətinə hazırlanması məktəbin tərbiyəvi işinin başlıca istiqamətlərindən biridir...

Razılıq hissilə demək olar ki, son illər ərzində respublikanın ümumtəhsil məktəbləri, xalq maarifi orqanları əmək vərdişləri aşılamaq, onların ictimai-faydalı əməyini təşkil etmək üçün az iş görmüşlər. Bir çox orta məktəblərdə, o cümlədən, Bakıdakı 111, 210, 54, 27, 162 nömrəli məktəblərdə, Kirovabaddakı 38 nömrəli məktəbdə, Sumqayıtdakı 15 nömrəli, Ağdamdakı 3 nömrəli məktəblərdə, Tovuz rayonundakı Aşağı Quşçu məktəbində və başqa məktəblərdə şagirdlərin əmək təliminin, onların ictimai-faydalı əmək məşğələlərinin təşkili müasir tələblərə cavab vermir.

Pedaqoji kollektivin istehsalatla sıx əlaqəsi, sənaye müəssisələrinin, kolxozların, sovxozların məktəbə hamiliyi əmək tərbiyəsinin təkmilləşdirilməsində çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Təcrübə göstərir ki, harada məktəbə hamilik yardımı ciddi təməl üzərində qurulmuşsa, bu hamilik etibarlı fəhlə nəslinə, böyüməkdə olan nəslin əmək mətinliyinə həqiqi qayğıdan irəli gəlirsə, orada iş müvəffəqiyyətlə gedir və yaxşı bəhrələr verir.

Ölkəmizdə böyüməkdə olan nəstə qayğı hamının işidir, ümumxalq işidir. Bu, hər bir sovet adamının vətəndaşlıq borcudur. Hər bir əmək kollektivinin vəzifəsidir. Gərək partiya, sovet, komsomol işçilərimiz nazirliklərin və baş idarələrin, sənaye müəssisələrinin, kolxoz və sovxozların rəhbərləri böyüməkdə olan nəslin əmək təlimi və tərbiyəsi sahəsində kompleks işə müntəzəm surətdə, geniş, planauyğun yardım göstərsinlər.

Biz böyüməkdə olan nəslin əmək təlimi və tərbiyəsinin təkmilləşdirilməsində təcrübəli fəhlələrə, istehsalat veteranlarına və qabaqcıllarına, hamitərbiyəçi ustalara, xüsusilə bel bağlayırıq. Biz ümidvarıq ki, onlar öz biliklərini, təcrübələrini, fəhlə iftixarını, şanlı əmək ənənələrinə sədaqətlərini gənc nəsələ vermək üçün qüvvə və vaxtlarını əsirgəməyəcəklər.

Məktəblərin ictimai-faydalı əməyinin təşkilinin həyatda yoxlanmış forması – şagird əmək birlikləri və birinci növbədə şagird istehsalat briqadaları özünü yaxşı göstərmişdir. Buna görə də hər cür tədbir görmək lazımdır ki, birliyin, briqadanın hər bir üzvü beşilliyin üçüncü ilində yay tarla işlərinin müvəffəqiyyətlə başa çatmasına, məktəb binalarının vaxtında təmir olunmasına bacardığı qədər kömək etsin. Kostroma məktəblərindən nümunə götürərək doğma kolxozda qalıb işləyən kənd orta məktəbləri məzunlarını hər vasitə ilə həvəsləndirmək və onlara kömək etmək lazımdır.

Məktəblilərin əməyə hazırlanması qarşısında qoyulan yeni tələblərə əlaqədar olaraq, görünür, məktəb əmək müəllimlərinin, texniki peşə məktəbləri üçün ixtisas fənlərindən dərslər deyən müəllimlərin respublika pedaqoji və ya ali texniki məktəblərində hazırlanması planını nəzərdən keçirib artırmaq məqsədəuyğundur.

Çox uzun bir müddət ərzində məktəbin işinə yalnız bir göstəriciyə, əsas hesab edilən göstəriciyə görə qiymət verirdi: məktəbin nə qədər məzunu tələbə olmuş, ali məktəb diplomu almışdır. Bu nöqtəyi-nəzəri dəyişdirmək vaxtı gəlib çatmışdır. Bilikli, bacarıqlı, əməksevər adamlar yetişdirmək məktəbin ən birinci borcudur. Məzunu əməyə hazırdır – bu gün məktəbin işinin, bütün xalq maarifi sisteminin səmərəliliyi, bax, bu me'yarla müəyyən edilir.

Məktəb gənc nəsildə dərin beynəlmiləçilik hissi... tərbiyə etməlidir. Respublikamızın pedaqoji kollektivləri beynəlmiləl tərbiyə sahəsində məqsədyönlü böyük iş aparır və bu işdə yaxşı nəticələr əldə edirlər. Beynəlmiləl tərbiyənin zəngin vasitələri, bu işin rəngarəng forma və metodlarının bacarıqla əlaqələndirilməsi, sinifdankənar işin bir çox imkanlarından – dostluq gecələrindən, konfranslardan istifadə edilməsi, bütün müttəfiq respublikaların məktəbləri ilə yaradıcılıq əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi, qarşılıqlı səfərlər, təcrübə mübadiləsi – bütün bunlar beynəlmiləl tərbiyənin səmərəsinin yüksəlməsinə səbəb olur və ona kömək edir ki, Azərbaycanın oğlan və qızları respublika partiya təşkilatının, zəhmətkeşlərinin beynəlmiləl ənənələrini göz bəbəyi kimi qoruyur və artırır...

Məktəb gənc şəxsiyyətin bir vətəndaş kimi təşəkkülündə, gənclərin vətənpərvərlik tərbiyəsində böyük rol oynayır. Öz Vətəni üçün iltixar hissini, sovet vətənpərvərliyini, sosializm nailiyyətlərinin müdafiəsinə hazır olmaq əzmini oğlan və qızların şüurunda bərqərar etmək müəllimlərimizin məsul və mühüm vəzifəsidir. Demək lazımdır ki, respublikanın məktəbləri vətənpərvərlik tərbiyəsi üçün çox iş görmüşlər və görürlər, qocaman kommunistləri, müharibə və əmək vətəranlarını bu işə geniş cəlb edirlər. Döyüş şöhrətli yerlərə yürüşlər, «Üfiqdə parıltı» və «Orlyonok» uşaq hərbi-idman oyunları, Sovet Ordusu və Donanmasının döyüşçüləri ilə görüşlər geniş yayılmışdır və bunların çox böyük tərbiyəvi əhəmiyyəti vardır. *C.Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış orta məktəb gənclərin hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsində getdikcə daha mühüm rol oynayır.*

Məktəbdə vətənpərvərlik tərbiyəsi işini daim təkmilləşdirmək, onun forma və metodlarının rəngarəngliyinə çalışmaq, yüksək səmərəliliyinə nail olmaq lazımdır. Hər bir gənc vətəndaş öz sovet ölkəsinin alovlu vətənpərvəri olmalıdır.

Böyükdə olan nəsin fiziki inkişafına daha çox fikir verilməli, bədən tərbiyəsinin tədrisi yaxşılaşdırılmalı, hər bir məktəbdə səmərəli idman məşğələləri üçün şərait yaradılmalı, uşaqlar fiziki cəhətdən hər vasitə ilə möhkəmləndirilməli, onların sağlamlığına qayğı göstərilməlidir.

Məktəbdə insanın mə'nəvi keyfiyyətlərinin əsası qoyulur, onun baxışları, arzu və istəkləri formalaşır, onun rəhbər tutduğu mə'nəvi me'yarlar bir çox cəhətdən müəyyənləşir. Kommunist əxlaqı tərbiyəsi bütün ideya-siyasi işimizin başlıca məqsədlərindən biridir və məktəb bu mühüm işdə çox böyük rol oynayır...

Müəllimin mə'nəvi-əxlaqi siması, ideya inamı, baxışlarının sabitliyi, hərəkətlərinin ardıcılığı, maraq dairəsinin genişliyi, səmimiyyəti və vicdanlılığı məktəbdə qüdrətli tərbiyəvi amildir.

... Sovet pedaqoqunun – tərbiyəçisinin yüksək amalı hər bir müəllimdən həqiqətən kommunist əxlaqı nümunəsi, kommunizm ideallarının, partiyanın daxili və xarici siyasətinin, inkişaf etmiş sosializm cə-

miyyəti nailiyyətlərinin fəal təbliğatçısı olmağı tələb edir. Sovet pedaqoqu öz şagirdlərini möhkəm ideya inamı ruhunda tə'kidlə və əzmlə tərbiyə etməli, partiyamızın və xalqımızın bu gün həyata keçirdikləri əməli vəzifələri yaxşı başa düşməli, yeni və qabaqcıl nə varsa hamısını fəal müdafiə etməli, ətalətə, meşşanlığa, vaxtı keçmiş mərasimlərə, adət-ənənələrə, xırda burjua və mülkiyyətçilik psixologiyasına qarşı barışmaz mübarizə aparmalıdır. Pedaqoq daim yadda saxlamalıdır ki, onun hər bir addımı, Mixail İvanoviç Kalininin dediyi kimi, «Dünyada heç bir adamın olmadığı ən güclü bir nəzarət altındadır – onlarca uşaq gözünün, sayıq, diqqətli, tələbkar, güzəştə getməyən gözələrin nəzarəti altındadır». Pedaqoq öz hərəkətlərinə və davranışına məhz bu yüksək mövqelərdən yanaşmalıdır.

Respublikamızda yaranmış saf mə'nəvi-siyasi şərait, sağlam mə'nəvi iqlim, partiya təşkilatının, Azərbaycan KP MK-nın mənfəi hallara, kommunist əxlaqı antipodlarına qarşı ardıcıl mübarizəsi gənclərin əxlaq tərbiyəsini güclənməsinə çox kömək edir.

Pedaqoji kollektivdəki mə'nəvi iqlim məktəblilərin əxlaq tərbiyəsini səmərəliliyi üçün çox mühüm şərtidir. Bunu nəzərə alaraq, respublika partiya təşkilatı pedaqoji kollektivlərdə sağlam mə'nəvi iqlim və işgüzar şərait olması üçün çox iş görmüşdür və görür. Mərkəzi Komitə məktəblərin və xalq maarifi orqanlarının işində yaxın keçmişdə geniş yayılan qeyri-sağlam meyillərin kökünü kəsmək, orta məktəb mə'zunlarına medal verilməsi qaydalarına ciddi əməl olunmasını tə'min etmək üçün qəti tədbirlər görmüşdür, kamal attestatı imtahanlarının ekstem yolu ilə verilməsində təhriflərə son qoyulmuşdur. Bu tədbirlər müsbət nəticə vermiş, əxlaq tərbiyəsini səmərəliliyinin yüksəlməsinə müsbət tə'sir göstərmişdir.

Lakin pedaqoji kollektivlərin və xalq maarifi orqanlarının heç də hamısında əsl sağlam mə'nəvi iqlim yaradılmamışdır. Bə'zi kollektivlərdə və xalq maarifi orqanlarında vəzifədən sui-istifadə, tamahkarlıq, rüşvətçorluq, proteksionizm halları vardır, peşə etikasının pozulmasına qarşı kəskin, barışmaz mübarizə aparılmır, lazımı tələbkarlıq, əxlaq normalarından kənara çıxmaq hallarına qarşı barışmazlıq yoxdur.

Sovet məktəbinin ruhuna yabançı olan, şagirdlərin biliyinin dolğunluğu və verilən qiymətin siqləti üçün müəllimin mə'suliyyətini aşağı salan repititorluq ləng aradan qaldırılır. Bir sıra məktəblərdə bayramlar və buraxılış gecələri ərəfəsində müəllimlərə hədiyyə üçün pul yığılır, müəllimlərlə şagirdlər və valideynlər arasında açıq-saçıq, qeyri-pedaqoji münasibətlər əmələ gəlmişdir.

Bu cür eybəcər hallara qarşı qətiyyətlə barışmaz mübarizə aparmaq, belə halları yayanlar ətrafında dözülməzlik, ümumi məzəmmət şəraiti yaratmaq, hər bir pedaqoji kollektivdə, bütün xalq maarifi sistemində saf mə'nəvi iqlim olmasına əzmlə çalışmaq lazımdır. Nail olmaq lazımdır ki, hər bir pedaqoji kollektiv şagirdlər üçün, onların valideynləri üçün, geniş ictimaiyyət üçün yüksək ideyalıq, kommunist əxlaqı prinsiplərinə sədaqət, yüksək tələbkarlıq və prinsiplilik nümunəsi olsun.

Məktəb ailə ilə qarşılıqlı münasibətlərdə prinsiplial, pedaqoji cəhətdən düzgün mövqe tutmalıdır. Məktəblə ailənin sıx qarşılıqlı əlaqəsi olmadan mükəmməl tərbiyə ola bilməz, çünki bu proses kompleks prosesdir və onun səmərəliliyini valideynlərlə pedaqoqların birgə sə'y-i ilə yüksəltmək lazımdır. Valideyn yığınaqlarının rolu və əhəmiyyəti artırılmalı, şagirdlərin valideynləri və ailələri ilə məktəbin əlaqəsi hər vasitə ilə möhkəmləndirilməlidir. Məktəb evdə uşağın hansı şəraitdə böyüdüyünü və tərbiyə edildiyini yaxşı bilməli, ailədə tərbiyə prosesinə tə'sir göstərməyin yeni formalarını axtarmalı, pedaqoji biliklərin əsaslarını valideynlərə öyrətməlidir. Məhz müəllim müəyyən mərhələdə tərbiyə sahəsində hansı vəzifəni yerinə yetirmək lazım gəldiyini müəyyənləşdirməli, valideynlərə kömək etməli, uşağın şəxsiyyətinin formalaşdırılmasına düzgün tə'sir göstərmək yollarını onlara öyrətməlidir. Axı, gizlin deyildir ki, uşaqlar üçün maksimum rahatlıq yaratmağa, onları nə'mətlərlə gen-bol tə'min etməyə çalışan valideynlər bə'zən qayğıkeşliyin həddini aşır, bununla tərbiyəyə böyük ziyan vururlar. Jan Jak Russo deyib ki, insana hər şey verib ondan heç nə tələb etməmək onu açıq-aşkar korrumpasiya deməkdir.

Bə'zi valideynlər öz uşaqlarına tələbkarlıq göstərmir, onların biliyinə tənqidi yanaşmırlar, onlara hər vasitə ilə yüksək qiymət yazdırmağa

çalışır, özlərini düzgün aparmırlar. Məktəb bu əyintilərin qarşısını almalı, onların kökünə hələ rüseyin halında ikən kəsməli, hər bir şagirdə tələbkarlıqla və obyektiv yanaşmalı, hər yerdə – davranışda da, geyimdə də, öyləncədə də təvazökar olmağı öyrətməlidir. Məktəb bunu uşaqlara, lazım gəlsə, hətta valideynlərə də öyrətməlidir.

Təəssüf ki, bir sıra hallarda ailədə tərbiyənin düzgün aparılmaması hələ kamilləşməmiş uşaq şüuruna lovgatıq və xudpəsəndlik, meşşanlıq və istehlakçılıq, nihilizm və ideyasızlıq toxumu səpir. Bu, şəxsiyyətin ideya-əxlaq tərbiyəsində ciddi nöqsanların səbəblərindən biridir.

Valideynlər yaxşı başa düşməlidirlər ki, uşaqların tərbiyəsi heç də ailənin daxili işi, hər kəsin şəxsi işi deyildir. Bu, vətəndaşın Konstitusiyadan irəli gələn vəzifəsidir, cəmiyyət qarşısında borcudur və hər bir valideyn məs'uliyətini tamamilə dərk edərək öz borcunu yerinə yetirməlidir.

Məktəbdə aparılan tərbiyə işində bunu da nəzərə almaq lazımdır ki, burjuva təbliğatı hər cür imkanlardan və vasitələrdən istifadə edərək xaricdən gənclərimizə ideoloji təsir göstərməyə çalışır. Müəllim, məktəb bu istiqamətdə fəal bir surətdə işsəddici mübarizə aparmalı, gənc şəxsiyyəti mə'nəvi ideyaların və idealların qarşılıqlı mübarizəsi aləminə cəsarətlə daxil etməli, onların qarşılıqlı surətdə düzgün mövqə seçməsinə kömək göstərməli, öz baxışlarını və əqidələrini müdafiə etməyi öyrətməlidir. İdeyaca səbatlı, əxlaq cəhətdən mətinləşmiş gənc kommunizm qurucusunu yalnız və yalnız bu yolla tərbiyə etmək olar.

Məktəb şəbəkəsinin genişlənməsi, məktəblərin ümumtəhsil tərbiyəvi vəzifələrinin müəkkəbləşməsi müəllim kadrları hazırlamaqla əlaqədar mühüm problemlər irəli sürmüşdür. Son illər respublikada bu sahədə az iş görülməmişdir. Naxçıvanda və Stepanakertdə yeni pedaqoji institutlar, Bakıda Pedaqoji Xarici Dillər İnstitutu açılmışdır. Abituriyentlərin seçilməsi yaxşılaşdırılmış, kəndli gənclərin, xüsusilə dağlıq rayonlardan gələn gənclərin bu ali məktəblərə daxil olması üçün imtiyazlı şərait yaradılmışdır. Gələcək müəllimlərin təliminin təkmilləşdirilməsinə diqqət artırılmışdır. Nəticədə, respublikanın məktəbləri pedaqoji kadrlarla daha yaxşı tə'min edilməyə başlanmışdır.

Eyni zamanda, bu sahədə bizim həll edilməmiş problemlərimiz də vardır. Pedaqoji ali məktəblərin başlıca vəzifəsi gələcək müəllimlərə dərin bilik verməkdən, müasir sovet pedaqoqunu öyrətməkdən və tərbiyə etməkdən ibarətdir. Lakin ali məktəb mə'zunlarının bir hissəsinin hazırlıq səviyyəsi heç də qənaətbəxş deyildir. Bə'ziləri müasir tədris metodlarına zəif yiyələnmişdir, ixtisasını kifayət dərəcədə bilmir, bu işə məktəblərdə haqlı narazılığa səbəb olur. Pedaqoji ali məktəbin hər bir tələbəsi gələcək müəllimdir, tərbiyəçidir, buna görə də qüvvəni əsirgəmədən onunla işləmək, onu gələcək fəaliyyətə hazırlamaq, öz yüksək borcunu yerinə yetirməsi üçün ona partiya və xalq qarşısında məs'ulyyət hissi aşılamaq lazımdır.

Pedaqoji ali məktəblərin qarşısında duran vəzifələrdən danışarkən, ali təhsili olmayan müəllimlərin ixtisasını artırmaq üçün yaradılmış qiyabi şö'bələrin əhəmiyyətini qeyd etmək istəyirəm. Ali təhsili olmayan müəllimlər respublikada hələ az deyildir – 34 minə qədərdir. Lakin onların cəmi üçdəbir hissəsi oxuyur. Xalq maarifi orqanları bu imkanlardan daha geniş istifadə etməli, ali təhsili olmayan bütün pedaqoqları qiyabi təhsilə cəlb etməlidirlər.

Müasir şəraitdə pedaqoji kadrların təkmilləşdirilməsi və onların ixtisasının artırılması sisteminin rolu yüksəkdir. Bu sistem qabaqcıl təcrübəni yaymaq, müasir tədris metodologiyasını öyrətmək, müəllimin bilik səviyyəsini yüksəltmək üçün səmərəli vasitədir. Lakin Respublika Müəllimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun, onun zona şö'bələrinin fəalliyətində, ümumiyyətlə, pedaqoqların təkmilləşdirilməsi işində nöqsan çoxdur. Formalizm, tədris səviyyəsinin aşağı olması, Təkmilləşdirmə İnstitutu kadrlarının tərkibinin təsadüfi adamlarla zibillənməsi ixtisasartırma sisteminin səmərəliliyini aşağı salır və nəticə e'tibarı ilə onun az fayda verməsinə səbəb olur. Bu yaxınlarda Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi institutun maddi-tədris bazasını möhkəmlətmək, orada tədrisin səviyyəsini yüksəltmək haqqında qərar qəbul etmişdir. MK-nın qərarında nəzərdə tutulan tədbirlər qısa müddətdə həyata keçirilməli, partiya orqanlarımız və Sovetlər, Respublika Maarif Nazirliyi, yerli xalq maarifi orqanları müəllimlərin təkmilləşdirilməsinə və onların ixtisasının artırılmasına ciddi nəzərət etməlidirlər.

Pedaqogika elminin qarşısında duran vəzifələrin ölçüyəgəlməz dərəcədə artması Respublika Elmi-Tədqiqat Pedaqogika İnstitutunun işini xeyli yaxşılaşdırmağı tələb edir. Alimlərimiz müasir pedaqogika elminin aktual problemlərini dərindən işləyib hazırlamalı, qabaqcıl təcrübəni ümumiləşdirməli və yaymalı, pedaqoji kollektivlərə, xüsusən kənd məktəblərinin pedaqoji kollektivlərinə metodiki yardımı gücləndirməlidirlər.

Ümumtəhsil məktəblərinin maddi-texniki bazasını möhkəmlətməyə partiya və hökumət xüsusi qayğı göstərmişlər və göstərirlər. Son illər respublikamızda yüzlərlə məktəb, məktəbəqədər və məktəbdən-kənar uşaq tərbiyə ocağı və sairə tikilmişdir. Lakin respublikanın məktəb tikintisi planları yerinə yetirilsə də, bu işdə ciddi nöqsanlar az deyildir. Tikinti təşkilatlarının işindəki avrəçılıq keyfiyyətə xələf gətirir, məktəb binaları böyük qüsurlarla və kəm-kəsirlə təhvil verilir.

Bu il respublikada məktəb tikintisinin həcmi bildirkinə nisbətən xeyli artacaqdır. Tikinti nazirlikləri və baş idarələri Maarif Nazirliyi məktəb tikintisi planlarının sözsüz yerinə yetirilməsi, məktəb binalarının vaxtında təhvil verilməsi, tikinti işlərinin yüksək keyfiyyətlə aparılması üçün hər cür tədbirlər görməlidirlər.

Məktəb qarşısında duran məs'ul vəzifələr Respublika Maarif Nazirliyinin işinin daha da təkmilləşdirilməsini, rəhbərliyin üslub və metodlarının yaxşılaşdırılmasını, yerlərdə xalq maarif orqanlarının işinə nəzərin gücləndirilməsini tələb edir. Nazirliyin rəhbərləri, onun kollegiyası formalizmin, rəsmiyyətçiliyin, bürokratiyanın kökünü qatıy-yyətə kəsməli, xalq maarifi sistemində vəziyyəti qəsdən yaxşı göstərmək, gözdən pərdə asmaq hallarına qarşı daha kəskin mübarizə aparmalı, rayonlarda işlərin vəziyyətini daha yaxşı öyrənməlidirlər.

Rəhbər pedaqoji kadrların seçilməsində, yerləşdirilməsində və tərbiyə edilməsində mövcud nöqsanlar da hələlik ləng aradan qaldırılır, lazımı iş təcrübəsinə, təşkilatçılıq qabiliyyətinə, mə'nəvi-siyasi keyfiyyətlərə malik olmayan adamların məktəb rəhbəri və RXMŞ müdiri vəzifələrinə irəli çəkilməsi halları davam edir. Bu işə rəhbər pedaqoji kadrların tez-tez dəyişməsinə səbəb olur və xalq maarifi işinə zərər vurur.

Maarif Nazirliyi bugünkü yüksək tələblərə, sovet məktəbi qarşısında partiyanın irəli sürdüyü vəzifələrə müvafiq surətdə xalq maarifinin səmərəsini və keyfiyyətini yüksəltmək üçün daha məqsədyönlü təşkilatçılıq işi aparmalıdır.

Rayon və şəhər komsomol komitələri, Azərbaycan LKGİ Mərkəzi Komitəsi məktəbə böyük yardım göstərməlidirlər. Hər bir məktəb komsomol təşkilatlarının fəallığını, məktəbin həyatında, məktəblilərin kommunist tərbiyəsində, biliklərin keyfiyyətinin yüksəldilməsində onların rolunu və əhəmiyyətini yüksəltmək lazımdır...

Pioner təşkilatının işini daim yaxşılaşdırmaq və çalışmaq lazımdır ki, onun hər bir günü faydalı, maraqlı işlərlə zəngin olsun, uşaqların qəlbində iz buraxsın. Pionerlərlə iş aparılması böyük pedaqoji ustalığ və nəzakət, bilik, başlıcası isə böyük mehribanlıq və səmimiyyət tələb edir. Burada hələ istifadə edilməmiş bir çox imkanlar vardır və komsomolun borcu bu işə olduqca diqqət yetirməkdir.

Xalq maarifini daha da inkişaf etdirmək və təkmilləşdirmək şəhər və rayon xalq deputatları Sovetlərinin bilavasitə vəzifəsidir. Onlar diqqət məktəblərin, xüsusən kənd məktəblərinin maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsinə cəlb etməli, sənaye müəssisələrinin, kolxoz və sovxozların, təşkilat və idarələrin səylərini bu işə yönəltməli, məktəb tikintisinin gedişinə və məktəblilərin yeməyinin təşkilinə ciddi nəzarət etməlidirlər. Yerli Sovetlər müəllimlərin əmək, məişət və istirahət şəraitinin yaxşılaşdırılmasına daim qayğı göstərməli, məktəblə əlaqədar bütün məsələlərdə ümdə və başlıca məsələlər kimi yanaşıb onların həllinə ən fəal surətdə kömək etməlidirlər.

Partiya müəllimə daim diqqət yetirməyi, onun qayğısına qalması tələb edir...

Məktəblərimizdə təqribən 23 min kommunist çalışır. Orta ümum-təhsil məktəblərinin çoxunda və səkkizillik ümumtəhsil məktəblərinin bir qisminə ilk partiya təşkilatları vardır. Bu, məktəb həyatının bütün sahələrinə partiyanın təsirini yüksəltmək imkanı verən böyük qüvvədir. Qeyd etmək lazımdır ki, son vaxtlar məktəblərin ilk partiya təşkilatlarının işi xeyli güclənmişdir. Onlar təlim-tərbiyə prosesinə öz

təsirini artırmış, inüdiriyyətin fəaliyyətinə nəzarət etmək üçün onlara verilmiş hüquqdan daha yaxşı istifadə etməyə başlamışlar. Lakin hələlik heç də bütün kommunist müəllimlər məktəbin işini yaxşılaşdırmaqda avanqard rolunu kifayət qədər yerinə yetirmir, lazımcına ictimai-siyasi fəallıq göstərmirlər. Bir çox məktəblərin ilk partiya təşkilatları dərs prosesinin keyfiyyəti və səmərəsi ilə əlaqədar vacib məsələlərin həlində passivlik göstərirlər.

Sov. İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin məktəb haqqındakı qərarı məktəblərin partiya təşkilatlarına dəqiq fəaliyyət proqramı vermişdir. Onlar pedaqoji kollektivləri bu proqramın həyata keçirilməsinə səfərbər etməli, məktəblərin bütün fəaliyyətində kommunistlərin avanqard rolunu təmin etməli, müəllimlərin və şagirdlərin sıx birləşmiş yaradıcılıq kollektivinin yaradılması, təlim-tərbiyə işinin keyfiyyətinin və səmərəsinin yüksəldilməsi, məktəblilərin əməyə hazırlanmasında yaxşılaşdırılması sahəsində təşkilatçılıq işini gücləndirməlidirlər.

Məktəblərin partiya təşkilatları məktəblərin və hamilik edən baza müəssisələrin kommunistlərinin birgə yığınaqlarını daha tez-tez keçirməli, məktəblilərin təlim-tərbiyə sahəsində məktəbin, əmək kollektivinin və ailənin əlbir işləməsinə təmin etməlidirlər. Məktəblərin partiya təşkilatları xalq maarifi qarşısında irəli sürülmüş vəzifələrin həyata keçirilməsində müəllim kollektivlərinin əsl rəhbəri olmalıdırlar.

Vilayət, şəhər, rayon partiya komitələri xalq maarifi orqanlarının, məktəblərin ilk partiya təşkilatlarının, sovet, komsomol, həmkarlar ittifaqı orqanlarının, əmək kollektivlərinin səylərini hamılıqla icbari orta təhsilin daha da təkmilləşdirilməsinə yönəltməli, təlim-tərbiyə prosesinin, şagirdlərin əməyə hazırlanmasının və peşə seçməkdə istiqamətləndirilməsinin yaxşılaşdırılmasında pedaqoji kollektivlərə hər vasitə ilə kömək etməlidirlər...

Yoldaşlar! Təqribən yarım əsr bundan əvvəl 1925-ci ilin mayında respublika müəllimlərinin birinci qurultayı Azərbaycanda yeni sovet məktəbinin təşəkkülü məsələlərini müzakirə etmişdi. Bu, çətin dövr idi. Mürəkkəb məsələləri yerinə yetirmək, yüz minlərlə yaşlı adamlara

savad öyrətmək, əsrlər boyu davam edən nadanlıq və cəhalətə bir neçə il ərzində aradan qaldırmaq, əsl mədəni inqilab etmək lazım idi. Bu vəzifələr müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilmiş və bu sahədə öz əməyini, istə'dadını, ilhamını gənc nəslin tərbiyəsi kimi nəcib bir işə sərf etmiş Azərbaycan müəllimlərinin, diqqətəlayiq pedaqoqların böyük xidməti olmuşdur.

Respublika müəllimlərinin altıncı qurultayı Azərbaycanda Sovet hakimiyyətinin qələbəsinin 58-ci ilində toplaşmışdır. İndi respublikanın məktəbləri, müəllimləri qarşısında daha məs'ul və mühüm vəzifələr – inkişaf etmiş sosializm mərhələsinin vəzifələri durur. Şübhə yoxdur ki, qurultay məktəblərin, xalq maarif orqanlarının fəaliyyəti ilə əlaqədar bütün məsələləri dərinədən və hərtərəfli nəzərdən keçirəcək, mövcud nöqsanları təhlil edəcəkdir. Azərbaycan KP MK möhkəm əmin olduğunu bildirir ki, respublikanın müəllimləri və bütün xalq maarifi işçiləri əzəmətli kommunizim quruculuğu planlarının həyata keçirilməsinə, yeni insanın – kommunizim cəmiyyəti adamının formalaşmasına daha böyük kömək göstərəcəklər. Əziz yoldaşlar, Sizə – respublikanın bütün müəllimlərinə bu şərəfli tarixi vəzifənin yerinə yetirilməsində böyük müvəffəqiyyətlər arzulayırıq.

* * *

SƏMƏRƏLİLİK VƏ KEYFİYYƏT BƏŞİLLİYİNİ Ə'LƏ TƏHSİLLƏ BAŞA ÇATDIRAQ

(Tələbələrin respublikanın partiya və sovet fəalları ilə görüşündəki nitqi; 29 avqust 1978-ci il)

Əziz yoldaşlar, dostlar!

Hər yeni dərs ilinin ərəfəsində gənclərlə, ali məktəblərə yeni qəbul edilmiş tələbələrlə görüşmək respublikamızda xoş bir ən'ənəyə çevrilmişdir. Budur, 1978/79-cu dərs ili ərəfəsində biz respublika partiya və sovet fəallarının tələbələrlə yeni görüşünə toplaşmışıq. Əziz dostlar, icazə verin, Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, Respublika Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti və Nazirlər Soveti adından sizi, Azərbaycanın bütün tələbələrini və məktəblilərini yeni dərs ilinin başlanması münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm, sizə ə'lə təhsil, möhkəm cansağlığı, xoşbəxt və şən həyat arzulayıram.

...Partiyamız böyüməkdə olan nəslin tə'lim-tərbiyəsinə, ali təhsilli kamil kadrlar hazırlanmasına böyük qayğı göstərir. Bu il Azərbaycan tələbələri sırasına gənclərin 20650 nəfərdən ibarət yeni böyük bir dəstəsi daxil olur. Başqa şəhərlərin ali məktəblərinin birinci kurslarına 670 adam qəbul edilmişdir. Həmin ali məktəblərin yuxarı kurslarına 35 adam və hazırlıq şö'bələrinə 58 adam göndərilir. Ali hərbi məktəblərə Azərbaycandan 230 gənc qəbul olunmuşdur.

Yoldaşlar, ürəkdən şadıq ki, gənclərin yeni böyük dəstəsi respublikanın hüdudlarından kənar təhsil almağa gedir, şadıq ki, Moskvanın, Leninqradın, Kiyevin və ölkənin başqa şəhərlərinin ali məktəblərində Azərbaycandan olan tələbələrin sayı ildən-ildə artır.

Yoldaşlar, siz ciddi sınaqdan çıxmış, ölkənin ali məktəblərində oxumaq kimi yüksək bir hüquq qazanmışsınız. Siz böyük və mürəkkəb bir müsabiqədən, respublikanın ali məktəblərinə daxil olanlara nisbətən daha çətin bir müsabiqədən keçmişsiniz. Sovet İttifaqının görkəmli ali məktəblərinin tələbələri adlanmaq şərəfinə nail olmuşsunuz. Həyatınızda ilk böyük qələbə qazanmağınız – Moskvanın, Lenin-

qradın və digər şəhərlərin ali məktəblərinə qəbul olunmağınız münasibətilə sizi səmimi-qəlbədən təbrik edirik, sizə möhkəm cansağlığı, səadət və təhsildə böyük müvəffəqiyyətlər arzulayırıq.

Siz oxumağa onuncu beşilliyin üçüncü ilində gedirsiniz. Bu, zərbəçi əmək ilidir. eyni zamanda Lenin komsomolunun 60 yaşının tamam olduğu ildir. Siz on birinci beşilliyin ortalarında təhsilinizi tamamlayıb işə başlayacaqsınız. O zaman respublikamızın iqtisadiyyatı xeyli irəliləmiş olacaq, Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mədəni həyatı daha yüksək pilləyə qalxacaqdır. Bizə daha səriştəli, daha mə'lumatlı, daha bilikli kadrlar lazım olacaqdır. Kamil mütəxəssislər kimi yetişmək, təhsili başa çatdırdıqdan sonra fəal surətdə əməli işə qoşulmaq, cəmiyyətə, xalqa fayda vermək üçün təhsil illərindən maksimum səmərəli istifadə etməlisiniz.

Ölkənin ali məktəblərində oxuyan Azərbaycan gənclərinin təhsildəki yaxşı göstəriciləri bizi sevindirir. Lakin siz bu göstəriciləri daha da yüksəldə bilərsiniz və yüksəltməlisiniz...

Biz ümid edirik və inanırıq ki, yaxşı oxuyacaqsınız, biliklərə yiyələnəcəksiniz, komsomol işində, institut kollektivlərinin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak edə bilərsiniz, mə'nəviyyatca zənginləşəcəksiniz, elm və mədəniyyətin ən qiymətli sərvətlərinə bələd olacaqsınız. Siz ... ölkəmizdə millətlərarası ünsiyyət dili, sovet xalqlarının dostluq və qardaşlıq dili olan rus dilini dərinləndirərək öyrənməyə ciddi fikir verməlisiniz. Bu, sizə imkan verər ki, sovet və dünya elminin və mədəniyyətinin nailiyyətlərindən daha dolğun, daha səmərəli istifadə edəsiniz, hərtərəfli inkişaf etmiş mütəxəssislər olasınız.

Biz ümid edirik və inanırıq ki, Moskvanın, Leningradın və ölkənin başqa şəhərlərinin tələbə kollektivlərində siz Azərbaycan gənclərini, Azərbaycan komsomolunu layəqətlə təmsil edə bilərsiniz...

Siz təhsil almaq üçün böyük sosialist Vətənimizin müxtəlif yerlərinə, ölkəmizin paytaxtı Moskvaya, ... Leningrada, qardaş müttəfiq respublikalara gedirsiniz. Orada sizə lazımı qayğı və diqqət göstəriləcəkdir. Xahiş edirəm təhsil alacağınız ali məktəblərin rəhbərlərinə, pro-

fessorlarına və müəllimlərinə bizim atəşin salamımızı, xoş arzularımızı, nəcib əməllərinə görə – Azərbaycan üçün kadrlar hazırladıqlarına görə səmimi təşəkkürümüzü yetirəsiniz.

Yoldaşlar, sizə Moskvanın, Leninqradın və ölkənin digər şəhərlərinin ali məktəblərində təhsil almaq imkanı verilməsi, bu il respublikanın ali məktəblərinə 20 mindən çox yeni tələbə qəbul olunması, ölkəmizdə, o cümlədən respublikamızda xalq maarifinin, xüsusən ali təhsilin müvəffəqiyyətlə inkişaf etməsi partiya və hökumətin sovet adamına daimi qayğısının əyani, parlaq təzahürüdür. Bu, partiyanın və hökumətin Sovet Azərbaycanına, Azərbaycan xalqına, respublikamızın zəhmətkeşlərinə qayğısının əyani, parlaq təzahürüdür...

...Siz respublikamızdan kənarda təhsil almağa gedirsiniz. Valideynləriniz, müəllimləriniz, Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi sizin necə oxuduğunuzu diqqətlə izləyəcəklər. Əminik ki, öz müvəffəqiyyətlərinizlə bizi sevindirəcək, təhsildə və həyatda nümunə olacaq, andınıza sadıq qalacaq, respublikanın sizə göstərdiyi yüksək e'timadı həmişə doğruldacaqsınız.

...Əziz dostlar, ürəkdən arzulayırıq ki, siz zəhmətkeş insan, yaradıcı insan olan, kommunizm işi uğrunda əzmlə mübarizə aparən sovet adamının diqqətəlayiq keyfiyyətlərini özünüzə tə'kidlə aşılayasınız.

Əziz dostlar, sizə uğurlar, möhkəm cansağlığı, xoş əhvali-ruhiyyə, təhsilinizdə, bütün gələcək həyatınızda böyük müvəffəqiyyətlər arzulayırıq.

* * *

FƏAL HƏYAT MÖVQEYİNİN FORMALAŞDIRILMASI: MƏ'NƏVİ TƏRBIYƏNİN TƏCRÜBƏSİ VƏ AKTUAL PROBLEMLƏRİ

(Ümumittifaq elmi-praktik konfransında mə'ruzə;
Bakı şəhəri, 25 aprel 1979-cu il)

Yoldaşlar!

XXV qurultayın qərarlarında, Sov.İKP MK-nın sonrakı qərarlarında inkişaf etmiş sosializm şəraitində zəhmətkeşlərin mə'nəvi tərbiyəsinin əsas istiqamətləri müəyyən edilmişdir.

Şəxsiyyətin yüksək əxlaqi keyfiyyətlərinin formalaşması onun hərtərəfli və ahəngdar inkişafının çox mühüm bir cəhətidir. Dərək edilmiş və insanların davranışında öz təcəssümünü tapmış kommunist əxlaqi prinsipləri onları yüksəldir, həyatı dərin ictimai mə'na ilə zənginləşdirir, kommunizmin ideallarına xidmət etmək mə'nasında nəcibləşdirir. Bizim mə'nəviyyatımız ictimai mənafə ilə şəxsi mənafeyi qırılmaz tellərlə bir-birinə bağlayır, insana xalqın səadəti uğrunda mübarizədə fəal mövqe tutmaqda kömək edir.

İdeoloji işin tərkib hissəsi olan mə'nəvi tərbiyə həyatın bütün sahələrinin inkişafına, ictimai istehsalın səmərəliliyinə fəal tə'sir göstərməlidir. Elə etmək lazımdır ki, əmək, təhsil, asudə vaxt, ailə-moişet münasibətləri, bir sözlə, bütün həyat sahələri ideya məzmunu ilə zəngin olsun.

Müasir şəraitdə siyasi şüuru, əmək fəallığını yüksəltmək, təcrübə və biliyi zənginləşdirmək üçün ideoloji amil kimi tə'sir göstərən mə'nəvi tərbiyə sovet adamının həyat mövqeyini formalaşdırır...

Fəal həyat mövqeyi kommunizm uğrunda mübarizədə bərqərar olur. Belə bir mövqe yüksək siyasi şüurluluq, sosialist Vətəninə hədsiz sədaqət, beynəlmiləl borca sədaqət tələb edir, partiya planlarının həyata keçirilməsi uğrunda məqsədyönlü mübarizədə öz təcəssümünü tapır.

Fəal mövqe şəxsiyyətin kommunist əqidəsini, onun iradə zənginliyini, ideya-mə'nəvi düşüncələrini və keyfiyyətlərini ifadə edərək, insana yeni-yeni məsələləri irəli sürüb həll etməkdə, çətin şəraitdə özünü itirməməkdə, qətiyyətli hərəkət etməkdə, öz üzərinə məs'uliyət götürməkdə kömək edir. Fəal mövqe bəşəriyyətin hazırladığı bütün mə'nəvi sərvətlər ilə öz daxili aləmini daim zənginləşdirməyi tələb edir.

... Fəal həyat mövqeyi kütlələrin ideya-mə'nəvi tərbiyəsinin səmərəliliyinin ümumiləşdirici göstəricisidir. Şəxsiyyətin mə'nəvi keyfiyyətlərini yoxlamaq üçün ən tə'sirli bir vasitədir. Belə bir mövqə sovet adamının ən yaxşı keyfiyyətlərinin təzahürü deməkdir.

Fəal həyat mövqeyinin təməli kommunist ideyalılığıdır ki, bu da bizim gücümüzün əzəmətli mənbəyi olmuş, əzəmətli mənbəyidir və belə bir mənbə olaraq qalacaqdır... Adamların xarakteri və davranışının yeni, kommunist əlamətləri öz sosialist Vətəninə sədəqətlə xidmət etməkdə, əməyə vicdanlı münasibət bəsləməkdə, yüksək şüurluluqda, bir-birinə kömək etməyə hazır olmaqda özünü göstərir. Mənimki yox, bizimki, özüm üçün yox, bütün cəmiyyət üçün – həyatımızın qanunu bax, budur.

... İdeoloji iş biliklərin bütöv bir elmi dünyagörüşünə, hər bir adamın kommunistcəsinə düşünmək və hərəkət etmək kimi şüurlu tələbatına çevrilməsinə kömək etməlidir. Aydınır ki, buna təkcə bir təbliğatla nail olmaq mümkün deyildir. Zəhmətkeşlərin əmək coşqunluğu, təşəbbüskarlığı, ictimai-siyasi fəallığı və sosial yaradıcılığının, nəticə etibarilə şəxsiyyətin mə'nəvi cəhətdən çiçəklənməsinin bol-bol bəhər verməsi üçün ən səmərəli yol nəzəriyyə ilə praktikanın vəhdətindən, sosial-iqtisadi və ideya-əxlaqi vəzifələrin kompleks şəkildə yerinə yetirilməsindən ibarətdir. Mə'nəvi tərbiyə məsələlərinə partiyanın getdikcə daha da artıq diqqət yetirməsi heç də bu sahədə vəziyyətin yaxşı olmaması əlaməti deyildir. Məsələ burasındadır ki, yetkin sosializm şəraitində yeni insanın formalaşdırılması vəzifəsini əməli surətdə yerinə yetirmək prosesində, eyni zamanda istehsalatda və məişətdə, iş vaxtı və asudə vaxtda cəmiyyətin hər bir üzvünün davranışına qiymət vermək üçün daha yüksək me'yarlar irəli sürülür. Bir sözlə, şəxsiyyətin mə'nəvi keyfiyyətləri və deməli, bütün ideya-mə'nəvi tərbiyə sistemi qarşısına qoyulan tələblər yüksəlir.

Birincisi, bu, cəmiyyətimizin kommunizmə doğru irəliləməsinin başlıca tələbatı ilə əlaqədardır. Sosialist dövlətdən kommunist özüniidarəsinə keçilməsi əxlaqın sosial münasibətləri tənzim etmək rolunu əhəmiyyətli dərəcədə yüksəldir.

İkincisi, bu, elmi-texniki inqilabın tə'siri altında əməyin öz məzmununda baş verən dəyişikliklərlə bağlıdır. Bu gün şəxsiyyətin mə'nəvi cəhətdən etibarlı olması, fəhlə vicdanı, yüksək əxlaqi keyfiyyət, özünü ölkənin sahibi hiss etmək kimi me'yarlar əməyin səmərəliliyinə və keyfiyyətinə, cəmiyyətin bütün işlərinə bilavasitə tə'sir göstərir.

Partiya, sovet, həmkarlar ittifaqı, komsomol orqanları, ideoloji idarələr, yaradıcılıq ittifaqları Sov.İKP Proqramının müddəalarını, partiyanın XXIV və XXV qurultaylarının qərarlarını rəhbər tutaraq, mə'nəvi tərbiyəni təkmilləşdirmək sahəsində əməli məsələlərə daha çox diqqət yetirməlidirlər. İdeoloji işin bütün istiqamətlərində mə'nəvi cəhətləri ayırmaq, ideoloji işi elmi əsas üzərində qurmaq, hər bir respublikanın, bütövlükdə ölkənin sosial, milli, konkret tarixi xüsusiyyətlərini hərtərəfli nəzərə almaq bacarmaq lazımdır.

Sovet adamının yüksək mə'nəvi keyfiyyətləri, onun əxlaq və dünyagörüşü işdə olan nöqsanların aradan qaldırılması yolu ilə, mənfə hallara qarşı mübarizədə formalaşır...

Əxlaq sahəsindəki mənfə hallar bir-biri ilə əlaqədar olan bir çox səbəblərdən irəli gəlir. İctimai şüurun ictimai varlığın səviyyəsindən müəyyən qədər geri qalması, mühafizəkar ənənələrin ətalət gücü; daxili problemlərin və ziddiyyətlərin həll edilməsi yolu ilə davam edən sosial inkişafın dialektik xarakteri; tərbiyə işindəki nöqsanlar; imperialist təbliğatı tərəfindən yayılan, cəmiyyətimizə yabançı olan əxlaq qaydalarının xüsusilə gənclər içərisinə nüfuz etməsi bu qəbildəndir.

Mə'nəvi tərbiyəyə, sosial praktikaya və təsərrüfat praktikasına, sosialist birgəyaşayışı prinsiplərinə ciddi zərər vuran başlıca bəla keçmişin qalıqlarıdır. Bu, hər şeydən əvvəl, xırda burjua, xüsusi mülkiyyətçilik psixologiyası, köhnə dünyanın əsrlər boyu insanların şüurunda kök salan vərdiş və qaydalarıdır. Keçmişin əxlaqında kökləri olan bu hallar cəmiyyətimizin bə'zi üzvlərinin şüuruna və həyat tərzinə nüfuz edir, mövhumat kimi sabitləşir. Belə halların davam etməsinə sosial ətalət kimi mürəkkəb bir mexanizm, bunların yeni ictimai münasibətlərin inkişafına vurduğu zərəre lazımcına əhəmiyyət verilməməsi kömək edir...

Köhnəlməmiş vərdişlərin və adətlərin dəyişdirilməsi əzmlə, məqsəd-yönlü ideoloji iş aparılmasını, burjua ideologiyasına qarşı mübarizənin tə'sir qüvvəsinin artırılmasını tələb edir.

Sosializm ilə kapitalizm arasında ideoloji mübarizədə əxlaq problemləri hazırda başlıca istiqamətlərdən biridir. Düşmənlərimizin məqsədi partiya ilə xalqın birliyini pozmaqdan, sovet adamının mə'nəvi sərvətlərini gözəndirib salmaqdan, onun mənafeyini şəxsi istehlak və meşşan qayğıları sahəsinə yönəltməkdən, siyasi biganəlik, xırda burjua adətləri yaymaqdan ibarətdir. Bu, burjua ideologiyasının tə'sirinə qarşı daha fəal, hücumçu mübarizə aparılmasını, onun mürtəce mahiyyətinin bacarıqla ifşa olunmasını tələb edir. Bu vəzifənin müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsi bilavasitə sovet adamlarının ideyaya yüksəlməsi, tərbiyə işinin təkmilləşdirilməsi ilə, siyasi informasiya işinin təşkilini yaxşılaşdırmaqla əlaqədardır. O da nəzərə alınmalıdır ki, iqtisadiyyatın inkişafı, partiyanın qarşıya qoyduğu başlıca vəzifənin – xalqın rifahını yüksəltmək vəzifəsinin yerinə yetirilməsi insanın mə'nəvi cəhətdən zənginləşdirilməsinə diqqəti gücləndirməyi tələb edir. Sov.İKP XXV qurultayının qeyd etdiyi kimi, «maddi imkanların artması ilə yanaşı olaraq adamların ideya-mə'nəvi və mədəni səviyyəsi də yüksəlməlidir. Yoxsa, bizdə meşşan, xırda burjua psixologiyasının təzahürləri özünü göstərə bilər. Bunu nəzərdən qaçınmaq olmaz».

Partiyamız istər yoxsulluq və asketizm təbliğini, istərsə istehlakçılıq hərisliyini, pulu görəndə hər şeyi unudan meşşan psixologiyasını rədd edir. Bizim üçün maddi ne'mətlər son məqsəd deyil, şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafı üçün ilkin şərtlərdir. Lakin təcrübənin göstərdiyi kimi, hədsiz meşşanlıq, fərdiyyətçilik mikrobları adamların bir hissəsinə xüsusi mülkiyyətçilik, istehlakçılıq psixologiyası, yığıb artırmaya hərisliyi, «əşyabazlıq azarı» yoluxdurur. Artıq bu zaman insan həyatını heç də ideallar zənginləşdirmir, əşya isə onu özünə əsir edib qəlbini daşa döndərir.

Dövlətdən çox qoparıb, ona az vermək sə'yi, istehsalatda səhlənkarlıq və təsərrüfata qayğısızlıq, xırda tamahkarlıq, cəmiyyət qarşısında məs'uliyətdən boyun qaçırmaq sovet həyat tərzii ilə bir yerə sığa

bilməz. Bu cür qüsurlar çox zaman aldatmağa, gözəndirib pərdə asmağa, oğurluğa, sosialist əmlakını talan etməyə aparıb çıxarır.

Xidməti vəzifədən sui-istifadə, rüşvətxorluq, proteksionizm sosialist birgəyaşayışı normalarının qatı antipodlardır. Keçmişin iyrenc qalıqları olan bu hallar indi də adamların şüurunu pozur, ictimai problemlərə laqeydlik doğurur, qanunun gücünə və ədalətə inamı zəiflədir.

Xidməti vəzifədən sui-istifadə edilməsi, xüsusilə də tamahkarlıq məqsədləri ilə, alçaq məqsədlərlə sui-istifadə edilməsi həm təsərrüfat quruculuğuna, həm də başlıca olaraq tərbiyə işinə zərər vurur. Xidməti vəzifədən sui-istifadə etməyin ifrat forması, hər hansı şəkildə rüşvətxorluq bizim həyat tərzimizin düşmənidir. Proteksionizm xeyirxahlıq pərdəsi altında meydana çıxır. Təşkilat və idarəetmə prinsiplərinə, kadrların seçilməsinə və yerləşdirilməsinə ciddi zərər vuran proteksionizm qohumbazlıq, dostbazlıq, yerlipərəstlik doğurur. Belə sağlam olmayan bir zəmin üzərində vəziyyətə uyğunlaşmaq, mənsəbporostlik, yaltaqlıq xüsusilə geniş yayılır, həm də bunlar böhtan, fitnəkarlıq, qeybətçilik, dedi-qodu üçün və başqa alçaq niyyətlər üçün qida verən bir mühitdir.

Mə'nəvi pozğunluğun ilk baxışda, heç də həmişə nozərə çarpmayan gizli təzahürləri – tüfeylilik, həyasızlıq, riyakarlıq, qeyri-təvazökarlıq, insana hörmətsizlik də eyni dərəcədə təhlükəlidir. Bu mə'nəfi hallar nə qədər müxtəlif olsa da, bunların ümumi cəhəti fərdiyyətçilikdən, özünü kollektivə qarşı qoymaqdan ibarətdir.

Lev Tolstoy tərəfindən qəlb rəzaləti adlandırılan laqeydliyin də kökləri yalnız xudbinlik, tonhəlil və tamahkarlıq ələminə gedib çıxır. Doğrudan da laqeyd bir adam özü qanunları pozmur, etikarlıq etmir, heç kəsi təhqir etmir. Lakin bu cür hallara göz yummaq o, cəzasız qalan bələyə kömək etmiş olur. İnsanın öz taleyinin ağası, öz ölkəsinin sahibi olduğu bizim cəmiyyətimizdə özgə sevinci və özgə kədəri ola bilməz. Sosial biganəliyə qarşı mübarizə nəticə c'tibarilə sovet adamı uğrunda mübarizə deməkdir...

Partiya bu mübarizəni ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə aparmığı tələb edir. Geniş kütlələrin səfərbərliyə alınması, əxlaqımızın antipodla-

rına qarşı ictimai məzəmmət və nifrət şəraiti yaradılması mə'nəvi tərbiyənin tə'sirli olması üçün mühüm şərtidir...

Beləliklə, mə'nəvi tərbiyə kommunist əxlaqının bərqərar edilməsinə və onun antipodlarına qarşı bəzişmaz mübarizəyə yönəldilən ideoloji tədbirləri – partiya-təşkilat tədbirlərini, ictimai və inzibati tədbirləri özündə birləşdirən bir prosesdir.

Respublikamızda mə'nəvi tərbiyə sisteminin təşkilində müəyyən təcrübə toplanmışdır... Vaxtilə mə'nəvi tərbiyə məsələləri Azərbaycan üçün xüsusilə kəskin məsələlər olmuşdur. Mə'lum olduğu kimi, 60-cı illərin axırlarında respublikamızın partiya təşkilatının fəaliyyətində ciddi nöqsanlar və səhvlər var idi. Respublikamızda iqtisadiyyatın inkişaf sür'əti uzun müddət İttifaq üzrə orta göstəricilərdən geri qalırdı. Partiya-təşkilat işində və ideoloji işdə buraxılan nöqsanlar partiya rəhbərliyinə dair Lenin prinsiplərinin kobud şəkildə pozulmasına gətirib çıxarmışdı. İctimai-siyasi və mə'nəvi həyatımıza ciddi zərər vumuşdu. Bütün bunlar adamların şüurunda və davranışında keçmişin qalıqlarının, xüsusi mülkiyyətçilik meyilləri və niyyətlərinin canlanmasına qida verən bir mühit yaratmışdı, mə'nəvi münasibətlər sahəsində mənfi halların güclənməsinə obyektiv surətdə kömək edirdi. Xüsusi mülkiyyətçilik psixologiyasının canlanmış olan qalıqları, kommunist əxlaqının antipodları isə istər iqtisadiyyatda, istərsə də tərbiyə işində vəziyyəti düzəltmək uğrunda mübarizəyə mane olurdu.

Biz iqtisadi və sosial inkişaf vəzifələrinin yerinə yetirilməsində, işlə olan nöqsanların aradan qaldırılmasında mə'nəvi amillər: partiya təşkilatlarının ideya tərbiyəsi işinin gücləndirilməsinə, partiya və təsərrüfat kadrlarının mə'nəvi nüfuzunun yüksəldilməsinə, istər böyük, istərsə də kiçik işlərdə ədalətlik, obyektivlik prinsiplərinin bərqərar edilməsinə, əmək kollektivlərində, bütövlükdə respublikada mə'nəvi-siyasi mühitin saflaşdırılmasına böyük əhəmiyyət verirdik. Biz başa düşürdük ki, bunsuz mürəkkəb iqtisadi və sosial-siyasi məsələləri həll etmək olmaz. Azərbaycan MK respublika ictimaiyyətini bizdə yaranmış olan vəziyyətlə geniş miqyasda tanış etdi, bütün nöqsanları açıq söylədi və bunların aradan qaldırılması yollarını müəyyən etdi. Hazır-

ladığımız tədbirlər kommunistləri, bütün şəhər və kənd əməkçilərini partiya Nizamnaməsinin, kommunist əxlaq normalarının, sovet qanunlarının pozulması hallarına qarşı qəti mübarizə üçün səfərbərliyə aldı.

Kommunistlərin avanqard rolunu, kadrların məs'uliyətini yüksəltmək və onların qarşısına qoyulan tələbkarlığı gücləndirmək, partiya və dövlət intizamını möhkəmlətmək sahəsində Azərbaycan KP MK-nın, vilayət, şəhər və rayon komitələrinin, ilk partiya təşkilatlarının inadlı və məqsədyönlü fəaliyyəti partiya və dövlət aparatının bütün pillələrinin fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq, iqtisadiyyatın inkişafında müvəffəqiyyətlər qazanmaq, respublikada mə'nəvi şəraiti sağlamlaşdırmaq üçün əsas oldu.

Tənqid və özünütənqidin geniş inkişaf etdirilməsi, görülən tədbirlərin aşkarlığı, gündəlik işin ümumxalq müzakirəsi və kollektiv təhlili kütlələrin yaradıcı fəallığına geniş meydan verdi, bununla da son illər ərzində Azərbaycanda əmələ gələn faydalı dəyişikliklər üçün imkan yaratdı.

Mə'nəvi tərbiyə bütün işimizin üzvi bir ünsürü olmuşdur. Bu gün də biz mə'nəvi tərbiyədən müəyyən bir sistem kimi bəhs edə bilərik. Onun əsas tərkib hissələrini göstərməyə çalışsaq, aşağıdakıları qeyd etmək olardı:

– bütün partiya, sovet, təsərrüfat orqanlarının fəaliyyətində... kadrların məs'uliyətinin və onlara qarşı tələbkarlığın gücləndirilməsi, ictimai intizamın və xidmət intizamının möhkəmləndirilməsi;

– kommunistlərin avanqard rolunun, rəhbər kadrların mə'nəvi nüfuzunun yüksəldilməsi; mə'nəvi problemlərin həllinə bütün kommunistlərin, bütün şüurlu vətəndaşların cəlb edilməsi;

– iqtisadi və mədəni quruculuq, təsərrüfat fəaliyyəti və sosial fəaliyyət sahəsində qarşıda duran vəzifələrin bütün kompleksinin həllində mə'nəvi cəhətlərin nəzərə alınması, bütün sahələrdə iş nəticələrinə qiymət verilməsinə mə'nəvi me'yarların daxil edilməsi;

– adamların şüurunda və hərəkətlərində keçmişin qalıqlarına qarşı, kommunist əxlaqının antipodlarına qarşı barışmaz mübarizə, burjuva ideologiyası və əxlaqın, burjuva həyat tərz standartlarının tənqid və ifşa edilməsi;

– əmək fəaliyyətində və ictimai fəaliyyətdə maddi amillərlə mə'nəvi amillərin əhəngdar əlaqələndirilməsi, sosializmin əsas prinsipinin – «hər kəsdən qabiliyyətinə görə, hər kəsə əməyinə görə» prinsipinin həyata keçirilməsi və onun mə'nəvi mə'nasının aşkara çıxarılması;

– ictimai istehsalı yüksəltmək və onun səmərəliliyini artırmaq əsasında kütlələrin rifahını yüksəltməyə, əməkçilərin gəlirlərini artırmağa, onların əmək və məişət şəraitini yaxşılaşdırmağa daim yayğı göstərilməsi; ticarət, ictimai işə, məişət xidməti müəssisələrinin, mənzil-kommunal təsərrüfatının, nəqliyyatın fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, əhaliyə bütün xidmət sahəsində mənfi hallara qarşı ardıcıl mübarizə aparılması və vəziyyətin sağlamlaşdırılması;

– kütlələrlə əlaqənin möhkəmləndirilməsi, zəhmətkeş məktublara baxılması işinin yaxşılaşdırılması, ictimai rəydən geniş istifadə edilməsi, tənqid və özünütənqidin hər vasitə ilə genişləndirilməsi, bürokratizmə qarşı qəti mübarizə aparılması, idarə orqanlarının işində tam aşkarlıq yaradılması;

– siyasi təhsilin... təkmilləşdirilməsi: əmək kollektivlərində, orta və ali məktəblərdə, zəhmətkeşlərin yaşayış yerində kütləvi mə'nəvi maarif işinin təşkil edilməsi; mə'nəvi tərbiyədə kütləvi informasiya vasitələrindən fəal istifadə edilməsi;

– sovet xalqının inqilabi, beynəlmiləl ən'ənələrinin, əmək və döyüş ən'ənələrinin, inkişaf etmiş sosializm cəmiyyətinin mə'nəvi sərvətlərinin, sovet həyat tərzı nonnalrı və prinsiplərinin geniş təbliğ edilməsi; zəhmətkeşlərin asudə vaxtını təşkil etməyin təkmilləşdirilməsi, vaxtı keçmiş ən'ənələrin aradan qaldırılması, yeni adətlərin və mülki mərasimlərin tətbiq edilməsi.

Əlbəttə, bu sistemdə heç də hər şeydən iş təcrübəsində eyni dərəcədə istifadə edilmir. Lakin bu sistemin həyata keçirilməsi artıq hiss ediləcək müsbət nəticələr vermişdir.

Bununla bərabər, heç də biz əldə edilən nailiyyətləri şişirtmək fikrində deyilik, bizim nöqsanlarımız və həll olunmamış məsələlərimiz hələ az deyildir. Azərbaycan KP respublikanın sosial-iqtisadi həyatında işlərin vəziyyətini özünütənqid ruhunda təhlil edir və bu fikirdədir

ki, partiyanın qarşıya qoyduğu vəzifələri müvəffəqiyyətlə yerinə yetirməyin rəhni kommunist tərbiyəsinin bütün istiqamətlərini daha da təkmilləşdirməkdən ibarətdir. Cəmiyyətin hər bir üzvünün fəal həyat mövqeyinin möhkəmləndirilməsi, şəxsiyyətin ideya-mə'nəvi cəhətdən yüksəldilməsi, əlbəttə, çətin, lakin nəcib bir vəzifədir. Azərbaycan partiya təşkilatı öz diqqətini, qüvvə və təcrübəsini məhz bu vəzifənin yerinə yetirilməsinə yönəldir.

Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılmasının əsas istiqamətləri və vasitələri:

Yoldaşlar!

Kommunizm uğrunda, yeni həyat tərzinin bərqərar edilməsi uğrunda mübarizədə əsl sosialist şəxsiyyəti yetişir. Onun fəal mövqeyi bütün sahələrdə – əmək sahəsində, siyasi, mə'nəvi sahədə, ailə-məişət sahəsində tozalıdır. Bu prosesin təməli azad əməkdir. Azad əmək işə cəmiyyətin rifahı və mə'nəvi sağlamlığının əsas mənbəyi, şəxsiyyətin mə'nəvi cəhətdən yüksəldilməsi üçün geniş meydan, onun sosial dəyərinin həlledici göstəricisidir. Əmək kollektivi sovet adamının başlıca tərbiyəçisi, onun yüksək ideya və mə'nəvi iradə keyfiyyətlərinin formalaşmasında başlıca amildir, əmək kollektivinin rolu və əhəmiyyəti SSRİ-nin yeni Konstitusiyasında qanunvericilik yolu ilə təsbit edilmişdir.

Kollektiv adama var qüvvəsi ilə, vicdanla işləməyi və öz fəhlə işi ilə fəxr etməyi öyrədir; geniş miqyasda, dövlət miqyasında düşünməyi, ölkənin bütün böyük və kiçik işlərinin həllində dövlət adamı kimi iştirak etməyi öyrədir; öz niyyətlərinə, hərəkətlərinə və ictimai işlərə qiymət verərkən sinfi prinsiplə bağlıdır. Bir sözlə, sosialist kollektivçiliyi öyrədir.

Obrazlı şəkildə desək, bütün Vətənimiz milyonların vahid əmək kollektividir, bizim ümumi evimiz, ailəmiz, məktəbimizdir, burada sovet xalqı ideya yetkinliyi, vətəndaş yetkinliyi pillələri ilə daim yüksəlir. Bu işə Kommunist Partiyasının, sosializm cəmiyyətimizin ən böyük nailiyyətidir.

Adamların əmək və siyasi fəallığının yüksəlməsi əmək kollektivində ideya-siyasi və mə'nəvi-psixoloji vəziyyətdən bilavasitə asılıdır. Bu kollektiv nə qədər sıx birləşmiş olursa, onun partiya özəyi nə qədər möhkəm olursa, ideya, vətəndaşlıq cəhətdən yetkinliyi nə qədər yüksək olursa, hər bir işçinin həyat mövqeyi bir o qədər fəal olur.

İnsan ruhunun əsl zirvələri istehsalat qabaqcıllarının, yenilikçilərinin zərbəci əməyində öz parlaq təcəssümünü tapmışdır. 535 nəfər Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, onuncu beşillik tapşırıqlarını başa vurub on birinci beşillik hesabına işləyən minlərlə əməkçi respublikamızın qızıl fondudur. Qabaqcılar və yenilikçilər nəinki öz iş və peşə keyfiyyətləri ilə, hətta hər şeydən əvvəl, sovet xarakterini təşkil edən möhkəm ideyalı, parlaq və cazibədar mə'nəvi keyfiyyətləri ilə nümunə göstərirlər. Qabaqcılların nümunəsi hər bir əmək kollektivinin mə'nəvi iqlimini möhkəmləndirir və zənginləşdirir. Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi Sov.İKP XXV qurultayının qərarlarını həyata keçirərək, zəhmətkeşlərin ideya-mə'nəvi tərbiyəsində əmək kollektivlərinin rolunu yüksəltməyə daim diqqət yetirir. Biz çalışırıq ki, hər bir kollektiv yüksək siyasi şüurluluq, sıx birlik, sosialist əmək intizamı daşıyıcısı olsun.

Sağlam mə'nəvi-psixoloji şəraitin bərqərar olması istiqamətində partiya təşkilatlarının apardıqları bütün ideoloji iş bu məqsədə nail olmağa yönəldilmişdir. Nəcib kollektivçilik və yoldaşlıq mühiti adamları təşəbbüskartlıq və fəallığının yüksəlməsinə kömək edir, hər bir adamın mə'nəvi əzmkarlığı üçün geniş meydan yaradır.

Xəzərin sahillərindən uzaqlarda, dənizdə şanlı Neft daşları kollektivi çalışır. İndi respublikanın bütün neftinin 22 faizini hasil edən əfsanəvi Neftabadın otuz yaşı vardır. Bütün bu illər ərzində partiya təşkilatı, əmək kollektivi əsl bəhədirlər tərbiyə edir. Veteranlar fəhlə işinə sədəqəti neftçilərin hər yeni nəslinə ürəkdən-ürəyə keçən tellərlə ötürürlər. Kollektivin bu gözəl ənənəsi kortəbii qüvvələrin yaratdığı ən mürəkkəb şəraitdə yüksək iqtisadi göstəricilər uğrunda mübarizədə zənginləşərək mə'nəvi cəhətdən səbatlı, məqsədyönlü adamların güclü xarakterlərini formalaşdırırlar...

Bakı Məişət Kondisioneri zavodunun gənc kollektivi də mə'nəvi tərbiyə sahəsində yaxşı təcrübə toplamışdır. Son dərəcə qısa müddətdə tikilən, müasir texnika ilə təchiz olunan bu müəssisə respublikanın çoxsahəli sənayesinin sabahkı gününü təmsil edir. Gərgin tikinti günlərində, eyni zamanda yeni zavod üçün kadrlar hazırlamrdı, gələcək fəhlə kollektivinin yüksək mə'nəvi simasının əsasları qoyulurdu. Cəmi üç ildən bəridir ki, zavod məhsul buraxır və bütün məhsula Keyfiyyət nişanı verilir. Bu, kollektivin təkcə yüksək peşə, siyasi mədəniyyətinin deyil, həm də mə'nəvi mədəniyyətinin parlaq göstəricisidir. Həmin kollektivdə çalışanların orta yaşı 27-dir, bu işə komsomol yaşıdır. Partiya təşkilatı iqtisadi amillərin, təşkilat amillərinin və ideoloji amillərin qarşılıqlı tə'siri sistemini təcrübədə sınaqdan keçirərək, sosialist ictimai istehsalının humanist məqsədlərini hər bir əməkçi üçün aydınlaşdırır.

Kollektiv üzvlərinin sosial və mə'nəvi vəziyyətinə, onların əhvali-ruhiyyəsinə partiya komitələrinin daim diqqət yetirməsi istər yüksək istehsal göstəricilərinin əldə edilməsində, istərsə sağlam mə'nəvi iqlim yaradılmasında öz müsbət nəticələrini verir...

Adamların mə'nəvi-psixoloji vəziyyətinə əhəmiyyətli tə'sir göstərən daha bir sahə vardır. Bu da səhiyyədir. Biz sovet təbabəti sahəsində çalışan təmənnsiz və nəcib əməkçilərə səmimi ehtiram bəsləyirik. Lakin nə qədər kədərli olsa da, bə'zi səhiyyə kollektivlərində əxlaq zidd hallar vardır. Adamlara laqeyd və kobud münasibət, rüşvətçorluq faktları şərəfli həkim adını ləkələyir. Biz bu kollektivlərdə bütün mə'nəfi halların aradan qaldırılması uğrunda fəal mübarizə aparırıq və bunu ideoloji işin mühüm bir sahəsi hesab edirik...

İndi milyonların vətənpərvərlik hərəkatı təsərrüfat siyasətinə, ictimai-siyasi həyata, bütövlükdə ölkəmizdə və hər bir əmək kollektivində mə'nəvi mühitə çox dərin tə'sir göstərir. Sosializm yarışı, əməyə kommunist münasibəti uğrunda hərəkat kütlələrin yaradıcı fəallığını inkişaf etdirmək və yeni insan tərbiyə etmək üçün qüdrətli vasitədir. Bu yaxınlarda Leninqradda keçirilən Ümumittifaq elmi-praktik konfransı həmin məsələlərə həsr edilmişdi.

Bu məruzədə əmək yarışının mə'nəvi cəhətini xüsusilə nəzərə çarpdırmaq istərdim. Müqabil planlar, briqada təsərrüfat hesabı, naryadsız manqalar, «Geridə qalanlar olmadan işləməli» hərəkatı kimi təşəbbüslər böyük iqtisadi səmərə verir. Eyni zamanda, bunlar yüksək mə'nəvi coşğunluq doğurur, əmək münasibətlərini yeni qaydada qurur, vaxtı keçmiş, köhnə təsərrüfatçılıq metodlarını aradan qaldırır, zəhmətkeşlərin təşəbbüskarlığı və yaradıcılığı üçün meydan açır.

İctimai fayda kimi ən yüksək mülahizələr əsasında şəxsiyyətin ideyalarının və davranış motivlərinin əsl əzəməti bu təşəbbüslərdə öz təəcəssümünü tapır. Bütün öz işləri, düşüncələri və sə'yələri ilə kommunist bircəyənəyiş normalarını təsbit edən əmək adamının əsl əzəməti bunlardadır.

Kommunizm qurucularının mə'nəvi keyfiyyətləri inkişaf etmiş sosializmin bütün siyasi təşkili quruluşunda formalaşır. Sosialist demokratiyasını hər vasitə ilə təkmilləşdirməyə, xalq deputatları sovetlərinin, həmkarlar ittifaqlarının, komsomolun rolunu və əhəmiyyətini yüksəltməyə partiyanın göstərdiyi daimi qayğı zəhmətkeşlərin sosial-siyasi fəallığı üçün geniş meydan açmışdır. Partiya dövlət işlərinin və ictimai işlərin idarə edilməsində sovet adamlarının iştirakına yüksək vətəndaşlıq, ideya mətanəti və mə'nəvi mətanət məktəbi kimi baxır. Partiya... buna nail olmağa çalışır ki, hər bir əməkçi özünü ölkənin, öz müəssisəsinin tam hüquqlu sahibi hesab etsin, tam mə'nəsi ilə hər adamda idarəetmə fəaliyyətinə tələbat, belə bir fəaliyyət bacarığı və verdişləri yetişsin.

Sovet adamının mə'nəvi aləmi təkcə əməkdə, ictimai fəaliyyətdə deyil, həmçinin ailədə formalaşır, mə'nəvi sərvətlərin əsası əslində məhz burada qoyulur. Cəmiyyətimizin özəyi olan ailənin yüksək rolu Sovet dövlətinin yeni Konstitusiyasında qanunvericilik yolu ilə təsbit edilmişdir.

Kommunistlər ailə əxlaqının ən yüksək me'yarını məhəbbətlə vətəndaşlıq borcunun vəhdətində görürlər. İnsanların şəxsi həyatının bu sahəsi cəmiyyətimizin mə'nəvi-siyasi vəziyyəti ilə bilavasitə əlaqədardır. Yetkin sosializmin dinamikası bütün ailə həyatının quruluşunu

mürəkkəbləşdirmişdir. Qadının ictimai rolunun artması, onun kişi ilə maddi, mə'nəvi, təhsil bərabərliyi, bə'zən hətta üstünlüyü qarşılıqlı ailə münasibətlərinin hər cəhətinə dərinədən tə'sir göstərmişdir.

Bütün ailə həyatı tərz, məsələn, ər-arvadın bir-birinə diqqətli olması, onların mə'nəvi marağının genişliyi, ailənin möhkəmliyi üçün eyni dərəcədə məs'uliyət daşımaq sə'yi, qarşılıqlı anlaşma və hörmət şəraiti, böyüklərin kiçiklərə münasibəti və çox zaman kölgədə qalan bir hal – böyümüş uşaqların ata-analara qayğısı şəxsiyyətin mə'nəvi təməlinə tə'sir göstərir. Ailənin təkcə maddi ittifaqını deyil, həm də mə'nəvi ittifaqını möhkəmləndirmək vacibdir.

Ailə tərbiyəsi öz xarakterinə görə nadir bir haldır. Bu tərbiyə atanın övlada məhəbbəti və uşaqların da ata-anaya bu cür hissləri kimi bir mə'nəvi əsas üzərində qurulur. Uşaqların ilk mə'nəvi tərbiyəçiləri ata-analardır. Əgər ailə aləminə əxlaqsızlıq mikrobu daxil olmuşsa, əgər uşaq ailə vəsaitinin öyri yollarla əldə edildiyini görürsə, onun qəlbində iki cür əxlaq yarana bilər. Ailədə sərxoşluq qəddarlığa səbəb olur, yeniyetməni kobudlaşdırır, ədəbsizlik işə həyasızlıq doğurur. Bir sıra mənfi hallar bə'zən ailənin mə'nəvi mədəniyyətinin aşağı səviyyədə olmasından irəli gəlir. Ata-anaların meşşan şöhrətpərəstliyi, uşağa bahalı geyim və zinət şeyləri almaq, onu ev işlərindən azad etmək sə'yi müftəxorlar yetişməsinə səbəb olur. Ələbaxımlıq, özbaşınalıq və xudpəşəndlik psixologiyasının əsasları belə qoyulur.

Ailə münasibətlərinin cəmiyyət işlərinə tə'sir göstərən başqa problemləri də vardır. Doğrudan da, bu şəxsi aləmdə yaranan mühit nəinki ailə üzvlərinə, həm də onların çalışdıqları kollektivə, bir çox adamların əhvali-ruhiyyəsinə tə'sir göstərir. Buna görə də kollektiv, ailənin daxili həyatından kənarda qala bilməz. Əlbəttə, ailə tərbiyəsi xüsusilə düşüncəli olmağı, buna dərinədən yanaşmağı və ədəb gözləməyi tələb edən incə bir işdir. Bu işdə usandırıcı nəsihətçiliyə yol verilməməlidir. Ailəyə dost köməyi, qayğı, səmimi münasibət lazımdır...

Bizdə gənc vətəndaş üçün müəllim sovet məktəbi olmuş, olmaqdadır və olacaqdır. Hamılıqla orta təhsil şəraitində hər bir gənc həyata məktəb vasitəsilə qədəm qoyur başqa yol yoxdur. O, burada biliklərlə

bərabər kollektivçilik və yoldaşlıq əlifbasını öyrənir, qondarma mə'nəvi sərvətləri deyil, həqiqi mə'nəvi sərvətləri öyrənir. Məktəb gənc oğlan və qızlara əməksevərlik, burjuva ideologiyasına və əxlaqına qarşı bərkavimlik, sosialist Vətəninə müdafiə etməyə hazır olmaq kimi keyfiyyətlər tərbiyə edir. Bu da sinif otağı, məktəb partası vasitəsilə keçib gələn fəal həyat mövqeyi formalaşdırılmasının konkret yollarıdır.

Kommunist tərbiyəsinin bu sahəsində, şübhəsiz, müvəffəqiyyətlərimiz vardır. Lakin gəncləri əməli işə, sözün geniş mə'nasında, həyata hazırlamaq üçün tədris prosesini mə'nəvi tərbiyə ilə get-gedə daha dolğun şəkildə əlaqələndirmək lazımdır. Bu işə gənclərə nöinki «Kim olmalı?» sualına cavab verməkdə, hətta daha əhəmiyyətli olan başqa bir suala – «Nə cür adam olmalı?» sualına cavab tapmaqda kömək etmək deməkdir.

Təəssüf ki, məktəb özünüidarəsi, şagirdlərin ictimai-siyasi və əmək tərbiyəsi imkanlarından hələ də zəif istifadə edilir. Məktəb uşaqlara müstəqilliyi, öz üzərinə mə'suliyət götürmək, öz qərarını müdafiə etmək bacarığını yenə əvvəlki kimi az və səthi öyrədir.

Bütün problemlərdən bəhs etməyərək, bir problem – əməkdə tərbiyə problemi barəsində qısaca bəhs etmək istərdim. Bu istiqamətdə xeyli iş görülsə də, nöqsanlarımız hələ də çoxdur. Məsələn, çox zaman əmək dərsləri əslində belə bir oyuna çevrilir: uşaqlar şərti məhsul «istehsal edir», sonra da bu məhsul sadəcə olaraq kənara atılır. Bizim fikrimizcə, rayon komsomol komitələri və ya rayon xalq deputatları sovetləri yanında, məsələn, məktəblə müəssisə arasında əlaqə saxlayan ictimai komitələr yaratmaq olardı. Uşaqlar həqiqətən zavod və ya fabrikinin üçün lazım gələn şeyi, əlbəttə, öz qüvvə və bacarıqları dairəsində hazırlayırdılar. Tə'til günlərində poçtalyon olmaq, afişaları yapışdırmaq, bağbanlıq etmək, kitab daşımaq və s. faydalıdır. Məktəbli hiss edər ki, onun əməyi həqiqətən faydalıdır. İkincisi, az müddətə olsa da, fəhlə mühitinə alışar. Üçüncüsü, əməklə qazanılan pula ehtiramla yanaşmaq üçün konkret bir dərs alar. Gənclərə həyatımızın, mə'nəviyyatımızın normalarını izah etməklə kifayətlənmək lazım deyildir. Əldə edilən biliklərdən təcrübədə və hər şeydən əvvəl maddi istehsal sahəsində istifadə etməyi öyrətmək də eyni dərəcədə vacibdir.

Pedaqoji kollektivdə mə'nəvi-psixoloji mühit nə qədər yaxşı olsa, bu vəzifələr bir o qədər müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilə bilər. Respublikamızın məktəblərinin çoxunda bu mühiti tərbiyəçilərin özlərinin yüksək peşə səviyyəsi, onların ideya inamı, baxışlarının möhkəmliyi, maraqlı genişliyi, vicdanlı və prinsipial olması səciyyəkdir. Biz uşaqlar və gənclər üçün mə'nəvi saflıq və işə sudaqətli münasibət nümunəsi olan müəllimlərdən hörmət bəsləyirik.

Təəssüf ki, bir sıra məktəblərdə sovet pedaqogikası prinsiplərindən kənara çıxmaq halları, ayrı-ayrı müəllimlərin şagirdlərlə, tərbiyəçilərin ata-analarla düzgün olmayan münasibətləri kimi faktlar vardır. Azərbaycan pedaqoji etikanın pozulduğu bütün halların əleyhinə qəti surətdə çıxışıdır. Biz eksteri qaydası ilə kamal attestatı imtahanlarının verilməsində təhriflərin, məktəbi bitirənlərə medal verilməsində işlədilər fırıldaqların qarşısını almalıyıq. Lakin bu cür hallar yenə də özünü göstərir. Öz formasını dəyişdirib başqa cildə girən belə hallar gənclərin mə'nəvi cəhətdən yetişməsi yolunda ciddi maneədir. Gənc nəslə qayğı göstərilməsi qətiyyətlə tələb edir ki, hər bir pedaqoji kollektiv bir nümunə olsun, kommunist mə'nəviyyatı prinsiplərinin daşıyıcısı olsun.

Gənclərin ideya-siyasi tərbiyəsində ali məktəb mühüm yer tutur. Yüksək dərəcədə hazırlıqlı mütəxəssislər, kommunizmin uğrunda çalışdığı ideya cəhətdə mətanətli mübarizlər yetişdirməkdə ali məktəbin xidmətləri böyükdür. Məhz onlar var qüvvəsini, bacarıq və təcrübəsini cəmiyyətimizin gələcək inkişafına, kommunist əxlaqının ən yüksək me'yarlarının bərkəmələ olmasına sərf edən ziyahların ən yaxşı hissəsini təşkil edirlər.

Ali məktəblərin partiya və komsomol təşkilatları tələbələrə təhsilini və tədqiqat işini konkret təsərrüfat problemlərinin və elmi problemlərin həlli ilə sıx əlaqələndirməyə çalışırlar, onların ictimai-siyasi praktikasına çox diqqət yetirirlər...

Ölkəmizin qocaman ali məktəblərindən biri – M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun şöhrətli respublikamızın sərhədlərindən xeyli kənara yayılmışdır. Bu kadrlar ocağının tərbiyə etdiyi minlərlə adam Sovet İttifaqının bütün neft rayonlarında fədakarlıqla çalışır. Mürəkkəb istehsalatın komandirləri olan bu adamların bir çoxu

özünü zəhmətkeşlərin düşüncəli tərbiyəçisi kimi göstərmişdir. Bu işdə həmin ali məktəbin müəllimlərinin, rektorluğunun və partiya təşkilatının böyük xidməti vardır.

Ali məktəblərin tədris-tərbiyə işində əldə edilən müvəffəqiyyətlər mə'nəvi-siyasi mühitin vəziyyətindən, ali məktəbin partiya və komsomol təşkilatlarının, kollektivlərinin təşəbbüskarlığından və mübarizliyindən bilavasitə asılıdır.

Təəssüf ki, təhsil və tərbiyənin bu prinsiplərinin unudulması 60-cı illərdə respublikamızın ali məktəblərinin işində qayda-qanunun kobud şəkildə pozulmasına gətirib çıxarmışdı. Bir sıra ali məktəblərdə, xüsusilə qəbul imtahanları zamanı xidmət vəzifəsindən sui-istifadə etmək, proteksionizm, rüsvətxorluq kök salmışdı. Fəhlə və kolxozçu ailələrindən gələn abituriyentlərin faizi xeyli aşağı düşmüşdü. Biz bu mənfi hallara diqqəti cəlb etdik, görülən tədbirlərin ictimai-siyasi əhəmiyyətini nəzərdə tutaraq, partiya təşkilatlarının qüvvələrini bu halların aradan qaldırılmasına yönəlttik.

Xalq təsərrüfatı, kənd təsərrüfatı, incəsənət institutlarının tədris-tərbiyə işində ciddi nöqsanlar və qüsurlar aşkara çıxarıldı, ali məktəblərin ayrı-ayrı müəllimlərinin iyrenc əməlləri ifşa edildi. İncəsənət institutunun keçmiş rektoru cinayət məs'uliyətinə cəlb olundu. Görülən tədbirlərin aşkarlığı, ictimai rə'yin müntəzəm surətdə öyrənilməsi, rektorluqlara, professor-müəllim kollektivlərinə qarşı tələbkarlığın yüksəldilməsi, partiya və komsomol təşkilatlarının fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması ali məktəblərdə vəziyyəti sağlamlaşdırdı. Hər il qəbul imtahanları vərəh 120 min oğlan və qızdan hər biri üçün indi obyektiv müسابiqə tə'min edilmişdir. Qəbul imtahanlarının düzgün, ədalətli qaydada aparılması adamların belə bir inamını möhkəmlətdi ki, yalnız dərin bilik ali məktəbə yol açır.

Lakin bu gün də mənfi hallar özünü göstərir. Bunlar subyektivizm faktlarında, tələbələrəndən zaçot və imtahanlar qəbul edilərkən onların biliyinə düzgün qiymət verilməməsində, müəllimlərin peşə etikasının pozulmasında təzahür edir, bu işə gənclərin tərbiyəsinə ciddi zərər vurur. Buna görə biz ali məktəblərin bütün fəaliyyəti kompleksini, xüsusilə də onun mə'nəvi cəhətlərini bundan sonra da diqqət mərkəzində

saxlayacaq, prinsiplərimizdən və normalarımızdan hər hansı şəkildə uzaqlaşma hallarının qarşısını qətiyyətlə alacağıq.

Məktəbdə və ali məktəbdə mə'nəvi tərbiyənin müvəffəqiyyəti xeyli dərəcədə müəllimin şəxsi keyfiyyətləri ilə, onun tərbiyə etdiyi adamlar üçün nümunə olmaq, onların nəzərində həqiqətən nüfuzlu şəxs olmaq bacarığı ilə müəyyən olunur. Partiya komitələrinin, xalq maarifi və ali məktəb orqanlarının, pedaqoji kollektivlərin vəzifəsi tərbiyəçinin özünün yüksək mə'nəvi simaya malik bir insan kimi yetişməsini daim tə'min etməkdən ibarətdir.

Gənclər ölkəmizin gələcəyi, onun ictimaiyyəti, onun ümididir. Mə'nəvi tərbiyə prosesinin bütün mərhələlərində – əmək kollektivində, ailədə, məktəbdə, ali məktəbdə komsomol təşkilatlarının borcu gənclərimizi həyata, fədakar əməyə hazırlamaqdan, onlara yaradıcılıqla düşünmək, burjuva ideologiyasının hər cür təzahürünə sinfi münasibət bəsləmək, kommunizm uğrunda sıx birləşmiş mübarizələr sırasında öz yerini müəyyən etmək bacarığı aşılamaqdan ibarətdir...

... Sovet adamlarının, gənclərimizin hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsi ideoloji işdə mühüm yer tutur. Sovet Ordusunda xidmət ideya mətinliyi və mə'nəvi mətinlik, vətəndaş yetkinliyi və əsgəri mərdlik universitetidir, qəhrəmanlıq, Vətənə hədsiz məhəbbət və sədaqət kimi nəcib keyfiyyətlər aşılaman universitetidir. Sovet Ordusunda xidmət hər bir gəncin həyatında unudulmaz mərhələdir. O, şüurda və psixologiyada dərin iz salaraq, şəxsiyyətin sabit ideya mə'nəvi keyfiyyətlərinin güclənməsinə kömək edir.

Azərbaycanın partiya və ictimai təşkilatları böyük və çoxcəhətli hərbi-vətənpərvərlik işi apararaq çalışırlar ki, SSRİ Silahlı Qüvvələrinin sıralarına daim ləyaqətli gənclər daxil olsunlar. Biz ideya-siyasi tərbiyənin bu istiqamətinə xüsusi əhəmiyyət verir, ona ordu ilə xalqın birliyini daha da möhkəmləndirmək, sovet döyüşçüsünün mə'nəvi nüfuzunu yüksəltmək vasitəsi kimi baxırıq.

Yaşlı nəsillərin əsgəri rəşadəti, sovet xalqının döyüş ən'ənələri böyük mə'nəvi tə'sir qüvvəsinə malikdir. Vəzifəmiz mə'nəvi tərbiyə ilə hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsinə əlaqələndirərək, döyüşçülərimizin sayıqlığının, mə'nəvi və ideya mətinliyinin, var qüvvələrini Vətənin müdafiəsinə vermək əzminin artmasına kömək etməkdən ibarətdir.

...Kütləvi informasiya və təbliğat vasitələri sovet adamlarının mə'nəvi tərbiyəsində mühüm rol oynayır. Bunlar son zamanlarda əxlaq və mə'nəviyyət problemlərinə, əmək adamının zəngin daxili aləminə və davranışının nəciyyəsinə daha böyük diqqət yetirir, mə'nəvi tərbiyə sahəsində partiya təşkilatlarının çoxcəhətli fəaliyyəti təcrübəsini daha geniş işıqlandırır, bu işdə olan nöqsanları daha cəsarətlə aşkara çıxarırlar...

Mə'nəvi tərbiyə, fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması məsələləri Azərbaycan mətbuatının səhifələrində, televiziya və radio verilişlərində də böyük yer tutur. Dərc edilən bir çox materiallar respublikada görülən işlər üçün yüksək məs'ulyyət hissi ilə aşlanmışdır, əmək kollektivlərinin müvəffəqiyyətlərinin mənbələrini parlaq və inandırıcı şəkildə açıb göstərir, idarəetmə işində olan nöqsanları, kommunist əxlaq normalarından kənara çıxmaq hallarını prinsipial tənqid edir.

Azərbaycan KP MK vilayət, şəhər və rayon partiya komitələri, sovet orqanları və inzibati orqanlar qəzetlərin çıxışları, televiziya və radio verilişləri əsasında bir çox tədbirlər görmüşlər. Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi istehsalın konkret sahələrində, ictimai-siyasi həyatda vəziyyəti yaxşılaşdırmışdır. Partiya və dövlət intizamını, qanunlarımızı və əxlaq qaydalarımızı pozanlar mətbuatın siqnailləri əsasında aşkara çıxarılmış və məs'ulyyətə cəlb edilmişdir. Biz kommunistləri, bütün əhalini mənfə hallara, kommunist əxlaqının antipodlarına qarşı partiya təşkilatının mübarizəsi ilə tanış etmək üçün kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə etməyə böyük əhəmiyyət veririk. Vəzifəsindən təmənna məqsədlərlə istifadə edən, qənimətçilik və rüşvətxorluqla məşğul olan, xalq malını oğurlayan və başqa cinayətlər törədən şəxslərə qarşı partiya komitələrinin, xalq nəzarəti, milis, prokurorluq və məhkəmə orqanlarının tədbirləri haqqında geniş zəhmətkeş kütlələrinə mətbuat vasitəsilə müntəzəm mə'lumat verilir. Təcrübə göstərir ki, aşkarlıq idarə orqanlarının səmərəli işləməsi üçün, kommunist tərbiyəsindən səmərəliliyi, sosialist demokratiyasının təkmilləşdirilməsi və keçmiş qalıqlarına qarşı mübarizə üçün ən təsirli vasitələrdən biridir. Təcrübə sübut edir ki, kütlələr partiya təşkilatının prinsipial xəttinə

bələd olduqda, partiya təşkilatının xalqdan heç nəyi gizlətmədiyini gördükdə onların sosial fəallığı artır.

Biz istəyirik ki, kütləvi informasiya vasitələri ən əvvəl hər bir adamın qayğıları və düşüncələri dairəsinə aid olan məsələləri mətbuat səhifələrində, radio və televiziya çıxışlarında daha məqsədyönlü şəkildə qoysunlar. Səadət, həyatın məqsədi və mə'nası, əməkdə, məişətdə ailədə adamların qarşılıqlı münasibətləri məsələləri hamını düşündürür. Jurnalistlər adamların fikrini və mə'nəvi hissələrini oymalı, ən kəskin, aktual məsələlərlə, gələcək nəsillərin müqəddəratı ilə əlaqədar problemlərə düzgün, inandırıcı cavablar axtarmaqda onlara kömək etməlidirlər.

Sovet dövləti qanunlarının sözsüz yerinə yetirilməsi, cinayətkarlığa qarşı ardıcıl mübarizə aparılması böyük mə'nəvi-tərbiyəvi əhəmiyyətə malikdir. Qanunun, ictimai asayişin keşiyində duran idarələr və orqanlar cəmiyyətdə sağlam və pak mə'nəvi-siyasi mühitin bərqərar edilməsində məs'ul rol oynayırlar. Daxili İşlər Nazirliyi, prokurorluq və məhkəmə orqanları cəmiyyətin və onun hər bir üzvünün mənafeyini qorumaq qayğısına qalmalı, sosialist bircəşəyişi qaydalarından azacıq da olsa kənara çıxmaq hallarına qarşı mübarizə aparmalı, qanunun çox böyük ədalətlik, obyektivlik və insanpərvərlik gücündən tamamilə istifadə edərək hər cür cinayətkar hərəkətlərin kökünü kəsməlidirlər.

Cinayətkarlığa, sovet qanunlarının pozulmasına qarşı əzmlə mübarizə aparılması özlüyündə böyük mə'nəvi-tərbiyəvi əhəmiyyətə malikdir və cəzanın ləblüylüyünü nümayiş etdirir. İctimai hüquq mühafizə orqanlarının profilaktik funksiyalarının həyata keçirilməsi insanların şüuruna dərin mə'nəvi tə'sir göstərir.

Qeyd etmək istərdim, hüquq qaydalarının pozulması halları. Belə halların profilaktikası və onlara qarşı mübarizə təkcə hüquqi məsələ deyildir. Bu, eyni zamanda sosial və mə'nəvi məsələdir, çünki söhbət nəticə e'tibarı ilə insan uğrunda mübarizədən, hüquqlara hörmətdən, sovet vətəndaşının ləyaqət və şərəfinin qorunmasından gedir. Cinayətkarlığın qarşısını almaq, insanların hüquq düşüncəsinin səviyyəsini yüksəltmək sahəsində inzibati orqanların işi ancaq hüquq tərbiyəsinin mə'nəvi tərbiyə ilə üzvi surətdə birləşdirildiyi halda zəngin bəhrə verir.

Həm iş yerində, həm yaşayış yerlərində tərbiyəçilik fəaliyyətində inzibati orqanların ictimaiyyətlə, yaradıcılıq idarələri və ideoloji idarələr ilə sıx qarşılıqlı əlaqəsini tə'min etmək vacibdir.

Möhkəm ideya inamı, düzlük, prinsiplilik, dərin bilik, mərdlik və insanpərvərlik – partiyamız inzibati orqanların işçilərinə, bax – bu keyfiyyətləri aşılayır. Həmin keyfiyyətlər xidmət və vətəndaşlıq borcunun sözsüz yerinə yetirilməsində, ictimai asayişin fədakarlıqla qorunmasında özünü göstərir. Məhz buna görə vəzifədən sui-istifadə hallarına, hətta ən cüz'i şəkildə olsa da əsla dözmək olmaz, lakin təəssüf ki, ayrı-ayrı hüquq mühafizə orqanlarında belə hallara hələ də təsadüf edilir.

Qanunun keşiyində duran kollektivlərdə sağlam və saf iqlim yaratmaq, inzibati orqanların kadrlarını ideallarımıza sədaqət ruhunda tərbiyə etmək, onlara yüksək mə'nəvi mədəniyyət aşılamaq partiya təşkilatlarının məs'ul vəzifəsidir. Sovet qanununa xidmət edən hər bir adam aydın zəkaya, təmiz əllərə və alovlu qəlbə malik olmalıdır.

Yeni insanın mə'nəvi simasının formalaşdırılmasında mədəniyyətin və elmin rolunu yüksəltməli.

Yoldaşlar!

Sosialist mədəniyyəti, çoxmillətli sovet ədəbiyyatı və incəsənəti kommunist tərbiyəsində, insanın mə'nəvi cəhətdən yüksəlməsində, əxlaqca kəmilləşməsində güdrətli vasitədir. Ümumbəşəri mədəniyyəti zənginləşdirən sovet ədəbiyyatı və incəsənəti sovet xalqının tarixi nailiyyətlərini, yüksələn xətt üzrə inqilabi yürüşünü, cəmiyyətdə və insanda əmələ gələn dərin dəyişikliklərin dinamikasını novatorluqla əks etdirən diqqətəlayiq bədii obrazların gözəl bir aləmidir. Sovet ədəbiyyatı və incəsənətinin insanpərvərliyi, qabaqcıl ideyaların coşqun təbliğində ifadəsini tapan sənətkar rəşadəti müasirimizi ülviləşdirir və nəcibləşdirir.

Sovet adamlarının inqilabi, əmək və döyüş rəşadətlərinin mə'nəvi əsaslarının bədii vasitələrlə əks etdirilməsi sovet incəsənətinin başlıca nailiyyətlərindən biridir. Güdrətli həyat həqiqəti yazıçı iste'dadı ilə yeni tarixi dövrün vüs'ətli təsvirinin ən parlaq nümunələrində təcəssüm

etdirilmişdir. İnqilabçıların, döyüşçülərin, yeni həyat qurucularının, elm və mədəniyyət prometeylərinin diqqətəlayiq obrazları vətəndaş müharibəsinin və Böyük Vətən müharibəsinin alovları içərisində, sosializm quruculuğunun qəhrəmanlıq illərindən sovet ədəbiyyatına daxil olmuş və əbədiləşmişdir...

Sovet yazıçıları son zamanlar əxlaq problemlərinə tez-tez müraciət etməyə, mə'nəvi tərbiyə sahəsinə daha fəal müdaxilə etməyə başlamışlar. Lakin ədəbiyyatın ideya tə'sirini gücləndirmək üçün ictimai inkişafın ümdə mə'nəvi problemlərinə daha dərindən nüfuz etmək, sovet həyat tərzinin üstünlüklərini, sosializm quruluşunun mə'nəvi üstünlüyünü daha dolğun şəkildə açıb göstərmək lazımdır. Yazıçılar nöqsanları aradan qaldırmaqda, mürəkkəb sosial-iqtisadi və mə'nəvi problemlərin həllində partiyağa daha fəal kömək etməli, burjuva ideologiyasına, kommunist əxlaqının antipodlarına qarşı mübarizə aparmalıdır. Həyata istehlakçı münasibəti, meşşan psixologiyası, riyakarlıq, digər mə'nəvi eybəcərliklər barışmaz bədii təhlili rentgen şüası ilə ehtə işıqlandırılmalıdır ki, onların çürük mahiyyəti, sosial-mə'nəvi zərəri tamamilə aydın görünsün. Bütün bunlar tələb edir ki, ədəbiyyat və incəsənət xadimləri yaradıcılığa, öz əsərlərinin ideya və bədii səviyyəsinə daha ciddi yanaşsınlar. Sovet yazıçısının, sovet rəssamının fəal həyat mövqeyi kommunist ideallarını təsdiq etməkdən ibarətdir.

Sovet mədəniyyətinin nəhəng mə'nəvi və estetik potensialından kommunist tərbiyəsində daha dolğun istifadə etmək partiya təşkilatlarının, sovet orqanlarının, bütün ideoloji idarələrin mühüm vəzifəsidir.

Partiya zəhmətkeşlərin estetik tərbiyəsinə yorulmadan qayğı göstərir. İncəsənət də, mədəniyyət ustaları da əsl bədii zövq aşılmasında, adamların yüksək estetik ideallara istiqamətləndirilməsində həlledici rol oynayırlar. İncəsənət qüdrətli tə'sir vasitələrinə malikdir, insan isə əsl estetik sərvətlərə yiyələndikcə mə'nəvi cəhətdən yüksəlir, çünki əsl gözəllik yüksək mə'nəvi prinsiplərlə üzvi şəkildə bağlıdır. Deyilənləri ideya tərbiyəsi praktikası dilinə çevirsək, söhbət adamlarımızda daxil estetik tələbatın formalaşdırılmasından getməlidir. Estetik tə'sir vasitələrindən fəal və geniş istifadə olunması ideya tərbiyəsi işinin dai-

rəsini genişləndirir, bu işi emosional cəhətdən zənginləşdirir, yüksək bədii zövqlər və mə'yarlar yaradır...

Mədəni-maarif müəssisələrinin geniş şəbəkəsi bu vəzifəni yerinə yetirməklə məşğuldur. Teatrların, konsert salonlarının və kino-teatrların sayı ildən-ilə çoxalır, muzeylər, klublar, mədəniyyət evləri və mədəniyyət sarayları şəbəkəsi genişlənilir. Kütləvi kitabxanalarda və məktəb kitabxanalarında zəngin mə'nəvi sərvətlər toplanmışdır. Bu mə'nəvi xəzinədən bacarıqla istifadə edilməsi sovet adamlarının estetik tərbiyəsi səviyyəsini yüksəltmək, onları mə'nəvi cəhətdən kamilləşdirmək üçün e'tibarlı rəhndir.

İnkişaf etmiş sosializm şəraitindən xalqın estetik mədəniyyətinin ümumi yüksəlişi ilə yanaşı, bədii yaradıcılığın ən müxtəlif formalarına adamların meyli də güclənir. Bu, dövrümüzün xüsusiyyətidir. Mə'nəvi tələbatı maksimum ödəmək, bunun üçün lazımı şərait yaratmaq elə bir vəzifədir ki, partiya təşkilatları və mədəniyyət idarələri onu müntəzəm surətdə yerinə yetirməlidirlər.

Bu işə respublikanın partiya komitələrindən, mədəni-maarif təşkilatlarından və idarələrindən sovet ədəbiyyatı və incəsənətinin ən yaxşı əsərlərinin, qardaş sosializm ölkələri mədəniyyəti nailiyyətlərinin, Vətənimizin klassikasının və dünya klassikasının təbliğini təkmilləşdirməyi tələb edir.

Mə'nəvi tərbiyə və onun səmərəliliyinin yüksəldilməsi problemlərinin həlli yalnız təşkilat sə'yələrindən deyil, həm də bu problemlərin elmi-nəzəri tədqiqatından asılıdır. Son zamanlar sovet elmi ədəbiyyatında əxlaq, onun strukturu və funksiyaları, inkişaf qanunları problemlərinə diqqət artırılmışdır. Lakin tədqiqatların vüs'əti və səviyyəsi hələ qənaətləndirici deyildir, etika praktikanın tələbatından geri qalır.

Partiya işçiləri ümid edirlər ki, alimlər mə'nəvi tərbiyə təcrübəsini və problemlərini nəzəri cəhətdən dərin təhlil edəcək, yetkin sosializm cəmiyyəti şəraitində şəxsiyyətin mə'nəvi inkişafının qanunauyğunluqlarını hərtərəfli açıb göstərəcək, cəmiyyətdəki zidd halların səbəblərini və aradan qaldırılması yollarını tədqiq edəcəklər. Mə'nəvi tərbiyə-

nin ən səmərəli normalarına və metodlarına dair kompleks elmi tədqiqatlar təşkil edilməli, ictimai elmin və praktikanın müxtəlif sahələrində çalışan mütəxəssislərin səyləri birləşdirilməlidir.

Bizim fikrimizcə, maddi və mə'nəvi tələbatın formalaşdırılması problemini daha geniş tədqiq etməyə, zəruri tələbat me'yarlarını müəyyənlədirməyə, bu çox mürəkkəb prosesin mexanizmini, onun idarə olunması vasitələrini və metodlarını öyrənməyə ehtiyac vardır, peşə etikası xüsusi işlənib hazırlanmalıdır.

Mə'nəvi tərbiyə prosesinin elmi təşkili, onun məqsəd və vasitələrinin qarşılıqlı münasibəti məsələləri, əhəlinin müxtəlif sosial və yaş kateqoriyalarının tərbiyəsi xüsusiyyətlərinin aydınlaşdırılması aktual əhəmiyyətə malikdir. Bununla əlaqədar olaraq, alimlərin diqqətini bütün sosial-mə'nəvi proseslərin elmi şəkildə idarə olunması probleminə cəlb etmək istərdim. Onların nəzəri tədqiqatları və tövsiyələri ideya tərbiyəsi işini xeyli yüksəltməkdə faydalı rol oynaya bilər...

TƏLƏBƏ OLMAQ YÜKSƏK ŞƏRƏF, VƏTƏN VƏ DÖVLƏT QARŞISINDA BÖYÜK VƏTƏNDAŞLIQ BORCUDUR

*(Birinci kurs tələbələrinin respublika partiyası
və sovet fəalları ilə görüşündəki nitqi; 29 avqust 1979-cu il)*

Əziz yoldaşlar, dostlar!

Bugünkü görüşümüz mühüm ictimai-siyasi hadisəyə – yeni dərs ilinin başlanmasına həsr edilmişdir. Bir neçə gündən sonra ali məktəblərin, texnikumların, texniki peşə və ümumtəhsil məktəblərinin qapıları qonaqpərvərliklə açılacaq... böyük sayda gənclər çətin, lakin maraqlı və nəcib bir yolda – bilik yolunda irəliləməyə doğru daha bir addım atacaqlar.

Əziz yoldaşlar, icazə verin. Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti və Nazirlər Soveti adından siz tələbələri və məktəbliləri respublikanın təhsil alan bütün gənclərini, orta və ali məktəblərin müəllimlərini dərs ilinin başlanması münasibətilə ürəkdən təbrik edim. Sizə yeni müvəffəqiyyətlər, yeni nailiyyətlər arzulayım.

Bu gün respublikanın partiya və sovet fəalları Azərbaycan tələbələrinin yeni dəstəsinin ən yaxşı nümayəndələri ilə görüşürlər. Siz öz biliyinizlə, əzmkarlıq və çalışqanlığınızla ali məktəbdə oxumaq hüququ qazanmışsınız. Biz sizi, sizin şəxsinizdə isə birinci kurslara qəbul edilmiş tələbələrin iyirmi min nəfərdən çox bütün ordusunu həyatınızdakı böyük və fərəhli hadisə münasibətilə təbrik edirik, sizə təhsildə müvəffəqiyyətlər, möhkəm cansağlığı və səadət arzulayırıq.

Xüsusilə əlamətdar bir haldır ki, sizin birinci dərs iliniz olan yeni dərs ili ölkəmizin, bütün sovet xalqının həyatında görkəmli hadisələrlə bir vaxta düşür. 1980-ci il onuncu beşilliyin yekun ilidir... 1980-ci il böyük bayram ilidir – Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qələbəsinin 60-cı ilidir. Sizin vəzifəniz bu ili əla təhsillə rəvnəqləndirmək, biliklərlə əzmlə yiyələnmək, yeni həyata, yetkin və müstəqil tələbəklik həyatına fəal qoşulmaqdır.

Siz tələbələr cərgəsinə elə bir vaxtda qoşulmuşsunuz ki, partiyamız və sovet xalqımız Sov.İKP XXV qurultayının tarixi qərarlarını müvəf-

fəqriyyətlə həyata keçirərək onuncu beşilliyin dördüncü ilinin planlarını və tapşırıqlarını yerinə yetirmək uğrunda mübarizə aparır, Sovet dövlətinin qüdrətini daha da möhkəmləndirməkdə, sosialist icimai münasibətlərini təkmilləşdirməkdə, böyük Vətənimizin kommunizmə doğru irəliləyişində yeni müvəffəqiyyətlər qazanırlar. Ölkənin iqtisadiyyatı dinamik şəkildə inkişaf edir, elmi-texniki tərəqqinin sür'əti artır, sovet xalqının rifahı yüksəlir.

Yoldaşlar! Sovet Azərbaycanı bütün ölkə ilə birlikdə beşilliyin dördüncü ilinin zirvələrini inamla fəth edir. Sənaye əməkçiləri istehsal həcminin artım sür'ətinə dair dördillik tapşırığı üç il dörd ayda yerinə yetirmişlər. Bu gün onlar daha bir qələbə qazanmışlar – məhsul satışına və məmulatın ön mühüm növlərinin istehsalına dair səkkiz aylıq plan vaxtından əvvəl ödəmişlər. Səkkiz ay ərzində sənaye istehsalının artım sür'əti 3,7 faiz olacaqdır.

İcazə verin, respublikanın fəhlə sinfini, bütün sənaye işçilərini bu nailiyyət münasibətilə təbrik edim. 1979-cu ilin və bütün beşilliyin sosialist öhdəliklərini yerinə yetirməkdə onlara yeni müvəffəqiyyətlər arzulayım.

Bu il Azərbaycanın kənd təsərrüfatı zəhmətkeşləri zərbəci əmək növbəsində fədakarlıqla işləyirlər. Respublikanın taxılçıları dövlətə taxıl satışına dair planı və sosialist öhdəliklərini vaxtından əvvəl yerinə yetirmişlər. Tərəvəçilərimiz indiyədək 532 min ton tərəvəz tədarik etmişlər və yüksək öhdəlikləri yerinə yetirmək üçün var qüvvə ilə çalışırlar. Dövlətə barama satışına dair plan və sosialist öhdəlikləri vaxtından əvvəl yerinə yetirilmişdir. Çay yarpağı tədarükü planı ödənilmişdir. Respublikanın pambıqçıları və üzümçüləri bol məhsul yetişdirmişlər, onu yığmağa hazırlaşsınlar və bu il dövlətə pambıq və üzüm təhvilində yenə də rekord göstəricilərə nail olmaq əzmindədirlər.

Yoldaşlar, icazə verin, beşilliyin dördüncü ilinin gərgin və məs'ul öhdəliklərini yerinə yetirməkdə, kənd təsərrüfatı istehsalında rekordlar zirvəsini fəth etməkdə bütün kənd əməkçilərinə yeni müvəffəqiyyətlər arzulayım.

Respublikamız doqquzuncu və onuncu beşilliklərdə iqtisadiyyatın, elm və mədəniyyətin inkişafında böyük müvəffəqiyyətlər qazanmışdır. İndi vəzifə əldə edilmiş nəticələri nəinki möhkəmlətməkdən, həm də artırmaqdan, xalq təsərrüfatının yüksəlişini, texniki tərəqqini sürətləndirməkdən, bütün işimizin keyfiyyətini təkmilləşdirməkdən və səmərəliliyini yüksəltməkdən ibarətdir. Cəsarətlə irəliyə baxmaq, perspektivi görmək, bir sözlə, gələcəyin qayğısına qalmaq lazımdır.

Respublikamızın qarşısında duran məs'ul vəzifələr, Azərbaycan iqtisadiyyatı və mədəniyyətinin inkişaf perspektivləri yüksək ixtisaslı mütəxəssis kadrları hazırlamaq işinin təkmilləşdirilməsini tələb edir. Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, respublika hökuməti də maarifimizin inkişafına, ali məktəblərin fəaliyyətinin yaxşılaşdırılmasına daim qayğı göstərir, tələbə gənclərin vacib problemlərinə böyük diqqət yetirirlər.

Son on ildə respublikanın ali məktəbləri yeni pilləyə qalxmış, həm kəmiyyət, həm də keyfiyyətə daha da inkişaf etmişlər. Xalq təsərrüfatımızın tələbatına uyğun olaraq, iqtisadiyyatı, maarifi, elm və mədəniyyəti daha da yüksəltmək məqsədilə respublikada ali məktəblərin şəbəkəsi, coğrafiyası genişləndirilmişdir. İndi Azərbaycanın 17 ali məktəbində 158 ixtisas üzrə 100 mindən çox tələbə təhsil alır. 1981-ci ildə texnoloji institut yaratmaq haqqında qərar respublikada ali təhsilin inkişafına Kommunist Partiyasının göstərdiyi qayğının yeni təzahürüdür. Respublika ali məktəblərinin maddi-texniki bazası ildən-ilə möhkəmlənir, tələbələrə mənzil-məişət şəraiti yaxşılaşır. Təkcə son illərdə S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universiteti humanitar fakültələrinin tələbələri üçün doqquzmərtəbəli korpus, Xarici Dillər İnstitutunun tələbələri üçün yeni yataqxana tikilmişdir. D.Bünyadzadə adına Xalq Təsərrüfatı İnstitutunun tədris bazası xeyli genişləndirilmişdir. İnşaat Mühəndisləri İnstitutu və V.İ.Lenin adına Pedaqoji İnstitut üçün, universitetin Şərq fakültəsi üçün tədris korpusları tikilir. Ç.İldırım adına Politeknik İnstitutunun tədris korpusları yenidən qurulur və genişləndirilir. İnşaat Mühəndisləri İnstitutu üçün yataqxana tikilir. Ali məktəb laboratoriyaları, kabinetləri, kafedraları üçün avadanlıq, cihazlar və aparatlar alınmasına xeyli vəsait xərclənir.

Bir sözlə, ali məktəblərdə təlim-tərbiyə prosesini lazımi səviyyədə təşkil etmək, tələbələr üçün yaxşı təhsil, məişət və istirahət şəraiti yaratmaq məqsədi ilə tədbirlər görülür. Lakin ötən illər ərzində qazandığımız ən başlıca nailiyyət yəqin bundan ibarətdir ki, respublikanın hər bir ali məktəbində sağlam mə'nəvi-əxlaqi şərait yaradılmış, yaxın keçmişdə yol verilən nöqsanlar, sağlam olmayan hallar bir çox cəhətdən aradan qaldırılmışdır.

Partiya təşkilatı ali və orta ixtisas məktəblərinə qəbul məsələsinə xüsusi qayğı göstərir. Biz qəbul imtahanlarını zəhmətkeşlərin mənafeyinə aid olan, mə'nəvi-psixoloji iqlimə tə'sir göstərən mühüm ictimai-siyasi tədbir hesab edirik. Ən yaxşı, həqiqətən ən bilikli, deməli, ən ləyaqətli abituriyentlərin düzgün seçilib ali məktəblərə qəbul olunması – Azərbaycanın təkcə bugünkü tələbələrini, simasını deyil, bir çox cəhətdən respublikamızın sabahkı gününü də müəyyən edir.

Razılıq hissilə demək istərdim ki, ali məktəblərə qəbul imtahanları ildən-ilə daha mütəşəkkil keçirilir. Respublikanın Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, ali məktəblərin rektorluqları, partiya və komsomol təşkilatları imtahanlarda tələbkarlıq və xeyirxahlıq, tam qərəzsizlik və obyektivlik şəraiti yaratmaq üçün çox iş görürlər.

Xalq təsərrüfatının bir sıra sahələri üçün, xüsusən yeni, perspektivli və sür'ətlə inkişaf edən sahələr üçün yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlamaq məqsədilə biz hər il gənclərin böyük bir dəstəsini Moskvanın, Leninqradın, Vətənimizin digər şəhərlərinin ali məktəblərinə göndəririk. Doqquz-on il əvvəl ölkənin başqa şəhərlərinin ali məktəblərinə Azərbaycandan hər il 50-60 tələbə göndərilirdi. Bu gün isə ölkənin 46 şəhərinin 152 ali məktəbində respublikamızdan 2.800 oğlan və qız 244 ixtisas üzrə təhsil alır. Doqquz il ərzində ölkənin başqa şəhərlərinin ali məktəblərini Azərbaycandan təqribən 500 tələbə bitirmişdir, qəbul isə on dəfə artırılmışdır. Bu il oraya 690 adam daxil olmuşdur. Bundan əlavə 43 tələbə yuxarı kurslara keçirilmiş, 65 adam hazırlıq şö'bələrinə götürülmüşdür. Ölkənin ali hərbi məktəblərinə Azərbaycandan 629 nəfər, o cümlədən yerli millətdən 274 nəfər oğlan daxil olmuşdur.

Birinci kurslara qəbul olunub Moskvanın, Leningradın, digər şəhərlərin ali məktəblərində, ölkənin hərbi məktəblərində Azərbaycanı təmsil etmək kimi yüksək bir hüquq qazanmış, buraya toplaşan gəncləri ürəkdən təbrik etmək və onlara yeni müvəffəqiyyətlər arzulamaq mənim üçün olduqca xoşdur.

Əziz dostlar! Siz öz həyatınızın yeni yetkinlik çağına qədəm qoyursunuz. Sovet tələbəsi olmaq təkcə yüksək şərəf deyil, həm də yüksək ictimai məs'ulyyətdir. Vətən qarşısında, dövlət qarşısında böyük vətəndaşlıq borcudur. Təhsilin ilk günlərindən bu yüksək tələbləri yerinə yetirmək lazımdır.

Bu, ən əvvəl, gərgin yaradıcılıqla işləmək, yaxşı oxumaq, müasir elmin zirvələrini qətiyyətlə fəth etmək deməkdir...

Siz əmək cəbhəsinin bu və ya digər sahəsində yüksək ixtisaslı mütəxəssislər, istehsalat komandirləri olacaqsınız. Buna görə də tələbəlik həyatının ilk günlərindən siz kommunizm quruculuğunun fəal iştirakçısının – sovet mütəxəssisinin qarşısına qoyulan yüksək tələblərə cavab verməyə çalışmalısınız.

Sovet mütəxəssisi fəal həyat mövqeyi tutan, nöqsanlara qarşı bənzərsiz, özünə və başqalarına qarşı tələbkər olan, yüksək mə'nəvi keyfiyyətlərə malik bir insandır. O, təşəbbüskar və bacarıqlı təşkilatçıdır, elmi və texniki tərəqqi uğrunda çarpışan, yaradıcı tərzdə düşünən mübarizdir. O, əsl sosialist tipli ziyalıdır, yüksək dərəcədə mədəni və erudisiyalı adamdır. Belə bir mütəxəssis olmaq üçün hər biriniz tələbəlik illərində öz üzərinizdə çox işləməli, hər gün, necə deyirlər, tərkək-tökə, əzmkarlıqla çalışmalısınız.

...Çox əlamətdar haldır ki, siz tələbəlik həyatına Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin yaxınlarda qəbul olunan qərarında müəyyən edilmiş bir mərhələdə – ali məktəbin yeni inkişaf mərhələsində, mütəxəssislər hazırlanması keyfiyyətinin yüksəltdiyi mərhələdə qədəm qoyursunuz. Bu mühüm partiya sənədi günün tələblərini əks etdirir, ali məktəb qarşısında tədris prosesinin daha da təkmilləşdirilməsi, ictimai fənlərə dair biliklərin dərinləşdirilməsi, tələbələrin professional hazırlığının gücləndirilməsi perspektivlərini açır. Ali məktəb-

lərin rektorluqları, partiya və komsomol təşkilatları, respublika nazirlikləri və baş idarələri, xalq deputatları Sovetləri partiya və hökumətin qərarında irəli sürülmüş vəzifələri müvəffəqiyyətlə yerinə yetirməsini təmin etməli və respublikanın ali məktəblərinin həyatdan irəli gələn yeni yüksək tələblərə, kommunizm quruculuğunun vacib tələbatına uyğun olaraq qısa müddətdə öz işlərini yenidən qurmalarına nail olmalıdırlar.

«İdeoloji işi və siyasi tərbiyə işini daha da yaxşılaşdırmaq haqqında» Sov.İKP MK-nın qərarı, «Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması; mə'nəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemlər» Umumittifaq elmi-praktik konfransının tövsiyələri ilə əlaqədar olaraq yeni dərəcələrdə ali məktəblərin partiya və komsomol təşkilatları, rektorluqları, professor-müəllim hey'əti, bütün tələbələrini Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsinin bu il iyul ayında keçirilən və ali məktəblər qarşısında bir sıra çox ciddi problemlər qoyan plenumunun qərarlarını yerinə yetirmək sahəsində çox iş görməlidirlər.

Biz əminik ki, bu iş respublika ali məktəblərinin tərbiyə funksiyalarının səmərəliliyini gücləndirəcək, təlim və tərbiyə prosesinin sıx qılınmaz vəhdətinə səbəb olacaq, təhsil illərində hər bir tələbənin dərin bilikli, yaradıcılıqla düşünən, kommunizm cəmiyyətimizin yüksək mə'nəvi və əxlaqi idealına cavab verən bir şəxsiyyət kimi yetişməsinə kömək edəcəkdir.

Yoldaşlar! Yığıncağımızda çıxış edənlər məni Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adı verilməsi münasibətilə təbrik etdilər, bir çox səmimi sözlər dedilər, xoş arzularını bildirdilər. Mən bu mükafatı Azərbaycan partiya təşkilatının son 10 il ərzindəki fəaliyyətinə, partiyamın XXIV və XXV qurultaylarının qərarlarını, sosial-iqtisadi inkişaf planlarını yerinə yetirmək sahəsində respublika zəhmətkeşlərinin qazandıqları müvəffəqiyyətlərə verilən yüksək qiymət kimi qarşılayıram.

Bu mükafat respublikamıza, Azərbaycan xalqına, Sovet Azərbaycanının bütün zəhmətkeşlərinə Sov.İKP Mərkəzi Komitəsinin, MK Siyasi Bürosunun, Sovet hökumətinin daimi qayğı və diqqətinin yeni parlaq təzahürüdür...

Əziz yoldaşlar, təbriklər üçün, ürəkdən gələn hərarətli sözlər üçün, xoş arzular üçün sizə səmimi təşəkkürümü bildirir və əmin edirəm ki, bu yüksək mükafatı, bu yüksək e'timadı əməli işimlə, bütün həyatımla doğrultmaq üçün qüvvə və bacarığımı əsirgəməyəcəyəm.

Əziz dostlar, bilik yollarında sizə uğurlar olsun, sizə möhkəm cansağlığı, təhsilinizdə, bütün böyük gələcək həyatınızda müvəffəqiyyətlər arzulayıram...

* * *

AZƏRBAYCAN ALI MƏKTƏBLƏRİNİN İŞİNİ YÜKSƏK TƏLƏBLƏR SƏVIYYƏSİNƏ QALDIRAQ

(Ali məktəb işçilərinin respublika müşavirəsində nitqi;
28 may 1980-ci il)

Əziz yoldaşlar! Ali məktəb sovet xalqının, sosializm cəmiyyətimizin həyatında mühüm yer tutur. Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası, Sovet hökuməti onu daha da inkişaf etdirməyə daim fikir verirlər...

... «Ali məktəbi daha da inkişaf etdirmək və mütəxəssislər hazırlanmasının keyfiyyətini yüksəltmək haqqında» Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin 1979-cu ilin iyulunda qəbul edilmiş qərarı partiya və hökumətin ali məktəbə qayğısının yeni parlaq təzahürüdür. Ali məktəb işçilərinin 1980-ci ilin fevralında keçirilən Ümumittifaq müşavirəsi partiyamızın bu mühüm sənədindən irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsinin konkret yollarını müzakirə etmişdir.

Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarı böyük siyasi əhəmiyyətə malik sənəddir. Qərarı müasir mərhələdə sovet ali məktəbinin roluna və əhəmiyyətinə yüksək qiymət verilmiş, qazamları müvəffəqiyyətlər qeyd olunmuş, nöqsanlar təhlil edilmiş, ölkəmizdə ali məktəbin gələcək inkişaf yolları müəyyənləşdirilmişdir.

Bizim ali məktəb işçilərinin respublika müşavirəsinin gedişi göstərir ki, Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarının qəbul edildiyi vaxtdan sonrakı müddət ərzində Azərbaycanda onu yerinə yetirmək, ali məktəb işçilərinin Ümumittifaq müşavirəsində verilmiş tövsiyələri həyata keçirmək üçün xeyli iş görülmüşdür. SSRİ ali və orta ixtisas təhsili naziri V.P.Yelyutin yoldaşın çıxışında, Azərbaycan SSR ali və orta ixtisas təhsili naziri Q.H.Əliyev yoldaşın məruzəsində, başqa nətiqlərin çıxışlarında bu barədə danışıldı. Müşavirəmiz eyni zamanda respublika ali məktəbləri işinin vəziyyətini ətraflı və tənqidi şəkildə təhlil etdi, nöqsanları aşkara çıxartdı, onları aradan qaldırmaq üçün, ali məktəbin gələcək inkişafı vəzifələrini əməli surətdə həyata keçirmək üçün tədbirlər müəyyənləşdirdi.

Yelyutin yoldaşın çıxışında mühüm göstərişlər və tövsiyələr verilmişdir, bunlar, zənnimizcə, Sov.İKP MK və SSRİ Nazirlər Soveti qərarının yerinə yetirilməsində, nöqsanların aradan qaldırılmasında Azərbaycanın ali məktəb işçilərinə əməli yardım göstərəcəkdir. Respublikamıza gəldiyinə, respublika müşavirəsinin işində iştirak etdiyinə, respublikamızın ali məktəb işçiləri, bütün ictimaiyyəti üçün faydalı olan müfəssəl və dərin məzmunlu çıxışına görə, SSRİ Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin və şəxsən Yelyutin yoldaşın respublikamıza daimi köməyinə və diqqətinə görə sizin adınızdan, Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi, respublikamızın hökuməti adından Vyacheslav Petroviç Yelyutina təşəkkür etmək istərdim.

Yoldaşlar! Biz bu yaxınlarda Azərbaycan SSR-in və Azərbaycan Kommunist Partiyası yaradılmasının 60 illiyini qeyd etdik, bu ildönümünü böyük və fərəhli bayram kimi, ölkəmizin bütün qardaş xalqları ilə birlikdə qeyd etdik. Respublikamız öz varlığının yeddinci onilliyinə qədəm qoymuşdur. Sovet hakimiyyətinin 60 ili ərzində Kommunist Partiyasının rəhbərliyi altında, sovet xalqlarının qardaşlıq ailəsində, Böyük Oktyabr Sosialist inqilabının bayrağı altında Azərbaycan xalqı böyük tarixi yol keçmişdir. Biz iqtisadiyyatın, sosial-mədəni həyatın bütün sahələrində, mədəniyyətin inkişafında görkəmli müvəffəqiyyətlər qazanmışıq...

Yoldaşlar, Azərbaycanda ali məktəbin meydana gəlməsi və inkişaf etməsi partiyamızın milli siyasətinin böyük həyatı qüvvəsinə ən parlaq sübutdur. Azərbaycan ali məktəbi ... Sovet hakimiyyətinin yetirmissidir. İlk ali məktəb – Azərbaycan Dövlət Universiteti 60 il əvvəl yaradılmışdır. *Bu gün isə Azərbaycan ali məktəblərinin böyük şəbəkəsinə malikdir. İndi bizdə 105 min tələbə oxuyan 17 ali məktəb vardır və onlar hər il təqribən 20 min nəfər ali təhsilli mütəxəssis buraxır.*

Yoldaşlar! Azərbaycan xalqının 60 il ərzində doqquzuncu və onuncu beşilliklərdə qazandığı bütün müvəffəqiyyətlərdə respublikamızın ali məktəblərinin böyük xidməti vardır. İqtisadiyyatı elmi-texniki tərəqqinin müasir səviyyəsində belə yüksək sür'ətlə inkişaf etdirmək, elmi-tədqiqatların lazımı keyfiyyətlə aparılmasını, mədəniyyət və maa-

rif sahəsində yüksək nailiyyətlər qazanılmasını tə'min etmək, Azərbaycan zəhmətkeşlərinə indiki gözəl həyat və məişət şəraitini yaratmaq üçün bilik, yüksək ixtisas lazım idi, iqtisadiyyatın, elm və mədəniyyətin müxtəlif sahələrində çalışan çoxlu mütəxəssis lazım idi. Yoldaşlar, ali məktəblər bütün bunları, respublikamızın böyük və səmərəli fəaliyyət göstərən intellektual potensialını sizin və respublikamızın bütün maarif işçilərinin çox böyük əməyi sayəsində yaratmışdır.

Doqquzuncu və onuncu beşilliklərdə Azərbaycan ali məktəblərinin müvəffəqiyyətləri partiya və hökumət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. *Bu illər ərzində Azərbaycanın beş ali məktəbi Sovet İttifaqı ordenləri ilə təltif olunmuşdur. Bir çox ali təhsil işçiləri yüksək dövlət mükafatlarına – ölkənin orden və medallarına layiq görülmüşlər. Bir çoxlarına respublikanın fəxri adları verilmişdir. Bu yaxınlarda Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi «Azərbaycan SSR əməkdar ali məktəb işçisi» adı tə'sis olunması haqqında qərar qəbul etmişdir.*

Yoldaşlar, biz respublikamızın həyatının bütün sahələrində ali təhsil işçilərinin xidmətlərini böyük razılıq hissilə qeyd edirik. Bu gün biz Sovet Azərbaycanının ali məktəb əməkçilərinin bütün nəsillərinə öz dərin ehtiramımızı bildiririk. Biz respublikamızda ali təhsilin təməlini qoyanların böyük xidmətlərindən danışıq. Azərbaycan ali məktəbinin meydana gəlməsinə və təşəkkül tapmasına yardım göstərmiş görkəmli rus alimlərini dərin minnətdarlıqla xatırlayıq. Biz Sovet hakimiyyətinin ilk illərində özlərinin fədakar əməyi ilə ali məktəbin inkişafı üçün, indi bu gözəl nəticələrin mövcud olması üçün yaxşı təməl yaradan Azərbaycan ziyalılarının diqqətəlayiq nümayəndələrinin xidmətlərini qeyd edirik.

Biz Sovet Azərbaycanının 60 illik tarixi yolunun müxtəlif mərhələlərində ali məktəbi belə bir zirvəyə qaldıranların hamısına dərin ehtiramımızı bildiririk. Əziz yoldaşlar, sizə, sizin şəxsinizdə bu gün, bu mühüm sahədə, böyüməkdə olan nəslin tə'lim və tərbiyəsi sahəsində fədakarlıqla işləyən bütün ali məktəb işçilərinə səmimi təşəkkürümüzü bildiririk.

Azərbaycanın ali məktəb işçilərinə eşq olsun!

Böyük sosialist Vətənimizin bütün ali məktəb işçilərinə eşq olsun!

Yoldaşlar, Sovet hakimiyyətinin 60 ili ərzində Azərbaycanda qazanılmış böyük müvəffəqiyyətlərdən, son onilliyi səciyyələndirən diqqətəlayiq nailiyyətlərdən, respublikamızın ali məktəbinin coşqun inkişafından bəhs edərkən biz keçmişdə olmuş və bu gün də olan nöqsanlar, səhvlər haqqında da danışmalıyıq. Keçmişin ibrət dərslərini unutmaq olmaz, bu ibrət dərsləri indiki və gələcək vəzifələri müvəffəqiyyətlə yerinə yetirmək üçün həmişə yaxşı vasitədir.

Sizə mə'lum olduğu kimi, respublikamız 50-60-cı illərdə xeyli geri qalırdı. Partiya təşkilatının, sovet və təsərrüfat orqanlarının, elmi-tədqiqat idarələrinin, yaradıcılıq təşkilatlarının fəaliyyətində ciddi nöqsanlar var idi. Kadr işində bir çox qüsurlara yol verilmişdi. Bütün bunlar, təbii olaraq, respublikanın həyatının bütün sahələrində özünü ciddi surətdə göstərirdi, ali məktəbə də mənfi tə'sir etməyə bilməzdi. Partiya və sovet təşkilatlarının, başqa təşkilatların fəaliyyəti üçün o zaman səciyyəvi olan mənfi halları və nöqsanları məhz ali məktəb güzgü kimi, toplu şəkildə əks etdirirdi. Kadrların seçilməsində və yerləşdirilməsində partiya prinsiplərinin pozulması halları, tərbiyə işində, ideoloji işdə nöqsanlar, proteksionizm, yerlipərəstlik, nüsvətçorluq, vəzifədən sui-istifadə, mə'nəvi etika normalarının pozulması halları... və başqa hallar ali məktəbdə geniş yayılmışdı. Bütün bunlar Azərbaycan ali məktəblərinin ciddi surətdə geridə qalmasına səbəb olmuşdu.

Qəbul imtahanlarının təşkilində və abituriyentlərin tələbələr sırasına qəbul edilməsində olan ciddi nöqsanlar xüsusilə böyük təşviş doğururdu. Professor-müəllim hey'ətinin xeyli hissəsinin fəaliyyəti aşağı səviyyədə idi. Respublikanın ali məktəblərində qeyri-sağlam mə'nəvi-psixoloji iqlim yaranmışdı.

Siz yaxşı bilirsiniz ki, hər bir respublikanın, hər bir regionun həyatında ali məktəbin özlüyündə çox böyük iqtisadi, sosial-siyasi əhəmiyyəti vardır. Bundan əlavə, ali məktəb həyatın başqa sahələrinə də tə'sir göstərir. Məsələn, bu gün Azərbaycanın ali məktəblərində 100 mindən çox tələbə oxuyur və ali məktəblərə daxil olmaq üçün hər il müsabiqə

imtahanlarında təqribən bu qədər gənc iştirak edir. Bütün bu gənclərin valideynləri, neçə-neçə qohumları, dostları vardır. Buna görə təbiidir ki, ali məktəbdə baş verən bütün hadisələr həmişə geniş əks-səda doğurur və əlbəttə, bütün respublikada ictimai, mə'nəvi iqlimə, ümumi əhvali-ruhiyyəyə tə'sir göstərir. Biz nöqsanları düzəltməyə, onları aradan qaldırmaq uğrunda mübarizə aparmağa başladığıqda ilk addımlar sırasında diqqətimizi və sə'yələrimizi ali məktəb ətrafında cəmləşdirdik ki, ən əvvəl ali məktəblərin fəaliyyətini mümkün qədər tez sağlamlaşdıraraq, eyni zamanda respublikada ümumi mə'nəvi-psixoloji iqlimi yaxşılaşdıraraq.

Yoldaşlar! Yadınızda olar ki, biz ən əvvəl ali məktəblərdə qəbul imtahanlarını qaydaya salmağa başladığımız. Açıq deyim ki, bununla məşğul olduqda bir çox əyintilər və biabırçılıqlar aşkara çıxartdıq. Qəbul imtahanlarında maksimum obyektivliyə, ədalətə nail olmaq, müsabiqənin ən yaxşı biliyi aşkara çıxarmaq, ən yaxşı gəncləri seçib ali məktəblərə qəbul etmək üçün əsl mə'nada müsabiqə olmasını tə'min etmək vəzifəsini qarşıya qoyduq. Biz ali məktəblərin kollektivlərini, professor-müəllim hey'ətini vəzifəsinə layiq olmayan, lazımı biliyi, işgüzarlıq və siyasi keyfiyyətləri olmayan şəxslərdən, ən başlıcası isə bizə yabançı əhvali-ruhiyyə ilə zəhərlənmiş, lazımı mə'nəvi keyfiyyətləri olmayan adamlardan təmizləmək üçün böyük işlər görməyə başladığımız.

Bu iş uzun müddət davam etdi və indi də davam edir. Bu yolda görülən işin birinci mərhələsi ən mürəkkəb, ən çətin mərhələ idi. Lakin fərəhli haldır ki, Azərbaycan KP MK tərəfindən görülən tədbirlər dərhal hər yerdə, həm ali məktəblərin özündə, həm respublikamızın ictimaiyyəti tərəfindən. Azərbaycanın geniş zəhmətkeş kütlələri tərəfindən bəyənilir. Biz Azərbaycan Politeknik İnstitutunda, Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda, Xalq Təsərrüfatı İnstitutunda işlərin vəziyyətini hərtərəfli öyrəndik, bu institutlarda mövcud olan ciddi nöqsanlar haqqında Azərbaycan KP MK Bürosunun iclasında xüsusi məsələ müzakirə etdik. Yadınızdadır ki, biz çox ciddi tədbirlər gördük, müqəssirlər həm inzibati xətlə, həm də partiya xətti ilə ciddi surətdə cəzalan-

dırıldılar. İncəsənət İnstitutunun keçmiş rektoru və bə'zi başqa rəhbər işçiləri isə cinayət mə'suliyətinə cəlb olundular.

Nöqsanlar təkcə bu institutlarda deyildi. Azərbaycan Dövlət Universitetində, Tibb İnstitutunda və başqa ali məktəblərdə də qüsurlar vardı. Bu və ya digər ali məktəblərin partiya təşkilatları və rəhbərləri ilə birlikdə biz nöqsanları aradan qaldırmaq, tədrisin, bütün tə'lim prosesinin keyfiyyətini yüksəltmək, ən başlıcası ali məktəblərdə mə'nəvi-psixoloji iqlimi sağlamlaşdırmaq üçün çox işləməli olurduq. Bu proses, bu tədbirlər böyük müsbət rol oynadı və biz bu gün deyə bilərik ki, ali məktəblərdə vəziyyət kökündən dəyişilmişdir.

Biz ali məktəbin işləri ilə müntəzəm məşğul olurduq. Biz hər il ali məktəblərə qəbul imtahanları ərəfəsində Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsində MK Bürosu üzvlərinin, başqa mə'sul işçilərin iştirakı ilə xüsusi müşavirələr keçirilməsini yaxşı praktika hesab edirik. Belə müşavirələrdə hər bir institutun qəbul imtahanlarına hazırlığının vəziyyəti müzakirə olunur və imtahanların ən səmərəli şəkildə keçirilməsi üçün konkret tədbirlər müəyyən edilir.

Qəbul imtahanlarına nəzarət üçün müasir ali məktəbin texniki vasitələrindən və digər nailiyyətlərindən istifadə etməklə institutların rektorlarının, partiya komitələrinin gördükləri tədbirlər mühüm və zəruri tədbirlərdir. Müəllim hey'ətinə böyük e'timad göstərilməklə yanaşı, bu çox mühüm sahədə mürəkkəb məsələlərin həll edildiyi bir vaxtda fəaliyyətə nəzarət artıq iş deyil və həmişə fayda verir.

Biz bunu da yaxşı ən'ənə hesab edirik ki, dərslərin başlanması ərəfəsində respublikanın partiya-sovet fəalları, Azərbaycan KP MK Bürosunun üzvləri həm təzəcə ali məktəblərə qəbul edilən tələbələrin nümayəndələri ilə, həm Moskvaya, Leningrada, ölkənin başqa şəhərlərinə oxumağa gedənlərlə, həm də respublikamızın ali məktəblərində oxumaq hüququ qazananlarla görüşürlər.

Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi Azərbaycan gənclərini oxumaq üçün Moskvanın, Leningradın və ölkəmizin başqa şəhərlərinin ali məktəblərinə göndərməkdən ötrü respublikaya verilən imkanlardan səmərəli istifadə etmək üçün böyük iş aparmışdır. Özünüçün

bir fikirləşin: əgər 1970-ci ildə respublikanın hüduddarından kənarda oxumaq üçün güc-bəla ilə 47 nəfər göndərmək mümkün olmuşdursa və 60 nəfər adamın seçilib qəbul edilməsini nəzərdə tutan plan yerinə yetirilməmişdirsə, son illərdə biz hər il respublikadan kənara 800 nəfərdən çox oğlan və qız göndəririk. Budur, bu gün burada, Moskva Avtomexanika İnstitutunu 1979-cu ildə bitirmiş G.S.Zərbəliyev yoldaş çıxış etdi. Onun təmsalında əyani surətdə görünür ki, Azərbaycan gəncləri nümayəndələrinin Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərin ali məktəblərində təhsilini təşkil etmək üçün partiya və hökumətin bizə verdikləri imkanlardan istifadə edilməsinin necə səmərəsi olur.

Beləliklə, yoldaşlar, başlıcası budur ki, biz gənclərin ali məktəblərdə təhsil almaq üçün seçilməsində ədalətliliyi, obyektivliyi (tam şəkildə olmasa da) təmin etməyə müvəffəq olmuşuq. Axı bizdə, artıq deyildiyi kimi, hər il müsabiqə imtahanlarında təqribən yüz min oğlan və qız iştirak edir. Aydındır ki, onların hamısı ali məktəblərə qəbul edilə bilməz. Deməli, vəzifə hər cəhətdən ən yaxşılara seçməkdən, həm də elə seçməkdən ibarətdir ki, sosial tərkibə də yaxşı əməl edilmiş olsun. Bu, əlbəttə, mürəkkəb işdir, lakin indi əsasən ən yaxşılardan seçilməsinə nail olmuşuq ki, bu da, yoldaşlar, böyük qələbədir. Bununla ali təhsilli gələcək mütəxəssislərin keyfiyyətini yüksəltmək kimi mühüm bir vəzifənin yerinə yetirilməsinə nail olmuşuq. Eyni zamanda bu, bütün adamların psixologiyasına, əhvali-ruhiyyəsinə, ictimai fikrə ciddi təsir göstərir.

Yetmişinci illərin əvvəllərində, mən 1970–1971-ci illəri nəzərdə tuturam. habelə, bir qədər sonra əmək kollektivlərində – zavodlarda, fabriklərdə, kolxoz və sovxozlarda, xüsusən kənd yerlərində söhbətlər zamanı bir çoxları şikayətlənib narazılıq edirdilər ki, onların fikrincə, bilikləri ola-ola fəhlə və kolxozçuların uşaqları ali məktəblərə daxil ola bilmirlər, bu barədə tez-tez Mərkəzi Komitəyə müraciət edirdilər, indi isə, yoldaşlar, demək olar, belə şikayətlər yoxdur. Bu hələ bir yana qalsın, mən hara gedirəmsə, harada ali təhsil problemləri, ali məktəblərin fəaliyyəti barədə söhbət düşürsə, orada əmək adamları, fəhlələrin, kolxozçuların nümayəndələri ali məktəblərdə lazımı qayda yaradıl-

dığı üçün Sov.İKP Mərkəzi Komitəsinə, Azərbaycan KP MK-ya böyük təşəkkürlərini bildirirlər. Deməli, ən vacib məsələ budur ki, adamlarda ədalətə, həqiqətə inam, respublikamızın bütün işlərində, o cümlədən də ali məktəblərdə bərqərar olan obyektivliyə inam yaranmışdır.

Bu illər ərzində ali məktəblərdə təlim-tərbiyə işinin səviyyəsi, tədrisin keyfiyyəti, buraxılan mütəxəssislərin, bütövlükdə ali məktəblərin fəaliyyətinin keyfiyyəti xeyli yüksəlmişdir. Tələbələrin sosial tərkibi də ildən-ilə yaxşılaşaraq ümumən respublikamızın əhalisinin sosial tərkibinə getdikcə daha çox yaxınlaşır.

Ümumiyyətlə, ötən dövrdə ali təhsil sahəsində müvəffəqiyyətlər az olmamışdır. Lakin biz keçmiş ağır mirasın tamamilə ləğv edildiyini, Azərbaycan ali məktəbinin fəaliyyətində nöqsanların bütönlüklə aradan qaldırıldığını deyə bilərikmi? Yox, yoldaşlar, deyə bilmərik. Keçmişin qalıqları bə'zi yerlərdə bu gün də özünü göstərir. Əgər biz sayıq olmasaq, mübarizəni davam etdirməsək, labüd surətdə mənfi halların qalıqları ilə qarşılaşacağıq. Bununla yanaşı, ali məktəbin əməli fəaliyyəti ilə əlaqədar olan nöqsanlara hələ də təsadüf edilir. Bu nöqsanların bə'ziləri başqa sahələrdəki nöqsanlar kimi obyektiv surətdə labüddür, onlar iş prosesinin özü ilə əlaqədardır. Lakin belə nöqsanlar azalmışdır. Başlıcası isə budur ki, indi ali məktəblərin fəaliyyətindəki bu nöqsanlar, qüsurlar və səhvlər haqqında danışılır, özü də açıq danışılır, bunlar e'tiraf edilir və bunlara qarşı mübarizə aparılır. Bəs, əvvəllər pis cəhət nə idi? O idi ki, nöqsanlar ört-basdır edilirdi, malalənirdi, vəziyyət elə qələmə verildirdi ki, guya hər şey öz qaydasındadır. İndi vəziyyət kökündən dəyişilmiş, hər bir sahədə, hər bir ali məktəbdə işlərin vəziyyətinə əsasən obyektiv qiymət verilir, nöqsanlar aşkara çıxarılır və onları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər görülür.

Yoldaşlar, sizə mə'lum olduğu kimi, 1969–1970-ci illərdə partiya təşkilatımız ali məktəblərdə şəraitin sağlamlaşdırılmasının təşəbbüscülərindən biri kimi çıxış etmişdir. Biz yaranmış vəziyyət haqqında açıq danışdıq və nöqsanlara qarşı mübarizəyə başladığımız. Biz bunu Azərbaycan partiya təşkilatının yaxşı təşəbbüsü hesab edirik. Biz bu gün də nöqsanlar barədə açıq danışırıq, lakin ona görə yox ki, bizdə nöqsanlar

başqa yerlərdəkindən çoxdur. Mərkəzi mətbuatda dərc edilən materiallardan görmək olar ki, başqa yerlərdə də belə nöqsanlar az deyildir.

Sov.İKP MK və SSRİ Nazirlər Soveti «Ali məktəbi daha da inkişaf etdirmək və mütəxəssislər hazırlanmasının keyfiyyətini yüksəltmək haqqında» qarıarda ali məktəbin həyatındakı nöqsanları çox dəqiq göstərmişlər. Bu qərar partiya, sovet orqanlarından, ali məktəblərin özlərindən tələb edir ki, həmin nöqsanları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər görsünlər. Bizim bugünkü işimiz də, gələcək işimiz də Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarında ali məktəblərin fəaliyyətinin bütün kompleksi üzrə irəli sürülən vəzifələrin yerinə yetirilməsinə, o cümlədən, xüsusən ali məktəbə ən çox zərər vuran mənfi halların tezliklə aradan qaldırılmasına yönəldilməlidir.

Yoldaşlar, demək lazımdır ki, bu gün ölkənin ali məktəbi, o cümlədən respublikamızın da ali məktəbi qarşısında əvvəlkindən daha məs'ul, daha vacib və bəlkə də daha mürəkkəb vəzifələr durur. Bu, tamamilə qanunauyğun haldır, ona görə ki, ölkəmizin, cəmiyyətimizin bütün həyatı dinamik inkişaf edir, təkmilləşir və irəliləyişimizin hər bir yeni mərhələsi, bir tərəfdən, vəzifələrimizi mürəkkəbləşdirir, o biri tərəfdən isə, əlbəttə, bütün sahələr və indiki halda ali məktəb qarşısında daha yüksək tələblər qoyur.

İndi ölkəmiz öz həyatının çox mühüm bir mərhələsindədir – onuncu beşillik başa çatır. Biz on birinci beşillik planlarını yerinə yetirməyə başlamağa hazırlaşırıq. Partiya, xalq Sov.İKP XXVI qurultayına doğru gedir. Bütün bunlar isə hər bir kommunist, hər bir sovet adamı qarşısında məs'ul vəzifələr qoyur. Deməliyəm ki, bu mərhələdə də respublikamızın fəhlə sinfi, kolxozçu kəndliləri, ziyalıları nümunə göstərir, ön sıralarda gedirlər.

Azərbaycan xalqı sənaye və kənd təsərrüfatı istehsalında beşillik planı vaxtından əvvəl yerinə yetirərək, iqtisadiyyatın inkişafına dair 1980-ci il planlarının həyata keçirilməsində yeni müvəffəqiyyətlər qazanır. Sizə mə'lumat vermək istəyirəm ki, Azərbaycan sənayesi bu gün, mayın 28-də sənaye məhsulu satışının həcminə dair beşaylıq planı vaxtından əvvəl yerinə yetirmişdir və əvvəlki aylarda olduğu kimi istehsalın da, əmək məhsuldarlığının da yüksək artım sür'ətini saxlayır.

Yazın çox əlverişsiz olmasına baxmayaraq, kənd təsərrüfatında işlər yaxşı gedir. Bu yaxınlarda Naxçıvanda şaxta, bə'zi rayonlarda – Bərdə, Mİrbaşır, Mardakert rayonlarında dolu düşməsi pambıq əkinlərinə də, taxıl əkinlərinə də, üzümlüklərə və bağlara da böyük zərər vurmuşdur. Yazın gecikməsi fəraş tərəvəzin inkişafını ləngitmişdir. Lakin bu mürəkkəb şəraitdə kolxozçular, sovxoz fəhlələri təbii fəlakətin nəticələrini aradan qaldırmaq üçün fədakarcasına mübarizə aparırlar, ilhamla mübarizə aparırlar, bu il kənd təsərrüfatı bitkilərindən daha yüksək, rekord məhsul götürmək əzmi ilə çalışırlar.

Kənd təsərrüfatında və sənayedə vaxtaşırı baş verən çətinliklərə və mürəkkəbləşmələrə baxmayaraq, biz respublika iqtisadiyyatının yüksək sür'ətlə inkişafını tə'min edirik. Əminəm ki, 1980-ci il yaxşı nəticələrlə başa çatacaq, Azərbaycan iqtisadiyyatının səviyyəsini daha yüksəyə qaldırmaq üçün beşilliyin axırınadək hələ bir çox işlər görülməlidir.

Ali məktəb işçilərinin vəzifəsi fəhlə sinfi ilə ayaqlaşmaqdan, kolxozçu kəndlilərlə ayaqlaşmaqdan, respublikanın bütün dinamik həyatı ilə ayaqlaşmaqdan ibarətdir. Bəlkə onu həтта ötüb keçmək lazımdır, çünki siz iqtisadiyyatımızı, elm və mədəniyyətimizi irəlilətməli olan kadrlar hazırlayırsınız. Siz kadrları nə qədər daha tez, üstün sür'ətlə, daha yüksək keyfiyyətlə hazırlasanız, həyatımızın bütün sahələrində müvəffəqiyyətlər bir o qədər çox olar.

Bu gün V.P.Yelyutinın çıxışında Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarını yerinə yetirmək sahəsində respublikamızın ali məktəb kollektivlərinin vəzifələrindən ətraflı bəhs edildi və yaxşıdır ki, yerlərdən çıxış edən yoldaşlar irəli sürülən vəzifələri və bu vəzifələrin müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsi üçün özlərinin məs'uliyətini dərindən başa düşüklərini göstərdilər. Odur ki, mən bütün bu məsələlər üzərində ətraflı dayanmaq istəmirəm, buna ehtiyac yoxdur. Yalnız onu qeyd etmək istəyirəm ki, indi başlıca vəzifə hər kəsin öz rolunu və məs'uliyətini tamam dərk etməklə öz sahəsində vəzifələri yerinə yetirməsindən ibarətdir...

Deməli, yoldaşlar, sizin üçün söhbət ali məktəbin işinin səmərəliliyini daha da yüksəltmək haqqında, ali təhsilin, yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlanmasının keyfiyyətini daha da yaxşılaşdırmaq haqqında gədir. Buna görə də Sov.İKP MK-nın və Nazirlər Sovetinin qərarını, ali məktəb işçilərinin Ümumittifaq müşavirəsinin tövsiyələrini yerinə yetirmək sahəsində sizin bütün əməli işiniz məhz səmərəlilik və keyfiyyət problemləri ətrafında cəmlənməlidir. Ali məktəbin fəaliyyətinə təbiiqən səmərəlilik tədris prosesinin səviyyəsini yüksəltmək, hər bir ali məktəb müəlliminin dediyi dərslərin səviyyəsini yüksəltmək, professor-müəllim hey'əti fəaliyyətinin keyfiyyətini, ali məktəb kollektivlərində bütün siyasi tərbiyə işinin səviyyəsini yüksəltmək deməkdir. Söhbət intizamı – partiya, dövlət, tə'lim intizamını daha da möhkəmlətmək haqqında gədir. Söhbət kadrlara, professor-müəllim hey'ətinə, bütün ali təhsil sistemi işçilərinə qarşı tələbkarlığı yüksəltmək haqqında gədir. Təbii ki, söhbət, həmçinin, tələbələrin biliklərinə qarşı tələbkarlığı yüksəltmək haqqında gədir. Söhbət hər bir ali məktəb işçisinin məs'uliyətini yüksəltmək haqqında, partiya, vətəndaşlıq, vətənpərvərlik borcu hissini gücləndirmək haqqında gədir. Bununla əlaqədar olaraq, kadrların seçilməsini, yertəşdirilməsini və tərbiyə edilməsini daha da yaxşılaşdırmaq sahəsində böyük iş görülməlidir. Beləliklə, respublikamızın Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin, öz tabeliyində ali məktəblər olan başqa nazirliklərin işi, ali məktəblərin rektorluqlarının, dekanlıqlarının, kafedralarının, partiya komitələrinin, komsomol, həmkarlar ittifaqı təşkilatlarının fəaliyyəti bu əsas, prinsipial vəzifələrin yerinə yetirilməsinə tabe edilməlidir.

Ali məktəblərimizdə 9 min nəfərlik elmi-pedaqoji kollektiv, o cümlədən 430 nəfərdən çox elmlər doktoru və professor, təqribən 3,5 min nəfər elmlər namizədi və dosent çalışır. Demək olmaz ki, bizdə elmlər doktorları və namizədləri azdır. Lakin söhbət müəllimlərimizin, professorlarımızın biliyindən, təcrübəsindən ən səmərəli istifadə etmək haqqında, onların bütün işini mümkün qədər daha yaxşı təşkil etmək haqqında gədir. Yoldaşlar, sizinlə birlikdə biz çalışmalıyıq ki, hər bir ali məktəb müəllimi öz sahəsində səriştəli olsun, geniş ümumi

mə'lumata, yaxşı pedaqoji vərdislərə, mühazirə oxumaq, dərslər demək, öyrətmək, tərbiyə etmək üçün bütün başqa zəruri keyfiyyətlərə malik olsun.

Bunun üçün gərək hər bir ali məktəb müəllimi elmi biliklərdən əlavə, yaxşı nitq, dil qabiliyyətinə, natiqlik məharətinə, bütün başqa pedaqoji keyfiyyətlərə və vərdislərə yiyələnsin ki, bütün bunlar üst-üstə ona həqiqətən yaxşı tərbiyəçi olmaq imkanı versin. Mən ona görə bu problemə diqqəti xüsusi cəlb edirəm ki, daha çox elmi biliyə və qabiliyyətə, professor adına, elmlər doktoru dərəcəsinə malik olmaq heç də hər kəsə müyəssər deyildir. Lakin yaxşı müəllim olmaq, öyrətmək və öz biliyini başqalarına vermək isə, yoldaşlar, daha çətin işdir. Buna görə də istərdim ki, yuxarıda bəhs edilən bütün tələblərə professor-müəllim hey'əti kadrlarının seçilməsi zamanı, tərbiyə işində, professorların, müəllimlərin peşə vərdislərinin və biliklərinin təkmilləşdirilməsində, bütün kadr işlərində ciddi əməl olunsun.

Mən nitq qabiliyyəti məsələsinə təsadüfi toxunmadım. Nitq qabiliyyətinin müəllimlik işində böyük əhəmiyyəti var. Bu gün siz hamınız müəllimsiniz, lakin sizin hər biriniz vaxtı ilə oxumuşunuz və sizin də müəllimləriniz olmuşdur. Yəqin yadıңызdadır ki, hansı müəllim materialı tələbələrə daha yaxşı, hansı müəllim daha pis və ya pis çatdırırdı. Bu işdə bayaq dediyim keyfiyyətlər az rol oynamır. Ali məktəblərimizdə hələ də elə faktlar vardır ki, müəllim, bə'zən də, hətta professor rus dilini pis bildiyi halda rus dilində mühazirə oxuyur. Bu yolverilməzdir. Bəlkə o, doğrudan da yaxşı alimdir, lakin əgər dərslər dediyi dildə öz fikrini anlaşıqlı şəkildə şərh edə bilmirsə, onun verdiyi dərslər faydasız olar.

Daha bir məsələ. Təəssüf ki, bizdə öz üzərində lazımcına çalışmayan müəllimlər, professorlar az deyildir. Burada bu barədə danışıldı. Söhbət onun haqqında gədir ki, elmlər doktoru və ya namizəd diplomu aldıqdan sonra o, nəinki yeni əsərlər yazmır, həm də hər gün öz biliklərini artırır.

Başqa cəhət də vardır. Bə'zi alimlər tək-cə bir məhdud istiqamətdə tədqiqatlarla məşğul olurlar. Bu onların öz işidir, lakin hər kəs öz elm

əlində vasitələr çoxdur. Bu vasitələr həm əməli işə nəzarətin müxtəlif forma və metodlarından. Həm müəllim hey'ətinin attestasiyadan keçirilməsindən, mühazirələrin stenoqramının yazılmasından və sairədən ibarətdir. Lakin təəssüf ki, rektorluqlar, dekanlıqlar, kafedraların rəhbərləri bu vasitələrdən, bu imkanlardan lazımcınca istifadə etmirlər, çox zaman isə bunlardan hətta heç istifadə olunmur. Nədənə bə'zi yerlərdə belə hesab edirlər ki, professor a «sizin işinizə nəzarət etmək istəyirik» – demək yaxşı deyildir. Mən belə hesab edirəm ki, bu, yanlış münasibətdir, əslində, liberalizm, prinsipsizlik, münasibətləri kəskinləşdirməyi istəməmək deməkdir. Bu isə, yoldaşlar, yaramaz iş üslubudur və biz belə iş üslubu ilə razılaşa bilmərik. Buna görə də müəllim hey'ətinin fəaliyyəti üzərində nəzarət mühüm məsələdir. Ciddi dövlət tə'lim intizamı ali təhsilin səmərəliliyini tə'min etməyin ən mühüm amillərindən biridir.

Yoldaşlar! İdeoloji iş, siyasi tərbiyə işi ali məktəbin həyatında və fəaliyyətində çox mühüm bir istiqamətdir. İndi bütövlükdə bu problem ölkəmizdə kommunizm quruculuğu proqramının müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün, müvəffəqiyyətli irəliləyimiz üçün əsas problemlərdən biridir.

«İdeoloji işi və siyasi tərbiyə işini daha da yaxşılaşdırmaq haqqında» Sov.İKP MK-nın qərarı da bütün ideoloji işə yeni təkan vermək, onun daha yüksək səmərəliliyini tə'min etmək arzusundan irəli gəlmişdir.

Bildiyiniz kimi, partiyanın XXV qurultayı tərbiyə işinin həyata keçirilməsinə kompleks qaydada yanaşmaq vəzifəsini irəli sürmüşdür. Söhbət ideya-siyasi tərbiyənin, əmək və əxlaq tərbiyəsinin sıx əlaqələndirilməsindən gedir. Tərbiyə işinə kompleks qaydada yanaşmaq prinsipi tamamilə ali məktəbin həyat və fəaliyyətinə də tətbiq edilməlidir. Mənə elə gəlir ki, ali məktəblərdə tərbiyə işinin başqa əmək kollektivlərinə nisbətən öz spesifik fərləndirici xüsusiyyətləri vardır. Burada tərbiyə işinə kompleks qaydada yanaşmaq prinsipi tətbiq edilərkən spesifiklik nəzərə alınmalıdır. Bu spesifiklik ondan ibarətdir ki, ali məktəbin kollektivi yekcins kollektiv deyildir, kollektivin bir

hissəsi professor-müəllim hey'əti, digər hissəsi isə onun öyrətməli, tərbiyə etməli olduğu tələbələr, gənclərdir. Deməli, tərbiyə işi ciddi surətdə fərləndirilməlidir. Professor-müəllim hey'əti arasında aparılan siyasi tərbiyə işinə bir cür, tələbələr arasında aparılan siyasi tərbiyə işinə isə başqa cür yanaşılmalıdır. Mənim fikrimcə, başlıca vəzifə, ən əvvəl, professor-müəllim hey'əti arasında ideoloji işin, siyasi tərbiyə işinin yüksək səviyyəsini tə'min etməkdən ibarətdir. Çünki bu, təbii olaraq, gənclərin tərbiyəsinə müsbət tə'sir göstərən obyektiv amildir. Biz tərbiyəçilərin özləri arasında ideoloji fəaliyyətin səviyyəsini durmadan yüksəltməliyik ki, onlar tərbiyə edilənlərə səmərəli tə'sir göstərə bilsinlər. Buna görə də kollektivdə müəllim hey'əti arasında yüksək ideya-siyasi, mə'nəvi, əsl partiyalı, sağlam, işgüzar əxlaq-siyasi şərait, ümumən, ali məktəbdə tərbiyə işinin müvəffəqiyyətləri üçün təməl və c'ibarlı tə'minatdır...

Biz ali məktəblərin kollektivlərində mə'nəvi tərbiyənin daha gücləndirilməsinə nail olmalıyıq. Çıxışın ən əvvəlində keçmişdə ali məktəblərimizin həyatında yayılmış biabırçı hallardan danışdım. Dedim ki, biz bunlara qarşı mübarizəni genişləndirmiş, çox şeyi aradan qaldırmışıq, lakin açığını deyək ki, nöqsanların kökünü tamamilə kəsməyə nail olmamışıq. Əvvəla, bə'zi halların dərin kökləri vardır, ikincisi, nəzərə almaq lazımdır ki, tərbiyə prosesi daimi prosesdir. Nəzərə alınmalıdır ki, keçmişin qalıqları, burjuva tə'siri ayrı-ayrı mənfə halların meydana gəlməsinə və davamlılığına səbəb olur. Buna görə də belə hallara göz yummaq lazım deyildir, fəal hücum mübarizəsi aparmaq lazımdır ki, bunlar mümkün qədər az olsun, zəhmətkeşlərə, xüsusilə gənclərə mənfə tə'sir göstərməsin.

Buna görə də, ideoloji işi və siyasi tərbiyə işini yaxşılaşdırmaq haqqında Sov.İKP MK-nın qərarında mə'nəvi tərbiyəni gücləndirmək bərsində irəli sürülən tələblər, mə'nəvi tərbiyə problemlərinə dair ötən ilin aprelində Bakıda keçirilmiş Ümumittifaq elmi-praktik konfransının tövsiyələri prinsiplial, rəhbər əhəmiyyətə malikdir və ali məktəbdə ardıcıl surətdə həyata keçirilməlidir.

Bildiyiniz kimi, Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi mə'nəvi tərbiyə problemlərinə dair Ümumittifaq elmi-praktik konfransının yekunlarına uyğun olaraq xüsusi qərar qəbul etmişdir. Biz bu qərarın mühüm nəzəri və əməli sənəd sayırıq. Qərar da bizim təcrübəmiz ümumiləşdirilmiş, respublikada təşəkkül tapan mə'nəvi tərbiyə sisteminin əsas prinsipləri şərh olunmuş, mə'nəvi tərbiyəni daha da təkmilləşdirmək üçün müxtəlif kollektivlərin xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq konkret, aydın tövsiyələr verilmişdir.

Təəssüflə deməliyəm ki, ümumən bu qərar kifayət dərəcədə fəal yerinə yetirilmir. Deyə bilmərəm ki, ötən müddət ərzində ali məktəblərdə çox iş görülmüşdür. Belə hesab edirik ki, hər bir institutda, hər bir fakültədə, ali məktəbin hər bir pilləsində ideya tərbiyəsi işinə dair kompleks plan və mə'nəvi tərbiyənin təkmilləşdirilməsinə dair xüsusi plan olmalıdır. Ən başlıcası isə planlar məzmunlu, dərin olmalı, onların müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsi tə'min edilməlidir. Planlar bütün gündəlik əməli fəaliyyətdə – tədris prosesində, partiya işində, ictimai və ideoloji işdə həyata keçirilməlidir. Ali məktəbin hər bir işçisinin sə'yləri mə'nəvi tərbiyənin təkmilləşdirilməsinə yönəldilməlidir.

İdeoloji işi, xüsusilə mə'nəvi tərbiyə işini necə və hansı istiqamətlərdə aparmaq lazım gəldiyini yaxşı bilmək üçün ictimai rə'y'i münəzəm öyrənmək lazımdır. Sizin kollektivləriniz kimi kollektivlərdə, yə'ni müəllimlərlə onların mə'nəvi tərbiyə verdiyi gənclərdən ibarət kollektivlərdə bu xüsusilə vacibdir.

Dünən mən müşavirəyə hazırlaşarkən maraqlandım ki, görüm, ali məktəbin daxili həyatı məsələləri bə'rsində ictimaiyyətin rə'yini öyrənmək üçün institutlarda xüsusi sosioloji tədqiqatlar aparılır, ya yox. Yoldaşlar dedilər ki, yox, aparılmır. Bu, əlbəttə, acınacaqlı haldır, ona görə ki, real ictimai rə'y'i daha dərinlən öyrənmək üçün məhz sizdə fəal surətdə sosioloji tədqiqatlar aparılmalıdır.

Aydındır ki, partiya, həmkarlar ittifaqı və komsomol təşkilatları, rəhbər hey'ətinin imkanları bu və ya digər kollektivdə ictimai rə'y haqqında müəyyən təsəvvür oyadır. Lakin xüsusi sosioloji tədqiqatların verdiyi nəticələri başqa yolla əldə etmək mümkün deyildir. Zənnimcə, sosioloji tədqiqatlar bütün institutlarda aparılmalıdır.

Kollektivin mühüm problemlərinə, mə'nfi hallara ali məktəblərin ayrı-ayrı kommunistlərinin, rəhbər işçilərinin laqeyd, biganə münasibəti qətiyyətlə aradan qaldırılmalıdır. Təəssüf ki, təkcə ali məktəblərdə deyil, digər kollektivlərdə də bu və ya başqa bir adamın yaxasından çox zaman o adam cinayət törətdikdən, nalayiq hərəkəti işə olunduqdan sonra yapışırlar. Halbuki, bu adam belə bir vəziyyətə birdən-birə düşməmişdir. İllərlə özünü o qədər açıq şəkildə olmasa da, hər halda nalayiq aparmışdır. Lakin kafedradakı, fakültədəki yoldaşları, nəhayət, yaşayış yerindəki qonşuları bunu görmüş, lakin «mə'nə dəxli yoxdur» – deyə baş qoşmamışlar. Belə laqeydlik, prinsipsizlik, liberalizm ciddi mə'nfi nəticələr verir.

Yoldaşlar, ideoloji işi, tərbiyə işini, tədris prosesinin və yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlanmasının səmərəliliyini gücləndirmək lüzumundan danışırkən müəllimin mə'nəvi siması məsələsi üzərində ayrıca dayanmaq lazımdır. Mən əvvəlcə bilikdən, səriştəlikdən danışırdım. Bu, bir cəhətdən özü də çox vacib cəhətdir. Digər cəhət isə müəllimin, professorun, sadəcə olaraq, tərbiyəçinin mə'nəvi-siyasi simasıdır. Bunun, yoldaşlar, ona görə böyük əhəmiyyəti vardır ki, tələbələr – həm oğlanlar, həm də qızlar öz müəllimlərinə etalon kimi baxırlar. Belə də olmalıdır. Onlar müəllimin şəxsiyyətində gənclərin baxışlarını, təfəkkürünü, mə'nəvi keyfiyyətlərini formalaşdırmalı olan bir adam görürlər. Əgər tələbə öz müəlliminin, professorunun dərin bilikli, vicdanlı, çalışqan, möhkəm ideyalı, mə'nəvi cəhətdən saf, partiya mə's'uliyəti, vətəndaş mə's'uliyəti yüksək olan bir insan olduğunu görürsə, əlbəttə, bu keyfiyyətlərin tə'siri altında tərbiyələnəcəkdir. Bunun əksi-ni gördükdə, onun əxlaq qaydalarına zidd hərəkətlərindən, xəbərdar olduqda isə, tamamilə mümkündür ki, mə'nfi tə'sir altına düşsün. Mənə elə gəlir ki, sizin bu fikirlə razılaşmağımız üçün heç bir dəlil-sübut lazım deyildir. Buna görə biz çox istəyirik ki, professorlardan tuunuş lap gənclərə, yeni başlayanlara qədər müəllimlər tələbələr üçün, gənclərimiz üçün müsbət nümunə olsunlar.

Yuxarıda mən ali məktəb işçiləri arasında vəzifədən sui-istifadə faktlarının əvvəllər çox olduğunu dedim. Bu faktlar, əlbəttə, xeyli

azalmışdır, lakin yenə də vardır. Eyni zamanda, bə'zi yoldaşların nə-dənsə zərərsiz hesab etdikləri başqa hallar da mövcuddur. Söhbət proteksionizmdən gədir. Bir də baxırsan ki, professorla dostu zəng vurub xahiş edir filankəsə qiymət yazsın. O da yazır, çünki dostu xahiş etmişdir. Rəhbər işçi zəng vurur. Professor fikirləşir ki, vaxt gələr, rəhbər işçiyə onun işi düşə bilər. Yenə də qiymət yazılır. Arkadi Raykinin dediyi kimi, bir əmtəəşünas, mağaza müdiri zəng vurur. Professor yenə də məmnuniyyətlə qiymət yazır, çünki mağaza müdiri ona az tapılan mal verəcəkdir. Belə xahişləri rektor, dekan etdikdə isə, daha buna, necə deyərlər, heç bir sorğu-sual ola bilməz. Gəlin, götür-qoy edək, görək bütün bunlar nə kimi nəticələr verir. Bu və ya digər yoldaş hər bir bu cür hadisəni ayrı-ayrılıqda kiçik şey hesab edir. Əslində isə belə deyildir. Buna bənzər hər bir fakt tə'lim-tərbiyə işinə, tələbənin bilik qazanmasına ziyan vurur. Əlbəttə, tələbəni mə'nəvi cəhətdən şikəst edir. Gənc öyrənir ki, həyatda belə prinsiplər də varmış. Sual olunur: belə bir vəziyyətlə razılaşa bilərikmi? Əlbəttə, yox. Bununla mübarizə aparmaq, həm də barışmaz mübarizə aparmaq lazımdır. Əgər hər biriniz, ali məktəbin hər bir işçisi proteksionizmə qarşı mübarizə aparasanız, müvəffəqiyyət qazana bilmərik.

Ali məktəbdə proteksionizmin başqa formaları da vardır: qohumları, həmyerliləri, dostları öz ətrafında yerləşdirməyə çalışmaq. Belə hallar bizdə əvvəllər çox geniş yayılmışdı. Ali məktəb işçiləri övladlarını, nəvələrini, qardaş-bacı uşaqlarını, yaxın qohum-qardaşlarını öz kafedralarına, fakültələrində düzəldirdilər. Yadımdadırımı, 1971-ci ildə mən Tibb İnstitutundan, Xalq Təsərrüfatı İnstitutundan fakültələrə kafedradə işləyən 7-8 adamın hamısının qohum-qardaş olduğunu görmüşdüm. Elə hallar olurdu ki, ali məktəb işçiləri uşaqlarını, nəinki öz yanlarında işə düzəldir, onlar üçün hətta dissertasiya da hazırlayırdılar. Açıq deyim, başa düşə bilmirəm, elmi şuraya başçılıq edən görkəmli alimin, professorun apardığı iclasda onun öz oğlunun, ya qızının dissertasiya müdafiə etməsinə necə yol vermək olar? Əgər bunu normal hesab edənlər varsa, əllərini qaldırıb desinlər. Mən bunu əxlaq qaydalarına tamamilə zidd hesab edirəm. Hələ onu demirəm ki, çox zaman

dissertasiyanı övladının nazı ilə oynayan valideynin rəhbərlik etdiyi institut kafedrası və ya laboratoriyası hazırlayırdı. Belə dissertasiyalar bizim nəyimizə gərəkdir?

Biz çox kəskin şəkildə bu halların əleyhinə çıxdıq. Belə hallar azalmışdır, lakin hər halda ayrı-ayrı yerlərdə yenidən təzahür edir, özünü büruzə verir. Buna görə, mən bu məsələdə Azərbaycan KP MK-nın mövqeyi haqqında bir daha danışmaq istəyirəm. Biz belə halların qəti əleyhinəlik və vəzifəsindən sui-istifadə edən adamları bundan sonra da cəzalandıracağıq. Biz, əlbəttə, başa düşürük ki, hər bir ata-ana öz oğlunun və qızının qayğısına qalmaq, onlara kamil təhsil vermək, cəmiyyətdə yaxşı mövqe tutmalarına nail olmaq istəyir. Lakin burada subyektivizmə yol vermək olmaz, uşağın real qabiliyyətini nəzərə almaq lazımdır. Qayğı bizim sosialist əxlaq prinsiplərimizin çərçivəsi daxilində göstərilməlidir. Əgər biz 60-cı illərin axırlarına doğru respublikamızda geniş yayılan meyillərin qarşısını almasaydıq, indi bir çox kafedralarda, fakültələrdə ancaq qohumlar: ata, oğul, qız, nəvə, qardaş-bacı uşağı işləyərdilər. Bəlkə də daha istə'dadlı olan fəhlə oğlu, kolxozçu oğlu belə bir şəraitdə oraya necə yol tapa bilərdi? Nə üçün özünüzə bu sualı vermirsiniz? Belə bir əhvali-ruhiyyə ilə yaşayan yoldaşlara müraciət edib demək istəyirəm ki, subyektiv düşünmək, yalnız şəxsi motivləri rəhbər tutmaq olmaz. Gərək ali məktəbin hər bir işçisi hərtərəfli düşünsün, ən əvvəl ümumi mənafe haqqında, ali məktəbin inkişaf mənafeyi haqqında, elmin inkişaf mənafeyi haqqında fikirləşsin.

Bir neçə il bundan əvvəl komsomolun qurultayında mən universitetin hüquq fakültəsində yaranmış biabırçı vəziyyətdən danışmışdım. Belə bir vəziyyət bu cür yanlış meyillər nəticəsində emələ gəlmişdi. O zaman biz məktublar alırdıq ki, hüquq fakültəsində, əsasən, inzibati orqanların əməkdaşlarının və rəhbər işçilərin uşaqları oxuyurlar. Sıqalları yoxladığımızda gördük ki, doğrudan da belədir. Qarşıya sual çıxdı: səbəb nədir ki, hüquq fakültəsinə bu cür qeyri-saglam maraq göstərilir, olmaya, doğrudan da hamı həyatını hüquq elminə həsr etmək istəyir? Bunun çox sadə bir səbəbi var idi. Hər şey, məsələn, inzibati orqanlarda işləyən valideynlərin qeyri-saglam əhvali-ruhiyyəsi ilə, uşaqlarının

qabiliyyətindən və meyindən asılı olmayaq onları gələcəkdə elə həmin orqanlarda işə düzəltmək arzusu ilə əlaqədar idi.

Əgər biz bu meylin kökünü kəsməsəydik, təsəvvür edin ki, nələr ola bilərdi. Bəs nə üçün universitetin rektorluğu, fakültənin dekanlığı bu meylin zərərli olduğunu özləri dərk edə bilməmişdilər?

Biz qayda yaratmaq üçün ciddi tədbirlər gördük. Doğrudur, universitetin rektorluğu və partiya təşkilatı bu işə birdən-birə girişmədilər. İndi hüquq fakültəsi tələbələrinin sosial tərkibi xeyli yaxşılaşmışdır, rektorluq və dekanlıq qoyulmuş qaydaya əməl edirlər, lakin əqidəyə görə deyil, məhz belə etmək lazım olduğuna görə deyil, mənə elə gəlir ki, daha çox qorxularından əməl edirlər.

Amma biz istərdik ki, mə'nəvi prinsiplər hər bir rektorun, hər bir dekanın, hər bir kafedra müdirinin daxili əqidəsi olsun, hər bir rektor, hər bir dekan, hər bir kafedra müdiri hər yerdə – işdə də, məişətdə də cəmiyyətimizin mə'nəvi tələblərinə tam uyğun düşsün, yaşasın və hərəkət etsin.

Yoldaşlar, tələbələr arasında aparılan ideya tərbiyəsi işinə gəlincə, mən bu barədə ətraflı danışmayacağam. çünki müəllim hey'əti arasında aparılan tərbiyə işindən daha çox danışmaq lazım bildim. Bizim imkanlarımız vardır, bunlardan istifadə etmək, həm də bacarıqla istifadə etmək lazımdır. Belə bir cəhət əsas götürülməlidir ki, orta məktəb kommunizm cəmiyyətinin gələcək qurucusunun şüurunun təməlini qoysa, ali məktəb onu tamamilə formalaşdırır və həyata yönəldir. Axı, ali məktəbə, əsasən, həddi-buluga çatmış gənclər gəlirlər. Bu mərhələ onların tərbiyəsinin, baxışlarının tam formalaşdığı, elmi biliklər əldə etdiyi, əlbəttə, ictimai-siyasi dünyagörüşünün təşəkkül tapdığı mərhələdir. Odur ki, ali məktəbdə aparılan tərbiyə işinin respublikamızın bütün gələcəyi üçün, bütün sosializm cəmiyyətimiz üçün çox böyük əhəmiyyəti vardır.

Biz gənclərin ideya-siyasi, əxlaq və əmək tərbiyəsini əlaqələndirmək prinsiplərinin ardıcıl həyata keçirilməsini çox mühüm vəzifə hesab edirik. Tələbələr arasında aparılan tərbiyə işində burjuva ideologiyasının tə'sirinə qarşı mübarizəyə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Beynəl-

millət tərbiyə sahəsində, xalqlar dostluğunun və qardaşlığının möhkəmləndirilməsi sahəsində görülən işlər təkmilləşdirilməlidir. Respublikamızda beynəlmillət tərbiyə sahəsində çox iş görülür. Azərbaycan böyük beynəlmillətlik ən'ənələri ilə şöhrət qazanmışdır. Lakin beynəlmillət tərbiyə işi, xüsusilə gənclər arasında bu iş daimi diqqət tələb edir.

İdeya-siyasi tərbiyənin yüksək səviyyəsini tə'min etmək üçün ictimai elmlərin tədris keyfiyyəti yaxşılaşdırılmalıdır. Keçən ilin iyul ayında Azərbaycan KP MK plenumunda mən bu barədə danışmışdım, ali məktəblərimizdə ictimai elmlərin tədrisinin təşkilindəki ciddi nöqsanlardan bəhs etmişdim. Ötən dövrdə müəyyən işlər görülmüşdür, lakin hələ istənilən səviyyəni əldə etməmişik.

Bə'zən ictimai elmlər kafedrasına – Sov.İKP tarixi, elmi kommunizm, siyasi iqtisad və fəlsəfə kafedralarına nə vaxtsa, rəhbər partiya və sovet işində çalışmış, lakin işin öhdəsindən gələ bilməmiş adamları göndərilir. Demək istəmirəm ki, işçilərin bu kateqoriyası arasında ictimai elmləri tədris etməyi bacaran ləyaqətli adamlar ola bilməz. Lakin bunu sistemə çevirmək, adamın biliyini və imkanlarını nəzərə almadan onu harada işə düzəltmək yolverilməzdir. Məhz belə bir yolla əvvəllər bə'zi ictimai elmlər kafedralarının tərkibi korlanmışdır. İctimai elmlərdən dərs demək üçün, əlbəttə, əməli partiya fəaliyyəti təcrübəsinə malik olmaq yaxşıdır. Lakin bununla birlikdə... möhkəm biliyə və müəllimlik qabiliyyətinə də malik olmaq lazımdır. Yalnız belə bir əlaqə yaxşı nəticə verə bilər.

Bizdə 53 ictimai elmlər kafedrası vardır. Bu, həm müəllim hey'ətinin, həm də tələbələrin... biliyini yüksək səviyyəyə qaldırmaq üçün böyük qüvvədir. Gərək rektorluqlar, partiya komitələri, dekanlıqlar bu imkandan səmərəli istifadə etsinlər.

Biz ali məktəblərdə rus dilinin tədrisinə böyük əhəmiyyət veririk. Siz bilirsiniz ki, Azərbaycan KP MK ümumtəhsil məktəblərində və ali məktəblərdə rus dilinin öyrənilməsi problemlərinə daim diqqət yetirir. Bizdə rus dili məktəblərdə birinci sinifdən tədris edilir. Rus dili müəllimləri hazırlanmasını gücləndirmək üçün tədbirlər görülmüşdür. Bir neçə il bundan əvvəl rus dili müəllimləri hazırlayan xüsusi institut yaradılmışdır. Bu tədbirlər öz nəticələrini vermişdir və ümumən respub-

likamızda əhalinin, xüsusilə gənclərin rus dilini bilmək səviyyəsi yüksəlmişdir. Əhalinin bu yaxınlarda siyahıya alınması nəticələri də bunu göstərir. Bütün səviyyələrdə rus dilinin öyrənilməsinə daha da təkmilləşdirmək vəzifəsi də zəruri vəzifə olaraq qalır. Bununla əlaqədar, ali məktəblərdə rus dilinin öyrənilməsinə hər vasitə ilə yaxşılaşdırmaq lazımdır.

Mən bu məsələ ilə maraqlandım və müxtəlifliyə tövəcəbləndim. Məsələn, rus dili texniki ali məktəblərdə iki il – birinci və ikinci kurslarda, humanitar ali məktəblərdə isə üç il – birinci, ikinci və üçüncü kurslarda tədris edilir. Başa düşmək olmur ki, rus dili nə üçün bütün beş il ərzində yox, yalnız iki il öyrənilir. Məgər rus dilinin bütün beş il ərzində öyrənilməsi pismı olar, məgər bu başqa fənləri sıxışdırarmı? Axı, biz ali məktəbin bütün məzunlarının rus dilini yaxşı bilməsinə hələ nail olmamışıq, lakin ən yaxın gələcəkdə buna nail olmalıyıq.

Rus dilinin öyrənilməsinə diqqətin gücləndirilməsi Azərbaycan dilinin öyrənilməsinə xələl gətirməməlidir və xələl gətirə bilməz. Biz vaxtla bu barədə danışmışıq. Azərbaycan SSR Konstitusiyasında Azərbaycan dilini daha da inkişaf etdirmək lüzumu qeyd edilmişdir və bu vəzifə qüvvədə qalır. Lakin ayrı-ayrı elə adamlar var ki, rus dilinin öyrənilməsinə diqqətin gücləndirilməsinə Azərbaycan dilini öyrənmək vəzifələrinin gəyə məhdudlaşdırılması kimi baxırlar. Bu, əslü düz deyildir. Ana dilini yaxşı bilməklə yanaşı, rus dilini də yaxşı bilmək olar. Azərbaycan dilini yaxşı bilən, rus dilini pis bilən bir müəllim, mühəndis və ya həkim özünü bilmirəm necə hiss edir? Zənnimcə, yaxşı hiss etmir. Axı, o, ölkəmizin hər yerində yayılan ədəbiyyatdan, geniş informasiyadan istifadə etmək imkanından, başqa xalqların nümayəndələri ilə sərbəst ünsiyyət imkanından məhrumdur. Ölkəmizdə bütün xalqlar rus dilini könüllü öyrənirlər, ona görə öyrənirlər ki, əvvəla, rus dili çoxmillətli Sovet dövlətimizdə çox mühüm millətlərarası ünsiyyət vasitəsidir, ikincisi, rus dili elə bir vasitədir ki, hər bir millətə mənsub olan hər bir sovet adamına Ümumittifaq və dünya ədəbiyyatından istifadə etmək, elm, mədəniyyət və incəsənət sərəvətlərindən, bəşəriyyət tərəfindən, bəşər sivilizasiyası tərəfindən yaradılmış nə varsa hamısından bəhrələnmək üçün böyük imkanlar verir...

Bu gün, mən bu istiqamətdə qazanılmış böyük müvəffəqiyyətlərlə yanaşı, nöqsanlar üzərində də dayanmağı lazım bildim və arzu edirəm ki, ali məktəbi qurtaran hər bir mütəxəssis rəsmi diplomla yanaşı, necə deyərlər, rus dilini bilmək haqqında daxili diplom da alsın. Bu, həm mütəxəssisi, həm də bütün xalqımızı, cəmiyyətimizi zənginləşdirər.

Gənclər arasında aparılan tərbiyənin böyük əhəmiyyəti vardır. Son zamanlar ali məktəblərdə bədii özəfəlliyət getdikcə daha geniş inkişaf edir, gənclərin incəsənətə, ədəbiyyata və sairəyə marağı artır. Yoldaşlar, lakin bütün bunlar hələ partiyanın tələblərinə cavab vermir.

Bizim yaxşı opera teatrımız vardır, burada Azərbaycan bəstəkarlarının, müasir sovet bəstəkarlarının, rus və Avropa klassiklərinin əsərləri tamaşaya qoyulur. Lakin tələbə gənclər opera teatrına az gedirlər. Gəzəl simfonik orkestrimiz vardır, lakin onun da konsertlərində gəncləri az-az görmək olur.

Bir çox professorların və müəllimlərin teatra, konsert salonlarına getməkdənsə evdə televizorun qabağında oturmağı üstün tutmaları, əlbəttə, pisdir və onlara baş ucalığı götürmür. Tələbə gənclərin mədəniyyətinin yüksəlməsinə sizin lazımcına təsir göstərməməyiniz, onların estetik zövqünü formalaşdırmaqdan özünüzi kənara çəkməyiniz isə bağışlanılmazdır. Burada ali məktəblərin rektorluqlarının, partiya komitələrinin, komsomol və həmkarlar ittifaqı təşkilatlarının, eləcə də professor-müəllim heyətinin qüsurları göz qabağındadır.

Bir neçə ay bundan əvvəl biz respublika partiya və sovet fəallarının ayda bir dəfə kollektiv surətdə klassik simfonik musiqi dinləməsini təşkil etmişik. Biz hər ayın son cümə günü arvadlarımız və ailələrimizlə birlikdə filarmoniyaya gedir və iki saat simfonik musiqiyə qulaq asırıq. Deməliyəm ki, rəhbər işçilərimiz sırasından bəzi yoldaşları konsertə ilk dəfə az qala zorla gətirmək lazım gəlmiş halda, indi hamı aldığı böyük zövq üçün təşəkkür edir.

Yoldaşlar, sizə bir yaxşı təşəbbüsdən nümunə götürməyi məsləhət görürəm. Səhbət abonementlər yaymaqdan getmir. Abonementləri bəzən alırlar, pul verirlər, amma teatra, filarmoniyaya gəlmirlər. Deməli, şüura təsir göstərmək lazımdır, psixologiyanı dəyişdirmək lazımdır, tərbiyə işi ilə məşğul olmaq lazımdır.

Müasir mərhələdə gənclərin estetik tərbiyəsi ideoloji işimizin ən mühüm istiqamətlərindən biridir. Ali məktəblərdə özəfəlliyət kollektivləri, müxtəlif ədəbi klublar və dərnəklər, yaradıcılıq gecələri, elm, ədəbiyyat və incəsənət xadimləri ilə görüşlər daha tez-tez keçirilməlidir. Bütün bunlar gəncləri mənən zənginləşdirir.

Açıqını deyim ki, bədən tərbiyəsinin və idmanın inkişafı sahəsində də sizin işinizdən narazıyıq. Bizdə, ümumən bədən tərbiyəsi və idman iqtisadiyyatın, sosial-siyasi həyatın səviyyəsindən xeyli geri qalır. Bədən Tərbiyəsi və İdman Komitəsi son dərəcə yarıtmaz işləyir. Bütün bunlar ayrı-ayrı kollektivlərin fəaliyyətində olan qüsurlardan irəli gəlir, kütləvi bədən tərbiyəsinin və idmanın inkişafı üçün əsas baza isə ali məktəblərdir. Lakin sizlərdən heç biriniz bu sahədə böyük müvəffəqiyyətlərlə öyünə bilməzsiniz. Biz bu barədə təşvişlə danışırıq və istərdik ki, ali məktəblərin rəhbərləri, partiya, həmkarlar ittifaqı, komsomol təşkilatları bədən tərbiyəsinin və idmanın təşkili ilə yaxından məşğul olsunlar.

Yoldaşlar! Qiyabi təhsil və axşam təhsili məsələsi üzərində də dayanmaq istəyirəm. Respublikada təhsilin bu növü, ümumən xeyli inkişaf etmişdir. Bu il qiyabi şöbələrdə və axşam şöbələrində 89.25 adam, o cümlədən, axşam şöbəsində 3.800, qiyabi şöbədə 5.125 adam oxuyur. Ali məktəblərə ümumi qəbul planı isə 21.500 nəfərdir. Bizdə axşam təhsilinin və qiyabi təhsilin xüsusi çəkisi 42 faiz, gündüz təhsilinin xüsusi çəkisi isə 58 faizdir. Halbuki, ölkədə gündüz təhsilinin payına 61,2 faiz, axşam təhsilinin və qiyabi təhsilin payına isə 38,8 faiz düşür. Bəzi respublikalarda, bu fərq daha böyükdür.

Axşam təhsilinin və qiyabi təhsilin böyük əhəmiyyətini kiçiltməyərək öz fikrimi söyləməyi, bəzi düzəlişlər haqqında təkliflər verməyi lazım bilirəm. Zənnimcə, biz gündüz təhsili kontingentini artırmalı, qiyabi şöbənin və axşam şöbəsinin kontingentini bir qədər azaltmalıyıq. Güman edirəm ki, Vyacheslav Petroviç sizin gurultulu alqışlarınızı nəzərə alacaqdır.

Yoldaşlar, lakin axşam şöbəsində və qiyabi şöbədə kontingent nə qədər olursa-olsun, ona indikindən xeyli çox diqqət yetirilməlidir. Axı,

aşxam təhsilinin və qiyabi təhsilin öz təbii çətinlikləri vardır. Əvvəla, adamlar bir yerdə işləyir, başqa yerdə oxuyurlar, kollektivin vahid komсомol və partiya təşkilatı yoxdur. Aşxam şöbəsinə və qiyabi şöbəyə siz çox zaman ixtisası nisbətən az olan müəllimlər göndərirsiniz. Abiturientlərin seçilməsində də bir o qədər tələbkartlıq yoxdur. Təlim prosesində də tələbənin biliyi kifayət qədər olmadıqda bir çox hallarda güzəştə gedilir. Bütün bunların nəticəsində aşxam təhsilinin və qiyabi təhsilin səviyyəsi gündüz təhsilinin səviyyəsindən aşağıdır, həttdə, aşxam şöbəsinə və qiyabi şöbəyə bir çoxları, xüsusilə eyni təmayül üzrə işləyən və oxuyan adamlar yaxşı bilik qazanırlar. Lakin bununla belə, qüsurlar göz qabağındadır. Buna görə, belə hesab edirəm ki, rektorluqlar, dekanlıqlar aşxam təhsilinə və qiyabi təhsilə daha çox diqqət yetirməli, oraya adamları daha böyük ciddiyətlə seçməli, güzəşt etməməli, daha böyük tələbkartlıq göstərməlidirlər. Mənim mülahizələrimlə razılaşsınızsa, ümid etmək istərdim ki, aşxam şöbələrinin və qiyabi şöbələrin işini kökündən yaxşılaşdırmaq üçün tədbirlər görəcəksiniz.

Yoldaşlar! Biz ali təhsilli mütəxəssislərin hazırlanmasının bəzən düzgün planlaşdırılmadığı faktlarla da rastlaşırıq. Deyirlər ki, bəzi mütəxəssislər lazım olduğundan çox hazırlanmışdır, başqa mütəxəssislər isə çatışmır. Lazım olduğundan daha çox mütəxəssis hazırlanması fikri ilə razılaşmıram. Bizdə ali təhsilli mütəxəssislərə tələbat çox böyükdür və heç bir istiqamətdə bu tələbat hələ lazımcına ödənilmir. Bir çox ixtisaslar üzrə kifayət qədər ali təhsilli adam olmaması isə faktdır. Respublikanın Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, Dövlət Plan Komitəsi, hətta Nazirlər Soveti də bu məsələlərlə lazımcına məşğul olmurlar.

Bizdə sənaye, kənd təsərrüfatı genişləndirilir, bunların yeni sahələri yaradılır, elmi tədqiqatların diapazonu genişləndirilir. Buna görə, təbii ki, iqtisadiyyatın, elm və mədəniyyətin bütün sahələri üçün ali təhsilli kadrlar hazırlanmalıdır. Bunun üçün kafedralar, fakültələr yaradılır, lakin bu kafedralarda, fakültələrdə işləmək üçün çox zaman yüksək ixtisaslı mütəxəssislər olmur. Buna görə də mən belə hesab edirəm ki, respublikamızın iqtisadiyyatının, elm və mədəniyyətinin inkişaf perspektivlərini nəzərə alaraq 11, 12 və 13-cü beşilliklər üçün ali təh-

silli mütəxəssislər hazırlığı planımız olmalıdır. Hazırlanacaq mütəxəssislərin sayı da, müəllimlər heyəti hazırlanması planı da nəzərdə tutulur. Axı, indi bizdə olmayan məhdud ixtisaslar üzrə kadrlarımız ən tezi 10 ildən sonra hazır olacaqdır.

Bu məqsəd üçün Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərin ali məktəblərinin imkanlarından daha yaxşı istifadə etmək lazımdır. Biz bu istiqamətdə irəliləmişik. lakin əldə etdiyimiz səviyyə son hədd deyildir. Hər il respublikadan kənara oxumağa göndərilən 800 adam indi bizim üçün azdır. Zənnimcə, bu gün mədəniyyətimiz var, Vyacheslav Petroviç Yelyutindən xahiş edərkən ki, Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərin ali məktəblərində gənclərimizin təhsil alması üçün bizə verilən yerlərin sayı artırılmalıdır. Biz isə sizi əmin edirik ki, gələcəkdə adamları daha yaxşı seçəcəyik, xüsusilə ona görə ki, Vyacheslav Petroviç özü fasilədə mənə dedi ki, Azərbaycandan Moskvada, Leningradda və başqa şəhərlərdə oxuyan tələbələrə orta müvəffəqiyyət faizi respublikadakı müvəffəqiyyət faizindən və hətta İttifaqdakı orta müvəffəqiyyət faizindən yüksəkdir.

Yoldaşlar, bu böyük tərəqqidir. Bu, sizinlə bizim gərgin işimizin nəticəsidir. Bir neçə il bundan əvvəl biz başqa şəhərlərə oxumağa göndərmək üçün kənd və rayondan adam tapa bilmirdik, ona görə ki, rus dilini pis bilirdilər və ümumiyyətlə, bilikləri az idi, indi isə görürsünüz ki, qızlarımız və oğlanlarımız yaxşı oxuyurlar. Deməli, indi bizdə yaxşı bünövrə yaradılmışdır, biz təhsil alanların kontingentini, ən əvvəl, kəskin ehtiyac hiss etdiyimiz ixtisaslar hesabına artırmalıyıq.

Bununla əlaqədar, demək istəyirəm ki, respublikada ictimai elmlər üzrə çoxlu mütəxəssis hazırlasaq da, onların hazırlanmasının keyfiyyəti heç də həmişə yüksək deyildir. Biz ictimai fənlər – tarix, fəlsəfə, siyasi iqtisad və elmi kommunizm üzrə təhsil almaq üçün Moskvaya, Leningrada, ölkənin başqa şəhərlərinə gənclərimizdən daha çox göndərməliyik. Bizdə yüksək ixtisaslı kadrlar açığ-aşkar azdır, ictimaiyyət fənləri isə yalnız ali təhsilin deyil, həm də bütövlükdə elmin ən mühüm istiqamətidir.

Burada Vyacheslav Petroviç ali məktəb mə'zunlarından səmərəli istifadə edilməsi məsələsini düzgün qaldırdı. Neçə illərdir ki, biz bu məsələ ilə məşğul oluruq. Onu Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Bürosunda iki dəfə müzakirə etmişik. Dövlət Əmək Komitəsində xüsusi şöbə yaratmışıq. Vəziyyət yaxşılaşmışdır, lakin nöqsanlar yenə də vardır.

Bu gün faktlar gətirilib göstərildi ki, bə'zi nazirliklər və baş idarələr, məsələn, Maarif Nazirliyi ali məktəblərin buraxdığı mütəxəssisləri işə götürməkdən imtina edirlər. Bu biabırçılıqdır, buna başqa ad vermək olmaz. Bəs nə üçün mütəxəssislər tənbəh edilmirlər? Bir çox sahələrdə ali təhsilli mütəxəssislərə böyük ehtiyac vardır, vəzifələrin böyük bir qismini əməli işçilər tutur, nazirliklər isə mütəxəssisləri qəbul etməkdən boyun qaçırlar. Bu, işə dövlət mənafeyi baxımından yanaşmamaq deməkdir.

Lakin nöqsanlar təkcə bundan ibarət deyildir. Ali məktəblər özləri mə'zunların yerlərə gəlməsinə və əməli işə başlamasına pis nəzarət edirlər. Yerli orqanlar da bu məsələ ilə pis məşğul olurlar. Mən belə hesab edirəm ki, mə'zunlar siz ali məktəb işçilərinin yaradıcılığımızın bəhrəsidirlər. Əgər istehsal dilinə çevirsək, onlar sizin istehsal etdiyiniz məhsuldur. Bu məhsulun nə kimi nəticələr verməsi, necə qiymətləndirilməsi məgər sizi maraqlandırmırmı?

Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, mütəxəssislərdən istifadə etməli olan bütün nazirliklər və baş idarələr, Dövlət Əmək Komitəsi öz işlərini kökündən yaxşılaşdırmalıdır. Mən belə hesab edirəm ki, biz ali təhsilli mütəxəssislərdən istifadə olunması işinə hər cəhətdən nəzarət etmək üçün Azərbaycan KP MK yanında xüsusi komissiya yaratmalıyıq. Sərbəst diplomlar verilməsinə qətiyyətli yol vermək olmaz. Moskva və Leningradın ali məktəblərinin mə'zunlarına gəldikdə isə, burada hər bir adam xüsusi uçotda, bizim ən ciddi nəzarətimiz altında olmalıdır.

Bir neçə kəlmə ali məktəblərin maddi-texniki bazası haqqında. On il ərzində çoxlu tədris korpusu, laboratoriya, yataqxana tikilmiş, ali məktəblərin inventarla, laboratoriya ilə, texniki vasitələrlə təchiz edilməsi üçün az iş görülməmişdir. Vaxtilə biz universitet şəhərciyinin tikilməsi

haqqında qərar qəbul etmişik. Kirovabadda Kənd Təsərrüfatı İnstitutu üçün tədris və yaşayış kompleksinin tikilməsi haqqında Azərbaycan KP MK-nın, SSRİ Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin qərarı qəbul edilmişdir. Görək, bu qərarlar həyata keçirilsin. Lakin bir neçə ildir ki, Respublika Dövlət Plan Komitəsi, Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, Nazirlər Soveti universitet şəhərciyinin tikintisinə başlamaq üçün lazımı tədbirlər görməmişlər. Mən belə hesab edirəm ki, bu ciddi qüsurdur və yoldaşlardan, xüsusən Nazirlər Sovetindən xahiş etmək istərdim ki, ən yaxın vaxtlarda bu məsələni nəzərdən keçirsinlər və 1981-ci ildə universitet şəhərciyi kompleksinin tikintisinə başlasınlar. Kənd Təsərrüfatı İnstitutuna gəldikdə isə, orada da tikinti işlərinə başlamaq vaxtı gəlib çatmışdır. Tikintinin baş planı yaxşı tərtib edilmişdir və onu həyata keçirmək lazımdır. Bununla birlikdə, mənə verilən mə'lumata görə, nazirlik və ali məktəblər inventar, laboratoriya avadanlığı, texniki vasitələr almaq üçün ayrılan vəsaitdən kifayət qədər istifadə etmirlər. Bu isə artıq bilavasitə sizin təşşirinizdir.

Tikinti nazirlikləri ali təhsil obyektlərinin tikintisinə özlərinin münasibətini dəyişməlidirlər. Zənnimcə, bu il və on birinci beşillikdə ali təhsil obyektlərinin tikintisini sür'ətləndirmək tədbirlərini Nazirlər Sovetində, bəlkə də, həmçinin, MK-da xüsusi olaraq nəzərdən keçirmək lazımdır. Görək, on birinci beşillik Azərbaycanda ali təhsil obyektlərinin geniş tikintisi beşilliyinə çevrilsin.

Yoldaşlar, Sov.İKP MK və SSRİ Nazirlər Soveti qərarının, Ümumittifaq müşaviresinin və respublika ali məktəb işçilərinin bugünkü müşaviresinin irəli sürdüyü tövsiyələrin yerinə yetirilməsi üçün Azərbaycan Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin, öz tabeliyində ali məktəblər olan başqa nazirliklərin və xüsusən rektorluqların, dekanlıqların, kafedraların, bütün ali təhsil pillələrinin iş üslubunu və metodlarını daha da təkmilləşdirmək lazımdır. Bu, ali məktəblərə partiya rəhbərliyinin daha da gücləndirilməsini, vilayət, şəhər, rayon partiya komitələrinin və xüsusən, ali məktəblərin partiya komitələrinin fəaliyyətinin qüvvətləndirilməsini tələb edir... Ali məktəblərin professor-müəllim hey'ətinin 50 faizini kommunistlər təşkil edir. Sizdə partiya təbəqəsi ən yüksəkdir, bu isə yaxşı cəhətdir...

Ali məktəblərdə komsomolçuların böyük bir ordusu təhsil ahr və işləyir. Komsomol MK-sının katibi Nəsirova yoldaş tədris prosesini və gənclərimizin mə'nəvi-siyasi tərbiyəsini daha da yaxşılaşdırmaq işində komsomol təşkilatlarının bütün qüvvələrindən istifadə etmək üçün komsomolun Mərkəzi Komitəsinin gördüyü tədbirlərdən danışdı. Bu işdə nöqsan hələ çoxdur və bütövlükdə komsomol təşkilatı qarşısında böyük vəzifələr durur.

Yoldaşlar, indiki müşavirə bir daha göstərdi ki, respublikanın ali məktəbi qarşısında nə kimi böyük və mə's'ul vəzifələr durur, o, sosializm cəmiyyətimizin həyatında nə kimi mühüm yer tutur. Bu vəzifələri sizlər, ali məktəbin nümayəndələri, Sovet Azərbaycanının diqqətəlayiq ziyalılarının şanlı dəstəsi yerinə yetirməli olacaqdır.

Yoldaşlar, siz Azərbaycanın ali məktəbinin təşəkkül və inkişafının 60 illik bir yolunu keçmişsiniz. Respublikanın intellektual potensialının yaradılmasında sizin xidmətləriniz böyükdür və bu potensial Azərbaycanın iqtisadiyyat və mədəniyyətinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Sizin çox zəngin təcrübəniz vardır. Əmin olmaq istərdim ki, siz bütün nailiyyətlərdən səmərəli istifadə edərək, Azərbaycan ali məktəbinin inkişafında yeni böyük müvəffəqiyyətlər qazanacaqsınız.

Sizin ən yaxın vəzifəniz dərs ilini başa çatdırmaqdan, yaxınlaşmaqda olan qəbul imtahanlarını yüksək ideya-siyasi və professional səviyyədə keçirməkdən, son dərəcə böyük əhəmiyyəti olan 1980-1981-ci dərs ilinə yaxşı başlamaqdan ibarətdir. Həmin dərs ili iki beşilliyin ayrıcındadır. Həmin dərs ili partiyamızın XXVI qurultayı ərəfəsində başlanacaqdır. Siz on birinci beşillikdə böyük və uğurlu iş üçün yaxşı hazırlaşmalısınız. Siz «Ali məktəbi daha da inkişaf etdirmək və mütəxəssislər hazırlanmasının keyfiyyətini yüksəltmək haqqında» Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarında irəli sürülən bütün vəzifələrin ardıcıl və dənədən yerinə yetirilməsi işini təşkil etməlisiniz.

TƏLƏBƏ QƏBULUNUN COĞRAFIYASI GENİŞLƏNİR

(Birinci kurs tələbələrini respublika partiyası və sovet fəalları ilə görüşündə nitqi; 26 avqust 1980-ci il)

Əziz yoldaşlar, dostlar!

Bu gün ölkənin həyatında, hər bir sovet adamının həyatında mühüm hadisə ərəfəsində biz birinci kurs tələbələri ilə ən'ənəvi görüşə toplaşmışıq. Milyonlarla sovet tələbələri, on milyonlarla məktəblilər bir neçə gündən sonra yeni dərs ilinə başlayacaq, yüksək bilik piramidasının yeni pilləsinə qədəm basacaqlar. Müəllimlər və valideynlər, partiya və sovet təşkilatları, ictimai təşkilatlar sentyabrın birinə sevinclə, həyəcanla, məs'uliyət hissi ilə hazırlaşdılar. Həmin gün üçün yeni məktəblər, ali məktəb korpusları və laboratoriyaları, texniki peşə e'malatxanaları istifadəyə verilir, yüz milyonlarla dərslik və kitab buraxılır. Bir sözlə, bütün ölkə yeni dərs ilini böyük və əziz bayram kimi qarşılayır.

İcazə verin, Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti və Nazirlər Soveti adından tələbələri və məktəbliləri, onların valideynlərini, müəllimlərini, ali məktəb və texnikum müəllimlərini, respublikanın bütün çoxmilli maarif və təhsil işçiləri ordusunu yeni dərs ili münasibətilə təbrik edirəm, onlara əmək müvəffəqiyyətləri, cansağlığı və səadət arzulayıram.

Ali məktəb auditoriyalarına ilk dəfə qədəm qoymağa hazırlaşan, öz bilikləri, sə'yələri və çalışqanlıqları sayəsində çətin müsabiqədən qalib çıxan və sovet tələbəsi adını daşmaq kimi yüksək şərəfə layiq görülən gənclər bir sentyabr ərəfəsində xüsusi həyəcan keçirirlər.

Bu gün respublika ali məktəblərinin birinci kurs tələbələrini iyirmi min nəfərlikdən çox dəstəsinin nümayəndələri təntənəli şərəitdə buraya, Lenin adına əzəmətli sarayın salonuna toplaşmışlar. Sizi və sizin şəxsinizdə Azərbaycan tələbələrini bütün yeni dəstəsini salamlamaq, qəbul imtahanlarında qazanılmış ləyaqətli müvəffəqiyyət, müstəqil tələbəlik həyatına ilk böyük addım münasibətilə səmimi-qəlbədən təbrik etmək mənim üçün olduqca xoşdur. İcazə verin, əmin olduğumu bildirim ki, siz ciddi oxumaqla, seçdiyiniz peşəyə yiyələnmək üçün hər

gün səmərəli çalışmaqla sizə göstərilən e'timadı doğruldacaq, şərfli ada – sovet tələbəsi adına layiq olacaq, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər kimi yetişəcək, kommunizm quruculuğuna öz töhfənizi verəcəksiniz.

Bu gün bu salonda respublikamızın tələbələrini Moskvanın, Leninqradın, digər şəhərlərin ali məktəblərində təmsil etmək kimi xüsusi şərf və e'timada layiq görülən oğlanlar və qızlar da vardır. İki min beş yüzədək abituriyent ölkənin ən yaxşı ali məktəblərinə getməyə can atırdı. Qəbul tələbləri çox yüksək idi və qəbul imtahanlarını yalnız «yaxşı» və «ə'lə» qiymətlə verən ən layiqli gənclər tələbələr sırasına daxil edilmişdir. Siz öz üzərinizdə xüsusilə çox işləməli, sə'ylə və əzmə oxumalı, ölkənin görkəmli ali məktəblərinin tələbələri qarşısında duran yüksək vəzifələri yerinə yetirməlisiniz. Əminik ki, Moskvanın, Leninqradın, ölkənin digər şəhərlərinin ali məktəblərinin birinci kurslarına Azərbaycandan gedən gənclər lazımı mə's'uliyətlə, göstərilən e'timadı dərinədən başa düşməklə tələbəlik həyatına fəal qoşulacaq, respublikamızı ləyaqətlə təmsil edəcəklər. İcazə verin, sizə böyük məvəffəqiyyətlər, möhkəm cansağlığı və səadət arzulayım.

Əziz dostlar! Siz müstəqil tələbəlik həyatına tarixi nailiyyətlərlə zəngin olan əlamətdar vaxtda atılırsınız...

Siz tələbəlik həyatına Sovet Azərbaycanının 60 illiyini bütün ölkənin böyük və fərəhli bayram kimi qeyd etdiyi bir ildə qədəm qoyursunuz. Respublikanın yubileyi... 60 il ərzində respublikamızın necə yüksək tərəqqi zirvələrinə qalxdığını, necə diqqətəlayiq nailiyyətlər qazandığını bir daha inandırıcı şəkildə göstərmişdir. Oktyabr bayrağı altında... Azərbaycan xalqı əsrlərə bərabər yol keçmiş, vaxtı ilə geridə qalan diyarı ölkəmizin qardaş xalqlarının, ən əvvəl böyük rus xalqının köməyi ilə çiçəklənən respublikaya, qabaqcıl iqtisadiyyat, elm və mədəniyyət respublikasına çevirmişdir. Dünya tarixində misli görünməmiş sosial tərəqqinin, bəlkə də ən tə'sirli və ibrətamiz nailiyyətlərindən biri Sovet hakimiyyəti illərində respublikamızda baş vermiş mədəni inqilabdır.

İnqilabdan əvvəl Azərbaycanda vur-tut onlarca ali təhsilli mütəxəssis olduğu halda, indi 17 ali məktəbdə 100 mindən çox tələbə oxuyur.

Fəxr etməlisiniz ki, siz də bu dəstəyə qoşulmuşunuz. Həmişə yadda saxlamalı və qiymətləndirməlisiniz ki, sizin üçün təhsil hüququnu, oxumaq imkanını babalarınız və ulu babalarınız Sovet hakimiyyəti uğrunda inqilabi mübarizədə qazanmışlar. Siz doğma respublikanın nailiyyətləri ilə fəxr etməli, onun sabahı haqqında fikirləşməli, Vətənin rifahı naminə əməyə fəal hazırlaşmalıyıq. Ona görə ki, sabah məhz siz və yaşıdlarımız nailiyyətlərimizi artırmalı, daha böyük müvəffəqiyyətlər qazanmalıyıq. Sizin nəsil quruculuq estafetini qəbul etməli, irəliyə getməli, yeni zirvələrə yüksəlməlidir.

Sizin birinci dərəcəli partiyamızın və ölkəmizin həyatında çox böyük tarixi əhəmiyyətə malik görkəmli hadisə ilə bir vaxta düşür...

Onuncu beşillikdə iqtisadiyyatın inkişafında sosial münasibətlər, elm, mədəniyyət və təhsil sahəsində qazanılmış müvəffəqiyyətlər sovet adamlarının, xüsusilə böyüməkdə olan nəslin, gənclərimizin kommunizm şüurunun formalaşdırılmasına, onların mə'nəvi tərbiyəsinə və təkmilləşdirilməsinə dair çox mühüm və geniş miqyaslı vəzifələrin yerinə yetirilməsi ilə qırılmaz surətdə bağlıdır...

Onuncu beşillik respublikamız üçün misilsiz yüksəliş mərhələsi, böyük əmək nailiyyətləri ilə, mühüm ictimai-siyasi hadisələrlə zəngin bir dövr olmuşdur. Beşilliyin pillələri sənaye və kənd təsərrüfatı istehsalının ardıcıl surətdə artması, Azərbaycan iqtisadiyyatının keyfiyyət göstəricilərinin durmadan yaxşılaşması, iqtisadiyyatın sosial strukturunun arası kəsilmədən təkmilləşməsi, xalqın rifahının yüksəlməsi, elm və mədəniyyətin çiçəklənməsi ilə səciyyələnilir. Respublikamız dalbadal on ildir ki, Ümumittifaq sosializm yarışının önündə gedir, dalbadal on ildir ki, Sov.İKP MK-nın, SSRİ Nazirlər Sovetinin ÜHİMŞ-in və ÜLKGİ MK-nın keçici Qırmızı bayraqlarına layiq görülür. Sənaye və kənd təsərrüfatı məhsulu istehsalına dair onuncu beşillik planların vaxtından əvvəl yerinə yetirilməsi Sovet Azərbaycanı zəhmətkeşlərinin yaradıcılıq nailiyyətlərinin zirvəsi, Sov.İKP XXV qurultayının qərarlarını yerinə yetirmək uğrunda onların fədakar mübarizəsinin nəticəsidir. Azərbaycan SSR onuncu beşilliyi dörd il iki ay yarım ərzində yerinə yetirmişdir...

Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi ən mühüm xalq təsərrüfatı problemlərinə, respublika iqtisadiyyatının, elm və mədəniyyətinin sür'ətli inkişafına daimi qayğı göstərməklə və çox böyük diqqət yetirməklə bərabər, ali məktəblərimizin fəaliyyətini daha da təkmilləşdirməyə, onların mədki-texniki bazasını möhkəmlətməyə, gələcək mütəxəssislərin nəzəri və əməli hazırlığının keyfiyyətini yüksəltməyə böyük əhəmiyyət verir.

Son illər respublikamızda ali məktəblərin fəaliyyətinin bütün sahələrini xeyli yaxşılaşdırmaq, ali və orta ixtisas təhsilinin keyfiyyətini, tələbə gənclər arasında tərbiyə işinin səmərəliliyini yüksəltmək mümkün olmuşdur. Biz çalışırıq ki, ali məktəblər ən yüksək səriştəliliyi dərin partiyalılıqla, ümumxalq mənafeyinə qayğı ilə birləşdirən, iqtisadi siyasətin mahiyyətini yaxşı başa düşən, təfəkkürü geniş olan, dövlət miqyasında düşünən mütəxəssislər, mətin ideyalı, fəal siyasi döyüşçülər, alovlu beynəlmiləlçi vətənpərvərlər hazırlansınlar.

Bu ilin mayında ali məktəb işçilərinin Azərbaycan KP MK tərəfindən keçirilmiş respublika müşavirəsində ali məktəb problemləri və ali məktəblərin vəzifələri haqqında ciddi söhbət olmuş, partiya tələbkarlığı ilə danışılmışdır. Müşavirə respublika ali məktəblərinin işini tənqidi ruhda hərtərəfli təhlil etmiş, nöqsanları aşkara çıxarmış, onları aradan qaldırmaq üçün, «Ali məktəbləri daha da inkişaf etdirmək və mütəxəssislər hazırlığının keyfiyyətini yüksəltmək haqqında» Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarını əməli surətdə həyata keçirmək üçün tədbirlər müəyyən etmişdir. Ümidvarıq ki, müşavirənin tövsiyələri və materialları ali məktəblərimizin fəaliyyətinin daha da yaxşılaşmasına, mütəxəssislər hazırlığı və tərbiyəsi işinin keyfiyyətinin hər vasitə ilə yüksəldilməsinə, ali məktəblərin istehsalatla, ictimai praktika ilə əlaqələrinin möhkəmləndirilməsinə kömək edəcəkdir.

Tələbələr kontingentinin formalaşdırılması, ən qabiliyyətli, ən bilikli oğlan və qızların seçilib qəbul edilməsi ali məktəblərin fəaliyyətində mühüm vəsildir. mütəxəssislər hazırlığının keyfiyyətinə bilavasitə tə'sir göstərən amildir.

Ali məktəblərə qəbul mühüm ictimai-siyasi kampaniyadır və ali məktəbin bütün işinin keyfiyyəti, səmərəliliyi qəbulun nəticələrindən çox asılıdır. Bunu nəzərə alaraq Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi ali məktəblərə qəbulu daha da təkmilləşdirmək işinə xüsusi əhəmiyyət verir. Bu istiqamətdə ardıcıl tədbirlər görülməsi bizə abituriyentlərin ən hazırlıqlı hissəsinin seçilib ali məktəblərə qəbul edilməsi üçün səviyyəsini xeyli yüksəltmək imkanı vermişdir.

Ali məktəblərə abituriyentlərin tələbkarlıqla və obyektivliklə seçilib qəbul edilməsi tələbələrin təhsilinin keyfiyyətcə yaxşılaşmasına səbəb olmuşdur. Tələbələr arasında fəhlələrin, kolxozçuların, fəhlə və kolxozçu uşaqlarının sayı xeyli artmış, 1969-cu ildəki 59 faiz əvəzinə, bu il 69,8 faiz təşkil etmişdir. Ali məktəblərin birinci kurs tələbələrinin bilik səviyyəsi ildən-ilə yüksəlir, dərsləri mənimsəməklə əlaqədar olan yayımına halları azalır, ümumən respublika ali məktəblərinin fəaliyyətini göstəriciləri yüksəlir. Tələbə qəbulunun coğrafiyası genişlənməmişdir. İndi, hətta burada əyləşən gənclər arasında respublikanın əslində bütün rayonlarının, o cümlədən dağlıq və uzaq rayonların nümayəndələri vardır. Bu işdə ən yaxşı ali məktəb müəllimləri, görkəmli professorlar fəal iştirak edirlər, məktəb müəllimləri, müəssisələrin rəhbərləri, ictimai təşkilatların nümayəndələri bu işə cəlb olunurlar.

Əziz yoldaşlar, görülmüş tədbirlərin nəticələrini, respublikada yarıdılmış olan və ən ləyaqətliyərin üzünə ali təhsil yollarını açan əlverişli şəraiti siz öz təcrübənizdə, öz təhsilinizdə yəqin edə bilmişsiniz. Bunun sayəsində cari ildə qəbul imtahanlarında iştirak edən 45 min oğlan və qızın ən bilikliyələri seçilib ali məktəblərin gündüz şöbələrinə qəbul olunmuşlar.

Bu il respublikanın ali məktəblərinə qəbulun yekunları, bir çox abituriyentlərin yüksək qiymətlər alması orta məktəb məzunlarının bilik səviyyəsinin yüksəldiyini göstərir və biz buna sevinməyə bilmərik. Respublika ali məktəbləri rektorluqlarının, partiya və komsomol təşkilatlarının, professor-müəllim heyətinin, Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinin tələbə qəbulunu təşkil etmək sahəsində böyük və faydalı işini qeyd etmək istəyirəm.

Gənclərin böyük bir qrupu – 707 nəfəri Moskvanın, Leninqradın, ölkənin digər şəhərlərinin adlı-sanlı ali məktəblərinin birinci kurslarına daxil olmuşdur. Bundan əlavə, 138 nəfər hazırlıq şöbələrinə götürülmüş, başqa şəhərlərin ali məktəblərinin yuxarı kurslarına köçürülmüş, habelə müliki aviasiya institutlarına qəbul edilmişdir. Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, respublika hökuməti oğlan və qızların nümayəndələrinin başqa şəhərlərin ali məktəblərində oxumasını yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlamaq üçün mühüm vəsaitə hesab edir və bu problemə xüsusi əhəmiyyət verir.

Azərbaycanın gənc elçiləri sentyabrın 1-də ölkənin 150-dən çox ali məktəbinin tələbə auditoriyalarına qədəm qoyacaq, təqribən 250 ixtisas üzrə təhsil alacaqlar. Ölkənin ən adlı-sanlı ali məktəbləri Azərbaycan gənclərini məmnuniyyətlə qəbul edirlər. M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universiteti, Moskva Energetika İnstitutu, D.Mendeleyev adına Moskva Kimya Texnologiyası İnstitutu, Leninqrad Politexnik və Elektrotexnika İnstitutları, Kiyev Politexnik İnstitutu, Dnepropetrovsk Metallurgiya İnstitutu, Xarkov Radioelektronika İnstitutu və bir çox başqa institutlar respublika üçün yüksək ixtisaslı kadrların əsl mənbəyi olmuşdur.

Biz on il ərzində ölkənin ali məktəblərinə 4.662 tələbə göndərmişik. Bu il qəbul edilən tələbələr də indi onların sırasına daxil olurlar. 500-dən çox gənc mütəxəssis respublikaya qayıtmışdır və sənaye müəssisələrində, kənd təsərrüfatında, elmi idarələrdə və təhsil ocaqlarında çalışır. Onların əksəriyyəti istehsalın mürəkkəb məsələlərini müstəqil həll edir, öz təsərrüfatının və ya istehsalının inkişaf perspektivlərini aydın görür, işə tam məs'uliyətlə yanaşır. Biz şadiq ki, bir çoxları artıq orta pillə komandirləridir, sahələrdə, şöbələrdə rəhbərlik onlara e'tibar edilmişdir. Bu gün burada çıxış edən A.Əzizov D.Mendeleyev adına Moskva Kimya Texnologiyası İnstitutunu cəmi iki il bundan əvvəl qurtarmışdır, indi isə böyük bir müəssisənin – Kalinin adına Bakı tikinti materialları kombinatının baş texnoloqudur. Bu il biz yüksək ixtisaslı kadrların on il ərzində ən böyük dəstəsini – 400 nəfərini gözləyirik. On birinci beşillikdə isə başqa şəhərlərin ali məktəblərindən respublikaya 2.500 mütəxəssis qayıdacaq və onlar Azərbaycan xalq təsərrüfatının 80-dən çox sahəsində işləyəcəklər...

Vətənimizin paytaxtı Moskvada, ölkənin digər şəhərlərində respublikamızın gənclərinin mükəmməl təhsil alması, yaxşı yaşaması və dinclənməsi üçün hər cür şərait yaradılmışdır. İcazə verin, Azərbaycanın oğlan və qızlarına qayğı, diqqət və yardım göstərdikləri üçün ali məktəblərin rəhbərlərinə, partiya, həmkarlar ittifaqı, komsomol təşkilatlarına Azərbaycan KP MK və respublika hökuməti adından, Azərbaycanın bütün zəhmətkeşləri adından səmimi təşəkkürümüzü bildirim.

Biz fəxr edirik ki, ölkənin ali məktəblərində respublika gənclərinin hoqqıqəton ən yaxşı nümayəndələri, sovet tələbəsi adını yüksək tutan, öz təhsili və işləri ilə e'timadı doğruldan gənclər oxuyurlar. Bu, ən əvvəl, oğlan və qızları seçib ölkənin ali məktəblərinə təhsilə göndərmək sahəsində bütün işlərin yaxşılaşdırılması nəticəsində mümkün olmuşdur. Bu il təhsilə göndərilənlərin təqribən 70 faizi fəhlələr, kolxozçular və onların uşaqlarıdır. Fərəhli haldır ki, onların arasında orta məktəbləri medalla qurtaranlar, texnikumları fərqlənmə ilə bitirənlər, tərifnamə alanlar, olimpiadaların, yaradıcılıq baxışlarının və müsabiqələrin qalibləri çoxdur.

Biz, şübhəsiz, sevinirik ki, ölkənin ali məktəblərində Azərbaycandan olan tələbələrin müvəffəqiyyət faizi keçən dərs ilində Ümumittifaq səviyyəsindən yüksək olmuşdur və ildən-ildə artır. Respublika elçilərinin əksəriyyəti vicdanla oxuyur, ali məktəblərin ictimai həyatında fəal iştirak edir. Azərbaycandan olan tələbələrin 17 nəfəri sovet ali məktəbinin bayraqları sayılan M.V.Lomonosov adına Moskva Universitetinin təhsil ə'lacısıdır. Onların arasında fizika fakültəsinin tələbələrindən Nazim Əsədullayev, Nəriman Rzaquliyev, Elçin Xəlilov, gələcək geoloq Məzahir Dadaşov, filosof Ceyhun Yolçuyev, psixoloq Qalina Kozlova, hüquqçu Ələsgər Tağıyev, tarixçi Rafiq Axundov və başqaları vardır. Yardımlı rayonundan çoban oğlu Tahir Xaniyev müsabiqə imtahanlarını müvəffəqiyyətlə verərək Moskva Dövlət Universitetinin mexanika-riyaziyyat fakültəsinə qəbul edilmişdir. O, universitetdə ehtimal nəzəriyyəsi problemləri ilə məşğul olmuşdur, təhsili yaxşı və ə'la qiymətlə başa çatdırır, azərbaycanlı tələbələr şurasına başçılıq edir. Xaçmaz rayonundan olan gələcək geoloq, təhsil ə'lacısı Eldar Məmmədov bu il özünün ilk çap əsərini hazırlamışdır. Onun kurs işi ən yaxşı əsərlər sırasında MDU-nun xüsusi məcmuəsinə daxil edilmişdir.

Leninqrad, Kiyev, Dnepropetrovsk, Voronej, Rostov ali məktəblərində, bir sözlə, tələbələrimizin oxuduğu bütün ali məktəblərdə də dərs ə'ləçiləri az deyildir.

İcazə verin, əmin olduğumu bildirim ki, başqa şəhərlərin ali məktəblərinin tələbələri sıralarında Azərbaycan elçilərinin yeni dəstəsi bu gözəl ən'ənələrə sadıq qalacaq, onları zənginləşdirəcək, yalnız yaxşı və ə'la qiymətlə oxuyacaq, respublikamızı ləyaqətlə təmsil edəcəkdir.

Biz azərbaycanlı gənclər sırasından Sovet Ordusu üçün zabıt kadr-ları hazırlanmasına böyük əhəmiyyət veririk. Şadıq ki, bütün qoşun növlərinin gənc müdavimləri, respublikamızın bu il hərbi ali məktəblərə qəbul edilmiş 750-dən çox gəncinin nümayəndələri bu gün bu salonda əyləşmişlər. Azərbaycan KP MK-nın təşəbbüsü ilə yaradılmış C.Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış məktəbin gözəl fəaliyyətini qeyd etmək istəyirəm. Məktəbin 105 mə'zununun hamısı bu il ali hərbi məktəblərə daxil olmuşdur. Yoldaşlar, sizi Sovet Ordusu sıralarına qəbul edilməyiniz münasibətilə təbrik edirəm, rəşadətli Silahlı Qüvvələrimizin döyüş ən'ənələrinə layiq olmağınızı arzulayıram.

Əziz dostlar! Siz tələbəlik illərinə, müstəqil həyat dövrünə qədəm qoyursunuz. Xalqın ümumi yaradıcı əməyinə sizin töhfəniz ə'la və yaxşı oxumaqdır. Gələcək mütəxəssis bütün həyatı boyu ona xidmət edəcək bilik ehtiyatını məhz tələbəlik illərində toplayır. Qoy, təhsil illəri sizin üçün dərin və möhkəm bilik uğrunda yorulmadan mübarizə aparmaq illəri olsun!

Yalnız yorulmaq bilməyən, arxayınlaşmadan və laqeydləşmədən hər gün nə işə yeni bir şey öyrənməyə can atan adamlar təhsildə, elmdə qələbə çala bilərlər. Bilik sizin bütün professional fəaliyyətinizin bünövrəsidir. Biz gələcək istehsalat komandirinin ixtisas dərəcəsinə laqeyd baxa bilmərik. Siz seçdiyiniz ixtisasa hərtərəfli yiyələnmək üçün əzmlə, qətiyyətlə, məqsədyönlü çalışmalısınız. Yadda saxlayın ki, öz ixtisasınıza yaradıcılıqla yiyələnməyiniz üçün sizə hər cür şərait yaradılmışdır, ölkənin və respublikanın ali məktəblərinin gözəl kitabxanaları və qiraətxanaları, laboratoriyaları və fənn kabinetləri sizin sərəncamınızdadır. Bütün bunların qədrini

bilin və... gözəl gələcəyi yaradanların ön sıralarında getmək üçün bunlardan maksimum səmərəli istifadə edin.

Təhsil illərində qazanılmış bilik möhkəm və dərin olmalıdır. Biliyi hafizənin gücünə deyil, əsasən, təfəkkür gücünə əldə etməyə çalışın, onda qazanılmış bilik əqidəyə çevrilir.

Siz bu və ya digər nəzəri müddəaları nəinki dərinədən öyrənməli, həm də öz biliklərinizi tətbiq etməyi bacarmalısınız. Tələbəlik illərində hər biriniz nəinki oxumalı, həm də praktika keçməlisiniz. Tələbəlik həyatının bu mühüm mərhələsinə diqqətinizi xüsusi cəlb etmək istəyirəm. Məhz burada, istehsalatda tələbə nəzəri biliklərdən istifadə edərək əməli təcrübə qazanır...

Ali məktəb qurtaran sovet mütəxəssisi təkcə öz işinin yaxşı bilicisi olmaqla qalmır. O, ən əvvəl ahəngdar inkişaf etmiş şəxsiyyətdir. Tələbədə mə'nəvi yetkinlik, həyata dərin elmi-fəlsəfi münasibət nə qədər tez başlanarsa, onun əmək, yaradıcılıq taleyi bir o qədər uğurlu olar.

Həyatımızın hər günü kommunizmin mə'nəvi ideallarına sovet gənclərinin sədaqətini məndirici şəkildə təsdiq edir. Gənclərin mə'nəvi sağlamlığı üçün cəmiyyətimizdə hər cür şərait yaradılmışdır... Sovet gəncləri Sov.İKP-nin daxili və xarici siyasətini, bu siyasətin humanizmini, sinfi prinsiplərini, ardıcıl beynəlmilətçiliyini səmimi-qəlbədən müdafiə edirlər. Gənclərdə vətəndaşlıq hissələrinin tərbiyə edilməsi ali məktəblərin professor-müəllim kollektivlərinin və partiya təşkilatlarının ən mühüm vəzifəsidir; onlar gəncləri yaradıcı əməyə hazırlamalı, hər bir gəncə sosial yetkinlik, ideya mətinliyi və yüksək vətənpərvərlik hissələri aşılamalıdır.

... Xalq səadəti uğrunda, bütün bəşəriyyətin parlaq gələcəyi uğrunda mübarizədə öz iştirakını hiss etmək sovet adamlarının bütün nəsillərini birləşdirir, onların həyatına dərin mə'nə verir və sosial yaradıcılığın güclü mənbəyidir. Mə'nəvi borc kimi yüksək anlayışlarla yanaşı, siz yaşlılara hörmət, nümunəvi davranış, həssaslıq kimi sadə, lakin mühüm həqiqətləri də yadda saxlamalısınız. Gənclərin fəal həyat mövqeyi bizə yabançı olan burjuva ideologiyasına qarşı, sovet həyat tərzinə zidd nə varsa hamısına: mə'nəvi yoxsulluğa və laqeydliyə qarşı amansız mübarizə aparılmasını nəzərdə tutur...

Sovet tələbəsi müasir mədəni insan olmalı, incəsənətdən yaxşı bəş çıxarmalı, musiqini başa düşməli və duymalı, teatrı bilməlidir. Bakı ölkənin ən böyük mədəniyyət mərkəzlərindən biridir. Bakı teatrlarının, muzeylərinin, mədəniyyət saraylarının qapıları üzünüzdə geniş açılmışdır. Təhsilin ilk günlərindən istirahətinizi elə təşkil etməyə çalışın ki, o, mümkün qədər məzmunlu, maraqlı və faydalı olsun.

Moskvaya, Leningrada, ölkənin digər şəhərlərinə oxumağa gedən gənclərin böyük imkanları vardır. Siz tələbəlik həyatının ilk günlərindən rus xalqının, digər qardaş xalqların zəngin mədəni sərvətlərinə həvəslə yiyələnməli, beynəlmilət tələbə qardaşlığının ayrılmaz tərkib hissəsi olmalı, öz işləriniz, hərəkətləriniz və sözlərinizlə bu qardaşlığı gücləndirməli və möhkəmləndirməli, özünüzdə əsl beynəlmilətçi kimi, sovet xalqının nümayəndəsi, çoxmillətli böyük Sovet Vətəninə qurucusu və sahibi kimi tərbiyə etməlisiniz.

Sovet xalqının siyasi, iqtisadi və mə'nəvi birliyinin daha da möhkəmlənməsinə kömək edən beynəlmilət qardaşlıq dilinə, rus dilinə təhsil illərində ana dilinizlə yanaşı mükəmməl yiyələnmək sizin vəzifənizdir...

Əziz dostlar! Siz yeni müstəqil həyatın astanasındasınız. Gələcək peşəyə doğru ilk addımınızı atmışsınız. Böyük sə'yələr bahasına, qətiyyət və bilik sayəsində məqsədinizə çatmışsınız. Öz qarşınıza ilk günlərdən yaxşı oxumaq və sizə göstərilən e'timadı doğrultmaq vəzifəsini qoyun. Axı, ali təhsil almaq böyük şərəfdir. Bunu yadda saxlayın və öz təhsilinizlə, sosial fəallığınızla bütün işlərdə nümunə olmağa çalışın. Sizə möhkəm cansağlığı və təhsildə böyük müvəffəqiyyətlər arzularım!...

XALQIMIZIN TƏHSİL SALNAMƏSİNDƏ MÜHÜM MƏRHƏLƏ

(Tələbə gənclərin respublikanın partiya və sovet fəalları ilə görüşündə nitqi; 29 avqust 1981-ci il)

Hörmətli yoldaşlar!

Əziz gənc dostlar!

Biz buraya ölkəmizin həyatında mühüm ictimai-siyasi hadisə ətrafında toplaşmışıq: sentyabrın 1-də on milyonlarla gənc sovet vətəndaşı ümumtəhsil məktəblərinin və institutların, texnikumların və texniki peşə məktəblərinin sinif otaqlarına və auditoriyalarına qədəm qoyacaqdır. Bütün şagirdlər və tələbələr üçün böyük və fərəhli bayram – yeni dərslər ili başlanacaqdır.

1 sentyabr günü müəllimlər üçün də böyük və fərəhli bayramdır. Çünki öz biliyini, qabiliyyətini, qüvvəsini kommunizm qurucularının boy atmaqda olan nəslinin tərbiyəsinə sərf etməkdən daha böyük səadət yoxdur. Aydın ki, 1 sentyabr günü tədris müəssisələrinin qarısından girən gənclərin valideynləri, dostları və yaxın adamları üçün də bayramdır.

Cəmiyyətimizdə uşaqların və gənclərin tərbiyəsi ümumxalq işidir. Gənc nəslin hazırlığında, gənclərin mədəniyyətinin zənginləşdirilməsində irəliləyən doğru yeni addım olan hər bir dərslər ili Sovet dövlətinin salnaməsində əlamətdar mərhələdir.

Əziz dostlar, izin verin. Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, Respublika Ali Sovetinin Rəyasət Heyəti və Nazirlər Soveti adından sizi və sizin şəxsinizdə bütün oxuyan gəncləri, onların valideynlərini, ümumtəhsil məktəblərinin, ali məktəblərin, texnikumların və texniki peşə məktəblərinin müəllimlərini yeni dərslər ilinin başlanması münasibətilə hərərətə və səmimi təbrik edirəm. Biz bütün şagirdlərə və tələbələrə, onların hamı və tərbiyəçilərinə səmimi-qəlbədən təhsildə və əməkdə əla müvəffəqiyyətlər, möhkəm cansağlığı, böyük səadət arzulayıyıq!

1981-ci ilin birinci kurs tələbələri respublikanın və ölkənin ali məktəblərində oxumaq hüququnu böyük və gərgin sə'yə bahasına, möhkəm

bilik, əməksevərlik və çalışqanlıq sayəsində qazanmışlar. Əziz dostlar, özümüzlə gələn bütün təhsil illərində, qoy, işiniz avand olsun, inadlı əməyiniz və yaradıcılıq axtarıqlarınız müvəffəqiyyətlə nəticələnsin.

Məktəbə ilk dəfə qədəm qoyan uşaqlar – respublikanın şanlı əməkçilərinin övladları və nəvələri – birinci sinif şagirdləri sentyabrın birini, əlbəttə, həyəcanla gözləyirlər. Tamamilə əmin ki, balacalar özlərinə xas olan həvəs və nikbinliklə yeni şəraitə tez alışacaq, bitiklərin zirvələrinə doğru gedən çətin yolda inamla irəliləyəcəklər.

Yoldaşlar! Siz doqquzuncu və onuncu beşilliklərdə respublikamızın necə böyük müvəffəqiyyətlər qazandığını bilirsiniz. Bu beşilliklər sənayenin və kənd təsərrüfatının, elm və mədəniyyətin bütün sahələrinin dinamik və proporsional inkişafının daimi yüksək sürəti ilə, kütlələrin ictimai-siyasi fəallığının artması, onların siyasi və mədəni-mədəniyyət səviyyəsinin yüksəlməsi, hər yerdə sağlam mədəni iqlimin bərqərar edilməsi ilə əlamətdardır. Biz dərin razılıq hissilə qeyd edirik ki, respublika zəhmətçilərinin müvəffəqiyyətlərinin əsası partiya təşkilatlarının mübarizliyinin güclənməsindən, kommunistlərin avanqard rolunun artmasından ibarətdir.

«Azərbaycan iri addımlarla irəliləyir!» Leonid İliç Brejnevün üç il əvvəl Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərinə Lenin ordeni təqdim edərkən dediyi bu sözlər respublika zəhmətçilərinin qələbədən qələbəyə doğru gedən yolunu işıqlandırır.

Respublikamız yeni onilliyə güclü iqtisadi, elmi-texniki və mədəni potensialla, getdikcə daha mürəkkəb və daha geniş miqyaslı vəzifələri yerinə yetirməyə qabil olan hazırlıqlı, iş sədaqətli kadrların böyük bir ordusu ilə qədəm qoymuşdur. Maddi istehsal sahəsinə 70-ci illərdə gələn mütəxəssislər onların arasında ləyaqətli yer tuturlar. Bu gün biz bu mütəxəssislərin şəxsinə Sovet Azərbaycanının bütün gənclərinə fədakar, təşəbbüskar əməyə görə təşəkkürümüzü bildiririk. Əziz oğlanlarımız və qızlarımız, Azərbaycan partiyası təşkilatının, zəhmətçilərinin döyüş, əmək və beynəlmiləl əməkdaşlığına sədaqətinizə görə sağ olun.

Sov.İKP XXVI qurultayının və Azərbaycan KP XXX qurultayının qərarlarını həyata keçirən respublika fəhlə sinfi, kolxozçu kəndliləri, ziyalıları işin səmərəliliyini və keyfiyyətini yüksəltmək uğrunda sosia-

lizin yarışını genişləndirərək, on birinci beşillikdə inamla start götürmüşlər. Sənaye istehsalı planları hər ay artıqlamasıyla yerinə yetirilir. Əmək məhsuldarlığı xeyli artmış, sənayenin keyfiyyət göstəriciləri yüksəlmişdir. Kənd təsərrüfatı bitkilərinin rekord məhsulu uğrunda, heyvandarlığın yüksək məhsuldarlığı uğrunda qətiyyətlə mübarizə aparırlar. İnşaatçılarımız yaxşı işləyirlər, müəyyən edilmiş səkkiz aylıq tapşırıqlar, demək olar, bütün əsas göstəricilər üzrə artıqlamasıyla yerinə yetirilmişdir.

Yoldaşlar! Sov.İKP XXVI qurultayı sovet həyat tərzinin mə'nəvi əsaslarını daha da möhkəmlətməyin zəruri olduğunu qeyd etmişdir. Azərbaycan təhsilçilərinin 70-ci illərdəki nailiyyətlərində elm və mədəniyyət son dərəcə mühüm rol oynamışdır. Kütlələrin mədəniyyətinin şah damarı xalq maarifidir. Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi partiyamız və hökumətin göstərişlərini rəhbər tutaraq, təhsilçilərin bütün təhsil və tərbiyəsi işini kökündən yaxşılaşdırmaq, xalq maarifi, ali və orta ixtisas təhsili sistemini təkmilləşdirmək, məktəblilərin hazırlıq keyfiyyətini yüksəltmək üçün böyük işlər görmüşdür. Mərkəzi Komitənin tədbirləri sayəsində təhsil ocaqlarında və orqanlarında vəziyyət sağlamlaşmış, orta və ali məktəblərin işinə tələbkarlıq artırılmış, elmilik, obyektivlik və səriştəlilik prinsipləri bərqərar edilmişdir...

... Doqquzuncu və onuncu beşilliklərlə ümumtəhsil məktəblərini bir milyondan çox adam bitirmişdir. Dövlət vəsaiti və kolxozların vəsaiti hesabına 660 mindən çox şagird yeri olan məktəblər istifadəyə verilmişdir. Xalq təsərrüfatının tələbatı nəzərə alınaraq, 1976–1981-ci illərdə respublikanın ali məktəblərində 23 yeni fakültə və 72 yeni kafedra açılmışdır. 1981-ci ildə yeni, sayca 18-ci ali məktəb – Kirovabadda Azərbaycan Texnologiya İnstitutu yaradılmışdır.

İnamla demək olar ki, ötən onillikdə ali məktəblərimiz həm miqdar, həm də keyfiyyətcə artmış, respublika xalq ziyahlarının bütün dəstələri üçün ən mühüm kadr mənbəyi kimi onun rolu və əhəmiyyəti yüksəlmişdir. Partiya və hökumət respublika ali məktəblərinin fəaliyyətinə yüksək qiymət vermişlər. Bir sıra ali məktəblər dövlət mükafatlarına layiq görülmüşdür. Ali məktəb işçilərinin böyük bir qrupu SSRİ orden və medalları ilə təltif edilmiş, Azərbaycan SSR fəxri adlarına layiq görülmüşdür.

Orta ixtisas məktəbləri şəbəkəsində əsaslı dəyişikliklər baş vermişdir – texnikumların, texniki peşə məktəblərinin sayı çoxalmışdır. Başlıcası isə kütləvi peşə kadrları hazırlanması, fəhlə sinfi sıralarının artırılması keyfiyyəti yüksəlmişdir. Doqquzuncu və onuncu beşilliklərdə texniki peşə təhsili sistemində, demək olar, 440 min nəfər ixtisaslı fəhlə hazırlanmışdır. Onların arasında bir çox istehsalat qabaqcılları, yenilikçilər, sosializm yarışında irəliləməyə gedənlər də vardır.

Bir sözlə, ötən illərdə xalq maarifinin inkişafı üçün çox iş görülmüşdür. Lakin nailiyyətlərlə kifayətlənməyə bizim heç bir əsasımız yoxdur. AXI, cəmiyyətimiz inkişaf etdikcə mütəxəssislərin hazırlıq səviyyəsi və keyfiyyəti daha böyük əhəmiyyət kəsb edir, deməli, biz tədris müəssisələrinin fəaliyyətinə daha yüksək tələblər verməliyik. Sov.İKP XXVI qurultayının irəli sürdüyü fundamental vəzifə – böyüməkdə olan nəslin təhsil, təlim və tərbiyə işinin hər vasitə ilə təkmilləşdirilməsi vəzifəsi bizdən bunu tələb edir...

On birinci beşilliyin birinci ili olan 1981-ci ildə respublika məktəbliləri ordusuna yeni böyük bir dəstə daxil olmuşdur. 133 min nəfər uşaq birinci sinif gedəcəkdir. Ali məktəblərin birinci kurslarına 21.400 adam qəbul edilmişdir. 87.600 adam ilk dəfə texnikumlarda və texniki peşə məktəblərində təhsilə başlayacaqdır.

Yeni daxil olanların sosial siması necədir, ali məktəblərin birinci kurs tələbələri kimlərdir, onlar elmin zirvələrini fəth etməyə hansı birləşməyə gedirlər? Qəbul imtahanlarının yekunlarında bu suallara da cavab vardır. Ali məktəblərin birinci kurslarına daxil olanların təqribən 70 faizi fəhlələr, kolxozçular və ya onların ailə üzvləridir. Halbuki, vaxt var idi onlar daxil olanların heç yarısını da təşkil etməzdilər. Coğrafiya geniş təmsil olunmuşdur: buraya gəlmiş birinci kurs tələbələri əslində Azərbaycanın bütün rayonlarını, o cümlədən həm dağlıq, həm də uzaq rayonları təmsil edirlər.

Biz Azərbaycanın müxtəlif regionlarından və rayonlarından olan gənclərin ali təhsil alması üçün ən geniş imkanlar açaraq respublika daxilində müsabiqədənkənar qəbul təşkil etməyə başladığımız. Bu tədbirdən məqsəd respublikanın bütün rayonlarının sürətli iqtisadi və sosial-mədəni inkişafına kömək etmək, onlardan hər birinin təsərrüfat və mədə-

niyyət quruculuğunda ön mövqelərə çıxmasına kömək etməkdir. Universitetdə, Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda, Konservatoriyada, İncəsənət İnstitutunda və digər ali məktəblərdə Naxçıvan MSSR-nin, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin, uzaq dağ rayonlarının oğlanları və qızları üçün, ingiloylar, mesxetlilər və başqaları üçün xüsusi yerlər verilir.

Yaxşı mə'lumdur ki, tədris müəssisələrinə qəbul imtahanları tələbə kontingentinin elmi cəhətdən əsaslandırılmış şəkildə formalaşdırılmasında, abituriyentlərin tam obyektiv seçilməsinin tə'min edilməsində ümdə problemdir. Buna görə də Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi bu problemi daim diqqət mərkəzində saxlayır. Yetmişinci illərdə böyük işlər görülmüş, qəbul imtahanlarının təşkilində əsaslı dönüş yaradılmışdır. Yaxın keçmişdə ali məktəblərə qəbulun təşkilində geniş yayılan proteksionizm, rüşvət-xortuq, subyektivlik kimi eybəcər hallara qarşı bərk mübarizə öz bəhrəsini vermişdir. İndi qəbul imtahanları, ümumən, lazımı səviyyədə keçir, dərin biliyi olan ən qəbil abituriyentlərin seçilməsi əsasən tə'min edilir. Bu işə adamlarda belə bir inamı möhkəmlətməmişdir ki, abituriyent üçün ali məktəbin yolunu yalnız möhkəm bilik açır. Bugünkü çıxışlar, xüsusən iki dəfə imtahan verib, müsabəqədən məsuliyyətdən keçə bilməyən, bu il üçüncü dəfə imtahan verib ali məktəbə qəbul edilən iki gəncin – Şamaxor rayonundan Lütfiyyə Quliyevanın və Ağdam rayonundan Arzu Allahverdiyevanın çıxışları inandırıcı şəkildə göstərir ki, bizdə ədalət və obyektivlik həqiqətən qəbul imtahanlarında üstün amillərə çevrilmişdir.

...On birinci beşilliyin birinci ili olan 1981-ci ilin qəbul imtahanlarının yekunları bir daha təsdiq etdi ki, Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsinin gördüyü tədbirlər özünü tamamilə doğruldur, ali məktəblərə layiqli gənclərin gəlməsini tə'min edir.

Respublikadan gənclərin bir çox qruplarının Moskva, Leningrad və digər şəhərlərin ali məktəblərində oxumağa göndərilməsi praktikası yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlanmasında mühüm istiqamətdir. İndi bizim respublika xalq təsərrüfatının daha kəskin ehtiyac hiss etdiyi ixtisaslar üzrə Sovet İttifaqının ən yaxşı tədris müəssisələrində hazırlanmış böyük kadr dəstəmiz vardır. Bu il başqa şəhərlərin ali məktəblərinə 853 nəfər, o cümlədən, birinci kursa 720 nəfər göndərilir. Bundan

əlavə, 42 nəfər Kiyev Mülki Aviasiya İnstitutuna qəbul olunmuşdur. Bu il Azərbaycandan cəmi 3.600 oğlan və qız Sovet İttifaqının müxtəlif ali məktəblərində 244 ixtisas üzrə təhsil alacaqdır.

Salonda bu il Moskvanın, Leningradın və Sovet İttifaqının başqa şəhərlərinin ali məktəblərinə daxil olmuş gənclər əyləşmişlər. Respublikanın gənc elçiləri ölkənin ən mötəbər və tanınmış ali məktəblərinin tələbə kollektivlərinə daxil olacaqlar. Bu ali məktəblər sırasında M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universiteti, Moskva Energetika İnstitutu, Moskva Kimya Maşınqayırma İnstitutu, Moskva Dəzgahqayırma İnstitutu, P.Lumumba adına Xalqlar Dostluğu Universiteti, Leningrad Soyuducu Cihazlar Sənayesi İnstitutu və Aviasiya Cihazqayırma İnstitutu, Kiyev Polixnik İnstitutu, Belorusiya Kənd Təsərrüfatı Mexanikləşdirmə İnstitutu və bir çox başqaları vardır. Surikov adına Moskva Rəssamlıq İncəsənət İnstitutuna, Muxina adına Leningrad Ali rəssamlıq Sənaye Məktəbinə, Xarkov Rəssamlıq Sənaye İnstitutuna, Dövlət Teatr Sənəti İnstitutuna və başqa məşhur ali məktəblərə oxumağa göndərilən gənclərin də sayı bu il xeyli artmışdır. Gənclərin bu mühüm və lazımlı peşələr üzrə hazırlaşdırılması bir çox mədəniyyət ocaqlarının ixtisaslı mütəxəssislərə tələbətinin ödənilməsinə kömək edəcəkdir.

Azərbaycan Mərkəzi Komitəsi, respublika hökuməti gənclərimizin ölkənin görkəmli ali məktəblərində təhsil almasına böyük ictimai-siyasi əhəmiyyət verirlər. Biz onlara verilən imkanlardan daha səmərəli istifadə etmək üçün tədbirlər görürük. Başqa şəhərlərin ali məktəblərinə göndərilən gənclərin sayını daha da artırmaq, yeni ixtisaslar üzrə kadrlar hazırlanmasını genişləndirmək, oxumağa göndərilən gənclərin sosial tərkibini yaxşılaşdırmaq nəzərdə tutulur.

Bu gün biz Azərbaycan elçilərinə böyük diqqət və qayğı göstərdiklərinə, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlamaqda respublikamıza fəal kömək etdiklərinə görə, SSRİ Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinə, Moskva və Leningrad şəhərlərinin, başqa şəhərlərin ali məktəblərinin rektorluqlarına, professorlarına və müəllimlərinə bir daha səmimi təşəkkürümüzü bildiririk.

Fərəhli haldır ki, başqa şəhərlərin ali məktəblərinə qəbul coğrafiyası ildən-ilə genişlənir. Mən kənd rayonlarında dəfələrlə eşitdim ki,

kolxozçular, sovxoz fəhlələri Moskvada, Leningradda, Kiyevdə və başqa şəhərlərdə oxuyan övladları haqqında iftixarla danışirlər. Yalnız bir neçə misal göstərim. İsmayılı rayonunun Təzəkənd adlı dağ kəndindən fəhlə oğlu İlham Səmədov Moskva Kənd Təsərrüfatı Mühəndisləri İnstitutuna qəbul edilmişdir. Qax rayonunun Sarıqlı kəndindən atası kolxozçu, müharibə veterani, anası Qəhrəman ana olan Əliyər Əhmədov Ryazan Radiotexnika İnstitutunun tələbəsi olmuşdur və «elektron-hesablama maşınlarının konstruksiyası və istehsalı» ixtisasına yiyələnəcəkdir. Bu fakt, yüzlərlə, minlərlə digər fakt biliyə həvəsin necə artdığını, eyni zamanda, imkanlarımızın necə genişləndiyini aydın göstərir. Burada Yunus Əhmədov ürekdən, səmimi-qəlbədən danışırdı. Onu başa düşürük. O, cavan deyildir, müharibə veteranıdır. kolxozçudur, namuslu əməkçidir. Əhmədovun övladı çoxdur. Arvadı Qəhrəman anadır. O, bütün uşaqlarının nə ilə məşğul olduqlarından, təhsillərindən danışırdı. İndi də bir oğlu instituta daxil olmuşdur. Ata sevinir ki, oğlu Ryazanda oxuyacaq, elektron-hesablama maşınları mühəndisi ixtisasına yiyələnəcəkdir. Bunlar xalqımızın, o cümlədən, kənd sakinlərinin mə'nəvi yüksəlişinin əsl əlamətləridir.

Tovuz şəhərindən müharibə veterani olan fəhlə qızı Solmaz Namazova Leningrad Toxuculuq və Yüngül Sənaye İnstitutunda oxuyacaqdır. Naxçıvandan krançı fəhlə oğlu Arzu Kazımov Kiyev Polixnik İnstitutunda maraqlı bir müasir peşəyə yiyələnəcəkdir.

Məncə, şamxorlu şofer qızı Lütifiyyə Quliyevanın çıxışına hamı vəlehdirdi! O öz qarşısına aqronom ixtisasına yiyələnmək məqsədini qoymuşdur. Açıq deyim ki, iki dəfə müvəffəqiyyətsizliyə uğradıqdan sonra istəyinə çatıb, Ukrayna Kənd Təsərrüfatı Akademiyasına daxil olduğunu söylədikdə mən çox sevindim. O, necə də yaxşı danışdı, rus dilini necə də gözəl bilir. Çıxışının məzmunu da, öz rayonunda üzümçülüğü daha da yüksəltmək üçün aqronom olmaq arzusu da gözəldir. Öz vəzifələrini necə də düzgün, aydın görür. Kənd Təsərrüfatı Akademiyasında təhsili ona bu vəzifələri həyata keçirməkdə kömək edəcəkdir.

Dərin razılıq hissilə qeyd etmək olar ki, biz zəhmətkeşlərin hərbi-təntənpərvərlik tərbiyəsində getdikcə daha böyük müvəffəqiyyətlər qazanırdıq. Gənclərin ali hərbi məktəblərə həvəsinin getdikcə artması on-

ların yüksək vətənpərvərliyini, ölkənin müdafiəsinin möhkəmlənməsinə kömək etmək arzusunun inandırıcı şəkildə göstərir. İndi ali hərbi məktəblərə hər il yerli millətdən 300–400 oğlan qəbul edilir. Bu il ölkənin ali hərbi məktəblərinə respublikamızdan 804 adam, o cümlədən, yerli millətdən 416 adam daxil olmuşdur. İlk dəfə təyيارəçilik məktəblərinə gənclərin böyük bir qrupu göndərilmişdir. Bu işdə C.Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış internat məktəbin xidməti az deyildir. Azərbaycan KP MK-nın və respublika Nazirlər Sovetinin bu yaxınlarda qəbul etdikləri qərarda həmin internat məktəbin daha da inkişaf etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. V.I.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunda ibtidai hərbi hazırlıq və bədən tərbiyəsi müəllimləri yetişdirən yeni şöbə açılmış, bu il oraya 150 nəfər gənc qəbul edilmişdir.

Hamımız C.Naxçıvanski adına məktəbin mə'zunu, Bakı Ali Ümumqoşun Komandirləri Məktəbinin müdavimi Rəhil Yusifovun çıxışının böyük tə'siri altındaydıq. Vətənpərvərlik hissləri ilə aşılınmış dolğun məzmunlu, kamil nitqi bu gəncin zabit olmaq, həyatını Vətənin müdafiəsinə həsr etmək əqidəsini sübut edir...

Yoldaşlar! Respublikamızda böyük ictimai-siyasi kampaniya – ali məktəblərə növbəti qəbul müvəffəqiyyətlə başa çatdırılmışdır. Geniş müsabiqə keçirilmiş, təkcə gündüz şöbələrinə daxil olmaq üçün müsabiqədə 40 mindən çox adam iştirak etmiş, ən hazırlıqlı, ən bilikli gənclər seçilib qəbul olunmuşdur.

İndi dərslərin başladığı bir zamanda ən mühüm vəzifə lap ilk məşğələlərdən bütün tədris prosesinin dəqiq təşkil olunmasını və yüksək keyfiyyətini təmin etməkdən ibarətdir. Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, ali məktəblərin rektorluqları, professor-müəllim kollektivləri, partiya, komsomol və Həmkarlar İttifaqı təşkilatları Sov.İKP XXVI qurultayının, Azərbaycan Kommunist Partiyası XXX qurultayının irəli sürdüyü vəzifələri, «Ali məktəbi daha da inkişaf etdirmək və mütəxəssislər hazırlanmasının keyfiyyətini yüksəltmək haqqında» Sov.İKP MK və SSRİ Nazirlər Soveti qərarının tələblərini rəhbər tutaraq tələbələrə təlim və tərbiyəsinin təşkilinə xüsusi mə'suliyətlə yanaşmalıdırlar. Tələbələrə təlim və tərbiyəsi canlı yaradıcılıq işidir, bu işdə xırda cəhətlər yoxdur, burada formalizmə və şablona, köhnə

qayda ilə işləməyə dözmək olmaz. Axı, ən mürəkkəb vəzifələrin birindən – şəxsiyyətin formalaşdırılmasından... söhbət gedir.

Tələbə gənclərin hamı tərbiyəçilərinin sə'yələri ali məktəbin tələblərinə alışmaqda gənclərə kömək etməyə, birinci kurs tələbələrini dərhal ictimai işə cəlb etməyə, onların ehtiyaclarını və marağını dərindən öyrənməyə, onları ali məktəblərin ən yaxşı ən'ənləri ilə tanış etməyə yönəldilməlidir. Məhz belə bir yardım, belə bir qayğı lazımı biliklərin məcmusuna daha inamla və daha tez yiyələnməkdə, müstəqil əmək yoluna hazırlaşmaqda gələcək mütəxəssislərə kömək edə bilər.

Ali məktəblərin professorları və müəllimləri elm ilə əməyin ittifaqını möhkəmlətməli, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlamaq, tədris prosesini təkmilləşdirməyə və qüvvə ilə çalışmalı, tələbələri işə yaradıcılıq münasibəti ruhunda tərbiyələndirməli, onlara bilik həvəsi və biliyi praktikada tətbiq etmək bacarığı, peşə etikası duyğuları aşılamalıdırlar.

Tələbə prinsiplilik, düzlük, işə sədəqət şəraitində yetişirsə, vicdansızlığın, tənbelliyin, kələkbazlığın hökmən nəzərə çarpdığını və pisləndiyini görürsə, o özü də yüksək nümunələrlə ayaqlaşmağa çalışsın.

Müəllim kollektivlərinin bütün fəaliyyəti, tədris müəssisələrinin bütün ab-havası gələcək mütəxəssislərin başlıca keyfiyyətlərinin təşəkkül tapmasına – onların dərin və hərtərəfli bilik qazanmasına, ideya-mə'nəvi mövqeyinin möhkəmlənməsinə, cəmiyyət işlərinə ürəkdən maraq göstərməsinə xidmət etməlidir. Biz kadrlarımızın yeni dəstəsini məhz belə görmək istəyirik.

Əziz dostlar! Bu gün gənclərin bu salonda əyləşən nümayəndələrinə müraciət edərək demək istərdim ki, sizə böyük səadət – ali məktəbdə oxumaq səadəti nəşib olmuşdur. Göstərilən e'timad ə'la oxumaqla, ictimai həyatda fəal iştirak etməklə doğrultmaq sizin borcunuzdur.

Kommunist Partiyası, Sovet dövləti xalqın mə'nəvi həyatının tərəqqisi və gənc nəslin hərtərəfli inkişafı üçün ən əlverişli şərait yaradan bir iş, miqyasına və tarixi əhəmiyyətinə görə çox böyük bir iş görürlər. Zəhmətkeşlərin biliklərə, mədəni sərvətlərə yolu daim genişlənilir, xalqın xidmətinə verilən geniş maarif və təhsil sistemi təkmilləşdirilir. Lakin bilik qazanmaq, peşəyə yiyələnmək, cəmiyyətə fayda verən mütəxəssis kimi yetişmək sovetlər ölkəsi gəncinin yalnız Konstitusiyada nəzərdə tutulan hüququ deyil, həm də borcudur...

Ali məktəblərdə gəncləri çox maraqlı işlər və qaygılar gözləyir. Bunlar tələbə elmi cəmiyyətlərində, ictimai peşə fakültələrində, idman bölmələrində məşğul olmaqdan, bədii özfəaliyyətdə, müxtəlif müsabiqələrdə iştirak etməkdən, tələbə-inşaat dəstələrində işləməkdən ibarətdir. Gələcək mütəxəssisin və vətəndaşın ən mühüm keyfiyyətləri möhz burada formalaşır.

Sovet mütəxəssisi seçdiyi peşəyə mükəmməl yiyələnməli, geniş elmi və əməli hazırlığa malik olmalıdır. Lakin o öz işini yaxşı bilməklə kifayətlənməməlidir. Sovet mütəxəssisi, ən əvvəl, elə bir adamdır ki, fəal həyat mövqeyi ilə fərqlənir, irəliləyişimizə əngəl törədən, əxlaq normalarımıza zidd olan nə varsa hamısına qarşı barışmazdır. Təşəbbüskar və bacarıqlı istehsalat təşkilatçısı, texniki tərəqqinin əsl təbliğatçısıdır. Yüksək mədəniyyətli və erudisiyalı, möhkəm intizamlı adamdır. Sarsılmaz kommunist əqidəsinin, sarsılmaz mə'nəvi keyfiyyətlərin, dərin, əsaslı biliyin vəhdəti, ictimai inkişaf hadisələrinə sinfi mövqelərdən qiymət vermək bacarığı – cəmiyyətimizdə partiyanın və xalqın mənafeyini hər şeydən uca tutan mütəxəssisin fərqləndirici keyfiyyətləri bax, bunlardır.

Rus dilini dərinləndirən öyrənmək ali məktəbdə təhsil dövründə ən mühüm vəzifələrdən biridir. Bu vəzifənin müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsi sizin qarşınızda bəşər fikrinin yeni üfqlərini açacaq, sizi müasir elmin, texnikanın və mədəniyyətin nailiyyətlərinə qovuşduracaqdır. Hər bir diplomlu mütəxəssis yüksək ixtisas dərəcəsi ilə bərabər, rus dilini də ə'la bilməlidir.

Moskvanın, Leningradın və ölkənin başqa şəhərlərinin ali məktəblərində oxumaq hüququ qazanmış gənclərə bu gün xüsusi bir mehribanlıqla, xeyirxah arzularla, öyüdlərlə müraciət etmək istərdim. Siz tələbələrən diqqətəlayiq beynəlmiləl ailəsinə bütün ölkəmizi – böyük Sovet İttifaqını təmsil edən gənclər ailəsinə daxil olacaqsınız. Biliklərə sə'yələ yiyələnmək, öz davranışımızla, simanızla respublikamızı layəqətlə təmsil etmək, respublikamızın qarşısında, valideynlərinizin, yoldaşlarımızın qarşısında mə's'uliyətinizi həmişə dərk etmək sizin müqəddəs borcunuzdur. Əziz gənc dostlarımız, biz əminik ki, siz Sovet Azərbaycanının adını və şərəfini yüksək tutacaq, böyük rus xalqı başda

olmaqla SSRİ-nin qardaş xalqları ilə beynəlmiləl dostluq təllərini möhkəmləndirəcəksiniz. Elmin daşlı-kəsəkli, lakin nəci b yolunda sizə böyük müvəffəqiyyətlər arzulayıq.

Vaxt gələcək, siz ali təhsili başa vurub diplomlu mütəxəssislər kimi bu tribunadan çıxış edərek, başqa şəhərlərin ali məktəblərinə yola düşən birinci kurs tələbələrənə öz tələbəlik illərinizin necə gözəl, necə səmimi keçdiyindən danışacaq, fikirlərinizi bölüşəcək, planlarınızdan söhbət açacaqsınız. Respublikamızda şanlı ən'ənəyə çevrilmiş bugünkü görüşümüzün xatirəsini bütün tələbəlik dövründə qəlbinizdə yaşadıq.

Yoldaşlar! Biz qəbul imtahanlarının yekunlarını ümumən müsbət qiymətləndirməklə bərabər, bu imtahanların təşkilində nöqsanları və qüsurları da görürük. İmtahan komissiyalarının dəqiq və ixtisaslı işləməsi heç də hər yerdə tə'min edilməmişdi, imtahan götürən bə'zi müəllimlər qiymətləri sün'i surətdə şişirdirdilər, bə'zən isə qiymətləri aşağı salaraq abituriyentlərin və onların valideynlərinin haqlı narazılığına səbəb olurdular. Qəbul edilənlərin sosial tərkibi məsələlərinə və başqa məsələlərə az fikir verən bir sıra ali məktəb rektorluqlarından narazıyıq. Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, ali məktəblərin rektorluqları və partiya təşkilatları qəbul imtahanlarının hazırlanması və keçirilməsi sahəsində öz işlərini özünütənqid ruhunda ciddi təhlil etməli, yol verilmiş səhvləri və nöqsanları aydınlaşdırmalı və tamamilə aradan qaldırmaq üçün tədbirlər görməlidirlər.

Ali məktəblərə qəbul mexanizminin daha da yaxşılaşdırılması ən hazırlıqlı gənclərin seçilməsi qaydasını və bu işin təşkilini təkmilləşdirməyi də tələb edir. Bundan sonra da çalışıb elə tələbkərlilik, eyni zamanda, xeyirxahlıq şəraitini yaratmaq və onu möhkəmləndirmək lazımdır ki, ali məktəblərə daxil olan gənclərin biliklərinə düzgün qiymət vermək üçün möhkəm tə'minat yaransın.

Abituriyentlərin seçilməsinə obyektiv yanaşmaq vasitələri axtarışlarının bir istiqaməti də elektron-hesablama maşınlarının tətbiq edilməsidir. M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunda əsas fənlər üzrə imtahanların elektron-hesablama maşınları ilə keçirilməsi sahəsində ilk təcrübəmiz vardır. Onu hərtərəfli öyrənmək və bu istiqamətdə irəliləyə doğru yeni addımlar atmaq vaxtı çatmışdır.

Xalq maarifi orqanları da qəbul imtahanlarından ciddi nəticələr çıxarmalıdır. Abituriyentlərin hazırlıq səviyyəsi, onların qəbul imtahanlarında nümayiş etdirdikləri bilik ümumtəhsil məktəbinin işinin nə dərəcədə səmərəli olduğunu göstərən mühüm, eyni zamanda, kifayət qədər obyektiv mə'yardır. Hətta ə'laçılar da imtahanlarda kafi qiymət almırsa və ali məktəbə daxil ola bilmirsə bu çox ciddi siqnaldır və ondan müvafiq nəticələr çıxartılmalıdır.

Bakı şəhərindəki 6, 80, 134 və 160 nömrəli, Sumqayıt şəhərindəki 12 nömrəli, Kirovabad şəhərindəki 5 nömrəli, Stepanakert şəhərindəki 2 nömrəli, Ordubad şəhərindəki 3 nömrəli ümumtəhsil məktəblərinin, Tovuz rayonundakı Bozalqanlı orta məktəbinin, Şəki rayonundakı Oxut orta məktəbinin, İsmayilli rayonundakı Basqal orta məktəbinin və başqa məktəblərin mə'zunları bir qayda olaraq ali məktəblərə qəbul imtahanlarını daha müvəffəqiyyətlə verirlər. Eyni zamanda, elə məktəblər vardır ki, mə'zunlarının bir çox fənlər üzrə biliyi son dərəcə zəifdir. Dedyimiz kimi, bu sözlər təəssüf ki, medalçıların da xeyli hissəsinə aiddir. Bizə elə gəlir ki, qəbul imtahanlarının yekunları Maarif Nazirliyində, hər bir müəllim kollektivində ən böyük tələbkərliliklə və işgüzarlıqla müzakirə edilməlidir.

Maarif Nazirliyi, məktəblərin rəhbərləri və partiya təşkilatları Sov.İKP XXVI qurultayının və Azərbaycan Kommunist Partiyası XXX qurultayının göstərişlərini əməli surətdə həyata keçirmək üçün kompleks tədbirlər görməlidirlər. Ən mühüm vəzifələrdən biri müəllimlərin ixtisasını artırmaq, ideya-siyasi səviyyəsini yüksəltmək, pedaqoji mədəniyyətini və tərbiyəçilik məharətini təkmilləşdirməkdir. Yenilikçi müəllimlərin yaradıcılıq axtarışlarına xüsusi diqqət yetirilməli, formalizm, pedaqoji nadanlığın, daşüreliliyin hər cür təzahürlərinə qarşı mübarizə aparılmasına ciddi fikir verilməlidir. Başlıcası budur ki, hər bir müəllim kollektivi, gənclərin hər bir hami-tərbiyəçisi gələcək nəsillərin müqəddəratı üçün yüksək mə's'uliyət ruhunda tərbiyə edilsin. Pedaqoji əmək uсталarı hər yerdə vardır və onların təcrübəsini öyrəniş yaymaq, gənc müəllimlərə öyrətmək çox vacibdir.

Yoldaşlar! Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi təhsil alanların sayının durmadan artmasına çalışarkən aydın bir məqsəd – hər il xalq təsərrüfatını, elm və mədəniyyəti hazırlığı müasir səviyyədə olan qabiliyyətli və perspektivli işçilərlə tə'min etmək məqsədini güdür. Deməli, gənclərin qəbul edilməsi və ali təhsil alması kimi, ali məktəblərin mə'zunlarından düzgün istifadə olunmasına qayğı göstərilməsi də bu gün böyük prinsiplə əhəmiyyət kəsb edir. Başqa şəhərlərin ali məktəblərinin mə'zunlarından səmərəli istifadə olunmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Təəssüf ki, bu mütəxəssislərin tə'yinatına və onlardan istifadə olunmasına diqqətsiz, laqeyd münasibət faktları vardır. Respublika Dövlət Plan Komitəsi, Dövlət Əmək və Sosial Məsələlər Komitəsi, Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi lazımi tədbir görməlidirlər ki, respublikaya çox lazım olan ixtisaslı gənc mütəxəssislərdən yerli yerində, maksimum səmərə ilə, onların yaradıcılıq imkanları nəzərə alınmaqla istifadə edilsin.

Başqa şəhərlərin ali məktəblərini müxtəlif illərdə bitirib indi xalq təsərrüfatının və mədəniyyətin ayrı-ayrı sahələrində çalışan, öz biliklərini respublikamızın, bütün sosialist Vətənimizin rifahı naminə səmərəli tətbiq edən mütəxəssislərin yaxın vaxtlarda görüşünü keçirmək niyyətindəyik. Mənə elə gəlir ki, bu görüşdə biz vaxtı çatmış məsələlərin hamısını birlikdə müzakirə edə biləcəyik. Beləliklə, daha bir çox ən'əne yaranacaq, hər kəsin respublika və xalq qarşısında mə's'uliyətini ona xatırladacaqdır...

Əziz dostlar, sizə böyük müvəffəqiyyətlər, səadət və möhkəm cansağlığı arzulayıram.

Yaşasın sovet gəncləri!

Gənclərin tərbiyəçilərinə – orta və ali məktəblərin müəllimlərinə eşq olsun!

mişinci ilin iyul qərarından sonra şəhər partiya komitəsinin birinci katibi İsa Əliyev Məmmədov – o indi Azərbaycan KP MK-nın katibi vəzifəsinə irəli çəkilməmişdir – başda olmaqla büronun yeni heyətinin səmərəli fəaliyyəti sayəsində yaxşılaşmağa doğru dönüş yarandı.

Başqa bir misal. Şamaxı Rayon Partiya Komitəsinin birinci katibi Feyruz Mustafayev bu rayonda işə raykomun keçmiş katibinin «fəaliyyəti» nəticələrini aradan qaldırmaq, yəni həm rayonun iqtisadiyyatını yüksəltmək, həm də həyat sərvətləri bəqasında adamların yanlış təsəvvürünü düzəltmək lazım gəldiyi bir şəraitdə başlamışdı. O, az vaxt içərisində hər iki vəzifənin öhdəsindən gəlmişdir. Ən çətin rayonlardan biri respublikada qabaqcıl rayon olmuşdur.

Biz şəhərlərdə və kəndlərdə zəhmətkeşlərlə söhbət etdikdə hər yerdə səmimiyyətlə deyirdilər ki, müvəffəqiyyətlər yaxşı idarəetmə və səriştəli rəhbərliklə bağlıdır. Respublika həyatının özünəməxsus xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq bilmək istəyirik ki, yerlərdə bu cür işçilər necə tapıldı?

- Belə işçilər həmişə olmuşdur. Mən əvvəllər də demişəm ki, əgər biz adamların böyük əksəriyyətinin namuslu yaşayıb işlədiyinə inanmasaydıq və bunu dönə-dönə yəqin etməsəydik, heç bir dəyişikliyə nail ola bilməzdik. Amma di gəl ki, israfçılıq, səhlənkarlıq, gözəndə pərdə asmaq üzündən çox vaxt onların əməyi zay olurdu. Prinsipial, namuslu kadrlar əksər hallarda irəli çəkilmirdilər. onlara qabiliyyətlərinə uyğun iş verilmirdi.

Siz indiki rəhbər işçilərdən bir keçmiş müəlliminin adını çəkdiniz, bir də çoban nəslindən olan keçmiş çobanın. Mən Mustafayev yoldaşı nəzərdə tuturam. Onun irəli çəkilməsi son illərdə Azərbaycan üçün səciyyəvi haldır. Sovxozun çobanı, uçotçusu, mühasibi, partkom katibi və direktoru, sonra trest müdiri, daha sonra raykomun birinci katibi. Özü də bioqrafiasının hər mərhələsində mükafata layiq görülmüşdür. Sosialist Əməyi Qəhrəmanıdır, partiyanın XXVI qurultayının nümayəndəsidir.

Mən rəhbər vəzifələrdə fərasətsiz, nadürüst, təsadüfi adamların yaxşı təşkilatçılıq qabiliyyəti, yüksək mədəni keyfiyyətləri olan bacarıqlı, fədakar adamlarla əvəz edildiyinə dair çoxlu misal gətirə bilərəm.

Ən əhəmiyyətli cəhət isə budur ki, biz fəhlələri, kolxozçuları rəhbər vəzifələrə cəsarətlə irəli çəkirik. Dəniz neft mədənləri idarəsinin burnuq ustası Sosialist Əməyi Qəhrəmanı İsaifil Hüseynov iki ildir ki, Neft və Qaz Sənayesi işçiləri Həmkarları İttifaqı Respublika Komitəsinin sədridir; qabaqcıl fəhlə, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Yaqub Rüstəmov Mingəçevir toxuculuq kombinatındakı toxuculuq dəzgahı başından Yüngül Sənaye İşçiləri Həmkarları İttifaqı Respublika Komitəsinin sədri vəzifəsinə irəli çəkilməmişdir; sovxoz briqadiri Təhmasib İbrahimoğlu Lənkəran Şəhər Partiya Komitəsinin katibi seçilmişdir; inşaatçı-briqadiri İlyas Quliyev respublikanın ikinci böyük şəhəri olan Kirovabadın Xalq Deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsinin sədri seçilmişdir. Üstəlik hamısı göstərilən e'timadı doğruldur.

Biz kadr hazırlığına xüsusi əhəmiyyət veririk. Buna görə də təsadüfi deyil ki, iqtisadi və sosial-mə'nəvi sahələrdə qayda yaratmaqla bərabər, ali məktəblərə də əl atdıq. Ali məktəblərin işinə Kommunist Partiyası MK-sının qarışması ona görə vacib idi ki, professor-müəllim hey'əti arasında rüşvətxorluq, proteksionizm, qohumbazlıq geniş yayılmışdı. Bu vəziyyət ali təhsilli kadrlar hazırlığı işinə ciddi xələf gətirmiş və gənclərin tərbiyəsinə çox böyük mə'nəvi ziyan vurmışdı.

Biz belə bir vəziyyətlə üzləşdik: ayrı-ayrı ali məktəb müəllimləri, rəhbər işçilər öz övladlarını ali məktəblərə «valideyn» ixtisasları üzrə düzəltməyə çalışırdılar. Biz bu cür hərəkətləri məhdudlaşdırmalı olduq. İnzibati orqanların işçilərinin övladlarını dövlət universitetinin hüquq fakültəsinə götürməyi qadağan etdik.

– **Deməli, belə! Heydər Əliyev, axı mə'lum aforizmdə «Tanrı dahilərin övladlarını dahi xəlf etməyib» deyilsə də ziyalı nəsilləri həmişə olmuşdur və olacaqdır. Axı, bizdə sovet ziyalı nəsilləri indi çoxalmağa başlayıb. Ailənin mə'nəvi marağı mühitində böyüyən uşağın öz babalarının, atalarının işini davam etdirməsi məgər pisdir?**

– Biz Sizinlə müxtəlif şeylərdən danışırıq. Gəlin müzakirəmizin mövzusunun dəqiqləşdirək. Ziyalını səciyyələndirən ən əvvəl nədir? Ali təhsil diplomu? Elmlər namizədi, doktorluq diplomu? Zənnimcə, yox. Ziyalının başlıca keyfiyyəti cəmiyyətə fədakarlıqla xidmət etməkdir. Yeri gəlməskən deyim ki, Rusiya tarixində ziyalıların faciəli aqibətinə

dair misallar çoxdur; silk sədləri qoymurdu ki, bu ziyalılar xalqa sərbəst xidmət etsinlər, onların işlərinin istə'dadlı davamçıları olsun. Onlar bu sədləri öz imkanları daxilində aşib keçirdilər. Canlarının həyına qalmaq yaraq, mədəniyyət yaymaq kimi bir məramla «xalq içində», əldən-ayaqdan uzaq qəzalara, çarizmin milli uçqarlarına gədirdilər. Övladlarında onların işini davam etdirmək qabiliyyətini görəndə özlərini xoşbəxt sanırdılar. Bəli, işini! Belə bir qabiliyyət görməyəndə isə övladlarını elə sahəyə yönəldirdilər ki, öz şəxsi imkanlarından istifadə edib özlərinə və xalqa daha çox fayda verə bilsinlər. Çünki onlar nəslin şərəfini yüksək tuturdular, övladlarını, müasir dillə desək, naqislik kompleksindən qoruyurdular.

Bizim dövrümüzdə, cəmiyyətə, fəhlə-kəndli dövlətinin mənafeyinə sərbəst xidmət etmək yolunda bütün maneələrin dağıdılıb məhv ediləndiyi bir zamanda isə bə'zən elə diplomlu meşşanlar ortaya çıxır ki, xalq e'timadından, xalq pulundan özlərinin xeyrinə istifadə edirlər.

Övladlarını, nəvələrini, qohum-əqrəbasını öz kafedrasına, laboratoriyasına, institutuna düzəldən, üstəlik, qabil olsalar da, olmasalar da dissertasiya hazırlamaq, elm pillələri ilə yuxarı qalxmaq üçün onlara imtiyazlı şərait yaradan professorlara, hətta akademiklərə ziyalı deməyə adamın necə dili gələr?

Hüquq fakültəsinə gəlincə, burada da bizim qərarımız sağlam olmayan bir meyllə bağlı idi. Biz aşkara çıxarmışdıq ki, bu fakültəyə qəbul olunan tələbələrin böyük əksəriyyəti milis, prokurorluq, məhkəmə, hüquq kafedraları, partiya və sovet işçilərinin balalandır. Əsasən sui-istifadə ilə əlaqədar olan belə bir vəziyyət, daha artıq dərəcədə isə onun nəticələri, inzibati orqanların tərkibində bir növ qohumbazlıq və «irsyyətlə» şəraitinin yarana biləcəyi təhlükəsi bizi narahat edirdi.

Mən həmin təhriflərin əleyhinə çıxanda ilk vaxtlar qulağıma belə sözlər gəlib çatırdı ki, bəs bu cür sərt tədbirlər nəyə lazımdır, axı, həkim, müəllim, hüquqçu, alim nəsilləri olmuşdur – baba, ata, oğul... Bəs nə üçün indi bunu qadağan edirik? Bu suala cavabım belədir: bəli, olmuşdur və ola da bilər, yalnız yüksək mə'nəviyyət zəminində, yalnız istə'dada görə. Şaxtaçı, neftçi, poladördən, taxılçı sülalələrinə mənəm dərin hörmətim var və bu sülalələri yüksək qiymətləndirirəm. İşə na-

muslu münasibətə əsaslanan varislik nəsilərdə əsl ziyalı keyfiyyətləri yaradır – həm fiziki, həm də əqli əmək adamlarında...

Hər kəsdən qabiliyyətinə görə, hər kəsə əməyinə görə. Bu, sosializmin qanunudur. Lakin bir halda ki, həmin qanun təhrif edilir, biz vəziyyəti düzəltmək üçün sərt tədbirlərə əl atırıq. Beləliklə, zərbə ziyalı ailələrinin ənənələrinə yox, «əl əli yuyar, əl də üzü» kimi qarşılıqlı himayədarlığa əsaslanan ailəçiliyə, proteksionizmə və qohumbazlığa dəyir. Biz bu cür ziyanlı halların kökünü kəsəcəyik...

– Lakin bunlar heç də yerli xüsusiyyətlərdən doğan qüsurlar deyil. «Tiflinin qeydinə qalıb» onu «nüfuzlu» instituta düzəltməyə, övladının can-başla işləmək qabiliyyətinə malik olmadığını yaxşı bilib-bilə onun üçün «isti» yer tapmağa cəhd göstərən valideynlər çoxdur. Bu, əsl bələdir. Belə cavanlara «atabalas» deyirlər. Bir söz kimi yazılır. Bəlkə də qanunla ümumi ciddi tələblər müəyyən etmək lazımdır...

– Mən də həmin bələdan danışırım. Amma qanun çıxarmaq... Əlavə bir qanun nəyimizə gərəkdir? XXVI qurultayda deyildiyi kimi, bizdə yaxşı qanunlar az qəbul edilməmişdir, məsələ onların dəqiq və sözsüz həyata keçirilməsindədir. Hər hansı qanun yalnız o zaman yaşayır ki, yerinə yetirilsin – özü də hamı tərəfindən və hər yerdə.

Konstitusiya var, kommunizm qurucusunun əxlaq kodeksi var, vətəndaşlıq var, sovet həyat tərzinin mə'nəvi prinsipləri var. Konkret praktikada bütün bunların əsasında yaranır.

Məsələn, biz bağ binaları tikməyi, şəxsi avtomobil almağı, alimlik dərəcəsi üçün dissertasiya müdafiə etməyi rəhbər partiya işçilərinə və vəzifəli şəxslərə qadağan etməyə məcbur olmuşuq...

– Üzr istəyirəm, Heydər Əliyev, biz ki, qanunçuluqdan danışırıq! Bu isə, mülayim desək...

– Mülayim sözlər axtarmayın. Bəli, bu, iradi qərardır. Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi kimi mən təklif etdim, həmkarlarım razılaşırdılar.

60-cı illərdə Bakıda bağ binaları tikintisi geniş miqyas almışdı. Kim tikdirirdi? Əsasən, rəhbər işçilər, ziyalılar. Nəticəsi nə olmuşdu? Bir çox hallarda sui-istifadə: müəssisə və tikintilərin texnikasından, nəqliy-

yat vasitələrindən, inşaat materiallarından, işçi qüvvəsindən qanunsuz istifadə edilməsi. Üstəlik, bağ binaları tikilməsi xüsusi mülkiyyətçilik psixologiyasının, fərdiyətçilik əhvali-ruhiyyəsinin dirçəlməsinə təkan verir, ictimai borcun yaddan çıxarılmasına səbəb olur. Biz bəzi rəhbər işçilərə şiddətli cəza verdik, hətta partiyadan da xaric etdik. Bağ binaları tikintisini qadağan etməyimizdən heç kim zərər çəkmədi, cəmiyyətə isə bunun xeyri oldu. Zavod direktoru üçün bağ yox, zavodun bütün kollektivi üçün pansionat, profilaktoriya. Biz, bax, bunu əsas götürürük. Son illərdə bu cür pansionatlar, istirahət evləri, o cümlədən, rəhbər heyət üçün, – az tikilməmişdir. Respublika ictimaiyyəti bizim tədbirlərimizi bəyənməmişdir.

Fərdi avtomobillər almanın qadağan edilməsi avtomobil alveri faktları ilə əlaqədardır. Həm də belə faktlar çoxalmışdı. Biz avtomobil alıb-satmaq üstündə də bir çox məs'ul işçiləri cəzalandırmalı olduq.

Mən təcrübəmizi kor-koranə götürüb tətbiq etməyi məsləhət görmək fikrindən uzaqam. Belə qərarları biz özümüzə yaranmış kəskin vəziyyətə uyğun olaraq qəbul etmişik. Rəhbər işçilərin adlarına az da olsa ləkə düşməməlidir.

– Bəs alimlik dərəcələri? Axı, biz həmişə cəmiyyəti elmi qayda-da idarə etmək zərurətindən danışırıq. Əgər partiya işçisi və ya nazir həm də alimdirsə...

– Güman edirəm ki, şəirən çox riyakarlıqla, lakin dəqiq şəkildə dəyişdirilmiş misralarına bələdsiniz: «Alim olmaya da bilərsən, amma namizəd olmağa bələdçülən». İndi biz elmsiz keçinə bilmərik. Kim idarəetmə ilə məşğul olursa elmlərin, xüsusilə də ictimai elmlərin, əsaslarına yiyələnəməlidir. Üstəlik, öz əməli fəaliyyəti ilə elmə töhfə verməli. cəmiyyətdə cərəyan edən hadisələri təhlil etməyi və bir anlıq qərarlar deyil, dərin qərarlar qəbul etməyi bacarmalıdır. Biz bütün rəhbər işçilərdə bu keyfiyyətlərin olmasını istəyirik... Bu, bizə fayda verir. Hər bir qaydanın əsaslandırılmış istisnaları da var. Yoxsa qayda əhkama çevrilir.

Lakin Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin keçmiş birinci katibi Balakışiyevin texnika elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almasını əsla normal vəziyyət hesab etmək olmaz. Axı, o, partiya işinə keçməzdən əvvəl elmi-tədqiqatla məşğul olmamışdı, heç mühəndis də işləmə-

mişdi, ömründə istehsalatda çalışmamışdı. Buna görə də yoxlamanın nəticələri təəccüb doğurmur. Bu nəticələr oyanan şübhəni təsdiq etmişdir: Balakışiyev əslində dissertasiyanın müəllifi olmamış, özgə uməyindən istifadə etmişdir. Balakışiyev sovet alimi adına yaraşmayan hərəkətlərinə görə, SSRI Ali Attestasiya Komissiyasının 1981-ci il 12 avqust tarixli qərarı ilə alimlik dərəcəsi məhrum edilmişdir. Daha əvvəl Balakışiyev işdəki ciddi nöqsanlarına görə vəzifədən götürülüb sırayı işə göndərilmişdi.

Lakin bu, yeganə hadisə deyildi. 60-cı illərdə rəhbər işçilər arasında alimlik dərəcəsi almağa aludəçilik dəb düşmüşdü. Biz belə bir nəticəyə gəldik ki, bunun nə elm üçün əməli faydası var, nə də partiya, dövlət fəaliyyəti üçün. Zərəri, mə'nəvi ziyanı isə çoxdur. Rəhbər işçilər öz vəzifələrindən sui-istifadə edirdilər, alimlərin sıraları isə zibillənirdi. Qadağan etməyimizin səbəbi bax, budur.

Belə mə'nəvi yasaqlara dair gətirilən misallar, bəlkə də, gözlənilməzdir. Lakin əmək kollektivində mə'nəvi yasaq özlüyündə o qədər də nadir hadisə deyildir. Bu, şərəf və vicdan haqqında sosialist anlayışlarından irəli gəlir, müəyyən şəraitdə konkretlik kəsb edir. Həm də kollektivə rəhbərlik edən rəhbərin qarşısına xüsusi tələblər qoyur. Rəhbər işçinin mə'nəvi siması, mə'nəvi nümunəsi adamların tərbiyəsində mühüm amildir. Əgər rəhbər işçi, məsələn, tribunadan xırda burjua psixologiyasının qalıqlarını qamçılayıb lə'nətləyirsə, şəxsi həyatında isə öz vəzifəsindən sui-istifadə edirsə, sərvət toplamaqla, qızıl almaq, alver etməklə məşğul olursa, həyatda əşyadan və puldan başqa heç bir sərvət tanımayan admandan yüz qat təhlükəlidir.

– Heydər Əliyev, hətta Qərbdə sosializmi tez-tez sosial təminatlar quruluşu adlandırırlar. Özü də bizdə hər bir adam bunu hər gün yaqın edə bilər. Bununla belə, görürsən, adamlar artıq ehtiyatlar yaradırlar. Buna səbəb nədir? Onları qorxudan, bəlkə, beynəlxalq vəziyyətdir?

– Beynəlxalq vəziyyət nə qədər gərgin olsa da, onun buraya heç bir dəxli yoxdur. Gərgin beynəlxalq vəziyyət normal vətəndaşda sülhün, öz yaxın adamlarının müqəddəratı üçün təşviş oyadır. öz evini, öz Vətənini müdafiə etmək əzmi yaradır. Mən sadəcə əməkçilərlə görüşəndə

tez-tez bunun şahidi oluram. Onlar partiya və hökumətimizin sülhü qoruyub saxlamaq qabiliyyətinə özlərinin möhkəm inamını ifadə edirlər...

...Ehtiyat toplayanların psixologiyası məni də maraqlandırır. Bəzən onların açıq-saçıq cavablarını eşidirsən. Bakı şəhəri Şaumyan Rayon İcraiyyə Komitəsinin keçmiş sədri, qızıl pul alıb yığmaqda ifşa edilmiş Əhmədov Kommunist Partiyası MK-sı Bürosunun iclasında beləcə də demişdi: «Dar gün üçün». Onlar layıq olmadıqları yeri tutar-tutmaz öz «dar günləri» üçün qorxmağa başlayırlar. İnamsızlıq, nigarançılıq, labüdü uğursuzluq hissi bu bədbəxtləri qarabaqara izləyir. Əgər onların keçmişinə baxsaq, indicə haqqında danışdığımız əhvalatlara hökmən rast gələrik: ali məktəbdə yer rüsvətlə alınıb, diplom pulla alınıb, dissertasiya da, «gəlirli yer» də və i.a.

Bumeranq geri qaydır. Bəla burasındadır ki, o, nəinki həyatımızın qanununu pozan adamın şəxsi taleyinə, həm də çoxlu başqa adama zərbə vurur, dayaqlarımızı və prinsiplərimizə zərbə vurur ədalətə və paktığa inamsızlıq yaradır.

– Məndə belə bir təəssürat oyandı ki, sizdə rüsvətxorluq cinayətin hər hansı başqa bir növünə nisbətən daha çox nifrət oyadır. Şair Fikrət Qoca isə hətta deyir: «Rüsvət kürəyimizə sancılan xain bıçağıdır...». Nə üçün məhz rüsvət?

– Ona görə ki, rüsvət universal cinayətdir. Bütün başqa cəzəliklər onun ətrafında dolanırlar. Rüsvətxor əlaltından dublyonka paltosu satır, dövlətin mənafeyini satır, öz fəaliyyətini satır, başqa birisi isə pul verib bunları alır. Şairin aforizmi mübaliğə deyildir. Keçmişin mənfur qalığı yaşayarsa, bunun təqsiri hər birimizin üzərinə düşür. Hətta təmiz, pak adamın da, hətta rüsvət alanlara və rüsvət verənlərə nisbətən nifrət edən adamın da. Şəxsən təmiz olmaq və şəxsən çiyirmək hələ vətəndaşlıq ləyaqəti deyildir. Vətəndaşlıq fəallıq deməkdir, şəxə qarşı mübarizə aparmaq bacarığı və arzusu deməkdir. Publisistlərdən neçə illərdi ki, Rubinovun «Brilyant əllər» məqaləsi kimi bir çıxış gözləyirdim. Lakin «Literaturnaya qazeta» şəxsi gəlir haqqında hesabat formasını tapmağı yalnız təklif etməklə kifayətlənib, bunun üçün tədbirlər hazırlanmasına çalışmasa, yarı yolda qalmış olar.

Yəqin ki, siz publisistlər də bə'zən çətinlik çəkirsiniz. İfşa edilmis və hələ ifşa edilməmiş oğrular, rüşvətxorlar yaqin çıxır-bağır salırlar ki, siz «rəhbərin nüfuzunu» sarsıdırırsınız. Bizdə də belə şeylər olur. Lakin biz sosialist qanunçuluğuna ən ciddi əməl edilməsi uğrunda mübarizə aparmaq, xidmət mövqeyindən hər hansı şəkildə sui-istifadə edilməsinə qarşı mübarizə aparmaq, cəmiyyətimizin mə'nəvi sərvətləri uğrunda mübarizə aparmaq haqqında partiyanın göstərişlərini unutmuruz.

- Sizin tanınmış bir hüquqçunuz demişdir: «Zəhmətsiz gəlirlə yaşayan adam «zəhmətli» gəlir haqqında arayışı pul ilə həmişə ala bilər».

- Bunu yoxlamaq asandır. Həm arayış alanı, həm arayış verəni lazımcına cəzalandırmaq da. Başlıcası iş budur ki, şərin kökünü kəsmək üçün görülən konkret tədbirlər özlüyündə əlahiddə bir məqsəd deyildir. Bunlar qanunun pozulmasına qarşı ümumi dözülməzlik sisteminə möhkəm daxil olmalıdır. Qəzetin çıxışı fəal həyat mövqeyinin təzahürü nümunələrindən biridir. Real tədbir görülməsə, fəal mövqeyin heç bir faydası yoxdur. Fəal vətəndaşlıq mövqeyinin yaradılması dövrümüzdə bütün ideoloji işin özəyidir.

1979-cu ilin aprelində Bakıda «Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması: mə'nəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemlər» mövzusunda Ümumittifaq elmi-praktik konfransının keçirilməsi bu baxımdan böyük hadisə olmuşdur...

Elmi-texniki inqilab, rifahın yüksəlməsi, asudə vaxtın çoxalması, savadın artması kimi mütərəqqi hadisələrin müasir həyata gətirdiyi bir çox ziddiyyətlər kompleks qaydada – mə'nəvi, sosial, siyasi cəhətdən idarə olunmasa, mə'nfi nəticələr də verə bilər.

Sosializm cəmiyyətində bu prosesdə əsas rolu əmək kollektivi öz öhdəsinə götürür və onun əhəmiyyətinin getdikcə artması Konstitusiyada qeyd edilmişdir. Əmək kollektivində yalnız əmək alətləri deyil, insani münasibətlər də mükəmməl olmalıdır. Bakı məişət kondisioneri zavodu bu cür ahəngdar əlaqənin timsalı ola bilər. Müəssisənin partiya təşkilatı iqtisadi, təşkilati və ideoloji amillərin tə'siri sistemini əməli şəkildə işləyib hazırlayaraq sosialist ictimai istehsalının humanist məqsədlərini hər bir əməkçiyə aydın göstərir.

Respublikanın nailiyyətləri partiya və dövlət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Azərbaycan SSR onuncu beşillik planı vaxtından əvvəl yerinə yetirdiyinə görə, üçüncü Lenin ordeni ilə təltif olunmuşdur. 1980-ci il və bütün beşillik üçün Ümumittifaq sosializm yarışının yekunlarına görə, respublika dalfadal on birinci dəfə Sov.İKP MK-nın, SSRİ Nazirlər Sovetinin, ÜHİMŞ-in və ÜLKGİ MK-nın Qırmızı bayrağı ilə mükafatlandırılmışdır.

Leonid İliç Brejnev 1978-ci ilin sentyabrında Bakıya gəlmişdi. Sov.İKP MK-nın Baş katibi respublikanın müvəffəqiyyətləri ilə tanış olduqdan, onun şanlı əməkçiləri ilə görüşdükdən sonra təəssüratına bu sözlərlə yekun vurmuşdu: «Azərbaycan iri addımlarla irəliləyir!»

Biz bu tərifdən ruhlanaraq respublikanın irəliləyişinin ləngiməməsindən ötrü əlimizdən gələni edirik. Biz iqtisadiyyatı böyük sür'ətlə yüksəltməyi nəzərdə tutmuş, on birinci beşillik üçün gərgin planlar müəyyənləşdirmiş və elə birinci ildən yaxşı nəticələrə nail olmuşuq.

Cari ildə hava şəraiti əlverişli olmasa da, tarla əməkçiləri yenidən görkəmli qələbə qazanmışlar. Dövlətə bir milyon 13 min ton pambıq satılmışdır ki, bu da keçən il tədarük edilmiş rekord həcmdən 129 min ton çoxdur; bir milyon 608 min ton üzüm satılmışdır ki, bu da rekord il olan 1980-ci ildəkindən 210 min ton çoxdur. Azərbaycan ölkədə ən iri üzüm istehsalçısına çevrilmişdir.

Brejnev yoldaş bizi böyük nailiyyətlər münasibətilə təbrik edib göstərmişdir ki, hər il planların və sosialist öhdəliklərinin tamamilə və artırqlamasilə yerinə yetirilməsi, məhsuldarlığın, bütün kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının və dövlətə satışının durmadan artmasının tə'min edilməsi respublika əməkçilərinin yaxşı ən'ənəsinə çevrilmişdir.

Sənaye və tikinti də sür'ətlə inkişaf edir. Bu il məhsul artımının 81,4 faizi əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi hesabına əldə olunmuşdur. Keyfiyyət nişanlı məhsul istehsalının həcmi 29,5 faiz artmışdır.

Respublikanın və bütün ölkənin iqtisadi müvəffəqiyyətləri ona görə fərəhlidir ki, bunlar xalqın rifahının yüksəlməsi deməkdir, çünki XXVI qurultayda deyildiyi kimi, konkret adama konkret qayğı partiyanın iqtisadi siyasətinin əzəli və son məqsədidir.

Lakin istehlak mədəniyyəti tərbiyə etməyi yaddan çıxarmaq olmaz. Bu, sosialist həyat tərzinin bir ünsürüdür. Bayaقدan haqqında danışdığımız ziyalılarımızın fəallığı üçün burada geniş meydan vardır. Əsl bir ziyalı rifahın mə'nə və məzmununun, şəxsi və ictimai qarşılıqlı münasibətin başa düşülməsinə kömək etməyə çalışır. Başqa bir ziyalı isə vəzifəyə keçəndən sonra öz meşşan instinktlərinə meydan verir. Deməli, iki yol var. Müasir əşyaların köməyi ilə – yüksəltmək yolu. Bir də əşyaların ucbatından – uçuroma yuvarlanmaq yolu.

Biz fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılmasına bu qədər böyük əhəmiyyət verərkən təkcə sosial cəhətdən fəal şəxsiyyətin ictimai proseslərin idarə olunmasına kömək etdiyini yox, həm də bu şəxsiyyətin özünün yeni həyat sərvətləri öldə etdiyini, yeni sevinclərə qovuşduğunu nəzərdə tuturuq.

– Siz dediniz ki, insanın fəal mövqeyi konkret hərəkətlərdə təzahür edir. Amma mə'lumdur ki, adamın başına öz hərəkətləri üçün heç də həmişə çəlgə qoymurlar.

Azərbaycan kinostudiyasının «İstintaq» filmində, – yeri gəlmişkən deyim ki, o, moskvəlilərə böyük tə'sir bağışlamışdır, – müstəntiq Seyfi əsl cinayətkar – keçmiş vəzifəli şəxsi üzə çıxarıb ifşa etmək üçün əlindən gələni edir. Filmin yaradıcıları – ssenari müəllifi Rüstəm İbrahimbəyov və rejissor Rasim Ocaqov «Qanun hamı üçün qanundur» prinsipini publisistəsinə kəskinləşdirmişlər. Lakin bu prinsipin zəfər çalması üçün filmin qəhrəmanı nöinki təzyiqa, hədələrə sinə gərir, həm də istintaqın bə'zi prosessual normalarına e'tinasızlıq göstərməyə məcbur olur. Güman etmək olar ki, bunun üçün cəzalandırılacaqdır. Qanun hamı üçün qanundur! Şair demişdir ki, «Xeyirxahlığın görək yumruğu olsun». Lakin axı, ədliyyənin də yumruğu var.

Yaxud da bir halda ki, misalları incəsənət əsərlərindən gətiririk, Eldar Ryzanovun çoxdan çəkilmiş, lakin köhnəlməyən «Avtomobilədən özünü qoru!» filmi yada salaq. Hakimlər və ieləscilər rəğbət hissinə güc gəlib hədsiz təmənənəsizliyinə görə, hətta sevən qadının da səfeh adlandırdığı Yuri Detoçkin barədə hökm çıxarırlar. Doğrudur, qanun-qaydanı bu cür «pozanlara» münasibət

müxtəlifdir. Ələlxüsus, qanunun quru hərfinin keşiyində dayanmalar arasında. Bir hüquqçu təəssüflə demişdir ki, Smoktunovski «anarxist» mələkətli qəbrəmana çevirmişdir.

- Mənimə Yuri Detoçkindən xoşum gəlir! Əlbəttə, səhvi ondadır ki, təkbəşinə iş görür. Lakin yəqin başqa cür hərəkət etmək əlindən gəlmir. Seyfinin də əlindən gəlmirdi. Hər adam səhv edə bilər. Hər şey onun hansı mə'nəvi mülahizələri rəhbər tutmasından asılıdır.

Filmin yaradıcıları ictimaiyyətin diqqətini fırılacaqılara qarşı daha fəal mübarizə aparmaq lüzumuna cəlb etmiş, onların vəziyyətə uyğunlaşmasının yeni növlərini göstərmişlər. Detoçkin və Seyfi kimi adamların sayəsində mənfi hallara qarşı mübarizə daha müvəffəqiyyətlə gedir. Belə adamlar mübarizə formalarını və metodlarını seçməkdə səhv etsələr də laqeydlərdən daha çox olsalar yaxşıdır.

Yazıçılar, şairlər, kinematoqrafçılar sür'ətlə dəyişən həyatla qanunlar arasında olan ziddiyyətləri konfliktli vəziyyətlərdə göstərirlər. Ziddiyyətlər təkcə hüquqşünaslığa yox, adət edilmiş təəvvürlərə, köhnəlmiş ənənələrə, ilk nəzərdə sarsılmaz görünən davranış qaydalarına da aiddir. Beləliklə, sənətkarlar öz vətəndaşlıq mövqelərini ifadə edərək cəsarətlə parlaq bədii əsərlər yaradırlar.

Ədəbiyyatın həyatdan geri qalmasına yalnız təəssüf etmək olar. Mən ən əvvəl Azərbaycan yazıçılarını nəzərdə tuturam. Bizdə kommunist əxlaqının antipodlarına qarşı Azərbaycan kommunistlərinin indiki mübarizəsini əks etdirən, cəsur və vicdanlı müasir cəngavərlərin obrazları olan əsərlər hələ az yaradılır. Halbuki real həyatda belə adamlar çoxdur!

Bir halda ki, söhbət ədəbiyyatdan düşdü, deməliyəm ki, sosialist realizmi ədəbiyyatı mənfi hallara qarşı mübarizədə, kommunizm ideallarının bərqərar edilməsi uğrunda mübarizədə, bütün dünyada sülhün qələbəsi uğrunda, dağıdıcı şəhər qüvvələr üzərində insan idrakının təntənəsi uğrunda, mübarizədə həmləvərlik, hətta davakarlıq kimi bir keyfiyyətə malik olmalıdır.

Fəzilətlərin zirvələrə doğru yolu həmişə daşlı-kəsəkli olmuşdur! Qəyyətli adamların sevinc hissi süst, ətalətli, «məna daxli yoxdur» mövqeyi tutan adamlara, xüsusilə fırılacaqılara, dələduzlara, xalq malını oğurlayanlara heç bir zaman nəsib ola bilməz. Belələrinin iztirabla-

rına kimsə şərik olmaz, onların çəkdiyi labüd cəzani heç kim hədsiz dərəcədə şiddətli cəza saymaz...

Şərə qarşı mübarizənin zirvəsində vəziyyət kəskinləşir. Sonra nisbətən dinc şərait yaranır və yüksək mə'nəviyyət bütün həyata istiqamət verir. Biz idealist deyilik və iddia etmirik ki, xeyirin şəhər üzərində əbədi mütləq qələbəsinə nail olacağıq. Lakin tərəzinin haqq-ədələt, qanunçuluq, ideyalıq qoyulan gözünün ağır gəlməsinə nail ola bilərik və olmalıyıq. Sapıntılar vardır və yenə də olacaqdır, lakin bunlar dərhal qanunun, rəhbərliyin, ictimaiyyətin diqqətini cəlb edəcəkdir.

Biz həyat tərzimizin əxlaq prinsiplərini bərqərar etmək uğrunda mübarizədə ictimai rə'yin öyrənilməsinə və nəzərə alınmasına xüsusi əhəmiyyət veririk. Deməliyəm ki, bu, işdə çox karımıza gəlir.

Aşkarlıq, görülən tədbirlər və onların nəticələri haqqında mütləzəm olaraq geniş mə'lumat verilməsi, bunun üçün mətbuat orqanlarından, radio və televiziyaadan səmərəli istifadə olunması, sosialist demokratiyasını inkişaf etdirməkdə, kütlələrin sosial fəallığını yüksəltməkdə çox mühüm amildir.

Lap bu yaxınlarda MK Bürosunda biz Bakının Nərimanov rayonunda hüquq qaydalarının mühafizəsində və hüquq pozuntularına qarşı mübarizədə olan ciddi nöqsanlar haqqında məsələ müzakirə etdik. Hüquq-mühafizə və sovet orqanlarının rəhbərlərinə şiddətli cəza verməli olduq. MK-nın bu məsələyə dair qərarını respublika mətbuatında dərc etdik. Sonra Azərbaycan KP MK yanında ictimai rə'yi öyrənmə və sosioloji-tədqiqatlar mərkəzi zəhmətkeşlərə müraciət edib qərarda deyilənlər barəsində öz mülahizələrini bildirməyi xahiş etdi. Mənlərlə təklif, məsləhət alınmışdır. Hamısında da qərarımız bəyənilir.

Təkliflərin və məsləhətlərin bir çoxu əməli cəhətdən məqsədəuyğun olması ilə fərqlənir. Məsələn, milis, məhkəmə, prokurorluq işçilərinin əhali qarşısında hesabatları qayda şəklini almışdır.

Bütün bunlar partiya və dövlət intizamının, kommunist əxlaqı normalarının pozulmasına qarşı barışmazlıq şəraiti yaradır, mənfi hallara qarşı fəal mübarizələr, sosialist həyat tərz prinsiplərinin bərqərar edilməsi uğrunda mübarizələr tərbiyə edir.

Sov. İKP qurultaydan-qurultaya möhkəmlənir və sosialist həyat tərzi-ni təkmilləşdirmək problemlərinin həll olunmasında... sovet demokratiyasının inkişaf etdirilməsində, kommunizm ideallarının bərqərar edilməsində partiyanın xətti dərinləşir, konkret adama, onun həm maddi, həm də mə'nəvi rifahına qayğı daha da konkretləşir.

...Biz yabançı, yamaq kimi görünən nə varsa hamısından təmizlənmək prosesinin zəruriliyindən, «qanun hamı üçün qanundur» prinsipinin pozulmazlığından, ən əvvəl konstitusiya mə'nasında və mə'nəvi mə'nada pozulmazlığından məhz buna görə inanla danışırıq.

– Heydər Əliyev, poeziyanın ülvî sözləri ilə müvəffəqiyyət arzulamaq lap yerinə düşər.

Nizami demişkən:

«Qoy ədalət zəfər çalsın
Zülm məhv olub, alçalsın.
Şərəflənsin qoy səxavət,
Mərdlərə halaldır şöhrət».

– Bəli, XII əsrin böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi demişdir:

«Təmkinli ol, lovğalığı, sərvəti
At, yarıb tonqalda qoy külə dönsün!
...Əgər istəyirsən ürəyin gülə,
Qoyma pis niyyətlər fikrinə gələ.
Nalayıq əməllər görsən harada,
Odlu nəfəsinlə yandır, məhv elə!»

Ə'LA TƏHSİLLƏ, RUH YÜKSƏKLİYİ İLƏ, İLHAMLA VƏTƏNƏ XİDMƏT ETMƏLİ

(Tələbə gənclərin respublika partiya və sovet fəalları ilə görüşündəki nitqi; 28 avqust 1982-ci il)

Əziz yoldaşlar!

Bizim gənc dostlarımız!

Bütün ölkəmiz kimi respublikamız da bir neçə gündən sonra böyük və işıqlı bir auditoriyaya çevriləcəkdir. Bu auditoriyaya qaynar təbiətli, bilik həvəsli, elmin parlaq zirvələrinə can atan gənclər ordusu doluşacaqdır. İnsan təfəkkürünün zirvələrinə yürüş zəka və qəlbin yorulmaz fəaliyyətinin bəhrəsi olan kəşflər təmsalındadır. Bax, buna görə də yeni dərslərin başlanması həmişə böyük bayramdır.

Dərs ilinin birinci günü Bilik mə'bədinin çətin pillələri ilə ilk addımlar atan ən kiçik vətəndaşlar – birinci sinif şagirdləri üçün təntənəli gündür. Dərs ilinin birinci günü ölkəmizdə ən şərəfli bir peşəni – fəhlə peşəsini seçən, texniki peşə məktəblərində oxuyacaq gənclər üçün də bayramdır. Dərs ilinin birinci günü birinci kurs tələbələrini – gələcək alimlərin və istehsalat komandirlərinin, müəllimlərin və mühəndislərin həyatında ən təntənəli gün olacaqdır.

Dərs ilinin birinci günü öz dərin biliyini, çoxillik təcrübəsini, odlu qəlbinin hərəkətini Prometey alovu kimi kommunizm qurucularının gənc nəsilərinə bəxş edən adamlar üçün – ümumtəhsil və texniki peşə məktəblərinin, texnikumların, ali məktəblərin müəllimləri, hamı tərbiyəçi ustalar üçün də bayramdır.

Əziz dostlar, icazə verin. Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi, Respublika Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti və Nazirlər Soveti adından sizi və sizin şəxsinizdə bütün tələbə gəncləri, müəllimləri, hamı tərbiyəçiləri və valideynləri yeni dərslərin başlanması münasibətilə ürəkdən təbrik edim! Sizə möhkəm cansağlığı, uğurlar, böyük insani səadət arzulayıram!

...Xalqın rifahına, onun yüksək məhsuldar və yaradıcılıqla işləməsi üçün dinc şərait yaradılmasına partiyanın göstərdiyi qayğıya sovet

adamları ictimai fəaliyyətin bütün sahələrində fədakar əməklə, yüksək göstəricilərlə cavab verirlər. Sovet Azərbaycanının zəhmətkeşləri də partiyanın özəmətli planlarını həyata keçirmək uğrunda ümumxalq mübarizəsinin önündə gedirlər. Onlar yetmişinci illərdə qoyulmuş möhkəm təmələ əsaslanaraq ictimai istehsalın sür'ətini artırmaqda davam edir. Kommunizm quruculuğunun bütün sahələrində yeni müvəffəqiyyətlər qazanırlar. Zəhmətkeşlərimiz cari, yubiley ilində də böyük ruh yüksəkliyi ilə işləyirlər. Respublika sənayesinin əmək kollektivləri SSRİ-nin şanlı 60 illiyini layiqli işlərlə qarşılamğa çalışaraq məhsul satışının həcminə və ən mühüm məhsul növlərinin istehsalına dair səkiz aylıq tapşırığı vaxtından əvvəl, avqustun 26-da yerinə yetirmişlər. Sənaye istehsalının artım sür'əti 5,5 faiz olmuşdur. İndi Azərbaycan bu göstərici üzrə, habelə əmək məhsuldarlığının artırılması cəhətdən müttəfiq respublikalar arasında qabaqcıl yerlərdən birini tutur. Keyfiyyət nişanlı məhsul buraxılışı tapşırıqları da artıqlaması ilə yerinə yetirilmişdir.

Kənd təsərrüfatı istehsalını daha da yüksəltmək yolunda yeni böyük addım atılmışdır. Kənd əməkçiləri mürəkkəb hava şəraitində, təbii fəlakətə qarşı mübarizədə yüksək fəallıq göstərir, taxıl zəmilərində, pambıq, üzüm və tərəvəz plantasiyalarında, kənd təsərrüfatı istehsalının bütün sahələrində yeni qələbələr qazanmağa yenilməz bir əzmkarlıqla çalışırlar. Taxılçılar əla məhsul yetişdirmişlər. Onlar planları ödəmişlər və artırılmış sosialist öhdəlikləri hesabına dövlətə taxıl satırlar. Dünyəni tədarük üzrə xalq təsərrüfatı planını yerinə yetirən tərəvəzçilər böyük müvəffəqiyyətlər qazanmışlar. Onlar dövlətə 600 min tondan çox bostan məhsulları satmışlar ki, bu da ötən ilin eyni dövründəkindən xeyli çoxdur. Respublikanın çaybəcərənləri yubiley ilinin planlarını müvəffəqiyyətlə yerinə yetirmişlər, bol pambıq və üzüm yetişməkdədir, bu məhsul tez və itkisiz yığılmalıdır. Əsaslı tikintidə də işlər ümumən pis getmir. Əsaslı tikintinin göstəriciləri keçən ilin müvafiq dövründəkinə nisbətən nəzərə çarpacaq dərəcədə artmışdır. Birinci dərəcəli dövlət əhəmiyyəti olan obyektlərin hamısı sür'ətlə tikilir.

■ Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi respublikanın zəhmətkeşlərini bu müvəffəqiyyətlər münasibətilə ürəkdən təbrik edərək möhkəm əmin olduğunu bildirir ki, sənaye, kənd təsərrüfatı və tikinti işçiləri beşilliyin ikinci ilini yeni, daha yüksək göstəricilərlə başa çatdıracaqlar.

... Sovet Azərbaycanın çiçəklənməsi, Azərbaycan xalqının səadəti və firavanlığı partiyanın Lenin milli siyasəti təməninəsinin təcəssümüdür. Respublika əhalisinin mə'nəvi mədəniyyətinin, elm və təhsilinin coşqun yüksəlişi bunun parlaq təzahürüdür. Bizim nailiyyətlərimiz o qədər böyükdür ki, 20-ci illərin sadə sosial-mədəni göstəriciləri ilə müqayisəyə belə gəlmir. Bir çox faktlar adılmışdır və indi heç kəsi təəccübləndirmir. Lakin belə bir fakta biganə qalmaq olmaz ki, təqribən 60 il əvvəl ali təhsilli adamların barmıqla sayıldığı, yüz minlərlə adamın savadsız olduğu bir diyarda indi orta ümumi təhsilin, ali və orta ixtisas təhsilinin güclü, geniş bir sistemi vardır, bu diyar kütləvi savadlılıq və yüksək mədəniyyət diyarıdır. Digər sovet respublikaları kimi, Azərbaycan da təhsilin inkişaf səviyyəsi və miqyası cəhətdən bir çox əsas kapitalist ölkələrini geridə qoymuşdur. Respublikada əhalinin hər üç nəfərindən biri təhsil alır. Bizdə əhalinin hər 10 min nəfərinə orta hesabla 172 tələbə, 4 mindən çox ali, orta və ya orta ixtisas təhsilli azərbaycanlı düşür...

Siz bütün bu sərəvətlərin, inkişaf etmiş sosializmin bütün maddi və mə'nəvi nailiyyətlərinin, tarixi qələbələrinin varislərisiniz...

Yoldaşlar! Sov.İKP XXVI qurultayı xalq maarifi sisteminin getdikcə daha intensiv inkişaf etdirilməsinə dair geniş proqram hazırlamışdır. Bu proqramda maarif idarələrinin və orqanlarının başlıca vəzifəsi müəyyənləşdirilmişdir: tədrisin və tə'limin keyfiyyətini yüksəltmək əsasında mütəxəssislər hazırlanması kökündən yaxşılaşdırılın. Respublikanın partiya təşkilatı qurultayın qərarlarını əzmkarlıq və ardıcılıqla həyata keçirir. Bu işdə biz təhsil ocaqlarının fəaliyyətinin xeyli yaxşılaşması, tə'lim-tərbiyə prosesinin təkmilləşməsi, müəllimlərin ixtisasının və pedaqoji ustalıqının artması ilə əlamətdar olan 70-ci illərdə qazanılmış təcrübəyə əsaslanıq. Bütöv bir tədbirlər komplek-

sinin həyata keçirilməsi nəticəsində respublikanın xalq maarifi sistemi 80-ci illərə yüksək kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri ilə qədəm qoymuşdur.

Azərbaycan Kommunist Partiyasının XXX qurtulayında respublika-da xalq maarifinin daha da inkişaf etdirilməsi üçün tədbirlər müəyyən-ləşdirilmişdir.

Azərbaycan KP MK ali məktəbə xüsusi qayğı göstərir. Ali məktə-bin iqtisadi, sosial-siyasi əhəmiyyəti, respublika həyatının bütün sahə-lərinə tə'siri çox böyükdür. Mə'lum olduğu kimi, keçmişdə ali məktəb-də ciddi nöqsanlar olmuşdur. Onun işində kadrların seçilməsinin və yerləşdirilməsinin partiya prinsiplərinin kobud surətdə pozulmasına, qəbul imtahanlarının təşkilində və abituriyentlərin qəbulunda təhrif-lərə, müəllim kollektivlərində əxlaqə zidd hərəkətlərə, rüşvətخورluq faktlarına, tələbələrə laqeyd münasibət, xidmət mövqeyindən sui-isti-fadə hallarına yol verilirdi. Bütün bunlar kadrların peşə hazırlığına və gələcək mütəxəssislərin tərbiyəsinə mənfəi tə'sir göstərirdi.

Azərbaycan KP MK belə vəziyyəti dözülməz hesab edərək 60-cı illərin axırlarında – 70-ci illərin əvvəllərində tədris müəssisələrində mənfəi hallara qarşı mübarizəni genişləndirdi, ali məktəblərin fəaliy-ətini kökündən yaxşılaşdırmağın təşəbbüsçüsü oldu. Bu mübarizədən məqsəd o idi ki, ali məktəb öz məs'ul vəzifəsinə, yüksək amalına uy-ğun olsun. Qəbul imtahanlarını qaydaya salmaq, tədrisin keyfiyyətini yüksəltmək, cəmiyyətə zidd halların kökünü kəsmək, tədris kollektiv-lərini lazımı biliyi, mə'nəvi keyfiyyətləri olmayan adamlardan təmiz-ləmək üçün çox işləmək lazım gəldi. Bu gün biz razılıq hissi ilə qeyd edə bilərik ki, ali məktəblərin işinin, tə'lim-tərbiyə prosesinin əsaslı surətdə yenidən qurulmasına, mə'nəvi-psixoloji şəraitin sağlamlaş-masına nail olmuşuq. Bu, tələbələrin hazırlanması və tərbiyə edilməsi keyfiyyətinə dərhal müsbət tə'sir göstərmiş, abituriyentlər seçilərkən, şagirdlərin biliyi qiymətləndirilərkən obyektivlik, ədalətlik şəraiti tə'min etmiş, ali məktəblərdə fəhlə gənclərin, fəhlə və kolxozçu uşaqlarının təhsil alması üçün daha əlverişli şərait yaratmışdır.

Ali təhsilin miqyası genişlənmiş və strukturu yaxşılaşmış, tələbələr-in sayı çoxalmış, ali məktəbin elmi potensialı artmış, elmin, texnikanın və istehsalın perspektivli istiqamətləri üzrə onlarca yeni ixtisas mənimsənilmiş, ali məktəblərin maddi-texniki bazası xeyli möhkəm-lənmişdir. Doqquzuncu və onuncu beşilliklərdə təməli qoyulan mütə-rəqqi meyillər dönməz xarakter almışdır.

Bu çoxcəhətli iş bu gün də davam edir. Lakin əldə edilən nailiy-yətlər son hədd deyildir. Mütəxəssislər hazırlanmasının keyfiyyətini daha da yüksəltmək üçün hələ çox iş görülməlidir. Ali məktəblərin fəaliyyətində hələ heç də bütün nöqsanlar və mənfəi hallar aradan qaldırılmamışdır. Bunların qalıqları qəbul imtahanlarının qeyri-dəqiq təşkilində, subyektivizm və abituriyentlərə bədxah münasibət, xidmət mövqeyindən tamah məqsədilə istifadə edilməsi faktlarında özünü göstərir. Rüşvətخورluq, proteksionizm, professional müəllim etikasının pozulması halları xüsusilə davamlıdır.

Ali məktəb sistemini daha da inkişaf etdirmək və təkmilləşdirmək işini ardıcıl davam etdirərək Azərbaycan KP MK bu il gənc mütəxəssis kadrlarının hazırlanmasında, qəbul imtahanlarının keçirilməsində mənfəi xarakterli faktların kökünü kəsilməsinə yönəldilən bir sıra qərarlar qəbul etmişdir. Mə'lum olduğu kimi, bu yaxınlarda MK «Ali məktəbi daha da inkişaf etdirmək və mütəxəssislər hazırlanmasının keyfiyyətini yüksəltmək haqqında» Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarını yerinə yetirmək sahəsində M.F.Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun işində ciddi nöqsanlar barədə məsələ müzakirə etmişdir. Qəbul edilən qərar mətbuata dərc olun-muşdur. Qərarda tədris prosesinə, elmi-tədqiqat və ideya tərbiyəsi işinə rəhbərlikdə olan nöqsanları aradan qaldırmaq, tədrisin səviyyəsini hərtərəfli yüksəltmək, təhsilin kommunizm quruculuğu nəzəriyyəsi və praktikası ilə əlaqələrini möhkəmlətmək, yüksək ixtisaslı, ideyaca mətin rus dili və ədəbiyyatı müəllimləri hazırlamaq sahəsində konkret tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur. Aşkara çıxarılan nöqsanlar və bunlarla əlaqədar görülən tədbirlər bütün tədris müəssisələri üçün ciddi ibrət dərəsi olmalıdır. Göstərilən qərarda qarşıya qoyulan vəzifələri hər bir

ali məktəb kollektivində dərinlən və hərtərəfli müzakirə etmək lazımdır. Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi tədris-metodiki, elmi işin və tərbiyə işinin daha da təkmilləşdirilməsi, ali məktəblərin həyatında bütün mənfi halların və nöqsanların aradan qaldırılması üçün əməli tədbirlər işləyib hazırlamalı və həyata keçirməlidir.

Azərbaycan KP MK-nın həyata keçirdiyi tədbirlərdə qəbul imtahanlarının təşkilini təkmilləşdirmək məsələləri hər il olduğu kimi yenə də xüsusi yer tutmuşdur. Respublika Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, ali məktəblərin partiya komitələri müəyyən edilmiş qaydalara dönmədən əməl olunmasına, ciddi qaydanın və ədalətin təmin edilməsinə istiqamətləndirilmişdir. Görülən tədbirlər və müsabiqə imtahanlarının bütün gedişi geniş aşkarlıq xarakteri daşmışdır.

Bu böyük ictimai-siyasi kampaniyanın yekunları sonralar hərtərəfli və diqqətlə təhlil ediləcəkdir. lakin clə indi, demək olar ki, cari ildə də qəbul imtahanları ümumən xeyirxahlıq və yüksək tələbkərlilik şəraitində keçmişdir. İmtahanların təşkili və abituriyentlərin seçilməsi keyfiyyəti yaxşılaşmışdır. Vilayət, şəhər və rayon partiya komitələri ali məktəbə qəbul imtahanlarının keçirilməsində daha səmərəli iştirak etmişlər. Respublikanın Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, ali məktəblərin rektorluqları və partiya komitələri diqqətlə hazırlıq işi aparmış, imtahanların təşkili və tələbələrin qəbulu üzərində nəzarəti gücləndirmişlər.

Qəbul və şikayət komissiyaları abituriyentlərin biliyini obyektiv qiymətləndirməyə çalışmış, səhvlərə və qərəzkarlığa yol verilməməsi üçün bütün şikayətlərə və ərizələrə diqqətlə baxmışlar. Qəbul imtahanlarında ön hazırlıqlı, möhkəm, dərin bilikli gənclərin seçilməsi təmin edilmişdir. Bununla birlikdə, qəbul imtahanlarının təşkilində və keçirilməsində ciddi nöqsanlara da yol verilmiş, mənfi faktlar olmuşdur. Bu cür halların hər biri respublika Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi tərəfindən diqqətlə nəzərdən keçirilməli, müvafiq konkret tədbirlər müəyyən edilməlidir. Biz qəbul imtahanları praktikasını bundan sonra da təkmilləşdirmək, sosialist qanunçuluğundan, müəyyən edilmiş normalardan və qaydalardan hər hansı şəkildə kənara çıxılması hallarına qarşı qətiyyətlə mübarizə aparmaq niyyətindəyik.

Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi bütün işlərdə və təşəbbüslərdə zəhmətkeşlərlə daim məsləhətləşir, kütlələrin kollektiv təcrübəsinə və rə'yinə arxalanır. Biz bunu şəxsiyyətin fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması, ictimai münasibətlərin təkmilləşdirilməsi üçün təsirli qüvvə, sosial idarəetmənin və tərbiyənin mühüm vasitəsi hesab edirik. Ali və orta ixtisas təhsili məktəblərinin fəaliyyətini daha da yaxşılaşdırmaq üçün biz ali məktəblərin fəaliyyətində çox mühüm mərhələ olan qəbul imtahanları ərəfəsində yenə də respublikanın ictimaiyyətinə müraciət etməyi qərara aldıq. Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi yanında ictimai rə'yi öyrənmə və sosioloji tədqiqatlar mərkəzi öz müraciətində bütün ali və orta ixtisas təhsili sisteminin daha da yaxşılaşdırılmasının aktual problemlərini və xüsusən qəbul imtahanlarının təşkili məsələlərini geniş müzakirəyə verdi. Qaldırılan məsələlər barəsində ictimai rə'yi öyrənilməsinə partiya komitələrinin, nazirliklərin və baş idarələrin bütün sosioloji xidmət şəbəkəsi cəlb edildi. Aparılan kampaniya respublika mətbuatının səhifələrində, televiziya və radio verilişlərində işıqlandırıldı. Müraciətdə qaldırılan məsələlər respublika əhalisinin bütün təbəqələri arasında geniş əks-səda doğurdu, əmək və tədris kollektivlərində keçirilən çoxlu yığıncaqlarda maraqla müzakirə edildi. Arası kəsilməyən axınla mərkəzə gələn məktub və teleqramlar bizim apardığımız işə zəhmətkeşlərin dərin maraq göstərdiklərini, cəmiyyətin işlərində onların fəal iştirakını, yüksək siyasi şüurluğunu və mədəniyyətini parlaq şəkildə sübut edir.

Mərkəzin aldığı bu həyəcanlandırıcı sənədlər tədris müəssisələrinin işlərinə, mütəxəssis kadrların keyfiyyətlə hazırlanmasına zəhmətkeşlərin yaxından maraq göstərdiklərini əks etdirir. Zəhmətkeşlərin məktubları çox zəngin sosial informasiyanın ən qiymətli mənbələrindən biridir. Bunlarda tədris müəssisələrində yüksək mə'nəvi, sağlam şərait yaradılması və möhkəmləndirilməsi, abituriyentlərin seçilməsində ədalətliyin və obyektivliyin tə'min edilməsi uğrunda Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsinin mübarizəsi ürəkdən və yekdilliklə müdafiə edilir, ali məktəblərin fəaliyyətinin keyfiyyətini yüksəlt-

mək sahəsində ardıcıl və məqsədyönlü iş üçün minnətdarlıq ifadə olunur. Məktublarda qeyd edilir ki, Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsinin gördüyü tədbirlər əmək adamlarına, respublikanın gələcəyinə daimi qayğının təzahürüdür. Onların müəllifləri daha yaxşı, daha səmərəli işləyəcəklərini və'd edirlər. İctimai rə'yi öyrənilməsi ali məktəblərin professor-müəllim hey'ətinin, ümumən, bütün ali məktəbin yüksək nüfuzlu malik olduğunu göstərmişdir. Rə'yələrin əksəriyyəti mühakimələrin səriştəliliyi və yetkinliyi ilə, fikirlərin və tövsiyə edilən tədbirlərin aktuallığı ilə fərqlənir. Bunlarda ali məktəblərə qəbul məsələlərinə, tədris prosesinin təşkili, tələbə və müəllimlərin tərbiyəsinin yaxşılaşdırılması məsələlərinə dair çoxlu konkret təklif, məsləhət verilir.

Məktublarda müəllifləri belə bir yekdil fikirdədirlər ki, bəzi tədris müəssisələrində yol verilən mənfi hallar kadrlar hazırlanmasında respublikanın nailiyyətləri fonunda xüsusilə dözülməz görünür. Tam bir sıra məktublarda qəbul qaydalarının pozulması faktları, açıq-aşkar sui-istifadə halları haqqında siqnallar, habelə ali və orta ixtisas məktəblərində yanlış hərəkətlərdən şikayətlər vardır. Bütün təkliflər, mülahi-zələr və şikayətlər diqqətlə öyrənilir və təhlil olunur, bunların əsasında konkret tədbirlər görülmüşdür və ya görülməkdədir...

Beləliklə, 1982-ci ilin qəbul imtahanları və bunlarla əlaqədar olan həyəcanlar geridə qalmışdır. İmtahanların yekunları ali məktəbin fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq sahəsində Azərbaycan KP MK-nın gördüyü tədbirlərin yüksək səmərəliliyini və tə'sirliliyini bir daha təsdiq etmişdir. Müsəbiqə imtahanlarının bütövlükdə işgüzar şəraiti, onların mütəşəkkil keçirilməsi ali məktəblərə növbəti layiqli nəslin gəlməsini tə'min etmişdir.

Bu il respublikanın ali məktəblərinə 21.450 tələbə, o cümlədən gündüz şö'bələrinə 13 min 75 adam qəbul olunmuşdur. Texniki ali məktəblərə gənclər keçən ildəkindən daha çox daxil olmuş, maşınqayırma, avtomatika, neftayırma sahəsində perspektivli ixtisaslar üzrə tələbə qəbulu artmışdır. Fərəhlidir ki, kənd təsərrüfatı profilli ixtisaslara maraq artır, bu sahədə ixtisaslı kadrlara ehtiyacımız xüsusilə çoxdur. Respublikanın yaradıcılıq ali məktəblərinə oğlan və qızların qəbulu genişlən-

mışdır: mövcud ixtisaslara daha dörd ixtisas əlavə edilmişdir – rəngkarlıq, qrafika, heykəltəraşlıq, təsviri sənət tarixi və nəzəriyyəsi.

Ali məktəblərə daxil olmuş gənclərin təhsilində respublika əhalisinin sosial strukturu getdikcə daha dolğun əks olunur. 1982-ci ildə ali məktəblərin birinci kurslarına qəbul edilənlərin 70 faizi fəhlələr, kolxozçular və ya onların ailə üzvləridir. Ali məktəblərə qəbul coğrafiyasının genişliyi təmin edilmişdir: burada, bu salonda əyləşən birinci kurs tələbələri, əslində Azərbaycanın bütün rayonlarını, o cümlədən dağlıq və uzaq rayonlarını təmsil edirlər.

Respublikanın bəzi regionları və əhalinin ayrı-ayrı kateqoriyaları üçün müsabiqədənkənar qəbul qaydası daha da genişləndirilmişdir. Bu qayda Azərbaycanın bütün rayonlarının sürətli iqtisadi və sosial mədəni inkişafına kömək etməlidir. Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsinin yaxınlarda qəbul etdiyi qərar bunun üçün yeni imkanlar açır. Həmin qərara uyğun olaraq Naxçıvan MSSR-in, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin, kənd rayonlarının oğlan və qızları, ingiloylar, Məshəti türkləri və başqaları üçün respublikanın ali məktəblərində müsabiqədənkənar 849 yer ayrılmışdır.

Müsabiqədənkənar qəbulun üstünlüklərindən maksimum istifadə olunmalı, kənd təsərrüfatı müəssisələrinin vəsaiti hesabına təqaüd verilməklə kənddən tədris müəssisələrinə gənclərin göndərilməsi genişləndirilməlidir. Rayon rəhbərləri və ali məktəb işçiləri müsabiqədənkənar qəbul edilən tələbələrin sosial tərkibinə xüsusi fikir verməlidirlər. Bunun çox böyük əhəmiyyəti vardır ki, rayonlardan ali məktəblərə fəhlə və kolxozçu uşaqları gəlsinlər, onlar təhsili başa çatdırıb aqronom və müəllim, mühəndis və həkim kimi doğma kəndlərinə, təsərrüfatlarına qayıtsınlar.

... Moskvanın, Leningradın və ölkənin digər şəhərlərinin ali məktəblərində Azərbaycan gənclərinin təhsil alması yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlamaq işinin ən mühüm istiqamətlərindən biridir. Başqa şəhərlərin ali məktəblərinə gənclərin göndərilməsində böyük müvəffəqiyyətlər qazanılmışdır. Onuncu beşillikdə respublika ölkənin əsas ali məktəblərinə 2.976 tələbə göndərmişdir ki, bu da əvvəlki beş ildəkin-

dən təqribən iki dəfə çoxdur. Ümumiyyətlə, bu gün Sovet İttifaqının 49 şəhərinin 170 ali məktəbində Azərbaycan gənclərinin 3.500 nəfərdən çox nümayəndəsi oxuyur. Onlar xalq təsərrüfatının 80-dən çox sahəsi, respublika həyatının digər sahələri üçün 244 ixtisasa yiyələnirlər.

Bu il biz başqa şəhərlərin ali məktəblərinə tələbələrin yeni böyük dəstəsini – 850 nəfər, o cümlədən birinci kursa 737 nəfər oğlan və qız göndəririk... Azərbaycan elçiləri xüsusən respublika üçün yeni olan yem istehsalı, maldarlıqda damazlıq işi, kənd təsərrüfatı istehsalında avtomatlaşdırma ixtisaslarına və başqa ixtisaslara yiyələnəcəklər. Ölkənin yaradıcılıq ali məktəblərinə də qəbul artırılmışdır. Hazırda həddi təmayüllü 10 məşhur ali məktəbdə 18 ixtisasa üzrə 85 nəfər oğlan və qız təhsil alır. Ölkənin böyük ali məktəblərində respublikamız üçün, o cümlədən intensiv inkişaf etməkdə olan xalq təsərrüfatı üçün xüsusilə əhəmiyyətli ixtisaslar üzrə kadrlar hazırlanması bundan sonra davam etdiriləcəkdir...

Yüksək ixtisaslı kadrlar hazırlanmasına xüsusi əhəmiyyət verməklə bərabər, biz başqa şəhərlərin ali məktəbləri məzunlarının uqotunun aparılmasına və onlardan hər birinin təyinatına nəzarət edilməsinə ən böyük diqqət yetiririk. Yaxınlarda Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi başqa şəhərlərin ali məktəblərini bitirmiş gənc mütəxəssislərdən respublika xalq təsərrüfatında istifadə olunmasının vəziyyəti və bu işin səmərəliliyini təmin etmək tədbirləri məsələsini nəzərdən keçirmişdir. Müvəffəqiyyətlərlə yanaşı, nöqsanlar, həll edilməmiş məsələlər, bəzi nazirliklərin və baş idarələrin yol verənləri nəzarətsizlik və formalizm faktları da aşkara çıxarılmışdır. Mərkəzi Komitə respublika orqanlarının rəhbərlərinə ciddi xəbərdarlıq etmiş və xalq təsərrüfatının inkişaf etməkdə olan sahələrinin real tələbatı nəzərə alınmaqla ölkənin ən yaxşı ali məktəblərində kadrlar hazırlanmasının səmərəli planlaşdırılması, məzunların bölüşdürülməsi və onlardan istifadə edilməsi üçün onların şəxsi məs'uliyətini artırmaq sahəsində tədbirlər müəyyən etmişdir. Respublikanın nazirlikləri, baş idarələri, müəssisələri istehsalata təzə gədən gənc mütəxəssislərə ölvərişli ömək və məişət şəraiti yaratmaq üçün lazımı tədbirlər görməli, bu mütəxəs-

sislərin peşə ustalığının artmasına daim qayğı göstərməlidirlər. Onlar başqa şəhərlərin ali məktəblərində, xüsusilə yuxarı kurslarda, buraxılış kurslarında oxuyan tələbələrle sıx əlaqə saxlamalı, bu gənclərin təhsil aldıkları tədris ocaqları ilə işgüzar təması möhkəmlətməlidirlər. Partiya, sovet və təşərrüfat rəhbərlərimiz eyni işi yerli ali məktəblərin məzunları ilə də aparmalı, onların bölgüsündə fəal iştirak etməli, istehsalın sirlərini öyrənməkdə, öz məişətini qurmaqda gənclərə hər vasitə ilə kömək etməlidirlər.

Başqa şəhərlərin ali məktəblərini qurtaranların təyinatı, onlardan qayğıkeçliklə və səmərəli istifadə olunması problemlərinin böyük sosial və ictimai-siyasi əhəmiyyəti vardır. Bu problemlər nazirliklərin, baş idarələrin, təşkilatların və müəssisələrin kadr işinin çox mühüm ünsürü olmalıdır...

Ali məktəblərə daxil olmaq məqsəd xatirinə məqsəd olmamalıdır. Gəncləri ancaq məhdud adı məktəb ixtisaslarına deyil, xalq təşərrüfatının bu və ya digər sahəsinə yönəltmək, sonralar oğlan və qızların texniki peşə məktəblərinə, texnikumlara, müəssisələrə göndərməyi nəzərdə tutmaq lazımdır. Şagirdlərdə əməyə, kütləvi peşələrə, fəhlə peşələrinə həvəs oyaatmaq, məktəblilərin fərdi qabiliyyətini və meylini dərindən öyrənmək gənclərin tərbiyəçilərinin yüksək vəzifəsidir...

Respublikamızın gənclərinin sovet zabiti kimi şəərəfli və məsul bir peşəyə yiyələnmək arzusunun getdikcə artması böyünəkdə olan nəslin yüksək vətənpərvərliyinə dəlalət edir, sosialist Vətənimizin müdafiəsi kimi ümumxalq işinə var qüvvəsini verməyə hazır olduğunu göstərir. Bu il 4 min nəfərdən çox adam ali hərbi məktəblərdə oxumaq istədiyini bildirmişdir. Aviasiya məktəblərinə daxil olmağı qarara alan gənclərin sayı keçən ildəkinə nisbətən iki dəfədən çox artmışdır. 1982-ci ildə ölkənin ali hərbi məktəblərinə Azərbaycandan min nəfər, o cümlədən yerli millətdən 550 nəfər gənc daxil olmuşdur. Bununla əlaqədar, Sovet Silahlı Qüvvələri üçün ləyaqətli nəsil hazırlanmasında C.Naxçıvanski adına respublika ixtisaslaşdırılmış internat məktəbinin çox böyük əhəmiyyətini bir daha qeyd etmək istəyirəm. Onun məzunları – ali hərbi məktəblərin kursantları haqqında indi ölkənin hər yerindən xoş

xəbərlər gəlir. Bu il internat məktəbə 350 oğlan qəbul edilmişdir. Bu gün zabıt peşəsinə doğru ilk addımlar atan gənclərə arzu etmək istəyirik ki, məktəbin şəərəfli adına layiq olsunlar, ümumtəhsil fənlərinə, hərbi iş sahəsində biliklərə əzmlə yiyələnsinlər, ideya və fiziki cəhətdən mətinləşsinlər, sosialist Vətənimizin qəhrəman müdafiəçilərinin şanlı ənənələrini davam etdirdinsinlər...

Siz həyatda pak olmalı, real gerçəkliyin həll edilməmiş problemlərinə ictimai həyat qanunlarını dərindən dərk etməklə yanaşmalıyıq. Yadda saxlamalıyıq ki, yorulmaz, fədakar əməklə, yaradıcı axtarışı ilə, ideyalar mübarizəsi ilə səciyyəvi olan əsl elmdə asan yollar olmadığı kimi, əsl həyatda da asan yol yoxdur və olmayacaqdır. Hələlik siz həyatınızda ilk müstəqillik imtahanından, öz arzunuza çatmaq bacarığı imtahanından şəərəflə çıxmıyıq. Bu, mühüm keyfiyyətdir. Bunsuz nə insan, nə də vətəndaş ola bilməz. Lakin cəmiyyətin faydalı üzvü olmaqdan ötrü siz öz üzərinizdə hələ çox işləməli, vətənpərvər və bəy-nəlmiləçli, öz vəzifələrinə yaradıcı münasibət bəsləyən fəal vətəndaş və mütəxəssis keyfiyyətlərinə yiyələnməlisiniz.

Biz oğlan və qızları əmək bioqrafiyasının başlanması münasibətilə ürəkdən təbrik edərək, onlara vicdanla işləməyi, peşə ustalığının sirlərinə müvəffəqiyyətlə yiyələnməyi məsləhət görərək əmin olduğumuzu bildiririk ki, onlar öz üzərlərində yorulmadan işləyəcək, əməli işdə çalışmaqla yanaşı, məharətlə öz mə'nəvi aləmlərini daim zənginləşdirəcək, yüksək ixtisaslı mütəxəssis və istehsal ustası kimi yetişəcək, cəmiyyətimizin fəal üzvləri olacaqlar...

Öz zəmanənizə, öz əsrinizə, öz... Vətəninizə layiq olun!...

ÜMUMTƏHSİL VƏ PEŞƏ MƏKTƏBİ İSLAHATININ ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ HAQQINDA*

(Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti Sədri'nin birinci müavini, ümumtəhsil və peşə məktəbi üzrə İslahat Komissiyasının Sədri, deputat H.Ə.Əliyevin XI çağırış SSRİ Ali Sovetinin sessiyasında məruzəsi;
12 aprel 1984-cü il, Moskva şəhəri)

H.Ə.Əliyev demişdir: Yeni çağırış SSRİ Ali Sovetinin birinci sessiyası Sov.İKP MK aprel plenumunun, partiya və dövlət həyatının ümdə məsələlərinə dair onun qərarlarının güclü təsiri altında keçir. K.U.Çernenko yoldaşın plenumdakı nitqi sovet adamlarının, bütün dünyaya içtimalıyyətinin diqqət mərkəzindədir. Nitqdə müasir mərhələdə Sovet hakimiyyətinin ali orqanının, bütün Sovetlər sisteminin işini yaxşılaşdırmaq vəzifələri müəyyələndirilmiş, məktəb islahatına və onu həyata keçirmək yollarına dərin siyasi qiymət verilmiş, Sov.İKP-nin gələcək fəaliyyətinin istiqamətləri göstərilmişdir...

Sonra H.Ə.Əliyev qeyd etmişdir ki, aprel plenumu ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatı layihəsinin müzakirəsinin yekunlarını nəzərdən keçirmiş və müvafiq qərar qəbul etmişdir.

Məruzəçi sözüünə davam edərək demişdir: Sov.İKP XXVI qurultayının MK-nın iyun (1983-cü il) və fevral (1984-cü il) plenumlarının göstərişlərini əsas tutaraq partiya inkişaf etmiş sosializm şəraitində xalq maarifinin təkmilləşdirilməsinə və gənc nəslin tərbiyəsinə dair strateji program irəli sürmüşdür. Bu program hər bir sovet adamının, hər bir sovet ailəsinin ümdə mənafeyi ilə, ölkənin sosial-iqtisadi mə'nəvi tərəqqisinin vaxtı çatmış tələbatı ilə müəyyən edilir.

Tam mə'nəmlə demək olar ki, layihəsi ümumxalq müzakirəsi nəzərə alınmaqla tamamlanmış və sessiyanın müzakirəsinə verilmiş məktəb islahatının həyata keçirilməsi program vəzifələrimizin yerinə yetirilməsinə, sovet cəmiyyətinin kommunizmə doğru tarixi irəliləyişinin sürətləndirilməsinə fəal surətdə kömək edəcəkdir.

* İxtisarla çap olunur. Məruzənin tam mətni «Pravda» və «İzvestiya» qəzetlərində, «Uçitel'skaya qazeta»da dərc edilir. – Bax: «Kommunist» qəzeti, 13.04.1984.

İnkişaf etmiş sosializmin təkmilləşdirilməsi indi partiyanın və xalqın işinin başlıca məzmununu təşkil edir. sosial gerçəkliyin bütün cəhətlərində əmələ gələn dərin dəyişikliklərdə öz təcəssümünü tapır, hər bir işçinin ümumtəhsil və peşə hazırlığına, mə'nəvi keyfiyyətlərinə və yaradıcılığının inkişafına yeni tələblər verir. Başqa sözlə desək, yetkin sosializmin təkmilləşdirilməsi nəinki əsas məhsuldar qüvvə, həm də fəal vətəndaş, mə'nəviyyatca zəngin, əxlaqi cəhətdən saf şəxsiyyət olan sovet adamının kamilləşdirilməsi ilə sıx bağlıdır. Bütün tərbiyə sisteminin sə'yələri indi bunun üzərində cəmləşdirilir, yeni, socialist tipli şəxsiyyətin formalaşdırılması işinin ağırlıq mərkəzi indi buradadır.

Bu iş uşaqlıq illərində, atılda, məktəbdə başlanır. Bax, buna görə Sov.İKP MK-nın iyun (1983-cü il) plenumu ideoloji fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi məsələlərini müzakirə edərkən ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatının ən mühüm vəzifələrindən biri kimi irəli sürmüşdür. İslahatın başlıca məqsədi bütün tə'lim və tərbiyə işini, gənc nəslin həyata və əməyə hazırlaşdırılmasını kökündən yaxşılaşdırmaqdır...

... Sov.İKP islahatın əsas istiqamətlərini müəyyən edərkən ilk socialist dövlətinin dünya mədəniyyəti zirvələrinə sür'ətli yüksəlişində, onun coşğun iqtisadi və sosial tərəqqisində misilsiz rol oynamış olan sovet xalq maarifinin zəngin təcrübəsinə və nailiyyətlərinə arxalanmışdır. Məruzəçi demişdir ki, kütlələrin maarifləndirilməsi və mə'nəvi inkişafı, əmək adamının istə'dadının və yaradıcı qüvvələrinin çiçəklənməsi üçün sosializmin gördüyü işi heç bir digər ictimai quruluş görə bilməzdi və görə bilməz.

Sovet məktəbi öz nəci vəzifələrini indi də müvəfəqiyyətlə yerinə yetirir. Hərçənd onun fəaliyyətində müəyyən nöqsanlar da vardır. Lakin partiyamız gələcəyi elmi surətdə planlaşdırmağı, sabahkı günün tələbatını qabaqcadan görməyi, ona şüurlu surətdə hazırlaşmağı bacarması ilə həmişə fərqlənmişdir. Təbii haldır ki, Sov.İKP MK xalq maarifi sahəsində vaxtı çatmış problemləri təhlil edərək islahatın layihəsində tə'lim və tərbiyəyə yeni daha geniş və tarazlı münasibət işləyib hazırlamışdır. İslahat vahid məktəb, əmək məktəbi, politexnik məktəb... ideyalarını müasir şəraitə uyğun olaraq ardıcıl surətdə inkişaf etdirir, cəmiyyətin bütün tərbiyəvi qüvvələrini birləşdirməyə imkan ver-

rir, kütlələri mə'nəvi cəhətdən maarifləndirmək sistemimizi məktəb quruculuğunun vacib məsələlərinin həllinə yaradıcı münasibətlə zənginləşdirir.

...Məktəb öz yetişdirmələrində kommunist inamının möhkəm bünövrəsini qoymalı, onları xalqlar arasında mehriban dostluq ruhunda tərbiyə etməli, çoxmillətli Vətənimizi müdafiə etməyə həmişə hazır olan vətənpərvər yetişdirməlidir. İslahat gənc nəsillərin kommunist tərbiyəsi sahəsində bütün işi həyatın özünün irəli sürdüyü yüksək tələblər səviyyəsinə qaldırmaq, partiya və xalqa hədsiz sədaqət bəsləyən fəal və mərd insanlar yetişdirmək üçün lazımı zəmin yaradır.

Bu gün müzakirə olunan sənəd Sovet məktəbinin... məhsuldar əməklə birləşdirilməsi prinsipini yetkin sosializm şəraitinə və onun təkmilləşdirilməsi vəzifələrinə uyğun olaraq konkretləşdirir. Sənəddə nəzərdə tutulan tədbirlərin həyata keçirilməsi məktəbdə təlim və tərbiyə işini real istehsalatla daha dolğun şəkildə əlaqələndirməyə imkan verəcək, əməyi məktəb həyatının təsadüfi, ikinci dərəcəli komponentindən müntəzəm komponentinə, əsas komponentlərindən birinə çevirəcəkdir.

Gənclərimizin sosial təşəkkülünün bütün prosesi üçün bunun müstəsna əhəmiyyəti vardır. Axı, əməksevərlik tərbiyəsi insan şəxsiyyətinin başlıca keyfiyyətinin tərbiyə edilməsidir. Elə bir təməl yaradılmasıdır ki, həm cəmiyyətin, həm də ayrıca fərdin həyatı onun üzərində qurulur. Fərd yalnız xalqın rifahı naminə, Vətənin rifahı naminə əməklə vətəndaş kimi yetişir. Sosializm zəhmətkeşlər cəmiyyətidir və burada insanların şərafəti də, ləyaqəti də, vəziyyətini də məhz əmək müəyyən edir. Bu, bizim sosial ədalət prinsipimizdir, sarsılmaz prinsipdir.

Gənclərin hamılıqla orta təhsilini hamılıqla peşə təhsili ilə tamamlamağı və hamılıqla peşə təhsilinə keçilməsini təmin etməyi nəzərdə tutan islahat müasir sovet məktəbinin məhz əmək tərbiyəsinin gücləndirilməsinə yönəldir. Bütün gənclərin, o cümlədən orta ümumtəhsil məktəbləri məzunlarının əmək fəaliyyətinə başlamazdan əvvəl müəyyən bir peşəyə yiyələnməsinə nail olmaq vəzifəsi qarşıya qoyulur. Bu, bizim böyük sosial nailiyyətimiz olacaq, çünki xalq təsərrüfatı üçün kadr hazırlığı işini yaxşılaşdırmağa imkan verəcək, həm də gənclərə dərk olunmuş əmək tələbatı yaradılmasına, onların öz həyat per-

spektivlərini düzgün seçmələrinə kömək edəcək, ümumtəhsil məktəbinin sosial funksiyalarının və rolunun nəzərə çarpacaq dərəcədə zənginləşməsinə gətirib çıxaracaqdır.

Məruzəçi qeyd etmişdir ki, islahat texniki peşə təhsil sisteminin nüfuzunu və əhəmiyyətini nəzərə çarpacaq dərəcədə artırır. Şagirdlərin natamam orta məktəbi qurtardıqdan sonra texniki peşə məktəblərinə qəbulu təqribən iki dəfə artacaqdır. Elmi-texniki tərəqqi nəticəsində meydana gələn yeni peşələr üzrə fəhlələr hazırlanması xeyli genişləndiriləcəkdir. Tədris müəssisəsinin vahid tipi müəyyən edilir: «Orta texniki peşə məktəbi».

İslahatın prinsipial tələbi belədir: şagirdlərin ümumtəhsil hazırlığı səviyyəsinin getdikcə yüksəldilməsi və çoxcəhətli mə'nəvi inkişafı ilə peşə təhsilinin üzvi şəkildə əlaqələndirilməsinin təmin edilməsi.

Peşə hazırlığının politexnik təhsillə düzgün birləşdirilməsinin də əhəmiyyətini qeyd etmək lazımdır. Elmi-texniki inqilab şəraitində politexniki təhsil işçidə əmək növünü dəyişdirmək, əlaqədar peşələrə, hətta bəzən tamamilə yeni peşələrə yiyələnmək, daim özünü təkmilləşdirmək qabiliyyətini xeyli yüksəltməyə imkan verir. Məktəbin partiyə tərəfindən nəzərdə tutulan inkişafının dialektikası da öz ifadəsini məhz bunda tapır ki, şagirdlərin bütün əmək və peşə hazırlığı ümumtəhsil hazırlığının getdikcə xeyli yaxşılaşdırılmasına əsaslanmalıdır. Məktəbin müəyyən peşəyə yiyələnməsi onun həyatda yol seçmək imkanlarını genişləndirməlidir, bu və ya digər fənnin daha dərinə öyrənilməsinə istiqamət götürülməsi isə eyni zamanda bütün fənlərin əsaslı surətdə öyrənilməsinə nəzərdə tutur.

Məruzəçi layihənin müzakirəsinin həqiqətən ümumxalq pedaqoji şurasına çevrildiyi, müzakirədə üst-üstə təqribən 120 milyon adamın iştirak etdiyi barədə mə'lumat verdikdən sonra, müzakirədə iştirak edən bütün vətəndaşlara, əmək kollektivlərinə, təşkilatlara Sov.İKP MK, SSRİ Ali Soveti və Sovet hökuməti adından dərin təşəkkürünü bildirmişdir. Müzakirənin başlıca siyasi yekunu ondan ibarətdir ki, sovet adamları islahatın məqsədlərini və əsas müddəalarını yekdilliklə bəyə-nərək partiya ilə xalqın sarsılmaz birliyini nümayiş etdirmişlər. Müzakirə inandırıcı şəkildə göstərmişdir ki, Sov.İKP MK iyun (1983-cü il) pl-

numunun çıxardığı nəticələr mühüm nəticələrdir, partiya ictimai inkişaf problemlərini vaxtında aşkara çıxarmağı və düzgün həll etməyi bacarır.

Kollektiv zəka islahat layihəsini xeyli zənginləşdirmişdir. K.U.Çermenko yoldaşın sədrliyi ilə Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun komissiyası zəhmətkeşlərin təkliflərini və qeydlərini təhlil edərək yekun sənədinə yüzdək əlavə, dəqiqləşdirmə və düzəliş keçirmişdir. Bir çox təkliflər islahatın həyata keçirilməsinə dair hazırlanan qərarlarda nəzərə alınmış, habelə əməli işdə istifadə edilmək və ətraflı öyrənilmək üçün nazirliklərə və baş idarələrə göndərilmişdir. Tədris metodikası ilə bağlı tədbirlərin xeyli hissəsi xalq maarifi orqanlarının təlimat sənədlərində nəzərə alınacaqdır.

Daha sonra məruzəçi alınan təkliflərin bəziləri üzərində dayanmışdır. Məsələn, **ümumtəhsil məktəbinin qurulması, xüsusilə təhsil müddətinin artırılıb on ildən on bir ilə çatdırılması və uşaqların təliminin altı yaşdan başlanması haqqında ən fəal müzakirə getmişdir. Eksperiment, elm bu yeniliyin məqsədəuyğun olduğunu göstərir.**

Ana dili ilə yanaşı, rus dilini – bütün sovet adamları tərəfindən könnüllü surətdə beynəlmiləl ünsiyyət vasitəsi kimi qəbul edilən dostluq və qardaşlıq dilini daha dərindən öyrənmək məsələləri böyük işgüzarlıqla müzakirə edilmişdir. Bütün millətlərə mənsub adamları dünya mədəniyyətinin sərvətləri ilə tanış edən rus dili müstəsna sosial-siyasi və mədəni əhəmiyyətə malik amilə çevrilmişdir. Belə bir tarixi həqiqəti geniş surətdə əks etdirən sənəd orta məktəbi qurtaran hər bir adamın rus dilini sərbəst bilməsinə kömək etməlidir. Bu heç də milli dilləri məhdudlaşdırmır, əksinə onların zənginləşməsinə və daha da inkişafına kömək edir. İslahatda maarif və mədəniyyət sahəsində ölkəmizin hər bir milətinin və xalqının spesifik tələbləri ən ciddi surətdə nəzərə alınır.

Nətiq ümumxalq müzakirəsi zamanı irəli sürülmüş digər təkliflərdən danışaraq qeyd etmişdir ki, indi məktəb işini yaxşılaşdırmaq sahəsindəki əməli fəaliyyətdə heç bir mühüm fikir gərək nəzərdən qaçırılmasın...

SSRİ Ali Sovetinin indiki sessiyası inkişaf etmiş sosializm şəraitində sovet məktəbi konsepsiyasının hazırlanması və ümumxalq müzakirəsini mahiyyət e'tibarı ilə başa çatdırır. Sov.İKP MK və SSRİ hökuməti ümid edirlər ki, Sovet hakimiyyətinin ali orqanı islahatın əsas isti-

qamətlərini boyunəçək və onları dövlət tədbiri kimi qüvvəyə mindirəcəkdir. Beləliklə, yeni mərhələ – islahatın həyata keçirilməsi mərhələsi başlanacaqdır.

Sov.İKP MK və SSRİ Nazirlər Soveti islahatı əməli surətdə həyata keçirməyə yönəldilən sənədlər hazırlamışlar. H.Ə.Əliyev təşkilat-siyasi xarakterli tədbirlərin ciddi maddi təminatla möhkəmləndirildiyini qeyd edərək məlumat vermişdir ki, gələn beşillikdə 7 milyon nəfərlik, yəni cari beşillikdəkindən təqribən iki dəfə çox yeni məktəblər, təqribən 800 texniki peşə məktəbi kompleksi və çoxlu məktəbdənkənar tərbiyə müəssisəsi tikmək planlaşdırılmışdır. İslahatın həyata keçirilməsi üçün dövlət büdcəsindən təqribən 11 milyard manat ayrılır, bunun ildə 3,5 milyard manatı xalq maarifi işçilərinin əmək haqqının artırılmasına sərf ediləcəkdir. Cari ilin sentyabr ayının 1-dən əmək haqqının mərhələ-mərhələ artırılmasına başlanılır. Biz belə hesab edirik ki, maarif işinə xərc qoyulması vəsaitin yerləşdirilməsinin ən qiymətli üsuludur. Əlbəttə, təkcə ona görə yox ki, bu xərclər sonra iqtisadi fayda verəcəkdir. Burada bizim başlıca mənfəətimiz sovet adamlarının mədəniyyət və şüur səviyyəsinin yüksəlməsi, gənclərin istedadlarının inkişaf etdirilməsi və gələcəkdə bu istedadlardan istifadə olunmasıdır. Belə bir mövqe sosializm quruluşunun öz mahiyyətindən, partiyanın böyüməkdə olan nəslə yorulmadan qayğı göstərməsindən irəli gəlir.

İslahatın müvəffəqiyyəti üçün bizdə elmi cəhətdən əsaslandırılmış proqram, sanballı maddi baza vardır. İndi hər şey işin konkret təşkilindən asılıdır... Görünür, islahat haqqında partiya və hökumət sənədlərinin mənasını və məzmununu xalq maarifi sisteminin bütün zümrələrinə, onun bütün işçilərinin şüuruna çatdırmaqdan başlamaq, texniki peşə məktəbinin hər bir müəlliminin, tərbiyəçisinin, ustasının nə iş görməli olduqlarını, işi necə və hansı müddətlərdə aparmalı olduqlarını tamamilə aydın bilməsinə nail olmaq lazımdır.

Sov.İKP MK islahatın miqyasını və kompleks xarakterini nəzərə alaraq onu mərhələlərlə həyata keçirməyi tövsiyə edir. Məktəb quruculuğunun ən iri, strateji vəzifələri – ümumtəhsil və peşə məktəbi şəbəkəsinin inkişaf etdirilməsi və onun bazasının möhkəmləndirilməsi nisbətən uzun müddət üçün – 1995-ci ilədək nəzərdə tutulmuşdur. Tədris-metodika xarakterli məsələlər, yəni məktəbin yeni tipli dər

planının, şagirdlərin əmək təlimi və kommunist tərbiyəsi proqramlarının, normativ aktlar seriyasının yaradılması kimi məsələlər, bir sıra başqa problemlər isə ən operativ surətdə həll edilməlidir.

İslahatın həyata keçirilməsində müəllim əsas simadır; partiya və dövlət onun fədakar əməyini həmişə yüksək qiymətləndirmişlər və yüksək qiymətləndirir. İslahat müəllimin nüfuzunu yeni zirvəyə qaldırır. Böyüməkdə olan nəsillərin təlim və tərbiyəsi üçün müəllimin cəmiyyət qarşısında məsuliyyəti hədsiz dərəcədə artır. Müəllim öz pedaqoji ustalığını daim təkmilləşdirməli, uşaqların şüuruna və qəlbinə nüfuz etmək üçün daha yaxşı yollar axtarıb tapmalı, yeniyetmələr üçün sosialist mədəniyyətinin tərbiyəçisi, yüksək nümunə, örnək olmalıdır.

Partiya və dövlət müəllimlər qarşısında böyük vəzifələr irəli sürərək cəmiyyətə maarif işçilərinin ictimai nüfuzunun yüksəldilməsi, onların əmək və məişət şəraitinin daha da yaxşılaşdırılması qayğısına qalır. Pedaqoqların mədəni stimullaşdırılmasının formaları da təkmilləşdirilir.

Sonra məruzəçi bütün xalq maarifi sisteminin idarə olunmasını yaxşılaşdırmaq, məktəbə rəhbərliyin üslub və metodlarını əsaslı surətdə dəyişdirmək lüzumundan danışmışdır. Maarif və tərbiyə sisteminin müxtəlif zümrələrinin səylərini əlaqələndirmək üçün hər yerdə – ölkənin Nazirlər Sovetindən tutmuş rayon xalq deputatları sovetlərinin icraiyyə komitələrindəki idarələrarası komissiyalar yaratmaq məqsəduyğun hesab edilmişdir.

İslahat SSRİ Pedaqoji Elmlər Akademiyası, Elmlər Akademiyası qarşısında, bütün sovet elmi qarşısında böyük vəzifələr irəli sürür.

Məruzəçi xüsusilə qeyd etmişdir ki, maarif sahəsində vahid dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində xalq deputatları sovetlərinin məsuliyyəti xeyli artır. Onların gündəlik qayğısına kənd məktəblərinin xüsusilə ehtiyacı vardır. Sovetlər məktəblilərin əmək tərbiyəsi üçün lazımı şərait yaradılmasına da yeni mövqelərdən yanaşmalı, zavod və fabriklərin, kolxoz və sovxozların çox böyük imkanlarından bacarıqla istifadə etməlidirlər.

Dövlətimizin və cəmiyyətimizin strukturunda ehtə bir zümrə yoxdur ki, islahatdan kənarda qalsın, idarəçilik səddi özünü ondan ayırsın. Nətiq demişdir: bir çox məsələlərdə məktəbə yardım göstərilməsinə hər bir nazirlik və baş idarə öz gündəlik fəaliyyətinin ayrılmaz bir

hissəsi kimi baxmalı və islahatın həyata keçirilməsində öz vəzifələrini aydın təsəvvür etməlidir.

...Xalq maarifinin bir çox vəzifələrinin həyata keçirilməsi xeyli dərəcədə ailə ilə məktəbin qarşılıqlı əlaqəsindən asılıdır. Uşaqların tərbiyəsi üçün valideynlərin məs'uliyətini gücləndirmək, ata və anaların pədaqoji biliyini yüksəltmək, ailə tərbiyəsi ilə ictimai tərbiyənin ahəngdar vəhdətini təmin etmək – bir-biri ilə bağlı olan üç vəzifə bunlardır.

Mədəniyyət idarələri, yaradıcılıq ittifaqları da xalq maarifimizin dəyişdirilməsinə sanballı kömək göstərməlidirlər.

Biz hamımız böyük, uzun sürən, məqsədyönlü, çox vaxt zəhmətli və adi iş görməli və bu işdə həmişə olduğu kimi yenə də partiya komitələri və təşkilatları əvəzolunmaz təşkilatçılıq rolu oynamalıdır. Sov.İKP MK-nın aprel plenumu onlara bir vəzifə olaraq tapşırır ki, sovet məktəbinin yenilənməsinin bütün prosesinə daim nəzarət edib istiqamət versinlər, sovet xalq maarifinin haqlı olaraq fəxr etdiyi qiymətli nə varsa onun heç bir zərərinin də itməməsi qayğısına qalsınlar. Maarifi təkmilləşdirmək məsələləri barəsində Sov.İKP MK-nın göstərişlərinin vaxtında, bütünlüklə və tamamilə həyata keçirilməsi üçün əlimizdən gələni etmək partiya borcumuzdur, vətəndaşlıq borcumuzdur...

* * *

«Ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatının əsas istiqamətləri haqqında»

SSRİ Ali Sovetinin qərarı

Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının Ali Soveti Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini deputat H.Ə.Əltyevin məruzəsini dinləyib müzakirə edərək göstərir ki, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi tərəfindən hazırlanmış və bu sessiyanın müzakirəsinə verilmiş «Ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatının əsas istiqamətlə-

rinin sovet cəmiyyətinin iqtisadi, sosial-siyasi və mə'nəvi tərəqqisi üçün çox böyük əhəmiyyəti vardır. Əsas istiqamətlər vahid əmək, politexnik məktəb haqqında və yeni insanın formalaşmasında onun rolu haqqında Lenin ideyalarını inkişaf etdirir. Sov.İKP XXVI qurultayının, Sov.İKP MK iyun (1983-cü il) və fevral (1984-cü il) plenumlarının qərarları ilə əlaqədar olaraq gənc nəslin ümumi orta və peşə təhsilinin və tərbiyəsinin daha da təkmilləşdirilməsinə dair elmi surətdə əsaslandırılmış strateji proqramdır, SSRİ vətəndaşlarının təhsil hüququ haqqında SSRİ Konstitusiyasının müddəalarına tamamilə uyğundur. Əsas istiqamətlərdə sovet məktəbinin işini keyfiyyətcə yeni səviyyəyə yüksəltməli olan geniş ümumdövlət tədbirləri kompleksinə nəzərdə tutulmuş, məktəbin inkişafının perspektivləri müəyyən edilmişdir.

Məktəb islahatının əsas istiqamətləri bütün xalq, bütün sovet adamları tərəfindən bəyənilmiş və müdafiə olunmuşdur. Bu, partiya ilə xalqın monolit birliyinin, sovet ictimai quruluşunun dərin demokratizminin, zəhmətkeşlərin yüksək şüurluğunun və ictimai-siyasi fəallığının yeni parlaq təzahürüdür.

SSRİ Ali Soveti xalq maarifinin inkişaf məsələləri barəsində Sov.İKP MK-nın aprel (1984-cü il) plenumunda ... irəli sürülən fikir və müddəaları yekdilliklə bəyənir və belə hesab edir ki, bunlar bütün xalq deputatları sovetlərinin, digər dövlət orqanlarının və ictimai təşkilatların, əmək kollektivlərinin fəaliyyətində əsas götürülməlidir.

Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının Ali Soveti qərarıdır:

1. «Ümumtəhsil və peşə məktəbinin islahatının əsas istiqamətləri» bəyənilsin.

İslahatda nəzərdə tutulmuş və şagirdlərin təhsilinin və kommunist tərbiyəsinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, əmək təliminin və peşə yönümünün əsaslı surətdə yaxşılaşdırılmasına, gənclərdə yüksək mə'nəvi keyfiyyətlər, Vətənə məhəbbət və onu müdafiə etmək əzmi tərbiyə edilməsinə yönəldilmiş tədbirlərin dönmədən və ardıcılıqla həyata keçirilməsi birinci dərəcəli dövlət vəzifəsidir. Uşaqların və yeniyetmələrin dərs prosesinin, ictimai və ailə tərbiyəsinin bütün forma və metodlarının təkmilləşdirilməsi, onların daha erkən yaşlarda

biliklərə cəlb edilməsi və onlara ictimai-faydalı əməkdə iştirak etmək üçün vərdislər aşılması, habelə xalq maarifinin idarə olunmasının yaxşılaşdırılması, ümumtəhsil və peşə məktəbinin tədris-maddi bazasının möhkəmləndirilməsi bu məqsədlərə xidmət etməlidir.

2. SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti və SSRİ Nazirlər Soveti SSRİ-nin və müttəfiq respublikaların xalq maarifi qanunvericiliyinin əsaslarına və SSRİ-nin digər qanunvericilik aktlarına «Ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatının əsas istiqamətləri»ndən irəli gələn lazımi dəyişikliklər edilməsi barəsində təkliflər hazırlasınlar. Həmin təklifləri ilkin qaydada nəzərdən keçirilmək və onlar barəsində rəylər hazırlamaq üçün SSRİ Ali Soveti İttifaq Sovetinin və Millətlər Sovetinin xalq maarifi və mədəniyyət komissiyalarına və qanunvericilik mülahizələri komissiyalarına vənək məqsəduyğun hesab edilsin.

3. SSRİ Nazirlər Soveti «Ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatının əsas istiqamətləri»ni rəhbər tutaraq, ümumxalq müzakirəsini və bu sessiyada SSRİ Ali Soveti deputatlarının irəli sürdükləri təklifləri və mülahizələri nəzərə alaraq konkret məsələlər barəsində məktəb islahatının mərhələlərlə həyata keçirilməsini təmin edən qərarlar hazırlayıb qəbul etsin.

4. SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Hey'əti:

«Əmək Şöhrəti» ordeninin statusuna dəyişikliklər etsin, uşaqların və yeniyetmələrin təlim və tərbiyəsində müvəffəqiyyətlərə görə müəllimlərin və digər xalq maarifi işçilərinin bu ordenlə təltif olunmasını nəzərdə tutsun;

1 sentyabr gününü ümumxalq bayramı – Bilik günü e'lan etsin.

5. SSRİ Maarif Nazirliyi, SSRİ Dövlət Texniki Peşə Təhsili Komitəsi, SSRİ Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi, müttəfiq və muxtar respublikaların nazirlər sovetləri, yerli xalq deputatları sovetləri, onların icraiyyə komitələri islahatın tələblərinə, sovet cəmiyyətinin inkişafının müasir mərhələsinin vəzifələrinə müvafiq surətdə məktəbli gənclərin təlim-tərbiyə prosesini xeyli yaxşılaşdırmaq, ideya-siyasi, mə'nəvi və əmək tərbiyəsini, təlimini və peşə yönümünü daha da təkmilləşdirmək üçün tədbirlər görsünlər.

Təlim və tərbiyə işinin təşkili üçün xalq maarifi orqanlarının məs'uliyəti yüksəldilsin. Tədris müəssisələrinə, məktəbəqədər və məktəbdənkənar müəssisələrə rəhbərliyin üslub və metodları yaxşılaşdırılsın, pedaqoji kollektivlərin yaradıcılıq fəaliyyəti üçün olverişli imkanlar yaradılsın, müəllimlərə, onların əmək, məişət və istirahət şəraitinin yaxşılaşdırılmasına yorulmadan qayğı göstərilsin.

Xalq deputatları sovetləri məktəb islahatının həyata keçirilməsinə dair konkret planlar hazırlayıb sessiyalarda təsdiq etsinlər, uşaqlarla və yeniyetmələrlə tərbiyə işinin, xüsusən yaşayış yerlərində tərbiyə işinin təşkilində, bu mühüm işdə valideynlərin, ailənin, məktəbin, mədəniyyət idarələrinin, yaradıcılıq ittifaqlarının, idman təşkilatlarının və digər ictimai təşkilatların, əmək kollektivlərinin, kütləvi informasiya vasitələrinin səylərini birləşdirməkdə öz əlaqələndiricilik və nəzarət səlahiyyətindən daha geniş istifadə etsinlər.

6. Yerli xalq deputatları sovetləri, onların icraiyyə komitələri, nazirliklər və baş idarələr, müəssisələrin, təşkilatların və idarələrin, kolxoz və sovxozların rəhbərləri məktəblilərin əmək tərbiyəsində və təliminin, ictimai-faydalı, məhsuldar əməyinin, peşə yönümünün təşkili sahəsində konkret tədbirlər həyata keçirsinlər. Şagirdlərin hər bir iş yerində onlar üçün təhlükəsiz əmək şəraiti təmin edilsin.

7. Xalq deputatları sovetləri, onların icra və sərəncam orqanları, nazirliklər və baş idarələr, digər dövlət orqanlarının və ictimai orqanların rəhbərləri Sov.İKP, MK-nın «Ümumtəhsil və peşə məktəbi islahatının əsas istiqamətləri» layihəsinin ümumxalq müzakirəsi ilə əlaqədar olaraq məktəblərin və xalq maarifi orqanlarının işinə aid məsələlər barəsində vətəndaşlardan alınmış təklif və mülahizələri nəzərdən keçirsinlər və onların həyata keçirilməsi üçün lazımi tədbirlər görsünlər.

*Moskva, Krem
12 aprel 1984-cü il*

GƏNCLƏRİN TƏHSİLİNƏ QAYGI

(Naxçıvandan Türkiyəyə ali təhsil almağa göndərilən tələbələrə
görüşdə çıxışı; 5 oktyabr 1992-ci il, Naxçıvan şəhəri)

Əziz tələbələr!

Bu gün qədim Azərbaycan diyarı Naxçıvanda biz yeni əlamətdar bir hadisənin iştirakçıyıq. Naxçıvan Muxtar Respublikasından ilk dəfə olaraq Türkiyə Respublikasının ali məktəblərinə, universitetlərinə 75 nəfər naxçıvanlı gənc qəbul olunmuşdur. Gəlin, Türkiyəyə yola düşən tələbələrə yaxşı yol, uğurlu təhsil, naxçıvanlı və azərbaycanlı adını yüksək tutmağı arzulayaraq və əmin olduğumuzu bildirək ki, bu gün yaranan belə gözəl ənənə gələcəkdə də davam edəcək, naxçıvanlı gənclər bundan sonra Türkiyədə, Avropanın və dünyanın başqa ölkələrində təhsil almaq imkanları əldə edəcəklər.

Azərbaycan Respublikası milli azadlığını, dövlət müstəqilliyini əldə edib və indi milli dövlət qurmaq prosesi ilə məşğuldur. Bu, Azərbaycan üçün, Azərbaycan xalqı üçün yeni bir tarixi mərhələdir. Bu yeni mərhələdə şübhəsiz ki, Azərbaycan dövlətinin, xalqımızın qarşısında çox mühüm və mürəkkəb vəzifələr durur. Bu vəzifələrdən biri də Azərbaycanın bu günü və gələcəyi üçün yüksək təhsilli, yüksək mədəniyyətə malik olan, müasir tələblərə cavab verən mütəxəssislər hazırlamaqdır. Bu işi, şübhəsiz ki, biz quru yerdə aparmırıq. Son 70 il müddətində Azərbaycanda bir çox ali məktəblər fəaliyyət göstərüb, mütəxəssislər hazırlanıb. Lakin bu gün də müstəqil Azərbaycan dövlətinin, iqtisadiyyatımızın, mədəniyyətimizin, elminizin Azərbaycanı daha sürətlə gələcəyə aparmağa qabil olan mütəxəssislərə ehtiyacı var.

Yadınıza salmaq istəyirəm ki, Azərbaycanda ilk demokratik hökumət yaranan kimi onun ilkin tədbirlərindən biri Bakı Universitetinin yaradılması oldu. O, Azərbaycanda ilk ali məktəb idi. Bakı Dövlət Universiteti 1919-cu ildən bu gündək fəaliyyət göstərir. Doğrudur, onun tarixində şərəfli səhifələr də var, eyni zamanda, bizi bugünkü tələblər baxımından qane etməyən cəhətlər də. Amma, ümumiyyətlə,

götürdükdə 1919-cu ildə ilk müstəqil Azərbaycan dövləti tərəfindən yaradılmış Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycanda yüksək təhsil ocaqları yaranmasına bünövrə olmuş və onun əsasında sonrakı illərdə ali məktəblər yaranmışdır. Bizim bugünkü ali təhsilli mütəxəssislərimiz, alimlərimiz, mədəniyyət xadimlərimiz, Azərbaycanın şan-şöhrətini bütün dünyaya yayan adamların hamısı bu ali məktəblərin yetirmələridir.

Bütün bunları ədalət naminə qeyd etmək lazımdır. Eyni zamanda, biz böyük ürək ağrısı ilə qeyd etməliyəm ki, müəyyən bir mərhələdə, xüsusən son illərdə Azərbaycanın ali məktəblərində təhsil sistemi ləğv edilmiş, ali təhsil almaq üçün bəziləri cürbəcür çirkin üsullardan istifadə etmiş və bu da ictimaiyyət arasında böyük narazılıqlar doğurmuşdur. Güman edirəm ki, yeni, müstəqil Azərbaycan hökuməti ali təhsil sahəsində olan bütün bu çirkin hallara son qoyacaq. Azərbaycanda yaranmış böyük ali təhsil potensialı bundan sonra öz xalqımıza xidmət edəcəkdir.

Ancaq bunlarla yanaşı, Azərbaycanda hələ ali təhsil məktəbi olmadığından da qabaq, keçən əsrin son dövründə və bizim əsrin əvvəllərində Azərbaycanın mütərəqqi fikirli adamları gəncləri Rusiyaya, Avropaya və Şərqi ölkələrinə göndərüb, onların ali təhsil almalarına şərait yaradırdılar. Bu adamlar sayca az olsalar da, Azərbaycanın mədəniyyətinin, elminin inkişaf etməsində çox böyük xidmətləri olmuşdur.

Düzdür, bunlar cürbəcür yollarla olmuşdur, ancaq hər halda Azərbaycan xalqında ali təhsil almaq, başqa xalqların mədəniyyətini öyrənmək, inkişaf etmiş ölkələrdə bir mütəxəssis kimi yetişib öz ölkəsinə dönmək və xalqına xidmət etmək meyli həmişə olmuşdur. Bu gün də burada qeyd olundu ki, bizim həmvətənimiz, naxçıvanlımız, dahi şair və dramaturq, filosof Hüseyn Cavid məhz Türkiyədə, İstanbulda təhsil almışdır. İstanbulda aldığı təhsil şübhəsiz ki, fitri istedadı ilə birlikdə ona bir dahi olmağa kömək etmiş, Azərbaycan xalqı üçün böyük ədəbi, mədəni və elmi irs qoyub getməsinə imkan yaratmışdır.

Daha bir uzaq vaxtı yada salaq. Böyük mütəfəkkir Mirzə Fətəli Axundov hələ XIX əsrin ikinci yarısında öz xalqını ümumbəşəri mə-

dəniliyyətə daha sıx bağlamaq məramında olaraq yeni əlifba layihəsi hazırlamış və onu məhz Türkiyəyə aparmışdır. Düzdür, o, buna nail olmamış, lakin onun təşəbbüsü bizim Azərbaycan tarixində öz yerini tapmış və indi də biz onu böyük ehtiramla yad edirik.

Yetmişinci illərdə Azərbaycanda yüksək təhsilli mütəxəssislər hazırlamaq üçün çox işlər görülmüşdür. Bunu heç vaxt unutmamaq lazım deyil. 1970-ci ildən başlayaraq Azərbaycanda 15–16 ali məktəb olmasına baxmayaraq, biz daha yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlamaq üçün Moskvaya, Leninqrada, Ukraynaya, Belorusiyaya və o vaxtlar Sovetlər İttifaqının başqa respublikalarının mərkəzi şəhərlərinə azərbaycanlı uşaqlarını göndərərək orada müxtəlif ixtisaslara yiyələnmələrinə nail ola bilməmişdik. İndi burada bir gənc çıxış etdi və dedi ki, o bunları görməyib. Ona görə də mən bir daha bu mövzuya qayıdaraq bildirmək istəyirəm ki, 1970-ci ildə biz maraqlandıq görək Azərbaycandan Moskvada, Leninqradda, Kiyevdə və başqa böyük şəhərlərdə təhsil almağa ildə neçə nəfər gedir. Mə'lum oldu ki, Moskvada Azərbaycan üçün hər il cəmi 50 yer ayırırlar. Bu 50 yerin də yalnız 20-sini azərbaycanlılar tutur. Qalan 30-nu isə Azərbaycanda yaşayan ruslar, ermənilər, yəhudilər və başqa millətlərdən olan gənclər tutur. Bu fakt məni dəhşətə gətirdi. Əvvəla, nə üçün bu 50 yerin hamısını bizim azərbaycanlı gənclər tutmamalıdır? Digər tərəfdən, nə üçün bizim respublika üçün cəmi 50 yer ayrılıb?

Bir şeyi bilmək lazımdır ki, əgər hər hansı bir xalq inkişaf etmək istəyirsə, o, gərək bəşəri mədəniyyətə, bəşəri elmə yiyələnsin. Mən 20 il bundan öncə də, indi də çox arzusunda olmuşam ki, azərbaycanlı balaları Türkiyədə, İranda, Rusiyada Almaniyada, Ərəbistanda, İtaliyada, İngiltərədə, Amerikada, Fransada və hətta Hindistanda, Çində belə təhsil alsınlar. Çünki öz içimizdə olan biliklər özümüzdədir və bunu heç kəs bizim əlimizdən ala bilməz. Ancaq dünyanın cürbəcür ölkələrindəki təhsil sistemlərindən istifadə edərək, böyük elmi nailiyyətlərə müvəffəq olaraq xalqı daha da irəliləyənə aparmaq lazımdır. Ancaq o illərdə təəssüf ki, bizim imkanımız məhdud idi. Biz Sovetlər İttifaqından

kənarında bir nəfər belə oxutmaq imkanına malik deyildik. Deməli, yol bir idi – tək Azərbaycanda yox, Sovetlər İttifaqının, o cümlədən Moskvanın, Leningradın, başqa böyük şəhərlərin institutlarında azərbaycanlı gənclərin təhsil almalarına nail olmaq. Bu, çox böyük iş idi. Vaxtınızı almadan yalnız onu qeyd etmək istəyirəm ki, əgər 1970-ci ildə başqa ali məktəblərə Azərbaycandan cəmi 50 nəfər göndərilirdisə, onun tərkibi də sizə indi məlumdur. 1976-cı ildən sonra hər il 800-900 nəfər və böyük əksəriyyəti, 95 faizi azərbaycanlılar olan gənclər Sovet İttifaqının 50 şəhərinin institutlarında təhsil almağa göndərilirdilər. Onların çoxu indi Azərbaycanın müxtəlif yerlərində, Bakıda, başqa şəhərlərdə yüksək ixtisaslı, bacarıqlı mütəxəssislər kimi fəaliyyət göstərirlər. Bir qismi də Rusiyada, Ukraynada, Pribaltikada və başqa yerlərdə qalıb işləyirlər.

Amma sizə bildirmək istəyirəm ki, mən o dövrdə gənclərimizin bir qisminin də Türkiyədə təhsil almasının çox həsrətində olmuşam. Çünki Türkiyə ilə Azərbaycan tarixən son dərəcə yaxın olublar. Bunu sübut etməyə ehtiyac yoxdur. Lakin o vaxtlar belə bir imkan yox idi.

Bir sözlə, hər dövrün öz imkanı, öz hökmü var. Məsələ də burasındadır ki, həmin imkanlardan səmərəli istifadə olunsun. İndi elə bir dövr gəlib çatıb ki, Azərbaycan müstəqil dövlətdir, bütün ölkələrlə müstəqil münasibətlər yaradır. Belə bir dövrdə şübhəsiz ki, başqa ölkələrdə və bizim üçün ən yaxın olan Türkiyədə də bizim gənclərin təhsil alması çox lazımdır. Ona görə yox ki, bu yeni dəbdir, yeni bir modadır. Yox, ona görə ki, doğrudan da Türkiyənin institutlarında yüksək təhsil sistemi var. Orada hazırlanan mütəxəssislər Azərbaycanın, o cümlədən, onun tərkib hissəsi olan Naxçıvanın gələcəyi üçün çox gərəklidir. Bax, buna görə də bu ilin mart ayında mən Türkiyədə səfərdə olarkən Türkiyənin rəhbərləri ilə, Prezident Turqut Özalla, Baş nazir Süleyman Dəmirəllə, xarici işlər naziri Hikmət Çətinlə, nazirlərlə danışıqlar apararkən Türkiyənin Azərbaycana, xüsusən Naxçıvana köməklik göstərməsi məsələlərini müzakirə edərkən bu təklifi ortaya atdım. Bəli, biz indi çox böyük böhran içərisindəyik. Ümumiyyətlə, Azərbaycan və

xüsusən Naxçıvan blokada şəraitində, müharibə şəraitində, sosial-iqtisadi böhran içərisindədir. Bu gün adamlara adicə yaşayış şəraiti yaratmaq üçün un, ət, yağ, yanacaq və başqa zəruri mallar lazımdır. Bunlar bu gün üçün, sabah üçün, bir sözlə, yaşamaq üçün lazımdır. Lakin biz yalnız tələbləri ilə yaşaya bilmərik. Biz bu gün sabahı, gələcəyi düşünməliyik.

Bütün bunları nəzərə alaraq mən Ankaradakı danışıqlarda xahiş etdim ki, bizim iş birliyi protokolunda nəzərdə tutulsun ki, Türkiyə hökuməti ilə 100 nəfər naxçıvanlı gəncin orada təhsil almasını təmin etsin. Onlar bu təklifi çox məmnuniyyətlə qəbul etdilər və bu maddə bizim iş birliyi protokolunda öz əksini tapdı. Bu, Türkiyə hökuməti tərəfindən Azərbaycan xalqına və onun tərkib hissəsi olan Naxçıvan əhalisinə göstərilən böyük yardımdır.

Bu gün Türkiyəyə gedən tələbələrlə görüşərkən, onları yola salarkən, mən Naxçıvan əhalisi adından, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi və Nazirlər Kabineti adından Türkiyə hökumətinə, Türkiyənin Prezidenti Turqut Özala, Baş nazir Süleyman Dəmirəllə və bu işdə bizə yardım edən nazirliklərin hamısına dərin minnətdarlığımızı və təşəkkürümüzü bildirmək istəyirəm.

Bu gün biz ilk addım atırıq. Test imtahanlarından keçmiş tələbələr Türkiyəyə göndəririk. Lakin bu, gələcəkdə böyük bir sistemə bünövrəsidir. Heç şübhə yoxdur ki, bu ənənə davam edəcək, gələcəkdə biz Türkiyə hökuməti ilə danışıqlar aparıb onların sayını artırma biləcəyik. Beləliklə, biz Naxçıvanda gələcək nəslə daha yüksək səviyyədə hazırlamaq işini davam etdirəcəyik.

Mən sizə dedim ki, Moskvanın, Leningradın, Kiyevin və başqa şəhərlərin ali məktəblərində oxumaq üçün ildə 500-600 nəfər azərbaycanlı gənc göndərilirdi. Lakin onların neçə nəfərinin Naxçıvandan olduğu xatirimdə deyil. Güman edirəm ki, 75 və ya 100 nəfər olmazdı. Mən o vaxt belə şeylərə fikir vermirdim. Mənim üçün fərqi yox idi. Azərbaycanın hansı yerindən olursa-olsun. Ancaq indi müqayisə edəndə görürsən ki, bir Naxçıvan üçün ildə 100 nəfərin, onun artıq 75 nəfəri

yola düşür, Türkiyənin universitetlərində təhsil alması, mən sizi inan-dırırım ki, Türkiyənin bizə ayırdığı 100 milyon dollar kreditdən də, göstərdiyi cürbəcür yardımlardan da çox-çox qiymətlidir.

Çünki bu işin qiymətini heç bir para ilə ölçmək olmaz. Bu, bizim xalqın gələcəyidir. Naxçıvanın gələcəyidir, onun intellektual potensia-lıdır. Bu, bir də ona görə əhəmiyyətlidir ki, biz indi Azərbaycanda yeni dövlət qururuq və eyni zamanda, yeni siyasi və iqtisadi sistem yaratmaq yolundayıq. Yeni siyasi və iqtisadi sistem, yeni sosial quruluş isə şübhəsiz ki, özünə uyğun mütəxəssislər tələb edir. Bu işdə isə Türkiyənin təcrübəsi çox böyükdür.

Mən güman edirəm ki, bizim indi Türkiyəyə təhsil almağa yola sal-dığımız naxçıvanlı gənclər bu böyük və şərəfli işin ilk qaranquşları ki-mi Azərbaycanlı adını, Azərbaycan xalqının adını həmişə yüksək tut-açaqlar.

Bizim gənclər birinci mərhələni keçiblər, ancaq qarşıda çox böyük həyat yolu durur: beş il Türkiyədə təhsil almaq. Biz arzu edərdik ki, gənclərimiz orada bütün imkanlardan istifadə edib yüksək elmə, yüksək ixtisasa yiyələnsinlər. Bilməlisiniz ki, siz oraya sadəcə olaraq təhsil almağa yox, Azərbaycanın gələcəyi üçün göndərilirsiniz. Ona görə də bütün universitetlərin imkanlarından istifadə edib yüksək təhsil almaq lazımdır. Siz orada Azərbaycan xalqına xas olan yüksək mədəniyyət, yüksək mədəniyyət nümunəsi göstərməlisiniz. Türkiyənin həyatında olan bütün müsbət nümunələrə, adət-ənənələrə yiyələnməlisiniz.

Bizim dilimiz birdir. Biz Naxçıvanda da türkcə. Ancaq Türkiyənin türkcə dili var, Azərbaycanda azərbaycanca türk dili var. Bunların müəyyən fərqləri var. Biz güman edirik ki, bizim gənclər orada türk di-linə dərinlən yiyələnəcəklər. Lakin onlar bununla kifayətlənməməli-dirlər. Türkiyənin universitetlərində xarici dillərin tədrisi çox gözəl təşkil olunur. Mən həmişə böyük maraqla və həsrətlə müşahidə edir-dim ki, məsələn, Türkiyədə və ya İranda universitet bitirmiş bir gənc öz dilindən başqa, Avropa dillərindən də birini və ya ikisini bilir. Təsə-süf ki, biz Azərbaycanda buna nail ola bilmədik. Ancaq Türkiyədə bu

məsələ çox yaxşı qoyulub. Biz arzu edərdik ki, gənclərimiz Türkiyənin universitetlərində bütün fənlərə dərinlən yiyələnsinlər. Türk dilini, türk tarixini, türk ədəbiyyatını mükəmməl öyrənsinlər. Eyni zamanda, orada digər əcnəbi dilləri də öyrənməyə çalışsınlar. Çünki bu bizim müstəqil Azərbaycan üçün çox gərəklidir, çox lazımlı bir şəhərdir. Bizim gələcək nəsillər, gələcək kadrlar gərəklərək öz dillərindən başqa, bir neçə dil bilsinlər. Kim nə qədər çox dil bilsə, o qədər də biliyə sahib olar. Türkiyə universitetlərində belə bir imkan var. O universitetləri bitirən türk gəncləri başqa dilləri də öyrənirlər və biz arzu edirik ki, bizim gənclər də bunu etsinlər.

Ən nəhayət, indi bizim Türkiyə universitetlərinə yola salacağımız gənclər gərəklərək Türkiyə ilə Azərbaycan, o cümlədən Naxçıvan arasında əlaqələrin daha da genişlənməsinə, inkişaf etməsinə çalışsınlar. Onlar bilməlidirlər ki, gənc olsalar da, üzərlərinə ali təhsil almaq kimi böyük vəzifə düşsə də, eyni zamanda, onların hər biri Azərbaycan xalqının nümayəndəsidir. Ona görə də çalışmalıdırlar ki, Azərbaycanla, Naxçı- vanla Türkiyənin əlaqələrinin genişlənməsinə öz paylarını versinlər.

Bir sözle, biz hesab edirik ki, Türkiyəyə gedən bütün gənclər Tür-kiyə cəmiyyətinin, Türkiyə həyatının bütün sahələrinə qoşulmalıdırlar və bizim Azərbaycan üçün, Naxçıvan üçün orada gərəklidir olan nə varsa hamısını gətirib Azərbaycanda, Naxçıvanda tətbiq etsinlər.

Mən bütün bunları qeyd edərək bir daha ona qayıtmaq istəyirəm ki, təhsil almaq istəyən hər bir şəxs yaxşı mütəxəssis də, yaxşı alim də ola bilər. Lakin bunların hamısı ilə yanaşı, gərəklərək yüksək mədəniyyətli in-san olasan...

Əziz tələbələr!

Sizə bir daha uğurlar, təhsildə nailiyyətlər arzulayıram. Sağ olun!

**İSTƏRDİK Kİ, YAXŞI MÜTƏXƏSSİS
OLUB, VƏTƏNİMİZƏ, XALQIMIZA, MİLLƏTİMİZƏ
GƏLƏCƏKDƏ SƏDAQƏTLƏ XİDMƏT EDƏSİNİZ**

*(Türkiyənin ali məktəblərində təhsil almağa
yola düşən azərbaycanlı tələbələrə görüşdə çıxışı;
7 fevral 1994-cü il)*

Əziz tələbələr!

Öncə sizin hamınızı həyatınızda yeni böyük hadisə – Türkiyə universitetlərinə qəbul olunmağınız münasibətilə təbrik edirəm, sizə gələcək həyatınızda, ali təhsil almaqda uğurlar arzulayıram.

Hər bir gənc üçün ali məktəbdə təhsil almaq böyük xoşbəxtlikdir. Şübhəsiz ki, bu, hər kəsə müyəssər olmur. Ancaq siz öz biliyinizlə, öz zəkanızla buna nail olmuşunuz, Türkiyə universitetlərinə qəbul edilmisiniz və orada təhsil almağa yola düşürsünüz. Mən sizə uğurlu yol arzulayıram. İstərdim ki, siz Türkiyə universitetlərinin bütün intellektual imkanlarından səmərəli istifadə edərək mükəmməl təhsil alınsınız, yaxşı mütəxəssis olasınız, vətənimizə, xalqımıza, millətimizə gələcəkdə sədaqətlə xidmət edəsiniz.

Türkiyə Azərbaycan üçün qardaş, dost ölkədir. Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı əlaqələrin qədim və zəngin tarixi var. İndi Azərbaycan Respublikası bir müstəqil dövlət kimi Türkiyə Cümhuriyyəti ilə bütün sahələrdə əlaqələrin inkişaf etdirilməsinə çalışır. Odur ki, bu baxımdan biz təhsil sahəsinə xüsusi əhəmiyyət veririk. Elm, mədəniyyət, təhsil sahəsində Türkiyə ilə Azərbaycan arasında müştərək işlər görülməsi həm Azərbaycan üçün, həm də Türkiyə üçün çox faydalıdır. Bu bərdə bizim müvafiq sazişlərimiz var. Gələcəkdə onların daha yüksək səviyyəyə qaldırılması üçün lazımı addımlar atırıq və bundan sonra da atacağıq.

Türkiyə universitetləri öz yüksək səviyyəsinə görə dünyada məşhurdur. Buna görə də həmin universitetlərdə təhsil almaq, şübhəsiz, yüksək səviyyəli mütəxəssis olmağa imkan verir. Mən çox arzulayırdım ki, siz bu imkandan olduqca səmərəli istifadə edəsiniz və

Türkiyədə universitetlərin bütün imkanlarından geniş faydalanasınız. Əminəm ki, məhz belə də olacaqdır. Böyük müsabiqədən keçərək Türkiyə universitetlərinin tələbəsi adını almaq sizin üçün asan olma- mışdır. Ancaq siz bu sınaqlardan məharətlə çıxdınız və indiki mərhələyə gəlib çatdınız. Ümidvaram ki, qarşıdakı mərhələləri də müvəffəqiyyətlə keçəcəksiniz.

Siz, eyni zamanda, Türkiyədə Azərbaycanın təmsilçiləri olacaqsınız. Azərbaycandan Türkiyəyə gedən hər bir vətəndaş gərək müstəqil respublikamızın vətəndaşı adını uca tutsun. Azərbaycan vətəndaşı olmaq böyük şərəfdir. İstərdik ki, hər biriniz bu şərəfə layiq olasınız.

Türkiyə qardaş ölkədir. Odur ki, Türkiyədə siz özünüzü öz məmləkətinizdəki kimi hiss edə bilərsiniz. Lakin bununla yanaşı, siz gərək Azərbaycanın təmsilçiləri kimi, Türkiyədə Azərbaycanın həm tarixini, həm milli ənənələrini, həm də bugünkü gerçəkliyini geniş və tam obyektiv şəkildə təbliğ edəsiniz və bunları türk ictimaiyyətinə, sizi əhatə edəcək adamlara, tələbə yoldaşlarınıza, universitetlərdə təmasda olacağınız şəxslərə çatdırasınız. Bizim dostluq, qardaşlıq əlaqələrimiz nə qədər möhkəm olsa da, bu əlaqələri genişləndirmək, dərinləşdirmək və yüksəltmək üçün görüləsi işlər də hələ çoxdur. Bu işlərin bir qismi də sizin üzərinizə düşür. Güman edirəm ki, təhsil almaqla yanaşı, bu vəzifəni də layiqincə yerinə yetirəcəksiniz.

Şübhə etmirəm ki, siz ali təhsil aldıqdan sonra ölkəmizə qayıdacaq respublikamızın müxtəlif sahələrində çalışacaq və xalqımıza sədaqətlə xidmət edəcəksiniz. Bilməlisiniz ki, siz Azərbaycan gənclərinin bir hissəsi olaraq, eyni zamanda, imtiyazlı imkanlar əldə edirsiniz. Azərbaycan gəncləri indi, ölkənin həyatının bu çətin və mürəkkəb dövründə, nə gizlədəsən, ağır həyat keçirirlər. Onların böyük bir hissəsi torpaqlarımızı erməni işğalçılarından qorumaq üçün, işğal olunmuş ərazilərimizi azad etmək üçün cəbhələrdə vuruşur, şəhid olur, müstəqil Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək, müstəqilliyini möhkəmləndirmək üçün canlarından keçirlər. Onlar sizin qardaşlarımızdır. Unutmayın ki, qanı tökülən, döyüzlərdə qəhrəmanlıq göstərən o gənclər müstəqil Azərbaycanın torəqqisi və inkişafı uğrunda vuruşur və

şahid olurlar. Siz bunu da unutmamalıyıq. Bilməlisiniz ki, sizə belə bir şərait yaradıldığı halda, bu şəraitdən maksimum faydalı, maksimum səmərəli istifadə etməli və məmləkətimiz üçün, ölkəmiz üçün gələcəkdə faydalı olmalısınız.

Güman edirəm ki, Türkiyə universitetlərində təhsiliniz dövründə sizin fəaliyyətiniz həm də Türkiyə ilə Azərbaycan arasında dostluq və qardaşlıq əlaqələrinin daha da möhkəmlənməsinə kömək göstərəcəkdir. Türkiyədə Azərbaycanı doğru-düzgün təmsil etmək lazımdır. Azərbaycanın bugünkü həyatı haqqında həqiqətləri Türkiyəyə çatdırmaq, bu bərədə dost ölkədə obyektiv mə'lumat vermək lazımdır. İndi bunlara ehtiyac var. Çünki, təəssüflər olsun ki, bə'zi qüvvələr Türkiyə ilə Azərbaycan arasında dostluq və qardaşlıq əlaqələrinə, xalqlarımız arasındakı mehriban və səmimi əlaqələrə öz şəxsi məqsədləri üçün müəyyən qədər zərər vurmağa çalışır və cürbəcür şayiələrlə, müxtəlif böhtanlarla bu əlaqələri ləkələməyə çan atırlar. Hər bir Azərbaycan vətəndaşı, o cümlədən də siz bilməlisiniz ki, Azərbaycan Respublikası bundan sonra müstəqil dövlət kimi inkişaf edəcək, onun müstəqilliyini Azərbaycan dövləti qoruyub saxlayacaqdır. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, müstəqilliyi hər bir vətəndaş üçün, o cümlədən bizim üçün və şəxsən mənim üçün ən müqəddəs vəzifədir.

Mənə belə gəlir ki, Azərbaycanın həyatı ilə bağlı gerçəkliyi Türkiyədə hər bir vətəndaşa çatdırmaq Türkiyə ilə Azərbaycan arasında olan dostluq əlaqələrinə kömək edəcəkdir. İstər hazırda orada oxuyan tələbələrin, istərsə də indi oxumağa gedənlərin hamısı bilməlidir ki, Azərbaycan müstəqillik, demokratiya yolu ilə irəliləyir, respublikamızda demokratik hüquqi dövlət, demokratik hüquqi cəmiyyət yaradılır. Azərbaycanın iqtisadiyyatı bundan sonra sərbəst iqtisadiyyat prinsipləri əsasında qurulacaq və xalqımız müstəqilliyini heç vaxt əldən verməyəcəkdir. Buna həm biz, həm indi Türkiyədə təhsil alan vətəndaşlarımız, həm də türk xalqı əmin olmalıdır.

Mən bu sözləri sizə xüsusi olaraq çatdırmaq istəyirəm, çünki indi bizim Türkiyədə təhsil alan, yaxud müəyyən sahələrdə işləyən bə'zi adamlarımız Azərbaycanla Türkiyə arasında münasibətlərin pozulma-

sına, təəssüflər olsun ki, düşmənlərimizdən də çox çalışırlar. Siz isə, bunun əksinə olaraq, öz fəaliyyətinizi Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərinin, xalqlarımız arasında dostluğun möhkəmlənməsinə yönəltməlisiniz və əminəm ki, belə də olacaqdır.

Şübhə etmirəm ki, siz göstərilən bu e'timada layiq olacaqsınız. Sizin orada təhsil almağınız üçün hər nə lazımdırsa, hamısını edəcəyik. Bu sərifdən narahat olmayın. Təhsil nazirimiz, digər əlaqədar şəxslərimiz, Prezident Aparatının müvafiq şö'bəsi bu işlə məşğul olub, təkliflərini mənə çatdıracaqlar.

Sizə bir daha cansağlığı arzulayıram. Siz hələ gəncsiniz, qarşıda sizi uzun bir yol gözləyir. Arzum budur ki, bu yolu uğurla keçəsiniz. Ümid-var olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz Türkiyədə Azərbaycanı layiqincə təmsil edəcək, ali təhsil alacaq və qayıtdıqdan sonra vətənimizə, xalqımıza sədaqətlə, yorulmadan xidmət edəcəksiniz.

Sağ olun, yaxşı yol! Sizə uğurlar olsun!

* * *

TÜRKİYƏ İLƏ AZƏRBAYCAN ARASINDA OLAN DOSTLUĞA VƏ QARDAŞLIĞA GÜVƏNİRƏM

(Bilkənd Universitetinin idarə hey'əti ilə
görüşmə çıxışı; 9 fevral 1994-cü il, Ankara şəhəri)

Mən İhsan Doğramacı haqqında çox mə'lumat almışam. Onu dünyanın hər yerində, eləcə də Azərbaycanda böyük, nadir bir şəxs kimi tanıyırlar. Onun böyük bir şəxsiyyət olması bundan ibarətdir ki, nöinki Türkiyədə, ümumiyyətlə, bütün türk diyarlarında, türk dünyasında elm və təhsil sahəsində illərdən bəri coşqun fəaliyyət göstərir, xalq, millət qarşısında, türk xalqlarının birləşməsi sahəsində böyük xidmətləri var. O, xalqın elm və təhsilinin yüksəlməsinə çalışır və bütün həyatını buna həsr etmişdir. Allah ona böyük bir vergi vermişdir. O, Allahdan, Tanrıdan aldığı bu vergini bütün həyatı boyu xalqa xidmətə sərf edib. Bu gün burada, onun evində çox yüksək mədəni səviyyədə keçən indiki mərasim də bunu bir daha sübut edir. Bura mədəniyyət ocağıdır, elm, təhsil ocağıdır. Ona görə də biz burada xalqlarımız, ölkələrimiz haqqında danışarkən onların qədim tarixində elmin, mədəniyyətin, incəsənətin, təhsilin nə qədər böyük rol oynadığını qeyd etməliyik.

Əgər xalqlarımız əsrlər boyu yaşayıblarsa, mübarizə apararaq öz mənlərini qoruya biliblərsə, öz milli xüsusiyyətlərini itirməyiblərsə, böyük mərhələlərdən keçərək indi müstəqil xalq kimi, dövlət kimi yaşayırlarsa, bütün bunlara görə xalqlarımız öz içərisindən çıxan mütəfəkkirlərə, yazıçı və şairlərə, bəstəkarlara, rəssamlara, me'marlara, alimlərə minnətdardır. Böyük iftixar hissi ilə demək olar ki, xalqlarımız bu sahədə çox zəngindir. Bu zənginlik xalqlarımızda milli ruhu, milliliyi, milli ən'ənələri yaşadıb, nəsildən-nəslə keçirib, bu günə gətirib çıxarmışdır. Azərbaycan xalqı bütün türk dünyasının bir hissəsi olaraq böyük və zəngin elm, mədəniyyət tarixinə malikdir. Bu gün burada məmnunluqla qeyd edirəm ki, Azərbaycanın incəsənət ustaları, alimləri, bəstəkarları, mədəniyyət xadimləri Türkiyənin bir çox elm və mədəniyyət ocaqlarında, o cümlədən də İhsan bəyin himayədarlığı ilə fəaliyyət göstərirlər. Onlar bu gün burada da Azərbaycan musiqisinin kiçik bir parçası ilə bizi sevindirilər.

Tarix böyükdür. Biz öz tariximizlə fəxr edirik. O bizim birgə tariximizdir, xalqlarımızın vahid tarixidir. Nizami də, Füzuli də, Mirzə Fətəli Axundov da, Vaqif də, Yunus İmrə də, bu gün burada şe'ri səslənən Səməd Vurğun da, Türkiyə torpağında, İstanbulda təhsil almış, böyük əsərlər qoyub getmiş Hüseyn Cavid də, sözlərinə mahni, şərq bəstələnmiş Əhməd Cavad da. bizim aramızda olan böyük mədəniyyət xadimləri – Arif Məlikov da, Bəxtiyar Vahabzadə də, habelə digər mədəniyyət xadimləri də bizim zəngin mədəni sərvətimizdir. Xalqlarımız bu sərvətlə fəxr edir və fəxr etməyə də haqları var.

Biz uzun illər ərzində, 70 il bir-birimizdən ayrı düşmüşük. Əvvəllər də birliyimizə maneçilik törədən amillər olmuşdur. Lakin elm, mədəniyyət, ədəbiyyat adamlarımız bizim həmişə birgə olduğumuzu təmin etmişlər. Biz bir-birimizdən məsafəyə uzaq olsa da, ərazicə ayrılığa düşsək də, bir-birimizi görə bilməsək də, ulu babalarımızın, bizə verdikləri nəsihətlərlə yaşamış olan xalqlarımızın müfəkkirləri milliyetimizi, milli ənənələrimizi, milli mədəniyyətimizi, dilimizi, tariximizi unutmağa qoymayıblar və heç vaxt da unutmamışıq.

İndi isə bir-birimizə qovuşmuşuq, bir-birimizi qucaqlamışıq, bir yerdəyik. Burada, bu salonda kimin türkiyəli, kimin azərbaycanlı olduğunu ayırmaq mümkün deyildir, heç ayırmaq da lazım deyildir. Biz bir-birimizə qaynayıb-qarıxmışıq və bu proses davam edəcəkdir. Şübhəsiz ki, hamımız bu prosesin davam etməsi üçün sə'yələrimizi əsirgəməyəcəyik. Türkiyə böyük dövlətdir, onun tarixi çox zəngindir. Dahi Mustafa Kamal Atatürk Türkiyənin böyük bir dövlət olması üçün çox işlər görmüşdür. Böyük məmnuniyyətlə, demək olar ki, ondan sonra gələn nəsillər onun yolu ilə getmiş, Türkiyəni qabaqcıl dövlətlər sırasına çıxarmışlar. Türkiyə öz iqtisadiyyatına, mədəniyyətinə görə, habelə dünyada mövqeyinə görə böyük, inkişaf etmiş dövlətlər sırasındadır.

Azərbaycanın böyük tarixi var. Bu tarix çox ağır mərhələlərdən keçmişdir. Lakin bunlar Azərbaycanın nə mədəniyyətini, nə də ənənələrini heç vaxt sarsıda bilməmişdir. Bir təsəvvür edin, 70 il ərzində Azərbaycan Sovetlər Birliyinin tərkibində olmuş, kommunist ideologiyası ilə yaşamış, sosializm qurmağa çalışmışdır. Buna baxmayaraq, bü-

tün bu illər ərzində Azərbaycan xalqının dili nəinki yaşamış, hətta inkişaf edib zənginləşmişdir. Mədəniyyətimiz yüksək zirvələrə qalxmışdır. Əsrin əvvəlindən bu günədək olan müddəti götürsək görürük ki, həmin dövrdə Üzeyir Hacıbəyov, Müslüm Maqomayev, Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Niyazi, Cövdət Hacıyev, Arif Məlikov, Tofiq Quliyev, Rauf Hacıyev kimi görkəmli bəstəkarlar yetişmişdir. Şərqdə ilk opera Üzeyir Hacıbəyovun dühası ilə yaranmışdır. Bir sözlə, Azərbaycanda professional musiqi mədəniyyəti təşəkkül tapmışdır. Demək istəyirəm ki, bu ictimai-siyasi quruluş, iqtisadi sistem xalqın mədəniyyətinə nəinki zərər vura bilməmiş, əksinə, bu sistemdə mədəniyyətimiz çox inkişaf etmiş və irəliləmişdir. Azərbaycan elmi çox irəliləyib getmiş və özünün nə qədər qüdrətli və güclü olduğunu bütün dünyaya göstərmişdir.

Azərbaycanda ilk universitet 1919-cu ildə yaradılmışdır. Bu gün tarixə nəzər salaraq qeyd etməliyik ki, ilk universitetimizin yaradılmasında da Türkiyənin yardımı olmuşdur. Türkiyədən gəlmiş ilk 50 müəllim və alim universitetin yaranması və inkişaf etməsi naminə çox işlər görmüşdür. İndi Azərbaycanda 18-dən çox universitet var. Halbuki, Azərbaycan kiçik bir ölkədir. Azərbaycanda ən böyük nailiyyət ondan ibarətdir ki, bizdə savadsız adam yoxdur. Ölkəmizdə hansı bir kəndə, hətta hansı bir dağ kəndinə getsəniz, orada savadsız adam tapa bilməzsiniz. Azərbaycanda xalqın ümumi təhsil səviyyəsinin, mədəni səviyyənin yüksəlməsi XX əsrdə özünü çox bariz göstərmişdir.

Bunların hamısı yenə də bizim köklərimizlə bağlıdır, hamısı milli mədəniyyətimizin, milli tənəkkürümüzün, dilimizin nə qədər sarsılmaz olduğuna və nə qədər əyilməz olduğuna dəlalət edir. Heç bir rejim heç bir vaxt bizi bunlardan məhrum edə bilməz. Əksinə, vəziyyət nə qədər ağır olubsa, elm, mədəniyyət, musiqi də bir o qədər çox inkişaf etmişdir. Bizim Azərbaycan dili, ana dilimiz cari əsrdə çox zənginləşmiş, çox inkişaf etmişdir. Türk ləhcəsi ilə Azərbaycan ləhcəsi arasında bəzi fərqlər var. Bu fərqləri siz bilirsiniz. Bir tərəfdən siz öz dilinizi modernləşdirmisiniz, digər tərəfdən isə bizim dilimiz müəyyən dərəcədə təkmilləşmişdir. Fərqlər də buradan irəli gəlir. Ola bilsin ki, 60–70 il öncə bu fərqlər az idi. Lakin elə indi də türk xalqlarından heç

birinin dili Azərbaycan və türk dilləri qədər bir-birinə yaxın deyildir. Bütün bunlar onu göstərir ki, dostum İhsan bəyin qeyd etdiyi kimi, ölkələrimiz ayrı olsalar da, xalqlarımız birdir və bir olacaqlar. Buna heç bir şübhə ola bilməz.

İndi bunun üçün daha böyük imkanlar açılmışdır. Mən sizə açıq demək istəyirəm, əgər Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü olmasaydı, əgər Azərbaycan müharibə şəraitində olmasaydı, bu qısa müddətdə, yə'ni Azərbaycan öz istiqlalını əldə etdiyi vaxtdan bəri ölkəmizdə daha çox işlər görmək olardı.

Mən bir daha bizim dostluğumuza və qardaşlığımıza, yə'ni Türkiyə ilə Azərbaycan arasında olan dostluğa və qardaşlığa güvənirəm. Dünəndən bəri keçirdiyimiz görüşlər, apardığımız danışıqlar, bizi burada səmimi və qardaşcasına qarşılaşmağınız bir daha göstərir ki, bu dostluğumuz və qardaşlığımız qırılmazdır, sarsılmazdır və gündən-günə daha da möhkəmlənəcək, qüvvətlənəcək. Türkiyə böyük bir dövlət kimi, inkişaf etmiş ölkə kimi Azərbaycanla həmişə təmasda olacaq və Azərbaycanın bütün ehtiyaclarını nəzərə alaraq öz imkanlarını bölüşəcəkdir. Beləliklə də biz birlikdə bu ağır vəziyyətdən çıxacağıq.

Mən Bilkənd Universitetinə, bütün Türkiyə universitetlərinə gələcək fəaliyyətlərində uğurlar diləyirəm. Türkiyənin elm, təhsil adamlarına öz hörmətimi, sevgimi və məhəbbətimi bildirirəm. Gələcəkdə tarixi abidəyə çevriləcək bu gözəl guşədə olduğuma görə özümü çox xoşbəxt hiss edirəm. İhsan bəy, Sizə və Sizin burada olan qonaqlarınıza hamısına təşəkkürümü bildirirəm. Çox sağ olun!

TƏLƏBƏ QƏBULU RESPUBLİKANIN HƏYATINDA MÜHÜM HADİSƏDİR

(Ali və orta ixtisas məktəblərinə qəbulu haqqı
Prezident Aparatında keçirilmiş müşavirədə nitqi;
2 avqust 1994-cü il)

Giriş sözü:

Ali və orta ixtisas məktəblərinə qəbul respublikanın ictimai həyatında çox böyük hadisədir. Müvafiq nazirliklər, Prezident Aparatının işçiləri və Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası bu il də müəyyən hazırlıq işləri görmüşdür. Buna baxmayaraq, qəbulun yüksək səviyyədə aparılması üçün mən belə bir müşavirənin keçirilməsini vacib bilməmişəm.

Son illər Azərbaycanda ali və orta ixtisas məktəblərinə qəbul test üsulu ilə keçirilir. 1992-1993-cü illərdə bu üsul tətbiq olunmuş və müsbət nəticələr vermişdir. Ümumi ictimai rə'y də, bizim də rə'yimiz belədir ki, test üsulundan bu il də istifadə edilsin. Ötən iki ildə bu sahədə müəyyən təcrübə qazanılmışdır. Bu təcrübədən səmərəli istifadə olunması, əvvəllər buraxılan səhvlərin təkrar edilməməsi, bu üsulun təkmilləşdirilməsi indi əsas vəzifədir. Bir daha qeyd edirəm ki, ali və orta ixtisas məktəblərinə qəbul böyük hadisədir. Bu məsələ ictimaiyyəti həmişə maraqlandırır, narahat edir. Çünki respublikamızın bu keçid dövründə, ağır sosial-iqtisadi vəziyyət dövründə, müharibə şəraitində təhsil almaq istəyən gənclərin sayı çoxdur. Ona görə də on bilikli gənclərin ali məktəblərdə təhsil almasını təmin edən qəbul kampaniyası çox mühüm tədbir kimi qiymətləndirilməlidir.

Biz bütün bunları nəzərə alaraq, respublikada uzun illər boyu yaranmış ənənələrə sadiq qalaraq bu məsələni belə geniş toplantının müzakirəsinə çıxarmağı məskəhət bilməmişik.

Yekun sözü:

Bu gün biz qəbul imtahanları ilə əlaqədar məsələlərin əsas hissəsini nəzərdən keçirib müzakirə etdik. Bir daha demək istəyirəm ki, ali və orta ixtisas məktəblərinə tələbə qəbulu respublikamızda həmişə böyük ictimai xarakter daşıyan tədbir olmuşdur. Bu, təbiidir. Çünki on illərdir

ki, Azərbaycanda gənclərin əksəriyyəti orta məktəbi bitirdikdən sonra ali təhsil almaq istəyir və onların sayı ilbəil artır. Amma bir tərəfdən, ali məktəblərimizin imkanları məhduddur, digər tərəfdən isə, bu məsələləri dövlət planlaşdırsa da, hamının ali təhsil alması, ola bilsin, respublikamız, cəmiyyətimiz üçün vacib deyildir. Əlbəttə, hər bir şəxs istəşə də, ali təhsil ala bilmir. Kim qəbul imtahanlarından keçə bilirsə, o da ali məktəb tələbəsi olur.

Ali məktəblərə qəbul məsələsi keçmişdə də ictimaiyyətin diqqət mərkəzində olmuşdur. Aydınır ki, bir yerə beş-altı nəfər, hətta daha çox adam ərizə verir və onların yalnız ən layiqliləri, ən savadlıları tələbə adını qazanırlar. Bu sahədə əvvəllər buraxılan səhvlər, ali məktəblər, Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyi tərəfindən yol verilən sui-istifadə, rüşvətخورluq halları, abituriyentin biliyindən asılı olmadan, tanışlıqla ali məktəblərə qəbul edilmək, bəzi şəxslərin öz vəzifəsindən istifadə edərək uşaqlarını ali məktəbə düzəltməsi, bilikli gənclərin qəbul olunmasına maneə törədilməsi halları həmişə respublikada ictimaiyyət arasında müzakirə edilmiş, söz-söhbətə səbəb olmuşdur. Bir sözlə, bu sahə həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. Ayrı-ayrı adamların müxtəlif qeyri-qanuni yollarla, mə'nəviyyatımıza zidd olan vasitələrlə ali məktəblərə qəbul edilməsi gənclərin, xüsusən çox istə'dadlı, lakin belə imkanları olmayan gənclərin bu hüquqdan – ali məktəblərdə təhsil almaq hüququndan məhrum edilməsi ictimaiyyətdə, haqlı olaraq, həmişə narazılıq doğurmuş, təkcə ali məktəblərin rəhbərlərinin, yaxud imtahan götürən müəllimlərin ünvanlarına deyil, respublika rəhbərliyinin ünvanına da giley-güzarlara səbəb olmuşdur. Bildiyiniz kimi, biz keçmiş illərdə belə hallara qarşı çox ciddi mübarizə aparmışıq. Bu cür mə'nfi əməllərlə məşğul olan ali məktəb müəllimləri, işçiləri cəzalandırılmış, işdən uzaqlaşdırılmışdır. Təəssüf ki, görülən tədbirlər istənilən nəticəni verməmiş, bu hallar daim davam etmişdir.

Odur ki, dünyada, daha doğrusu, bir sıra ölkələrdə sınaqdan çıxarılmış test üsulunun Azərbaycanda tələbə qəbulunda tətbiqi, zənnimcə, çox müsbət hadisələrdən biridir. 1992-ci ildə bu üsulun bizdə də tətbiq edildiyini eşitdikdə mən ona müsbət münasibətimi dərhal bildirdim və

bu gün də bildirmək istəyirəm. Şübhəsiz ki, bu üsulun tətbiqində səhvlər də, çatışmazlıqlar da mövcuddur. Bunlara baxmayaraq, 1992-ci və 1993-cü illərdə test üsulu ilə qəbul əvvəlki bütün illərdəkinə nisbətən daha keyfiyyətli, daha ədalətli olmuşdur və ali məktəblərin müəllimləri və rəhbərləri barəsində bir çox hallarda tamamilə əsassız olan narazılıq və söz-söhbətlər qurtarmasa da, xeyli azalmışdır. Elə baş prokurorun müavini də burada bir neçə rəqəm gətirdi. 1991 və 1992-ci illərdə nə qədər şikayət gəldiyi yadıma düşdü. 1993-cü ildə isə daha az, təxminən 130 şikayət alınmışdı. Ola bilsin ki, bunlar elə bir ciddi göstərici deyildir, amma hər halda, yaxşılığa doğru meyil yarandığına dəlilətdir.

Doğrudur, ali məktəblərə daxil olmayanların hamısı şikayət etmir. Ancaq ayrı-ayrı adamlar şikayət edirlər. Məsələn, 1991-ci ildə təxminən 500 şikayət alınmışdı. Bu, heç də o demək deyildir ki, onların hamısı narazı qaldığına görə şikayət etmişdir. Narazı olanlar ondan da çox idi. Şikayət edənlər həddindən artıq narazı qalan, yaxud öz hüquqlarının həddindən çox tapdalandığını görən, ədalətsizliyə dözməyən adamlardır. Ancaq açığını deyək, bu şikayətlər 1991-ci ildə, sonrakı illərdə də elə bir böyük nəticə verməmişdir, yə'ni şikayətlər verilmiş, prokurorluq orqanları, inzibati orqanlar bu şikayətlərə baxmışlar. Amma nəticəsi nə olmuşdur? Əgər həmin şikayətçi barəsində ədalətsizlik aradan qaldırılmış olsaydı, onda bu, nəticə hesab edilərdi. Yaxud da şikayətçi barəsində ədalətsizlik edən adam cəzalandırılmışsa, bu da nəticədir. Amma əslində bunların heç birisi olmamışdır.

Deməli, test üsulu indiki dövrdə bizim üçün yəqin ki, ən əlverişli üsuldur. Odur ki, biz bunu müdafiə etməli, həyata keçirməli və daha səmərəli şəkllə salmalıyıq. Əvvəlki illərin təcrübəsinə əsaslanaraq bu il test üsulundan daha səmərəli istifadə edilməlidir. Bu, birinci növbədə Dövlət Tələbə Qəbulu Komissiyasının vəzifəsidir. Prezidentə bilavasitə tabe olan Dövlət Tələbə Qəbulu Komissiyasının yaradılması da Azərbaycanda ali təhsil, ümumiyyətlə, təhsil sahəsində yeni bir hadisədir. Mən bunu müsbət hadisə kimi qiymətləndirirəm. Çünki bu komissiya müstəqildir, heç bir nazirlikdən, yaxud heç bir ali məktəbdən asılı deyildir. Onun müstəqilliyi builki qəbulu da ədalətlə keçirmə-

yə imkan yaradır. Ancaq bu, o demək deyildir ki, komissiyanın işində səhvlər və ya çatışmazlıqlar yoxdur. Xeyr, belə hallar yenə də vardır. Demək olmaz ki, bu komissiyanın, onun sədrinin bütün işləri bizi qane edir. Əlbəttə, görülən işlər müsbət qiymətləndirilir. Lakin komissiyanın işi daha da təkmilləşdirilməlidir.

Bu işdə Təhsil Nazirliyi, şübhəsiz, bilavasitə iştirak edir. Çünki bütün imtahanlar Təhsil Nazirliyi ilə birlikdə, onun bazasında, onun kadrlarının iştirakı ilə keçirilir. Düzdür, indi onlar imtahan götürmür, sadəcə olaraq, nəzarətçidirlər. Amma nəzarətçi də gerek sözün əsl mənasında nəzarətçi olsun. Öz vəzifəsini yerinə yetirərkən heç bir qəbahətə, əyintiyyə yol verməsin. Ona görə də Təhsil Nazirliyinin də üzərinə çox böyük məs'ulyyət düşür. Bu işi Təhsil Nazirliyi və Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası birlikdə həyata keçirməlidirlər.

Keçmiş vaxtlar yadımdadır. Adətən bu işə çox adam qarışmağa çalırdı. Mən vəzifəli şəxsləri nəzərdə tuturam. Biri tanışını, digəri qohumunu, bə'ziləri uşaqlarını instituta düzəltmək istəyir, rektorlara tə'sir göstəridilər, onlar da sui-istifadə edərək, özünüküləri də kənarə qoymurdular. Nə gizlədəsən, belə xoşagəlməz hallar baş vermişdir və bunlar hamıya mə'lumdur, qoy heç kas deməsin ki, yox, belə şeylər olmayıb. Onların təqsirkarları bu gün də aramızda yaşayırlar. Keçmişdə rektor, ali məktəblərdə digər vəzifələrdə işləyərək belə çirkin yollarla varlananlar indi də göz qabağındadır.

Biz o dövrü yaşadığımız, o dövrün bütün əzab-əziyyətlərini görüb çəkdik. Bütün bu mənfi hallara qarşı imkan daxilində mübarizə apardıq. Mən şəxsən özüm barədə deyirəm. Biz bu gün də Azərbaycanda, cəmiyyətimizdə pak və ülvi mə'nəviyyəti bərqərar etmək üçün tələbə qəbulu kampaniyasına xüsusi fikir verməliyik. Çünki bu, sadə, yə'ni ayrı-ayrı adamlara dəxli olan iş deyildir. Bu, dövlətin, millətin gələcəyi ilə bağlı bir işdir. Bu il ali məktəblərimizə daxil olacaq 15 min gənc Azərbaycanımızın gələcəyidir. Müstəqil Azərbaycanın həm dövlətini, həm siyasətini, həm iqtisadiyyatını, həm də elm və mədəniyyətini yalnız həqiqi ali təhsil, həqiqi bilik almış adamlar inkişaf etdirib irəliləyə bilərlər.

Biz keçmişdə diplomlu savadsızları da çox görmüşük. Bə'zilərinin üç diplomu var idi. Amma başında bilik-savaddan əsər-ələmət yox idi. Diplomları başqa yollarla alanlar da vardı. Onlar indi də yaşayırlar. Bə'ziləri hətta çox yaxşı, çox fəravan yaşayırlar.

Lakin biz bu günümüz, müstəqil Azərbaycanın gələcəyi haqqında düşünsək, gənc nəslin tərbiyəsinə ciddi fikir versək, ən əvvəl ali təhsil almağa qadır, yə'ni buna öz biliyi, zəkası, fitri iste'dadı ilə layiq olan gənclərin ali məktəblərə qəbul olunmasını tə'min etsək, onda gələcəyimiz üçün böyük işlər görmüş olarıq. Odur ki, mən bu məsələyə xüsusi diqqət yetirirəm. Yadıңызda olar, 1970-ci ildən başlayaraq hər il ali məktəblərə qəbul məsələləri ilə ciddi məşğul olur, tədbirlər görürdük. Müəyyən nəticələr də əldə edirdik. Mənfi hallarla yanaşı, daha çox müsbət nəticələrə nail olurduq. O illərdə biz başqa respublikalarda, Moskvanın və digər şəhərlərin ali məktəblərində təhsil almaq üçün hər il 600-900 gənc göndərdik. İndi onların bir çoxu Azərbaycanda müxtəlif sahələrdə çalışır. Neçə-neçə adam başqa respublikalarda, xarici ölkələrdə yaşayır. Onların hamısı Azərbaycanın yetimlələri, Azərbaycanın milli sərəvətidir. Onlar burada olmasalar da, yenə də Azərbaycanlıdır.

İndi biz müstəqil dövlətlik, öz respublikamızın, öz taleyimizin sahibiyik, xalqımızın bu günü və gələcəyi üçün cavabdehik. Məhz biz cavabdehik. Biz deyəndə, mən, birinci növbədə ziyalları nəzərdə tuturam. Alimlərimizi, ali məktəblərimizdə çalışan yüksək səviyyəli, bilikli və zəngin təcrübəli şəxsləri nəzərdə tuturam. Bəli, biz hamımız Azərbaycanın gələcəyi üçün cavabdehik, gənc nəslin yetişməsi üçün cavabdehik. Biz bu yaxınlarda ayrıca bir nazirlik yaratdıq: Gənclər və İdman Nazirliyi. Fərsətdən istifadə edərək demək istəyirəm ki, bu nazirliyin fəaliyyətinə çox böyük ümidlər bəsləyirəm. Belə hesab edirəm ki, bütün ali məktəblər, Təhsil Nazirliyi, ümumiyyətlə, gənclərlə əlaqədar olan bütün nazirliklər, idarələr, yerli hakimiyyət orqanları, hüquq-mühafizə orqanları, bir sözlə, müvafiq təşkilatlar Gənclər və İdman Nazirliyinə kömək göstərməlidirlər.

Bildiyiniz kimi, keçmişdə dövlət, ictimai-siyasi quruluşumuza görə Kommunist Partiyası hakim mövqə tuturdu və gənclərlə iş də bu partiyanın rəhbərliyi altında komsomol vasitəsilə aparılırdı. Bu işə o sistemə, o quruluşa uyğun bir struktur idi. Bunu inkar etmək olmaz. Həmin struktur da öz dövründə xeyli iş görmüşdür. elə bugünkü gənclərin böyük əksəriyyəti, demək olar, həmin pillələrdən, o məktəbdən keçmişdir.

Ancaq indi başqa zamandır, şərait başqadır. Biz tamamilə fərqli olan ictimai-siyasi bir quruluşda yaşayırıq, öz iqtisadi, siyasi-ictimai cəmiyyətimiz var. Hüquqi demokratik dövlət qururuq. Lakin bütün bunlar eyni zamanda gənclərlə daha ciddi məşğul olmağı tələb edir. Gənclərlə ciddi məşğul olmaq Azərbaycanın gələcəyi haqqında düşünmək, gələcəyi naminə çalışmaq deməkdir. Ona görə də yenə deyirəm: bu nazirlik yüksək səviyyədə fəaliyyət göstərməlidir və biz gənclərlə işimizi gücləndirməliyik. Bununla yanaşı, ilk növbədə ali məktəblərin, ümumiyyətlə, təhsil ocaqlarının işi yaxşılaşdırılmalıdır. Bilirik ki, bu sahədə çalışan adamların çoxunun, demək olar, əksəriyyətinin maddi vəziyyəti ağırdır. Amma buna dözmək, gələcəyimiz naminə dözmək gərəkdir. Dözmək lazımdır ki, bu keçid dövrünü müvəffəqiyyətlə keçək, müstəqilliyimizi möhkəmləndirə bilək.

Burada dedilər ki, bə'ziləri müəllimliyi buraxıb alverlə məşğuldur. Belələri də var. Nə etmək olar, onları bəlkə də həyat vadar edir. Amma həqiqi müəllim, müəllim sənətini doğrudan da sevən adam nə qədər məhrumiyyətlərə dözdü. Yaxşı yadımdadır, 1941–1945-ci illər müharibəsini gören adamların da xatirindədir, o vaxtlar insanlar nə qədər məhrumiyyətlərə dözdülər. Müharibə də qurtardı, ölkədə əmin-amanlıq da yarandı, hamı, o cümlədən müəllimlər də yaxşı yaşadılar. Xatirindədir, o vaxtlar, yə'ni müharibə illərində mənə dərs verən müəllimlərdən bə'ziləri gedib bazarda xırda-xuruş satırdılar, çünki dolana bilmirdilər. Buna baxmayaraq, sonra gəlib müəllimliyini etdilər.

Tələbə qəbulu məsələsinə kənardan müdaxilə meylləri keçmişdə olduğu kimi, indi də var. Yadımdadır. Keçən il bu işlərlə məşğul olan şəxslər mənə bildirdilər ki, müəyyən adamlar tələbə qəbulunun gedişi-

nə müdaxilə etmək istəmişlər, bə'ziləri yenə də öz vəzifəsindən istifadə edərək bu işə qarışmağa can atmışlar. Biz belə hallara o vaxt da yol vermədik və indi də xəbərdarlıq edirəm: məs'uliyət Dövlət Komissiyasının, Təhsil Nazirliyinin üzərinə düşür. Burada bir mərkəz var. Mən Prezident Aparatının müvafiq şö'bəsini nəzərdə tuturam. Onun müdiri Fatma Abdullazadədir. Bütün məsələlərin əlaqələndirilməsini mən Fatma xanıma tapşırıq və tələb edirəm ki, hamı ona tabe olsun. Fatma xanım bu məsələlərlə ciddi məşğul olmalı və bütün təşkilatların fəaliyyətini əlaqələndirməlidir.

Bir neçə mühüm mərhələ var. Bunlar testlərin hazırlanması, mətbəədə çap edilməsi, imtahan verilən yerlərə çatdırılmasıdır. Mən bu mərhələləri görürəm, amına hesab edirəm ki, bu işlərlə məşğul olan şəxslər həmin mərhələləri daha aydın görməlidirlər. Buna görə də istərdim ki, siz məsələlərə ciddi fikir verəsiniz və bə'zi incə məqamlara, bir növ təhlükəli mərhələlərə diqqəti gücləndirəsiniz ki, ardıcılıq heç yerdə pozulmasın. Necə deyirlər, o nazik tel heç yerdə qırılmasın. Çalınmalısınız ki, hər şey tələb edilən səviyyədə olsun və biz qarşıma qoyduğumuz məqsədə çatıb ilək.

Bir daha deyirəm, indi tələbə qəbulu kampaniyasını Azərbaycanın bütün ictimaiyyəti izləyəcəkdir. Əgər 55 min abituriyent sənəd vermişsə, bu rəqəmi təxminən 5 dəfə artıq hesab edin. Axı, Azərbaycanda ailə üzvlərinin sayı beş-altı nəfər olur. Əgər bir ailədən bir oğlan və ya qız imtahan verirə, deməli, bütün ailə buna maraqlıdır. Üstəlik, abituriyentlərin qohum-əqrəbası da maraqlanır. Bir sözlə, abituriyentin bütün doğmaları və qohum-əqrəbası onun üçün həyəcan keçirir, onun necə imtahan verdiyini soruşurlar. Belə şeylər həyatımızda təbii və adi hallardır. Ona görə də təkcə abituriyentlərin ailələrini götürsək, görərik ki, bir neçə yüz min adam burada bilavasitə maraqlıdır. Lakin cəmiyyət də buna maraqlıdır. Əksəriyyət ona görə maraqlıdır ki, hamıda vətəndaşlıq hissləri yaşayır, Vətəninin gələcəyi barədə düşünür. Buna görə də istəyirlər ki, hər şey ədalətli olsun. Ali məktəblərə, doğrudan da, ən istə'dadlı gənclər daxil olsunlar.

Başqa niyyətlə maraqlanan adamlar da var. Onlar istəyirlər ki, bu işlərdə hökmən mənfi bir şey olsun və bunu əldə bayraq edərək həyətə qaldırınsınlar. Desinlər ki, əllərindən bir iş gəlmədi, bunu bacarmadılar, onu yaratmadılar. Cəmiyyətdə heç vaxt hamı bir fikirdə, bir səviyyədə, bir düşüncədə ola bilməz. Xüsusən də indi, fikir müxtəlifliyi, demokratiya, söz azadlığı və digər bu kimi amillər Azərbaycan Respublikasının, cəmiyyətimizin atributlarına çevrildiyi bir dövrdə bu, çox təbii bir şeydir.

Bilmək lazımdır ki, bu proseslərə əks mövqedən müdaxilə edən qüvvələr də var və onlar hər bir nöqsandan istifadə edəcəklər. Mən tək buna görə demirəm, çünki buna heç fikir də vermərəm. Ona görə demirəm ki, nöqsan buraxılmasın və kim isə bu barədə yazı bilməsin. Ona görə deyirəm ki, ədalətsizlik olmasın, gələcəyimiz saydığımız gənclər – bu il ali məktəblərə qəbul edilən gənclərimiz təhsil almağa, doğrudan da layiq olsunlar. Güman edirəm ki, siz bu tövsiyələri nəzərə alacaqsınız. Şəxsən mən bu işə ciddi nəzarət edəcəyəm. İnzibati orqanların vəzifələri mə'lumdur. Burada daxili işlər naziri də, baş prokurorun müavini də, Bakı İcra hakimiyyətinin başçısı da çıxış etdilər. Rayonların icra hakimiyyətlərinin başçıları da buradadırlar. Güman edirəm ki, onlar da öz vəzifələrini bilirlər. Daha etə olmasın ki, ağır işi kim isə başqasının üzərinə atsın. Hər kəs öz üzərinə düşən vəzifəni yerinə yetirməyə, digər sahədə işin öhdəsindən gələ bilməyənlərə də kömək etməyə çalışmalıdır. Bu, ümumxalq, ümummilli, ümumdövlət işimizdir. Hər kəs əlindən gələni etməlidir ki, bu iş uğurla başa çatsın.

Ali təhsil məsələsi ilə məşğul olan şəxslər, ali təhsil ocaqlarımızın rəhbərləri buradadırlar. Odur ki, fürsətdən istifadə edib ali təhsil barəsində fikirlərini söyləmək istəyirəm. Mən bir neçə aydır ki, bu məsələ ilə çox məşğul olmuşam. Ali təhsilə, ümumiyyətlə, təhsil məsələlərinə dair böyük müşavirə keçirmişəm. Qəbul imtahanları qurtardıqdan sonra daha bir müşavirə keçirəcəyik. Mən bu barədə göstəriş vermişəm. Bildiyiniz kimi, ali təhsil ocaqları, universitetlərimiz Azərbaycan mədəniyyətinin, elminin, milli mə'nəviyyətinin zirvəsidir. Ona görə də bu mə'nəvi məs'uliyəti təhsil sahəsində, xüsusən ali məktəblərə,

lərdə işləyən şəxslər görək yaxşı dərk etsinlər. Arzu edirəm ki, indi cəmiyyətimizdə dəyişikliklərin baş verdiyi, mühüm proseslərin getdiyi, xüsusən Azərbaycanın müstəqil bir dövlət kimi formalaşdığı dövrdə ali məktəb işçiləri, ümumiyyətlə, təhsil sahəsində çalışan şəxslər öz mə'nəvi mə's'uliyətini başa düşsünlər, hər cür mə'nfi hallardan uzaqlaşsınlar. Ali məktəbləri çirkin, mə'nfi hallardan təmizləsinlər. Bu, mütləq edilməlidir.

Bə'zi şəxslər uzun illər ərzində müəyyən mövqe tutmuş, bundan öz şəxsi mənafeləri üçün istifadə etmişlər, milli mənafelərimizə çox böyük zərər vərmişlər, zərər gətirmişlər. Belələri ali məktəb sisteminə, ümumiyyətlə, təhsil sistemindən uzaqlaşdırılmalıdır.

Mən Lidiya Rəsulovanı təhsil naziri tə'yin etdim. Bu addımı atarkən belə fikirdə idim və yenə də öz fikrimdə qalıram ki, Lidiya Rəsulova təcrübəli kadrdir, respublikada tanınmış adamdır, ali təhsil sahəsində çox böyük təcrübəsi var, yüksək mə'nəviyyətə malikdir. Əminəm ki, o, öz təcrübəsindən, biliyindən istifadə edərək, hazırladığımız tədbirləri həyata keçirəcəkdir.

Təəssüf ki, bir qrup neqativ adamlar bizim bu tədbirə qarşı çıxırlar. Lidiya Rəsulova xəstələnməmişdir. Lakin mən əminəm ki, o, müalicə olunub qayıdacaq və işləyəcəkdir. Mən bunu təkcə Lidiya Rəsulovaya görə demirəm. Bilirsinizmi, öz şəxsi mövqelərini hər şeydən üstün tutaraq, təhsil sahəsində çirkin işlər görən adamların öz mə'nfi niyyətlərinə nail olmaq üçün necə alçaq vasitələrə əl atdıqlarını görürəm. Mən bir daha xəbərdarlıq edirəm: qoy heç kəs güman etməsin ki, belə əməllər gözəndən qaçacaq, yaxud onları görən yoxdur, buna görə onlara cəza verilməyəcəkdir. Xeyr. Belə şey olmayacaqdır. Mən bir prezident kimi Azərbaycan Respublikasının bu ali dövlət vəzifəsini öz üzərimə götürərkən xalqa söz vermişəm, mən öz sözümlərimin üstündə durmuşam və axıra qədər duracağam, son damla qanımadək, son nəfəsimədək sözümdən dönməyəcəyəm. Heç kəs də iradəmi qıra bilməyəcək. Ona görə də belə adamlar bilməlidirlər ki, çirkin əməllərindən çəkinməsələr, onların haqqında ciddi cəza tədbirləri görülməkdir. Yenə də deyirəm, bizim ali təhsil sahəsində, ali məktəblərimizdə saf mə'nəviyyət

yatlı, saf əməlli adamlar çalışmalıdırlar. Başqa məqsəd güdənlər, başqa niyyətdə olanlar kənara çəkilməlidirlər.

Ona görə də təhsil nazirinin müavinlərinə, ali məktəblərimizin rektorlarına, ümumiyyətlə, təhsil sahəsində işləyən vicdanlı, namuslu, saf mə'nəviyyətli adamlara müraciət edirəm: hər kəs mənim bu sözlərimi nəzərə alaraq, öz işinin, öz vəzifəsinin əhəmiyyətini başa düşsün və bilsin ki, kimdən nə tələb olunur? Tələb isə o qədər də böyük tələb deyildir: xalqımıza, Vətənimizə, müstəqil dövlətimizə sudaqətlə, təmiz niyyətlə, saf mə'nəviyyətlə xidmət etmək. Kim bunu bacarmırsa, qoy başqa sahələrə getsin. İndi o qədər sahə var ki, oralarda bu tələblər çox da vacib deyildir. Ancaq bizim bu müqəddəs sahələrimizi bundan sonra da ləkələmək, rüsvay etmək olmaz. İndiyədək olanlar bəsdir. Çirkin əməllərə son qoymaq lazımdır.

Ümumiyyətlə, mən bu gün burada, ziyalılar qarşısında bildirmək istəyirəm: son vaxtlar cürbəcür söz-söhbət gedir ki, guya burada hansısa bir qrup yaradılmış, orada başqa bir qrup təşkil olunmuşdur. Axır vaxtlar Moskva qəzetləri Azərbaycan əleyhinə məqalələr dərc edir, ayrı-ayrı adamlar bu yazıların tə'siri altına düşür və belə fikirləşirlər ki, Azərbaycanda yenə qarışıqlıq olacaq, yenə də dəyişikliklər baş verəcəkdir. Hətta bir neçə Moskva qəzetinin müxbirləri yanıma gəlmiş, burada məni bir neçə gün gözləmişlər ki, müsahibə alsınlar, görsünlər mən nə fikirdəyəm. Mən onların çoxuna heç müsahibə vermək istəmirəm, çünki, bilirəm, bu məqalələr xüsusi olaraq hazırlanmışdır və fitnəkar xarakter daşıyır. Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliyin pozulmasına yönəldilmişdir. Ona görə də mən onlara nə cavab verirəm. Nə də əhəmiyyət.

Amma bununla yanaşı, bə'zilərinə dedim, suallarına da cavab verdim ki, Azərbaycan müharibə şəraitindədir, Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi işğal olunmuşdur, Azərbaycan öz torpaqlarını geri qaytarmaq istəyir. Respublikanın rəhbəri və prezident kimi, mən Azərbaycan ərazisi bütövlüyünün tə'min edilməsi üçün gecə-gündüz çalışıram. İqtisadi çətinliklər, sosial çətinliklər vardır. Keçmiş sovet respublikalarını bürüyən böhran Azərbaycanda da var və müharibə ilə əlaqədar daha da

dərinləşir və ayrı-ayrı qruplar da müxtəlif yollarla gedərək iqtisadi və sosial vəziyyətimizi çətinləşdirirlər. Amma qoy heç kəs güman etməsin ki, onlar Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliyi poza bilərlər. Yox, poza bilməyəcəklər! Azərbaycan bir il bundan öncə vətəndaş müharibəsi ilə üzləşdi. Azərbaycanı parçalamaq, onu dağıtmaq istəyən adamlar gördülər ki, onların qarşısı alındı, hətta bə'ziləri cəzasını da aldı, bundan sonra da alacaqlar. Prezident kimi, şəxsən mən yol verməyəcəyəm ki, Azərbaycanda kimsə ictimai-siyasi sabitliyi pozsun. İstəyir dövlət strukturunda olsun, istəyir kənarında olsun, istəyirsə də mühaciyyətdə yaşasın, fərqi yoxdur, biz heç kəsə bunun üçün imkan verməyəcəyik. Bir də ki, onların heç birinin burada sosial bazası yoxdur. Xalqımız da belə şeylərə yol verməz. Mən xalqımızın əhvali-ruhiyyəsini bilirəm. İkincisi də, Azərbaycan müstəqil dövlətdir, bu dövlətin isə başçısı var, prezidenti var. O, dövləti, Azərbaycan vətəndaşlarını, müstəqil Azərbaycan cəmiyyətini, onun hüquqlarını qorumağa qadirdir.

Odur ki, qoy orada-burada şeyiə yayanlar, yaxud bu şeyiələrə uyanlar, çirkin niyyətlər güdən adamlar bunu eşitsin və bilsinlər: Azərbaycanın bu ağır dövründə heç kəsə heç vaxt ictimai-siyasi sabitliyi pozmağa imkan verilməyəcəkdir. İndi bizim əsas məqsədimiz müharibədən çıxmaq, işğal olunmuş torpaqları geri qaytarmaq, bu məsələləri sülh yolu ilə həll etməkdir. Bu sahədə müəyyən addımlar atılır, siz bunu bilirsiniz. Mayın 12-dən indiyədək atəş kəsilməmişdir. Ermənistanla Azərbaycan arasında altı ildən artıq gedən müharibə dövründə ilk dəfədir ki, bu, uzunmüddətli atəşkəsdir və indi də davam edir. İyulun 27-də bu atəşkəs rejimini möhkəmləndirmək üçün yeni bir sənəd imzalandı, yə'ni Azərbaycanın Müdafiə Nazirliyi, Ermənistanın Müdafiə Nazirliyi, Rusiyanın Müdafiə və Xarici İşlər nazirlərinə, ATƏM təşkilatı Minsk qrupunun sədri Yan Eliassona məktub göndərərək bildirdilər ki, atəşkəs davam edəcək və böyük siyasi saziş imzalanana qədər atəşkəs rejimi saxlanacaqdır. Biz bu istiqamətdə çalışır, fəaliyyət göstəririk.

Başqa sahələrdə də işlərimiz çoxdur. Ona görə də kim bizə mane olmaq istəyirsə, Azərbaycanın belə ağır vəziyyətində kimlərsə yenə öz şəxsi mənafeyi naminə hər hansı çirkin yolu tutmağa çalışırsa, onların

qarşısı almacaqdır. Odur ki, qoy heç kəs cürbəcür şeyiələrə, Azərbaycanın əleyhinə olan hər cür moqalələrə fikir verməsin. Bir də deyirəm, şəxsən mən onların heç birinə əhəmiyyət vermirəm. Çünki xalqımızın iradəsinə, xalqımızın mə'nəviyyatına inanıram və şübhəsiz ki, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qüdrətinə arxalanıram. Fərsətdən istifadə edib bu sözləri bu gün mən həm sizə, həm də informasiya orqanları vasitəsilə bütün ictimaiyyətə çatdırmağı lazım bilirəm.

Nəhayət, belə hesab edirəm ki, bugünkü müşavirəmiz, burada gedən söhbətlər, vəzifələrin müəyyənləşdirilməsi böyük ictimai-siyasi əhəmiyyəti olan tədbirin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsini tə'min edəcəkdir. Bu işdə hamınıza uğurlar arzulayıram. Sağ olun.

TƏHSİLİN İNKİŞAFINA DÖVLƏT QAYĞISI

(Bakı şəhərinin təhsil işçiləri ilə görüşdə
nitqi; 31 avqust 1994-cü il)

Giris sözü:

Hörmətli müəllimlər, maarif işçiləri, görüş iştirakçıları!

Sentyabr ayının 1-də yeni dərs ili başlanır. Bu, respublikamızın həyatında mühüm, əlamətdar bir hadisədir. Dərs ilinin başlanması hər il böyük bayrama çevrilir. Çünki yay tətilindən sonra məktəblərimiz, müəllimlərimiz fəaliyyətə başlayır, uşaqlarımız, gənclərimiz tədris ocaqlarına gəlir, təhsillərini davam etdirirlər.

Hər il sentyabr ayında uşaqlar, yeniyetmələr, təhsil yaşı çatmış uşaqlar məktəblərə gəlir, təhsil almağa başlayırlar. Bu hadisə respublikamızın bütün vətəndaşları üçün mühümdür, əhəmiyyətlidir. Çünki demək olar ki, hər bir ailədən kimsə məktəbdə oxuyur. Ona görə də həmişə olduğunuz kimi, keçmiş ənənələrimizə sadıq qalaraq bu il də tədris ilinin başlanması münasibətilə lazımı tədbirlər görülmüşdür.

Yeni dərs ilinin başlanması ilə əlaqədar mən çoxminli müəllimlər ordusunun nümayəndələri ilə görüşməyi zəruri hesab etmişəm. Hamınızı, sizin simanızda müstəqil Azərbaycan Respublikasının müəllimlərini, maarif, təhsil işçilərini səmimi-qəlbədən təbrik edirəm, sizə bu şərəfli işinizdə uğurlar arzulayıram.

Yekun nitqi:

Hörmətli müəllimlər, görüş iştirakçıları!

Təhsil nazirinin çıxışında və başqa natiqlərin çıxışlarında orta məktəbin, tədrisin, təhsilin problemləri haqqında danışıldı, vəziyyət müəyyən qədər təhlil olundu, bir çox təkliflər irəli sürüldü. Əgər çıxışların hamısını ümumiləşdirsək, bir fikir aydın olur: respublikamızın təhsil sahəsi həyatımızın ən gərəklisi, ən mühüm sahəsidir. Bu sahədə cəmiyyətimizin çoxminli müəllimlər ordusu çalışır. Bu sahə respublikamızın bu günü və xüsusən gələcəyi üçün çox böyük işlər görür.

Burada irəli sürülən təkliflər, mülahizələr hamısı, şübhəsiz ki, ümumiləşdirilməli və onların haqqında lazımı tədbirlər görülməlidir. Ona görə də bugünkü görüşün yekunu kimi, vəzifəli şəxslərə, xüsusən baş nazirin müavini Elçin Əfəndiyevə, Təhsil naziri Lidiya Rəsulovaya

və humanitar siyasət şöbəsinin müdiri Fatma Abdullazadəyə tapşırıram ki, burada irəli sürülmüş təkliflərin hamısını başqa nazirliklərlə, idarələrlə birlikdə öyrənsinlər, ümumiləşdirdirsinlər və orta məktəblərin, təhsilin vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün qısa bir müddətdə, bir neçə gün çərçivəsində əməli tədbirlər təqdim etsinlər.

Aydındır ki, indi bizim imkanlarımız məhduddur. Ona görə də təklif olunan bütün məsələləri həll etmək və yaxud təcili həll etmək mümkün deyildir. Ancaq eyni zamanda düşünürəm ki, bu məsələlərin çoxunu həll etməyə imkanlarımız vardır. Həm dövlətin, ayrı-ayrı nazirliklərin, müəssisələrin, idarələrin, təşkilatların, həm də yeni yaranan özəl bölmənin imkanları vardır. Bunların hamısını cəmləyərək həmin problemlərin çoxunu həll edə bilərik. Hesab edirəm ki, əgər bunların hamısı yaxşı işlənsə, lazımı tədbirlər təqdim olunsa, mən bu barədə xüsusi fərman da verə bilərəm və müəyyən bir dövr üçün iş proqramı kimi təsdiq edə bilərəm. Ona görə də mən konkret tədbirlər planı gözləyəcəyəm və güman edirəm ki, bunu etmək mümkün olacaqdır.

Azərbaycanın təhsili, məktəbləri sona çatan XX əsr dövründə çox böyük nailiyyətlər əldə etmişdir. Əsrin əvvəllərində Azərbaycanın mütəfəkkir şəxsləri, maarifçiləri, ziyalıları, müəllimləri xalqımızı savadsızlıqdan, atələtdən çıxarmaq, maarifləndirmək, təhsilli inkişaf etdirmək üçün çox işlər görmüşlər. Əgər Azərbaycan Respublikasının təhsil tarixi yazılsa (bu tarix yazılmalıdır), şübhəsiz ki, hər mərhələdə görülən işlər orada əksini tapacaq və öz qiymətini alacaqdır. Bu gün isə onu deyə bilərəm ki, əsrimiz sona çatır. Əsrin əvvəlindən indiyə qədər Azərbaycanın ərazisində, xalqımızın həyatında, təhsil, elm, mədəniyyət, şüurun inkişafı sahəsində çox böyük işlər görüldü, böyük nailiyyətlər əldə olundu. Azərbaycan xalqı savadsızlıqdan ümumi savadlılığa keçib. O qaranlıq keçmişdən sonra indi respublikamızda xalqın bütün təbəqələrini əhatə edən yüksək mədəniyyət, təhsil, elm mövcuddur. Bunlar əsrimizin əvvəlindən indiyə qədər yaşamış, yaratmış bütün nəsillərin fədakar əməyinin, xalqa sədaqət və xidmətinin nəticəsidir. Eyni zamanda bunlar Azərbaycanın bütün nəsillərindən olan müəllimlərin xalqımızı təhsilləndirmək, maarifləndirmək, savadlandırmaq yolunda xidmətlərinin nəticəsidir.

Elm, təhsil, mədəniyyət sahəsində əldə etdiyimiz nailiyyətlər, Azərbaycan xalqının bugünkü yüksək təhsil, elm, mədəniyyət səviyyəsi, şüur səviyyəsi – bunların hamısı ilk növbədə müəllimlərin, məktəbin sə'yi ilə olub, onların xidmətlərinin nəticəsidir. Biz bu gün nə qədər çətin bir dövrdə yaşasaq da, həyatımızda nə qədər ağır proseslər getsə də bu nailiyyətləri heç vaxt unuda bilmərik. Əksinə, biz bunları daim yada salmalıyıq. Çünki bunlar bizim milli sərvətimizdir. Ona görə də mən xalqımızı bu yüksək elm, təhsil, mədəniyyət səviyyəsinə gətirib çıxarmış Azərbaycan məktəbinə, müəllimlərə, Azərbaycan müəllimlərinin bütün nəsillərinə dərin minnətdarlığımı bildirirəm və xalqın iradəsini ifadə edərək deyirəm ki, biz Azərbaycan məktəbi ilə, təhsili ilə, müəllimləri ilə fəxr edirik.

Məktəb, müəllimlər həmişə xalq, insanlar arasında, ictimaiyyətdə hörmət, ehtiram qazanmışlar və buna layiq olmuşlar. Müəllim adı yüksək addır. Azərbaycanda müəllimə daim böyük hörmət olmuşdur. Müəllim cəmiyyətdə tanınan, hörmət edilən şəxs olmuşdur. Heç də təsadüfi deyildir ki, dilimizdə insanların bir-birinə müraciət formasında «müəllim» sözü şəxslərin müəllim olub-olmamasından asılı olmayaraq istifadə edilib. Bizdə bu ən'ənə çoxdan yaranıb və hamı bir-birinə müraciət edərkən qarşısındakı şəxsə hörmət və ehtiram əlaməti olaraq ona «müəllim» deyir. Çoxları heç müəllim deyil, amma biz bir-birimizə müraciət edərkən «ağa», «cənab», «bəy» deyil, «müəllim» deyirik. Bu, təsadüfi deyil. Bəlkə də başqa xalqlarda belə müraciət forması yoxdur. Bu ondan irəli gəlir ki, xalqımız savadsızlıqdan, gerilikdən, ətalətdən bugünkü günə qısa tarixi bir müddətdə gəlib çatmaqda müəllimlərin rolunu qiymətləndirir və qarşısındakı adama hörmət əlaməti olaraq «müəllim» deyir. Ona görə də müəllimin cəmiyyətdə xüsusi yeri olduğu artıq heç kəsdə şübhə oymatır. Müəllimə hörmət, ehtiram həmişə olub. Bu gün də, gələcəkdə də olmalıdır.

Onu da bilmək lazımdır ki, bizim hər birimiz elmi dərəcəmizdən, biliyimizdən, təhsil səviyyəmizdən, tutduğumuz vəzifədən asılı olmayaraq bütün nailiyyətlərimizə görə birinci növbədə məktəbə, müəllimə borcluuyq. Hər birimizin müəllimi olmuşdur. Bu gün yaşayan adamlar – yaşlı nəsəl, orta nəsəl, gənc nəsəl – heç kəs müəllimsiz bu

səviyyəyə gəlib çatmayıb. Ona görə də hər bir vicdanlı adam, Vətəninə, xalqına bağlı olan hər bir adam, qədirlən adam müəllimini həmişə qəlbində saxlayır, onu daim hörmətlə yad edir.

Müəllim adı şərəfli addır, müəllim adı yüksək addır. İndi biz nə qədər çətin bir dövrdə yaşasaq da, müəllim adını daha yüksəklərə qaldırmalıyıq. Mən bu gün bu salonda toplaşan müəllimlərə, maarif işçilərinə müraciət edərək sizin simanızda Azərbaycanın bütün müəllimlərinə indiki ağır şəraitdə fədakar əməklərinə görə minnətdarlığımı bildirirəm və bütün müəllimlərə xalqımız üçün, gələcəyimiz üçün mühüm və əhəmiyyətli işlərində uğurlar diləyirəm.

Ötən tarixi dövrdə Azərbaycanın təhsil sistemi müxtəlif mərhələlər keçmişdir. Cürbəcür islahatlar, dəyişikliklər olub. Onların hamısı bu və ya digər səviyyədə Azərbaycanın orta təhsilini, məktəbini inkişaf etdirib. Bunu inkar etmək olmaz. Bu, bizim tarixi keçmişimizdir, bu, bizim milli sərəvətimizdir. İndi Azərbaycan müstəqil dövlətdir. Respublikamız müstəqil dövlət kimi Azərbaycanın öz milli ideologiya konsepsiyasını yaradaraq, inkişaf etdirərək, şübhəsiz ki, təhsil sahəsini də milli məqsədlər, mənafeələr əsasında qurmalıdır.

Bu sahədə müəyyən işlər görülüb. Təhsil haqqında qanun qəbul edilib. Bu qanunu həyata keçirmək, icra etmək lazımdır. Ancaq qanunla yanaşı, onun əsasında bir çox tədbirlər görülməlidir. Həm də bu tədbirlərin hamısı tədbir xatirinə yox, müəyyən bir dəyişiklik aparmaq xatirinə yox, yalnız və yalnız təhsili düz yolla aparmağa, xalqımızın gənc nəslini təhsilləndirməyə, tərbiyə etməyə, müstəqil dövlətin prinsipləri əsasında inkişaf etdirməyə yönəldilməlidir.

Ona görə də təhsil sahəsində çalışan alimlər, mütəxəssislər, müəllimlər, həmin sahədə ixtisaslaşmış elmi institutlar, təşkilatlar hamısı birləşib bu vəzifələri həyata keçirməlidirlər. Güman edirəm ki, bunun üçün imkanlarımız və şəraitimiz var. İndi bizim təhsil sistemimiz müstəqil Azərbaycanın gələcək inkişafını təmin etməlidir. Bu yolda keçiriləcək islahatlar gərək müstəqil Azərbaycanın milli mənafeələrinin inkişafına yönəldilsin. Güman edirəm ki, bizim alimlər, müəllimlər, təhsil sahəsində ixtisaslaşmış institutlar bu işlərin öhdəsindən gələ bilirlər və gələcəklər.

Mən bu barədə heç də geniş mülahizələr irəli sürmək istəmirəm. Bəzə bir mülahizələr, təkliflər sizin tərəfinizdən, bu sahədə fəaliyyət göstərən təcrübəli şəxslər və təşkilatlar tərəfindən gəlməlidir. Biz isə bunları ümumiləşdirib, baxıb, qanun, qərar, fərman şəklində satıb onların həyata keçirilməsi üçün imkan yaratmalıyıq. Yəni bütün sahələrdə olduğu kimi, təhsil sahəsində də biz insanların sərbəst fikirləşməsinə, sərbəst təşəbbüs göstərməsinə şərait yaradıırıq. Arzumuz da budur ki, bu şəraitdən bizim təcrübəli adamlar, məktəblərimiz, təhsil ocaqları səmərəli istifadə etsinlər və təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi üçün lazımı təkliflər hazırlayıb irəli sürsünlər.

Bütün bunlarla yanaşı, bu gün təhsilin hansı istiqamətlərdə getməsi haqqında bir neçə kəlmə demək istəyirəm. Şübhəsiz ki, bizim gənclər orta məktəbdə yaxşı təhsil, həqiqi mə'nada yaxşı təhsil almalıdırlar. Bunu bilmək lazımdır ki, gənclər bizim gələcəyimizdir. Biz müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk illərini yaşayıyıq. Müstəqil Azərbaycanın gələcəyi gənclərin əlindədir, gənclərə veriləcəkdir. Ona görə də məktəbdə gənclərimizi nə qədər yaxşı, hərtərəfli hazırlasalar, müstəqil Azərbaycanın gələcəyi də o qədər müvəffəqiyyətli, uğurlu, parlaq olacaqdır. Mən əminəm ki, xalqımızın fitri iste'dadı və XX əsrdə təhsil sahəsində toplanmış təcrübə, yaranmış məktəblərin potensialı, yüksək təhsil vermək səviyyəsi Azərbaycanın indi orta məktəbdə təhsil alan gənc nəslinin gələcəyə hərtərəfli hazırlanmasına təminat verir.

Ona görə də müəllimlərdən tələb olunur ki, bütün imkanlardan istifadə edib orta təhsili yüksək səviyyəyə qaldırsınlar, gənclərimizin yaxşı təhsil almasını təmin etsinlər. Çünki məktəb, müəllimlər Azərbaycanın gələcəyi üçün böyük mə's'ulyyət daşıyır. Mən əminəm ki, bizim çoxminli müəllim ordumuz, məktəblərimiz öz vəzifələrini məhz bu cür qəbul edirlər, öz vəzifələri haqqında bu cür düşünlər və bu cür də fəaliyyət göstərəcəklər.

Dediyim kimi, bizim milli ideologiyamızın konsepsiyası olmalıdır. Şübhəsiz ki, bu konsepsiya tarixi keçmişimiz, milli, mədəni, dini ən'ənələrimiz üzərində qurulmalıdır. Biz XX əsrdə cürbəcür mərhələlərdən keçdik, ayrı-ayrı ideologiyaların tə'siri altında qaldıq. İndi

xalqımız hər cəhətdən azaddır. Ona görə də lazımdır ki, ümumiyyətlə, düşünən beyinlərimiz, alimlərimiz və o cümlədən təhsil sahəsində çalışan müəllim ordusu milli ideologiyamızın formalaşması üçün öz fəaliyyətini göstərsin. Bu ideologiyamızı qurmaq, yaratmaq, təşkil etmək, eyni zamanda əməli surətdə həyata keçirmək lazımdır. Bu baxımdan indi məktəblərdə çox iş görmək lazımdır. Gözləmək lazım deyil.

Lazımdır ki, bizim gənclərimiz, orta məktəblərdə təhsil alan gənclər bütün fənlərdən yaxşı hazırlaşsınlar. Bu günün tələbləri, gələcəyin tələbləri baxımından, dünyanın hər yerində, bütün ölkələrdə inkişaf etmiş iqtisadiyyatı, texnologiyamı, texnikamı mənimsəmək, onları respublikada tətbiq etmək, ölkəmizin iqtisadiyyatını, mədəniyyətini, təhsilini, elmini dünya standartları səviyyəsinə qaldırmaq üçün bizim gənclərimiz gerek yaxşı hazırlaşsınlar. Məktəblər onlar üçün lazım olan fənlərin hamısının tədrisini gerek yaxşı təşkil etsinlər. Beləliklə də bizim gənclərimiz gerek bütün əvvəlki nəsillərə nisbətən daha yüksək təhsil almış gənclər olsunlar.

Bunu etmək mümkündür. Çünki həm öz əlimizdə olan potensialdan, yə'ni indiyə qədər yaranmış təhsil, bilik, elm potensialından, həm də bütün ölkələrlə hazırkı azad əlaqələrdən istifadə edərək, inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsini təhsil sahəsində tətbiq etmək mümkündür. Ancaq burada şübhəsiz ki, çoxsistemli iş aparılmalıdır. Bə'zən belə müşahidə olunur ki, ayrı-ayrı adamlar bu işi yalnız reklam xatirinə edirlər. Müəyyən qədər özünü göstərmək, nəşə yeni bir şey etmək, amma onun məzmununu bilmədən etmək hallarına yol vermək lazım deyil. Biz təhsil sahəsində bütün yeniliklərin tərəfdarıyıq, dünya təcrübəsindən səmərəli istifadə etməyi sizdən tələb edirik. Ancaq bu işlər gerek sistemli olsun. Bu işləri görərək, qararkən siz onların yaxın və uzaq zamanda nəticələrini mütləq nəzərə almalısınız.

Bir sözlə, məktəblərdə bütün fənlərin tədrisinə müəllimlərimiz fədakarcasına çalışmalıdırlar. Bu fənlərin arasında bir neçə humanitar fənn var və onlara xüsusi fikir verilməlidir. Mən bayaq dedim: müasir texnikamı, müasir bazar iqtisadiyyatının bütün yollarını mənimsəmək, respublikada tətbiq etmək üçün gələcək nəsli hazırlamaq və keçmiş dövrə nisbətən bir çox yeni ixtisaslar üzrə kadrlar hazırlamaq lazımdır.

Şübhəsiz ki, bunlar ali təhsil səviyyəsində olacaqdır. Ancaq bunların əsası orta təhsil illərində qoyulmalıdır. Yə'ni gənclərin bu istiqamətdə təhsilinin artırılmasının təməli qoyulmalıdır. Bu, mütləq lazımdır. Bunu iqtisadiyyatımızın bu günü və gələcəyi tələb edir.

Ancaq bütün bunlarla yanaşı, milli ideologiyamızı hər yerdə tətbiq etmək üçün məktəblərdə Azərbaycan xalqının tarixinin tədrisinə çox ciddi fikir vermək lazımdır. Azərbaycanın tarixi keçmişdə də tədris olunub, bu barədə müəyyən kitablar da yazılıb, məktəblərdə tarix dərsi də olub. Ancaq siz bilərsiniz ki, o vaxt tarix dərslərində Azərbaycan tarixinin tədrisinə çox az yer verilir. Şübhəsiz ki, tarix deyəndə həm dünyanın tarixi, həm də başqa ölkələrin tarixi tədris olunmalıdır. Amma Azərbaycan tarixi gerek orta məktəblərimizdə gənclərimizə yaxşı aşlansın. Gənclərimiz öz tarixini, öz tarixi köklərini və öz keçmişini gerek yaxşı bilsinlər. Çünki mə'nəviyyatımız, gənclərin bugünkü və gələcək mə'nəviyyatı bununla bağlıdır.

Bizim tarixi, mədəni ən'ənələrimiz gerek orta məktəblərdə tədris olunsun. Çünki tariximizi, tarixi köklərimizi yaxşı bilmədən, onlara hörmət etmədən müstəqil dövlətimizi gələcəkdə yaxşı qura bilmərik. Ona görə də gənclər gerek öz köklərini, respublikamızın, xalqımızın tarixini bilərək bu gün də, gələcəkdə də vətənpərvərlik, vətəne xidmət, vətəne qayğı hissi ilə yaşasınlar.

Tarixi keçmişimizin çoxu ədəbiyyatda əks olunub. Azərbaycan xalqının zəngin ədəbi irsi var. Ona görə də ədəbi irsimizin bütün gənclərə – bu gənclər, hansı istiqamətdə işləyəcək, çalışacaqlarsa, ondan asılı olmayaraq – çatdırılması, bildirilməsi, tədris olunması çox mühüm bir işdir. Buna ciddi fikir vermək lazımdır.

Bunlarla yanaşı, məktəblərdə Azərbaycan dilinin tədrisinə mühüm diqqət yetirilməlidir. Bildiyiniz kimi, 10–20 il bundan qabaq biz çalışırdıq ki, Azərbaycan dili bütün məktəblərimizdə tədris olunsun və gənc nəsəl məktəblərdə ilk təhsil addımlarını atarkən öz dilini – ədəbi dilini, milli dilini yaxşı bilsin. Bu barədə çox işlər görülüb. Mən bu gün fürsətdən istifadə edib demək istəyirəm ki, Azərbaycanın dilçiləri, dilçilik sahəsində fəaliyyət göstərən alimləri çox böyük işlər görüblər. Azərbaycan dilinin bu gün bu qədər zəngin, səlis və cazibədar olması bizim

mədəniyyətimizin, elm xadimlərimizin, ədəbiyyatşünaslarımızın, şairlərimizin, yazıçılarımızın və xüsusən dilçiliklə məşğul olan alimlərimizin, mütəxəssislərimizin xidmətinin nəticəsidir. Fəxr edə bilərik ki, bizim zəngin, böyük söz ehtiyatına malik olan Azərbaycan dilimiz var. Azərbaycan dili öz söz ehtiyatına görə, fikri ifadə etmək imkanlarına görə çox zəngindir. Ancaq lazımdır ki, Azərbaycan dilinin bu zənginliyi, bu böyük imkanları orta məktəbdə ilk təhsilə başlayan hər bir gənc tərəfindən mənimsənilə bilsin və gənclərimiz artıq orta məktəbdə öz dilini – ədəbi dilini, mədəni dilini yaxşı mənimsəsin, öz dilində yaxşı danışa bilsin, öz dilində fikrini ifadə edə bilsin.

Mən nə üçün bu məsələnin üzərində dururam? Çünki əldə etdiyimiz nailiyyətlərlə yanaşı, təəssüf ki, bu sahədə qüsurlarımız, nöqsanlarımız da çoxdur. Hələ çox adamlar var ki, öz ana dilində mədəni, ədəbi dilin ifadələrindən istifadə edərək yaxşı danışmaq imkanlarına malik deyillər.

Əgər keçmişdə bu, müəyyən qədər bağlılanılırdısa – çünki onda nədənsə bə'zi adamlar ancaq bir dili bilməyi özləri üçün böyük nailiyyət hesab edirdilər – ancaq indi bu, yolverilməz haldır. Şübhəsiz ki, hər bir azərbaycanlı, hər bir Azərbaycan vətəndaşı öz ana dilindən savayı, bir çox dillər bilməlidir. İndi bu, xüsusən lazımdır. Hələ keçmişdə bizim respublikamız Sovet İttifaqının tərkibində idisə, onun çərçivəsində yaşayırdıqsa, dünyadan müəyyən qədər, həddindən çox təcrid idiksə, onda bütün Sovetlər İttifaqında əsas hakim dil rus dili idi və respublikamızda Azərbaycan və rus dilləri işlənirdisə, indi biz bütün dünya ilə əlaqədəyik, müstəqil dövlətik. Bütün sahələrdə, o cümlədən təhsil sahəsində həm Qərb ölkələri ilə, həm də bütün Şərq ölkələri ilə əlaqə saxlarıyıq. Ona görə də orta məktəblərimizdə başqa dillərin öyrənilməsinə də çox ciddi fikir verilməlidir.

Keçmişdə mən bə'zən ayrı-ayrı ölkələrin təhsilli gəncləri ilə rastlaşarkən müşahidə edəndə ki, o, 3–4 dil bilir, heyran olurdum. Eyni zamanda fikirləşirdim ki, nə üçün bizim orta məktəblərimiz bu cür təhsil vermir? Ancaq bunun müəyyən səbəbləri də var idi. O vaxtlar başqa bir sistem idi, biz Ümumittifaq tərkibində idik. İndi isə müstəqillik. Ona görə də bütün dillərin tədris olunması çox gərəklidir. Xüsusən, dünyada çox, geniş işlənən dillərin orta məktəblərimizdə

öyrənilməsi vacibdir. Lazımdır ki, gənclərimiz orta məktəbi bitirərkən 2–3 xarici dil bilsinlər. Ancaq bununla yanaşı, öz ana dilini bilmək hər bir azərbaycanlı üçün lazımdır. Bir də deyirəm, biz öz dilimizlə fəxr edə bilərik. Çünki dilimiz zəngindir, mədəniyyətimiz zəngindir və bunların hamısı da ana dilimizlə, Azərbaycan dili ilə bağlıdır. Orta məktəblərimizdə bu məsələlərə çox ciddi fikir verilməlidir.

Xalqımızı, gəncləri vətənpərvərlik, Vətənə sədaqət ruhunda tərbiyə etmək üçün orta məktəblərdə çox iş görülməlidir. Müstəqil dövlətdə yaşayan hər bir vətəndaş birinci növbədə bu dövlətin müstəqilliyinin, suverenliyinin təmin olunmasını öz həyatının əsas vəzifəsi və məqsədi bilməlidir. Ona görə də bizim gənclər, təhsil alan nəslimiz gərəklə məktəblərdə ilk addımlarında vətənpərvərlik əhvali-ruhiyyəsi ilə tərbiyə olunsun. Bütün dərslər, xüsusən humanitar fənlər gərəklə gənclərimizə Vətənə sədaqət, vətənpərvərlik ruhu aşılasın, tərbiyə etsin və bunlar hər bir gəncin qəlbində sarsılmaz bir qalaya çevrilsin. Odur ki, məktəblərdə bu fənləri tədris edərkən vətənpərvərlik əhvali-ruhiyyəsinin aşılınması ilə ciddi məşğul olmaq lazımdır.

Vətənpərvərlik çox geniş mənə daşıyır. Vətənpərvərlik təkəcə o deyil ki, gedib Vətəni silahla mühafizə edəsən. İnsan gərəklə həyatının hər dövründə, fəaliyyətinin bütün sahələrində öz Vətəninin, ölkəsinin qayğısı ilə yaşasın, həm onun iqtisadiyyatının, həm siyasətinin, həm də mədəniyyətinin qayğısı ilə yaşasın. Bunlar hamısı vətənpərvərlikdən doğan bir şeydir. Vətənpərvər insan öz mədəniyyətinin də, iqtisadiyyatının da, öz dilinin də, təhsilinin də inkişaf etməsini istəyir, xalqının rifah halının yüksəklərə qaldırılmasını istəyir. Bütün bunlar vətənpərvərlik məfhumuna daxil olan anlayışlardır. Bunlarla yanaşı, gənclərdə vətənpərvərlik hissini tərbiyə etmək üçün şübhəsiz ki, indi, respublikamızın düşdüyü ağır dövrdə Vətəni qorumaq, torpaqlarımızı müdafiə etmək üçün hər bir gəncin hazır olmasını tərbiyə etmək lazımdır. Bu, xüsusən bu gün üçün lazımdır. Çünki altı ildir ki, ölkəmiz müharibə şəraitindədir, Vətənimizə qarşı hərbi təcavüz ediləndir, biz müdafiə olunur, torpaqlarımızı qorumaq istəyirik, ərazi bütövlüyümüzü təmin etmək istəyirik. Bunu biz özümüz etməliyik.

Bir halda ki, biz müstəqil dövlətik və müstəqilliyimizi tarixi bir hadisə kimi qəbul etmişik – bu, həqiqətən də belədir – Azərbaycanın

suverenliyi hər bir vətəndaşı üçün ən müqəddəs məqsəddir. Belə olan halda biz öz taleyimizin sahibi kimi öz Vətənimizi, öz torpaqlarımızı öz gücümüzle qorumalıyıq. Bunu xalq, bizim gənclər, ordu sıralarındakı Vətən oğulları etməlidir. Ona görə də orta məktəblərdə bir tərəfdən hərbi tədrisə, gənclərin fiziki hazırlığına, idmana ciddi fikir verilməlidir, digər tərəfdən isə gənclərdə vətənpərvərlik hissini yüksəltmək, onları Vətəni qorumağa hazır olmaq ruhunda tərbiyə etmək lazımdır.

Orta məktəbi bitirən gənclər dərhal orduda xidmətə getməlidirlər. Ola bilər, onların hamısı getmir, lakin əksəriyyəti orduda xidmət etməlidir. Elə təsəvvür yaranmasın ki, indi müharibə şəraitində olduğumuza görə bizə ordu lazımdır. Əlbəttə, bundan ötrü güclü ordu gərəkdir. Ancaq müharibə qurtarandan, sülh yaranandan sonra da, ölkəmizdə əmin-amanlıq olanda da müstəqil dövlət kimi güclü ordumuz olmalıdır. Ona görə də gəncləri hərbi xidmətə orta məktəbdən başlayaraq hazırlamaq lazımdır.

Dünyada o qədər böyük dövlət var ki, heç kimlə müharibə aparmır, ancaq onların güclü ordusu var. Elə bizimlə qonşu ölkələri götürək. Rusiya, İran. Türkiyə müharibə etmir, lakin güclü orduları var. Avropa ölkələrində də həmçinin. Biz yeni, gənc müstəqil dövlətik. Ona görə də bə'zilərində elə gəlir ki, bizə ordu yalnız müharibədən çıxmaq üçün gərəkdir. Xeyr, müharibədən çıxmaq, sülh yaratmaq üçün güclü ordu bizə bu gün lazımdır. Ancaq uzaq gələcəkdə də ordumuz olmalıdır. Ona görə də bu gün birinci sinfə gedən hər bir oğlan 10–12 ildən sonra ordu sıralarında olmalı, hərbi xidmət keçməlidir. Bir daha deyirəm, gənclərin hərbi xidmətə hazırlanması, vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsi məktəblərin, müəllimlərin əsas vəzifələrindən biridir. Xahiş edirəm, bunu nəzərə alınız.

Burada məktəblərin problemlərindən danışarkən onların maddi-texniki vəziyyətinə, dərs kitablarının hazırlanıb məktəblərə çatdırılması, müəllimlərin maddi tə'minatı məsələlərinə toxunuldu. Bunların hamısı əsaslı fikirlərdir. Bilirsiniz ki, on illər ərzində Azərbaycan Respublikasında məktəblərin güclü maddi-texniki bazası yaranmışdı. Keçmişdə hər il iri məktəb binaları tikilir, avadanlıqla, ləvazimatla tə'min olunurdu. Məktəblərin dərs ilinin başlanmasına tam hazır olması üçün hər il ciddi iş görülürdü. O zaman respublikanın imkanları var idi və həmin işləri görə bilirdi.

Lakin son illərdə gedən cürbəcür proseslər bir tərəfdən məktəb tikintisini ya zəiflətməmiş, ya da dayandırmış, digər tərəfdən isə çoxdan tikilmiş məktəb binalarının tə'miri, avadanlıqla təchizi sahəsində işləri xeyli azaltmış, yaxud tamamilə dayandırmışdır. Bu, həyatımızın gerçəklidir və onu e'tiraf etməliyik.

Respublikanın iqtisadi vəziyyəti ağırdır. Avqustun 11-də və 18-də mən geniş müşavirələr keçirmişəm. İki gün bundan əvvəl də əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi və iqtisadiyyatın, maliyyə vəziyyətinin sabitləşdirilməsi ilə əlaqədar geniş müzakirə keçirmişik. Bildiyiniz kimi, iyunun 15-də mən bu məsələ barədə böyük fərman imzalamışam və iki gün bundan əvvəl onun yerinə yetirilməsi gedişi müzakirə edilmişdir. Bunların hamısı açıq-aşkar göstərir ki, iqtisadiyyatımız ağır vəziyyətdədir.

Keçmiş Sovet İttifaqına daxil olan başqa respublikalar kimi, Azərbaycan da indi keçid dövründədir, sosial-iqtisadi böhran içərisindədir. Digər tərəfdən isə, Azərbaycan müharibə şəraitindədir, onun torpaqlarının 20 faizi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuşdur. bir milyondan artıq qaçqın var. Məktəb binalarının bir qisminə qaçqınlar yerləşdirilmişdir. İşğal olunmuş ərazilərdə qalan məktəb binalarının, alınan mə'lumatlara görə, təəssüf ki, dağıdılması respublikanın ümumən iqtisadiyyatına, sosial sahəyə, o cümlədən təhsil sahəsinə vurulan ağır zərbədir. Bütün bu səbəblərə görə respublika iqtisadiyyatının indiki maddi-texniki bazasının keçmişdəki kimi sür'ətlə möhkəmləndirilməsinə şərait yarada bilmir.

Ancaq burada deyildi ki, tikinti işlərinin 90 faizə qədərini görüldüyü bir neçə məktəb binası var. Onların inşasını qurtarmaq lazımdır. Biz tikinti ilə əlaqədar qərar qəbul etmişik ki, inşasına çoxdan başlanmış və başa çatdırılması çətin olan obyektlərdə iş dayandırılсын. Çünki geniş miqyasda tikinti aparmaq üçün imkan və vəsait yoxdur. Lakin əsas işlərin görülüb qurtardığı məktəb binalarının tikintisini başa çatdırmaq lazımdır. Ona görə də təkliflər siyahısına bunlar da daxil edilməlidir. Məktəblərin ləvazimatla tə'min olunmasında da vəziyyət ağırdır. Ancaq dediyim kimi, bu məsələ imkan daxilində həll ediləcək və mən təklifləri gözləyirəm.

Müəllimlərin maddi vəziyyəti bizi daim narahat edir. Bilirsiniz ki, biz bu məsələlərə bir neçə dəfə baxmış, imkan daxilində müəllimlərin əmək haqqını artırmağa çalışmışıq. Ümumən əhalinin maddi vəziyyətini müüyyə qədər yaxşılaşdırmaq barədə fikirləşir və tədbirlər hazırlayırıq.

«Müəllim» sözü o qədər güclü, müəllim adı o qədər yüksək, sözün əsl mənasında o qədər müqəddəsdir ki, müəllimlər görək bu çətinliklərə dözsünlər, gənc nəslin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olsunlar. Respublikamızın bu ağır dövrünü hamımız birlikdə keçirməliyik. Dövlət tərəfindən imkan daxilində bütün tədbirlər görülməkdir, ancaq müəllimlər, təhsil sahəsində çalışan başqa işçilər də bilməlidirlər ki, həyat həmişə belə ağır olmayacaq, dözmək lazımdır. Məktəblərin, tədris səviyyəsi aşağı düşməməli, müəllim adı öz nüfuzunu itirməməlidir. Müəllim çalışmalıdır ki, özünün müqəddəs vəzifəsini ömrünün axırınadək layiqincə yerinə yetirsin.

İndi respublikada özəl bölmə inkişaf edir, ayrı-ayrı adamların, şirkətlərin, firmaların imkanları var. Əgər onlar xeyirxahlıq etmək istəyirlərsə, bu ağır dövrdə xalqımızın böhrandan çıxmasına kömək göstərmək istəyirlərsə, ilk növbədə təhsil sahəsinə üz tutmalıdırlar. Əlbəttə, bu, ayrı-ayrı məktəb binalarının az və ya çox hissəsinin kommersiya strukturlarına verilməsindən ibarət olmamalıdır. Əksinə, təhsil ocaqlarına kömək etməkdən ibarət olmalıdır. Ona görə də mən bu gün bütün iş adamlarına, kommersiya strukturlarına, bir sözlə, yeni yaranmış özəl bölməyə müraciət edirəm. Onlardan hər birinin təhsil sahəsinə göstərdiyi kömək və xidmət dövlət tərəfindən qiymətləndiriləcəkdir. Ancaq bu iş də pərəkəndə şəkildə görülməməlidir. Onlar bu işləri Təhsil Nazirliyinin vasitəsilə və ya himayəsi altında görsələr, onda dövlət də iş adamlarının təhsil sahəsi üçün nə etdiklərini biləcəkdir.

Ayrı-ayrı firmaların, assosiasiyaların tələbələrə kömək göstərməsi, gənclərin təhsil almaq üçün xaricə göndərilməsi təqdirəlayiqdir. Lakin bunlar xırda tədbirlərdir. Əlbəttə, deyək ki, 30-40 nəfərin xaricdə təhsil alması respublikanın həyatı üçün hadisədir. Ancaq gənclərin təhsilə geniş miqyasda kömək etmək bu çərçivədən kənara çıxır. Ona görə də xahiş edərdim ki, iş adamları bu barədə düşünsünlər. Təhsil

Nazirliyi isə onlarla əlaqəyə girərək tədris ocaqlarının saxlanması, təminatı, inkişafı üçün nə iş görə biləcəklərini müəyyənləşdirsin və bu sahədə dövlətin və özəl bölmənin imkanlarını birləşdirsin. Güman edirəm ki, mənim bu çağırışına səs veriləcək və hamımız respublikanın gələcəyini düşünərək gənc nəslin tərbiyəsinə fikir verəcəyik.

Respublikamızın bu günü və gələcəyi ölkəmizdə gedən proseslərlə bağlıdır. Bilirsiniz ki, respublikamız altı ildir müharibə şəraitindədir. Bu müharibə Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü, ərazimizin bir qismini ələ keçirmək cəhdləri ilə başlamışdır. Bu müddətdə müəyyən səbəblər üzündən və xüsusən, ölkənin müdafiəsini təşkil etmək üçün yaradılmış orqanların rəhbərlərinin ayrı-ayrı mərhələlərdə buraxdığı səhvlər nəticəsində ərazimizin 20 faizi işğal olunmuşdur. Bildiyiniz kimi, bu ilin əvvəlindən cəbhədə çox ciddi döyüşlər getdi, ordumuz işğal olunmuş torpaqlarımızın bir hissəsini düşməndən təmizlədi. Ancaq təcavüzkar da çox güclüdür, bir çox ölkələr Ermənistanı böyük kömək göstərirlər. Ona görə də apardığımız döyüşlər torpaqlarımızın tam azad olunmasına gətirib çıxarmadı.

Bildiyiniz kimi, aprelin 10-dan etibarən Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycanın müdafiə mövqelərinə yenidən hücumla başladılar. Bu, çox güclü və yaxşı hazırlanmış hücumlar idi. Düşmən yenə də Azərbaycan ərazisinin bir hissəsini işğal etmək istəyirdi. Qanlı döyüşlər bir aydan çox çəkdi. Azərbaycanın qəhrəman oğulları canları, qanları bahasına müdafiə mövqelərini qorudular, ordumuz geri çəkilmədi. Bu ağır döyüşlərdən sonra atəşkəs haqqında saziş əldə olundu. İlin əvvəlindən bəri biz bir tərəfdən ordumuzu gücləndirməyə, müdafiə mövqelərimizi möhkəmləndirməyə çalışmışıq, digər tərəfdən isə, beynəlxalq təşkilatların, böyük dövlətlərin vasitəçilik imkanlarından istifadə edərək məsələnin sülh yolu ilə həllinə səy göstərmişik. Bu iki proses eyni vaxtda, paralel getmişdir. Torpaqlarımızı müdafiə etməklə bərabər, sülh danışıqları da aparmışıq.

Rusiyanın, ATƏM-in Minsk qrupunun vasitəçiliyi ilə mayın 12-dən başlayaraq atəş kəsilmişdir və üç ay yarımından artıqdır ki, atəşkəs davam edir. Xırda toqquşmaları nəzərə almasaq, cəbhədə sakitlikdir. Biz indi sülh danışıqları aparırıq. Ona görə ki, hər bir müharibə əvvəl-

axır sülhlə qurtarmalıdır. Bayaq dediyim kimi, müharibəni biz başlamışıq. Azərbaycan öz ərazisini, öz torpaqlarını müdafiə edir. Başqa sözlə, biz müharibəyə qoşulmağa məcbur olmuşuq. Sülh danışıqlarında Rusiya böyük vasitəçilik rolu oynayır. Eyni zamanda beynəlxalq təşkilatlar, xüsusən ATƏM və onun Minsk qrupu, həmin qrupun rəhbəri Yan Eliasson və onun nümayəndə hey'əti daim fəaliyyətdədir. Bir neçə gün bundan əvvəl də Minsk qrupunun rəhbəri və onun hey'əti regiona gələrək Bakıda, Yerevanda və yenidən Bakıda olmuş, Azərbaycan və Ermənistanın rəhbərləri ilə danışıqlar aparmışdır. Biz sülh danışıqlarını bundan sonra da davam etdirəcəyik. Əgər bu danışıqlar istədiyimiz şərtlərlə nəticələnsə, sülhə nail ola bilərik. Şərtlər də ondan ibarətdir ki, Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycanın işğal edilmiş bütün ərazilərindən çıxarılmalı, ölkəmizin ərazi bütövlüyü, sərhədlərinin toxunulmazlığı təmin edilməli və buna təminat verilməlidir. Ermənistan tərəfi Dağlıq Qarabağda yaşayan ermənilərin təhlükəsizliyinə təminat verilməsini, Dağlıq Qarabağa müəyyən status verilməsini tələb edir. Biz həmişə demişik və yenə deyirik: əgər şərtlərimiz qəbul edilsə, status məsələsini də müzakirə etmək olar.

Eyni zamanda silahlı qüvvələrimiz möhkəmləndirilməli, ordumuz indi tutduğu mövqeləri müdafiə etməyə qadir olmalıdır. Ona görə də ictimaiyyətdə, əhalidə və xüsusən gənclərdə Vətəni müdafiə etmək əhvali-ruhiyyəsi daim təbliğ edilməlidir. Bu işdə sizdən – müəllimlərdən kömək gözləyirik. Ona görə ki, müəllimlər ziyalılarımızın böyük bir hissəsini təşkil edir. Ziyalılar bütün proseslərə öz münasibətini bildirməlidirlər. Biz bütün bu addımları atarkən ictimaiyyətlə, əhali ilə, xüsusən ziyalılarla məsləhətləşirik və bundan sonra da məsləhətləşəcəyik. Müəllimlərə də müraciət edirəm – siz də, təhsil sahəsində çalışan başqa adamlar da bu məsələlər barədə fikrinizi bildirməlisiniz. Biz bütün tədbirləri xalqın rə'yinə əsasən görürük və görəcəyik. Sülh danışıqları da xalqın rə'yinə əsasən aparılır. Ziyalıların fikri bizdən ötrü mühümdür.

İndiki vəziyyətdə biz gərək qaçqınlarımızın da problemlərini həll edək. Qaçqınlar isə, bildiyiniz kimi, bir milyondan çoxdur. Onların əksəriyyəti işləmir, maddi cəhətdən təminat edilməlidir. Qaçqın uşaqları təhsil almalıdırlar. Ona görə də qaçqınların məskunlaşdığı yerlərdə

həmin uşaqların təhsilinə mütləq ciddi fikir verilməlidir. Bu uşaqların hamısı məktəblərə cəlb olunmalı, onların təhsil almaları üçün hər cür şərait yaradılmalıdır. Hər bir məktəb qaçqın uşaqlarının təhsil alınmasına xüsusi qayğı göstərməlidir. Məlumat verirlər ki, xarici ölkələrin ayrı-ayrı xeyriyyə cəmiyyətləri qaçqınların məskunlaşdığı yerlərdə məktəblər təşkil etmişdir. Bununla yanaşı, biz öz imkanlarımızdan da istifadə etməliyik. Qaçqın ailələrinə xüsusi qayğı göstərmək lazımdır. Eyni zamanda, dediyim kimi, qaçqın ailələrindən olan uşaqların təhsilinə də xüsusi qayğı göstərilməlidir.

Ziyalılarımızın, ümumtəhsil məktəblərində çalışan müəllimlərimizin vəzifəsi gəncləri vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etməklə bərabər, respublikada ictimai-siyasi vəziyyətin sabitliyinə çalışmaqdan ibarətdir. Çünki daxildə sabitliyin pozulması həmişə cəbhədə böyük gərginliyə gətirib çıxarmışdır.

Təlim-tərbiyə işləri ilə məşğul olarkən bir məsələni də diqqət mərkəzində saxlamalıyıq. Respublikanın belə ağır dövründə cinayətkarlıq artmışdır. Bu, həm Azərbaycanın düşdüyü vəziyyətlə bağlıdır, həm də keçmiş Sovet İttifaqının başqa respublikalarında cinayətkarlığın artması Azərbaycana da öz təsirini göstərmişdir. Ona görə də cinayətkarlıqla mübarizə bizim əsas vəzifələrimizdənədir. Bununla əlaqədar, mən avqustun 9-da fərman vermişəm. Hüquq-mühafizə orqanları bu işlə məşğul olurlar və bundan sonra da məşğul olmalıdırlar. Cinayət edənlərin əksəriyyəti gənclərdir. Ona görə də məktəblərdə gəncləri həm də cinayətkarlıqdan uzaq olmaq ruhunda tərbiyə etmək lazımdır. Burada çıxış edənlər dedilər – təəssüf ki, respublikada spirtli içkilərə meyl artmışdır, narkotik maddələrdən istifadə olunur. Əfsuslar ki, bunlara meyl edənlərin çoxu gənclərdir. Ona görə də müəllimlər, təhsil ocaqları bu sahədə fəaliyyətlərini gücləndirməlidirlər.

Gənclərin tərbiyəsində milli, dini adət və ənənələrimizdən istifadə etmək lazımdır. Əsrlərin dərinliyindən bu günə gəlib çatan adət-ənənələrimiz həmişə adamları saflığa, təmizliyə dəvət etmişdir. Milli və dini adət-ənənələrimiz məhz bu prinsiplərə əsaslanır. Bu gün biz də gəncləri paklıq, saflıq, yüksək əxlaq, yüksək mə'nəviyyat ruhunda tərbiyə etməliyik. Bununla biz nəinki cəmiyyətimizi qoruyacağıq, həm

də gələcək nəslə sağlam saxlayacaq və həmin nəsildə cəmiyyətimiz, xalqımız üçün zərərli halların kök salmasının qarşısını alacağıq. Bir də təkrar edirəm, cinayətkarlıqla mübarizə, gənclərin sağlam ruhda tərbiyə olunması üçün hər kəs öz sahəsində lazımı tədbirlər görməlidir.

Bütün bu vəzifələri həyata keçirmək üçün Təhsil Nazirliyi, onun rayon və şəhər şöbələri və idarələri öz işini təkmilləşdirməlidir. Yeni yaradılmış Gənclər və İdman Nazirliyi ilə Təhsil Nazirliyi birgə fəaliyyət göstərməli, müxtəlif gənclər təşkilatlarını öz himayələri altına almalıdırlar. Burada haqqında danışılan vəzifələrin yerinə yetirilməsində başqa əlaqədar nazirliklər də fəaliyyət göstərməlidir. Nazirlərin bir çoxunun bu gün buraya dəvət edilməsi də bununla əlaqədardır. Onlardan tələb edilir ki, öz üzərlərinə düşən vəzifələri yerinə yetirsinlər. Şəhər və rayonların yerli orqanları, icra hakimiyyəti başçıları təhsil, gənclərin tərbiyəsi məsələləri, məktəblərin vəziyyəti ilə ciddi məşğul olmalıdırlar.

Güman edirəm ki, bugünkü görüşümüz və apardığımız fikir mübadiləsi orta təhsil sahəsində qarşıda duran vəzifələrin həyata keçirilməsində müəyyən mərhələ olacaqdır. Ümidvaram ki, siz və sizin simanızda bütün müəllimlər, təhsil sahəsinin bütün işçiləri bu vəzifələrin yerinə yetirilməsində fədakarlıqla çalışacaqsınız.

Tədris ilinin başlanması münasibətilə sizi bir daha ürəkdən təbrik edir, sizə, bütün müəllimlərə, təhsil işçilərinə şəərəfli peşənidə uğurlar, şəxsi həyatınızda xoşbəxtlik və səadət diləyirəm. Sağ olun!

* * *

BAKİ DÖVLƏT UNIVERSİTETİ AZƏRBAYCAN XALQININ MİLLİ SƏRVƏTİDİR

*(Bakı Dövlət Universitetinin 75 illik yubileyinə
həsr olunmuş təntənəli mərasimdə nitqi; 26 noyabr 1994-cü il)*

Hörmətli xanımlar və cənablar!

Əziz müəllimlər, tələbələr!

Hörmətli qonaqlar!

Sizi, bütün Azərbaycan xalqını Məmmədəmin Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universitetinin yaradılmasının 75-ci ildönümünü münasibətilə səmimi-qəlbdən təbrik edirəm.

Azərbaycan xalqı başçı tarixinə böyük, dəyərli, dahi simalar bəxş etmiş, onların əsərləri, yaradıcılığı dünya elmini, mədəniyyətini zənginləşdirmiş, insanları maarifləndirmişdir. Maarifçilik Azərbaycanın müəttəfəkir adamlarının əsas vəzifəsi olmuş və xalqımızın görkəmli simaları bu sahədə tarix boyu böyük xidmətlər göstərmişlər. Ancaq Azərbaycan xalqının geniş miqyasda, kütləvi surətdə maariflənməsi, təhsillənməsi, savadlanması prosesi XX əsrin əvvəlindən başlamışdır. Bu prosesdə Azərbaycanın ilk ali məktəbinin – Bakı Dövlət Universitetinin yaranması tarixi, əlamətdar bir hadisədir. Bakı Dövlət Universiteti 75 illik tarixi ərzində Azərbaycan xalqı qarşısında, Azərbaycan Respublikası qarşısında böyük xidmətlər göstərmiş və Azərbaycanın indi bu yüksək səviyyəyə gəlib çatmasında böyük işlər görmüşdür.

Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan xalqının, Azərbaycan Respublikasının milli sərvətidir, milli iftixarıdır və onun 75 illik yubileyi bütün Azərbaycan xalqının böyük bayramıdır.

Bakı Dövlət Universitetinin yaranmasında ilk Azərbaycan Demokratik Respublikasının böyük xidmətləri olmuşdur. Eyni zamanda, əsrin əvvəlində Azərbaycanda ilk təhsil ocağının yaranması o dövrdə gedən tarixi proseslərin zərurətindən doğan bir hadisədir. 75 il ərzində universitet Azərbaycanın həyatının bütün sahələrinə həm tə'sir göstərmiş, həm də bütün hadisələrin inkişafında iştirak etmişdir. 80 min nəfər

adam, azərbaycanlı gənc bu universitetdə ali təhsil almış, öz xalqına, öz torpağına, öz millətinə xidmət etmiş və edir.

Bakı Dövlət Universitetinin xidmətləri haqqında geniş danışıldı. Mən onu qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycanda ali təhsilin, ümumi təhsilin, elmin, mədəniyyətin, iqtisadiyyatın inkişafında Bakı Dövlət Universitetinin xidmətləri əvəzsizdir. Universitetin 75 illik tarixi Azərbaycan Respublikasının elminin, mədəniyyətinin, təhsilinin inkişaf tarixidir. Bakı Dövlət Universitetinin Azərbaycanda ali təhsilin inkişafı sahəsindəki xidmətlərini xüsusi qeyd etmək lazımdır. İndi Azərbaycan böyük ali təhsil ölkəsidir. Xalqımızın hamısı savadlıdır. Bu 75 il müddətində xalqımızın savadlanmasında, eyni zamanda, təhsilin yaranmasında, inkişafında böyük işlər görülmüşdür. Yeni-yeni təhsil ocaqlarının – ali məktəblərin, universitetlərin yaranması indi müstəqil Azərbaycan Respublikasının böyük ali təhsil potensialına malik olmasının əsasını qoymuşdur. Əgər bu 75 il ərzində həmin işlər görülməseydi, indi müstəqil Azərbaycan Respublikası özünün böyük elmi, mədəni, intellektual potensialı ilə fəxr edə bilməzdi.

Azərbaycan elmi dünyanın qabaqcıl elmləri sırasındadır. Onun inkişafında Bakı Dövlət Universitetinin fəaliyyəti əvəzsizdir. Bakı Dövlət Universiteti yarandığı gündən Azərbaycanda elmi inkişafı edirən mərkəzə çevrilmişdir. Sonrakı dövrlərdə Azərbaycanda yaranmış elmi-tədqiqat institutlarının əksəriyyəti, elmi ocaqların hamısı öz başlanğıcını Bakı Dövlət Universitetindən götürmüşdür. Təsəffü deyil ki, 1945-ci ildə Azərbaycanda ilk Dövlət Milli Akademiyasının yaranması da Bakı Dövlət Universitetinin və onun əsasında, onun şəxələri olaraq yaranmış başqa ali məktəblərin yetişdirdiyi alimlərin fəaliyyəti nəticəsində mümkün olmuşdur. Ona görə də biz Bakı Dövlət Universiteti haqqında danışanda Azərbaycanın həm elmini, təhsilini, mədəniyyətini, həm də bütün xalqımızın savadlanmasını düşünürük.

75 il ərzində Bakı Dövlət Universitetində bir çox müəllim, professor nəsiləri fəaliyyət göstərmiş, bizim ali məktəbimizi, ali təhsilimizi, elminizi inkişaf etdirmiş, böyük xidmətlər göstərmişlər. Ona görə bu gün – bu bayram, yubiley günü həm Bakı Dövlət Universitetinin əsasını

qoyanları, həm də 75 il ərzində universitetin inkişaf etməsində xidmət göstərənləri böyük hörmət hissi ilə yad edirik. Mən Bakı Dövlət Universitetində fəaliyyət göstərmiş, xidməti olan şəxslərin hamısına Azərbaycan dövləti adından təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirirəm.

Bakı Dövlət Universiteti yarananda Azərbaycanın milli kadrları az idi, demək olar ki, yox idi. Ona görə də təsadüfi deyil ki, milli Azərbaycan Demokratik Respublikası Bakıda Dövlət Universitetinin təşkili üçün Rusiya alimlərini dəvət etmiş və onların xidmətləri ilə Bakıda Dövlət Universiteti yaranmışdır. Dövlət Universitetinin ilk rektoru Razumovski, ondan sonra Devidenko, daha sonra Qulyayev olmuşdur. Ancaq 1926-cı ildə Bakı Dövlət Universitetinin rektoru bizim həmvətənimiz, məşhur şəxsiyyət Tağı Şahbazi təyin edilmişdir.

Bakı Dövlət Universiteti yaranan vaxt qəbul olunan tələbələrin əksəriyyəti azərbaycanlı olmamışdır. Ancaq sonrakı dövrlərdə azərbaycanlı gənclər savadlanmış, universitet təhsili almışlar. Bu gün burada qeyd edildi ki, hazırda universitet tələbələrinin 90 faizi azərbaycanlılardır. Yəni Bakı Dövlət Universiteti mürəkkəb tarixi bir yol keçmişdir. Onu yaradanlar da Azərbaycan xalqına böyük xidmətlər göstərmiş və sonrakı mərhələlərdə universiteti inkişaf etdirənlər də, fəaliyyət göstərənlər də Azərbaycan Respublikasına çox xidmətlər etmişlər. Ona görə də biz 75 il ərzində universitetin həyatında fəaliyyət göstərən adamların hamısının işlərini yüksək qiymətləndirməliyik.

Siz, universitetin tarixini təhlil etmisiniz. Ancaq mən bir-iki nöqtəyə toxunmaq istəyirəm. Bakı Dövlət Universitetinin bütün digər xidmətləri ilə yanaşı, Azərbaycan xalqının ana dilinin inkişafındakı xidmətlərini xüsusi qeyd etməliyik. Universitet yaranarkən müəllimlərin əksəriyyəti azərbaycanlı olmamışdır. Ancaq sonrakı mərhələlərdə universitet Azərbaycanda xalqımızın ana dilinin inkişaf etməsi üçün, təbliğ olunması üçün böyük işlər görmüşdür. Biz indi müstəqil dövlət kimi, azad xalq kimi öz ana dilimizlə, Azərbaycan dili ilə fəxr edirik. Ancaq, əgər keçmişə nəzər salsaq, bu gün zəngin, yüksək mədəni səviyyədə olan, çox geniş söz ehtiyatına malik olan ədəbi, mədəni dilimiz həmişə belə olmamışdır. Onu yaradanlar olub, elmi

əsasını quranlar olub, inkişaf etdirənlər olub. Bu, müstəqil Azərbaycanın, Azərbaycan xalqının ən böyük milli sərvətidir. Hər bir xalq öz dili ilə yaranır. Ancaq xalqın dilini yaşatmaq, inkişaf etdirmək və dünya mədəniyyəti səviyyəsinə çatdırmaq xalqın qabaqcıl adamlarının, elm, bilik xadimlərinin fəaliyyəti nəticəsində mümkün olur. Bu baxımdan Bakı Dövlət Universitetinin fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Bakı Dövlət Universitetinin əsas fakültələri – tarix fakültəsi, filologiya fakültəsi, fəlsəfə fakültəsi, yəni bütün humanitar fakültələr Azərbaycan dilinin, Azərbaycan elminin inkişafında müstəsna yer tutur. Şübhəsiz ki, bütün başqa elmlər də Azərbaycanın həm elmi, həm intellektual, həm də iqtisadi potensialının inkişafı üçün xidmətlər göstərmişlər. Ancaq bu elmlərin inkişafı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir və bu sahədə Bakı Dövlət Universitetində 75 il ərzində görülən işlər yüksək qiymətə layiqdir.

Bakı Dövlət Universitetinin auditoriyalarında, dərslər otaqlarında, kafedralarında Azərbaycan xalqının mənliliyinin, milli şüurunun, milli ruhunun inkişaf etdirilməsi üçün də çox işlər görülmüşdür. Mən bu gün bunu xüsusi qeyd edirəm. Çünki öz dilini inkişaf etdirən alim, müəllim, öz tarixini yazan, inkişaf etdirən, tarixini əks etdirən alim, öz mə'nəviyyatını araşdıran, təhlil edən və ümumiləşdirən, elmləşdirən, xalqına yüksək səviyyədə çatdıran alim – onlar hamısı birlikdə öz xalqının, millətinin milli şüurunun, milli ruhunun, vətənpərvərlik ruhunun inkişaf etməsinə, irəliyə getməsinə xidmət göstərir. Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatının yaranması, meydana çıxması, inkişaf etməsi, tariximizin səhifələrinin təxribədən, təhrifdən qorunması, əsrlərdən-əslərə xalqımızın böyük tarixə, böyük mədəniyyətə malik olması, böyük mə'nəviyyət sahibi olması – bunlar hamısı XX əsrdə alimlərimizin, müəllimlərimizin, ali təhsil ocaqlarında çalışanların fəaliyyəti nəticəsində olmuşdur. Bu sahədə Bakı Dövlət Universitetinin xidmətləri çox böyükdür və mən bu gün onu qeyd etməyi lüzumlu hesab edirəm.

Biz bu il dahi şairimiz Məhəmməd Füzulinin 500 illik yubileyini qeyd edirik. Fəxr edirik ki, 500 il bundan öncə Məhəmməd Füzuli öz ana dilində – Azərbaycan dilində, türk dilində əsərlərini yazmışdır.

Eyni zamanda, onu da unutmayaq ki, elə bu əsrin əvvəlində də, ortasında da ana dilimizdə yazanlarımız çox olmuşdur. Ancaq ana dilini, Azərbaycan dilini yüksəklərə qaldırmaq istəyənlər, zənginləşdirməyə çalışan adamlar olmuşlar. Onların əksəriyyəti Azərbaycan Dövlət Universitetində olmuşdur.

Burada Bakı Dövlət Universitetinin yubileyərini xatırladılar. Mən çox xoşbəxtəm ki, Bakı Dövlət Universitetinin məzunuyam. Eyni zamanda, xoşbəxtəm ki, Bakı Dövlət Universitetinin 50 illik yubileyinin də, 60 illik yubileyinin də iştirakçısı olmuşam. İndi Universitetin 75 illik yubileyinin iştirakçısıyam. Xatirindədir, Universitetin 50 illik yubileyində çıxış edərkən, şübhəsiz ki, öz ana dilində, Azərbaycan dilində danışdım. Bu, böyük bir sensasiya kimi qəbul olundu, təəccüb doğurdu, – nə cür olur ki, respublikanın rəhbəri Azərbaycan dilində çıxış edir və bu dildə heç də pis danışmır. Bə'ziləri mənə bu hadisə münasibətilə təbrik edirdilər, minnətdarlığını bildirirdilər. Dilini sevən, milli ruhla yaşayan insanlar doğrudan da bunu böyük bir hadisə kimi qəbul etdilər. Mən isə onlara dedim ki, burada bir qeyri-adiilik yoxdur, nəhaq təəccüb edirsiniz, bu mənim ana dilimdir və ana dilində çıxış etmək elə böyük bir qəhrəmanlıq da deyildir. Ana dilini bilməmək isə, ana dilini qiymətləndirməmək isə, şübhəsiz ki, xalq qarşısında qəbahətdir.

O illəri xatırlayıram. O vaxt, 1968-ci ildə mən respublikada Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin sədri idim. Universitetdə bir neçə alim Azərbaycan tarixini araşdırarkən Azərbaycanın Rusiyaya birləşməsi haqqında mübahisə aparmışdı ki, Azərbaycan Rusiyanın tərkibinə könüllü surətdə girmişdir, yaxud elə-belə girmişdir, ya da məcburi girmişdir. Bunu o vaxtlar şişirdilər. Şübhəsiz ki, elm adamları elmi axtarışlar zamanı görək həmişə bütün versiyaları yoxlasınlar. O vaxt isə ümumi qərar belə idi ki, Azərbaycan Rusiyanın tərkibinə könüllü daxil olmuş, özü bunu xahiş etmişdir. Şübhəsiz ki, bu, tarixi həqiqətdən uzaqdır. Ancaq belə olmuşdu və bu hadisə də bayram kimi qeyd edilmişdi. Amma bir neçə alim o vaxt bunu şübhə altına alaraq öz fikirlərini söyləmişdi. Bu, böyük bir iğtişaş yaratdı. Başladılar

araşdırmağa ki, bunlar millətlərdirlər, yaxud başqa fikirləri var, dövlət mövqeyindən konar fikirlə yaşayırlar və s. Düzdür, bundan ötrü o vaxtlar bə'zi adamları xırdaca cəzalandırdılar. Ancaq mən bilirəm ki, o adamların hamısı indi də fəaliyyətdədir, işləyir və ondan sonra da yaxşı fəaliyyətdə olmuşlar.

Bunu nə üçün xatırlayıram? Xatırlamaq istəyirəm ki, universitet həqiqəti axtaran, milli rühu inkişaf etdirən bir ocaq, mənbə olmuşdur. Təsadüfi deyildir ki, bir də deyirəm, Azərbaycanın müstəqilliyi, milli azadlığı uğrunda mübarizə aparan insanların da çoxu burada təhsil almış, universitet divarları arasında işləmiş, fəaliyyət göstərmişlər və bu gün də göstərilirlər. Ona görə də Bakı Dövlət Universitetinin Azərbaycan dilinin inkişafında, milli ruhun, milli şüurun inkişafında, vətənpərvərlik ruhunun inkişafında olan xidmətlərini bir daha xüsusi qeyd edirəm və bu gün müstəqil Azərbaycan dövlətində belə insanlara öz hörmət və ehtiramımı bildirirəm.

75 il ərzində tarix cürbəcür mərhələlərdən keçmişdir. Bu 75 ilin hər biri bizim üçün əzizdir. Keçmişdə tariximizi yazarkən bə'zən ya o tərəfə, ya da bu tərəfə əyilirdik. İndi isə müstəqil Azərbaycan Respublikasında öz məmləkətimizin, öz taleyimizin sahibi olduğumuz halda, müstəqil siyasət apardığımız halda görək tariximiz doğru, düzgün, ədalətli, obyektiv yazılsın. Universitetin 50 illiyi, 60 illiyi qeyd olunmuşdur. Amma təəssüf ki, 70 illiyi nədənsə qeyd edilməmişdir. Bunu yaddan çıxarmışlar. İndi 75 illiyi qeyd olunur. Bu 75 illik tarixi ədalətli, düzgün yazmaq üçün indi ən gözəl şərait yaranmışdır. Amma bu təkcə universitetin tarixi deyil, bu Azərbaycan xalqının tarixidir, Azərbaycan Respublikasının tarixidir. Azərbaycan elminin, təhsilinin, mədəniyyətinin tarixidir. Ona görə bunu təhrif etmək olmaz.

Keçən vaxtlarda da təhrif olunmuş, ancaq bu yaxın keçmişdə də təhrif olunmuşdur. Keçən vaxtlar – Sovet hakimiyyəti vaxtı bütün tarixçilər ümumi tarixi yazarkən, o cümlədən də universitetin tarixini yazarkən hər bir şeyi marksist-leninci ideologiya əsasında və bir də o tarix ki, qurulmuşdu, onun əsasında yazmağa çalışırdılar, ona görə də təhriflərə yol verirdilər, amma iki-üç il bundan qabaq, respublikamızda yeni bir dövr yarananda bə'ziləri hesab etdilər ki, 1920-ci ildən 1992-ci

iləddək Azərbaycanda nə olmuşdursa, bunlar heç bir şey deyil. Tarix indidən başlayır. Belə münasibət yaramaz! Xalqın hər bir günü tarixdə öz yerini tapmalıdır. Tariximizin hər bir nöqtəsi, hər bir günü bizim üçün əzizdir, nə cür olur-olsun.

İki-üç il bundan qabaq mən eşitdim: bə'zi yeni siyasətçilər deyəndə ki, Nəriman Nərimanovdan başlayan və indiyə qədər, bizə yod olən dövr tarix deyildir, mən dəhşətə gəldim. Belə ədalətsizliyə yol vermək olmaz. Əgər Bakı Dövlət Universiteti 1919-cu ildə ilk Demokratik Respublika vaxtında yaranmışsa, onun sonrakı inkişafı Nəriman Nərimanov və onun kimi böyük şəxsiyyətlərin fəaliyyəti nəticəsində indiki səviyyəyə gəlib çatmışdır. Təsəvvür edin ki, əgər bu dövr olmasaydı, bu gün burada professor Murtuz Ələsgərovun və başqa nətiqlərin 75 il ərzində universitetin əldə etdiyi nailiyyətlər bəsdə gətirdikləri çox heyranedicə rəqəmlər, mə'lumatlar olardı? Olmazdı! Yenə də deyirəm, bütün başqa şeyləri kənara qoyaq. Azərbaycanın maariflənməsində, Azərbaycan xalqının savadlanmasında, elmimizin inkişafında, Azərbaycan dilinin bugünkü yüksək səviyyəyə gəlib çatmasında bu dövrün nə qədər böyük mə'nası, nə qədər böyük xidməti var. Bunu nə pozmaq olar, nə də unutmaq olar. Bunu etmək istəyənlər tarixinə kor baxan, tarixinə düşmən çıxan adamlardır.

Universitet 50 illik yubileyində o vaxtkı Sovetlər İttifaqının yüksək mükafatı – Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif olunmuşdu. Bu, tarixdir və bu tarixi dəyişdirmək olmaz. Azərbaycan Dövlət Universiteti o dövrün ən yüksək mükafatlarından birini aldı, 50 illik fəaliyyətinə görə aldı. Ondan sonrakı dövrlərdə Bakı Dövlət Universiteti yeni yüksək adlara, mükafatlara layiq görüldü. Bunlar da hamısı tarixdir, heç birisini dəyişdirmək olmaz. Hamısına hörmətlə, ehtiramla yanaşmaq lazımdır. Ona görə bütün Azərbaycan xalqının, Azərbaycan Respublikasının, o cümlədən onun elminin, təhsilinin XX əsrdəki tarixi böyük hörmət və ehtirama layiq tarixdir. Biz bu tarixin hər səhifəsini, hər vərəqini hörmət və ehtiramla yad etməliyik, bu tarixin qarşısında, Azərbaycan Respublikasını yaradıb, yaşadıb, Azərbaycan elmini, təhsilini bu səviyyəyə gətirən insanların hamısının qarşısında baş əyməliyik.

Keçmişdə, ölkəmiz xarici dövlətlərlə çox əlaqəli olmadığı vaxtda bə'zən belə düşünürdük ki, başqa ölkələrdə elm, ali təhsil bizimkindən çox yüksəkdir. Şübhəsiz ki, dünyanın 800-900 illik tarixi olan məşhur universitetləri var. Avropa universitetlərini, Şərqlə universitetlərini, Rusiya universitetlərini götürün. 100 illik tarixi olan universitetləri var. Şübhəsiz ki, onların yüksək səviyyəsi var. Ancaq indi biz dünyaya açıldıq, bizim alimlərimiz, universitetin müəllimləri, professorları dünyanın bir çox ölkələrinə getdilər, gəldilər. İndi onlar bir çox ölkələrdə dərs deyirlər, elmi iş aparırlar. Aydın oldu ki, bu müddətdə Azərbaycanın elmində, təhsilində əldə edilən nailiyyətlər başqa dövlətlərinkindən aşağı deyildir, bə'zi hallarda yüksəkdir. Əgər belə olmasaydı, indi Bakı Dövlət Universitetininin, yaxud da ki, digər universitetlərimizin, elmi-tədqiqat institutlarımızın alimləri, elmi işçiləri gedib başqa ölkələrdə yüksək səviyyədə fəaliyyət göstərə bilərdilənmə? Bunlar hamısı bu 75 illik tarixin bəhrələridir. Ona görə də biz bunu qiymətləndirməliyik.

Bir sözlə, 75 illik yol şanlı yoldur, şərəfli yoldur. Mən bir daha sizi təbrik edirəm. Universitetin 75 illik yubileyi Azərbaycan xalqının böyük bayramıdır.

Ancaq hər bir yubiley, ildönümü bizi geriye yox, irəliyə baxmağa, qarşıdakı vəzifələr haqqında düşünməyə də'vət edir. Vəzifələr böyükdür. Respublikamız keçid dövründə yaşayır. Bütün sahələrdə, o cümlədən, tədris, təhsil sahəsində islahatlar keçirilir. Bunlar zəruridir, ancaq, eyni zamanda bu islahatlar, xüsusən təhsil, elm sahəsində islahatlar çox ağıllı, düşünülmüş şəkildə həyata keçirilməlidir. İslahat naminə, dəb naminə aparılmamalıdır. Adını dəyişdirməklə, bir qədər formasını dəyişdirməklə ki, yeni bir qiyafəyə girsin, dəbə düşsün – bunun naminə yox, yalnız və yalnız əldə etdiyimiz səviyyədən daha yuxarı qalxmaq üçün, təhsilin səmərəliliyini, elmin səmərəliliyini artırmaq üçün aparılmalıdır. Bütün bu islahatlar ancaq bu yolla, bu istiqamətdə getməlidir, bu məqsədi daşmalıdır və biz bu məqsədə nail olmalıyıq. Mən bu arzularımı sizə bildirirəm və güman edirəm ki, siz də belə düşünürsünüz, siz də məhz bu yolla gedəcək və səvhlərə yol verməyəcəksiniz.

Universitet, ali məktəb gənclərə məxsusdur. Bakı Dövlət Universitetində 1200 nəfərlik professor-müəllim hey'əti, 12 min tələbə var. Müəllimlər tələbələr üçündür, onlara təhsil vermək, onları həyata hazırlamaq, yaxşı tərbiyə vermək müəllimlərin şərəfli borcudur. 75 il ərzində bütün çətinliklərə baxmayaraq, həyatımızda olan bə'zi mənfi hallara baxmayaraq, universitet bu şərəfli vəzifəsini yerinə yetirmişdir. Bakı Dövlət Universitetini bitirmiş adamların tam əksəriyyəti həqiqətən Azərbaycanın bugünkü həyatını inkişaf etdirənlərdir. Ancaq gənclərə diqqət, qayğı bu gün daha çox lazımdır. Ona görə də mən bu bayram günü gənclərə müraciət edirəm, həm də təkcə Bakı Universitetinin tələbələrinə yox, bütün Azərbaycan gənclərinə müraciət edirəm.

Müstəqil Azərbaycan üç ildir ki, yaşayır. Qarşımızda böyük yol var. Biz bu ağır, çətin yoldan keçməliyik. Ona görə də mən bu gün, universitetin 75 illik yubileyi qeyd edilərkən ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanın gəncləri atalarının, babalarının adət-ənənələrinə, onların keçdiyi yola sadiq qalacaqlar, özlərinin universitetlərdə, digər təhsil ocaqlarında, iş yerlərində müstəqil Azərbaycana xidmət etmək üçün hazırlayacaqlar və Azərbaycanın üçrəngli bayrağını uğurla irəli aparacaqlar.

Gənclərimizin bir qismi ordu sıralarındadır. Sizin universiteti, bütün ali məktəblərimizi bitirənlərin bir qismi vuruşmuş, döyüşmüş, torpaqlarımızın qorunması yolunda şəhid olmuşdur. Bir qismi hazırda ordu sıralarında, torpaqlarımızın keşiyində dayanmışdır, müstəqilliyimizi, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qoruyurlar. Azərbaycanı erməni işğalçılarından qoruyurlar. Onlar cəbhədə, hərbi hissələrdirlər, hərbi geyimdə, silah altındadırlar. Azərbaycan xalqı onlara, yə'ni ordumuza, Milli Ordu sıralarında olan gənclərə ümid bəsləyir. Xalqımız bu ümidlə yaşayır ki, Azərbaycan Milli Ordusunda olan gənclər bundan sonra da torpaqlarımızı tam qətiyyətlə qoruyacaqlar, Azərbaycanın sərhədlərinin keşiyində möhkəm dayanacaqlar, ölkəmizin suverenliyini müdafiə edəcəklər, Azərbaycan Respublikasının müstəqil bir dövlət kimi yaşaması üçün öz xidmətlərini göstərəcəklər. Mən sizi əmin edə bilərəm ki, Milli Ordumuzun sıralarında olan gənclərin tam əksəriyyəti belə

əhvali-ruhiyyə ilə, vətənpərvərlik ruhu ilə, cəsarət, qəhrəmanlıq ruhu ilə yaşayır və xidmət edir. Ona görə də bu gün, bu gənclik günü – universitetin bayramı gənclik bayramıdır. – ordu sıralarında olan universitet məzunlarını, bütün ali məktəblərin məzunlarını sizin adınızdan, öz adınızdan xüsusi olaraq ürəkdən təbrik edirəm, ordu sıralarında olan bütün gənclərimizə salamınızı göndərirəm, onlara hörmət və ehtiramımı bildirirəm. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, onlar Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün keşiyində bundan sonra da cəsarətlə, mətanətlə dayanacaqlar.

Qarşımızda duran vəzifələr gəncliyi daha yaxşı hazırlamaqdan, tərbiyə etməkdən ibarətdir. Professorlar, müəllimlər bu vəzifələrini bundan sonra da indiyə qədər olduğu kimi ləyaqətlə yerinə yetirməlidirlər. Mə'lumdur, hamımız bu dördün içində yaşayırıq, respublikamız ağır vəziyyətdədir. Torpaqların bir qismi işğal olunmuşdur, bir milyondan artıq qaçqın var, respublikanın sosial-iqtisadi vəziyyəti çətinləşir, böhran içindəyik, böhran dərinləşir, insanların həyat tərzı ağırlaşır. Bunlar hamısı dövrümüzün xarakterik cəhətlərindədir: obyektiv səbəblərdən doğan cəhətlərdir. Belə bir şəraitdə müəllimlər də, professorlar da, ali məktəblərdə çalışan digər ziyalılarımız da çətin dövr keçirirlər. Yaşayış çətinləşmişdir. Yaxşı işləmək üçün, bə'zən istənilən şərait yoxdur. Bunlar hamısı həyatımızın gerçəkliyidir.

Ancaq, eyni zamanda, belə düşünürəm ki, xalqımız dözümlü olduğu kimi, ziyalılarımız da, alimlərimiz də, müəllimlərimiz də ən dözümlülərdəndir, ən mətanətliyərdəndir. Mən bütün bu çətinliklərə görə qəlbən narahat olaraq ziyalılarımıza, müəllimlərimizə müraciət edirəm: gənclərimizin təlim-tərbiyəsi işinə, təhsil, tədris işinə diqqətinizi azaltmayın. Əksinə, belə bir şəraitdə diqqət, qayğı daha da artmalıdır. Mən əminəm ki, müəllimlərimizin, ziyalılarımızın, alimlərimizin əksəriyyəti belə düşünür, belə yaşayır və bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, öz vəzifələrini şərəflə yerinə yetirir və bundan sonra da yerinə yetirəcəkdir.

Bu gün universitetin 75 illiyini bayram edərkən bütün bu çətin problemlərlə rastlaşdığımız halda, eyni zamanda hamımız nikbin əh-

vali-ruhiyyə ilə yaşamalıyıq. Biz bu çətinlikləri görürək, eyni zamanda onu dərk etməliyik ki, milli azadlığımıza nail olmuşuq, müstəqilliyimizi əldə etmişik. Azərbaycan xalqı artıq öz taleyinin sahibidir. Azərbaycan müstəqil dövlətdir. Azərbaycan Respublikası müstəqil dövlət kimi dünya birliyində görkəmli yer tutmuşdur, dünya birliyində öz sözünü deməyə qadirdir, öz taleyini özü həll edir. Bunlar xalqımızın, zəmanəmizin böyük nailiyyətləridir və bu nailiyyətlərə görə bütün çətinliklərə dözməli, gələcəyə, nikbinliklə baxmalıyıq. Çalışmalıyıq ki, bu çətinlikləri tezliklə aradan qaldıraaq, müstəqil Azərbaycan Respublikası bütün ərazisinin sahibi olaraq qarşısına qoyulmuş məqsədlərə nail olsun və biz gələcək nəsillər üçün yeni-yeni töhfələr hazırlayaq.

Əminəm ki, biz bunlara nail olacağıq. İnanıram ki, bizim ziyalılar da, alimlər də, müəllimlər də bu duyğularla yaşayırlar və əminəm ki, bu duyğular bizi daha da möhkəmləndirəcək, daha da birləşdirəcək, sıralarımızı daha da sıxlaşdıracaq və biz müstəqil Azərbaycanın xoşbəxt gələcəyinə birlikdə nail olacağıq.

Bu bayram münasibətilə sizi bir daha təbrik edirəm, Azərbaycan xalqını onun elminin, mədəniyyətinin bayramı münasibətilə bir daha təbrik edirəm. Hamınıza, bütün ziyalılara, bütün müəllimlərə, Azərbaycanın çoxmilyonlu gənclərinə səadət və xoşbəxtlik arzulayıram.

Yaşasın Bakı Dövlət Universiteti!

Yaşasın elm, yaşasın mədəniyyət, yaşasın təhsil!

Yaşasın müstəqil Azərbaycan Respublikası!

Sağ olun!

TƏHSİL SAHƏSİNƏ DIQQƏT VƏ QAYGI ARTIRILMALIDIR

*(Ölkənin təhsil işçilərinin bir qrupu ilə görüşdə çıxışı;
12 fevral 1995-ci il)*

Mən müəllimlərlə görüşməyimdən çox məmnun olduğumu bildirmək istəyirəm. Hər bir cəmiyyətdə savadlı şəxs müəllimə hörmət etməli, cəmiyyətin həyatında müəllimin oynadığı rolu daim qiymətləndirməlidir. Mən müəllimlərə böyük hörmət və ehtiramımı həyatımda dəfələrlə bildirmişəm. Orta məktəbdə mənə dərs deyən, uşaq vaxtlarımdan, gənclik çağlarımdan məni tərbiyə edən müəllimləri heç vaxt unutmamışam, həmişə onlara minnətdarlığımı bildirmişəm.

Mən bunu həm cəmiyyətdə müəllimlərə hörməti daha da artırmaq üçün, həm də böyük bir həyat yolu keçmiş insan kimi, müəllimin cəmiyyətdə nə qədər mühüm rol oynadığını qeyd etmək üçün deyirəm. Əgər müəllim olmasa, heç birimiz cəmiyyətdə indi tutduğumuz yeri tuta bilməz və bugünkü kimi fəaliyyət göstərə bilməzdik. Orta məktəbdə mənə dərs demiş müəllimləri bu gün də xatırlayıram.

1990-cı ildə həyat, tale başıma bir çox bəlalər gətirdiyinə görə, mən doğduğum, gənclik çağları keçirdiyim Naxçıvan şəhərinə getməyə məcbur oldum. Oraya gəldikdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının bütün əhalisi məni çox hərətlə, hörmətlə qarşıladı. Mən elə ilk günlərdən müəllimlərimi axtarmağa başladım, onların harada olması ilə maraqlanıb, onları soruşdum. Düzdür, aradan çox vaxt keçmişdi. Mən Naxçıvanda orta məktəbi 1939-cu ildə bitirmişəm. Gördüyünüz kimi nə qədər vaxt keçmişdir. Çox sevinirdim ki, mənə dərs deyən müəllimlərin bir qismi hələ yaşayır, dünyasını dəyişməyibdir. O dövrdə orada mənim çox görüşlərim oldu. Lakin mənim üçün ən əhəmiyyətli, ən dəyərlili görüşlər müəllimlərlə, mənə dərs deyən adamlarla olan görüşlərim idi.

Şübhəsiz ki, illər keçir, zaman gündən-günə dəyişir. Dünyada heç kəs daimi deyildir. Mən dünyasını dəyişmiş müəllimlərimi də ehtiramla yad edir, bu gün yaşayanları da çox böyük hörmətlə xatırlayıram. O vaxtlar, yəni 1990-cı ildə çox böyük təzyiqlə altındaydım. Vaxtilə mənimlə çiyin-çiyinə işləmiş adamlardan bir çoxu da mənimlə görüşmə-

dən çəkinirdi. Lakin sevib hörmət bəslədiyim müəllimlər mənə olan ehtiramlarını saxlamışdılar. Odur ki, gəlib mənimlə görüşürdülər, biz saatlarla söhbət edirdik. Hətta xatirimdədir ki, Bakıda yaşayan, mənim çox istədiyim, mənə yaxşı dərs demiş müəllimlərdən biri – Tofiq Bəktəşi, o vaxtlar səhhəti o qədər yaxşı olmasa da, məhz mənimlə görüşmək üçün Naxçıvana gəldi. Mən onun gəlişinə çox sevindim. Bir müddət bundan əvvəl o da dünyasını dəyişdi. Tofiq müəllimin mənimlə görüşmə gəlməsi faktı nəyi göstərir? Bu fakt həm tələbənin müəllimə, həm müəllimin dərs dediyi adamlara bağlılığına dəlalət edir. Mən bunu öz həyatımda, təcrübəmdə görmüşəm.

Bu gün mən burada Sona xanımı görəndə çox sevindim. Mən 1969-cu ildə Azərbaycana rəhbərliyə başladığım vaxtdan biz Sona xanımla məarif işində daim əməkdaşlıq etmişik. O, Azərbaycanın ən nümunəvi məktəblərindən biri olan 190 nömrəli məktəbin direktoru idi, mən isə respublikanın rəhbəri idim. Müəllimlərlə daim təmasda olurdum. Müəllimlərin qurultaylarında, toplantılarında iştirak edirdim. Sona xanımla da qabaqcıl bir müəllim kimi, hörmətli, təcrübəli müəllim kimi, məktəb direktoru kimi həmişə bizim toplantılarda olurdu, dövlət tədbirlərində iştirak edirdi. Onun dəfələrlə dövlətin ən yüksək ordenləri ilə təltif edildiyi xatirimdədir. Fəxr edirdim ki, Sona xanımla müəllim idim. Mən burada yenidən işə başlayanda da Sona xanımla görüşdüm. Dedilər ki, öz işini davam etdirir. Lakin bu gün Sona xanımla burada görüşəndə daha çox sevindim. Ona görə sevindim ki, Sona xanımla öz işindədir, onun məktəbi indi ağır vəziyyətdə olsa da, fəaliyyətini davam etdirir. Sona xanımla rəhbərliyi altında minlərlə adam təhsil və tərbiyə alıb, hazırda onlar ölkəmizdə və ondan kənar müxtəlif sahələrdə işləyirlər. Bunların hamısı müəllimin xidmətidir. Mən Sona xanımla xidmətindən danışırkən, ümumiyyətlə, müəllim xidmətinə nəzərdə tutaram.

Bilirsiniz ki, 1982-ci ilin sonundan Moskvada işləyirdim. SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini, Sov.İKP MK Siyası Bürosunun üzvü idim. O vaxtlar mən təhsil sahəsinə – həm Maarif Nazirliyinə, həm də Ali və Orta İxtisas Təhsili Nazirliyinə rəhbərlik edirdim. Ona görə də bu məsələ ilə çox yaxından məşğul olurdum. O zaman Sovet İttifaqında, bir dövlətin tərkibində idik. Biz tariximizi heç vaxt unutma-

maliyyə və tariximizə heç vaxt xor baxmamalıyıq. Tarix tarixdir, həyat isə həyatdır. Sona xanım həyatını Azərbaycanın təhsilinə həsr etmiş və Azərbaycan məktəbinə xidmət göstərmişdir. Fərqi yoxdur ki, bu, Sovet İttifaqında olmuşdur, yoxsa indi müstəqil Azərbaycan dövlətində baş verir. Müəllim müəllim olaraq qalır. O vaxtlar da Sovet İttifaqında məktəb işinə çox fikir verilirdi. Biz 1983-cü ildən başlayaraq məktəb islahatı hazırladıq. Bu o zaman işləyən müəllimlərin yadındadır. Mən bütün Sovet İttifaqı üzrə məktəb islahatını hazırlayan komissiyanın sədri idim. Sovet İttifaqının bütün respublikalarının ən tanınmış müəllimləri, alimləri, elmi-tədqiqat pedaqogika institutlarının nümayəndələri ilə, akademiklərlə dəfələrlə görüşüb məsləhətləşirdim. İstəyirdim ki, islahatı elə keçirək ki, məktəb daha yaxşı təhsil versin.

Bu gün çox böyük iftixar hissi ilə deyə bilərəm ki, o vaxtlar Sovet İttifaqı kimi böyük bir dövlətin maarif, təhsil sahəsində islahatların hazırlanmasına və həyata keçirilməsinə rəhbərlik edirdim. Mən həmin islahat haqqında, qəbul olunmuş qərarlar barədə Ali Sovetin sessiyasında məruzə etmişdim. Bunlar bizim o dövrdə işləyən müəllimlərin xatirindədir. Demək istəyirəm ki, məktəb, maarif, təhsil işi ilə həmişə sıx bağlı olmuşam. İndi burada bir məktəb direktoru xatırladı ki, 1971-ci ildə mən onların məktəbinin açılışında iştirak etmişəm. Belə hallar bir deyil, on deyil, yüzlərlədir. Özü də təkcə Azərbaycanda yox. Moskvada işlədiyim dövrdə başqa respublikaların – indi müstəqil dövlətlər olan ölkələrin ərazisində, Rusiya ərazisində bu işlərlə məşğul olmuşam. Ona görə də məktəb işi, müəllim sənəti mənim üçün ən doğma işdir. Müəllimlik sənətini, müəllimin işini, zəhmətini həmişə yüksək qiymətləndirmişəm. Hesab edirəm ki, cəmiyyətdən haradan olursa-olsun, nədən olursa-olsun kəsb təhsilə xərcləməli, gənc nəslin təhsilinə, müəllimə kömək etməlidir. Bu mənim prinsiplə məvqeyimdir. 25 il bundan öncə, Azərbaycana rəhbər seçiləndə də bu məvqedə olmuşam, indi, müstəqil Azərbaycanın dövlət başçısı kimi də bu məvqedəyəm. Mən həyatımın bütün mərhələlərində məhz belə məvqedə durmuşam. Mən sizinlə söhbəti də bu məvqedən aparıram. Öz məvqeyimə sadıq qalaraq bu gün sizi görüşə də vətənimizə, vəziyyətimizi öyrənmək istəyirəm.

Burada çıxış edənlər də dedilər, mən də bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, indi Azərbaycanın sosial-iqtisadi vəziyyəti həddindən artıq ağırdır, gərgindir. Ozi də tək Azərbaycanın yox, bütün keçmiş sovet respublikalarının, indi müstəqil dövlətlər olan ölkələrin də sosial-iqtisadi vəziyyəti çox ağır, çox gərgindir. Şübhəsiz ki, müəyyən fərqlər vardır. Ola bilər, birində bir az yaxşıdır, digərində pisdır. Məsələn, demək olmaz ki, biz hamısından pis vəziyyətdəyik. Yaxud da vəziyyətimiz hamısından yaxşıdır. Yox, belə deyildir.

Mən iki-üç gün bundan qabaq, fevralın 9-da Alma-Ataya getmişdim. Ayın 9-u, 10-u orada oldum. Alma-Atada MDB-nin dövlət başçılarının görüşü keçirilirdi. Orada mən söhbətlər zamanı bu məsələlərlə də maraqlanırdım. Alma-Atada nəşr olunan qəzetlərdən birində Qazaxıstan prezidenti Nursultan Nazarbayevın çıxışını oxudum. O, bu fikirlərini sonra mənimlə görüşəndə də dedi ki, müəllimlərin məvacibi az, iqtisadi vəziyyəti çətinidir. Bu, qəzetdə – prezidentin çıxışında yazılıb. Qazaxıstan kimi bir ölkədə müəllimlər üç aydır ki, maaş almırlar. Sonra mən onunla təkbətək söhbət edərkən bir çox digər məsələlərlə yanaşı, bu məsələni də soruşdum. Dedi ki, axtarıram, görüm ki, haradan vəsait tapa biləcəyəm. Halbuki onların imkanları böyükdür. Qazaxıstan böyük bir respublikadır, çoxlu neft çıxarır, təbii qazı var, qızıl, gümüş, mis, daş kömür istehsal edir. Mühərribə aparmır, işğal edilmiş torpaqları, qaçqınları yoxdur. Sözümlə canı budur ki, iqtisadi imkanları bizimkənə nisbətən həddindən artıq çoxdur. Amma buna baxmayaraq, Qazaxıstan prezidenti deyir ki, böyük çətinliklər içərisindəyik, müəllimlərin məvacibini artırmaq üçün vəsait axtarıram. Çünki onların vəziyyəti çox ağırdır. Dedim, qəzetdə oxudum ki, müəllimləriniz üç aydır məvacib almırlar. Dedi ki, bəli, bu da həqiqətdir.

Əlbəttə, bunu mən özümə təskinlik saymıram. Ümumiyyətlə, əgər 70-ci illəri xatırlasanız, deməliyəm ki, respublika həmin respublikadır, müəllimlər həmin müəllimlərdir, məktəblər həmin məktəblərdir. İndi tale elə gətirmişdir ki, respublikaya o vaxt rəhbərlik edən də, bu gün rəhbərlik edən də Heydər Əliyevdir. O vaxta nisbətən Heydər Əliyev də çox mərhələlərdən, çox çətinliklərdən keçmişdir. Elə təcrübəsi də qat-qat artıqdır. İndi necə olur ki, məsələn, 70-ci illərdə müəllimlərin

bu cür problemləri yox idi, məvaciblərini də alırdılar. Ləvazimat da vardı, dəftər-qələm də, dərslik də, nə bilim mebel də vardı. Məktəblərdə yemək də verilirdi. Uşaq baxçalarının da vəziyyəti yaxşı idi. Amma indi bunlar yoxdur. Sizin də əksəriyyətiniz həmin adamlardır. Azərbaycan da həmin Azərbaycandır, rəhbəriniz də həmin Heydər Əliyevdir. Deməli, bunun başqa səbəbi vardır. Səbəb də, bax, bu son altı-yeddi ildə gedən proseslərlə bağlıdır. Bu proseslər keçmiş Sovet İttifaqının hər yerinə, o cümlədən də Azərbaycana öz təsirini göstərmişdir. Ona görə də biz bu məsələlərdən çıxış yolu axtarmalıyıq.

Şübhəsiz ki, müəllimlərin maddi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq lazımdır. Buna söz ola bilməz. Tələbələrə yardım etmək gərəkdir. Buna da söz ola bilməz. Amma bunu necə edək, hansı mənbədən edək? Məsələ bax belədir. İndi bizim də, başqa respublikaların da iqtisadi-sosial problemləri eyndir. Axı biz bir iqtisadiyyat formasında başqa iqtisadiyyat formasına keçirik. Məsələn, elə təhsil sistemini götürün. Burada çıxış edənlər deyirlər ki, dərslik tapa bilmirlər, müəllim o kitabxanaya, bu kitabxanaya gedib dərso hazırlaşır. Təbiidir ki, o, dərso hazırlaşmalıdır. Çünki o vaxtki dərsliklərin bir çoxu indi yaramır.

Əlbəttə, riyaziyyatda, fizikada, yaxud kimyada elə bir dəyişiklik yoxdur. Elədir, ya yox? Amma tarixdə dəyişiklik var. Ona görə də o vaxtki tarix dərsliyi ilə indiki tarix dərsliyi heç də eyni deyildir. Ədəbiyyatda da dəyişiklik var. Yəni ictimai fənlərdə böyük dəyişikliklər var. O vaxtlar riyaziyyat, fizika, yaxud kimya fənlərinin dərslikləri hər il hazırlanırdı, gətirilib məktəblərə verilir. İndi isə bu imkan yoxdur. Ona görə dərslik də çatışmır. Bəzi fənlərdən isə dərsliklər tamamilə yoxdur. Bütün bunlar keçid dövrünün bəlalıdır, çətinliyidir. Əgər siz bunu təhsildə hiss edirsinizsə, bir görün keçid dövrünün iqtisadiyyatında nə qədər böyük bəlalər var. Biz indi bir iqtisadi sistemdən başqa iqtisadi sistemə keçirik. Azərbaycanın iqtisadi potensialı on illər ərzində yaranmışdır. Bu potensial həm də sizin xatırladığımız 70-ci illərdə, yəni mənim burada işlədiyim dövrdə Azərbaycan xalqının fədakar əməyi nəticəsində yaradılmışdır. Apardığımız düzgün iqtisadi siyasət nəticəsində o zaman respublikamızda nəhəng zavod və fabriklər tikildi, kənd təsərrüfatı inkişaf etdi. Azərbaycanın iqtisadiyyatı yük-

sək səviyyəyə çatdı. İndi Bakıda, Sumqayıtda olan zavodları, fabrikləri işlədə bilsək, bizə başqa bir şey lazım deyildir. Onlar Azərbaycanı yük-sək səviyyədə saxlayır.

Bilməlisiniz ki, keçmişdə Sovet İttifaqında on beş respublikadan ancaq ikisi dövlət büdcəsindən dotasiya almırdı. Bunlar Rusiya və Azərbaycan idi. Başqa respublikalar öz iqtisadiyyatını saxlamaq üçün dövlət büdcəsindən dotasiya alırdılar. Rusiya ilə Azərbaycan isə özlərini dolandıra bilirdi. Bəli, Azərbaycanın iqtisadi potensialı güclü idi. Bunu iqtisadçılar bilirdilər, Moskvada da bilirdilər, bizə hücum edən bədxah qonşular da bilirdilər. Hamı bilirdi ki, əgər Azərbaycan müstəqil olsa və öz imkanlarından müstəqil surətdə istifadə edə bilsə, ona heç bir respublika çata bilməyəcəkdir. Amma Sumqayıtdan bir nəfər burada çıxış edib dedi ki, zavodlarda fəhlələri məcburi mə'zuniyyətə buraxırlar. Nə üçün? Axı orada böyük kimya, metallurgiya, tikinti kompleksləri, yüngül sənaye, maşınqayırma müəssisələri var. Elə təkcə Sumqayıtda bunlar işləyə bilsəydi, indi nəinki Sumqayıtın, heç bütün Azərbaycanın də dərdi olmazdı.

Ycnə də deyirəm. Hazırda bu sistemdən başqa sistemə keçirik. Elə bunun özü böyük çətinlik yaradır. Digər tərəfdən, respublikamızın xüsusiyyəti, yə'ni başqa respublikalardan fərqi ondan ibarətdir ki, əlaqələrimiz kəsilməmişdir. Biz müstəqil siyasət yeridirik. Müstəqil siyasət də bə'zi əlaqələrin, o cümlədən iqtisadi əlaqələrin kəsilməsinə gətirib çıxarmışdır. Bununla yanaşı, son altı ayda Şimaldan gələn bütün yollar – dəmir yolu, avtomobil yolu, dəniz yolu bağlanmışdır. Şimala, Rusiya ilə heç bir əlaqəmiz yoxdur. Mən fevralın 10-da Alma-Atada Rusiya prezidenti Boris Yeltsinlə bu barədə ciddi danışdım. Rusiyanın baş naziri Viktor Çernomyrdinlə də danışdım. Xahiş etdim, heç olmasa, yolları açsınlar ki, iqtisadi məsələlərimiz həll olunsun. Onlar Rusiyanın Sərhəd Qoşunları komandanına göstəriş verdilər. O buraya gələcəkdir. Yollar açılıb-açılmayacağını deyə bilmərəm. Amma bu bizi böyük bir bəlaya salmışdır. Əgər belə ağır bir şəraitdə blokadaya düşməsəydik, yollarımız kəsilməseydi, son vaxtlar iqtisadiyyatımız bu cür çətin vəziyyətdə olmazdı.

Altı ildən artıqdır ki, müharibə gedir, ərazimizin 20 faizi işğal olunmuşdur. Bir milyondan çox qaçqın var, bu qaçqınları, ev-əşiyindən didərgin düşmüş adamları saxlamaq da bizim üçün böyük bir dərddir. Bu gün fevralın 12-dir, düz doqquz aydır ki, müharibə getmir, atəş açılmır, güllə atılmır, qan tökülmür, şəhidlər yoxdur. Bu Qarabağ problemi ortaya atılandan bəri, yə'ni Azərbaycana qarşı Ermənistanın təcavüzü başlanandan bəri – 1988-ci ildən indiyədək ilk haldır ki, uzun müddət, doqquz ay müddətində sülh hökm sürür. Bu, tam sülh deyildir, atəşkəsdır. Ancaq doqquz ay davam edən atəşkəs böyük bir hadisədir. Təsəvvür edin ki, müharibə getsəydi, hər gün döyüşlər olsaydı, vəziyyət nə dərəcədə ağırlaşardı. Biz atəşkosə istədiyimizə nail olmaq üçün getmişik. İstəyirik ki, işğal olunmuş torpaqlarımız azad edilsin, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü tə'min olunsun. Mən Alma-Atada həm Rusiya prezidenti ilə, həm Qazaxıstan prezidenti, həm Gürcüstan prezidenti, həm də Ermənistan prezidenti ilə görüşlərimdə, eləcə də, başqaları ilə söhbətlərimdə və danışıqlarımda qeyd etirdim ki, millətlərarası, dövlətlərarası münasibətlərdə, ümumiyyətlə, ilk hadisədir ki, bölgəyə ayrıca qonşular, yə'ni sülhü mühafizə qüvvələri daxil olmadan özümüz birbaşa danışıqlar aparıb atəşi dayandırmışıq və uzun müddət, doqquz ay müddətində sülhü qoruyub saxlamışıq. Doğrudur, müəyyən vasitəçilik, o cümlədən ATƏT-in Minsk qrupunun, Rusiyanın vasitəçiliyi olmuşdur. İndi «Azərbaycanın xarici siyasəti» və «Azərbaycanın daxili siyasəti» barədə danışılır. Muxalifətdəki bə'zi şəxslər deyirlər ki, Azərbaycanın xarici siyasəti yaxşıdır, amma daxili siyasəti, nə bilim, belədir-filandır. Doqquz ay müharibə getməməsi məgər Azərbaycanın daxili siyasətinin nəticəsi deyilmi? Bu, dünya praktikasında nadir haldır, bəlkə də heç bir bənzəri olmayan bir haldır!

Alma-Atada Ter-Petrosyanla danışıqlarımızda (bu danışıqlarda N.Nazarbayev də iştirak edirdi) Ermənistan prezidenti də bəyan etdi, mən də bəyan etdim ki, biz bu atəşkəs rejimini tam sülh yaranan vaxta qədər saxlayacağıq. Dəfələrlə dediyim kimi, tam sülh yaranmasının şərtləri var. Şərtlərimiz ondan ibarətdir ki, işğal olunmuş torpaqlardan, o cümlədən Laçın və Şuşa rayonlarından erməni silahlı qüvvələri çıx-

malı və qaçqınlarımızın hamısı öz yerlərinə qayıtmalıdır. Biz böyük sülh müqaviləsini də bu şərtlər əsasında bağlayacağıq.

Dekabrın 6-da Budapeştdə qəbul edilmiş qətnamə də tarixi bir qətnamədir. Daha doğrusu, bizim üçün, 1988-ci ildən indiyədək gedən müharibə dövründə qəbul olunmuş tarixi bir qətnamədir. Ona nail olmaq da asan məsələ deyildir. İndi bunları açıb sizə danışmağa ehtiyac yoxdur. Vaxt gələcək, tarixçilər bunu təhlil edəcəklər. Bu qətnamənin nə qədər böyük əhəmiyyəti olduğunu və necə böyük zəhmət sayəsində qəbul edildiyini hamı biləcəkdir. Lakin bu da böyük bir nailiyyətdir ki, münaqişənin başladığı vaxtdan bəri Avropa Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Müşavirəsi, indi ATƏT adlandırılan təşkilat məhz Budapeştdə Ermənistanla Azərbaycan arasındakı münaqişəni söndürmək və sülh yaratmaq üçün çoxmillətli sülhü mühafizə qüvvələri təşkil olunması haqqında qətnamə qəbul etdi. Bu həmin təşkilatın 20 illik fəaliyyəti ərzində qəbul edilən ilk belə qətnamə idi. Bir daha qeyd edirəm ki, biz o qətnaməyə nail olmaq üçün aylarla gecə-gündüz çalışmışıq, mən böyük dövrlətlərin başçıları ilə danışdıq, özüm də ciddi danışdıqlar aparmışam. Bu qətnaməyə məhz bizim iradəmiz sayəsində, siyasətimizin düzgün istiqamətdə getməsi nəticəsində nail ola bildik. Biz – iki prezident orada. Budapeştdə də, fevralın 10-da Alma-Atada da bəyan etdik ki, bu atəşkəs rejimini saxlayacağıq.

Şübhəsiz ki, indi çörək də lazımdır, paltar da. Dəftər də, kitab da. Bir sözlə, hər şey lazımdır. Amma biz böyük-böyük məsələlər həll edirik. Bu işləri də görmək gərəkdir. Məhz bunlara görə, indi burada camaat, xalq rahat yaşayır. Ona görə də deyirlər ki, bu da olsun, o da olsun. Bəli, bu da olmalıdır, o da olmalıdır, hər şey olmalıdır.

Bütün bunlar bir tərəfdən, nailiyyətlərimizdir. Məsələn, atəşi dayandırmışdıq. Budapeştdə qəbul edilmiş qətnamənin əsasında hazırda Moskvada danışıqlar gedir. Artıq ATƏT-in Minsk qrupunun iki rəhbəri vardır. Onlardan biri Qərb tərəfdən, digəri isə Rusiya tərəfdəndir. Bundan məqsəd beynəlxalq qüvvələri toplamaq və sülh proqramını hazırlamaqdır. Bunların hamısı görülən işlərdir, həm də xalqın rahat yaşaması üçün görülən işlərdir. Amma, eyni zamanda, düşdüyümüz bu

müharibə vəziyyəti, blokada vəziyyəti, yolların kəsilməsi, iqtisadiyyatın formasının dəyişməsi, mülkiyyət formalarının dəyişməsi – bunların hamısı bizi gətirib belə ağır vəziyyətə salmışdır.

Burada müəllimlərdən biri çıxış edib dedi ki, cəmiyyətdə təbəqələşmə gedir, məsələn, birinin uşağı məktəbə gələndə özü ilə yemək gətirir, onun yeməyi var, başqasının isə yoxdur, gətirib ondan yeyir. İnanın ki, belə hallar ürəyimi ağrıdır. Ancaq nə edək? Biz bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedirik. Başqa yolumuz yoxdur. İqtisadi islahatlar aparmalıyıq. Aparırıq da. Düzdür, bə'zi populist adamlar, Azərbaycanın bu sabitliyini pozmağa can atanlar orada-burada söz gəzdirlər ki, guya islahat aparılmır, gecikdirilir. İslahatı bir paraları keçirmək istəyir, digərləri istəmir. Bunlar da boş söhbətlərdir. Azərbaycanı belə halla salanlar da məhz bu cür adamlardır.

Amma həqiqətəndən ibarətdir ki, biz iqtisadi islahatlar aparırıq. Bu islahatlar lazımdır və şübhə yoxdur ki, onlar cəmiyyəti müəyyən qədər təbəqələşməyə gətirib çıxaracaqdır. Bizim də borcumuz budur ki, əhalinin ehtiyacı olan təbəqələrinin sosial müdafiəsini tə'min edək. Məsələn, qiymətlərin sərbəstləşdirilməsi haqqında son vaxtlar qərarlar qəbul olunması ilə yanaşı, əhalinin sosial müdafiəsinin tə'min edilməsi qeydində də qalmışıdır. Aztə'minath ailələrə, çoxuşaqlı ailələrə kompensasiyalar verilməsi buna misaldır. Doğrudur, bu kompensasiyalar, bəlkə də, kifayət qədər deyildir. Ancaq gərək büdcəmizin vəziyyətini də nəzərə alaq. Baxıb görək ki, istehsal nədən ibarətdir. Əgər nəhəng-nəhəng fabriklər və zavodlarımız dayanmışdırsa, yaxud tam gücü ilə işləmirsə, çox böyük imkanlarımızdan istifadə edilmirsə, vəsaiti haradan götürə bilərik? Sosial vəziyyətimizi bunlar da gərginləşdirir.

Lakin bir şeyi də demək lazımdır. Dövlət, hökumət çalışmalıdır, çalışsın və bundan sonra da çalışacaqdır ki, xalqın bu ağır vəziyyətdən çıxması üçün lazımi tədbirlər görsün. Bu tədbirlər görülür və görülməkdədir. Biz bu tədbirləri ardıcıl surətdə həyata keçiririk və keçirəcəyik ki, onlar xalqın sosial müdafiəsini tə'min etsin. Biz bunu edirik və edəcəyik.

Amma, cyni zamanda, adamlarımız da respublikanın düşdüyü vəziyyəti dərk etməlidirlər. Burada müəllimlərdən biri çıxış edib dedi ki, çoxdan aldığımız paltar geyinirik, biri də dedi ki, müəllimlər yamaqlı şalvar geyirlər. Bunlar həqiqətdir. Burada olan yaşlı adamlar yaqın ki, 1941–1945-ci illər müharibəsini xatırlayırlar. Məsələn, ola bilsin, Sona xanımın yadındadır. Elə mən özüm də xatırlayıram. Biz o müharibə dövründə yaşamış, o müharibəni görüb keçmiş adamlarıq. 1941–1945-ci illər müharibəsində yamaqlı paltar, yamaqlı şalvar da tapmaq çətin idi. Mənim xatirimdədir ki, Naxçıvanda adamlar ayaqqabı tapa bilmir, çarx geyirdilər. Özü də yalnız müharibə dövründə yox. Bilirsinizmi, mən heç nəyi gizlətmirəm. Həyatımda olan hər bir şeylə fəxr edirəm. Mən orta məktəbə gedəndə həmişə yamaqlı paltar da gətmişəm. Yamaqsız paltarım olmayıb. Anam gecələr lampa işığında corablarını yamaırdı. Məni bağışlayın, bir yamaq vururdu, cırılırdı, sonra birini də vururdu. Belə vəziyyətdə idik. Həm də tək mən yox, bu nəslin hamısı belə böyümüşdü. Biz o müharibənin çətinliklərini gördük, yaşadığımız. O günləri indi ilə heç müqayisə etmək olarmı? O vaxtlar insanlar acıdan ölürdülər, nə paltarları vardı, nə də yemək-icməyi. Bəli, o vaxtlar da müəllimlər çox ağır vəziyyətdə idilər. Mən də gənc idim, ağır vəziyyətdə idim. Amma gördüm ki, mənə dərs deyən müəllim gedib bazarda nəsə xırda bir şey satır. Bunu görəndə ürəyim ağrıyırdı. Əslində mən özüm ondan da pis vəziyyətdə idim.

İndi yamaqlı paltar bə'zilərinə qərribə görünür, amma 20-ci, 30-cu, 40-cı illəri görmüş adamlar məhz yamağın içində yaşayıblar. Bununla, heç də demək istəmirəm ki, o vaxt yaxşı idi. Xeyr, belə demək istəmirəm. Demək istədiyim budur ki, insanın iradəsi bütün bu çətinliklərə üstün gəlir, yenə də deyirəm, biz tədbirlər görürük, amma adamlarımız da dözməlidirlər. Zaqafqaziya regionunda bizdən savayı respublikalar, – mən onların adlarını çəkmək istəmirəm – var ki, orada camaat bizdəkindən on qat pis vəziyyətdə yaşayır. Ancaq dözür.

Biz indi blokadaya düşmüşük. Çeçenistan hadisələrinə görə. Amma başqaları 4–5 ildir blokadadadır. Bizdə elektrik işığı var, orada yoxdur. Mən özüm Naxçıvanda yaşadığım üç ildə neft lampasının işığında oturub işləyirdim. Nə elektrik vardı, nə də su. Qışda biz 20 dərəcə şax-

tada elektrik işığı olmadan, binalar qızdırılmadan yaşayırdıq. Yaxşı ki, burada, Bakıda şaxta yoxdur. O insanlar indi də orada elə o cür yaşayırlar. Düzdür, mən onda öz imkanlarımdan istifadə etdim. İrandan, Türkiyədən oraya elektrik xətti çəkdik, çünki Bakıdan gələn xətlərin hamısı Ermənistanda kəsilmişdi. Naxçıvanda qaz da yox idi. Bu gün mən Səməd Sadiqovun başçılığı ilə İrana nümayəndə hey'əti göndərirəm. Onlar gedib İranda Naxçıvanın elektrik enerjisi məsələsini, digər təchizat məsələlərini həll etmək üçün danışıqlar aparacaqlar.

Bunları söyləməklə mən heç də demək istəmirəm ki, elə belə də olmalıdır. Yox. Sadəcə olaraq vəziyyəti təhlil edirəm, gerçəkliyimizi bildirirəm, həqiqəti deyirəm. Mən burada çıxış edənlərin hamısına minnətdaram, ona görə ki, vəziyyəti açıqlamaqla yanaşı, nikbin əhvali-ruhiyyə ilə danışıdılar. Bəli, inam var. Bizim hamımızda inam olmalıdır ki, bu çətinliyi keçib gedək. Bu çətinliyi keçib getmək üçün bir-birimizə kömək etməliyik, bir-birimizə əl tutmalıyıq. Amma təəssüf ki, bə'ziləri bu çətinliklərdən istifadə edib öz şəxsi məqsədlərinə nail olmaq üçün cürbəcür çirkin yollara gedirlər. Şübhəsiz ki, xalq belələrinin qarşısını alacaqdır. Lazım olsa, onların qarşısını dövlət də alacaqdır. Buna dövlətin imkanları var.

Azərbaycanın düşdüyü vəziyyəti başqa respublikalardakı vəziyyətdən fərqləndirən cəhətlərdən biri də budur ki, bizim daxilimizdə belə çətinliklərdən istifadə edib ictimai-siyasi sabitliyi pozmağa can atan qüvvələr vardır. O qüvvələr ki, özləri xalqı bu vəziyyətdən çıxarmaq üçün zərərcə iş görməyiblər. və görməyə qadir də deyildirlər. Elələri də var ki, bu fürsətdən istifadə edib özlərinə hörmət qazanmaq istəyirlər. Belə ucuz hörmət isə heç vaxt daimi ola bilməz.

Bir daha qeyd edirəm ki, mən bildiyim mə'lumatlardan əlavə, bu gün sizdən yeni mə'lumatlar aldım, müəllimlərin, təhsilin vəziyyətinə daha da yaxşı bələd oldum. Ona görə sizə təşəkkür edirəm. Eyni zamanda, hesab edirəm ki, bizim üçün, iqtisadiyyatımız, maliyyəmiz üçün nə qədər çətin olsa da, gərəklərimizi tədbirlər görək.

Bilirsinizmi, indi həyatımız elədir ki, bu gün qəbul etdiyimiz bir qərarın sabah uyğun gəlmədiyini görsək, dəyişdirə də bilərik. Məsələn, fevralın 9-da mən Alma-Ataya getdim. Mənim xəbərim olmadan Bakı

şəhəri icra hakimiyyəti nəqliyyatda gediş haqqını artırmışdı. Şübhəsiz ki, bu, müəyyən narazılığa səbəb olmuşdu. Mən fevralın 10-da axşam Alma-Atadan döndüm, elə aeroportdaca müşavirə keçirdim. Düzdür, səfərim uzun sürməmişdi. Ayın 9-da gedib, 10-da qayıtmışdım. Lakin mənim üçün hər saatin əhəmiyyəti var. Nəqliyyatda minik haqqının qaldırılmasının doğurduğu narazılıqdan Milli Məclisdə bə'zi adamlar sadəcə sui-istifadə etməyə çalışırdılar. Ancaq mən Bakıya qayıdanda nəqliyyatda qiymətlərin qaldırıldığından xəbər tutan kimi, icra hakimiyyətinin başçısı Rəfael Allahverdiyevə göstəriş verdim ki, gediş haqqını dəyişdirsin. O qiymətlər elə həmin axşam da dəyişdirildi. Mən aeroportdan şəhərə gələn kimi tapşırıdım ki, bu xəbər təcili olaraq televiziya ilə verilsin. Belə də oldu və dediyim kimi, nəqliyyatda qiymətlər dəyişdirildi.

Mən bununla, onu demək istəyirəm ki, bu gün görülməyən bir tədbir, yaxud qəbul edilən bir qərar sabah, ola bilsin, əl verməsin, buna görə də onları dəyişdirmək mümkündür. Siz indi Təhsil qanunu haqqında danışdıq. Bu qanun, gərək ki, iki il bundan əvvəl qəbul edilmişdir. Kimsə qanuna dəyişikliklər etmək istəmişdir. Amma bu, e'tirazla qarşılanmışdır. Kimsə hesab edir ki, qanuna, ümumiyyətlə, dəyişiklik etmək olmaz. Məsələn, burada bir müəllim çıxış edib dedi ki, bəlkə fərman verib qanunu müvəqqəti olaraq dayandırasınız. Çünki hesab edir ki, qanunu sabit saxlamaq lazımdır. Bu da təbiidir. Ona görə ki, indi biz demokratik bir cəmiyyətdə yaşayırıq, hər kəs öz sözünü deyə bilər, hər kəs öz təklifini verə bilər. Lakin şübhəsiz ki, qəti qərar qəbul edilməsi dövlət orqanlarının səlahiyyətinə aiddir.

Mən belə başa düşdüm ki, burada bir neçə məsələni təcili olaraq həll etmək, bir neçə məsələnin isə üzərində işləmək lazımdır. Əvvəla, Maliyyə Nazirliyinin büdcə ilə əlaqədar təklifi, deyəsən, belədir ki, Təhsil qanununa görə, müəllimlərə nəzərdə tutulmuş güzəştlərin tətbiqi dayandırılсын. Maliyyə naziri də bunu büdcənin vəziyyəti ilə, ümumi maliyyə vəziyyətimizlə izah edir. Onu da günahlandırmaq istəmirəm. Mən Azərbaycanın da, Sovet İttifaqının da maliyyə nazirlərini görmüşəm. Maliyyə nazirinin vəzifəsi ondan ibarətdir ki, gərək maliyyəni həmişə sıxsın, həmişə çalışsın ki, maliyyə vəziyyəti möhkəm

olsun. Ona görə mən də bir dövlət başçısı kimi onu təqsirləndirmərəm. Amma sizin təkliflərinizi nəzərə alaraq hesab edirəm ki, maliyyə naziri öz təklifini geri götürməlidir. Yə'ni qanunda müəllimlər üçün nəzərdə tutulmuş güzəştlər yanvarın 1-dən tətbiq olunmalıdır və müəllimlər bu güzəştlərdən istifadə etməlidirlər. Zənnimcə, bu, qaldırılan məsələlərdən biri idi və həll olundu. Elədimi?

İkinci məsələ müəllimlər üçün dərs yükü məsələsidir. Siz ona görə ki, stavka deyirsiniz. Bu məsələ bir neçə gün öncə mənim yanımda müzakirə edilmişdir. Təhsil naziri Lidiya Rəsulova məsələ qaldırmışdır ki, Təhsil qanununda dəyişiklik etmək lazımdır. İndi, görürsünüz mü, iki il bundan qabaq qəbul olunmuş qanunun bir tərəfi sizin üçün xeyirlidir. Maliyyə naziri də sizi bundan məhrum etmək istəyirdi. Siz də onun əleyhinə çıxırdınız. Amma dediyiniz o məhdudiyət məsələsi sizin üçün sərfəli deyildir. Bu gün üçün sərfəsizdir. Bir neçə gün öncə biz toplaşmış bir neçə iqtisadi məsələyə baxırdıq. Mən müəllimlərin maddi vəziyyəti məsələsinin də müzakirəsini təklif etdim. Onu da bilin ki, mən müəllimlərin vəziyyəti ilə heç də birinci dəfə deyildir ki, maraqlanırdım. Lidiya Rəsulova burada dedi ki, mən bu məsələni bir neçə dəfə müzakirə etmişəm. Lidiya Rəsulova öz təklifini irəli sürdü. Mən də respublika prokuroruna göstəriş verdim. Respublika prokuroru qanunun həmin hissəsini sizin indiki mənafeyinizə uyğun olaraq dəyişdirmək barədə təkliflə Milli Məclisə müraciət etdi. Siz bunu bilirsiniz. Bu gün mən bir daha deyirəm ki, qanunun həmin hissəsi dəyişdirilməlidir. O təklif mənim təşəbbüslə verilmişdir. Prokurora bunu mən tapşırırdım. Mən həmin məsələdən xəbərsiz idim. Bunu mənə müzakirə zamanı təhsil naziri Lidiya Rəsulova çatdırdı. Çərşənbə axşamı Milli Məclisin iclası olacaq və mən əminəm ki, Milli Məclis bu təklifi qəbul edəcəkdir. Bu məsələ də həll olunacaqdır.

Əlbəttə, bunlar bütün problemləri həll etmir. Mən bu görüşə bir az gecikdim. Ona görə ki, bizim rəhbər işçiləri yanıma çağırmaq məsləhətləşirdim. Mən onlarla təxminən saat yarım məsləhətləşdim ki, daha nə etmək olar, nə kimi imkanlarımız var? Mən elə insan deyiləm ki, gəlib deyəm: bunu hökriyə belə et, onu da belə. Mənimlə işləyən adamlar bilirlər ki, mən hər şeyi qanun çərçivəsində, imkan daxilində nəzərdən

keçirir, məsləhətə qərar qəbul edirəm. Yığışub uşaqların məktəbdə yemək məsələsi, dərs ləvazimatı, aztəminatlı ailələrdən olan uşaqlara kömək göstərilməsi və bir sıra digər məsələlər barəsində söhbət etdik. Məsləhətləşdik. Bütün bu məsələlərə əlaqədar belə qərara gəldim və Maliyyə Nazirliyinə göstəriş verdim ki, məktəb problemlərinin, uşaqların və müəllimlərin məsələlərinin həlli üçün indiki müzakirə olunan büdcədə 35 milyard manat əlavə vəsait tapsın. Bu 35 milyard manatın hansı məqsədlər üçün xərclənməsi barədə Təhsil Nazirliyi, Müəllimlər Şurası, Maliyyə Nazirliyi öz təkliflərini versinlər və biz həmin vəsaiti yaxın müddətdə məktəblərin, müəllimlərin, tələbələrin maddi vəziyyətini yaxşılaşdırmağa yönəldək. Bu da indiki görüşlə əlaqədar bir qərardır. Qaldı müəllimlərin məvacibinin verilməsinə, onu Milli Bankın prezidentindən öyrənərik. Deyin görüm, onların məvacibi vaxtılı-vaxtında verilmə? Deyə bilərsinizmi, hansı ay verilib, hansı ay yox?

Mən sizə tapşırıram, başqa sahələrdə təmin olunmalıdır, amma həm şəhərlərdə, həm də kəndlərdə müəllimlərin dekabr və yanvar ayları üçün məvacibləri təcili surətdə bir həftənin içində ödənilməlidir. Aydınımı? Bir həftənin içində ödəyib, mənə şəxsən məlumat verməlisiniz.

İşğal olunmuş ərazilərdən qaçqın düşən müəllimlərin, habelə onların yerləşdirildiyi məktəblərin vəziyyətinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Ona görə də maliyyə nazirinə, Milli Bankın prezidentinə, təhsil nazirinə tapşırıram ki, məsələyə birlikdə baxsınlar, həmin müəllimlərin məvaciblərinin ödənilməsi gecikdirilsə, belə hallar aradan qaldırılsın, onların maddi vəziyyətini müəyyən səviyyədə saxlamaq üçün əlavə nə kimi tədbirlər lazımdırsa, həyata keçirilsin. Şübhəsiz ki, bunların hamısına Nazirlər Kabineti nəzarət etməlidir. Fuad Quliyev, Səməd Sadıqov, Elçin Əfəndiyev bu məsələləri nəzarət altında saxlamalıdırlar. Prezident Aparatından Fatma xanım Abdullazadə bu işlərə ciddi nəzarət etməlidir. Xahiş edirəm bu məsələyə də baxın. Mən indiki konkret bir şey deyə bilmərəm. Amma eşitdiyimə görə, həmin məktəblərin təminatında da çox gərginlik var, müəllimlərin məvacibləri də gecikdirilir. Xahiş edirəm bunu da nəzərə alın.

Sizin bu çıxışlarınızı, fikirlərinizi dinləyərkən mən belə qənaətə gəldim ki, əlavə tədbirlər görmək lazımdır. Fikirləşirəm ki, bəlkə biz Təhsil Fondu yaradaq. Siz bu təklifə necə baxırsınız?

Yerdən səslər: Təhsil Nazirliyinə Firudin Cəlilov rəhbərlik edərkən belə bir fond var idi.

Heydər Əliyev: İndi nə təhsil naziri Firudin Cəlilovdur, nə də Təhsil Fondu var. Belə hesab edirəm ki, keçmişdə nə olubsa, kim nə edibsə, bunlar bir kənara qalsın. Biz Təhsil Fondu yaratmalıyıq. Fikir-ləşməliyik ki, bu fonda haradan vəsait toplayaq və vəsaiti nəyə sərf edək? Çıxış edənlərdən kimsə dedi ki, kommersiya strukturlarının gəlirindən 0,1 faiz ayrılıb məktəb üçün yönəldilsin. Ola bilsin ki, bu təklifdə də müəyyən bir əsas vardır. Amma məsələ tək bundan ibarət deyildir. Təhsil Fonduna müxtəlif mənbələrdən vəsait yönəltmək olar. Təhsilimizin problemlərini, çətinliklərini aradan qaldırmaq üçün dövlət büdcəsinin vəsaiti ilə yanaşı, Təhsil Fondunun vəsaitindən də istifadə etmək olar. Necə bilirsiniz? Yaxşısı olar? Onda mən Ramiz Mehdiyevə, Fatma Abdullazadəyə, Elçin Əfəndiyevə tapşırıram ki, Təhsil Fondu yaratmaq üçün təcili surətdə mənim fərmanımı hazırlasınlar. Bəri başdan deyirəm, sərəncam verirəm ki, bu fonda Prezident Fondundan 10 milyard manat köçürülsün. 10 milyard manat!

Hesab edirəm ki, biz Təhsil Fondunu lazımi səviyyədə təşkil edə bilsək, onun başqa mənbələrdən maliyyələşdirilməsini təmin etsək, onda bu fondun geniş imkanları olar və o, təhsilin, məktəbin, müəllimlərin çətinliklərinin aradan qaldırılmasında bir vasitəyə çevrilər. Mən bu qərarı qəbul etdim və indi sadəcə olaraq fərmanı hazırlayıb mənə vermək lazımdır. Təhsil Fondunun hüquqi cəhətlərini işləməyi Şahin Əliyevə tapşırıram. Buna baxmayaraq, mən bu fondun əsasını qoyaraq 10 milyard manat ayırıram. Burada çıxış edənlər təklif verdilər ki, keçmişdəki kimi, yenə də yerli hakimiyyət orqanları məktəblərə, uşaq baxçalarına və digər uşaq tərbiyə ocaqlarına qayğı göstərsinlər, lazımi işlər görsünlər. Zənnimcə, bu da məqsədəuyğun təklifdir. Təhsil Fondu haqqında mənim fərmanında belə bir bənd də ola bilər ki, şəhər və rayon icra hakimiyyəti orqanlarına bu barədə tapşırıq verilsin. Amma

bunu fərmanda rəsmiləşdirmək lazımdır. Qoy onlar kömək etsinlər. Şübhəsiz ki, icra hakimiyyəti orqanları da büdcə hesabına yaşayırlar. Amma hər bir rayonun, hər bir şəhərin ərazisində geniş imkanlar var. Özəl sektor da imkanlara malikdir. Bu imkanlardan istifadə etməklə təhsil ocaqlarının bəzi çətin problemlərini aradan qaldırmaq mümkündür. Ona görə, görə bu işdə də bir sistem yaradaq. Məncə, bu da vacibdir. Mən bu qərarları qəbul etdim və düşünürəm ki, bunların hamısı qəbul olunduğu andan həyata keçirilə bilər. İndi iş sizdən, yəni Nazirlər Kabinetindən, Prezident Aparatından, Təhsil Nazirliyindən, Müəllimlər Şurasından, müəllimlərdən və ictimaiyyətdən asılıdır. Bir tərəfdən çalışmalısınız ki, mənim qəbul etdiyim bu qərarlar təcili olaraq həyata keçirilsin və onlardan səmərəli istifadə edilsin. Digər tərəfdən isə, bizim bu görüşümüzə istifadə edərək, ictimaiyyətin diqqətini bir daha məktəbə, müəllim həyatına, tələbənin həyatına qayğının artırılmasına cəlb etmək lazımdır. Hesab edirəm ki, bizim səsəməz səs verəcəklər və məktəb, müəllim, indiyədək olduğu kimi, bundan sonra da həm dövlətin, həm də ictimaiyyətin diqqət mərkəzində, qayğısı altında olacaqdır. Əminəm ki, biz bu çətinliklərdən çıxacağıq.

Dövlətçiliyimiz haqqında, mənim fəaliyyətim haqqında bu gün burada dediyiniz sözlərə görə minnətdaram və bildirmək istəyirəm ki, mənim bütün fəaliyyətim yalnız və yalnız Azərbaycan xalqını bu ağır vəziyyətdən çıxarmağa həsr olunmuşdur və bundan sonra da buna həsr ediləcəkdir. Həyatda mənim məqsədim, əməlim ancaq bundan ibarətdir və bu sahədə bütün cəmiyyətimizin, bütün xalqın həmrəy olmasını arzuladığımı bir daha bildirirəm və xalqımızı, cəmiyyətimizi bu həmrəyliyə dəvət edirəm. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bu sahədəki fəaliyyətimdə müəllimlərə, təhsil sahəsinin bütün işçilərinə belə bağlaya bilərəm. onlar dövlətçiliyimizin dayağı olacaqlar.

Sağ olun, gələn görüşlərdə!

GƏNC İSTE'DADLARA DÖVLƏT QAYÇISI GÜCLƏNDİRİLMƏLİDİR

*(Ü.Hacıbəyov adına Bakı Musiqi Akademiyasında
beynəlxalq müsabiqə qalibləri ilə görüşdə çıxışı;
8 aprel 1995-ci il)*

Öncə mən bizim gənc istə'dadları təbrik edirəm. Çox sevindirici haldır ki, Azərbaycanın böyük tarixə malik olan incəsənəti, musiqi sənəti hər il yeni istə'dadlar yetişdirir. Bu, xalqımızın mədəniyyətinin, incəsənətinin zənginliyini nümayiş etdirir. Eyni zamanda, xalqımızın içində böyük fitri istə'dadlı insanların daim olmasını, yaşamasını göstərir.

Bilirsiniz, xalq bir çox xüsusiyyətləri ilə tanınır, sayılır və dünya xalqları içərisində fərqlənir. Bu xüsusiyyətlərdən ən yüksəyi, ən böyüyü mədəniyyətdir. Yüksək mədəniyyətə malik olan xalq həmişə irəli gedəcək, həmişə yaşayacaq, həmişə inkişaf edəcəkdir. Mədəniyyət bir tərəfdən bəşəriyyətin topladığı ən yaxşı nümunələrlə xalqları zənginləşdirir və onların mədəniyyəti bu yolla inkişaf edir. Amma bundan əvvəl, bundan əsas xalqın, millətin içində fitri istə'dadların olmasıdır. Bizim böyük və dahi şairlərimiz, yazıçılarımız, mütəfəkkir adamlarımız, dünya mədəniyyətini zənginləşdirmiş insanlar – Nizami Gəncəvi, Füzuli, onlardan sonra gələnlər xalqımızın öz kökü, geni ilə böyük mədəniyyətə malik olduğunu sübut edir.

XX əsrdə mədəniyyətimiz yeni bir inkişaf mərhələsi keçmişdir. Xüsusən incəsənətimizin böyük bir sahəsi olan musiqidə professional musiqi yaranmışdır. Bu sahədə də, şübhəsiz ki, dünya miqyasında yüksək zirvələrə çatmış professional musiqi nümunələrindən istifadə edən, eyni zamanda, fitri istə'dada malik olan şəxsiyyətlərimiz tərəfindən böyük bir məktəb yaranmışdır. Əsasını mərhum Üzeyir Hacıbəyovun qoyduğu böyük bir məktəb əsrin əvvəlində yaranmışdır. İndi, XX əsrin axırlarında biz bu məktəbin nə qədər böyük yol keçdiyini, eyni zamanda, xalqımız üçün nə qədər faydalı olduğunu, onun hörmətini, şərəfini nə qədər yüksəklərə qaldırdığını və xalqımızın ümumi mədəniyyətinə necə böyük tə'sir etdiyini görürük və bunun şahidiyik.

Bu dövrdə Azərbaycanda incəsənət sahəsində böyük şəxsiyyətlər – bəstəkarlar, ifaçılar, müğənnilər yetişmişdir. Onların adları məşhurdur və bizim tariximizə yazılmışdır. Həyatdan gedənlər də bizim üçün əzizdir və bu gün yaşayanlar da xalqımızın, cəmiyyətimizin hörməti və qayğısı ilə əhatə olunmuşdur. Ancaq bu gün məni çox sevindirən odur ki, bizim bu böyük mədəniyyət yolumuz davam etdirilir və yeni-yeni gənc istə'dadlar meydana çıxır. Doğrudur, son illər xalqımız, respublikamız ağır vəziyyətdədir. Yeddi ildir ki, müharibə şəraitində yaşayır və yaradır. Cəmiyyətdə böyük ictimai-siyasi proseslər, dəyişikliklər gedir. Belə bir vaxtda mədəniyyətə bə'zən diqqət də azalır. İnsanların əksəriyyəti ancaq özlərini dolandırmağa çalışır, mədəniyyətə bə'zən o qədər də fikir verilmir. Ancaq belə bir dövrdə də mədəniyyətimizin, incəsənətimizin durmadan inkişaf etməsi və bunun nəticəsi olaraq gənc istə'dadların meydana çıxması çox sevindirici haldır.

Bilirsiniz ki, mən uzun müddət respublikadan kənarı idim. 1982-ci ildən sonra respublikada gedən prosesləri, şübhəsiz ki, izləyirdim, uzaqdan da olsa görürdüm. Ancaq buraya dönəndən sonra, xüsusən Vətənimizin, torpağımızın müdafiəsi ilə məşğul olduğumuz dövrdə, respublikamızda ictimai-siyasi proseslərin gərgin olduğu bir vəziyyətdə mən vaxtaşırı mədəniyyətimizdə, incəsənətimizdə gənc istə'dadları görərək həddindən artıq sevinirəm və bir daha özüm-özümə deyirəm ki, doğrudan da, xalqımız ən ağır vəziyyətdə də mədəniyyəti, incəsənəti unutmayacaq və nə qədər çətin şəraitdə yaşasa da, bə'zən qarın altından boylanacaq kimi, asfaltın altından özünə yol tapıb çıxan ot kimi cücərəcək, meydana çıxacaqlar. Bax, bu istə'dadlar da bizim indiki çətin dövrümüzdə, bu ağır iqtisadi şəraitdə meydana çıxırlar. Bu özü çox səciyyəvidir, çox sevindiricidir. Ona görə, mən sizi təbrik edirəm və hamınıza uğurlu yollar arzulayıram.

Bu gün sizin ifanızda incəsənət, musiqi nümunələri çox yüksək professional səviyyəni nümayiş etdirir. Bizim musiqimiz – xalq musiqisi, folklor musiqisi çox rəngarəngdir, çox zəngindir. Elə hər bir kənddə yaşayan adam da atadan-babadan qalmış mahnıları oxuyur. Biri yaxşı ifa edir, biri nisbətən zəif, ancaq bu folklor musiqisi, xalq musiqisi

daim yaşayır. Amma həm ifa, həm də qavramaq, dərk etmək baxımından mürokkəb olan professional musiqi nümunələrini yaratmaq, şübhəsiz ki, bundan çox fərqlidir və bu da bizim üçün daha qiymətlidir. Biz Azərbaycanda professional musiqini inkişaf etdirməliyik. Bunun üçün böyük əsas vardır. Dediym kimi, böyük bəstəkarlarımızın, musiqiçilərimizin, ifaçılarımızın qoyduğu irs böyük əsasdır. Bununla yanaşı, bu gün bizim böyük məktəbimiz var. Bu məktəb yeni-yeni istedadları cəlb etməklə onları tərbiyə edib həyata gətirəcəkdir. Bizim böyük istedadlarımız vardır. Buradakı gənclərə baxanda mən sevinirəm. Cavan qızlar, oğlanlar həm zərif, həm incə, həm də, eyni zamanda, olduqca istedadlıdır. Bu, çox gözəl haldır. Sizi təbrik edirəm və bu gün mənə buraya dəvət etdiyinizə görə, təşəkkür edirəm. Ümidvaram ki, bizim musiqimiz daha da inkişaf edəcəkdir. Əmin ola bilərsiniz ki, dövlət var qüvvəsi ilə çalışacaqdır ki, sizin kimi istedadlı adamların inkişaf etməsi üçün yollar açılsın və qarşınızda duran çətinliklər aradan götürülsün.

Şübhəsiz ki, istedad qayğı istəyir. Qayğı olmayanda istedad bəzən özünə yol tapa bilmir, yaxud da ki, onun inkişaf yolu çətin olur. Bilin ki, indi həyatımız nə qədər çətin olsa, dövlət işləri başımızı nə qədər çox qarışdırsa da, biz istedatlara daim qayğı göstərəcəyik. Buna əmin ola bilərsiniz.

Mən Fərhad Bədəlbəyliyə baxıram. 25 il bundan öncə Fərhad Bədəlbəyli gənc bir pianoçu idi, gəlib konsertlərdə musiqi ifa edirdi. Şübhəsiz ki, fitri istedadı onu getirib o dərəcəyə çatdırmışdı. Ancaq o vaxt sizin kimi gənc bir pianoçu idi. Onun yetişməsində rəhmətlik Niyazinin xidmətləri çoxdur. Mənim xatirimdədir, 70-ci ilin əvvəllərində ilk dəfə böyük simfonik konsertlərdə Niyazi Fərhadı təqdim etdi və gördü ki, Fərhad aybaay, ilbəil, hər yeni görüşdə inkişaf elədi, daha da yüksəldi, öz ixtisasını artıraraq, nəhayət, böyük yola çıxdı. Bunlar hamısı şəxsən mənim gözümdən qabağında baş vermişdir. Fərhad da, yəqin unutmayıb ki, onun inkişafı üçün biz nə qədər qayğı göstərdik. Nə üçün? Çünki mən gördüm ki, belə bir istedad meydana çıxmışdır. Ona kömək etmək, qayğı göstərmək, irəli çəkmək lazımdır və onun

yolu geniş açılsa, o öz istə'dadını daha da parlaq göstərə biləcəkdir. İndi sən xatırladın ki, 72-ci ildə sənə ilk dəfə əməkdar artist adı verdik. Bu, şübhəsiz ki, o vaxt bizim Azərbaycanda incəsənət sahəsində böyük ad idi. Amma Fərhad bunu çox gənc ikən aldı. Bilmirəm neçə yaşın vardı sənin?

Fərhad Bədəlbəyli: İyirmi dörd.

Heydər Əliyev: Hə, iyirmi dörd yaşında əməkdar artist adı aldı. On dan sonra da hər il görüşlərimiz davam edirdi. Atası rəhmətlik Şəmsi Bədəlbəyli ilə də mənim dostluq əlaqəm vardı. O, uzun müddət bizim Teatr Cəmiyyətinin sədri idi. Ümumiyyətlə, teatrın inkişafında, Teatr Cəmiyyətinin fəaliyyətində çox böyük xidmətləri olmuşdur. Şübhəsiz ki, həm incəsənət ustası kimi, həm rejissor kimi, həm teatrımızın böyük bir xadimi kimi, eyni zamanda, Teatr Cəmiyyətinin sədri kimi son vaxtlara qədər böyük işlər görürdü. Xatirimdədir, bir vaxt Sovetlər İttifaqında «Drujba narodov» teatrı yaranmışdı. Şəmsi Bədəlbəyli cürbəcür şəhərlərin, ölkələrin, respublikaların yüksək səviyyəli teatrlarını dəvət edib buraya gətirirdi. Moskvadan da, Leninqraddan da, Gürcüstandan da, hətta indi bizim üçün düşmən olan Ermənistandan da bura teatrlar gəlir, tamaşalar göstərirdilər. Bunlar hamısı xatirimdədir.

Ancaq mən Fərhad Bədəlbəylinin yaradıcılıq yolunu yadıma salıram və o da xatirimdədir ki, bizim büro iclasında yenə də bir qrup incəsənət xadiminə ad verirdik. O vaxtlar mən təklif elədim Fərhadı xalq artisti adı verilsin. Neçənci il idi?

Fərhad Bədəlbəyli: 78-də.

Heydər Əliyev: Bəli, 78-ci ildə. Təklif elədim ki, ona xalq artisti adı versinlər. Bizim bə'zi yoldaşlar, şübhəsiz ki, Fərhadın istə'dadını qiymətləndirməklə bərabər, mənə dedilər ki, çox cavandır, o biri adı da tez vermisiniz, bunu da tez verirsiniz, ola bilər, onu kortsam. Əlbəttə, bə'ziləri bunu pis fikirlə yox, xeyirxahlıqla deyirdilər. Mən onları dinlədim, dedim eybi yoxdur, mən belə güman edirəm ki, əksinə, bu ad onu özünə daha da tələbkar olmağa məcbur edəcəkdir. 78-ci ildə o adı verdik. İndi bax, onun həyat yolu göz qabağındadır. Sizin üçün də öməkdir. Bə'zən tarixdə də belə olmuşdur: böyük istə'dadlar meydana

çıxmış, amma qısa bir müddətdə sönmüşlər. Ona görə yox ki, onların istə'dadı birdən yox olmuşdur. Yox, ona görə ki, bə'zi səbəblərdən onlar o yolu düz seçməmiş və bu yolla inamla gedə bilməmişlər.

Ona görə də mən demək istəyirdim ki, bu gün sizin həyatınızda yeni bir mərhələ başlanır. Adlar alınmış, qalib gəlmisiniz, məşhurlaşmışsınız. İstərdim ki, bununla kifayətlənməyösiniz. Öz üzörünüzdə çox çalışsınız, işləyösiniz. Mənə belə gəlir ki, sizin hər biriniz böyük yaradıcılıq yolu ilə gedəcəksiniz. Hər birinizin böyük gələcəyiniz var. Mən buna ümid bəsləyirəm, mən bunu arzu edirəm.

Burada Fərhad dedi ki, biz incəsənət adamıyıq, siyasətə qarışmırıq. O, bunu o qədər də düz demədi. O, özü siyasətə qarışır, cürbəcür təşkilatlarda iştirak edir. Bə'zində sədr, bə'zində müavin, bə'zində isə üzvdür. Demək istəyirəm ki, heç bir vətəndaş ictimai-siyasi həyata biganə qalmamalıdır. Bir var dövlət işi ilə məşğul olan adamlar, bir var siyasətlə məşğul olan adamlar, bir də var vətəndaş. Adı vətəndaş da əgər həqiqətən vətəndaşdırsa, Vətənin övladıdırsa, demək, öz Vətəninə, burada gedən proseslərə, dövlətinə biganə qala bilməz.

İndi Azərbaycan dövləti çox ağır sınaq dövrü keçirir. Üç ildən bir az artıqdır ki, müstəqillik əldə etmişik. Biz müstəqil dövlətik. Yeni dövlət qururuq, irəliyə gedirik. Keçdiyimiz yollar sizin bu yaradıcılıq yollarınızdan bilirsiniz nə qədər ağırdır, nə qədər çətinidir?! Çox çətin-dir. Bu müstəqillik yolu qədər çətin yol yoxdur. Kim belə hesab edirsə ki, biz müstəqilliyi ə'lan etdik, deməli, hər şey qurtardı, – belə deyil. Bizim müstəqilliyimizi xaricdən də boğmaq istəyənlər var, daxildən də təxribat etmək istəyənlər var.

Son illərdə Azərbaycanda gedən ictimai-siyasi proseslər bunu sübut edir. Bunlar hamısı göz qabağındadır və heç bir vətəndaş, o cümlədən, mədəniyyət işçiləri, mədəniyyət xadimləri və incəsənət sahəsində çalışan vətəndaşlar bu işlərə biganə qala bilməzlər. Buna necə biganə qala bilərsiniz ki, əgər sabah bu müstəqil dövlət dağılsa, siz nə olacaqsınız, başınıza nə iş gələcəkdir?

Bu son hadisələr ilə əlaqədar mənə danışrlar ki, çox yerlərdə, bütün kollektivlərdə muzakirələr gedir, insanlar öz fikrini bildirirlər,

müraciətlər qəbul edirlər. Yaxın günlərdə mədəniyyət xadimlərinin böyük bir toplanışı keçirilmişdir. Orada bəstəkarlar da, teatr xadimləri də, yazıçılar da olmuşlar. Hətta televiziya da bir balaca göstərdilər. Mənə danışdılar və mən bunu çox tutarlı bir söz kimi qəbul etdim. Bizim çox dəyərlı bir şairimiz var – Qabil, çox orijinal bir adamdır, durub deyib ki, ay camaat, gəlin bir dəqiqə təsəvvür ələyə ki, Rövşən Cavadov və onun ətrafında olan cinayətkar OMON adamları gəldilər bu dövləti dağıtdılar, gəlib girdilər bu teatra, gəlib girdilər bu Yazıçılar Birliyinə, elə təsəvvür ələyin ki, bu cinayətkarlar, bu vəhşilər gəlib girdilər konservatoriyaya. Neyləyəcəkdiniz? Bu, Qabil İmamverdiyevin sözüdür. Çox orijinal olduğuna görə mən bunu təkrar edirəm.

Doğrudan da, belədir. Bu adamlar nə mədəniyyət anlayırdılar, nə incəsənət, nə insanlıq. Onlar ancaq cinayətkarlıqla məşğul idilər və cinayət yolu ilə də gəlib dövləti çevirmək istəyirdilər. İndi tutaq ki, dövləti devirdilər, kimi isə öldürdülər, nəyi isə dağıtdılar. Bu bir tərəfə. Axı, bu xalq var, cəmiyyət var, yüz illərlə toplanmış mədəniyyət, incəsənət sərvətlərimiz var, bu insanlar var, yeni-yeni addım atan, parlaq gələcəyi olan bu gənc qızlar, oğlanlar var. Bunlar gəlib burada fortepiano və ya skripka çalır. Birdən kimsə avtomat əlində gəlib vurdu dağıtdı. Neyləyəcəksən?

Ona görə də siz bilməlisiniz ki, biz bu cür cinayətkarların qarşısını alarkən, dövləti qoruyarkən hər bir vətəndaşı qoruyuruq, sizləri qoruyuruq. Hər birinizi bu bəlalardan qoruyuruq. Ona görə də bu işlərə biganə qalmaq olmaz. İncəsənətlə məşğul olun, mədəniyyətlə də məşğul olun, əsərlər də yazın, ifaçılıq işini də inkişaf etdirin. Ancaq həyatda heç nəyə biganə olmayın. Həyatınızın hər bir sahəsi sizin üçün doğma olmalıdır. Bu belədir və belə də olacaqdır.

Bax, bu son vaxtlar bir dəfə 93-cü ilin iyun ayında dövlət çevrilişi oldu, biz vətəndaş müharibəsinin qarşısını aldıq, Azərbaycanı böyük bir bəladan qurtardıq. Azərbaycan parçalanmışdı, qan tökülmüşdü. Keçən ilin oktyabr ayında da, bu ilin mart ayında da yenə dövlət çevrilişinin qarşısını aldıq. Qan töküldü. İnsanlar həlak oldu.

Mən bu gün fərman imzaladım. Fərqlənmiş adamları mükafatlandırdım. Bizim ordumuzun 27 gənc zabiti, əsgəri həlak olmuşdu? Mən onlara Milli Qəhrəman adı verdim. Onlar bir gecənin içində həlak oldular. Nə üçün? Bu 18–22 yaşlı gənclərin qarşıda nə qədər böyük həyat yolu var idi. Amma həlak oldular. Doğrudur, onların ölümü şərəfli ölümdür, çünki Vətən yolunda, Azərbaycanın müstəqil dövlətçiliyini qoruyarkən şəhid olmuşlar. Ancaq bir var ki, bizə hücum edən erməni işğalçılarına qarşı biz müharibə aparıb, Vətənimizi qoruyuruq. Ermənilər bizim torpaqlarımıza sahib olmaq istəyir, Azərbaycanı dağıtmaq istəyir. Biz müharibə aparırıq. Orada həlak olmaq, aydındır ki, vətəni qorumaq, şəhid olmaq deməkdir. Amma kimsə gəlib öz Vətəninin, dövlətinin içində, öz şəxsi iddialarına, şəxsi məqsədlərinə, cinayətkar məqsədlərinə görə qan töksün və bir belə adam şəhid olsun, – bunlar, bilirsiniz, çox ürək ağrıdır, çox incidir.

Təəssüf ki, biz həyatımızda bax, belə çətinliklərlə rastlaşırıq. Amma mən sizi əmin etmək istəyirəm ki, bizim dövlətimiz indi o qədər güclüdür və xalq tərəfindən o qədər müdafiə olunur ki, dövlətçiliyimizə qarşı hər bir qəsdin qarşısı alınacaqdır. Ancaq mən heç istəməzdim ki, belə qəsdlər olsun. Çünki belə qəsdlər faciəli hadisələrə, insan tələfatına gətirib çıxarır. Şübhəsiz ki, qəsd edən adamlardan da həlak olanlar var. Onların da atası var, anası var, qohum-əqrəbası var. Onlar da bizim vətəndaşlardır. Ancaq onları o cinayətkar yola salanlar var. Bu yolla gedənlərinə, şübhəsiz, aqibəti belə olmalı idi, belə də olacaqdır.

Bu hadisələrdən sonra həmin cinayətkarlar, şübhəsiz ki, həbs olunmuşlar. Ancaq mən dünən baş prokurora göstəriş verdim ki, bu məsələyə çox ciddi yanaşsın. O adamlar ki, doğrudan da, cinayət ediblər, – onlar cəzalanmalıdırlar, cəzasını almalıdırlar. Amma elə adamlar var ki, ola bilər, yolunu azmış, yanlışmış, yaxud da təsadüfən gəlib cinayətkarların tə'siri altına düşmüşlər. Şübhəsiz ki, onlara münasibət başqa cür olmalıdır. Yə'ni mən istəyirəm deyəm ki, bu cinayətkarlar nə qədər ağır cinayət etmiş olsalar da, onların haqqında qəbul ediləcək qərarlar tam ədalətli olacaqdır və ədalətli də olmalıdır. Birinci növbədə, qatı cinayətkarlar cəzalanacaq və cəzalandırılmalıdırlar.

Bunları sizə, bizim gənc istedadlara deməkdə məqsədim ondan ibarətdir ki, arxayın olun. Hər bir vətəndaşın hüququ, həyatı qorunur və biz çalışacağıq ki, dövlətimizi də, cəmiyyətimizi də, hər bir vətəndaşı da, onun hüququnu da qoruyaq. Kim bizim dövlətçiliyimizə, vətəndaşların hüququna, insanlara qəsd edəcəksə, biz onlara qarşı amansız olmuşuq və şübhəsiz ki, bundan sonra da amansız olacağıq.

Ancaq mən söhbətimi yenə də incəsənət mövzusu ilə bitirmək istəyirdim. Çox seviniyəm ki, bu gün bu gənclərlə bərabər, bizim dostumuz Tofiq Quliyev də burada göstərdi ki, o yenə də gəncdir. Çünki onun ifa etdiyi musiqi mənə elə gəlir ki, sizinkindən heç geri qalmadı.

Fərhad Bədəlbəyli: Yox, bizdən yaxşı oldu.

Heydər Əliyev: Siz hələ görək o səviyyəyə çatasınız. Bu göstərir ki, bizim nəsilər estafeti, öz təcrübəsini, biliyini gənclərə verir, amma özü də yerində durmur. İrəliləyir. Tofiq də inkişaf edir, irəliləyir. Fərhad da baxmayaraq ki, bu gün özünü başqalarına nisbətən ağısaqqal hesab edir, ona mən gənc vaxtında görəndə bir uşaq kimi baxırdım. Amma indi böyük bir kişidir. Bax, bu yaradıcılıq yolu gənclər üçün örnəkdir və güman edirəm ki, bütün bu müsbət təcrübələrdən siz faydalanacaqsınız. Hamınıza yeni-yeni uğurlar arzulayıram. Cəsarətli, xoşbəxtlik arzu edirəm. Sağ olun!

UŞAQLAR BİZİM SEVİNCİMİZ, HƏYATIMIZIN MƏNASI, GƏLƏCƏYİMİZDİR

*(Bakı uşaq evlərində və internat məktəblərində
tərbiyə alan uşaqların Yeni il şənliyində çıxışı; 31 dekabr 1995-ci il)*

Əziz balalar!

Sizin hamınızı özümüzlə gələn Yeni il, 1996-cı il münasibətilə təbrik edir, sizə cəsarətli arzularıram. Bu gün sizi belə gözəl əhvali-ruhiyyəyə görəndə, gözəl özfaaliyyət yaradıcılığımızı görəndə, əl işlərinizi, çəkdiyiniz şəkilləri görəndə, düzəldiyiniz oyuncaqları görəndə həddindən artıq sevindim. Bizim balalarımızı istedadlıdır, çox böyük həvəslə yaşayırlar. Bu, bizim fəxrimizdir. Sizi bu gün belə mühtədə, bu gözəl şərəfdə görəndə, bir el sözü var, – ürəyim dağa dönür. Məni nə qədər sevindirdiniz. Bu günlərdə bəlkə də məni ən çox sevindirən sizinlə görüşməyimdirdir.

Ümumiyyətlə, uşaqları görəndə hər bir yaşlı insan, ata-ana, valideyn sevindir. Çünki uşaqlar bizim sevincimizdir, həyatımızın mənasıdır, uşaqlar bizim gələcəyimizdir. Uşaqlar həyatımızı şənkləndirən, bəzəyən, gözəlləşdirən doğma övladlarımızdır. Hər bir insan üçün dünyada uşaqdan istekli bir şey ola bilməz. Mən də həyatımda daim uşaqları sevmişəm, öz balalarımı da sevirəm. Amma sizin hamınız mənim balasımsınız. Sizi öz balam kimi sevirəm və sizi öz balam hesab edirəm.

Siz burada dəfələrlə mənə müraciət edərək «Heydər baba» dediniz. Mən bununla fəxr edirəm. Mənim, deməli, Azərbaycan dövlətinin bu qədər gözəl övladları var və onlar üç yaşında, dörd, beş, altı yaşında belə istedadlı malikdirlər. O şerhləri ki, siz deyirsiniz, gənclərin də çoxu deyə bilməz. Siz ki, belə gözəl rəqs edirsiniz, bunu çoxları edə bilməz. O mahnıları ki, siz oxuyursunuz, onları çoxları oxuya bilməz. Bu, sizin nə qədər istedadlı olduğunuzu göstərir və hər birinizin uşaq vaxtından özünü ifadə etmək iradəinizi göstərir.

Siz özünüzü ifadə edirsiniz, bu, çox sevindirici haldır. Mən bununla fəxr edirəm, seviniyəm və hamınızı bağrıma basıram, öpürəm. Hər biriniz mənim üçün əzizsiniz, doğmasımsınız. Bu uşaqlıq dövrünüzdə hər

birinizə şən, sağlam, firavan həyat arzulayıram. Çalışacağam əlimdən gələni edim ki, sizin həyatınız daim şən, xoşbəxt, firavan olsun.

Mən bu gün sizin tərbiyəçilərini, müəllimlərinizi, sizinlə məşğul olan, tərbiyə ocaqlarında fəaliyyət göstərən vətəndaşlarımızı təbrik edirəm. Görürəm ki, buradakı tərbiyəçilərin əksəriyyəti qadınlardır – cavan, gənc qadınlardır. Qadın uşağın dilini yaxşı bilir, bizdən də yaxşı bilir. Ona görə sizin müəllimlərinizi, tərbiyəçilərini, sizin tərbiyəinizlə, təhsilinizlə, öz fəaliyyəti yaradıcılığını meydana çıxarmaqla məşğul olanların hamısını Yeni il münasibətilə təbrik edir və bu xeyirxah işlərinə görə, uşaqlara ürəkdən, candan qayğı göstərdiklərinə görə, uşaqların daxilindəki istə'dadı üzə çıxarmaq üçün göstərdikləri sə'yələrə görə onlara təşəkkür edirəm. Çox sağ olun!

Bu gün sizə baxaraq on, on beş, iyirmi il sonrakı Azərbaycanı görürəm. Bizim nə qədər gözəl gələcəyimiz var. Azərbaycanın necə parlaq gələcəyi var, bizi nə qədər gözəl günlər gözləyir! Çünki Azərbaycanın gələcəyini təşkil edən sizin kimi istə'dadlı balalarımız var. Bu istə'dadlı balalar Azərbaycanın parlaq gələcəyini tə'min edəcəklər. Sizi bir daha təbrik edirəm. Balalarım! Sizi də, müəllimlərinizi, tərbiyəçilərini, valideynlərinizi, qohum-əqrəbanızı da təbrik edirəm. Bu işlərə rəhbərlik edən müvafiq təşkilatların başçılarını da təbrik edirəm. Bilirəm ki, Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti bu işdə xüsusi təşəbbüs göstərmiş, onları da təbrik edirəm. Bu işə qatılmış adamları və balalarımızın bu gün şən əhvali-ruhiyyə ilə Yeni ili qarşılamalarını təşkil edənlərin hamısını təbrik edir, öz təşəkkürümü bildirirəm. Sağ olun, sizin hər birinizi öpürəm, bağrına basıram, Yeni il münasibətilə hamınıza xoş arzularımı bildirirəm.

Mən sizə Yeni il hədiyyələri gətirmişəm. Bunları indi sizə paylayacağam. Sağ olun!

MÜSTƏQİL AZƏRBAYCANIN GƏLƏCƏYİ GƏNCLƏRDİR

(Azərbaycan Respublikası gənclərinin
Birinci forumunda nitqi; 2 fevral 1996-cı il)

Əziz gənclər, Azərbaycanın övladları, əziz balalar!

Sizi, müstəqil Azərbaycan Respublikası gənclərinin Birinci forumunu, bütün Azərbaycan gənclərini səmimi-qəlbədən salamlayıram. Sizə təhsilinizdə, bütün işlərinizdə və gələcək fəaliyyətinizdə uğurlar arzulayıram.

Müstəqil Azərbaycan Respublikası gənclərinin birinci forumu öz işini başa çatdırır və hesab edirəm ki, müvəffəqiyyətlə başa çatdırır. Bu gün səhərdən indiyə qədər bu salonda biz gəncləri dinləyirik. Bu sarayda bütün söz gənclərə verilibdir. Mən indi forumun işi sona çatarkən öz təəssüratlarımı sizə çatdırmaq istəyirəm. Həddindən artıq sevindiricidir ki, gənclər sərbəst, azad, müstəqil şəkildə öz fikirlərini ifadə edirlər, öz sözlərini deyirlər, öz problemlərindən danışirlar, xahişlərini edirlər, dərdlərini çatdırırlar.

Bildiyiniz kimi, keçmiş illərdə də Azərbaycanda gənclərin qurultayları, yığıncaqları olubdur, görüşləri, festivalları olubdur. Mən özüm də vaxtilə gənc olmuşam və belə görüşlərdə, toplantılarda iştirak etmişəm. Keçmişdə gənclərin fəaliyyətini və gənclik təşkilatlarının fəaliyyətini layiqincə qiymətləndirərək, mən qeyd etmək istəyirəm ki, bu gün bu sarayda tamamilə başqa bir ab-hava duyulur; sərbəstlik, azadlıq ab-havası. Gənclər, yenə də deyirəm, öz ürək sözlərini sərbəst, istədiyi kimi deyirlər. O formalizm, şamp, standart artıq aradan götürülməkdədir.

Bu, çox sevindiricidir. Sevindirici cəhət ondan ibarətdir ki, gənclər respublikamızın həyatının bu çətin dövründə, ağır dövründə həyata, gələcəyə çox nikbinliklə baxırlar, yaşamaq, yaratmaq əzmindədirlər, böyük problemlər haqqında düşünürlər, maraqlı problemlər irəli sürürlər.

Onların bir qisminin həllinin indi mümkün olmaması aydındır. ancaq iş burasında deyil, iş orasındadır ki, gənclər düşünürlər, gənclər fikirləşirlər, gələcək haqqında düşünürlər, təkliflər irəli sürürlər. Demək, həqiqətən, müstəqil Azərbaycanın gələcəyini düşünürlər. Burada olan bu mehriban münasibət və ruh yüksəkliyi də sevindiricidir.

Həyatımız çətin, ağırdır. Ancaq bu salonda olan əhvali-ruhiyyə, ruh yüksəkliyi bizim gənclərimizin əhvali-ruhiyyəsini əks etdirir. Bəli, bizim gənclərimizin təmtəraqlı söz deməyə haqları var və təmtəraqlı sözlər də deyilməlidir, çünki biz nə qədər inildəyəcəyik, nə qədər sızıldayacağıq, nə qədər bədbin-bədbin sözlərlə gənclərimizin beyninin zəhərlənməsinə yol verəcəyik? Bu salonda duyulan yüksək əhvali-ruhiyyə sevindiricidir və mən forumun işinin müvəffəqiyyətlə başa çatması münasibətilə sizi ürəkden təbrik edirəm.

Çıxışlarda gənclərin fəaliyyəti üçün, təhsili üçün, istəklərinin və arzularının yerinə yetirilməsi üçün bir çox təkliflər irəli sürüldü. Bu forumun çağırılması haqqında mənə müraciət olarkən mən bunu belə qəbul etdim, belə anladım ki, biz buraya respublikamızın indiki mərhələsində gənclərin vəzifələrini müəyyən etmək üçün, cəmiyyətdə, Azərbaycanda gəncliyinə qayğının, diqqətin artırılması sahəsində lazımı tədbirləri müəyyən etmək üçün toplaşmışıq. Mən belə düşünürəm.

Gənclər burada öz çıxışlarında, şübhəsiz ki, əsasən, onların fəaliyyəti üçün, yaşayışı üçün, gələcəyi üçün vacib olan problemlərin həll olunması barədə təkliflərini irəli sürdülər. Bu, təbii və çıxışların əksəriyyətindən belə hiss olundu ki, gənclərə kömək etmək üçün Azərbaycanın hakimiyyət orqanları, dövlət orqanları və bütün başqa təşkilatları bunları həll etməlidir. Bu çıxışlar, bu təkliflər əsaslıdır. Doğrudur, Masallı rayonundan olan, burada çıxış edən bir fermer, – yalnız o, çıxışları tənqid etdi ki, biz özümüz iş görməliyik və özümüz dövlətə, hökumətə kömək etməliyik. Ancaq qalan çıxışlar məhz qayğının artırılması ilə əlaqədardır və gənclərin problemlərinin dövlət orqanları tərəfindən, hakimiyyət orqanları tərəfindən və müvafiq təşkilatlar tərəfindən həll olunması ilə əlaqədardır. Mən deyə bilərəm ki, irəliyə sürülən təkliflər, qaldırılan məsələlər, problemlər həqiqətə

uyğundur və bunların heç birində qeyri-təbiiyyət yoxdur. Eyni zamanda, söhbət ondan getməlidir ki, bunların hamısının dərhal, yaxud indiki mərhələdə həyata keçirilməsi nə qədər realdır, nə qədər mümkündür.

Buna baxmayaraq, hesab edirəm ki, bizim vəzifəmiz, dövlət orqanlarının vəzifəsi, hakimiyyət orqanlarının vəzifəsi gənclərə diqqət artırmaq, gənclər probleminin həll olunması ilə bundan sonra daha da yaxından məşğul olmaq və irəliyə sürülən təkliflərin həyata keçirilməsi üçün çalışmaq, lazımı tədbirlər görməkdən ibarətdir.

Bu forum haqqında biz məsləhətləşərkən mən belə qərar qəbul etdim ki, gənclərlə yanaşı, foruma respublikanın hakimiyyət orqanlarının nümayəndələri – nazirlər, yerli icra orqanlarının başçıları və hakimiyyət orqanlarının başqa nümayəndələri də dəvət olunsun. Onlar buradadırlar. Bütün günü biz bir yerdəyik. Onların hamısı buraya ona görə dəvət olunub ki, gənclərin problemlərini bilavasitə eşidib, dinləyib, hiss edib, hərə öz imkanı daxilində bunların həll olunması üçün tədbirlər görsün. Bunu mən respublikanın hakimiyyət orqanları qarşısında konkret vəzifə kimi qoyuram. Nazirlər Kabineti, bütün nazirliklər, komitələr və digər hakimiyyət orqanları, yerli icra orqanları bu forumdan irəli gələn məsələlərin həll olunması ilə dərhal məşğul olmalıdırlar.

İndi biz keçmiş illərdən fərqli olaraq başqa bir şəraitdə yaşayırıq. İndi hər bir rəhbər vəzifəli şəxsin təşəbbüskarlığından, mövcud ehtiyat və imkanlardan istifadə etmək bacarığından çox şey asılıdır. Ona görə də mən bu vəzifəni konkret olaraq hakimiyyət orqanına rəhbərlik edən hər bir şəxsin qarşısında qoyuram, onlardan tələb edirəm ki, bu vəzifənin yerinə yetirilməsi ilə ciddi məşğul olsunlar. Eyni zamanda, hesab edirəm ki, Gənclər və İdman Nazirliyi bütün çıxışlarda irəliyə sürülmüş təkliflərin, xahişlərin hamısını nəzərdən keçirməli, təhlil etməli, ümumiləşdirməli və bu forumun yekunlarından irəli gələn tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün təklifləri təqdim etməlidir. Mən bu təkliflərə diqqətlə baxmağa söz verirəm və sizi əmin etmək istəyirəm ki, təkliflərin həyata keçirilməsi üçün imkanlarımız çərçivəsində, imkanlarımız daxilində bütün səylər göstəriləcəkdir.

Burada bir neçə ayrı-ayrı təkliflər oldu, onlar haqqında dərhal da fikir söyləmək olar. Məsələn, bu təkliflərdən bəziləri ondan ibarətdir ki, keçmiş illərdə respublikamızda, Vətənimizdə, ölkəmizdə gənclər təşkilatına məxsus olan əmlak indi gənclərin ixtiyarına verilməlidir. Çünki həm gənclər təşkilatlarının əmlakının dağıdılması haqqında, həm də bizim idman, bədən tərbiyəsi təşkilatlarının əmlakının dağıdılması haqqında burada çox sözlər danışıldı, bunlar həqiqətdir. Dağıdıblar, ancaq, eyni zamanda, hələ bəzi hissəsi də qalıbdır. Müstəqil Azərbaycan Respublikası keçmiş illərdə Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan bütün mülkiyyətin, bütün əmlakın varisidir. Ona görə də gənclərə məxsus olan bütün əmlak, hesab edirəm ki, Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyinə verilməlidir.

Vaxtilə bizim böyük komsomol təşkilatımız olubdu. Keçmiş münasibət haqqında mən bir neçə kəlmə sonra deyəcəyəm, ancaq indi komsomolla əlaqədar onu qeyd etmək istəyirəm ki, 1920-ci ildən 1990-cı ilə qədər Azərbaycanda fəaliyyət göstərən komsomol, demək olar ki, bu salonda oturanların, səhv etməsəm, 90 faizinin təhsil almasında, tərbiyə almasında, formalaşmasında xidmətlər göstərmişdir, o xidmətləri inkar etmək olmaz və unutmayaq da olmaz. Ona görə də biz komsomolun keçmişdəki fəaliyyətini qiymətləndirməliyik. Şübhəsiz, keçmişdə olan bütün başqa ideoloji təşkilatlar kimi, bu gün komsomol da bərpa oluna bilməz. Ancaq komsomol, gənclər təşkilatlarının hamısı dövlətin himayəsində, dövlətin idarəsində, dövlətin vəsaiti ilə yaşayan təşkilatlar olubdu. Ona görə də hamısı dövlətə məxsus olubdu, dövlətin olubdu. O vaxt deyirdik ki, bu, eyni zamanda, xalqındır, bu gün də müstəqil Azərbaycanın Gənclər və İdman Nazirliyinə çatmalıdır. Burada bir «Gənclik» mərkəzi var idi, deyəsən Zuqulbada idi, bəli, Zuqulbadakı həmin o «Gənclik» mərkəzinin təməlinin qoyulması gündündən ta onun son səviyyəyə çatdırılmasına qədər mən şəxsən orada, dəniz kənarında o mərkəzin yaranmasında iştirak etmişəm, ona rəhbərlik etmişəm. O mərkəz Azərbaycanın vəsaiti ilə yaranıbdu və mən çox böyük təəssüf hissi ilə bu gün eşitdim ki, o, indi kimlərsə, başqalarına məxsusdu. Ola bilməz, o, Azərbaycana məxsusdu və Azərbaycan Gənclər və İdman Nazirliyinə məxsusdu.

Bu barədə heç söhbət aparmağa da ehtiyac yoxdur. Mən Nazirlər Kabinetinə göstəriş verirəm ki, bir neçə günün içərisində bu məsələyə baxıb, qərar qəbul etsin, lazımı sənədlər qəbul olunsun və o mərkəz Gənclər və İdman Nazirliyinin sərəncamına verilsin. Eləcə də bu qəbildən olan bütün obyektlərin, əmlakın hamısı verilməlidir Gənclər və İdman Nazirliyinə. Başqa məsələlərin həll olunması ilə əlaqədar mən fikrimi söylədim. Gənclər və İdman Nazirliyi təkliflərini verməlidir, biz onlara baxacağıq və lazımı tədbirlər görəcəyik.

Bir sözlə, əziz balalar, gənclər, hamımız çalışacağıq, güman edirik, mənimlə bərabər bütün hakimiyyət orqanlarının nümayəndələri də çalışacaqlar ki, sizin problemlərin həll olunmasını ardıcıl surətdə təmin edək. Çalışacağıq və əlimizdən gələni edəcəyik. O şeyi ki, bu gün edə bilməyəcəyik, onu sabah edəcəyik, sabah da edə bilmədiyimizi bir neçə vaxtdan sonra edəcəyik, amma əmin olun ki, gənclərə qayğı, diqqət bundan sonra günbəgün, aybaay, ilbəil artacaq. Çünki siz həqiqətən Azərbaycanın gələcəyisiniz. Hər bir Azərbaycan vətəndaşı, hər bir Azərbaycan vətənpərvəri Azərbaycanın gələcəyi haqqında düşünməlidir. Buna əmin ola bilərsiniz.

Ancaq sizin qarşınızda çox böyük vəzifələr durur, qarşınızda böyük yol var. Yol hamar deyil, asfalt deyil, yol uzun yoldur, cürbəcür maneələrle bağlı olan yoldur, o yolu hər biriniz keçməlisiniz. Bu yol müstəqil Azərbaycanın gələcəyi yoludur. Hər bir Azərbaycan gənci öz həyat yolunu müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcək yolu kimi qəbul etməlidir və öz həyatını qurarkən, özünü həyatda fəaliyyətə hazırlayarkən və fəaliyyətə başlayıb onu davam etdirərkən özü haqqında da düşünməlidir, ailəsi haqqında da düşünməlidir, ancaq hər şeydən çox, hər şeydən artıq müstəqil Azərbaycanın bu günü, gələcəyi haqqında düşünməlidir. Bu, sizin vəzifələrinizdir və güman edirəm ki, hər bir Azərbaycan gənci cəmiyyətdə, Vətəndə, ölkədə öz vəzifələrini layiqincə yerinə yetirməyə çalışmalıdır.

Vəzifələr çoxdur, bu barədə saatlarla danışmaq olar, ancaq, əgər ümumi şəkildə desək, gənclərimizin əsas vəzifəsi özünü müstəqil

Azərbaycan Respublikasının inkişafına həsr etməkdən, müstəqil Azərbaycan Respublikasının yaşamasına və əbədi olmasına həsr etməkdən ibarət olmalıdır.

Biz dörd il bundan öncə Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinə nail olmuşuq. Bə'zilərinə elə gəlir ki, dörd il çox böyük bir müddətdir. Ancaq keçid dövründə bir iqtisadi-siyasi sistemdən başqa bir iqtisadi-siyasi sisteme keçid dövründə dörd il o qədər də böyük bir dövr deyildir.

Azərbaycanın müstəqilliyini inkişaf etdirmək üçün, qorumaq üçün, möhkəmləndirmək üçün və onu əbədi etmək üçün vaxt lazımdır. Ancaq, eyni zamanda, hər gün çalışmaq lazımdır, hər gün fəaliyyət göstərmək lazımdır. Buna görə də sizin əsas vəzifəniz bundan ibarət olmalıdır.

Bunun üçün sizin qarşınızda Azərbaycanın Əsas Qanunu var. Konstitusiyası var. İndi bütün gənclərin fəaliyyəti artıq keçmiş ideoloji tələblərdən, ideoloji prinsiplərdən, ideoloji buxovlardan azaddır. Hamımız üçün bir məqsəd var, müstəqil Azərbaycan Respublikası və onun Əsas Qanunu – Konstitusiyası var. Hesab edirəm ki, keçən il bizim ən böyük nailiyyətimiz müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyasını qəbul etmək oldu. Konstitusiya referendum vasitəsilə, ümumxalq səsverməsi vasitəsilə qəbul olundu. Hesab edirəm ki, bu uzunömürlü Konstitusiya olacaqdır və Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini təmin etmək üçün, Azərbaycan xalqının gələcək rifahını təmin etmək üçün çox gözəl yollar açır və açacaqdır.

Konstitusiyada hər bir vətəndaşın hüquqları, azadlıqları öz əksini tapıbdir, eyni zamanda, hər bir vətəndaşın vəzifələri öz əksini tapıbdir. Konstitusiyanın maddələrinin üçdəbir hissəsi respublika vətəndaşlarının, o cümlədən gənclərin hüquq və azadlıqlarına həsr olunub. Əmin ola bilərsiniz: biz çalışacağıq ki, vətəndaşların Konstitusiyadan irəli gələn hüquq və azadlıqları daim təmin olunsun, qorunsun və Konstitusiyanın bütün maddələri ardıcıl surətdə həyata keçirilsin, tətbiq olunsun.

Vəzifələr isə, şübhəsiz ki, hər bir vətəndaşın özünün üzərinə düşən bəzidir. Məs'uliyətdir. Amma, eyni zamanda, bu, dövlət tərəfindən görülən tədbirlər nəticəsində, ayrı-ayrı təşkilatlar tərəfindən, siyasi partiyalar tərəfindən, gənclər təşkilatları tərəfindən görülən tədbirlər nəticəsində reallaşdırılan, həyata keçirilən vəzifələrdir. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz bu vəzifələrin həyata keçirilməsini özünüzdə üçün həyat məqsədi kimi qəbul edəcəksiniz və bunları həyata keçirməyə çalışacaqsınız.

Mən təəssüf edirəm ki, bu gün burada gənclərin çıxışlarında Azərbaycanın ilk Konstitusiyası haqqında sözlər az deyildi. O mənada ki, yəni ona az istinad olundu, o Konstitusiyanın hər bir vətəndaşın, hər bir gəncin üzərinə qoyduğu vəzifələrin dərk olunması burada az səsləndi. Bu, təkcə gənclərə aid deyil, ümumiyyətlə, bizim cəmiyyətimizə aid olan bir həldir. Çünki bunu e'tiraf etmək lazımdır ki, biz hələ qanunçuluq, konstitusiyalıq ən'ənəsi yarada bilməmişik. Biz hələ ki, qanunun, Konstitusiyanın daim təbliğ olunmasına nail ola bilməmişik, qanunların hər bir vətəndaş tərəfindən dərk olunmasına nail ola bilməmişik.

Bunları e'tiraf etmək lazımdır, ancaq bunları böyük bir xəta da hesab etmək olmaz. Çünki İndiyə qədər Azərbaycanda hüquqi dövlət olmayıb, qanunların işlənilməsi vətəndaşlar üçün o qədər də əhəmiyyətli olmayıb və keçmişdə qəbul olunmuş Konstitusiyalar, şübhəsiz ki, bizim dövlət orqanlarının, cəmiyyətin fəaliyyətini tənzimləmişdir, ancaq Əsas Qanun adı daşsa da, Əsas Qanun olmamışdır. Əsas Qanun hakim Kommunist Partiyasının ideologiyası, onun ideoloji prinsipləri, onun irəliyə çəkdiyi vəzifələr olmuşdur. Ona görə də, ümumiyyətlə, cəmiyyətimizdə hələ ki, Konstitusiyaya yeganə bir Əsas Qanun kimi dərk olunmayıb və hər bir vətəndaşın onun maddələrini öyrənmək, ona mənfəət verən maddələri dərk etmək, ondan istifadə etmək, hüquqlarını dərk etmək və həmişə hüquqlarının qorunmasını gözləmək, buna çalışmaq hissiyyəti hələ bizdə yaranmayıb.

Güman edirəm ki, bu da bizim qarşımızda duran vəzifədir, gənclər təşkilatlarının qarşısında duran vəzifədir və bu vəzifəni yerinə yetirmək lazımdır. Konstitusiyayı öyrənmək lazımdır. Konstitusiyayı dərk

etmək lazımdır, Konstitusiyanın maddələrini, xüsusən vətəndaşların vəzifələrinə aid olan, vətəndaşların hüquqlarına aid olan maddələrini vətəndaş bilməlidir, bizim gənc vətəndaş bilməlidir və ona riayət etməlidir. Güman edirəm ki, bu vəzifələri siz özünüzdə ümdə vəzifələriniz kimi qəbul etməlisiniz. Bir sözlə, əsas vəzifəmiz Azərbaycanın müstəqilliyini qoruyub saxlamaqdır.

Mən sizə deyə bilərəm ki, Azərbaycan xalqının çoxəsrlik tarixində nailiyyətləri də olubdur, ağır dövrləri də olubdur, qələbələri də olubdur, məğlubiyyətləri də olubdur. Ancaq bizim xalqımızın tarixində, ölkəmizin tarixində dövlət müstəqilliyini əldə etmək kimi bir nailiyyət olmayıb. İndiyə qədər hər bir azərbaycanlı üçün bu qədər böyük xoşbəxtlik, dövlət müstəqilliyi kimi böyük xoşbəxtlik olmayıb. Bunu dərk etmək lazımdır və bunu qorumaq lazımdır, bunu saxlamaq lazımdır. Bu gün mən sizi, bütün Azərbaycan gənclərini, Azərbaycanın gələcəyini əmin etmək istəyirəm ki, biz, o cümlədən bir Prezident kimi mən Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini, Azərbaycan xalqının milli azadlığını daim qoruyacağıq və onu əbədi edəcəyik.

Həç bir qüvvə bizi bu müstəqillik yolundan çəkəndirə bilməz, həç bir qüvvə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini əlindən ala bilməz. Biz bundan sonra daim azad, müstəqil Azərbaycanda yaşayacağıq. Buna əmin ola bilərsiniz.

Bu, dövlətin borcudur, bu, hər bir vətəndaşın borcudur. Bunun üçün çox iş görmək lazımdır.

Müstəqilliyi təmin etmək üçün çox düşünülmüş xarici siyasət aparmaq lazımdır. Biz bunu aparırıq.

Müstəqilliyi qoruyub saxlamaq üçün ölkəmizdə, respublikamızda vətəndaş həmrəyliyi, vətəndaş birliyi yaratmaq lazımdır, ictimai-siyasi sabitlik yaratmaq lazımdır, qanunların aliliyini təmin etmək lazımdır, sabitliyi təmin etmək lazımdır. Biz bunu edirik və edəcəyik.

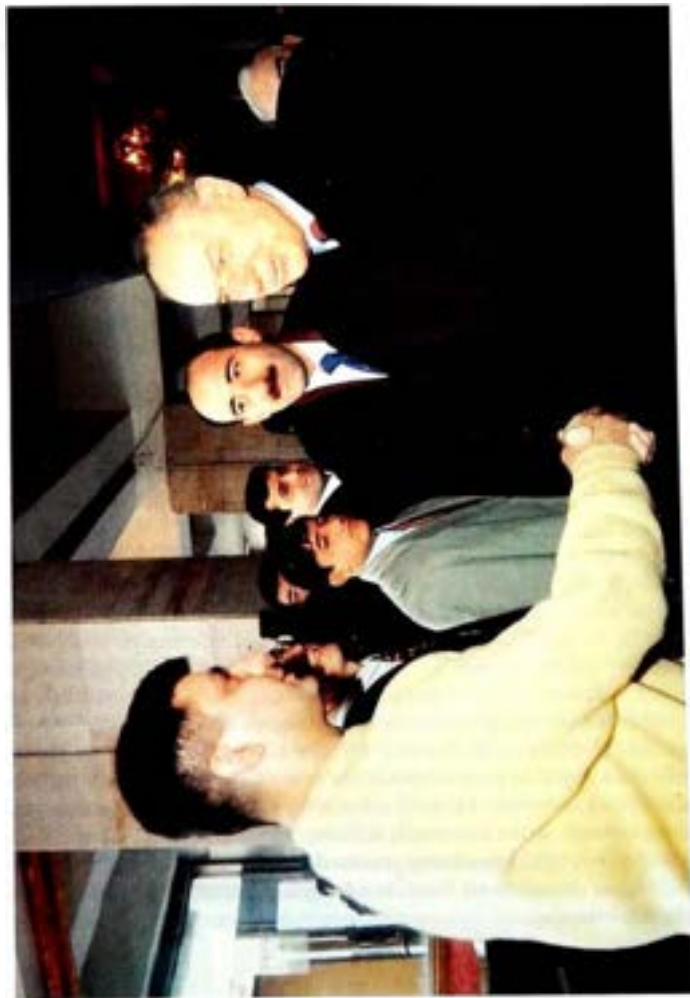
Müstəqilliyi yaşatmaq, qorumaq üçün Konstitusiyamızda əks olunduğu kimi, Azərbaycanda dövlət quruculuğu ilə ciddi məşğul olmaq lazımdır. Biz Konstitusiyamızda yazmışıq və bu, həç vaxt pozula bilməz. Azərbaycanda hüquqi, demokratik, sivilizasiyalı, dünyəvi dövlət

qururuq. Dövlət quruculuğu prosesi gədir və gedəcək və mən tam əminəm ki, biz Azərbaycanda hüquqi, demokratik dövləti tamamilə qurub, onu dünya demokratiyası səviyyəsinə çatdırıb biləcəyik.

Müstəqilliyimizi təmin etmək üçün, bir də qeyd edirəm, Azərbaycanda qanunların aliliyini təmin etmək lazımdır, insanların hüquqlarını, azadlıqlarını qorumaq lazımdır, hər bir vətəndaşa sərbəstlik vermək lazımdır. Biz bunu təmin etmişik və edəcəyik.

Müstəqilliyimizi qoruyub saxlamaq üçün Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin etmək, qoruyub saxlamaq lazımdır. Biz bu yolda da çalışırıq. Bildiyimiz kimi, Azərbaycan müstəqilliyini ağır və çətin bir dövrdə alıb. 1988-ci ildən Ermənistanın Azərbaycana qarşı başladığı təcavüz nəticəsində Azərbaycanda ictimai-siyasi vəziyyət gərginləşib. Bu təcavüz nəticəsində Azərbaycanın torpaqlarının bir qismi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunub, Azərbaycanın sərhədləri pozulub. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü pozulub. Müharibə gedibdir, cürbəcür səbəblərdən Azərbaycanın torpaqları işğal olunub. İndi onların təhlilini verməyə ehtiyac yoxdur. Ancaq biz müharibəni dayandırmışıq və məsələlərin sülh yolu ilə həll olunması ilə məşğulmuşuq. İyirmi aydır ki, atəşkəs rejimində yaşayırıq. Ayrı-ayrı müxalif qüvvələr bu vəziyyəti tənqid edirlər, yaxud da ki, buna qara yaxmaq istəyirlər. Bu, onların öz işləridir. Amma mə'lumdur ki, respublikanın ictimaiyyəti, vətəndaşlarının tam əksəriyyəti bizim bu tədbirlərimizi, bu siyasətimizi bəyənir, dəstəkləyir və Azərbaycanın müharibədən bu yolla çıxmasına tərəfdar çıxır və bu siyasəti davam etdirməyi tövsiyə edir. Biz bu yolla gedirik və ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bu siyasətin nəticəsində Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsinə nail olacağıq.

Bu sahədə son iki ildə görülən işlər sizə mə'lumdur. Dünyanın bütün beynəlxalq təşkilatları bizim problemlərlə məşğuldur, bütün bu beynəlxalq təşkilatlarda həmin problemləri müzakirə mövzusunda, müzakirə obyektinə biz çevirmişik və onların imkanlarından istifadə etməyə çalışırıq. Həm Qərbdə, həm Şərqdə dünyanın böyük dövlətləri, yəni dünya siyasətinə təsir göstərə bilən dövlətlər, onların başçıları

bizim bu problemlərlə yaxından tanışdırlar, bunu bilirlər və bizim bu problemlərin həll olunması üçün səylər göstərirlər, bu məsələlərin məhz sülh yolu ilə həll olunması üçün tövsiyələr verirlər və öz köməklərini təklif edirlər, xidmət göstərirlər. Birləşmiş Millətlər Təşkilatında, Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatında, İslam Konfransı Təşkilatında, EKO Təşkilatında, bütün başqa beynəlxalq təşkilatlarda bu məsələlər dəfələrlə müzakirə olunub. Dediyim kimi, dünyanın ən böyük dövlətləri – Amerika Birləşmiş Ştatları, Rusiya, Fransa, İngiltərə, bizim qonşularımız olan Türkiyə, İran, Avropa dövlətləri bu problemlərin həlli üçün bizimlə müzakirələr aparırlar və problemin sülh yolu ilə həll olunması üçün bizə kömək göstərirlər. Biz bu imkanlardan istifadə etmişik, edirik və bundan sonra da edəcəyik.

Ancaq eyni zamanda, biz heç vaxt xalqımızı passivistliyə dəvət etməmişik və etmirik. Biz sülhsevər xalqıq, problemləri sülh yolu ilə həll etmək istəyirik. Ancaq eyni zamanda, əgər bu yollar bizim respublikamızın ərazi bütövlüyünü təmin etməsə, işğal olunmuş torpaqlarımız azad olunmasa, respublikamızın dövlət sərhədləri bərpa olunmasa, biz sərəncamımızda olan bütün imkanlardan istifadə edəcəyik və etməyə qadirik ki, Azərbaycanın müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü tamamilə təmin olunsun. Buna arxayın ola bilərsiniz.

Azərbaycan gəncləri bunu özləri üçün bir vəzifə kimi qəbul etməlidirlər. Yənə də deyirəm, qarşımızda vəzifələr çoxdur. Respublikamız sosial-iqtisadi böhran içindədir, böhrandan çıxmalıyıq. Tədbirlər görülür və görülməkdir. Əhəlinin çox hissəsi ağır maddi vəziyyətdə yaşayır. Güman edirəm ki, iqtisadiyyatda nəzərdə tutulmuş dəyişikliklər, həyata keçiriləcək proqramlar həll olunması üçün şərait yaradacaqdır. Bir çox başqa problemlər var, onlar da həll olunmalıdır. Ancaq ən əsas problem ondan ibarətdir ki, işğal olunmuş torpaqlar azad olunsun, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin olunsun və yerindən-yurdundan didərgin düşmüş bir milyonda artıq vətəndaşımız öz yerinə-yurduna qayıtsın. Buna nail olmaq üçün biz bütün əzab-əziyyətlərə, bütün çətinliklərə, bütün mərhumiyyətlərə dözməliyik. Başqa yolumuz yoxdur. Bunu etməliyik və bunu da edəcəyik. Güman edirəm ki, buna da biz nail olacağıq.

Dövlət quruculuğunda Azərbaycanın müdafiə imkanlarının yaranmasının mühüm yolu vardır. Müstəqil Azərbaycanın müstəqil bir dövlət kimi bütün atributları olmalıdır. Onlar yaranır və yaranma prosesi gedir. Təəssüf ki, müstəqillik əldə olunandan sonra bu proseslərin müvəffəqiyyətlə aparılması üçün zaman itirilmişdir, vaxt itirilmişdir, böyük fürsətlər əldən verilmişdir. Ancaq biz son zamanlar bu işlərlə ciddi məşğuluq. Bunlardan biri, dediyim kimi, Azərbaycanın müdafiə imkanlarının yaranması, Azərbaycanın müstəqilliyini təmin edən ordumuzun yaranmasıdır. Ordu quruculuğunda böyük səhvlər buraxılıb, böyük günahlar ediləlib, hətta xəyanətlərə də yol veriləlib. Məhz bu xəyanətlərin nəticəsində, gedən müharibədən ayrı-ayrı insanların öz mənafeyi üçün istifadə etməsi nəticəsində vaxtında bizim nizami ordumuz yaranmayıb. Ordunun yaranması tarixi 4 ildir, ancaq haqqı ordu, – mən bu gün bunu sizə qətiyyətlə demək istəyirəm, – 1993-cü ilin noyabr ayından sonra yaranmağa başlayıb. O vaxta qədər vaxt itirilib və keçmiş sovetlər ordusundan Azərbaycanın payına düşmüş böyük hərbi potensial, silahlar, sursatlar, hərbi texnika, böyük hərbi bazalar, – Azərbaycanın ərazisində bunlar çox olubdur, – dağıdılıb, mənim-sənilib. Bunlar hamısı Azərbaycan ordusunun yaranmasına zərbələr vurubdur və Azərbaycan xalqını böyük xəyanətlərə gətirib çıxarıb. Açıq demək lazımdır ki, əgər 1991-ci ilin sonunda Azərbaycan müstəqillik aldığı zaman keçmiş sovet ordusunun Azərbaycan ərazisində olan potensialı, Azərbaycana çatmış potensialı qorunub saxlanılsaydı, ondan səmərəli istifadə olunsaydı nə bu cür məğlubiyyətlər ola bilərdi, nə də bizim müdafiə potensialımız indi belə vəziyyətdə ola bilərdi.

Çox şey dağıdılıb, həddindən artıq. Bunu adi vətəndaşlar bilmir, bunlar gizlədilibdir. Mən isə bilirəm ki, Azərbaycanın ərazisində keçmiş sovet ordusunun nə qədər nəhəng qurğuları var idi, nə qədər böyük texnikası var idi, nə qədər böyük sursat anbarları var idi, nə qədər binaları, hərbi bazaları var idi. Bunların hamısı Azərbaycana qalmalı idi, bunlar hamısı Azərbaycanın sərəncamına keçməli idi. Bir çoxu keçib, haqq naminə demək lazımdır ki, sovet ordusu onu təhvil verib, ancaq o dövrdə bunlar ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən dağıdılıb.

mənimsənilib, satılıb, oğurlanıb. Ona görə də Azərbaycanda ordu quruculuğu iki tərəfdən şikəst olubdur: bir tərəfdən onun sərəncamında olan o böyük, hərbi texniki silah potensialı, baza potensialı dağıdılıb, ikinci tərəfdən də hərbi quruculuqla məşğul olmaq əvəzinə, cürbəcür, ayrı-ayrı batalyonlar yaradaraq o dövrdə hərə öz məqsədləri üçün istifadə edibdir.

1993-cü ilin noyabr ayından biz hərbi quruculuğa başlamışıq və hərbi quruculuq, ordu yaranması prosesi gedir. Mən bu gün sizə çatdırmaq istəyirəm ki, bu proses normal şəraitdə gedir, biz buna nəzarət edirik və müstəqil Azərbaycanın özüne layiq, onun müdafiəsini təmin edən ordusu yaranır və yaranacaqdır.

Bu sahədə üzərimizə düşən vəzifələri biz həyata keçiririk və keçirəcəyik. Ancaq gənclərin də üzərinə düşən vəzifələr çox böyükdür. Mə'lumdur ki, ordu gənclərdən ibarətdir. İndi bizim ordunun 90 faizini gənclər təşkil edir. Gənclər təşkilatının, gənclərin əsas vəzifəsi hər bir gənci, hər bir Azərbaycan övladını orduya xidmətə hazırlamaqdan ibarət olmalıdır. Təəssüf ki, bu iş bizdə hələ istənilən səviyyədə deyil. Bunu e'tiraf etmək lazımdır. Keçmiş zamanlarda, Azərbaycan Respublikası Sovetlər İttifaqı tərkibində olaraq sovet ordusunun formalaşmasında daim iştirak edibdir. Xatirimdədir, o illərdə Azərbaycandan hər il 18 yaşına çatmış təxminən 60 min gənc oğlan hərbi mükəlləfiyyətə çağınırdı və sovet ordusuna xidmətə göndərilirdi. Hər il! Amma bunlara baxmayaraq, və bizim o vaxtkı bütün ən'ənələrimizə baxaraq bizdə hərbi qulluğa münasibət istənilən səviyyədə olmamışdır, – o vaxt da, indi də. Hesab edirəm ki, indiki dövrimizdə bütün gənclər təşkilatlarımızın əsas vəzifəsi gəncləri hərbi qulluğa hazırlamaqdan ibarətdir.

Bu gün burada Masallıdan çıxış edən fermer dedi ki, əsgər haqqında heç bir kəlmə deyilməyibdir, gördüm ki, zaldan çox alqışlar gəldi. Çünki bilirəm, burada bizim ordu hissələrindən bir çox nümayəndələr iştirak edir. bir neçə yüz nümayəndə ordu hissələrindən, bütün bölgələrdən, o cümlədən cəbhə bölgələrindən gəliblər və forumda iştirak edirlər. Ona görə də onlar Masallı rayonu gənclərinin nümayəndəsinin

çıxışını çox böyük alqışlarla qarşıladılar. Mən də bu forumun əvvəlindən gözləyirdim ki, nə vaxt bizim bir əsgər çıxış edəcəkdir, nə vaxt bir hərbi məsələ haqqında danışılacaqdır, nə vaxt ordu haqqında danışılacaqdır. Səbirsizliklə gözləyirdim ki, bəs niyə bu gecikir, nə üçün bunu gecikdirirlər? Bə'zən az qala istəyirdim xəbər göndərim ki, bəs bizim ordunun nümayəndələrinə söz verin. Nəhayət, ordumuzun nümayəndəsi Abdulla Qurbani çıxış etdi, çox hərəratlı çıxış etdi və forum iştirakçıları da onu çox böyük sevgi, məhəbbətlə qarşıladılar.

Ancaq bunlar hamısı azdır. Ordu mövzusu, ordunun yaranması, formalaşması bizim bütün həyatımızda əsas mövzulardan biri olmaqdır, gənclərin orduda xidmət etmək üçün tərbiyələndirilməsi bizim əsas vəzifələrimizdən biri olmalıdır və bu vəzifələri biz ardıcıl surətdə həyata keçirməliyik. Ona görə də mən bunu gənclər təşkilatlarının əsas vəzifəsi hesab edirəm. Hər bir Azərbaycan gəncinə isə gənclik vaxtına çatana qədər özünü orduda xidmət etmək üçün hazırlamağı tövsiyə edirəm.

Biz indi ildə təxminən 35-40 min gənci orduya səfərbər edirik. Bu, bizim gənclərin ümumi sayının çox hissəsini təşkil edir. Bundan artıq buna ehtiyac yoxdur. Ancaq gerek hər bir gənc orduya səfərbər olmağa hazır olsun və orduda xidmət etməyi özünə şərəf kimi qəbul etsin. Əksinə, orduda xidmət etməmiş gənc gerek düşünsün ki, cəmiyyətdə o, hansı borcunu yerinə yetirməlidir. Dünyanın bir çox ölkələrində, o cümlədən bizə qonşu və bizə dost olan Türkiyədə hər bir gəncin orduda xidmət etməsi onun şərəfli borcudur və o gənclər çalışırlar o borcu layiqli yerinə yetirsinlər.

Bizim güclü ordumuz olmalıdır. Ona görə yox ki, biz yenidən hərbi əməliyyatlara başlamaq istəyirik. Yox, sadəcə olaraq müstəqil Azərbaycan Respublikasının özünəməxsus güclü ordusu olmalıdır. Bizim keçmişdə də orduda xidmət etmək sahəsində böyük ən'ənələrimiz olub. Keçmiş dövrləri götürsək, bizim xalq qəhrəmanlarının adları burada çəkildi. Məsələn, XIX-XX əsrləri götürsək, Azərbaycan çar Rusiyasının tərkibində olarkən xalqımızın çox dəyərli şəxsiyyətləri orduda yüksək rütbələrdə xidmət etmişlər, general rütbələri almışlar.

Biz, məsələn, general Mehmandarovla, general Əliqə Sıxlinski ilə, yaxud Talışxanovlar, Bakıxanovlar, Ağalarovlar, Naxçıvanskiilər nəslindən olan generallarla fəxr eləyirik. Bizim vaxtilə belə sərkərdələrimiz olubdur, generallarımız olubdur. Onlar bizim tariximizə yazılıbdır. Biz onları böyük hörmət və ehtiram hissi ilə xatırlayırıq.

İkinci dünya müharibəsində də bizim qəhrəmanlarımız olubdur. Azərbaycandan ikinci dünya müharibəsinə 600 min nəfər səfərbər olunubdur. Onlardan 300 mini geriyyə qayıtmayıbdır, həlak olubdur.

Sovet İttifaqı Qəhrəmanlarımız olubdur, o cümlədən Mehdi Hüseynzadə, Qafur Məmmədov, İsrail Məmmədov kimi Sovet İttifaqı qəhrəmanları tarixə düşmüşdür. Bu gün bizim sıralarımızda, bizimlə bərabər yaşayan Ziya Bünyadov, Məlik Məhərrəmov, Abbas Quliyev Sovet İttifaqı Qəhrəmanlarıdır.

İkinci dünya müharibəsində bizim Həzi Aslanov, Akim Abbasov, Mahmud Əbilov və başqaları kimi böyük generallarımız, sərkərdələrimiz olubdur. Bunların hamısı olubdur. Bunlar bizim tariximizdir. Düzdür, onlar bizim müstəqil Azərbaycanın olmayıbdır, amma Azərbaycanın mənsub olduğu dövlətə xidmət ediblər. Yə'ni Azərbaycanın nə qədər yüksək səviyyəli zabit, general hazırlamaq imkanını nümayiş etdiriblər.

İndi biz müstəqil dövlətlik. Bu son illər gedən müharibədə bizim şübhəsiz ki, çox böyük qəhrəmanlarımız olubdur – şəhid olublar, Milli Qəhrəman adı alıblar. Milli qəhrəmanların birinin atası burada çox gözəl çıxış etdi. İndi yaşayan Milli qəhrəmanlarımız var, onlarla da biz fəxr edirik. İndi bizim ordumuzda generallarımız var. Onlar hələ özlərini göstərməlidirlər. – döyüşlərdə göstərməlidirlər ordunun quruculuğunda göstərməlidirlər. Onlar göstərməlidirlər ki, keçmiş zamanlarda sınaqlardan çıxmış generallar səviyyəsində ordumuza xidmət edirlər. Bunların hamısını mən bu gün sizə belə geniş çatdıraraq qeyd etmək istəyirəm ki, bizim indi qüdrətli ordu yaratmağa imkanımız vardır.

Burada çıxış eləyənlərdən biri söylədi ki, vaxtilə Azərbaycanda ordu zabitləri hazırlamaq üçün tədbirlər görüldübdür. Bəli, 1970-ci ildə mən Azərbaycanın gələcəyini düşünərək Bakıda xüsusi bir hərbi mək-

təbin yaranmasına nail oldum. O məktəbə Cəmşid Naxçıvanskiinin – bizim qəhrəman generallardan birinin adı verildi. Artıq 25 ildir ki, bu məktəb fəaliyyət göstərir.

Mən indi düşünürəm, – əgər bu hərbi məktəb olmasaydı, bizim ordumuzdakı o zabitlərin çoxu yoxın olmayacaqdı. Çünki bu zabitlərimizin çoxu həmin məktəbin yetirməsidir. Bu məktəbdən sonra biz təxminən ildə 800–900 nəfər gənc azərbaycanlı Sovetlər İttifaqının ali hərbi məktəblərinə göndərdik. O cümlədən Bakıda yerləşən iki ali hərbi məktəbdə, – onlar indi bizim ixtiyarımızdadır, – zabitlər hazırlayırdıq. İndi ordumuzda olan zabitlərin tam əksəriyyəti həmin dövrdə hazırlanan zabitlərdir, onlar xidmət edirlər. Bu işləri biz vaxtında görmüşük. O dövrdə bizim imkanlarımız məhdu idi, amma bunları etmişik. Amma bu gün isə hər şey bizim əlimizdədir və çalışmalıyıq ki, bu imkanlarımızdan istifadə edib güclü ordu yaradaq.

Ona görə də mən Azərbaycan ordusunun bu forumda iştirak edən nümayəndələrinə xüsusi salamlayıram. İndi Azərbaycanın torpaqlarının keşiyində duran əsgərlərimizə, zabitlərimizə bu salondan hərəətli salamlarımı göndərirəm və bizim əsgərlərimizə, zabitlərimizə, Milli Ordumuza Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunmasında, Azərbaycanın torpaqlarının müdafiəsində uğurlar arzulayıram.

Bizim gənclərimizin vəzifəsi təhsil almaq və müasir tələblərə uyğun olan səviyyəyə çatmaqdır. Təhsil haqqında burada çox tənqidi sözlər deyildi. Azərbaycan Respublikasının güclü təhsil sistemi yarımdır – həm orta təhsil sistemi, həm ali təhsil sistemi.

1919-cü ildə ilk Bakı Dövlət Universiteti yaranandan indiyə qədər Azərbaycanda yüksək təhsil sistemi, ümumtəhsil sistemi yaranması üçün çox işlər görüldübdür.

Ancaq indi bizim təhsilimiz bütün həyatımızın başqa sahələri kimi böhran dövrü keçirir. Məktəblərimizin vəziyyətindən, digər təhsil ocaqlarının vəziyyətindən danışıldı. Mə'lumdur ki, bir neçə il bundan əvvəlki vəziyyət indi yoxdur. Yə'ni orta məktəblərdə, ali məktəblərdə təhsili tə'min etmək üçün, dərslilər hazırlamaq üçün və təhsili yüksək səviyyədə aparmaq üçün istənilən şərait yoxdur. Bu, mə'lumdur. An-

caq eyni zamanda, bizim böyük müəllim potensialımız var, böyük alimlər potensialımız var, böyük elmi potensialımız var. Biz çalışmalıyıq ki, bu ağır dövrdə bütün bu imkanlarımızı gənclərin təhsillənməsinə, tərbiyələnməsinə həsr eləyək. Nöqsanlar, qüsurlar, naqis cəhətlər, mənfi cəhətlər mə'lumdur. Bunların aradan götürülməsi üçün çalışmaq lazımdır. Hərə öz imkanlarından istifadə etməlidir. Hərə çalışmalıdır ki, bu mənfi cəhətlər tezliklə aradan götürülsün. Mən bu barədə ümumi bir resept vermək istəmirəm, çünki vəziyyət o qədər gərgin, ağırdır ki, ümumi bir resept vermək çətindir. Amma hər bir vətəndaş çalışmalıdır ki, bizim gənc nəslimiz yaxşı tərbiyə alsın, yaxşı təhsil alsın, müasir tələblərə uyğun səviyyəyə çatsın.

İndi təhsil sistemində cürbəcür islahatlar aparılır, dəyişikliklər keçirilir. Bunlar təbiidir. Özəl təhsil sistemləri yaranır, bunlar da təbiidir. Ancaq mən bu gün xəbərdarlıq edirəm – bu özəl təhsil sistemləri, təhsil ocaqları bizim ümumi təhsil səviyyəsini aşağıya salmamalıdır. Təəssüf ki, bə'zi adamlar indi belə bir ağır şəraitdən istifadə edərək cürbəcür yollarla ancaq öz şəxsi məqsədlərinə nail olmağa, şəxsi mənafe götürməyə çalışırlar. Bə'ziləri guya özəl məktəblər, özəl ali məktəblər yaradaraq yaxşı təhsil vermək istəyirlər. Burada çox diqqətli olmaq lazımdır. Bizim xüsusi komissiyamız var. O, çox ciddi məşğul olmalıdır. Və o yerdə ki, özəl təhsil təşkilatları doğrudan da günün tələblərinə uyğun ola bilər. – onlar fəaliyyət göstərə bilərlər. Ancaq o yerdə ki, günün tələblərinə uyğun deyillər, onların fəaliyyətinə imkan vermək olmaz.

Eyni zamanda bizim mövcud universitetlərimiz, ali təhsil ocaqlarımız öz işini davam etdirməlidir, öz fəaliyyətini aparmalıdır və biz gənclərimizi təhsilləndirməliyik. Gənclərimiz təhsil almalıdır. Çünki ali təhsil olmasa gənclərimizin istənilən gələcəyi də olmayacaqdır. İndi təhsil almaq üçün tələbələr xarici ölkələrə də gedirlər. Ya özləri öz imkanlarından istifadə edib gedirlər, bə'zi xeyriyyəçi təşkilatlar da onlara kömək edirlər. Bunlar hamısı, şübhəsiz ki, bizim təhsilimizin yüksəlməsinə kömək edəcəkdir, səbəb olacaqdır. Keçmiş Sovetlər İttifaqına mənsub olan ölkələrdə də indi təhsil almaq imkanından imtina

etmək lazım deyil. Xüsusən Rusiyanın ali təhsil ocaqlarında. Burada 70-ci, 80-ci illərdə hər il 800–900 nəfər gəncin Azərbaycandan kənar da olan təhsil ocaqlarına göndərilməsi yada salındı. Doğrudan da, hər il burada, bu salonda biz həmin gəncləri Moskvaya, Leninqrada, Kiyevə, başqa-başqa şəhərlərə yola salırdıq, onlara xeyir-dua verirdik, onları yüksək təhsil almaq üçün, yaxud bizim respublikamızda mövcud olmayan ixtisasları mənimsəmək üçün həmin təhsil mərkəzlərinə göndərirdik. Bunlar öz bəhrəsini verir. Burada deyildi ki, indi həmin təhsil ocaqlarında təhsil almış, mütəxəssis kimi fəaliyyət göstərən şəxslərin cəmiyyəti yaranıb. Mən bu cəmiyyəti salamlayıram, ona böyük ehtiramımı bildirirəm və çalışacağam ki, bu cəmiyyətin üzvləri ilə görüşüm. Çünki vaxtilə belə kadrların hazırlanması üçün mən xeyli sə'yələr göstərmişəm.

Gənclərimizin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri mə'nəvi tərbiyə məsələsidir. Bilirsiniz, indi maddi çətinlik, maddi ehtiyaclar, şübhəsiz ki, cəmiyyətdə cürbəcür mənfi halların meydana gəlməsinə gətirib çıxarır. Ancaq gənclərimiz də bilməlidir, vətəndaşlarımız da bilməlidir ki, bu dövrün müvəqqəti çətinliklərinə dözmək lazımdır. mə'nəvi tərbiyəni daim aparmaq lazımdır və gənclərimizi yüksək mə'nəviyyət ruhunda tərbiyələndirmək lazımdır. Ümumbəşəri dəyərlər, Azərbaycan xalqının milli-mə'nəvi dəyərləri hər bir gənc tərəfindən mənimsənilməlidir. Mə'nəviyyət olmayan yerdə heç bir şey ola bilməz. Nə qədər var-dövlət olsa da, nə qədər pul olsa da, nə qədər zənginlik olsa da, mə'nəviyyət olmayan yerdə heç bir şey ola bilməz. Xalqımızın tarixinin əsasını təşkil edən bütün mərhələlərdə, keçmiş əsrlərdə yüksək mə'nəviyyət olmuşdur. Keçmiş tariximizdən bizə qalan simaları bu gün dünyada məşhurlaşdıran və bizim üçün nümunə edən onların yüksək mə'nəviyyətidir, yüksək amallarıdır. Ona görə də bu gün mə'nəvi tərbiyə bəlkə də keçmiş illərdən daha çox lazımdır.

Gənclərimiz milli ruhda tərbiyə olunmalıdır, bizim milli-mə'nəvi dəyərlərimizin əsasında tərbiyələnməlidir. Gənclərimiz bizim tariximizi yaxşı bilməlidir, keçmişimizi yaxşı bilməlidir, dilimizi yaxşı bilməlidir. Milli dəyərlərimizi, yaxşı bilməlidir. Milli dəyərlərimizi milli

ən'ənələrimizi yaxşı bilməyən, tariximizi yaxşı bilməyən gənc vətənpərvər ola bilməz. Hər bir gənc vətənpərvər ola bilməz. Hər bir gənc vətənpərvər olmalıdır. Vətənpərvərlik böyük bir məşhurdur. Bu, sadəcə orduda xidmət etmək deyil, Vətənə sadıq olmaq, Vətəni sevmək, torpağa bağlı olmaq – budur vətənpərvərlik.

Ona görə də gənclərə mən nə demək istəyirəm? Hər bir gənc Azərbaycanın müstəqil gələcəyini təmin etmək üçün vətəni sevməlidir, ölkəni sevməlidir, torpağı sevməlidir, xalqımızı sevməlidir, millətimizi sevməlidir, dilimizi sevməlidir, dinimizi sevməlidir, milli ən'ənələrimizi sevməlidir. Bunları sevməyən adam, onları özü üçün mə'nəvi əsas edə bilməyən gənc həyatda özünə yer tapa bilməyəcəkdir və şübhəsiz ki, bizim ictimai-siyasi prosesdə, müstəqil Azərbaycanın inkişafında lazımı qədər iştirak edə bilməyəcəkdir.

Bizim xalqımızın böyük, möhtəşəm tarixi var. Biz öz tariximizlə fəxr edə bilərik. Bizim xalqımızın böyük dövlətçilik tarixi olubdur. Ən qədim dövrlərdən Azərbaycan torpağında özəmətli dövlətlər olmuşdur. Orta əsrlərdə Azərbaycan dövlətçiliyi tariximizə gözəl nümunələr vermişdir. Şirvanşahlar dövləti, Atabəylər dövləti, Ağqoyunlular dövləti, Qaraqoyunlular dövləti, Səfəvilər dövləti – bunlar hamısı Azərbaycan xalqının dövlətçiliyinin tarixidir. Ondən sonra Azərbaycanda olan xanlıqlar da dövlətçilik xarakteri daşımışdır. Və nəhayət, XX əsrin əvvəlində, 1918-ci ildə ilk Azərbaycan Demokratik Respublikası yaranmışdır. Ondən sonrakı dövr – 1920-ci ildən 1991-ci ilə qədər olan dövr Azərbaycən həyatında xüsusi bir dövr olmuşdur. Azərbaycan müstəqil dövlət olmamışdır, ancaq Azərbaycan xalqı böyük bir inkişaf dövrü keçirmişdir.

Nəhayət, 1991-ci ilin sonunda Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini əldə etmişdir.

Bələliklə, Azərbaycan torpağında ən qədim zamanlardan indiyə qədər müstəqil dövlətlər olmuşdur. Biz bununla fəxr edirik və fəxr edə bilərik. Azərbaycanlılıq hissiyatını gənclərdə yaratmaq lazımdır. Azərbaycanı sevmək azərbaycanlılıq hissiyatını özündə cəm etmək deməkdir. İndi müstəqil Azərbaycan Respublikası mə'lum olan Azər-

baycanın hüduqları çərçivəsindədir. Keçmiş dövrlərdə, keçmiş əsrlərdə Azərbaycan dövlətləri daha da geniş ərazidə olmuşlar. İndi bizim Azərbaycandan savayı, dünyanın çox ölkələrində azərbaycanlılar yaşayır. Amerika qitəsində də, Avropa qitəsində də, Asiya qitəsində də azərbaycanlılar yaşayır. Onlar da azərbaycanlılardır, onlarda da azərbaycanlılıq hissləri yaşamalıdır, onlar da özlərini azərbaycanlı kimi hiss etməlidirlər, onlar da Azərbaycanla bağlı olmalıdırlar.

Bu gün burada bəlkə də imkan yoxdur, amma güman edirəm ki, müstəqil Azərbaycan dövləti yaşadığıca, inkişaf etdikcə, böyüdükcə, bütün dünyada yaşayan azərbaycanlılar bizim müstəqil Azərbaycanla əlaqəsini daha da artıracaq, inkişaf etdirəcək və hər bir azərbaycanlı harada yaşamasından asılı olmayaraq özünü azərbaycanlı kimi dərk edəcəkdir.

Məni bu gün bu forumda sevindiren cəhətlərdən biri də o oldu ki, çıxış edən bütün gənclər çox sərbəst, səlis Azərbaycan dilində danışdılar. Bilirsiniz, bir neçə il bundan öncə bunu görmək mümkün deyildi. Keçmiş illərin müəyyən xüsusiyyətlərinə görə Azərbaycan dili Azərbaycanda lazımı qədər inkişaf edə bilməmişdi. Doğrudur, biz buna çox çalışmışıq, 60-cı, 70-ci, 80-ci illərdə bu barədə çox sə'ylər göstərilməmişdir. Ancaq Azərbaycan dili hakim dil ola bilməmişdi. Biz Sovetlər İttifaqının tərkibində idik. Sovetlər İttifaqının ümumi dili – rus dili hakim dil idi və o vaxt gənclərin, onların valideynlərinin çoxu öz övladlarını rusdilli məktəblərə qoyurdu. Bu da təbii idi, çünki geniş təhsil almaq üçün, Azərbaycandan kənara çıxmaq üçün o dildə təhsil almaq lazım idi və bunu da qınamaq olmaz. Ancaq bunlar hamısı bizim Azərbaycan dilinin tam inkişaf etməsinə müəyyən qədər maneçilik edirdi. Bir də, açıq demək lazımdır, biz müstəqil dövlət deyildik, ümumi bir dövlətin tərkibində idik, ümumi bir dövlətin dili ilə çoxları danışdı. Ona görə də bə'zi adamlarda təəssüf ki, öz dilinə düzgün münasibət çatmırdı. Mənim xatirimdədir, keçmiş komsomol qurultaylarında gənclərin çoxu Azərbaycan dilində danışmırdı. Azərbaycan dilində danışmaq istəyən də səlis, cazibədar danışmırdı. Amma bu gün burada çıxış edənlər məni nə qədər heyran etdilər, bizim dilimizin zənginliyini, bu gün Azərbaycanda hakim dil olmasını nümayiş etdirdilər.

Bilirsiniz, hər bir azərbaycanlı gənc çalışmalıdır ki, dünyanın çox dillərini – rus dilini də, ingilis dilini də, fransız dilini də, ərəb, fars dillərini də mənimsəsin, öyrənsin. Bu, lazımdır, çünki müasir dünya ölkələrinin bir-biri ilə sıx əlaqəsi bu gün və gələcəkdə insanlardan bir çox dili bilməsini tələb edir. Mən gənclərimizə bu tövsiyəni verirəm. Amma bunlarla yanaşı, bunlardan əvvəl öz ana dilimizi, Azərbaycan dilini mənimsəmək lazımdır, bu dildə yaxşı danışmaq lazımdır, bu dili ana dili kimi daim duymaq lazımdır, bu dili sevmək lazımdır.

Öz dilini bilməyən, öz dilini sevməyən adam öz tarixini yaxşı bilə bilməz. Xatirimdədir, 70-ci illərdə mən bir neçə dəfə çox narahatçılıqla göstərişlər verdim ki, rusdilli məktəblərdə Azərbaycan ədəbiyyatına çox yer verilsin. Azərbaycan ədəbiyyatını, ana dilini bilməyən gənc Nizami oxuya bilməz, Füzulini oxuya bilməz, Nəsimini oxuya bilməz. Vaqifi oxuya bilməz, Sabiri oxuya bilməz, Cəlil Məmmədquluzadəni oxuya bilməz və digərlərini oxuya bilməz. Əgər onları oxuya bilməsə, o, tariximizi bilməyəcək, onları oxuya bilməsə bizim mədəniyyətimizi bilməyəcək, mədəni köklərimizi bilməyəcək, milli-mədəni ən'ənələrimizi bilməyəcək. Onları bilməsə, o, vətənpərvər olmayacaq, onda milli vətənpərvərlik duyğuları, hissiyyatı olmayacaqdır.

Mən arzu edərdim ki, Azərbaycan gənci Şekspiri ingilis dilində oxusun, Puşkini rus dilində oxusun, Nizami, Füzulini, Nəsimini isə Azərbaycan dilində oxusun.

Ümidvaram ki, – bu gün məndə bu ümidlər daha da çoxaldı. – bizim gənclərimiz bundan sonra tariximizi daha da yaxından öyrənəcək, doğma Azərbaycan dilimizi mənimsəyəcək və bunlar hamısı hər bir gənc Azərbaycan övladında yüksək vətənpərvərlik hissləri yaradacaqdır.

Dil bəresində danışarkən, mədəniyyət, milli ən'ənələr haqqında danışarkən, eyni zamanda mən onu qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycanda bütün vətəndaşlar eyni hüquqa malikdir və bütün dillərdən sərbəst istifadə olunur, olunmalıdır və gələcəkdə də istifadə olunacaqdır. Azərbaycan Azərbaycanda yaşayan bütün millətlərin doğma Vətənidir, Azərbaycan vətəndaşları, Azərbaycan xalqı deyəndə biz Azərbaycanda yaşayan bütün millətlərin birliyini dərk edirik. Mən böyük iftixar hissi

ilə deyə bilərəm ki, Azərbaycanda millətlər arasında olan əlaqələr mehriban dostluq əlaqələridir, bir-birinə hörmət, ehtiram əlaqələridir və biz bu əlaqələri inkişaf etdirəcəyik, bu əlaqələri yaşadacağıq, qoruyub saxlayacağıq. Ona görə də Azərbaycanın xüsusiyyətini – çoxmillətli ölkə kimi xüsusiyyətini, çoxdilli ölkə kimi xüsusiyyətini qoruyub saxlamaq bizim borcumuzdur, gənclərimizin vəzifəsidir.

Milli vətənpərvərlik haqqında danışarkən bir daha keçmiş tariximizin qiymətləndirilməsi zərurətini mən qeyd etməyə istəyirəm. Tariximizin hər mərhələsi bizim üçün qiymətlidir: ən qədim dövr də, orta əsrlər də, sonrakı dövr də. XX əsr sona çatır, XX əsr başlanğıc dövründən indiyə qədər bizim gözümüzün qarşısındadır. Bu XX əsrdə Azərbaycan xalqı bir sıçrayış dövrü keçib. Ən böyük nailiyyətlərimizdən biri də odur ki, XX əsrdə ilk dəfə Azərbaycanda demokratik respublika yarandı. Əgər o, süqut edibsə də, Azərbaycan xalqı öz inkişafında davam edib. Azərbaycanın 70 il Sovetlər İttifaqı tərkibində olan dövrü onun böyük inkişaf dövrüdür, bu dövrə qara yaxmaq olmaz, bu dövrü qiymətləndirmək lazımdır. Bu dövrdə Azərbaycan xalqının elmi, təhsili, mədəniyyəti sür'ətlə inkişaf edibdir. Bugünkü bizim müstəqil Azərbaycanın təməli, özəyi, əsası həmin dövrdə yaranmış iqtisadiyyat, o dövrdə yaranmış elmi potensial, o dövrdə yaranmış mədəni potensialdır, o dövrdə yaranmış təhsil potensialıdır. Bunu biz qiymətləndirməliyik. Bütün bu tariximizi, keçmiş tariximizi biz qiymətləndirərək, şübhəsiz ki, gənclərdə vətənpərvərlik hissini daha da artırma bilirik.

Bizim bu son keçmişimizdən qalan ağır, çətin bir məsələ, problem 70 il dinimizdən məhrum olmağımızdır. Əgər o 70 ildə bizim böyük nailiyyətlərimiz olubsa, onu mən qeyd etdim, eyni zamanda məhrumiyətlərimiz də olubdur. Məhrumiyətlərimizdən biri odur ki, biz dinimizdən məhrum olmuşduq. Ancaq dini heç kəs unutmayıbdır, dini xalq öz qəlbində, ürəyində saxlayıbdır. Müstəqillik, azadlıq əldə olunan kimi bizim dinimiz də sür'ətlə inkişaf edir. Bu, müsbət haldır. İslam dini bizim müqəddəs dinimizdir. «Qur'anı Kerim» müqəddəs kitabımızdır. İslam dininin, Qur'anın Azərbaycan xalqına bəxş etdiyi mə'nəvi dəyərlər bizim üçün əzizdir və xalqımızın, gənclərimizin bu gün də,

gələcəkdə də tərbiyəsi üçün çox əhəmiyyətlidir. Ona görə də din azadlığı bizim üçün böyük nailiyyətdir.

İslam dininin bəşəriyyətə bəxş etdiyi bütün nə'mətlərdən hər bir azərbaycanlı səmərəli istifadə etməlidir və xüsusən cəmiyyətdə davranışında islam dininin tələblərinə uyğun olaraq özünü göstərməlidir. Eyni zamanda, bizim Konstitusiyamıza görə ölkəmizdə dünyəvi dövlət qurulur, din dövlətdən ayrılır. Təbiidir, bütün dünyəvi ölkələrdə bu, belədir. Bu, heç kəsdə təəccüb doğurmasın. Bu, bizim dinə münasibətdə başqa bir mövqə tutmağımızı göstərmir. Ancaq gənclərimizin islam dinini mənimsəməsi üçün hesab edirəm ki, lazımı tədbirlər görülməlidir. Çünki bu tədbirlərin olmaması nəticəsində bə'zi mənfi hallar meydana çıxır, ayrı-ayrı qruplar gənclərə fanatizm əhvali-ruhiyyəsini aşılamaq istəyirlər və bunlar da bizim gənclərin tərbiyəsinə zərər vurur. Ona görə də islam dininin məktəblərdə tədris olunması, hesab edirəm ki, günün tələblərindən biridir və bu bərdə Təhsil Nazirliyi, müvafiq təşkilatlar düşünməlidirlər, lazımı tədbirlər görməlidirlər. Yə'ni bizim gənclərimiz dinimizi olduğu kimi öyrənməli, qəbul etməli və ondan istifadə etməlidirlər. Biz heç vaxt yol verə bilmərik ki, ayrı-ayrı şəxslər, ayrı-ayrı qüvvələr öz şəxsi mənafeələrini güdərek islam dini pərdəsi altında Azərbaycan gənclərinin tərbiyəsinin zədələnməsinə gətirib çıxarsınlar. Biz buna yol verə bilmərik. Ona görə də bu bərdə lazımı tədbirlər görülməlidir.

Burada gənclər arasında cinayətkarlıq haqqında, mənfi hallar haqqında danışıldı. Bu, həqiqətdir. Biz bu həqiqəti e'tiraf etməliyik, dərk etməliyik və bununla mübarizə aparmalıyıq. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın gənclərinin tam əksəriyyəti sağlam mə'nəviyyətli, sağlam düşüncəli, sağlam əxlaqlı gənclərdir. Bu çətin dövrdə də Azərbaycan gənclərinin tam əksəriyyəti mə'nəvi dəyərlərə sadıq qalır. Ancaq təəssüf ki, yolundan çıxanlar da az deyil. Ona görə də gənclər təşkilatlarının vəzifəsi bu mənfi halların aradan qaldırılması ilə məşğul olmaqdan, mənfi hallarla mübarizə aparmaqdan, gənclərin mə'nəvi tərbiyəsində belə halların aradan qaldırılmasına xüsusi diqqət verməkdən ibarətdir.

Beləliklə, öziz gənclər, mən bizim gənclərin qarşısında duran yalnız bir neçə vəzifə haqqında danışdım. Bu vəzifələrin hamısı Konstitusiyadan irəli gələn vəzifələrdir. Əminəm ki, siz Azərbaycan Konstitusiyasını dərindən öyrənəcəksiniz, mənimsəyəcəksiniz və öz təhsilinizi, həyatınızı, həyat fəaliyyətinizi Konstitusiyanın tələblərinə uyğun quracaqsınız. Mən əminəm ki, Azərbaycanın gələcəyi etibarlı əllərdədir. Çünki bizim bugünkü gəncliyimiz sağlam düşüncəli gənclərdir, vətənpərvər gənclərdir, xalqını, millətini sevən gənclərdir. Mən əminəm ki, müstəqil Azərbaycanın gələcəyini qoruyub saxlaya bilən gənc nəsillər yetişir. Onların nümayəndələri bu salondadır. Onların nümayəndələri bugünkü uşaqlardır, yetişən gənclərdir. Ona görə də biz – yaşlı nəslin nümayəndələri arxayınq ki, siz, öziz gənclər, müstəqil Azərbaycan Respublikasının nə qədər çətinliklə başa gəldiyini dərk edərək müstəqil Azərbaycan Respublikasının gələcəyini qoruyub saxlayacaqsınız. Mən buna əminəm!

Sizə, öziz balalar, bütün Azərbaycan gənclərinə öz sevgimi, məhəbbətimi bildirirəm. Əmin ola bilərsiniz ki, mən bütün dövlət orqanlarının gənclərə qayğısının artırılmasını təmin edəcəyəm. Sizə gələcək həyatınızda yeni uğurlar arzulayıram. Azərbaycanın gənclərinə xoşbəxt gələcək arzulayıram.

Yaşasın Azərbaycanın gəncləri!

Yaşasın yenilməz, bölünməz müstəqil Azərbaycan Respublikası! Sağ olun!

GƏNCLƏR XALQIMIZIN, MİLLƏTİMİZİN, ÖLKƏMİZİN GƏLƏCƏYİDİRLƏR

(Ali məktəblərə qəbul edilən tələbələrə görüşdə
nitqi; 29 avqust 1997-ci il)

Əziz gənclər, tələbələr!

Mən sizin hamınızı ali məktəbə qəbul olduğunuza, yeni təhsil ilinə başladığınıza görə ürəkdən təbrik edirəm. Sizin hamınıza cəsarətli arzu edirəm və gələcək həyatınızda, xüsusən ali məktəblərdə təhsil dövründə uğurlar arzulayıram.

Hər bir gənc üçün istədiyi, arzu etdiyi sənət üzrə, ixtisas üzrə ali təhsil almaq böyük hadisədir və bu təhsili başa çatdırmaq bir xoşbəxtlikdir. Müasir həyat və dünyanın gələcəyi insanlardan daha çox bilik tələb edir. Gələcək bilikli, elmi insanların çiyinləri üstündə qurulacaqdır. Ona görə də gənclərin ali təhsil almağa maraqa göstərməsi, can atması, müsabiqələrdən keçərək ali məktəblərdə təhsil almaq hüququna malik olması çox sevindirici haldır. Arzu edərdim ki, bu il ağır müsabiqələrdən, imtahanlardan keçib həm respublikamızın, həm də xarici ölkələrin ali məktəblərində təhsil almaq hüququ əldə etmiş hər bir gənc bunun mahiyyətini, qiymətini heç vaxt unutmasın və çəhşsin ki, yüksək təhsil alsın, yaxşı mütəxəssis olsun, özünü gələcək üçün hazırlasın.

Mən bugünkü görüşümdən məmnunam və sevinirəm. Çünki gənclərimizlə görüşürəm. Gənclər xalqımızın, millətimizin, ölkəmizin gələcəyidirlər. Mən Azərbaycan dövlətinin başçısı, Prezidenti kimi hazırkı işlərlə, problemlərlə yanaşı, daim respublikamızın gələcəyi haqqında düşünürəm, ona qayğı göstərirəm və bunun üçün bu gün imkanım daxilində olan bütün tədbirləri həyata keçirirəm. Bu tədbirlərdən biri də Azərbaycan gənclərinin ali təhsil almasının təkmilləşdirilməsidir.

Respublikamızda ali təhsil uzun müddətdir ki, özünə layiq yer tutubdur. Biz həmişə, keçmiş zamanlarda da istixar hissi ilə demişik ki, ölkəmizin istənilən qədər, lazım olan qədər ali məktəbləri, universitetləri, digər təhsil ocaqları var.

Siz gəncsiniz. Keçmişimizi ancaq kitablardan oxurusunuz, vəli-deynlərinizin sizə söylədiyi xatirələrdən bilirsiniz. Bunun özü yaxşı

haldır. Mən isə sizə çatdırmaq istəyirəm ki, biz fəxr edə bilərik ki, respublikamız XX əsrdə çox yüksək təhsil ocaqları yaratmağa nail olmuşdur. Bu təhsil ocaqlarında on minlərlə, yüz minlərlə azərbaycanlı təhsil alıb. Ölkəmizin həyatının, mühitinin irəliyə doğru dəyişdirilməsində iştirak edibdir.

Biz müstəqil respublika olduqdan sonra başqa ölkələrin vəziyyətini daha dəqiq öyrənə bildik və bizim üçün çox şeylər aşkar oldu.

Aşkar oldu ki, bizim ətrafımızda, qonşuluğumuzda olan ölkələrdə xeyli miqdarda savadsızlar da var. Məsələn, bizim qonşu, dost Türkiyə cümhuriyyətində indi səkkizillik icbari təhsil haqqında mübahisələr, mübarizələr gedir. Türkiyə Böyük Millət Məclisi bu məsələni müzakirə edir. Bəziləri hesab edir ki, səkkizillik icbari təhsil lazımdır, bəziləri isə hesab edir ki, lazım deyil və gəncləri məcbur etmək lazım deyil ki, onlar 8 ilə qədər oxusunlar. Onların bəzilərini fikrincə, gənclər oxuması da olar və yaxud iki-üç il oxuyandan sonra qoy özləri bildikləri kimi yaşasınlar. Bu, şübhəsiz ki, Türkiyənin daxili problemidir. Biz bu işə qarışmırıq. Ancaq Türkiyəni yaxşı bilən adam kimi bu, mənim üçün yeni bir təəccüblü hadisə oldu ki, əcəba, indiyə qədər Türkiyədə gənclərin 8 il təhsil alması icbari xarakter daşımamışdı?

Bilirsiniz, bu heç də insanları nəyəsə məcbur etmək deyil. Bizim ölkəmizdə neçə illərlə on illik icbari təhsil olubdur. Gənclər mütləq 10 il oxumalı, icbari orta təhsil almalıdırlar. İndi biz bunun gözəl nəticələrini görürük. Respublikamızda savadsızlıq yoxdur. Biz bunu adi bir hal hesab edirik. Ancaq yenə də deyirəm ki, indi biz başqa ölkələrin vəziyyətini dərinləndirərək görəndən sonra mən bunu adi hal hesab etmirəm. Bu, bizim böyük nailiyyətimizdir və bununla biz fəxr edə bilərik. Təkcə bu deyil. Ali məktəblərimizdə hər il xeyli miqdarda yüksək dərəcəli mütəxəssislər hazırlanmışdır. Vaxtilə hətta bizə deyirdilər ki, Azərbaycanda ali məktəblərə qəbulu bir az ixtisar etmək lazımdır, məhdudlaşdırmaq lazımdır. Çünki bu qədər ali təhsilli mütəxəssisə ehtiyac yoxdur, yəni tələbatdan artıqdır. Ancaq indi zaman göstərdi ki, bu, o vaxt da lazımmış, bu gün də lazımdır və gələcəkdə də lazım olacaqdır.

Keçmişdə biz Sovetlər İttifaqının tərkibindəydik. Bu ittifaqın tərkibində 15 respublika var idi. O vaxt gənclərimiz təkcə Azərbaycanın de-

yi, həmin müttəfiq respublikaların da ali məktəblərində təhsil alırdılar. Siz hələ gəncsiniz, ola bilər, bu barədə kitablarda oxuyasınız. *Amma biz 1970-ci ildən başlayaraq Azərbaycandan gənclərin keçmiş Sovetlər İttifaqının ən böyük universitetlərinə, ali məktəblərinə oxumağa göndərilməsinə nail olduq. Onların sayı hər il artırılırdı. Mənim xatirindədir. 70-ci illərin sonunda ildə 700-900 nəfər və 80-ci illərin əvvəllərində ildə 1000-1400 nəfərə qədər gənclərimiz respublikamızdan kənardakı ali məktəblərə göndərilirdi. Bunun böyük əhəmiyyəti var idi. İndi biz bunun müsbət nəticələrini görürük. Mən bunu dəfələrlə demişəm, biz respublikamızdan kənar da yeni bir ali məktəb miqyasında mütəxəssislər hazırlanmasına nail olduq. Çünki hər bir ali məktəbə orta hesabla ildə 700-800 nəfər qəbul olunurdu. Əgər biz respublikamızdan kənar da ildə 800-1000 və bundan da çox tələbə qəbul etdirirdiksə və onların ali təhsil almasına nail ola bildirdiksə, hesab etmək olardı ki, ölkəmizdə ali məktəblərdən başqa, daha bir böyük ali məktəbimiz var idi və bu da Azərbaycan üçün böyük töhfə idi. Bunun da əhəmiyyəti ondan ibarət idi ki, o vaxtlar respublikamızdan kənar da təhsil alan gənclər Sovetlər İttifaqı tərkibində ən yüksək təhsil verən təcrübəyə malik olan universitetlərdə oxuyurdular.*

İndi biz qapımızı dünyaya açmışıq, dünyanın da qapısı bizim üçün açıq olduğuna görə bir həqiqəti də demək istəyirəm ki, həm vaxtilə ali təhsil müəssisələrimizin, həm də keçmiş Sovetlər İttifaqının bir çox ali məktəblərinin, xüsusən Moskvanın, Leninqradın ali məktəblərinin təhsil səviyyəsini lazımcına qiymətləndirə bilməmişik. Amma indi bir çox xarici ölkələrin ali məktəbləri ilə müqayisə edərkən belə qənaətə gəlmişəm ki, bəli, Bakıda, Moskvada, Leninqradda və başqa şəhərlərdə olan yüksək səviyyəli universitetlər insanlara dünyanın ən görkəmli təhsil müəssisələrindən heç də geri qalmayan təhsil veriblər.

Bu, bir həqiqətdir. Bu həqiqəti inkar etmək lazım deyil. Bütün bunların hamısı o vaxtlar Azərbaycanın gələcəyi üçün yeni-yeni mütəxəssislər hazırlamaq məqsədi daşmışdır. Bu işə biz hələ 1970-ci ildən başlamışdıq. Mən bu gün çox böyük məmnuniyyət hissi ilə qeyd edirəm ki, bu, şəxsən mənim təşəbbüsləmlə olmuşdur. Mən hələ o vaxtdan ölkəmizin gələcəyi barədə düşünmüşəm. Həmin illərdən başlayaraq gə-

ləcəyimiz haqqında düşünürdüm. Zaman keçdi, artıq biz XX əsrin son illərini yaşayıyıq. İndi isə sizinlə görüşərək və bu problemlərlə daim şəxsən məşğul olaraq Azərbaycanın XXI əsri haqqında düşünürəm.

Əziz gənclər! XXI əsr sizin əsriniz, sizin dövrünüz olacaqdır. Siz və sizin kimi Azərbaycan gəncləri, yeniyetmələri, yüksək təhsilli insanları həmin əsrdə müstəqil, azad respublikamızı yaşadacaqsınız, inkişaf etdirəcəksiniz. Biz bu işləri sizin öhdənizə buraxacağıq. Ona görə də mən bunu çox əhəmiyyətli hesab edirəm.

Son illər yeni tədris ili ərəfəsində tələbələrə görüşmək ən əhəmiyyətli olmuşdur. Bu görüşləri mən həmişə yüksək qiymətləndirirəm. Adətən, mən hər il avqustun sonlarında ali məktəblərə daxil olan gənclərin nümayəndələri ilə Respublika sarayında görüşürdüm, onlara öz tövsiyəmi verirdim və sözlərini deyirdim. Hətta həmin illərdə ölkəmizdən xarici dövlətlərə göndərilən tələbələrin, gənclərin sonralar siyahularını tələb edirdim, saxlayırdım. İndi sizə bildirmək istəyirəm ki, bu siyahuların hamısı mənim şəxsi arxivimdədir. Bəlkə də həmin gənclərin özləri bilmirlər ki, onların adları, fəsilələri, daxil olduqları institutların, universitetlərin adları jurnallarda, dəftərlərdə yazılıb və indiyədək bunları əziz bir sənəd kimi özümdə saxlamışam. Çünki bu işlərə çox böyük əhəmiyyət vermişəm.

1980-ci illərin ikinci yarısında – 90-cı illərin əvvəllərində bu ənənələr pozuldu. Bunun müəyyən obyektiv səbəbləri də olmuşdur. Ancaq respublikamızın bu sahə ilə məşğul olan həzi şəxsləri belə görüşlərə, belə ənənəyə ya qiymət verə bilməmişlər, ya da sadəcə olaraq subyektiv səbəblərə görə bunu inkar etməyə çalışmışlar.

Mən çox məmnunam ki, bu gün bu ənənələr yaşayıb və bərpa olunub. Bu gün biz tamamilə başqa bir şərəfdə, müstəqil Azərbaycanın adı altında yeni bir ənənə yaradıyıq. Mən sizə söz verirəm ki, hər il yeni dərslər ərəfəsində ali məktəblərə qəbul olunan gənclərlə görüşməyi özümə bir vəzifə hesab edirəm və bundan sonra da bunu davam etdirəcəyəm.

Bu gün sizin qarşınızda xoşbəxt bir yol açılıbdır. Eyni zamanda sizin üzərinizə böyük məs'ulyyət düşür. Bu, sizin şəxsi vətəndaşlıq məs'ulyyətinizdir. Həmçinin valideynlərinizin, doğma Vətəninizin qarşısın-

da məs'ulyyət daşıyırsınız. Arzu edirəm ki, siz bütün bunların hamısını layiqincə yerinə yetirəsiniz. Azərbaycanın layiqli övladları olarsınız. respublikamızın gələcəkdə layiqli, yüksək ixtisaslı mütəxəssisləri, vətənpərvər vətəndaşları olarsınız. Bunun üçün siz görək universitetlərdə, başqa ali məktəblərdə təhsil dövründən səmərəli istifadə edəsiniz. Bu, çox əhəmiyyətlidir. Gənclər bə'zən gələcəklərini o qədər də dərək edə bilmirlər. Ancaq mən bütün çətin dövrləri yaşamış bir şəxs kimi, sizə öz həyat təcrübəmdən və gördüklərimə əsasən tövsiyə edirəm ki, həyatınızda heç bir günü itirməyin. Ali məktəblərdə hər bir gün sizin üçün vacib və əhəmiyyətlidir. Ancaq itirilən günü siz heç vaxt geri qaytara bilməyəcəksiniz. Çalışın, heç bir günü itirməyin.

Gələcəkdə sizin çox böyük imkanlarımız olacaqdır. Siz müxtəlif arzularınızı, istəklərinizi yerinə yetirmək üçün, cəmiyyətdə layiqli yer tutmaq üçün, ölkəyə, Vətənə, millətə faydalı olmaq üçün oxuduğunuz dövrlərdə ali məktəblərin bütün imkanlarından istifadə edib görək yüksək bilik toplayasınız, özünüzlə gələcəyə hazırlayasınız.

Əgər siz bunları edə bilsəniz, buna nail ola bilsəniz gələcək həyatınız çox rahat və uğurlu olacaqdır. Mənim isə arzum budur ki, həyatınız məhz belə də olsun. Bunların hamısı birinci növbədə sizin özünüzlə lazımdır. Çünki siz təkcə özünüzlə üçün yox, valideynləriniz üçün də lazımsınız. Gələcəkdə ailə də quracaqsınız, övladlarınız da olacaqdır. Ailəniz, övladlarınız üçün sizin indi bu dövrdən səmərəli istifadə etməyiniz lazımdır. Güman edirəm ki, siz belə də edəcəksiniz.

Burada çıxış edən gənclərin hamısı eyni fikri söylədilər. Bu, mənə çox sevindirdi, məmnun etdi. Diqqət yetirirdim, bizim gənclərimiz öz fikirlərini səbəst ifadə edirlər, yə'ni kəlbinsə tərəfindən hazırlanmış fikirləri demirlər. Bu sözlər gənclərin qəlbindən gələn təbii sözlərdir, fikirlərdir. Sizin öz dediyiniz fikirlərlə yaşamığınız fərəhləndirici haldır.

Mə'lumdur ki, respublikamızın bugünkü gəncləri çətin bir dövr yaşayırlar.eyni zamanda çox şərəfli bir dövr yaşayırlar. İnsanın həyatında heç bir çətinlik daimi olmur. Sadəcə olaraq insan bu çətinliyə dözməlidir və buna qarşı mübarizə aparmalıdır. Amma indiki dövr ona görə şərəflidir ki, Azərbaycan müstəqil dövlət olubdur. Ölkəmizdə müstəqil

dövlət quruculuğu prosesi gedir, böyük ictimai-siyasi tədbirlər həyata keçirilir, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət qurulur. İqtisadiyyatımız bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında yenidən qurulur və inkişaf etdirilir. Azərbaycan həm iqtisadi cəhətdən, həm də digər bütün sahələrdə qapılarını dünyaya açıbdır. Artıq insanlarımız sərbəstlik, azadlıq əldə ediblər. Müstəqillik ümumi bir məfhumdur. Amma müstəqillik təkcə dövlətin, millətin müstəqilliyi demək deyil, həm də hər bir insanın, vətəndaşın sərbəstliyidir, azadlığıdır, müstəqilliyidir. Bütün bunların hamısı bizə veriləlidir. Respublikamızda demokratiya, siyasi plüralizm bərqərar olunubdur, insanın bütün azadlıqları tə'min ediləlidir. Həsab edirəm ki, bunların hamısı, xüsusən gənclər üçün böyük nə'mətdir.

Keçmiş zamanlarda bizim nəsil də çox ağır bir dövr yaşayırdı. O vaxt biz çox məhdudiyətlər içərisində yaşamış, çətin dövrlərdən keçmişik. Amma bugünkü nəslin çətinlikləri respublikanın sosial-iqtisadi vəziyyəti ilə, Ermənistan tərəfindən ölkəmizə edilmiş təcavüzlə və bütün nəticəsində ərazimizin 20 faizinin işğal edilməsi, işğal olunmuş yerlərdən bir milyondan artıq vətəndaşımızın didərgin düşməsi, qaçqın, köçkün vəziyyətində, çadırlarda yaşaması ilə bağlıdır. Bizim çətinliklərimiz inildəyən yaralarımızdır. Biz Vətənimizin, müstəqilliyimizin, xalqımızın, torpaqlarımızın müdafiəsi yolunda şəhidlər vermmişik, gənclər itirmişik. Bax, ürəyimizi ağrıdan bunlardır. Ancaq bilmək lazımdır ki, bütün bunlarla yanaşı, respublikamızda tam ictimai-siyasi sabitlik vəziyyəti bərqərar olubdur, insanlar sakit, rahat, sərbəst yaşayırlar. İndi siz 3-4 il bundan əvvəlki dövrü xatırlayın. Bakıda, başqa şəhərlərdə, ümumiyyətlə, heç bir yerdə yaşamaq mümkün deyildi. Valideynlər uşaqlarını küçəyə buraxa bilmirdilər. Çünki bir tərəfdən Ermənistanın təcavüzü və gedən döyüşlər, tökülən qanlar, ikinci tərəfdən də, Azərbaycanın daxilində, o cümlədən Bakıda hökm sürən özbaşınalıq, qanunsuzluq, ayrı-ayrı silahlı, cinayətəkar dəstələrin ardıcıl olaraq cinayətlər törətməsi, insanlara təcavüz, təzyiq etməsi, onların öldürülməsi, mülkünün, varının zorla əlindən alınması bizim həyatımızı narahat edən hallar idi.

İndi görürsünüz, biz artıq bunları ötüb keçdik. Yə'ni onlar özbaşına qalmadılar. Biz respublikamızı həmin daxili bəlalardan xilas etdik, xal-

qıımıza əziyyət, zillət verən cinayətkar ünsürlərdən təmizlədik, qanunu möhkəmləndirdik, qanunun aliliyini təmin və tətbiq etdik, insanları qanunlara tabe etməyə nail olduq.

Əlbəttə, bu gün də qanunu pozanlar, cinayət edənlər var. Ancaq bunlar bir neçə il bundan öncə olduğu kimi kütləvi və təhlükəli xarakter daşmır. Onlara qarşı da mübarizə aparılır.

İndi, Azərbaycan müstəqil bir dövlət kimi inkişaf etdiyi bir zamanda siz gənclər ali təhsil almağa başlayırsınız. Ona görə mən deyirəm ki, siz ölkəmizin şərəfli bir dövründə yaşayırsınız və əmin ola bilərsiniz ki, respublikamızda sərbəstlik, sabitlik, əmin-amanlıq, sülh bundan sonra da təmin ediləcəkdir. Yəqin televiziya baxırsınız, radioda eşirdirsiniz, qəzetlərdən oxuyursunuz ki, biz bu barədə nə qədər çalışırıq, səylər göstəririk. Çalışırıq ki, bir daha müharibə olmasın, qan tökülməsin, gənclərimiz həlak olmasınlar.

Mən dünən axşam televiziya ilə bir verilişə baxırdım. Hansısa rayondan olan şəhid analarla görüşümü verirdilər. Ağbirçək bir şəhid anası o qədər təsirli danışdı ki, mən böyük heyranlıqla ona qulaq asırdım. Onun oğlu Vətən yolunda həlak olubdur. Amma o, böyük nikbinlik hissi ilə danışaraq deyirdi ki, çox böyük xoşbəxtlikdir ki, indi bizim gənclər həlak olmur, qan tökülür, şəhidlər vermirik.

Mən sizi əmin edərək bildirim ki, bu, gələcəkdə də belə olacaqdır. Bu yolda çalışırıq və bundan sonra da çalışacağıq ki, Ermənistan – Azərbaycan münacişəsini sülh yolu ilə həll edək və sülh yolu ilə respublikamızın ərazi bütövlüyünü təmin edək, işğal olunmuş torpaqlarımızı azad edək və oradan didərgin düşmüş vətəndaşlarımız öz yerinə yurduna qayıtsın. Yalnız və yalnız bu şərtlərlə sülh danışıqlarını aparırıq. Başqa şərt ola bilməz. Biz torpaqlarımızın bir qarşısını da, bir metrini də heç vaxt heç kəsə verməyə razı ola bilmərik. Bu, heç vaxt ola bilməz.

Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa olunması və qorunub saxlanması bizim müqəddəs vəzifəmizdir. Biz hamımız birlikdə, siz gənclərlə, bütün Azərbaycan xalqının iradəsi ilə bu vəzifəni yerinə yetiririk və yetirəcəyik. Ancaq bunların hamısını sülh yolu ilə həll etmək istəyirik. Görülən işlər, aparılan danışıqlar, beynəlxalq təşkilatlar tərə-

findən irəli sürülmüş bəzi təkliflər buna ümid verir. Bunların hamısı indi həyata atılan gənclərimizin ömrünün daha da xoşbəxt olmasını təmin etmək üçün lazımdır. Qoy gənclər bundan sonra bir də qanla, müharibə ilə, döyüşlə rastlaşmasınlar.

Bəliklə, sizin təhsil almağınız üçün indi yaxşı imkan, şərait yaranıbdır. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, siz imkanlardan səmərəli istifadə edəcəksiniz. Mən sizin buradakı çıxışlarınızı diqqətlə dinlədim. Güman edirəm ki, bu çıxışlar nəinki salonda olan gənclərin hamısının fikrini ifadə edir, ümumiyyətlə, Azərbaycanın ali məktəblərə daxil olmuş bütün gənclərinin fikrini ifadə edir. Mən bunu belə qəbul edirəm ki, siz hamınız söz verirsiniz ki, yaxşı oxuyacaqsınız, yaxşı təhsil alacaqsınız, respublikamızın dəyərli, layiqli vətəndaşları olacaqsınız və ölkənizə, millətinizə, xalqınıza sədaqətlə xidmət edəcəksiniz. Əminəm ki, belə də olacaqdır. Mən sizin sözlərinizi bir and kimi qəbul edirəm.

Azərbaycandan kənara – başqa ölkələrə təhsil almağa gedən gənclərə xüsusi tövsiyəm ondan ibarətdir ki, siz hansı ölkədə olursunuzsa olun, birinci vəzifəniz yüksək təhsil almaqdan, o təhsil almağın imkanlarından istifadə edib hərtərəfli, hazırlıqlı bir vətəndaş olmaqdan ibarətdir. Eyni zamanda siz respublikamızı xarici ölkələrdə təmsil edən insanlar, gənclər olacaqsınız. Siz sadəcə olaraq təhsil almaqla kifayətlənməməlisiniz. Azərbaycanı ləyaqətlə təmsil etməlisiniz, ölkəmizin həqiqətlərini təhsil almağınız universitetlərdə, ali təhsil müəssisələrində yaymalısınız, təbliğ etməlisiniz. Buna çox böyük ehtiyac var. Təəssüflər olsun ki, Azərbaycan hələ müstəqillik əldə etməmişdən əvvəl – 1988-ci ildə Azərbaycanla Ermənistan arasında Dağlıq Qarabağ münacişəsi başlayandan sonra – demək olar ki, dünyanın əksər ölkələrində, bəlkə də hamısında Ermənistanın təbliğatı çox güclü olubdur. Amma Azərbaycanın təbliğatı ya zəif olub, ya da olmayıbdır. Təcavüz bizim respublikamıza qarşı olubdur, bu münacişə Ermənistanın təşəbbüsü ilə başlayıbdır, onlar hərbi təcavüz ediblər, Azərbaycanın tərkibindəki Dağlıq Qarabağ Vilayətini ələ keçirmək məqsədi ilə bu çirkin işə əl atıblar. Nəhayət, onlar cürbəcür səbəblər üzündən respublikamızın ərazisinin bir hissəsini işğal ediblər, ölkəmi-

zə zərbələr vurublar, işğal etdikləri yerlərdə Azərbaycanın varidatını dağıdıblar. Belə olan halda Ermənistanın təbliğati o qədər güclü olubdur ki, xarici ölkələrin əksəriyyətində belə fikir yaranıb ki, guya burada Azərbaycan günahkardır, guya azərbaycanlılar ermənilərin hüquqlarını tapdalayıblar, guya azərbaycanlılar ermənilərə imkan vermirlər ki, onlar respublikamızda, o cümlədən Dağlıq Qarabağda rahat yaşasınlar. Son illərdə bizim apardığımız əməli işlər, xarici siyasətimiz, təbliğat tədbirlərimiz həmin fikri dəyişdirir. Bu, həqiqətən də çox dəyişib. Ancaq biz bu sahədə hələ çox iş görməliyik.

Siz hələ çox gəncsiniz. Ola bilsin ki, televiziya baxırsınız və bu barədə son vaxtlar televiziya çoxlu məlumatlar verir. Bilirsiniz ki, 1992-ci ildə ABŞ Konqresi Azərbaycana qarşı ədalətsiz, ölkəmiz barəsində ayrı-seçkilik edən bir qərar qəbul edibdir. Bu da ondan ibarətdir ki, guya Azərbaycan Ermənistanı blokada aldığını görə Amerika Birləşmiş Ştatlarının respublikamıza hər cür yardım göstərməsinə qadağan, embargo qoyulubdur. Sovetlər İttifaqı dağıldıqdan sonra ABŞ keçmişdə Sovetlər İttifaqına daxil olmuş respublikaların hamısına maddi və maliyyə yardımını göstərir. Məsələn, Ermənistan, Gürcüstan ildə ola bilsin ki, 100–200 milyon dollar dəyərində yardım alırlar. Başqa ölkələr də alırlar. Amma Azərbaycan 1992-ci ilin oktyabr ayından bu yardımlardan məhrum edilibdir. Çünki bizim xarici siyasətimiz zəif olubdur, təbliğatımız olmayıbdir. Ona görə də ABŞ Konqresində ermənilər belə bir qərar qəbul etdiriblər.

Mən dörd ildir ki, Azərbaycana rəhbərlik edirəm. Bu illər ərzində biz çalışırıq ki, həmin 907-ci əlavəni, bu ədalətsiz qərarı ləğv etməyə nail olaq. Baxmayaraq ki, Amerikanın prezidenti, cənab Bill Klinton hələ 1994-cü ildə ilk dəfə görüşərək mənə bildirdi ki, o da həmin 907-ci əlavənin əleyhinədir və onunun ləğv olunmasının tərəfdarıdır, eləcə də ABŞ-ın başqa hökumət, dövlət adamları da bunu bəyan ediblər, ancaq Konqres bunu etmir.

Mən bu yaxınlarda ABŞ-da rəsmi səfərdə olarkən Konqresdə həddindən artıq görüşlər keçirdim, danışıqlar apardım. Demək olar ki, bir günün içərisində Konqresdə 40-dan çox konqresmenlə, senatorla görüşdüm. Bu, onların təcrübəsində görünməmiş bir hadisə idi. Hər

birisini inandıрмаğa, başa salmağa, anlatmağa çalışırdım ki, bu qərar ədalətsizdir, bunu ləğv etmək lazımdır.

Həqiqətəndən ibarətdir ki, Ermənistan Azərbaycana təcavüz edibdir. Ermənistanın silahlı qüvvələri ərazimizin 20 faizini işğal edibdir və işğal olunmuş ərazilərdən bir milyon Azərbaycan vətəndaşı qovulub, onların hüquqları tapdalanıbdir. Bildirdim ki, əgər siz insan hüquqlarının pozulduğuna, tapdalandığına görə bu cür qərar qəbul etməsənizsə, gəlin görün kim kimin hüquqlarını tapdalayıb, pozub, Siz bunu araşdırın.

Görürsünüz, indi bilinir ki, biz bu məsələnin həllinə nail olacağıq. Amma bu nə qədər çətin bir işdir. Çox iş görülməlidir. Səbəb də ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın həqiqətləri, Ermənistan – Azərbaycan münafişəsi barədə həqiqətlər dünyaya hələ istənilən qədər çatdırılmayıbdir.

Mən dünən Polşa Respublikasından Vətənə dönmüşəm. Orada Polşa prezidenti Aleksandr Kvasnevskinin dəvəti ilə rəsmi səfərdə idim. Bizim çox uğurlu danışıqlarımız keçdi, çox əhəmiyyətli səfər oldu və Polşa ilə Azərbaycan arasında çox böyük əhəmiyyətə malik sənədlər imzalandı. Dünən günün sonunda Bakıya qayıtdım və bu gecə səhərə qədər İsrailin baş naziri, cənab Netanyahu ilə görüş keçirdim. O, uzaq Şərqi ölkələrinə – Yaponiyaya, Çinə və Cənubi Koreyaya səfərə çıxmışdı. O, xəbər verməmişdi ki, yolüstü Bakını bir neçə saat ziyarət etmək istəyir. Ancaq elə oldu ki, onun proqramına görə görüş gecə saat 4-də alındı. Nəhayət, saat 4-dən səhər saat 9-a kimi mən onunla görüşdüm. Biz birlikdə Zugulbada günəşin çıxmasını müşahidə etmişik və bir neçə saat bir yerdə danışıqlar aparmışıq. Məqsədimiz də ölkələrimiz arasında əlaqələri inkişaf etdirmək olub. Amma əsas məqsədimiz həminə Azərbaycanın həqiqətlərini, Ermənistan – Azərbaycan münafişəsinin səbəblərini, bunun ölkəmizə vurduğu zərbələri və bizim bu sahədə mövqeyimizi anlatmaqdan, çatdırmaqdan ibarətdir. Sizə deyə bilərəm ki, söhbətlərimizin 70 faizi məhz bu məsələyə həsr olunmuşdu.

Bilirsiniz ki, mən iyul ayının sonundan avqustun əvvəllərində ABŞ-da rəsmi səfərdə oldum. Bu səfər 12 gün davam etdi. Vaşinqton, Nyu-York, Hyuston, Çikaqo şəhərlərində 150-yə qədər görüş keçirdim. Bütün danışıqlar, dövlət xadimləri ilə görüşlər, ayrı-ayrı şirkət-

lərin rəhbərləri və nümayəndələri ilə, konqresmenlərlə görüşlər, icmaiyyyətin nümayəndələri ilə böyük salonlarda keçirilən görüşlər, hətta Hyüstonda tibb mərkəzində çalışın məşhur cərrahı, tanınmış tibb alimi Debeyki ilə və mərkəzdə işləyən başqa insanlarla görüşlər – bunların hamısı Azərbaycanı tanımaq, respublikamızın həqiqətlərini çatdırmaq məqsədi daşıyırdı. Mən hər dəfə bu görüşləri keçirdəndən sonra yenə təhlil edərdim ki, biz hələ bu sahədə nə qədər geri qalıraq, nə qədər iş görülməlidir.

Məsələn, baxmayaraq ki, İsrailin baş naziri Netanyahu ilə mən keçən ilin dekabrında Lissabonda görüşmüşdüm, orada ətrafı danışılacaq aparmışım, ancaq bu gecə mən ona Azərbaycan haqqında, ölkəmizin xarici və daxili siyasəti haqqında, Ermənistan – Azərbaycan münafişəsi barədə mə'lumatlar verəndə gördüm ki, bu mə'lumatların çoxu onun üçün yenidir. Yə'ni bu məsələlər, işlər bir dəfə yox, iki dəfə yox, üç dəfə yox, xeyli davam etməlidir. Bunları sizə ona görə deyirəm ki, siz harada olduğunuzda baxmayaraq, respublikamız haqqında həqiqətləri təbliğ edəsiniz. Bizim xarici ölkələrdə olan ayrı-ayrı vətəndaşlarımız, gənclərimiz bə'zən müxtəlif subyektiv səbəblərdən, bə'zən anlamadan, bə'zən qərəzli olaraq ölkəmizin bu günü haqqında təhrifedici, yalan mə'lumatlar verirlər. Mən xarici dövlətlərdə olarkən belələri ilə rastlaşırım.

Mən Polşada olanda yanıma bir-iki azərbaycanlı gəldi. Onlarla görüşdüm və gördüm ki, guya onlar orada Azərbaycanı təmsil edirlər. Ancaq orada yaşayanlar, Azərbaycanda baş verən hadisələrdən isə nə qədər uzaqdırlar. Onlardan soruşdum ki, Azərbaycanda nə vaxt olub-sunuz. Dedilər ki, 1993-cü ildən Bakıda olmamışım. Mə'lumatları haradan aldılar ki, maraqlandım. Gördüm ki, oradan-buradan yalan mə'lumatlardan bəhrələnilirlər. Bəlkə də onların günahı deyil, – onlar sadəcə adamlardır, sadəcə olaraq onları bə'zən aldadırlar və həmin adamlar Polşada ölkəmiz haqqında həqiqətləri çatdırmaq əvəzinə, respublikamızın vəziyyəti barədə təhrifedici mə'lumatlar yayırlar.

Ona görə də sizə – xarici ölkələrə təhsil almağa gedən gənclərimizə mənim tövsiyəm ondan ibarətdir ki, siz Azərbaycanın səlahiyyətli nümayəndələrisiniz, hər yerdə respublikamız haqqında həqiqətləri çat-

dırmahsınız, təbliğ etməlisiniz. Bunların hamısı siz təhsil alarkən, oxuyarkən ölkənizə, millətinizə göstərdiyiniz xidmət olacaqdır.

Hər bir xarici dövlətin özünəməxsus qanunları, adət-ən'ənləri var. Hər bir ölkənin siyasətini onun daxili işi hesab edirik. Heç bir ölkənin daxili işinə qarışmırıq və bundan sonra da qarışmayacağıq. Hesab edirik ki, hər bir ölkənin xarici və daxili siyasəti o ölkənin özünün işidir və başqa ölkələr onun işinə qarışmamalıdır. Bunun özü müstəqillik üçün lazım olan bir şəhətdir. Ancaq dediyim kimi hər bir ölkənin qanununu, adət-ən'ənəsini bilmək lazımdır. Çünki bizim Azərbaycan gənclərinin nə qədər çox biliyi, savadı olsa bu, bir o qədər yaxşı olar. Eyni zamanda respublikamızın, xalqımızın milli xüsusiyyətlərini, milli ən'ənələrini, milliliyini heç vaxt unutmaq lazım deyil və bunu heç bir şeyə dəyişmək olmaz. Əgər biz azərbaycanlı kimi öz müstəqilliyimizi, milli ədaltdığımızı yüksək qiymətləndiririksə, xalqımızın tarixini, adət-ən'ənələrini, xalqımıza məxsus milliliyi həmişə yaşatmalıyıq və onları hər yerdə təbliğ etməliyik. Mən bunu ona görə deyirəm ki, bizim bə'zi adamlar-gənclər, hətta gənc olmayanlar da başqa ölkəyə gedən kimi, dərhal cürbəcür tə'sir altına düşürlər. Bu da o nəticəyə gətirib çıxarır ki, həmin adamlar öz milliliyini itirir, öz adət-ən'ənələrini itirirlər. Bu təhlükəlidir. Ona görə də mən sizi xəbərdar edirəm.

Sühəsisiz ki, siz xarici ölkələrdə dil öyrənməlisiniz. Mən keçmişdə də demişəm və bu gün də deyirəm, – şəxsən arzum ondan ibarətdir ki, hər bir azərbaycanlı çox dil bilsin. Ancaq birinci növbədə öz ana dilini-dövlət dilini yaxşı bilsin. Bizim çox zəngin, cazibədar dilimiz var. Bəlkə də biz bu dildə danışdığımızı görə öz dilimizin zənginliyini və gözəlliyini hələ tam dərk edə bilməmişik. Ancaq bilin ki, bu həqiqətdir. Ona görə də bunu heç bir şeyə dəyişmək olmaz. Xarici dil bilmək, əlbəttə ki, lazımdır, vacibdir. Mən bir daha arzu edirəm ki, vətəndaşlarımız ingilis dilini də, rus dilini də, fransız dilini də, alman dilini də, türk dilini də, ərəb dilini də, fars dilini də, hətta Çin dilini də bilsinlər. Gənclərimiz nə qədər çox dil bilsələr, bir o qədər zəngin dünyagörüşünə malik olacaqlar. Bu, müasir dünyanın tələbləridir. Amma ən əsası ondan ibarətdir ki, hər bir Azərbaycan vətəndaşı, hər bir azərbaycanlı öz ana dilini – Azərbaycan dilini, dövlət dilini mükəmməl bilməlidir.

Gənclərə tövsiyə edirəm ki, əgər kiminsə bu barədə çətinməzlik varsa, çalışın, bunu aradan qaldırın. Xarici ölkələrdə təhsil alarkən, həmin ölkənin dilini öyrənərkən, eyni zamanda, başqa dilləri öyrənərkən öz dilinizi heç vaxt unutmayın və öz ana dilinizi heç bir başqa dilə dəyişməyin. Xalqın, millətin, insanın öz ana dilindən əziz heç bir şey ola bilməz.

Hətta öz dilimizdə danışmağı başqalarına da öyrədin. Ümumiyyətlə, mən fikir verirəm, respublikamıza başqa ölkələrdən gəlib işləyənlər, dövlət nümayəndələri, səfirlikdə çalışanlar Azərbaycan dilini öyrənməyə çalışırlar. Bu, çox sevindirici haldır. Bunun özü də yenilkdir.

Mənim xatirimdədir, keçmiş zamanda ədəbiyyat tarixini öyrənərkən fəxr edirik ki, vaxtilə Lermontov bir müddət Azərbaycanda olmuş, Quba zonasında yaşamışdır. O, öz dostuna yazmışdı ki, mən burada Azərbaycan dilini öyrənirəm. Avropada fransız dili kimi, Qafqazda da Azərbaycan dili çox məşhur və mö'təbər bir dildir. Hətta Lermontovun belə bir yazısı da var. Biz bunu böyük iftixar hissi ilə qeyd edirik ki, Lermontov burada yaşayıb, dilimizə belə böyük hörmət edib və bizim dilimizi öyrənməyə çalışıb. Bunun özü də tarixdə nadir bir hadisədir. İndinin özündə də bizim dili öyrənməyə çalışırlar. Bə'ziləri artıq bizim dildə danışirlar. Bu, çox gözəldir. Çünki biz dilimizin hörmətini qaldırmalıyıq. Ona görə ki, bizim dilə hörmət edilsin, dilimizi öyrənsinlər, mənimsəsinlər. Mən əminəm ki, başqa ölkələrdə də bizim dilimiz nə qədər geniş yayılsa, öyrənilsə, Azərbaycanın ədəbiyyatını, mədəniyyətini ana dilimizdə oxuyanlar, öyrənənlər respublikamızın necə zəngin mə'nəviyata, ədəbiyyata, mədəniyyətə malik olduğunu dərk edəcəklər. Mən bu məsələ ilə əlaqədar öz fikirlərimi sizə çatdırıram və güman edirəm ki, bu tövsiyələrimi unutmayacaqsınız.

Harada olursunuzsa – istər daxildə, istərsə xaricdə – hər bir azərbaycanlı gəncin şəərəfli borcu Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini qoruyub saxlamaqdan, inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Bu, bizim çoxəsrlik tariximizdə böyük, şəərəfli və tarixi nailiyyətdir. Mən bunu dəfələrlə demişəm. Hansı xarici ölkədə olursansa, orada deyirəm ki, keçmişdə bizim xalqımız hər bir çətinliyə dözübdür, bu gün də, sabah da dözə bilər. Ancaq bundan sonra heç bir vaxt xalqımız öz dövlət müs-

təqilliyini öldən verməyəcəkdir. Bu, heç vaxt ola bilməz. Bu mənim fikrimdir, iradəmdir, mə'nəviyyatımdır. Amma mənim istədiyim odur ki, bu, hər bir Azərbaycan vətəndaşının, hər bir azərbaycanlının fikri olsun və onun iradəsinə çevrilsin.

Son illər Azərbaycanda təhsil sahəsində bir sıra dəyişikliklər gedir. Bunların bə'ziləri müsbət xarakter daşıyır. Təəssüflər olsun ki bə'ziləri də pörəkəndə getdiyinə görə respublikamızın təhsil sistemində, o cümlədən ali təhsilinə müəyyən zərərər gətirir. Artıq indi vaxt gəlib çatırdır və başlıca vəzifəmiz ölkəmizin təhsilini qəbul etdiyimiz «Təhsil haqqında qanun» əsasında bundan sonra daha da möhkəm qurmaq, inkişaf etdirməkdir. Hesab edirəm ki, bizim müvafiq orqanlar bu işlərlə məşğul olacaqlar.

Respublikamızın çox güclü müəllim ordusu var. Azərbaycanın müəllimləri ən yüksək mə'nəviyyata, vətəndaşlıq hisslərinə malik olan insanlardır. Müəllimlik sənəti şərəfli bir sənətdir. Mən bunu öz həyatımda da, işlədiyim dövrlərdə müəllimlərlə görüşlərdə, danışıqlarda da hiss etmişəm ki, Azərbaycanın müəllimləri bu şərəfli adı ləyaqətlə daşıyıblar və bu gün də daşıyırlar. Baxmayaraq ki, son illər onların həyatında, o cümlədən maddi vəziyyətlərində çətinliklər baş veribdir, ancaq əminəm ki, onlar bu çətinliklərə dözürlər və dözəcəklər.

1941–1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsi dövrü mənim xatirimdədir. Mənim o vaxt müəllimlərim var idi. Onlar mənə müharibədən əvvəl dərs demişdilər. Həmin vaxtlar mən onların bir çoxunun maddi vəziyyətini, yaşayış tərzini görürdüm. Həddən artıq ağır vəziyyətdə yaşayırdılar. Amma buna baxmayaraq öz müəllimlik namusunu, şərəfini, müəllim adını həmişə uca saxlamışdılar. Mən orta məktəbdə aldığım təhsilə görə, sonrakı dövrlərdə Azərbaycan müəllimlərinin fəaliyyətini daim müşahidə etdiyimə görə və onların işi ilə yaxından tanış olduğuma görə Azərbaycan müəlliminin nə qədər böyük şərəfə layiq olduğunu həmişə demişəm və yüksək qiymətləndirmişəm. Mən bu gün də Azərbaycan müəllimlərinə öz adımdan və bütün xalqımız adından təşəkkürümü və minnətdarlığımı bildirirəm. Çünki biz hamımız – mən də, siz də Azərbaycan məktəbinə, Azərbaycan müəlliminə borcluuyq. Güman edirəm ki, mövcud çətinliklər, problemlər aradan

qaldırılacaq, orta təhsil sistemində də, ali təhsil sistemində də müasir dövrün tələblərinə uyğun, müstəqilliyimizə, Konstitusiyamıza, qanunlarımıza uyğun şərait yaranacaq və müəyyən işlər görülməkdir.

Burada çıxış edənlərdən kimsə dedi ki, xarici ölkələrdə olan tələbələrə qayğı, maddi yardım göstərilməsinə ehtiyac var. Mən Nazirlər Kabinetinə, Təhsil Nazirliyinə və Prezidentin İcra Aparatının Humanitar siyasət şö'bəsinə göstəriş verirəm ki, bu məsələni araşdırıb mənə təklif versinlər. Hesab edirəm ki, xaricdə təhsil alan tələbələrə mənə il müddətində vaxtaşırı müəyyən maliyyə yardımları etmək olar. Maliyyə çətinliyimiz nə qədər ağır olsa da, biz vəsait tapıb bunu edə bilərik. Sadəcə olaraq mənə bu barədə təkliflər vermək lazımdır. Elə etmək lazımdır ki, bu bir sistem halına düşsün. Mütləq bunu etmək lazımdır. Sizi əmin edirəm ki, biz bunu edəcəyik. Sizin gələcəkdə hansısa probleminiz, çətinliyiniz olsa, çəkinmədən müraciət edə bilərsiniz. Əgər biz sizi xarici ölkələrə təhsil almağa göndəririksə, sizə qayğı da göstərməliyik. Arxayın olun və bilin, təkəcə xarici ölkələrə gedən tələbələrə yox, bütün Azərbaycan gənclərinə, tələbələrə, respublikamızın ali məktəblərinin tələbələrə qayğı göstərmək mənim və Azərbaycan dövlətinin borcudur və biz bu borcumuzu yerinə yetirəcəyik.

Sizi bir daha təbrik edirəm. Hamınıza cansağlığı arzu edirəm. Sizə gələcək həyatınızda və işlərinizdə uğurlar arzulayıram. Azərbaycandan uzaqlara gedən gənclərimizə yaxşı yol arzulayıram.

Sağ olun!

HƏR BİR AİLƏYƏ, İNSANA AID OLAN ÜMUMXALQ BAYRAMI

*(1997/98-ci dərs ilinin başlanması münasibətilə Bakının Yasamal rayonundakı 18 nömrəli məktəbdə keçirilən görüşdə nitqi;
1 sentyabr 1997-ci il)*

I

Əziz balalar, uşaqlar, şagirdlər, tələbələr!

Hörmətli müəllimlər, valideynlər!

Mən sizi bu ümumxalq bayramı, ölkəmizdə bütün təhsil ocaqlarında tədris ilinin başlanması münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm, sizə təhsilinizdə, dərsinizdə və bütün həyatınızda uğurlar arzulayıram.

Bu gün həqiqətən ölkəmiz və xalqımız üçün böyük bayramdır. Bu, hər bir ailəyə, insana aid olan gündür. Kiminsə ilk övladı bu gün məktəbə ayaq basır, kiminsə artıq bir neçə uşağı məktəbə gedir, müxtəlif siniflərdə yenidən dərsə başlayır, kiminsə nəvələri məktəbə gedirlər. Bəzilərinin övladları orta məktəbi qurtarıb ali təhsil almaq üçün universitetlərə, institutlara gedirlər.

Bu gün respublikamızın, ölkəmizin hər bir guşəsində, hər bir evdə, ailədə əlamətdar gündür. Bu gün məhz xalqımızın uşaqdan böyüyə qədər təhsil almasına, inkişaf etməsinə həsr olunduğuna görə hər bir vətəndaş üçün, eyni zamanda, dövlətimiz, xalqımız üçün əziz gündür. Ona görə bu gün qiymətlidir.

Bu gün Azərbaycanı hər yerdə gül-çiçək, şən əhvali-ruhiyyə, sevinc əhatə edir. Çox şadam ki, bu günü mən, ümumiyyətlə, harada olursa-olsun, daim bayram kimi qeyd edərək, eyni zamanda, məhz bu gün sizinlə bir yerdəyəm, bu günü 18 nömrəli məktəbin şagirdləri, müəllimləri ilə birlikdə qeyd edirəm.

Respublikamızda son illər mövcud olan çətinliklər artıq aradan götürüldükdür, məktəblərimiz normal fəaliyyət imkanı əldə edərək işləyirlər. Keçmiş zamanlarda olduğu kimi, məktəblərimiz bu il də şagirdlərin qəbul edilməsinə lazımı hazırlıq işləri görüblər. Bəzi yerlərdə yeni məktəb binaları açılıb, inşa edilib, istifadəyə verilibdir. Məktəblərin qapıları bütün şagirdlərin üzünə açılıbdır. Bu, ölkəmizin həyatının sərbəstləşməsi və normalaşmasının ən mühüm əlamətlərindən biridir.

Ona görə bunu xüsusi qeyd edirəm ki, 1988–89-cu illərdən bəri respublikamızın başına gələn bəlalər, Ermənistanın Azərbaycana etdiyi hər bir təcavüz ilə əlaqədar olaraq, eyni zamanda, ölkəmizin daxilində yaranmış qarmaqarışıqlığa, özbaşınalığa, qanunsuzluğa görə həyatımızın çox sahəsində, o cümlədən təhsil sahəsində də işlər pozulmuşdu. Məktəblərin də fəaliyyəti zəifləmişdi, hətta sıfır dərəcəsinə enmişdi. Respublikamızda o illər hökm sürən cinayətçılıq, özbaşınalığa bəzən hətta valideynləri o qədər vahiməyə salmışdı ki, onlar uşaqlarını məktəbə yola sala, göndərə bilmirdilər. Mə'lumdur ki, o illər ailələrin çoxunda uşaqların təhsil alması prosesi müəyyən qədər dayanmışdı.

Mən məmnuniyyətlə qeyd edirəm ki, respublikamızı bu əzab-əziyyətdən salan belə hallar artıq keçmişdə qalıbdır. Biz o halları aradan götürdük, respublikamızda əmin-amanlıq, insanlara rahatlıq yaratdıq, cinayətkar qrupları aradan götürdük. İndi görürsünüz ki, Azərbaycanın hər yerində, guşəsində bizim məktəblər fəaliyyət göstərir, gənclər, uşaqlar sərbəst təhsil alırlar.

Bu bizim son illər respublikamızın həyatında əldə etdiyimiz nailiyyətlərdən ən əhəmiyyətliyədir. Çünki başqa sahələrdə geriliyə, çatışmazlığa müəyyən qədər dözmək olar, o halların vurduğu zərərləri tezliklə aradan qaldırmaq olar. Amma xalqın, millətin təhsil sistemini qırmaq olmaz. Bu, elə bir işdir ki, ardıcıl surətdə davam etməlidir. Bir il belə fasilə olsa, millətə, xalqa böyük zərərələr vura bilər. Biz bu zərərləri aldıq və onların ağır nəticələrini də görürük. Ancaq bu gün hamımız şad olmalıyıq ki, təhsil sisteminə qayda-qanun yaranıbdır. Məktəblərimiz işləyir və hər bir valideyn də öz uşağını məktəbə rahat göndərir, onun təhsili ilə məşğul olur.

Azərbaycanda təhsil böyük yer tutur. Təsəvvür edin, ölkəmizdə bu gün 130 min uşaq ilk dəfə məktəb astanasından keçib, sinifdə oturub dərsə başlayacaqdır. Bu il bizim orta məktəblərdə bir milyon 560 min uşaq oxuyacaqdır. 160 min müəllim –böyük bir ordu –orta məktəblərdə dərsə başlayacaqdır.

Ali məktəblərimizdə də qəbul normal keçibdir. Bu il Azərbaycanın ali məktəblərinə, universitetlərinə 19 min gənc qəbul olunubdur. Bütün

ali məktəblərimizdə bu il 89 min, texnikumlarda 25 min tələbə, texniki peşə məktəblərində təxminən 25 min şagird təhsil alacaqdır. Bu rəqəmlər onu göstərir ki, Azərbaycanda gənclərin hamısı təhsil ilə əhatə olunubdur. Bu rəqəmlər onu göstərir ki, Azərbaycanın gələcəyi üçün yaxşı əsas yaradıraq, qururuq. Bu rəqəmləri nəzərinizə çatdıraraq bildirmək istəyirəm ki, bunlar hamısı müstəqil Azərbaycan Respublikasının iltifarı ilə biləcəyi göstəricilərdir. Hər bir xalqın səviyyəsini onun bilik səviyyəsi müəyyən edir. Bilik səviyyəsinə də nail olmaq üçün təhsil daim mövcud olmalıdır və o, ardıcıl surətdə inkişaf etməlidir. Biz buna nail olmuşuq və ümidvaram ki, bundan sonra da bu məsələ diqqət mərkəzində olacaqdır. Biz gələcəkdə Azərbaycanın təhsilinin daha da təkmilləşməsinə, keyfiyyətinin yüksəlməsinə nail ola biləcəyik.

Mən bu gün Azərbaycanın müəllim ordusuna hörmət və ehtiramımı bir daha bildirirəm və bəyan edirəm ki, cəmiyyətimizdə Azərbaycan ziyalılarının içərisində müəllimlər xüsusi yer tuturlar, hörmətə layiqdirlər və xüsusi qayğı ilə əhatə olunmalıdırlar. Mən ümidvaram ki, həm orta məktəblərdə, həm ali məktəblərdə müəllimlərimiz gələcəkdə də öz peşələrinə sadıq olacaqlar, öz biliklərini daha da təkmilləşdirəcəklər. Müəllimlərimizin səyi nəticəsində bizim təhsil sistemi daha da təkmilləşəcək, bunların hamısı azad, müstəqil Azərbaycanın gələcəyinə xidmət edəcəklər.

Əziz balalar, uşaqlar! Siz xoşbəxtsiniz. Ona görə xoşbəxtsiniz ki, Siz müstəqil Azərbaycanın məktəblərində təhsil alırsınız. Dövlət müstəqilliyinin xalqımıza bəxş etdiyi ne'mətlərdən biri də odur ki, biz artıq öz təhsil sistemimizi xalqımızın, millətimizin tarixinə, mə'nəviyyatına, ən'ənələrinə uyğun qururuq. Doğrudur, bu proses çox mürəkkəb prosesdir. Bu proses qısa bir müddətdə başa çatma bilməyəcəkdir. Bu gün təhsil sahəsində çalışan bütün vətəndaşlara, müəllimlərə təhsil müəssisələrinin rəhbərlərinə müraciət edərək xahiş edirəm ki, onlar tezliklə təhsil sistemində işlərin müstəqil Azərbaycanın prinsipləri əsasında qurulmasına nail olsunlar. Burada dərslərin dəyişilməsi, yeni dərslərin yaranması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Bilirəm, bu, asan iş deyil. Bu, bir çox böyük amillərlə bağlıdır. onlardan asılıdır. Ancaq mən bu gün həm Təhsil Nazirliyinə, həm də Nazirlər Kabinetinə gəti təklif edirəm ki, onlar dərslərin dəyişilməsi, müstəqil Azərbaycanın tarixinə, həyatına uyğun yazılması işi ilə dahi da ciddi məşğul olsunlar. Çünki məktəblərdə tarix, ədəbiyyat dərsləri, humanitar sahəyə aid başqa dərslər köhnə dərslərlə əsasında aparılırsa, onlar bizə xeyir gətirmir. Onsuz da keçmiş zamanda həmin dərslərlə təhsil alan insanlar hələ var, onların zehində, fikrində dəyişilmə prosesini gedir və getməkdədir. Ancaq indi dərs alan uşaqlar, gənclər gərəkdir mütləq və mütləq bizim yeni dərslərlə əsasında oxusunlar.

Biz yeni əlifbaya – latın əlifbasına keçmişik. Mən hiss edirəm ki, latın əlifbasının tətbiqi çox ləng gedir. Hesab edirəm ki, bu işləri də sür'ətləndirmək lazımdır. Yaşlı nəsil kiril əlifbası ilə oxuduğuna görə latın əlifbasını oxumaqda çətinliklər çəkir. Bildirmək istəyirəm ki, burada heç bir çətin iş yoxdur. Latın əlifbası ilə kiril əlifbası arasında fərq o qədər də böyük deyildir. Sadəcə, mən yaşlı nəsə müraciət edib deyirəm ki, bir balaca özünüzi əziyyətə salın və tezliklə bu kiril əlifbasından xilas olun.

Bizim bu günümüz, gələcəyimiz məhz latın əlifbası ilə bağlıdır. Nəşriyyata da bu gün müraciət edirəm ki, kitabların hamısı latın əlifbası ilə çap olunsun. 1939-cu ildən indiyə qədər yazılan kitabların hamısı kiril əlifbası ilə buraxılıb. Bu illərdə bizim ədəbiyyatımızda, mədəniyyətimizdə, tariximizdə, elmimizdə çox böyük nailiyyətlər, ixtiralar əldə olunubdur. Bunların hamısı öz əksini kitablarda tapıbdır. Bizim kitabxanalar belə kitablara doludur. Şübhəsiz ki, bunlardan bu gün də, on illər sonralar da istifadə etməli olacaqlar. Əgər biz tezliklə bütün sahələrdə latın əlifbasına keçməsək, gecikmiş olacağıq. Bu işlər məktəblərdə xüsusilə təşkil olunmalıdır. Mən Təhsil Nazirliyindən, bütün məktəblərdən bunu tələb edirəm.

Məktəblərimizdə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, azadlığının mə'nəsi, məzmunu çox geniş tədris olunmalıdır. Bu, çox əhəmiyyətlidir, çünki vətənpərvərlik hissləri insanlara uşaq vaxtından aşılanmalıdır. Xalqımızın təbii xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, xalqımız vətənpərvərdir. O, ananın bəmində vətənpərvərlik hisslərini özündə toplayır.

Tədrisin, tərbiyənin bu sahədə çox böyük əhəmiyyəti vardır, xalqımızı, millətimizi, gənclərimizi vətənpərvərlik hissi ilə tərbiyə etmək təhsilin əsas istiqaməti, hissəsi, məktəblərimizin, müəllimlərimizin borcudur. Siz uşaqlara hərtərəfli təhsil verməlisiniz. Uşaqlar gərək orta məktəblərdə bütün fənləri mənimsəsinlər. Bunların hamısı ilə bərabər bizim xalqımızın zəngin tarixini, mədəniyyətini, mə'nəviyyatını, mə'nəvi dəyərlərini uşaqlara öyrətmək, çatdırmaq, uşaqları məhz həmin ən'ənələr ruhunda tərbiyə etmək müəllimlərin müqəddəs borcudur. Mən arzu edərdim ki, müəllimlər bunu heç vaxt unutmasınlar.

Burada olan imkanların hamısından istifadə etmək lazımdır. Bu sırada mən hesab edirəm ki, məktəblərdə Azərbaycanın müstəqilliyinin atributları yaxşı təbliğ olunmalıdır. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini təmsil edən Azərbaycanın bayrağına münasibət, onun müqəddəsliyi hər bir cocuqda, yeniyetmədə daxildən olmalıdır. Azərbaycanın bayrağı sudəcə bayraq deyil. O, bizim dövlətçiliyimizin, müstəqilliyimizin rəmzidir. Keçmişdən qalan ən'ənələrə görə bu bayrağa o qədər də əhəmiyyət verilmirdi, bu bayraq müəyyən qədər formal xarakter daşıyırdı. Ancaq indi biz yeni bir həyatdayıq. Biz öz müstəqil dövlətimizdəyik, ölkəmizdəyik. Hansı ölkəyə gediriksə-gedək, Azərbaycanın bayraqlarının o ölkədə asılması həm Azərbaycanın orada təmsil olunmasını göstərir, həm də bizim ölkəmizi tanıdır, eyni zamanda bizdə böyük iftixar hissi doğurur.

Mən çox ölkələrə gedirəm. Hava limanında Azərbaycan bayraqlarını görəndə həddindən artıq sevinirəm. Yaşadığım iqlimətəgahın, əyləşdiyim avtomobilin üstündə Azərbaycan bayrağını, hansı bir yerə damışığa gedəndə Azərbaycan bayrağını görürəm. Bu, bizim müstəqil dövlətimizin rəmzidir. Ona görə də gərək hər bir Azərbaycan vətəndaşı, xüsusən gənc nəsil bunu dərk etsin, qiymətləndirsin. Onda bayrağa olan məhəbbət eyni zamanda Vətənə, xalqa, dövlətə olan məhəbbətə hərabər olsun. Gərək hər bir evdə Azərbaycan dövlətinin bayrağı olsun, hər bir ailə Azərbaycan bayrağına itaət etsin. Bu bayraq tərk rəsmi yerlərdə yox, idarələrdə, kiçiklərdə, saraylarda, məktəblərdə yox, gərək hər bir ailənin həyatının əziz bir hissəsi olsun.

Azərbaycanın gerbini təbliğ etmək lazımdır. Azərbaycanın gerbi bayraq ilə bərabər bizim dövlət müstəqilliyimizi təmsil edən atributtur. Azərbaycanın gözəl himni var. Bu gün Azərbaycanın milli dövlət himni burada səsləndi. Sevindiricidir ki, bu himn hələ 1918-ci ildə yazılıbdır. Bunun müəllifi bizim böyük bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyovdur. Himnimizin sözlərini böyük şairimiz Əhməd Cavad yazıbdir. Onun musiqisi də çox gözəldir, sözləri də çox mənalıdır, gözəldir.

Mən xarici ölkələrə səfər edərkən hər yerdə iki himni çalınır:

– Azərbaycanın himni, bir də getdiyimiz ölkənin himni. Hər ölkənin himni, hər ölkənin özünə görə əzizdir. Öz xalqının musiqisini, mə'nəvi xüsusiyyətlərini əks etdirir. Bu təbiidir. Ancaq mən hər yerdə müqayisə edib görürəm ki, bizim himnin müəllifləri bu himni nə qədər böyük məharətlə yaradıblar. Hər dəfə xarici ölkələrdə himni dinləyərkən mən yenidən iftixar hissi duyuram. Ancaq himni dinləmək yox, onu oxumaq lazımdır. Bizdə təəssüf ki, bu ən'ənə yaranmayıbdır. Himni dinləyirik, amma onun sözləri var. Mən hesab edirəm ki, bu, bizim həyatımızda çatışmazlıqdır. Himn çalınan vaxt insanlar bu himnin sözlərini oxumalıdılar. Bunun əhəmiyyəti var. Bir var ki, onu dinləyəsən, bir də var ki, o mahnının, musiqinin sədaları altında o sözləri tələffüz edəsən, oxuyasan. Bunlar da insanlarda vətənpərvərlik hissini daha da möhkəmlənməsinə kömək edir. Eyni zamanda bu, ona görə vacibdir ki, himnimizə xüsusi hörmətin təzahürüdür. Ona görə də mən bütün məktəblərin – ali və orta məktəblərin qarşısında vəzifə qoyuram ki, qısa bir müddətdə bütün şagirdlər, tələbələr, müəllimlər Azərbaycanın himnini oxusunlar. Bunu siz necə təşkil edəcəksiniz, məndən yaxşı bilərsiniz. Ancaq bunu təşkil etmək lazımdır ki, hər bir insan himni oxuya bilsin. Həm də məharətlə oxusun.

Mən bunu təkcə məktəblər üçün demirəm, bütün cəmiyyət üçün deyirəm. Ola bilsin ki, mən bu yaxınlarda bu barədə bir sərəncam da verməyə məcbur olacağam ki, bu işlər yerlərdə təşkil edilsin. Ancaq cəmiyyətdə hər şey məktəbdən, təhsildən başlayır. Ona görə də mən bu fikri məhz burada – məktəbdə, təhsil işçilərinin qarşısında deyirəm. Bu da sizin vəzifələrinizdən biridir. Arzu edərdim ki, bunu qısa müddətdə həyata keçirəsiniz və mənə mə'lumat verəsiniz.

Bu, çox lazımdır, vacibdir. Ancaq məktəbin, müəllimlərin ən əsas vəzifəsi bizim cəmiyyətimizə, xalqımıza, ölkəmizə dəyərli vətəndaşlar hazırlamaqdır. Bugünkü bu körpələr gələcəyin böyük vətəndaşlarıdır.

Müəllim vəzifəsi ona görə şərəflidir ki, o, cəmiyyət üçün ən dəyərli, bilikli, zəkalı, tərbiyəli, vətənpərvər vətəndaşlar hazırlayır. Şübhəsiz ki, birinci növbədə müəllim özü bu xüsusiyyətlərə malik olmalıdır, daim özünü də təkmilləşdirməlidir, öz üzərində işləməlidir. Öz üzərində işləməyən müəllim yaxşı müəllim ola bilməz. Bizim müəllimlərin əksəriyyəti ona görə yaxşıdır ki, onlar daim öz üzərində işləyir, tədris etdiyi fənni dərinləndirir, ictimai-siyasi sahədə biliklərini artırır və günü-gündən özlərini təkmilləşdirirlər. Məktəb elə bir prosesdir, orqanızdır ki, burada hamı – şagird də, tələbə də, bütün kollektiv də inkişafdadır.

Mən sizin hamınıza bu çox şərəfli vəzifələrin yerinə yetirilməsində uğurlar arzulayıram. Ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanın ali təhsil, ümumi orta təhsil sistemində indi baş verən müsbət dəyişikliklər möhkəmlənəcək, güclənəcək və məktəblərin, ali təhsil ocaqlarının işində olan nöqsanlar, çatışmazlıqlar, qüsurlar, bə'zi qanun pozuntuları ardıcıl surətdə aradan götürüləcəkdir.

Sizi əmin edirəm ki, müstəqil Azərbaycan Respublikasında təhsil, tərbiyə işi dövlətin əsas vəzifəsidir, dövlət başçısının – Prezidentin xüsusi qayğısı altındadır və onun əsas vəzifələrindən biridir. Mən çalışacağam ki, bundan sonra da bu vəzifəmi layiqincə yerinə yetirəm. Ümidvaram ki, siz də öz vəzifənizi layiqincə yerinə yetirəcəksiniz.

Bu əlamətdar gün münasibətilə sizi bir daha təbrik edirəm, sizə cansağlığı, səadət arzulayıram.

Yeni dərs ilinin başlanması münasibətilə bütün Azərbaycan məktəblilərini, balalarını, övladlarını, bütün Azərbaycan müəllimlərini təbrik edirəm. Hamıya cansağlığı, səadət arzulayıram. Sağ olun!

II

**Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
«Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahatlar
üzrə Dövlət Komissiyası haqqında»**

SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikasının təhsil sistemində beynəlxalq standartlara uyğun islahatların aparılması, təhsilin inkişafı və onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi üçün Ümumdünya Bankının vəsait qoyuluşunu təmin etmək məqsədi ilə QƏRARA ALIRAM:

I. Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahatların aparılmasını təşkil etmək məqsədi ilə aşağıdakı tərkibdə dövlət komissiyası yaradılsın:

Dövlət komissiyasının sədri:

Misir Mərdanov – Azərbaycan Respublikasının təhsil naziri;

Dövlət komissiyası sədrinin müavini:

Namiq Nəsrullayev – Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyat naziri;

Dövlət komissiyasının üzvləri:

Rəfael Allahverdiyev – Bakı şəhər İcra hakimiyyətinin başçısı;

Fərəməz Maqsudov – Azərbaycan Elmlər Akademiyasının prezidenti;

Fikrət Yusifov – Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri;

Südəbə Həsənova – Azərbaycan Respublikasının ədliyyə naziri;

Əli İnsanov – Azərbaycan Respublikasının səhiyyə naziri;

Əbülfəs Qarayev – Azərbaycan Respublikasının gənclər və idman naziri;

İsmayıl Sadiqov – Nazirlər Kabineti işlər idarəsinin elm, mədəniyyət, xalq təhsili və sosial problemlər şöbəsinin müdiri;

Elman Rüstəmov – Milli Bankın sədri;

Səttar Mehbalıyev – Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının sədri;

Əvəz Ələkbərov – Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun sədri;

Arif Vəliyev – Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin sədri;

Barat Nuriyev – Azərbaycan Respublikası Dövlət Əmlak Komitəsi sədrinin müavini.

2. Dövlət komissiyasına tapşırılsın ki, Dünya Bankı ilə birlikdə təhsil sahəsində islahat proqramının hazırlanması üçün öz nəzdində işçi orqanı yaratsın və onun rəhbərini təyin etsin.

3. Nazirlər Kabineti bu sərəncamın icrası ilə bağlı məsələləri həll etsin.

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 30 mart 1998-ci il*

**YÜKSƏK BİLİKLİ GƏNC KADRLARIN İMKANLARINDAN,
BACARIĞINDAN VƏ İSTƏDADINDAN AZƏRBAYCANIN
DÖVLƏTÇİLİYİNİN, MÜSTƏQİLLİYİNİN DAHA DA
MÖHKƏMLƏNMƏSİ VƏ İNKİŞAFI ÜÇÜN
SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏ ETMƏLİ**

*(1970–1987-ci illərdə Azərbaycandan kənar da ali təhsil almış
mütəxəssislərin ümumrespublika toplantısında nitqi;
31 avqust 1998-ci il)*

Əziz dostlar!

Xanımlar və cənablar!

Güman edirəm, bu görüş həm sizin üçün, həm də mənim üçün tarixi bir görüşdür. Biz çox illər bundan əvvəl bu möhtəşəm sarayda, salonda dəfələrlə görüşmüşük. Ancaq həmin görüşlər sonra kəsilmişdir və böyük fasilədən sonra biz bir daha görüşürük.

Mən çox həyəcanlıyam və eyni zamanda böyük sevinc hissi keçirirəm. Çünki bugünkü – 1998-ci ildəki toplantımız 1969-cu ildə Azərbaycanda ilk dəfə əsas qoyulmuş görüşlərin nəticəsidir. Mən həmin görüşlərin təşəbbüskarı, təşkilatçısı olmuşam. Bu görüşlər, o vaxt görülmüş həmin işlər barədə və bunların sizin hər birinizin taleyində oynadığı rol haqqında burada kifayət qədər deyildi. Mən ona görə sevinirəm ki, 29 il bundan əvvəl əsasını qoyduğum xeyirxah işin gözəl bəhrələrini görürəm.

Əziz dostlar, siz artıq böyümüş, kişi ölmusunuz. Vaxtilə bu salona 16–17 yaşında daxil olmuş insanlar – siz ötən illərdə böyük həyat yolu keçmişiniz, formalaşmışınız, püxtələşmişiniz. Azərbaycanın həyatının müxtəlif sahələrində fəaliyyət göstərmisiniz. Bunların hamısının əsası həmin illərdə qoyulubdur. Ona görə də mən sizin hər birinizin heyatında etdiyim xidmətin nəticəsini görürək bu gün sevinirəm, şadlanıram və iftixar hissi keçirirəm.

Mən sizi səmimi-qəlbədən salamlayıram, bu gözəl, məzmunlu görüşünə münasibətilə təbrik edirəm. Hər birinizə cəsarətli arzu edirəm və gələcək işlərinizdə böyük uğurlar diləyirəm.

Mən 16 il bundan əvvəl – 1982-ci ilin avqust ayının ya 29-da, ya da 30-da bu salonda Azərbaycandan kənarda olan ali məktəblərə göndərilən gənclərlə son görüşü keçirmişdim. Bilirsiniz ki, mən ondan sonra Moskvaya işə dəvət olundum, orada çalışdım. Mənim həyatımın sonrakı səhifələri də sizə mə'lumdur. Nəhayət, 1993-cü ildə yenidən Bakıya gəldim. Son görüşümdən 16 il keçibdir. Düzü, mən belə görüşlər üçün çox darıxmışdım. Çünki o vaxt, o illər bu görüşlər artıq ən'ənəyə çevrilmişdi. Burada danışan gənc qızlardan biri dedi ki, Heydər Əliyev 1974-cü ildən başlayaraq respublikadan kənara gedən tələbələrə görüşürdü. Yəqin, bir balaca dəqiqliyə yol verildi. Mən həmin tələbələrə ilk dəfə 1969-cu ildə görüşmüşdüm. Ancaq ola bilər, bu səhvin də əsası vardır. Çünki mən 1969-cu ildə görüşərkən nə bu saray, nə bu salon var idi, nə də görüşmək üçün bu qədər adam var idi.

Mən 1969-cu il iyulun 14-də Azərbaycana rəhbər seçildəndən sonra dərhal, birinci növbədə təhsil məsələləri ilə məşğul olmağa başladım. Bilirsiniz ki, mən o vaxta qədər də dövlət işində işləmişdim. Azərbaycanda təhsilin, xüsusilə ali təhsilin vəziyyəti məni daim maraqlandırmışdı və mən bu barədə xeyli mə'lumata malik idim. Ona görə də bizim təhsilin nailiyyətlərini də, qüsurlarını, nöqsanlarını da bildirdim. Şübhəsiz ki, respublikanın başçısı kimi məs'uliyətimi də dərk edirdim. Ona görə də mən birinci növbədə təhsil məsələlərinə ciddi fikir verdim.

Araşdırmalar apararkən mənə aydın oldu ki, Azərbaycandan kənarda respublikanın özündə hazırlana bilməyən ixtisaslar üzrə ali təhsil almaq üçün respublikaya 50 nəfərlik limit verilibdir. Mən maraqlandım ki, bəs nə üçün bu qədər azdır? Çünki respublikamız geniş inkişaf yoluna başlamışdı və iqtisadiyyatımızın bir çox sahələrində mütəxəssislər çatışmırdı, bizim ali məktəblərimizdə də belə mütəxəssislər hazırlanırdı. Yə'ni o vaxt respublikamızda belə fakültələr, kafedralar yox idi. Buna çox böyük ehtiyac var idi. Soruşdum ki, bəs nə üçün 50 nəfərlik yer ayrılıb? Mənə mə'lumat verdilər ki, respublikamıza hər il 50 nəfərlik limit verirlər. Ona görə də biz bundan artıq bir şey edə bilmərik. Onda mən maraqlandım ki, respublikadankənar ali məktəblərə kimlər gedir və nə yolla gedir?

Bu, müsabiqədən kənar qəbuldur. Demək, o vaxt ki mərkəzi şəhərlərin, yə'ni Moskva, Leningrad və başqa şəhərlərin ali məktəblərinə qəbulun hamısı müsabiqə əsasında keçirdi. Müttəfiq respublikalara bə'zi ixtisaslar üzrə mütəxəssislər hazırlanması üçün kadrlara güzəşt edərək, onlara müsabiqədən kənar limit verildi. Məsələn, Azərbaycana 50 nəfərlik limit verilmişdi.

Mən dərhal maraqlandım ki, bəs siz kimləri seçmisiniz, kimləri oxumağa göndərisiniz? Siyahını aldım, çox təəssüfləndim və bu məsələ ilə ciddi məşğul olmağın lazım gəldiyini bir daha dərk etdim. Çünki, birincisi, avqustun sonları idi, sentyabrın 1-də dərslər başlanmalı idi, amma hələ 50 nəfər toplaya bilməmişdilər. İkincisi, siyahıya baxanda gördüm ki, tə'yin olunmuş namizədlərin içərisində azərbaycanlılar azlıq təşkil edirlər, çoxluğu isə başqa millətlərdən olan gənclər təşkil edirlər. Yenə də maraqlandım ki, nə üçün belədir? Mənə mə'lumat verdilər ki, bilirsiniz, indi artıq Azərbaycanda ali məktəblər çoxdur, valideynlər öz övladlarını respublikadan kənara göndərmək istəmirilər. Ona görə də kim istəyirsə onu göndəririk. Beləliklə, milli tərkib bu cür olubdur.

Şübhəsiz ki, əgər biz respublikamızın gələcəyi haqqında həqiqətən düşündürüksə, bu vəziyyət məsələyə səthi, bəlkə də biganə münasibətdən irəli gəlirdi.

Həmin il, 1969-cu il avqustun sonunda mən ilk dəfə, sayı 50 nəfərdən az olan gənclərlə o vaxt işlədiyim iş yerindəki kiçik bir salonda görüşdüm, danışdım, onlara öz tövsiyələrimi verdim. Ancaq bu, mənim üçün də böyük bir signal oldu ki, bu işlə məşğul olmaq, həm də çox ciddi məşğul olmaq lazımdır.

Mən bu işlə məşğul oldum. Həmin sahədə o vaxt əldə olunmuş göstəricilər haqqında sizə dedilər. Mən bu mövzuya sonra bir daha qayıdacağam. Ancaq onu da aydınlaşdırmaq istəyirəm ki, bu iş, bu təşəbbüs yalnız və yalnız ondan irəli gəlirdi ki, mən istəyirdim biz özümüzün, ölkəmizin, respublikamızın ali təhsil ocaqlarının, eyni zamanda o vaxt yaşadığımız ölkənin mərkəzi və daha yüksək səviyyəli ali məktəblərinin imkanlarından səmərəli istifadə edərək Azərbaycanın gələ-

cəyi üçün lazım olan kadrlar hazırlayaq. Bu təşəbbüsün doğulmasının səbəbi və məqsədi bundan ibarət olmuşdur.

Bilirsiniz ki, ümumiyyətlə, Azərbaycan xalqı həmişə biliyə, elmə böyük maraq göstərmiş xalqdır. Çoxəsrlilik tariximizdə xalqımız bəşər mədəniyyətinə, elminə böyük töhfələr vermiş, xalqımızın içərisində böyümüş görkəmli alimlər, ixtiraçılar, şairlər, yazıçılar dünya mədəniyyətini, elmini öz əsərləri ilə zənginləşdirmişlər.

Ancaq bununla yanaşı, orta əsrlərdə, hətta XIX əsrdə və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan əhalisinin əksəriyyəti savadsız idi. XX əsr bütün dünya üçün, o cümlədən Azərbaycan üçün tarixi hadisələr və böyük dəyişikliklər əsri olmuşdur. Azərbaycan xalqı, ölkəmiz üçün də XX əsrin çox ağrılı-acılı, faciəli səhifələri də, eyni zamanda xalqımıza böyük nailiyyətlər gətirmiş, onu yüksəltdirmiş gözəl səhifələri də vardır. XX əsrdə Azərbaycan xalqının əldə etdiyi böyük nailiyyətlərdən biri də xalqın savadsızlığının ləğv olunması və xalqın maariflənməsi olmuşdur.

Bu gün biz fəxr edə bilərik ki, regionumuza mənsub olan başqa ölkələrlə müqayisədə xalqımızın bilik, savad, elm, mədəniyyət səviyyəsi bir çoxundan yüksəkdir. Birincisi, bu, xalqımızın istə'dadlı xalq olduğunu bir daha nümayiş etdirir, qədim dövrlərdən indiyə qədər xalqımızın içində zəkali, elm və təhsil ilə məşğul olan mütəfəkkir insanların olması ilə bağlıdır. Şübhəsiz ki, bunlarla yanaşı, XX əsrin 20–30-cu illərindən sonra Azərbaycanda kütləvi surətdə təhsil müəssisələrinin yaranması və bunun nəticəsində xalqımızın maariflənməsi, savadsızlığın ləğv edilməsi ilə bağlıdır. Bu, böyük nailiyyətdir. Biz bununla fəxr edə bilərik və fəxr də etməliyik.

1919-cu ildə Azərbaycanda ilk ali təhsil ocağı olan Bakı Dövlət Universiteti yaranmışdır. Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycanda ali məktəblərin yaranmasının bünövrəsini qoymuşdur. Ondan sonra bir sıra ali məktəblər yaranmış və onların vasitəsilə biz Azərbaycanda ölkəmizə lazım olan kadrların hazırlanmasına nail ola bilmişik.

1970-ci illərdə Azərbaycanda 17 ali məktəb–universitet, institut fəaliyyət göstərirdi, 100 mindən artıq gənc ali məktəblərdə təhsil alırdı.

Məhz bunların nəticəsində bu gün Azərbaycanın böyük kadr potensialı – ali təhsilli kadr, böyük elm, intellektual potensialı vardır. Bunlar hamısı əvvəlki dövrün, illərin, onilliklərin nəticəsində mümkün olmuşdur.

Bələliklə, biz 1969-cu ildə azərbaycanlı gənclərin respublikadan kənarında təhsil alması işləri ilə ciddi məşğul olarkən ölkəmizdə ali məktəblər də var idi, kadrlar da hazırlayırdıq. Ancaq nə üçün bu sahəyə belə ciddi fikir verdik və bunu böyük bir iş etdik? Nə üçün bununla çox ciddi məşğul olduq və nə üçün onunla bilavasitə Azərbaycanın birinci rəhbəri məşğul olurdu?

Yenə də deyirəm, birincisi, ona görə ki, bizə bir çox ixtisaslar üzrə mütəxəssislər lazım idi, onlar Azərbaycanın ali məktəblərində hazırlana bilmirdi. İkincisi, şəxsən mən bu təşəbbüsü göstərərək Azərbaycan gənclərini öz çərçivəsindən çıxıb dünyaya daha geniş baxış etməklə yoluna salmaq istəyirdim.

Keçmiş dövrlərdə də Azərbaycanda istə'dadlı gənclərin başqa ölkələrdə təhsil alması ənənəsi olmuşdur. Orta əsrlərdə Azərbaycanda zəkali, istə'dadlı gənclər, adətən, İranda, İraqda, Türkiyədə, Misirdə və başqa Şərqi ölkələrində təhsil alırdılar. Amma onlar çox az idilər və şübhəsiz ki, onlar ali təhsil alıb, böyük biliyə malik olub öz istə'dadları, zəkaları ilə Azərbaycan xalqının tarixində əks olunmuş dəyərli əsərlər yaratmışdılar. Ancaq onlar xalqımızın savadsızlığının aradan götürülməsinə, maariflənməsinə böyük tə'sir etməmişlər.

XIX əsrdə, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda imkanlı insanlar öz övladlarını təhsil almaq üçün Rusiyaya, Avropa ölkələrinə göndərirdilər. Onların bir çoxu yüksək təhsil alaraq gəlib Azərbaycanda öz xalqına xidmət edirdi.

XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində, hətta 1930-cu, 1940-cı, 1950-ci illərə qədər yaşamış, yaratmış bir çox mütəxəssislərimiz, alimlərimiz, mühəndislərimiz və başqa sahələrdən olan mütəxəssislər məhz əvvəlki dövrlərdə Rusiyada, Avropa ölkələrində təhsil almış insanlar olmuşlar. 1919-cu ildə Bakı Dövlət Universiteti yaranarkən həm Rusiyadan bir çox alimlər, mütəxəssislər də vətəndilmişdir, həm də o

vaxt artıq Rusiyada, Avropada ali təhsil almış və Azərbaycana qayıtmış azərbaycanlılar da Bakı Dövlət Universitetinin yaranmasında və fəaliyyəti göstərməsində fəal iştirak etmişlər.

Həmin illərdə, o dövrdə bəzi imkanlı adamlar xeyriyyəçilik fəaliyyəti göstərərək ayrı-ayrı gənc, istedadlı azərbaycanlıları Rusiyaya, Avropa ölkələrinə təhsil almağa göndərmişdilər. Onlardan bir çoxlarının adları məlumdur. 1918-ci ildə Azərbaycanda ilk Xalq Cümhuriyyəti yaranan zaman onun qurucularının bir çoxu, o cümlədən Fətəli Xan Xoyski, Əlimərdan bəy Topçubaşov məhz Moskvada, Sankt-Peterburqda yüksək təhsil almış insanlar idilər. Amma o vaxt da mütəxəssislər çatmırdı. İlk Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin tərkibinə azərbaycanlılarla yanaşı, başqa millətlərin nümayəndələri – ruslar, polyaklar, yəhudilər də cəlb olunmuşdular. Çünki müəyyən ixtisaslara malik olan ali təhsilli insanlar lazım idi.

Yə'ni bu ən'ənə keçmişdə də –orta əsrlərdə də, XIX əsrdə, XX əsrin əvvəllərində də olmuşdur. Bu ən'ənə Azərbaycan xalqına həmişə xeyir gətirmişdir. 1969–1970-ci illərdə mən bu təşəbbüsü irəli sürərək və bunu inadla, ardıcıl surətdə həyata keçirərək, bir də onu əsas tuturdum və hiss edirdim ki, təxminən 1940–1950-ci illərdə respublikamızda ali məktəblər yaranandan sonra Azərbaycan ictimaiyyətində yalnız öz respublikasında, öz şəhərində yaşamaq, təhsil almaq meylləri əvvəlki dövrə nisbətən müəyyən qədər artmışdır. Şəxsən mən belə bir meyllə razı deyildim.

Bilirsiniz, əgər insan bir kənddə doğulursa və ömrü boyu həmin kənddə yaşayarsa, yaxud bir qəsəbədə doğulursa, həmin qəsəbədə ömrü boyu yaşayarsa, yaxud bir şəhərdə doğulursa və ömrü boyu o şəhərdə yaşayarsa, təhsil almaq, işləmək üçün başqa bir yerə getmərsə, nə qədər kitab oxusa da, başqa vəsaitlərdən istifadə etsə də onun dünya-görüşü o çərçivədən çox kənara çıxa bilməz. Ancaq insan öz baxış dairəsini nə qədər genişləndirərsə, öz ölkəsindən, şəhərindən, kəndindən çıxıb başqa ölkələrdə, şəhərlərdə olanları nə qədər görüb-götürsə və öyrənsə, insan daha da zənginləşir. Bax, o illər mən bu prinsipi nəzərə alırdım.

Şübhəsiz, bizim gənclərin əksəriyyəti Azərbaycanın çox yüksək səviyyəli ali məktəblərində təhsil alırlar, o vaxt da, indi də təhsil alırlar və bizim ali məktəblərimiz çox dəyərli kadrlar hazırlamışdır. Həmin kadrlarımız indi müstəqil Azərbaycanın müxtəlif sahələrində fəaliyyət göstərilir və ölkəmizin inkişafını təmin edirlər. Amma bununla bərabər, Azərbaycandan kənarda olan ali məktəblərin imkanlarından istifadə edib, beləliklə, respublikamızda verilən biliklərlə Moskvada, Leninqradda, Kiyevdə, başqa şəhərlərdə verilən bilikləri bir-birinə bağlamaqla biz həm ali təhsilimizin, həm elmimizin, həm iqtisadiyyatımızın, həm də mədəniyyətimizin müxtəlif sahələri üçün daha da yüksək səviyyəli kadrların hazırlanmasına nail olurduq.

Bu gün burada çıxış edənlər və buraya toplaşanlar artıq bunu əyani surətdə sübut ediblər. Ona görə də mənim bunu sübut etməyimə ehtiyac yoxdur. Mən sadəcə, bu məsələnin başlanğıcında bu təşəbbüs üçün olan əsasları, prinsipləri sizə bir daha çatdırıram.

Bir məsələ də vardır. Azərbaycanda təhsil alanların əksəriyyəti Azərbaycan dilində təhsil alır. Doğrudur, Azərbaycanda rus bölməsi də olmuşdur. Ancaq o vaxtlar bizə Sovetlər İttifaqı məkamında xalqımızı bu dövlətin hər yerinə daha da yaymaq və xalqımızın səviyyəsini artırmaq üçün rus dilində təhsil alan kadrlar da lazım idi. O illərdə Azərbaycandan kənara göndərilən tələbələrin hamısı, şübhəsiz ki, rus dilində təhsil alırdı.

Beləliklə, biz doğma ana dilimizdəki təhsillə o vaxt çərçivəsində yaşadığımız Sovet İttifaqının hakim dili olan rus dilini birləşdirirdik. Bu da təbii ki, respublikamızda bir çox sahələr üzrə Azərbaycan dilində ədəbiyyat, lazımı təhsil vəsaitləri yox idi. Bir çox elmi jurnalları, kitabları o vaxt yalnız rus dilində oxuyub öyrənmək mümkün idi. Ona görə də Moskva, Leninqrad və başqa şəhərlərin institutlarında, universitetlərində hazırlanan kadrlar respublikamızda elmi ədəbiyyatın çatışmazlığı sahəsində olan boşluğu da müəyyən qədər doldururdular.

Sonra mən bu işi başladım, genişləndirdim. Özüm də təsəvvür etmədən gördüm ki, Azərbaycan üçün yeni bir ali məktəb yaratmışam. Bu nədən ibarətdir? 1969-cu ildə biz respublikadan kənara oxumağa

heç 50 nəfər də göndərmədik, 1970-ci ildə 60 nəfər göndərdik. Ondan sonra bunu ilbət artırdıq. Nəhayət, biz 1975-ci ildə görək ki, 600 nəfər, 1977–1978-ci illərdə hər il 800–900 nəfər gənci respublikadan-kənər ali məktəblərə göndərirdik.

Ali təhsil sahəsində işləyənlər bilirlər – hər bir ali məktəbin illik qəbulu 700–800 nəfər olur. Beləliklə, əgər biz ildə 800–900 nəfər azərbaycanlı balasını o vaxtlar Sovet İttifaqının müxtəlif şəhərlərindəki ali məktəblərə göndərirdiksə, demək, biz Azərbaycan Dövlət Universitetinə olan qəbul qədər əlavə tələbə hazırlayırdıq.

Sonralar bunu Moskvada hiss etmişdilər. Onlar görmüşdülər ki, beləliklə biz Azərbaycanın ərazisində olmayan, ancaq respublikamız üçün kadr hazırlayan yeni bir ali məktəb yaratmışıq. Burada doğru deyildi ki, buna çox qısqançlıqla yanaşırdılar. Doğrudur, biz bu işə çox vaxt sərf etdik. Amma bu gün elə bir gündür ki, hamı hər şeyi bilməlidir. Bu, asan bir iş deyildi. Məsələn, 50 nəfərlik limiti 100 nəfərə qaldırmaq üçün mən nə qədər danışıqlar aparmalı oldum. Ondan sonra bunu 200, 300, 400 etmək asan deyildi. Bu danışıqlar sadə danışıqlar deyildi. Mən bu barədə təkliflərimi Sovet hökumətinin ən yüksək nöqtəsinə qədər verirdim və hər il artımı təmin edirdim, buna da nail olurduam.

Onu da bilməlisiniz, məsələn, mən 1976–1980-ci illəri götürürəm – o illərdə müttəfiq respublikalardan yalnız Qazaxıstana 400 nəfərlik limit verilmişdi. Başqa respublikalara 100–150 nəfərdən artıq limit verilmirdi. Ona görə verilmirdi ki, onlara, necə deyərlər, pis baxırdılar, sadəcə, belə təşəbbüs göstərilirdi. Başqa respublikalarda vaxtilə bizdə olduğu kimi, hesab edirdilər ki, hər bir respublikanın ərazisində istənilən qədər ali məktəb vardır, kim harada istəyirsə oxusun, niyə bunun üçün özümüzlə əlavə iş yaradaq, bu işlə məşğul olaq... Lakin bizim təşəbbüsümüzə Azərbaycandan Sovet İttifaqının yüksək ali məktəblərinə – Moskvada, Leninqradda və başqa şəhərlərdə olan ali məktəblərə göndərilən tələbələrin sayı bütün digər respublikalardan göndərilən tələbələrin sayından artıq idi.

Mən bir məsələni də nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Bu da ondan ibarətdir ki, məsələni, 17–18 yaşında olan azərbaycanlı gənc üçün Moskva Dövlət Universitetində müsabiqədən keçmək çətin idi. Onlardan bəzilərinin biliyi çatmırdı, digərlərinin isə dil bilməməsi çətinlik törədirdi. Olan-olub, keçən-keçib, indi açıq demək lazımdır ki, xalqımıza, millətimizə qarşı ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən o vaxt mənfi münasibət var idi. İmkan vermirdilər ki, azərbaycanlılar bu universitetlərə girsinlər. Belə hallar da var idi.

Ancaq biz nəyə nail olduq? Məsələni, vaxtilə Moskva Universitetində təhsil almış adamlardan neçə nəfəri burada çıxış etdi. Onlar Moskva Dövlət Universitetinə daxil olmaq üçün Azərbaycan Dövlət Universitetində imtahan verirdilər, burada müsabiqədən keçirdilər. Onlar burada müsabiqədən keçəndən sonra artıq Moskva Universitetinə qəbul olunmuş hesab edilirdilər. Eləcə də Leningrad və digər şəhərlərin universitetlərinə qəbul belə idi.

Bəziləri rus dilini yaxşı bilmirdilər, ona görə də biz qəbulu öz respublikamızda keçirməklə bu dil çətinliyini də aradan götürdük. Beləliklə, bu gün, açıq demək lazımdır – doğrudur, bunlar tarixdə qalıbdır – bu 800–900 nəfər adam ali məktəblərə müəyyən güzəştlərlə qəbul olunurdu. Güzəşt də ondan ibarət idi ki, onlar müsabiqədən həmin universitetlər, institutlar çərçivəsində yox, Azərbaycanda keçirdilər. Məsələni, abituriyentlər müsabiqədən texniki sahələr üzrə Politeknik, yaxud Neft-Kimya institutlarında, başqa sahələr üzrə Azərbaycan Dövlət Universitetində keçirdilər. Beləliklə, onlar hər şeyi burada edirdilər, avqust ayının axırınadək bütün sənədlər hazır olurdu. Avqustun 28, 29 və 30-da biz, adətən, buraya toplaşırdıq.

Burada doğru deyildi ki, mən həmin tələbələrə ilk dəfə bu salona 1974-cü ildə dəvət etdim. Çünki onların sayı artdı. Onlar artıq əvvəlki illərdə görüş keçirdiyimiz salonlara yerləşmirdilər. Ona görə də mən onları bu salona dəvət etdim. Bir də bilirsiniz ki, bu saray da 1972-ci ilin dekabrında tikilibdir. 1972-ci ilin dekabr ayına qədər bu saray da yox idi. Beləliklə, 1974-cü ildən biz görüşləri bu salonda keçirdik.

Bilirsiniz, həmin görüşlər mənim üçün çox əziz idi. Mən Sizə bildirmək istəyirəm, bə' zən avqustun sonunda mən Bakıda olurdum: ya iş üçün harasa gedirdim, yaxud da – o illər bə' zən olurdu – mən yalnız avqust ayının ikinci yarısında 10–15 gün istirahətə gedə bilirdim. Bir neçə dəfə elə olubdur ki, mən istirahətə təzəcə getmişəm, aradan bir həftə, yaxud 10 gün keçibdir, hələ bir az da istirahət etmək lazımdır, ancaq mə'lumat almışam ki, avqustun 28-də, ya da 29-da görüş var. İstirahəti də, hər şeyi də buraxaraq görüşə gəlmişəm.

1969-cu ildən 1982-ci ilin avqust ayına qədər bir il də olmayıb ki, mən tələbələrlə görüş keçirməyim. Bunun ən böyük nəticələrindən biri də nə idi? Məsələni, o vaxt Moskvada oxuyan tələbələrlə MXAT teatrının binasında keçirdiyimiz görüş barədə burada kiçik bir kinoxronika göstərdilər. Mən onu xatırladım. Bəli, o vaxtlar mən Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyində tələbələrlə bir neçə dəfə görüşmüşdüm. Ancaq onların sayı artdı, daimi nümayəndəlikdə görüş keçirmək imkanı olmadı. Bilmirəm, 1977-ci il, yoxsa 1978-ci il idi, ola bilər, 1979-cu il idi, – mən xahiş etdim ki, görüş keçirmək üçün bir salon götürək. Biz danışıb Moskvada MXAT teatrını götürdük, tələbələr oraya toplaşdılar. Mən oraya getdim. Ölkənin çox yüksək vəzifəli şəxsləri – SSRİ-nin təhsil naziri və yüksək vəzifəli başqa şəxsləri də oraya gəldilər. Biz orada görüş keçirdik, danışırdıq.

Məsələni, orada bir hadisə mənim yadımdadır. Bir gənc – Moskva Dövlət Universitetinin 4-cü kursunda oxuyan bir tələbə çıxış edirdi. Həmin gənc özü deyirdi ki, Cəbrayıl rayonundandır. Mənim xatirimdədir, danışırdı, – indi burada çıxış edən o fermer də dedi ki, kəndli ailəsindən, kasıb bir ailədən olmuş bir adamdır, – həmin teatrda çıxış edən gənc də deyirdi ki, kasıb ailədən olubdur, indi gəlib Moskva universitetinin riyaziyyat fakültəsinin 4-cü kursunda yaxşı qiymətlərlə oxuyur. O, rus dilində yaxşı danışırdı. Kənd məktəbini bitirmişdi və müsabiqədən keçəndə riyaziyyatdan yaxşı cavab vermişdi, amma rus dilini bilməmişdi. Ancaq gedib Moskva Universitetində dörd il oxuduğu, orada yaşadığı vaxt rus dilini mükəmməl mənimsəmişdi və həmin dildə çox səlis danışırdı. O cümlədən, Ukraynaya, Rusiyanın vilayətlərinə oxumağa gedənlər xalqımıza məxsus olan mədəniyyəti, adət-

ən'ənələri qoruyub saxlayaraq, eyni zamanda, Rusiyanın, Ukraynanın, Özbəkistanın, Latviyanın, Litvanın, o vaxtkı başqa respublikaların adət-ən'ənələrini, oradakı əhvali-ruhiyyəni də öyrənir, bunlardan özləri üçün maraqlı olanları götürürdülər.

Mən sizə dedim ki, 1969-cu ildə respublikadan kənara oxumağa göndərilənlərin siyahısına baxanda gördüm ki, onların əksəriyyəti azərbaycanlı deyildir. Sonrakı illərdə də bu məsələ bir az çətin idi. Bilirsiniz ki, Azərbaycanda bir çox millətlərin nümayəndələri vardır. O vaxt mən 2-3 ildən sonra hər il respublikadan kənara oxumağa göndərilənlərin 97-98 faizinin azərbaycanlılardan ibarət olmasına nail oldum.

Yaxud, bir xüsusiyyəti də deyim. Hər şey göz qabağındadır, ancaq demək lazımdır. 1969-cü ildən sonra mən təkcə bu iş üçün yox, Azərbaycanın ali təhsil sisteminə ədalətin tə'min olunması üçün də çoxlu tədbirlər gördüm. Düzdür, sonralar bunların bə'ziləri pozuldu. Hətta bə'zilərində görə sonralar mənə irad tutdular ki, nə üçün Heydər Əliyev bu cür sərt qərarlar qəbul etmişdir. Ancaq bunlar o dövr üçün lazım idi. Mən istəyirdim ki, hər bir azərbaycanlı gənc atasının, anasının kimliyindən, ailəsinin maddi vəziyyətinin səviyyəsindən asılı olmayaraq, əgər istə'dadı varsa və ali təhsil almaq istəyirsə, buna nail ola bilsin.

Ancaq mən nə ilə rastlaşdım? Vəzifəli, yaxud imkanlı şəxslərin hamısının övladları ali məktəblərə daxil olurdu, amma kasıb insanların, vəzifəsi olmayan çoxlu valideynin uşaqları ali məktəbə daxil ola bilmirdi. Xatirinizdədir, biz bu məsələlərlə o illər çox məşğul olurduq. Nəhayət, bir neçə ildən sonra mən buna nail oldum ki, Azərbaycanda ali məktəblərə-dəyə bilmərəm tamamilə, əksərən, çünki o vaxt bə'zən ədalətsizliklər də baş verirdi-gənclərin əksəriyyəti ədalətli qəbul edilsin.

İndi bə'zən ayrı-ayrı mütəxəssislərlə rastlaşıram. Deyirlər ki, məhz Sizin o vaxtkı siyasətiniz nəticəsində heç kəsi olmayan, ata-anası kasıb bir adam kimi mən gəlib filan ali məktəbə girdim, təhsil aldım və sairə. Mənə deyirlər ki, bunlar hamısı Sizin siyasətiniz nəticəsində olubdur. Bilirsiniz, mənim üçün bundan artıq mükafat ola bilməz. Mən belə xeyirxah işlər çox görmüşəm.

Azərbaycandan kənarda oxumağa göndərilənlərin arasında da birinci illərdə, xüsusən valideynləri vəzifədə olanların, yaxud da ki, imkanlı adamların uşaqları çox idi. Amma sonralar mən ona nail oldum ki, həmin gənclər bütün təbəqələri təmsil etsinlər. Mən xüsusən ona nail oldum ki, həmin gənclər valideynlərinin heç bir vəzifəsi olmayanlar arasında seçilsin və burada istə'dad əsas me'yar kimi götürülsün. Başqa bir şey mə'yarə çevrilməsin.

Xatirinizdədir, o vaxt mən qərar qəbul etmişdim ki, hüquq fakültəsinə rəhbər vəzifəli adamların və hüquq-mühafizə orqanlarında işləyənlərin övladları qəbul olunmasın. Doğrudur, mən istə'faya gedəndən sonra, Moskvada yaşayanda bu barədə məni günahlandırirdılar ki, Heydər Əliyev kiminsə hüquqlarını pozubdur. O vaxt mən heç kəsin hüququnu pozmamışdım. Mən, sadəcə, o axının qarşısını alırdım. Çünki əgər hüquq-mühafizə orqanlarında çalışanlar da, onların övladları da orada işləyəcəksə, onda axı, başqa adamlara yer qalmayacaqdır. Axı, belə şey olmaz.

Bilirsiniz, siz öz taleyinizdə də görmüsünüz ki, mən, həmişə, bizim toru dildə deyildiyi kimi, kasıb-kusubun təəssübkeşi olmuşam. Mən həmişə belə olmuşam.

Sizin bu alqışlarınız onu göstərir ki, doğrudan da bu belə olubdur. Yəqin ki, sizin əksəriyyətiniz də onlardansınız, ona görə də belə alqışlayırsınız.

Əziz dostlar, bax, beləliklə, o illər biz böyük iş başlamışdıq və indi də onun gözəl nəticələrini görürük. Doğrusu, mən bu gün sizin hamınızı burada öz doğma övladlarını kimi görürəm. Mən bir dəfə bunu demişəm, o illər sizlərin - hər il respublikadankənar ali məktəblərə qəbul olunanların siyahısından bir neçə nüsxəlik böyük bir kitab düzəldirdilər. Həmin kitablardan birini də gətirib mənə verirdilər. Mən o kitablari o vaxtdan indiyədək öz şəxsi kitabxanamda, arxivimdə saxlayıram. Çünki bu iş mənim üçün o qədər əziz olubdur ki, bə'zən işləmədiyim zaman, Moskvada yaşayarkən çox danırırdım, kitab, qəzet, jurnal oxuyurdum. bə'zən də kitab rəfindən onu çıxarıb vərəqləyirdim ki, bax, bu filankəsdir, atası, anası budur, yaşı filandır, filan rayondandır. Onların heç birisini şəxsən tanıyıram. Amma bütün bun-

ları oxuyurdum. Çünki orada hər birinin valideyni də, valideynin hansı vəzifədə işlədiyini də yazılmışdı. Mən bunları oxuyub təsəlli alırdım ki, düzdür, indi işləmirəm, mənə qarşı belə ədalətsizlik var. amma mən bu işləri görmüşəm və həmin adamlar mənə heç vaxt unutmayacaqlar, mənim zəhmətimi qiymətləndirəcəklər.

Məhz bunlara görə də mən sizə, təkcə sizə yox, ümumiyyətlə, o vaxt bu salondan təhsil almağa göndərdiyimiz və tövsiyələrimi, sözlərimi dediyim gənclərin hamısına, o cümlədən sizə bir doğma övladım kimi baxıram. Mən bu gün çox böyük iftixar hissi keçirirəm ki, siz artıq böyümüsünüz. Burada danışdırdınız, 17 yaşınız var idi. İndi 17-nin üstünə 20–25 də qoy, gör neçə olur. Yaşınız da artıbdir. İş yaşda deyildir, iş ondadır ki, sizin hər biriniz cəmiyyətdə öz yerinizi tutmusunuz, alimlik dərəcəsi almısınız, böyük mütəxəssis olmusunuz, işləyirsiniz. Ailə qurmuşunuz, ailəniz, övladlarınız vardır. Siz bu gün müstəqil Azərbaycanla lazımsınız, gərəklisiniz. Demək, o illər biz müstəqil Azərbaycanın bu günü üçün işlər görmüşük və bu da öz nəticəsini veribdir.

Müdafizə Nazirliyinin nümayəndəsi burada çıxış etdi, o illərdə ali hərbi məktəblərə elə bu cür münasibətlə azərbaycanlıların göndərilməsi barədə də mə'lumatlar verdi. Güman edirəm ki, bu məktəbləri bitirənlərlə mənəm ayrıca görüşüm olacaq. O, rəqəmləri dedi, mən bunları təkrar etmək istəmirəm. Amma burada səslənən bir fikri təsdiq etmək istəyirəm. Bəli, o illərdə mən Azərbaycanda təhsilin, respublikamızda ali məktəblərin işini təkmilləşdirmək yolunda həddindən artıq çalışarkən, Azərbaycanda kadr hazırlığı məsələsi ilə şəxsən, bilavasitə ciddi məşğul olarkən və o cümlədən sizləri respublikamızdan kənarda ali məktəblərə göndərəkən və Azərbaycan gənclərini o vaxtlar Sovetlər İttifaqının çoxsaylı ali hərbi məktəblərinə göndərəkən mütləq və mütləq Azərbaycanın gələcəyini, müstəqilliyini düşünürdüm.

O vaxt mən inanırdım: vaxt gələcək ki, bu kadrlar Azərbaycana lazımlı olacaqdır. Vaxt gələcəkdir ki, nəhayət, Azərbaycan müstəqil olacaqdır və bu kadrlar Azərbaycanın müstəqilliyini tə'min edəcəklər.

O vaxt gəlib çatdı. Azərbaycan artıq öz dövlət müstəqilliyinin 7-ci ilini yaşayır. Son beş ildə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi möhkəmlənib. Azərbaycanda hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu

prosesi inkişaf edir. Azərbaycan demokratiya, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedir. Azərbaycan dünya birliyində özünə layiq yer tutubdur. Azərbaycanın dünya miqyasında hörməti qalxıb, ölkəmiz tanınıb və Azərbaycan müstəqillik yolu ilə bundan sonra da gedəcəkdir.

Əziz dostlar, siz Azərbaycanın bu müstəqillik yolu ilə gətməsində fəal iştirak edirsiniz və bundan sonra da iştirak etməlisiniz. Bəli, indi müstəqil Azərbaycana gənc, yüksək bilikli, ali elmi dərəcəsi olan kadrlar, yaxşı mütəxəssislər lazımdır. Onlar Azərbaycanda çoxdur, siz də onların bir hissəsiniz. Ancaq sizinlə birlikdə bizim vəzifəmiz ondan ibarətdir ki, bax, bu çoxsaylı kadrların içərisindən ən istə'dadlılarını, bacarıqlılarını seçib, çox mə's'ul vəzifələrə tə'yin edib Azərbaycanın müstəqilliyini daha sür'ətlə inkişaf etdirək.

Mən vaxtilə apardığım işlərin bəhrəsini görürəm. Mən o vaxt sizi təhsil almaq üçün göndərmişəm. Bu gün belə hesab edirəm ki, mən və ümumiyyətlə, bizim hamımız – indi hakimiyyətdə olanlar – sizin imkanlarınızdan, biliyinizdən, bacarığınızdan, istə'dadınızdan istifadə etməliyik. Biz sizdən kadr kimi səmərəli istifadə etməliyik.

İndi burada danışanlar dedilər, – biri elmlə məşğuldur, digəri ali məktəbdə dərs deyir, başqa işlə məşğuldur. Yə'ni hərə öz yerini tapıbdir. Ancaq sizlərdən dövlət işləri ilə məşğul olmaq istəyənlər, ümumiyyətlə, bu gənc kadrlardan olan insanlar, – əgər istəsələr müraciət etməlidilər. Mən tapşıracağam ki, bu müraciətlər qeydə alınсын. Kimin dövlət işində işləyib, indi Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini möhkəmləndirmək istəyi, arzusu varsa, mən sizlərdən – azərbaycanlı kadrlardan istifadə olunmasını çox vacib hesab edirəm.

Əziz dostlar, dedim ki, bu gün mənim üçün çox həyəcanlı bir gündür. Mən 16 ildən sonra sizinlə bir daha görüşürəm. Güman edirəm ki, mənim sizə olan səmimi hissiyyatlarımı və məhəbbətimi hiss edirsiniz. Çünki əgər mən bu iş üçün çalışmışamsa və o, nəticə veribse, bu mənim üçün doğma, əziz işdir. Siz də mənim üçün doğmasınız, özsiniz.

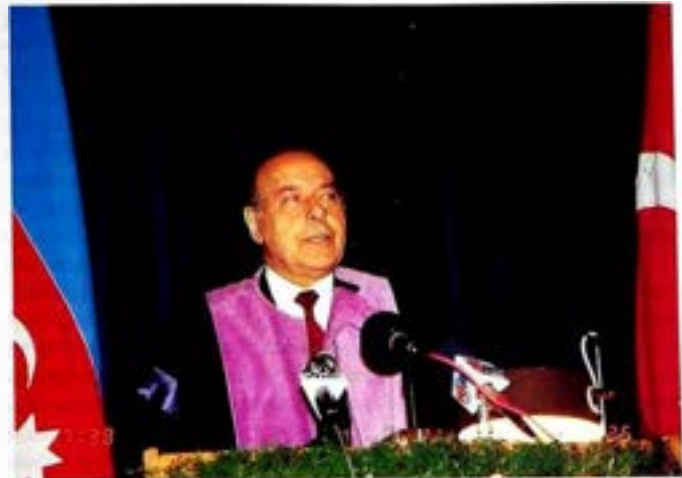
Mən hesab edirəm ki, biz bundan sonra da Azərbaycan təhsilini inkişaf etdirməliyik və kadrlar hazırlamaq üçün müxtəlif imkanlardan istifadə etməliyik. Təhsil naziri mə'lumat verdi ki, islahatların layihələri hazırlanıbdır. Mən qısa bir müddətdə bu layihələrə baxacağam və onların həyata keçirilməsi tə'min olunacaqdır.

İndi bizdə dövlət ali məktəbləri ilə bərabər özəl ali məktəblər də yaranıb. Mən çox arzu edirdim ki, həm dövlət ali məktəbləri, həm də özəl ali məktəblər, birinci növbədə, gənclərə təhsil verməyi və yüksək təhsil verməyi öz qarşılarında vəzifə kimi qoysunlar. Təəssüf ki, bəziləri bu özəl məktəbləri qazanc məqsədi ilə yaradırlar. Bu, yolverilməzdir. Təhsildən heç vaxt qazanc kimi istifadə etmək olmaz. Doğrudur, indi biz bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedirik. Özəl, pullu, yo'ni ödənişli təhsil sahələri genişlənir və genişlənməkdədir.

Ancaq, eyni zamanda, dövlət ali məktəblərini də qoruyub saxlayacağıq. Çünki lazımdır ki, pulu ödəmək imkanı olmayan hər bir istedadlı Azərbaycan övladı, Azərbaycan gənci ali təhsil almaq hüququ ala bilsin və ona layiq ola bilsin. Mən çox arzu edirdim ki, həm dövlət universitetləri, ali məktəbləri, həm də özəl ali məktəblər təhsilin keyfiyyətinə xüsusi fikir versinlər və indiki bu çətinliklərə baxmayaraq – bilərəm maddi, sosial çətinliklər var – təhsilin səviyyəsini və müəllim adını yüksək saxlasınlar.

Mən eşitmişəm ki, sentyabr ayında Azərbaycanda müəllimlərin qurultayı keçiriləcəkdir. Müəllimlər buna hazırlaşsınlar. Gümən edirəm ki, orada müəllimlər qarşısında söhbət aparılacaq, əgər imkan olsa, mən də iştirak edəcəyəm. Müəllim adı dünyada ən yüksək addır. Məsələn, şəxsən mən yer üzündə müəllimdən yüksək ad tanımıram. Çünki hər birimizə təhsil, bilik verən, bu səviyyəyə qaldıran məktəbdir və məktəbdə təhsil verən də müəllimdir. Orta məktəb olsun, yaxud ali məktəb, fərqi yoxdur, hamısında təhsil verən müəllimdir. Ona görə həyatında ən çox sevdiyim adamlar mənim müəllimlərim olubdur. Mənə ilk təhsil verən, birinci sınıfdan başlayaraq təhsil verən müəllimlərin hamısını böyük minnətdarlıqla xatırlayıram və bu fürsətdən istifadə edib müəllim peşəsinə bir daha yüksək hörmət və ehtiramımı bildirim. Sizə də tövsiyə edirəm ki, müəllim adını həmişə yüksək tutasınız.

Təhsil naziri burada mə'lumat verdi ki, indi xarici ölkələrdə 3 minə qədər azərbaycanlı oxuyur. Bu vasitədən bundan sonra da səmərəli istifadə etmək lazımdır. Şübhəsiz ki, bu sahədə həm dövlət proqramı olmalıdır, həm də insanlar öz imkanlarından istifadə edərək övladlarını

təhsil almaq üçün ayrı-ayrı ölkələrə göndərilər, yaxud gənclər cürbəcür sponsorlar tapıb təhsil alırlar. Bunlar indinin tələblərinə, dövrün şəraitinə görə mümkün olan vasitələrdir və hamısından istifadə etmək lazımdır.

Bir sözlə, Azərbaycanın ali məktəblərinin, təhsil sisteminin səviyyəsini qaldırmaqlıyıq. Eyni zamanda, dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin, yüksək səviyyəli universitetlərin, institutların imkanlarından Azərbaycanın gələcəyi, dəyərli kadrlar hazırlanması üçün bundan sonra da səmərəli istifadə etməliyik.

Təhsil almış və indi ayrı-ayrı ölkələrdə yer seçmiş, yaşayan dostlarımız da burada iştirak edirlər və çıxış etdilər. Azərbaycana qayıtmadıqlarına görə onların heç birinə iradım yoxdur. O vaxt onları göndərəndə də hesab edirdim ki, bir qismi təhsilini qurtarandan sonra ayrı-ayrı şəhərlərdə qalacaqdır, – ya aspiranturada, ya da doktoranturada təhsilini davam etdirmək üçün, yaxud hansısa evlənəcək, özünə ailə quracaq, ya da başqa səbəbdən qalacaqdır. Bu, təbiiirdir və mən bunu normal, Azərbaycanın bu günü üçün çox xeyirli hesab edirəm. Çünki Azərbaycanda kadr çoxdur, onların hamısı gəlsə, yer də olmayacaq. Ona görə bir qisminin ayrı-ayrı ölkələrdə fəaliyyət göstərməsi, hesab edirəm ki, respublika üçün də əlverişlidir.

Ancaq onun əsas mənası bundan ibarət deyildir. Əsas mənası ondan ibarətdir ki, onlar Azərbaycanın yüksək intellektə malik olan diasporunu yaradırlar. Bu, bizə çox lazımdır. Biz Sovetlər İttifaqının tərkibində olanda bu barədə o qədər də düşünmürdük. Hesab edirdik ki, Moskvadan başqa millətlərlə bərabər, azərbaycanlının da səsi gəlsin. Nə üçün Moskvada azərbaycanlı olmasın? Nə üçün Leninqradda, Kiyevdə olmasın? Mən bunu çox istəyirdim. Sadəcə, milli qürur hissi mənə həmişə buna yönəldirdi. Mən millətini sevən adamam, o vaxt da sevmişəm, bu gün də sevirəm. Bilirəm ki, mənim millətimdən olan insanlar çox yüksək istə dada malikdirlər, onlar üçün sadəcə, şərait yaratmaq lazımdır. Mən bu şəraiti yaratdım və bu şəraitdən səmərəli istifadə edib Rusiyada, Ukraynada, başqa ölkələrdə özlərinə yer tapmış həmvətənlərimizə uğurlar, xoşbəxt həyat arzulayıram. Əminəm ki, beləliklə,

ayrı-ayrı ölkələrdə, o cümlədən Rusiyada, Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan başqa ölkələrdə müstəqil Azərbaycanın diasporu formalaşacaqdır. Bu da müstəqil Azərbaycan üçün böyük dayaq olacaqdır. Bu, bizə lazımdır və buna ehtiyacımızı indi də duyuruq, hiss edirik.

Ancaq indi Azərbaycandan kənarında yaşayan azərbaycanlılara yeganə tövsiyəm var – Azərbaycanı heç vaxt unutmasınlar. Burada çıxış edənlər çox gözəl danışdılar. Bu, məni sevindirdi. Mən hesab edirdim ki, indi onlar bəlkə də Azərbaycan dilini unudublar. Yox, Azərbaycan dilində danışdılar. Bu, məni çox sevindirdi. Xatırımdadır, o illər burada, bu salonda sizləri yola salarkən mən bir çox tövsiyələr verirdim. Verdiyim tövsiyələrdən biri də o idi ki, rus dilini mükəmməl öyrənin. Bu sözləri sizə hər dəfə demişəm. Bu gün isə deyirəm ki, rus dilini mükəmməl öyrənmişiniz, Azərbaycan dilini unutmayın, mükəmməl öyrənin. O vaxt rus dilinin öyrənilməsinə ehtiyac var idi, çünki siz həmin ali məktəblərdə yaxşı təhsil almağınız. Təhsil aldınız, öyrəndiniz – bu, sizin qazancınızdır. İnsan nə qədər çox dil bilsə, bir o qədər də zəngin olar. Amma Azərbaycan dilini nəinki unutmayın, müasir Azərbaycan dilini öyrənin. Bütün diasporlarda Azərbaycan dili hökm sürməlidir. Çünki dilini unudan adam, şübhəsiz ki, milli keyfiyyətlərini də xırda-xırda unudur. Buna yol vermək olmaz.

Əziz dostlar, bilirsiniz, bu, 29 illik bir tarixdir. Bu, mənim üçün o qədər əzizdir ki, bu barədə sizinlə saatlarla danışa, keçmişlərdən çox şey deyə bilərəm. Bu gün demədiklərimi, ota bilər, gələcək görüşlərimdə deyəcəyəm. Ancaq hesab edirəm ki, bu, bu gün üçün yetərlidir. Sizinlə görüşməyimdən çox məmnunam. Hamınıza cəsarətlə, yeni-yeni uğurlar arzu edirəm. Hesab edirəm ki, siz artıq formalaşmış bir cəmiyyət kimi bir-birinizlə sıx əlaqə saxlamalı və Azərbaycanın dövlətçiliyinin, müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi, Azərbaycanda demokratiyanın inkişafı, bazar iqtisadiyyatının inkişafı üçün öz səylərinizi qoymalısınız. Sizə cəsarətlə, bütün işlərinizdə uğurlar arzu edirəm. Sağ olun!

AZƏRBAYCAN MÜƏLLİMLƏRİ QURULTAYINA

Hörmətli qurultay nümayəndələri!

Sizi, bütün Azərbaycan müəllimlərini müstəqil respublikamızın ilk müəllimlər qurultayının açılışı münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm.

Azərbaycan müəllimlərinin cəmiyyətimizin həyatında oynadığı rol müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Müəllimlik xalqımızın ən çox hörmət etdiyi, ən çox əziz tutduğu bir peşədir. Təsadüfi deyil ki, cəmiyyətimizin ən layiqli nümayəndələri sənətdən, işindən asılı olmayaaraq müəllim adlandırılır. Tariximizin bütün dövrlərində bu ada məhəbbətlə yanaşılmış və onun daşıyıcılarına xüsusi ehtiram bəslənmiş, diqqət göstərilmişdir.

Azərbaycanda tərbiyə və təhsil sisteminin qədim zəngin tarixi vardır. Hələ atəşpərəstliyə sitayiş edən azərbaycanlılar «Avesta»dan uşaqların dini-mə'nəvi və fiziki tərbiyəsi üçün, onlara oxu və yazı vərdişləri aşılamaq məqsədi ilə istifadə edirdilər. III-V əsrlərdə Sasanilərin hökmranlığı altında olan Azərbaycanda «dəbiristanlar» ibtidai təhsil verən məktəblər geniş yayılmışdı. Bə'zi tarixi mənbələr V-VII əsrlərdə Azərbaycanda ana dilində təhsil verən məktəblərin fəaliyyət göstərdiyini bildirir.

VII əsrin ortalarından etibarən islam dininin yayılmağa başlaması ilə Azərbaycanda da məktəblərin məscidlər nəzdində dini təhsil ocaqlarına çevrilməsi prosesi getdi. X əsrdə təhsil müəssisələrinin yeni növü – orta və bə'zən də ali təhsil verən mədrəsələr meydana gəldi. Əsasən dini təhsil ocağı kimi fəaliyyət göstərən mədrəsələrdə islam dininin müddəalarını dərk etmək üçün dünyəvi elmlərin də tədrisinə xüsusi diqqət yetirilirdi. Azərbaycan mədəniyyətinin və elminin intibah dövrü sayılan XI-XII əsrlərdə Gəncə, Təbriz, Şamaxı, Naxçıvan, Həmədan və başqa iri mədəniyyət və ticarət mərkəzlərində zəmanəsi üçün mütərəqqi olan böyük mədrəsələr fəaliyyət göstərirdi. Azərbaycanın dünya şöhrəti qazanmış dahi mütəfəkkirləri Əbülhəsən Bəhmenyar, Nizami Gəncəvi, İmadəddin Nəsimi, Nəsirəddin Tusi, Məhəmməd Füzuli, Şah İsmayıl Xətai və başqalarının yetişməsində mədrəsə təhsil-

linin müstəsna rolu olmuşdur. Azərbaycanda elmin və mədəniyyətin inkişafında mədrəsələrin böyük tə'siri XX əsrə qədər davam etmişdir.

XIX əsrdə dünyada cərəyan edən güclü maarifçilik prosesləri Azərbaycanda yeni tipli təhsil ocaqlarının yaranmasına təkan vermişdir. Azərbaycanın Rusiyanın tərkibinə daxil edilməsi bu prosesləri daha da sür'ətləndirmiş və beləliklə, uzun əsrlər boyu fəaliyyət göstərmiş mədrəsələr öz yerini müasir tələblərə cavab verən tədris ocaqlarına verməyə başlamışdır. Bu tədris müəssisələrinin yaranması və inkişafında görkəmli maarifçilər Seyid Əzimi Şirvaninin, Abbasqulu Ağa Bakıxanovun, Mirzə Fətəli Axundovun və başqalarının xidmətləri əvəzsizdir.

İyirmi üç ay yaşamış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin təhsil ocağı xüsusilə diqqətə layiqdir. Məhz bu dövrdə Şərqdə ilk dünyəvi ali məktəbin – Bakı Dövlət Universitetinin əsası qoyulmuşdur. Sovet dövründə rejimin siyasi-ideoloji prinsiplərindən doğan nöqsan və çatışmazlıqlara baxmayaraq, Azərbaycanda təhsil sahəsində böyük irəliləyiş əldə olunmuşdur. Savadsızlığın ləğvi kurslarının fəaliyyəti, ümumi təhsil, peşə, orta ixtisas, ali məktəblər şəbəkəsinin daim genişləndirilməsi, ümumi təhsilin icbari və pulsuz olması, dövlətin təhsil sistemində diqqət və yardımının get-gedə artması, şagirdlərin bir qisminin dövlət hesabına tə'min edilib saxlanması, orta ixtisas və ali məktəblərdə oxuyanlara müvafiq qaydada dövlət təqaüdünün verilməsi ölkəmizdə əhalinin təhsil səviyyəsinin yüksəlməsini şərtləndirən amillərdən idi. Müttəfiq respublikalarda, o cümlədən Azərbaycanda təhsilin bütün pillələrində öz ana dilində oxumaq hüququ da bu dövrün müsbət cəhəti kimi qeyd olunmalıdır. Bütün bunların sayəsində Azərbaycan qısa müddətdə vətəndaşlarının təhsil və elmi səviyyəsinə görə nəinki Şərqi, eləcə də dünyanın ən qabaqcıl ölkələrindən birinə çevrilmişdir.

Azərbaycanın öz müstəqilliyini bərpa etməsi digər sahələrdə olduğu kimi, təhsil sistemi qarşısında da böyük vəzifələr qoymuşdur. Müstəqillik dövrünün tələblərinə cavab verən yeni təhsil sisteminin yaradılması üçün köklü istahatların həyata keçirilməsi zəruri və təxirəsalınmazdır. Bu yolda çətinliklər də az deyildir. Sevindirici haldır ki,

zəngin təcrübəyə və qədim ənənələrə malik Azərbaycan məktəbi bu gün də qarşıya çıxan bütün çətinliklərə və keçid dövrünün yaratdığı sıxıntılara baxmayaraq, məhz Azərbaycan müəlliminin təlim-tərbiyəyə olan sönməz həvəsi, xalqımızın və respublikamızın parlaq gələcəyinə olan qırılmaz ümidi sayəsində öz işini uğurla davam etdirir.

Müstəqillik dövründə üzləşdiyimiz ağır bəla – Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü, ərazimizin 20 faizinin işğal edilməsi ilə yaranmış sosial-iqtisadi çətinliklər nəticəsində ən çox zərər dəymiş sahələrdən biri də təhsildir. İşğal olunmuş ərazilərdə yüzlərlə təlim-tərbiyə ocağı yerlə yeksa edilmiş, onun illərlə yaradılmış maddi bazası qarət edilmiş, öz yurd-yuvasından didərgin düşmüş soydaşlarımız min bir əzab-əziyyətə dözərək çadırlarda, təlim-tərbiyə üçün yararsız olan yerlərdə təhsil almaq məcburiyyətində qalmışlar. Bütün bu məşəqqətlərə sinə gərən Azərbaycan müəllimi bir daha şərəfli müəllim adını daşımağa layiq olduğunu sübut etmişdir.

Sizin bu qurultayınız müstəqil respublikamızın ilk müəllimlər qurultayı olsa da, Azərbaycanda müəllimlər qurultaylarının ictimai-siyasi hadisə kimi tarixi qədim, əhəmiyyəti danılmazdır. Müəllimlərimizin vaxtaşırı yığışaraq təhsilin qarşısında duran problemlərin həlli üçün yollar aramaları təqdirəlayiqdir. Hələ 1893-cü ildə Nuxa qəza müəllimlərinin qurultayı, Cavanşir, Şuşa, Cəbrayıl qəzalarında çağırılmış sahe qurultayları, 1906-cı ildə Bakıda Azərbaycan müəllimlərinin birinci qurultayının çağırılmasına zəmin yaratmışdır. Həsən bəy Zərdabi, Nəriman Nərimanov, Süleyman Sani Axundov, Abdulla Şaiq, Üzeyir Hacıbəyov və başqa görkəmli maarifçilərin fəal iştirakı ilə keçirilən həmin qurultay Azərbaycanın ictimai-pedaqoji fikir tarixində mühüm hadisə olmuşdur. Sonralar Azərbaycan müəllimlərinin qurultayları muntəzəm olaraq keçirilməyə başlamışdır. Lakin sizin qurultayınız əvvəlkilərdən qarşısında qoyduğu məsələlərin daha vacib, daha aktual olması ilə səciyyəlidir. Çünki dövr cəmiyyətimiz qarşısında çox məs'ul, global tələblər qoyur və onların həlli bu gün sizin tərbiyə etdiyiniz gələcək nəsillərin öhdəsinə düşür.

Bu gün ölkəmizin qarşısında duran problemlərin həllində müəllimlərin fəal iştirakı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycan müəlliminin bir məqsədi, bir amalı olmalıdır: Azərbaycanımızı çiçəklənən, inkişaf edən, firavan, qüdrətli bir dövlətə çevirməyə qadir, müstəqillik ideyalarına sadıq, özünü vətənin azadlığı naminə fəda etməyə hər an hazır olan, yeni təfəkkür tərzini qavrayaraq müasir tələblərə cavab verən sağlam əqidəli, milli ruhlı nəsil yetişdirmək.

Ümidvaram ki, müstəqil Azərbaycan müəllimlərinin ən mö'təbər məclisi olan bu qurultay təhsilimizin qarşısında duran məsələlərin həlli yolunda mühüm addım olacaq və pedaqoji fikir tariximizdə əhəmiyyətli yer tutacaqdır.

Həminizə cansağlığı və xoşbəxtlik, qurultayınıza müvəffəqiyyət diləyirəm.

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 24 sentyabr 1998-ci il*

XALQIMIZIN TƏHSİLİNİN DAHA DA TƏKMİLLƏSDİRİLMƏSİ VƏ YÜKSƏKLƏRƏ QALDIRILMASI MÜQƏDDƏS VƏZİFƏMİZDİR

*(Azərbaycan müəllimlərinin XI qurultayında nitqi;
25 sentyabr 1998-ci il)*

Əziz müəllimlər, qurultay nümayəndələri!
Hörmətli xanımlar və cənablar!

Mən sizi, müstəqil Azərbaycanın ilk müəllimlər qurultayını, bu qurultayın nümayəndələrini və bu möhtəşəm salona toplaşanların hamısını səmimi-qəlbən salamlayıram, sizə cənsağlığı, səadət arzulayıram.

Mən Azərbaycan müəllimləri qurultayına təbrik məktubu göndərmişəm. O, bu gün mətbuatda dərc olunubdur, siz bununla tanışsınız. O məktubunda mən müəllim haqqında, Azərbaycan müəlliminin tarixi barədə öz fikirlərimi ifadə etmişəm. Ancaq bu gün səhərdən sizinlə bərabər müəllimlər qurultayının iştirakçısı olduğuma və məruzələrinizi, çıxışlarınızı diqqətlə dinlədiyimə görə, buradakı ab-havam hiss edərkən mən bir neçə fikrimi, mülahizələrimi sizə çatdırmaq istəyirəm.

Hesab edirəm ki, müstəqil Azərbaycanın müəllimlər qurultayı uğurla başa çatır və qurultayın qarşısında duran vəzifələr yerinə yetirilir. Müəllimlər qurultayında sərbəst, tam demokratik şəraitdə geniş və gözəl müzakirə, fikir mübadiləsi keçirildi. Bu, məni çox sevindirir. Cüman edirəm ki, siz də bu gün buradakı bütün müzakirələrdən razı olmalısınız. Çünki nəticələr istədikləri kimi danışdılar, sözlərini dedilər, fikirlərini bildirdilər və bir çox səmərəli təkliflər irəli sürdülər.

Qurultayın belə sərbəst, açıq, demokratik şəraitdə keçirilməsi müstəqil Azərbaycanda demokratiyanın mövcudluğunu, varlığını və onun inkişaf etdiyini bir daha sübut edir. Hesab edirəm ki, bu gün burada aparılan müzakirə, irəli sürülən fikirlər Azərbaycanda məktəbin, təhsil işinin təkmilləşməsi, mövcud olan uşaqların aradan qaldırılması, Azərbaycan xalqının təhsilinin daha da yüksəklərə qaldırılması üçün çox əhəmiyyətlidir, faydalıdır.

Ümid edirəm ki, burada irəli sürülən təkliflər, bəyan edilən fikirlər Azərbaycanın hazırlanan Təhsil qanunu layihəsində öz əksini tapacaq-

dır. Təhsil islahatları ilə əlaqədar mart ayından indiyə qədər fəaliyyətdə olan islahat komissiyası bu təklifləri nəzərə alacaqdır. Beləliklə, bugünkü qurultayda irəli sürülən fikirlərin əksəriyyəti iki dövlət sənədinə öz əksini tapa biləcəkdir. Bununla bərabər, əgər ehtiyac olsa, mən bə'zi məsələlərin həll edilməsi üçün xüsusi bir fərman da imzalaya bilərəm. Həmin fərmanda Azərbaycanın müvafiq nazirliklərinə, hakimiyyət orqanlarına, hökumətinə lazımı tapşırıqlar verilə bilər.

Beləliklə, mən hesab edirəm ki, müstəqil Azərbaycanın birinci müəllimlər qurultayı ölkəmizin təhsilinin gələcəyi və ümumiyyətlə, Azərbaycanın gələcəyi üçün mühüm bir mərhələdir. Bizim və sizin – hamımızın vəzifəmiz ondan ibarətdir ki, bu qurultayda irəli sürülmüş fikirlər, təkliflər həyata keçirilsin və Azərbaycanda bütün təhsil daha da yüksəlsin.

Azərbaycanda təhsilin qədim və zəngin tarixi vardır. Bu gün bu barədə mə'lumatlar verildi. Siz, təhsil adamları, müəllimlər bizim təhsilin tarixini yaxşı bilirsiniz. Biz tarixin bütün mərhələlərində Azərbaycanda müəllimin, təhsilin rolunu qiymətləndiririk. Ancaq bu gün burada bildirildi, bu fikirlə mən də tamamilə şərikəm ki, Azərbaycanda təhsil, xalqımızın maariflənməsi XX əsrin əvvəlindən böyük sürətlə inkişaf edibdir və XX əsrin sonunda müstəqil Azərbaycan Respublikası böyük müəllim ordusuna, geniş təhsil şəbəkəsinə və yüksək təhsilə malikdir.

XX əsrin əvvəlində Azərbaycan müəllimlərinin birinci, ikinci qurultayları keçirilibdir. Bu gün biz əsrin sonunda müstəqil Azərbaycan müəllimlərinin qurultayını keçirərkən əsrin əvvəlində, Azərbaycan çar Rusiyasının tərkibində olduğu, təhsilin bir hissəsinin ruhanilərin, digər qisminin isə çar hakimiyyətinin əlində olduğu bir zaman xalqımızın mütəfəkkir insanların müəllimlər qurultayı keçirməsini yüksək qiymətləndirməliyik və bunu böyük minnətdarlıqla qeyd etməliyik.

1918–1920-ci illərdə Azərbaycanda fəaliyyət göstərmiş Xalq Cümhuriyyəti qısa bir dövr ərzində bir çox başqa məsələlərlə yanaşı, xalqımızın maariflənməsinə, Azərbaycanda təhsilin yaranmasına diqqət yetirmişdir və müəllimlər qurultayını keçirmişdir. 1919-cu ildə Azərbaycanda ilk ali məktəb – Bakı Dövlət Universiteti yaradılmışdır.

Biz bu gün bu tarixi hadisələri də qiymətləndirməliyik və minnətdarlıq hissi ilə qeyd etməliyik.

Sonrakı 70 il ərzində Azərbaycan sovet hakimiyyəti dövrünü yaşamışdır. Biz bu gün iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, o dövrdə Azərbaycan xalqı kütləvi surətdə maariflənməmiş, savadlanmış, respublikamızda hər bir adamın təhsilə cəlb olunması məsələsi həll edilmişdir. Azərbaycanda savadsızlıq qısa bir zamanda ləğv olunmuşdur, respublikamızda güclü, zəngin təhsil potensialı, təhsil ocaqları və bu qədər gözəl müəllimlər ordusu yaranmışdır.

Bilirsiniz, tarixi nöqtəyi-nəzərdən 70–80 il göz qırpmı kimi bir şeydir. Bu, kiçik bir zamandır. Amma görün, bu illərdə nə qədər böyük işlər görüldü. Azərbaycanın siması dəyişibdir. Ötən dövrdə Azərbaycanda iqtisadiyyat, mədəniyyət, həyatın bütün sahələrində, elm sahəsində əldə olunmuş nailiyyətlərin başında duran, onun əsasını təşkil edən, kökü olan məktəbdir, təhsildir, müəllimdir.

1918–1920-ci illərdə Azərbaycanda iki paralel proses gedirdi. Bir tərəfdən, o vaxt Azərbaycanda mövcud olan kiçik bir müəllim dəstəsi ilə məktəblər, təhsil ocaqları yaratmaq, insanların savadsızlığını ləğv etmək lazım idi. Ancaq bu böyük işi görmək üçün, eyni zamanda, kadr potensialı, müəllim ordusu yaratmaq lazım idi. Böyük xoşbəxtlikdir ki, o dövrün bir çox mənfəi cəhətləri ilə, Azərbaycan xalqına dəyən ziyanlarla yanaşı, bu sahədə daim inkişaf olubdur. Qısa bir zamanda, təsəvvür edin, 1920-ci ilə 1930-cu il arasında Azərbaycanda bir neçə ali məktəb yaranıbdir, Bakı Dövlət Universiteti inkişaf edibdir. Amma qısa müddətdə Bakı Dövlət Universitetinin əsasında Tusi adına Pedaqoji İnstitut – indiki Pedaqoji Universitet, Tibb İnstitutu, İqtisad İnstitutu və başqa institutlar yaranıbdir.

Ondan sonrakı dövrü götürün, 1930-cu illərdə Sənaye İnstitutu yaranıbdir. 1930, 1940, 1950, 1960, 1970-ci illəri götürün. Azərbaycanda bir çox ali məktəblər olmasına baxmayaraq, 1970-ci illərdə bir neçə yeni ali məktəb yarandı. Beləliklə, Azərbaycan öz gənclərinin hamısına ali təhsil vermək iqtidarına malik oldu. Ancaq bunların da əsasını təşkil edən yenə də məktəbdir, müəllimdir.

Azərbaycanda qısa bir zamanda məktəblərin sayı artdı və onlar inkişaf etdi, genişləndi. Hər bir ucqar kənddə məktəb yarandı. Doğrudur, bu proses davam edir. Məsələn, xatirimdədir. 1970-ci illərdə mən Azərbaycana rəhbərlik edəndə bəzi kəndlər var idi ki, orada məktəb yox idi. Biz orada yeni məktəb binaları tikirdik. Böyük yaşayış məntəqələrində də ilbət məktəb binaları tikilirdi və onların sayı artırdı.

Məktəblərin maddi-texniki bazası haqqında indi burada ədalətli danışmaq gəldi. Bu, həqiqətdir. Mən bu barədə sonra öz fikirlərimi bildirməyəm. Ancaq, eyni zamanda, təsəvvür edin, məsələn, 1979, 1980, 1981-ci illərdə hər il Azərbaycanda 35 min şagirdin oxuması üçün şəraiti olan məktəb binaları tikilirdi. Bu, bir ildə təxminən 50-60 məktəb binasının tikilməsi deməkdir. Bu, o vaxt olmuşdu ki, o dövrdə məktəblərin sayı həddindən çox artmışdı.

Bəli, xalqımızın maariflənməsi, təhsillənməsi üçün o dövr çox əhəmiyyətli bir dövr olmuşdur. Biz bunu qiymətləndirməliyik, heç vaxt unutmamalıyıq. Biz tariximizə doğru, ədalətli qiymət verməliyik. Heç bir konyunkturaya, hansısa yalançı məlumatlara uyaraq öz tariximizi qavalamamalıyıq. Tariximizin qara səhifələri də, amma çox parlaq, gözəl səhifələri də vardır. Biz bu tarixi yaşamışıq.

Mən gördüm, qurultay nümayəndələrinin 400 nəfərindən çoxunun yaşı 60-dan yuxarı olanlardır. Əgər bu adamın 60-dan yuxarı yaşı varsa, demək, o, 40-45 ildir ki, müəllimlik edir, o dövrü yaşayıbdır. O, bu dövrdə təhsil alıb, müəllimlik təcrübəsini artırıb və Azərbaycan balalarına, uşaqlarına, gənclərinə bu gün də dərs, təhsil, tərbiyə verir. Burada əyləşənlərdən heç kəs, necə deyərlər, dünən doğulmayıbdır. Burada olan, olmayan müəllimlərin yüz faiz hamısı o illərdə doğulubdur. Azərbaycan müstəqillik əldə edəndən sonra anadan olanların hələ cəmi 6 yaşı vardır.

Bizim keçmişimizi, tariximizi bu gün ləkələmək istəyən, Azərbaycanın həyatı haqqında ədalətsiz fikirlər söyləyən adamların da hamısı o dövrdə təhsil alıbdır. Bəli, Azərbaycanın o dövrdəki məktəblərində, universitetlərində təhsil alıblar. Müftə, pulsuz təhsil alıblar, Azərbaycan Respublikasının imkanlarından istifadə edib təhsil alıblar. Bir xalq məsəli var: «Adam su içdiyi quyuya tüpürməz». Biz hamımız o quyulardan su içmişik və ora tüpürməyə heç kəsin haqqı yoxdur.

Mən hesab edirəm ki, Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra respublikamızda təhsilin, maarifin inkişafı üçün daha da gözəl imkanlar yaranıbdır. Doğrudur, bizim maliyyə, maddi vəziyyətimiz bu imkanlardan istənilən səviyyədə istifadə etməyə imkan vermir. Amma eyni zamanda, bu, müvəqqəti bir haldır. Biz müstəqil dövlət olaraq özümüzün təhsil sistemimizi istədiyimiz kimi qururuq. Bütün dünyaya ölkələrinin mütərəqqi təcrübələrindən istifadə edirik. Hesab edirəm ki, indiyə qədər yaranmış təməlin, əsasın üzərində Azərbaycanın təhsili, məktəbi bundan sonra daha da təkmilləşəcək, inkişaf edəcək və Azərbaycan uşaqları, gəncləri bu inkişaf dövrümüzdə ilbət daha da geniş, yüksək təhsil alacaqlar.

Bizim bugünkü qurultayımızın məqsədi, mənası məhz bundan ibarətdir. Bu gün mən sizinlə birlikdə müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk müəllimlər qurultayında olmağımı özüm üçün böyük xoşbəxtlik hesab edirəm. Buradakı çıxışlarda bildirildi, hər kəs öz törcümeyi-halı, öz həyat yolu ilə məktəbin, müəllimin, insanın həyatında nə kimi rolu olduğunu bilir və onu qiymətləndirməlidir. Mən isə bütün varlığım, keçdiyim həyat yolu ilə həmişə məktəbə, müəllimə borcluyam.

Doğrudur, siz məni də müəllim hesab edirsiniz. Burada müəyyən əsas var. Siz mənim təhsilimə əsaslanaraq bunu deyirsiniz. Mən indiyə qədər heç bir sinifdə müəllimlik etməmişəm. Ancaq xatırlayım, törcümeyi-halımdan bilirsiniz ki, mən 1939-cu ildə Naxçıvanda Pedaqoji Texnikumu bitirmişəm. Naxçıvan Pedaqoji Texnikumu məhz həmin dövrdə müəllim çatışmazlığına, ibtidai siniflərə, hətta orta məktəblərin 7-8-ci siniflərinə qədər dərs demək üçün müəllim olmadığına görə müəllim kadrları hazırlayırdı. Mən isə orta məktəbin 8-ci sinfini bitirdikdən sonra pedaqoji texnikuma daxil oldum. Məqsədim də o idi ki, müəllim olmaq, müəllim işləmək və ailəmə kömək etmək istəyirdim.

Bilirsiniz ki, mən pedaqoji texnikumu bitirəndən sonra Bakıda ali məktəbə qəbul olundum. Pedaqoji texnikumun sonuncu kursunda bizə pedaqoji təcrübə dərsi verirdilər. Biz həftədə 2-3 dəfə gedib məktəblərin 2-ci, 3-cü, 4-cü siniflərində dərs deyirdik. Ona görə də mənim o vaxt bir az dərs vermək təcrübəm olubdur. O günlər mənim xatirimdədir. Xatirimdədir ki, nə qədər həyəcan keçirirdim. Əvvəlcə, bizi o

sınıflərə aparırdılar, oturub baxırdıq ki, müəllimlər necə dərs verirlər. Bir müddət belə idi. Ondan sonra işə deyirdilər ki, gedib filan gün, filan sınıfta filan dərsi verməlisən. Nə qədər hazırlaşsaydın da 2-ci, 3-cü, 4-cü sinif uşaqları qarşısında böyük həyəcan keçirirdim. Mən həmin günləri indi də xatırlayıram.

Ancaq bununla bərabər, mən bütün həyatım boyu məktəblə, təhsil sistemi ilə bağlı olmuşam. 1969-cu ilə qədər bir çox dövlət işlərində işlədiyim zaman mən daim məktəbə, ali məktəblərə maraq göstərmişəm və onların fəaliyyətində müəyyən xidmətlərim olmuşdur. Ancaq mən 1969-cu ildə respublikanın rəhbəri seçildəndən sonrakı fəaliyyətimin, şübhəsiz ki, bütün səhələrini qiymətləndirərək, Azərbaycanda məktəbin, orta, ali təhsilin, texniki peşə təhsilinin inkişaf etməsini öz fəaliyyətimin əsas hissəsi hesab etmişəm, bununla ciddi məşğul olmuşam. Bu gün iftixar hissi keçirə bilərəm ki, o illər, mən Azərbaycana rəhbərlik etdiyim zaman saysız-hesabsız məktəblər yaranıb, ali məktəblərin sayı, onların fakültələri, kafedraları artıb, yüksək səviyyəli müəllim kadrları, universitetlərdə dərs deyən alim kadrları hazırlanıb və bunların hamısında mənim xidmətlərim olmuşdur.

Bilirsiniz ki, nəhayət, 1982-ci ilin dekabr ayında mən Moskvaya işə dəvət etdilər. Siz bilirsiniz ki, mən o vaxt Sovetlər İttifaqının ən yüksək rəhbərliyində olan adamlardan biri idim. Mən Siyasi Büronun üzvü və Sovetlər İttifaqı Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini idim. Mənim bir çox vəzifələrim var idi, bir çox nazirliklərə bilavasitə rəhbərlik edirdim. Onların içərisində Sovet İttifaqının Ali Təhsil Nazirliyi, Maarif Nazirliyi və Texniki Peşə Təhsili Komitəsi də var idi. Mən Sovet İttifaqında bu üç təhsilə aid olan nazirliklərə 5 il rəhbərlik etmişəm, onların işində bilavasitə iştirak etmişəm. Mən onların məsələlərini həll etmişəm, məruzələrini dinləmişəm, kollegiyalarında, böyük iclastarında iştirak etmişəm, nitq söyləmişəm, söz demişəm və bir çox qərarlar qəbul etmişəm.

Bu gün biz dünyanın hər yerində təhsil sisteminin necə olduğunu bilirik. Sovetlər İttifaqı dövründə yaranmış təhsil sisteminin böyük üstünlükləri vardı. Biz bunu başqa ölkələrin təhsil sistemi ilə müqayisə edəndə görürük. Ancaq o sistem də tam təkmil sistem deyildi. Ona görə

də onu təkmilləşdirmək lazım idi. Burada natiqlərin bə'ziləri dedilər ki, mən 1983-1984-cü illərdə Sovet İttifaqında məktəb islahatının keçirilməsi üzrə partiya və hökumət tərəfindən yaradılmış böyük bir komissiyanın sədri olmuşam. Bildiyiniz kimi, o vaxt məktəb islahatı hazırlandı və 1984-cü ildə bu məsələ SSRİ Ali Sovetinin sessiyasında müzakirə olundu. Mən o sessiyada məktəb islahatı haqqında mə'ruzə etdim. Bunun əsasında qanunlar, bir çox qərarlar qəbul olundu. Beləliklə, mən bu təhsil, məktəb sistemini həm gəncliyimdən, həm Azərbaycana rəhbərlik etdiyim dövrdən bilirəm, həm də SSRİ-nin rəhbərlərindən biri kimi, o zaman bu sahə ilə bilavasitə məşğul olduğuma görə bilirəm.

Bildirmək istəyirəm ki, 1983-1984-cü illərdə Sovetlər İttifaqının rəhbərliyində həqiqətən ölkənin demokratikləşdirilməsi üçün bir çox addımlar atılırdı. Andropov Sovetlər İttifaqına rəhbərlik etdiyi dövrdə mən də o vaxt SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini, Siyasi Büronun üzvü olduğum üçün bu sahədə görülmüş işlərin hamısını bilirəm. İndi bunu geniş danışmağa vaxt yoxdur və lazım da deyildir. Ancaq atılmış həmin demokratik addımlardan biri 1983-cü ildə Sovetlər İttifaqında ilk dəfə «Əmək kollektivləri haqqında» qanununun qəbul edilməsi və 1984-cü ildə Ali Sovetin sessiyasında məktəb islahatı barədə qanunun, bir çox qərarların qəbul olunması idi. Bu, tarixdir və bu tarixi heç kəs poza bilməz.

1983-cü ildə Sovet İttifaqının tarixində ilk dəfə «Əmək kollektivləri haqqında» qanununun hazırlanması üzrə komissiyanın sədri mən olmuşam. Həmin qanunu mən hazırlamışam, 1983-cü ilin iyulunda SSRİ Ali Sovetinin sessiyasında bu qanun haqqında mə'ruzə etmişəm və bu qanun qəbul olunmuşdur. 1984-cü ildə «Məktəb islahatı haqqında» qanun hazırlamışam, o da qəbul edilibdir.

Doğrudur, 1985-ci ildə Qorbaçov Sovetlər İttifaqının başçısı seçildəndən sonra o illərdə görülmüş işlərə görə onda böyük bir qışqanılıq əmələ gəldi. Qorbaçov həm birinci qanunun, həm də məktəb islahatının həyata keçirilməsinə imkan vermədi, şərait yaratmadı. O özü hansısa yeni-yeni islahatlar irəli sürdü. Ancaq buna baxmayaraq, o qanunlar öz işini gördü. Məktəbin təkmilləşməsi sahəsində o illərdə bir çox işlər görüldü.

Beləliklə, bu gün məktəb, təhsil haqqında sizinlə söhbət aparmaya və bərabərliyə dialoqa girməyə mənim haqqım vardır. Ancaq bütün bunlar tarixdir, keçmişdə qalıbdır. Amma keçmişdə qalan hər bir iş də bugünkü işlərin əsasını təşkil edir.

Bu gün biz müstəqil Azərbaycanda bütün təhsilin – orta, texniki peşə, orta ixtisas məktəblərinin və ali məktəblərin işinin yaxşılaşdırılması sahəsində ciddi tədbirlər görməliyik. Mən hesab edirəm ki, bunlar da həm qəbul olunacaq təhsil qanununda, həm də təhsil islahatı ilə əlaqədar qəbul ediləcək qanunda və qərarlarda öz əksini tapacaqdır. Əmin ola bilərsiniz ki, mən indiyə qədər topladığım təcrübəmdən istifadə edərək və Azərbaycanın prezidenti kimi müstəqil ölkəmizin gələcəyi haqqında daim düşünərək bu məsələlərlə müntəzəm məşğul olacağam. Respublikamızda məktəb, təhsil bundan sonra da mənim daimi qayğılarım altında, diqqət mərkəzində olacaqdır.

Mənim haqqımda siz də çox sözlər demisiniz, mən də öz fikirlərimi indiyə qədər bildirmişəm. Amma bu gün müstəqil Azərbaycanın müəllimlərinin ilk qurultayıdır. Biz XX əsri sona çatdırırıq, XXI əsrə doğru gedirik. Mən bəyan edirəm ki, bizim müstəqil respublikamızda, Azərbaycan cəmiyyətində müəllim bu gün də, gələcəkdə də ən hörmətli insan kimi qəbul edilməlidir və müəllimlik peşəsi ən yüksək qiymətə layiq olan peşədir.

Həyatını müəllimliyə həsr edən insanlar həqiqətən fədakar, xalqına, millətinə sədaqətli və eyni zamanda qəhrəmanlıq göstərən insanlardır. Müəllimlik peşəsi asan peşə deyil. Bə'ziləri hesab edirlər ki, hər adam müəllim ola bilər. Bə'zən olur ki, müəllimliyə layiq olmayan adam da müəllimlik edir. Belə hallar bu gün də var, gələcəkdə də ola bilər. Ancaq Azərbaycan müəllimlərinin tam əksəriyyəti layiqli müəllimdir. Əgər bunlar belə olmasaydı, Azərbaycanın bugünkü elmi, iqtisadiyyatı, mədəniyyəti, yüksəlişi ola bilərdimi? Biz bunların hamısını məktəblərdən, universitetlərdən, müəllimlərdən, sizdən almışıq.

Mən müəllimlərimi həmişə böyük hörmət və ehtiramla xatırlamışam. Bunu bu gün bir daha bildirmək istəyirəm. Arzu edərdim ki, müəllim elə müəllim olsun ki, bax, mənim hafizəmdə orta məktəbdən indiyədək yaşayan duyğular hər bir gəncin hafizəsində qalsın. Xati-

rimdədir, biz müəllimi görəndə həmişə özümüzü yığışdırırdıq. Müəllimdən həm qorxurduq, həm də ona hörmət edirdik. Biz müəllimin hər sözünü qanun kimi qəbul edirdik. Şəxsən mənim həyatımda müəllim ən ali sima olmuşdur. Mən tək deyiləm, hesab edirəm, Azərbaycan vətəndaşlarının əksəriyyəti mənim kimi belə düşünür. Hər kəs öz həyatında müəllimlə özünün əlaqəsi haqqında fikirlər söyləyə bilər. Ancaq mənim çoxillik həyatımda, dünyanın çox mərhələlərini keçib gəldiyim həyatımda ən çox yadımda qalan, mənim üçün əziz olan müəllimlərdir. Mən onları bu gün də böyük minnətdarlıqla xatırlayıram. Hesab edirəm ki, mənim öz daxili istedadımla yanaşı, müəllimlərimin mənə verdikləri bilik, tərbiyə, müəllimlərimin mənə göstərdiyi yol bütün həyatımı həmişə uğurlu edibdir və bu gün də uğurlu edir.

Əziz dostlar, siz fəxr etməlisiniz ki, müəllimsiniz və müəllimlik peşəsinə sadıqsınız. Doğrudur, müəllimin maddi vəziyyəti başqa təbəqələrə nisbətən zəif olur, elə keçmişdə də belə idi. Həqiqətən belədir. Məsələn, 70-ci illərdə mən Azərbaycana rəhbərlik etdiyim zaman, yaxud da Sovetlər İttifaqında bu məsələlərlə məşğul olduğum zaman biz daim düşünürdük ki, müəllimlərin maaşını nə təhər artırmaq, onların maddi vəziyyətini necə yaxşılaşdırmaq. Sizə deyə bilərəm ki, 1984-cü ildə məktəb islahatı keçirilərkən biz eyni zamanda, müəllimlərin maaşını artırılması haqqında qərar qəbul etdik.

Amma bunlara baxmayaraq, hesab edirəm ki, başqa təbəqələrə nisbətən müəllimlər elə o vaxt da aztəminatlı adamlar olublar və bu gün də aztəminatlıdırlar. Bu, müəllimliyın xüsusiyyətidir. Çünki əsl müəllim pul, sərvət üçün yox, həmişə mə'nəviyyət üçün xidmət edibdir. Xatırlımdadır, orta məktəbdə, Pedaqoji texnikumda oxuyanda mənim maddi vəziyyətim, yə'nə ailəmin vəziyyəti çox zəif idi. Ancaq gördüm ki, mənə dərs verən müəllimlərin maddi vəziyyəti bizim maddi vəziyyətimizdən o qədər də artıq deyildir. Amma nə qədər həvəslə, sədaqətlə və nə qədər üreklə bizə tərbiyə, dərs verirdilər. Ona görə də müəllimlik peşəsi həmişə fədakarlıq tələb edir. Bu, belə olubdur.

Mən hesab edirəm ki, insan cəmiyyətində ən yüksək yerdə mə'nəviyyət durur. Maddi vəziyyət, sərvət, bu və ya başqa şeylər xeyli aşağıda durur. Bununla onu demək istəmirəm ki, müəllimlər həmişə maddi

di çətinlik içərisində yaşamadırlar. Yox, sadəcə, bu sözlərimlə mən özünü müəllimlik peşəsinə həsr edən insanın həmin peşəyə sadıqlığını sübut etmək istəyirəm. Ola bilər, o müəllimlər gedib başqa bir işlə məşğul olsaydılar, bir neçə qat artıq fayda götürə bilərdilər və maddi vəziyyətləri də yaxşı olardı. Ancaq onlar müəllimlik peşəsinə seçiblər, siz müəllimlik peşəsinə seçmişsiniz. Buna görə də mən sizə «afərin!» deyirəm, sizin qarşınızda, müəllimin qarşısında baş əyirəm.

Eyni zamanda sizi əmin edirəm ki, müəllimin maddi vəziyyətini yaxşılaşdırmaq üçün mümkün olan tədbirləri görəcəyik, müəllimlərin maddi vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına nail olacağıq. Müəllimlər qurultayına bir neçə gün - bir həftə, on gün qalmış Nazirlər Kabinetinə, maliyyə, iqtisadiyyat nazirliklərinə göstəriş verdim ki, qurultay keçirilənə qədər müəllimlərin maaşlarının artırılması üçün nə etmək olar? On gündür bu işlə məşğul olurlar. Bildirmək istəyirəm ki, müəllimlərin maaşının qaldırılması üçün yaxın aylarda ciddi tədbirlər görülməkdir.

Siz real vəziyyəti bilməlisiniz. Real vəziyyət ondan ibarətdir ki, son üç ildə biz Azərbaycanda iqtisadiyyatı müəyyən qədər sabitləşdirmişik. Bu gün burada siz Azərbaycanda yaranmış ictimai sabitlik haqqında çox gözəl sözlər dediniz. Onlara görə, sizə təşəkkür edirəm. Ancaq, eyni zamanda, bu ictimai-siyasi sabitliyə nail olmaq üçün, başqa tədbirlərlə yanaşı, iqtisadiyyatda da sabitliyə nail olmaq lazımdır. Biz iqtisadiyyatda, maliyyə sistemində sabitliyə, normal inkişaf yoluna nail ola bilməmişik. Bu, asan məsələ deyildir.

Bilirsiniz ki, son üç ildə müəllimlərin maaşı bir neçə dəfə artırılıbdir. 1995-ci ilə nisbətən müəllimlərin maaşı 1996-cı ildə 2,6 dəfə, 1996-cı ilə nisbətən 1997-ci ildə 1,7 dəfə, 1998-ci ilin birinci yarısında 12 faiz artırılıbdir. Amma bu azdır. Siz də deyirsiniz, mən də bununla razıyam. Amma təsəvvür edin, əgər 1995-ci ilə nisbətən 1996-cı ildə 2,6 dəfə, 1996-cı ilə nisbətən 1997-ci ildə 1,7 dəfə və nəhayət, bu ilin birinci yarısında 12 faiz artırılıbsa, bunun üçün vəsait tapmaq lazımdır.

Büdcədən təhsilə ayrılan vəsait ilbəil artır. 1996-cı ildə büdcənin 17 faizi, 1997-ci ildə 20 faizi, 1998-ci ildə isə 22 faizi təhsilə ayrılıbdir. Bu dinamikanı, artımı görürsünüz. Bu da azdır. Ancaq imkanlarımız bundan ibarətdir. Respublika üzrə müəllimin orta əmək haqqı 1995-ci

İldə 30 min manat, 1996-cı ildə 78 min manat olubsa, bu ilin birinci yarısında 150 min manatdır. Bu, statistikadır. Ola bilər, birində çoxdur, birində azdır, amma bu, statistikadır.

Mən diənən Suraxanı rayonunda idim. Ora neftçilər rayonudur və orada böyük istehsal var. Suraxanı rayonunda əhalinin, işləyənlərin orta əmək haqqı 400 min manatdır. Neftçilərin orta əmək haqqı 500 min, bə'zən 600 min manatdır. Amma büdcədən maliyyələşdirilən təşkilatlara lazımı vəsaiti büdcəyə gələn gəlirlərdən ayırırdıq. Onu da bilməlisiniz ki, büdcədən maliyyələşdirilən təşkilatlar içərisində ən çox vəsait ayrılan təhsil sahəsidir. Bu, reallıqdır.

Onu da bilməlisiniz ki, göstərilən artımlarla yanaşı, Azərbaycanda, dediyim kimi, 1996-cı ildən iqtisadiyyatda sabitlik əmələ gəlibdir. Bu da nədən ibarətdir? Məsələn, 1994-cü ildə Azərbaycanda inflyasiya 1400 faiz, 1995-ci ildə 80 faiz, 1996-cı ildə təxminən 8-9 faiz, 1997-ci ildə 0.4 faiz olubdur. 1998-ci ildə inflyasiya yoxdur. Bu, nə deməkdir? O deməkdir ki, bu üç il müddətində Azərbaycanda qiymətlər artmır. Maaş artır, amma qiymətlər artmır.

Bu iqtisadi məsələləri, maliyyə məsələlərini bəlkə də hər kəs dərk edə bilmir. Ancaq dövləti, maliyyəni, iqtisadiyyatı idarə etmək şüurlarla ola bilməz. İndi radikal müxalifətdə olanlar hər şeyi pisləyir, tənqid edirlər. Amma onlar yalan danışirlər. Yaxud da bə'ziləri ucuz şöhrət qazanmaq üçün «filan maaşları filan qədər artırmaq, filan malların qiymətini bu qədər azaltmaq lazımdır, filan işləri belə etmək lazımdır», -deyirlər.

Bilirsiniz, kənarında durub iqtisadiyyatla məşğul olmayan və məs'ulyyət daşımayan adamlar hər cür populist söz deyə bilərlər. Əziz bacılar, qardaşlar, ancaq bilin, bu iqtisadiyyatla biz məşğul oluruq, Azərbaycanın iqtisadi sabitliyini tə'min etmişik. Biz şüurların, hissələrin tə'siri altında iş görə bilmərik. Nə mümkündürsə, biz onu edirik.

Rusiyada gedən proseslərə baxın. Rusiyada son dörd-beş ayda böyük bir böhran baş veribdir. Bu, nədən ibarətdir? Maaşlar verilməyibdir. Neçə aylarla müəllimlərin maaşları, pensiyalar verilməyibdir. Büdcədən maliyyələşdirilən başqalarının maaşları verilməyibdir. Dünən bizim sosial müdafiə fondunun sədri çıxış edirdi, o bildirdi, - bildirməsə də,

məndə mə'lumatlar var, – bizdə avqust ayının pensiyaları hamısı verilibdir. Müəllimlərin yay məvaciblərinin hamısı verilibdir. Bunu tə'min etmək asan məsələ deyil, bunu bilin. Əgər büdcənin 22 faizi təhsilə və onun da əksər hissəsi məaşlara gedirsə, bu vəsaiti əldə etmək asan məsələ deyildir.

Sizə bir məsələni də demək istəyirəm. Dünyada – Şərqi və Cənub-Şərqi Asiyada baş vermiş böyük maliyyə böhranı nəticəsində neftin və neft məhsullarının qiyməti iki dəfə azalıb. Bizim büdcənin gəlirinin də çox hissəsini neft məhsullarından əldə olunan gəlir təşkil edir. Mən sizə açıq deyirəm, bu, iqtisadiyyatımızın indiki mərhələsində bizə çox böyük zərbə vurubdur. Buna baxmayaraq, bizdə manatın dəyəri sabitdir. Amma Rusiyaya baxın. İqtisadi böhran, maliyyə böhranı orada bir hökuməti istə'faya göndərdi – Çernomirdini prezident istə'faya göndərdi. Ondan sonra Kiriyenkou tə'yin oladı, yeni bir hökumət yarandı. O, bu böhranın qarşısını ala bilmədi, böhran daha da dərinləşdi. Prezident onu da istə'faya göndərdi. İndi on gündür ki, yeni hökumət yaranır.

Bilirsiniz, bəli, orada bir çox məaşları artırıblar, amma onu tə'min edə bilmirlər. Bu, bir tərəfdən. İkinci tərəfdən, buraxılmış cürbəcür nöqsanlar nəticəsində Rusiyanın valyutasının – rublun devalvasiyası gedib, qiyməti düşübdür. Bilirsiniz ki, Rusiyada pul islahatı keçirildi. Pullar dəyişdirildi və sıfırlar götürüldü, bir milyon gəldi oldu, nə bilim, nə qədər. Son üç aya qədər 1 dollar 6 rubl idi. Sonra maliyyə böhranı ki, başladı, 1 dollar 24 rubla qalxdı. Təsəvvür edirsinizmi, Rusiyada dolların qiyməti 4 dəfə qalxdı. Bu, Rusiyanın bütün maliyyəsini, bankların vəziyyətini pozdu, məaşlar verilmir və sairə. Dünən mən dinləyirdim, indi görünlə bütün tədbirlər, xaricdən alınan kreditlər nəticəsində 1 dollar 15 rubl olubdur, bir az aşağı salıblar. Ancaq bu, böyük bir fəlakətdir.

Amma bizdə isə dolların məzənnəsi sabitdir, son iki-üç ildə manat dollara nisbətə daha da möhkəmlənibdir. Demək, üç il müddətində bizim manatın alıcılıq qabiliyyəti tamamilə sabitdir və qiymətlər də qalxmayıb. Bilirsiniz, maliyyənin xüsusiyyətləri, incəlikləri bəlkə də hər bir adam üçün mə'lum deyildir. Amma mən bunları sizə deməyə məcburam ki, siz biləsiniz: Azərbaycanın bu ağır vəziyyətdə idarə etmək, iqtisadiyyatı son üç ildə sabit saxlamaq və onun inkişafına nail ol-

maq asan məsələ deyildir. Yəni də deyirəm, bu, küçələrdə deyilən şüarlarla, yaxud ayrı-ayrı populist danışqlarla, məs'uliyətsiz adamların danışqları ilə bir araya gəlməz. Bunları etmək üçün o adamların biri gəlib məs'uliyəti üzərinə götürməlidir. Amma götürə bilməz. Çünki bu söhbətləri edən adamlar nə maliyyəni, nə də iqtisadiyyatı bilmirlər. Heç bir şey bilmirlər, ancaq şüar deməyi bilirlər.

Təsəvvür edin, əgər mən 70-ci illərdə və 80-ci illərin əvvəllərində Azərbaycanda iqtisadiyyatı bu qədər yüksəklərə qaldıra bilmişdimsə, Sovetlər İttifaqının rəhbərliyində olduğum zaman, o cümlədən maliyyə işləri ilə məşğul olur və birinci müavin kimi Sovetlər İttifaqının büdcəsinin formalaşdırılmasına rəhbərlik edərdimsə, bu işlərlə məşğul olan adam idimsə, böyük bir superdövlətin maliyyəsini, böyük ölkələrin maliyyəsini bilən adam kimi mən sizə məs'uliyətlə deyirəm ki, vəziyyət bundan ibarətdir.

Konkret olaraq müəllimlərin məaşının artırılması barədə. Əgər neftin qiymətinin düşməsi ilə əlaqədar son aylarda neftdən gələn gəlirlərimiz azalmasaydı, bəlkə də elə bu qurultay zamanı məaşların artırılması haqqında müəyyən bir fərman verə bilərdim. Ancaq sizə açıq deyirəm, yaranmış belə vəziyyətdə mən bunu edə bilmirəm. Eyni zamanda sizə bəyan edirəm ki, indi 1999-cu ilin büdcəsi hazırlanır, biz onu təxminən noyabr ayında müzakirə edəcəyik və 1999-cu ilin əvvəlindən müəllimlərin məaşının artırılacağına söz verirəm.

Mən sizə hər şeyi olduğu kimi deyirəm. Yalan söz demək, xalq aldatmaq heç bir rəhbərə, vəzifəli şəxsə heç vaxt uzunmüddətli uğur gətirməyibdir. Mən isə istəyirəm ki, Azərbaycanda yaranmış ictimai-siyasi sabitlik, iqtisadi-maliyyə sabitliyi davam etsin və biz Azərbaycanın iqtisadiyyatını bu ilin sonuna qədər və 1999-cu ildə də inkişaf etdirək. Biz bunu inkişaf etdirəcəyik. Həm Azərbaycanın istehsal sahələrini hərəkətə gətirərək, həm də özəlləşdirməni apararaq, iqtisadi islahatları həyata keçirərək, torpaq islahatını həyata keçirərək istehsalı artırırıq və bu artım da öz nəticələrini verir.

Məaş artırmaq, maliyyə əldə etmək üçün birinci növbədə, ümumi daxili məhsulu artırmaq lazımdır. Mən dəfələrlə demişəm və bu gün bir də demək istəyirəm. Bilirsiniz ki, 1990-cı ildən, hətta 1989-cu ildən

Azərbaycanda istehsal tənəzzülə başlayıbdır. Bu tənəzzül 1995-ci ilə qədər davam edib və istehsalın – sənaye, kənd təsərrüfatı istehsalının və ümumi daxili məhsul istehsalının həcmi hər il təxminən 20-25 faiz aşağı düşübür. 1996-cı ildə biz bu azalmayı dayandırmışıq. Ümumi daxili məhsul 1996-cı ildə 5,8 faiz, 1997-ci ildə 8 faiz artmışdır. Bu ilin ötən aylarında isə 9 faiz artıbdir. Bu, böyük hadisədir ki, biz tənəzzülü dayandırmışıq və artıma nail olmuşuq. Bu artım çoxaldıqca bizim maliyyə gəlirimiz də gələcək və beləliklə, əhalinin iqtisadi vəziyyətini yaxşılaşdıracağıq, o cümlədən büdcədən maliyyələşdirilən müəllimlərin, təhsil işçilərinin maddi vəziyyətini yaxşılaşdıracağıq.

Burada bir çox təkliflər irəli sürüldü. Mən hesab edirəm ki, bu təkliflərin hamısı çox dəyərlidir və nəzərə alınmalıdır. Amma təkliflərdən bir-ikisinə öz münasibətini bildirmək istəyirəm. Birincisi, məktəblərin, ümumiyyətlə, təhsil ocaqlarının maddi-texniki vəziyyəti haqqında. Doğrudur, indi biz əvvəllərdəki kimi məktəb binaları, ali təhsil ocaqlarına lazımı binalar tikə bilmirik. Çünki bu imkanlar yoxdur. Mən sizə dedim, 1979, 1980, 1981-ci illərdə biz orta hesabla ildə 50–60 məktəb tikib istifadəyə verirdik. Yaxud da Bakı Dövlət Universitetinin, başqa universitetlərin tədris kompleksləri nə qədər genişləniş, inkişaf edibdir. Bütün bu çətinliklərə baxınayaraq, Tibb Universitetinin də yeni tədris korpusu hazırlanıb, istifadəyə verilmək ərəfəsindədir. Mən yəqin ki, bu günlərdə gedib onunla tanış olacağam. Ancaq bunlar bizim keçmişdə olan imkanlarımız deyildir, ona görə də edə bilmirik.

Açıq demək lazımdır, əgər mən bu respublikaya rəhbərlik etdiyim zaman ildə 50–60 məktəb tikmək mümkün idisə, bu gün yenə də respublikaya rəhbərlik edirəm, niyə bunu tikə bilmirik? Ona görə yox ki, biz bunu bacarmırıq, istəmirik. Ona görə ki, bunun üçün bizim maddi və maliyyə imkanlarımız çatmır. Ancaq bildirirəm ki, maliyyə, maddi imkanlarımız ilbəil artacaq və bunun nəticəsində də biz Azərbaycanda yenidən təhsil ocaqlarının tikilməsi, istifadəyə verilməsi prosesini aparacağıq.

Eyni zamanda, burada tamamilə düzgün fikir söyləndi ki, bizim iş adamları, ayrı-ayrı şirkətlər ya məktəb binası tikə, yaxud da mövcud məktəblərin təmirini öz üzərinə götürə bilərlər. Burada doğru deyildi,

bəzi iş adamları məscid tikirlər, – o da lazımdır, mən bunu çox əhəmiyyətli hesab edirəm, – ancaq bir məscid tikəndə, bir dənə də məktəb binası tikmək lazımdır. Ona görə də mən burada deyilən fikirlərə şərək çıxaraq üzümlü tuturam Azərbaycanda fəaliyyət göstərən iş adamlarına, şirkətlərə və müəssisələrə deyirəm ki, onlar bu sahədə təşəbbüs göstərsinlər. Bəyan edirəm ki, kim bu sahədə təşəbbüs göstərsə, hansısa bir məktəbi yaxşı təmir edib müasir vəziyyətə salması öz üzərinə götürsə, şübhəsiz ki, o, dövlət tərəfindən müəyyən qayğı altında olacaqdır. Umudvaram ki, mənim bu çağırışına qoşulanlar olacaqdır. Hesab edirəm ki, bizim Təhsil Nazirliyi mənim bu çağırışımın əlaqədar lazımı işlər görməlidir. Beləliklə, biz şirkətləri, iş adamlarını təhsilə vəsait sərf etməyə və təhsilin inkişafına qoşulmağa cəlb edə bilərik.

Burada məktəbə altı yaşından getmək məsələsi barədə də fikir söyləndi. Mən anlamıram, nə üçün bu, indiyə qədər müzakirə olunur? 1984-cü ildə «Məktəb islahatı haqqında» qəbul olunmuş qanunda uşaqların altı yaşından məktəbə getməsi tamamilə məqbul hesab edilmişdi. Burada deyildi, doğrudan da, bəzən heç altı yaşına çatmamış uşaqlar var ki, çox istedadlı, hazırlıqlıdır və onları məktəbə qəbul etmək lazımdır. Hesab edirəm, bu barədə də lazımı tədbirlər görülməlidir.

Mən sizə öz təcrübəmdən deyə bilərəm. Mən özüm altı yaşında məktəbə getmişəm, – o vaxt hələ nə islahat, nə də qanun var idi, – mən məktəbə qəbul edilərdim və on altı yaşında məktəbi bitirmişəm. Oğlum isə məktəbə gedəndə hələ altı yaş da tamam deyildi. Bunlar hamısı təkcə mənim yox, çox insanların övladlarının təcrübəsindən keçibdir və buna mane olmaq lazım deyildir.

Bizim hamımızın ən əsas qaygısı işğal olunmuş torpaqlardan didərgin düşmüş soydaşlarımızın, vətəndaşlarımızın vəziyyəti və onların, xüsusən çadırlarda və qeyri-münasib binalarda yaşayan ailələrin uşaqlarının təhsili məsələsidir. Mən bəzən görürəm, televiziya ilə göstəririlər ki, çadır şəhərciklərində müəllimlər uşaqlara çadır altında dərs keçirlər. Bizim dövrümüzdə bunu görmək bir tərəfdən ağırdır, çünki indi, XX əsrin sonunda bir çox vətəndaşlarımız çadırdə yaşayır və uşaqlar da çadırlarda təhsil alırlar. Amma ikinci tərəfdən də, bu, mənə böyük qürur hissi doğurur ki, Azərbaycan vətəndaşları, azərbaycanlılar

təhsilə nə qədər bağlıdırlar, övladlarını nə qədər təhsilləndirmək, maarifləndirmək istəyirlər, hətta çadırdə, ağır şəraitdə yaşayaraq uşaqlarını məktəbə oxumağa göndərirlər. Xüsusən çadır şəhərciklərindəki məktəblərdə dərs verən müəllimlərin fəaliyyətini qiymətləndirirəm. O müəllimlər ki, çətin vəziyyətdə, bəzən qarn altında, palçıqın içində, ağır vəziyyətdə çadırdə dərs verir, özünün şərəfli müəllimlik vəzifəsini yerinə yetirir, köçkün uşaqlarını tərbiyələndirir və onlara təhsil veririlər – bunlar xüsusi hörmət və cürəmə layiqdirlər.

Bilirsiniz ki, Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqları problemi ilə biz məşğuluq. Siz də burada dediniz ki, bu məsələnin sülh yolu ilə həll olunmasının tərəfdarisiniz. Mən bu gün bir də bəyan edirəm ki, biz ötən dörd il müddətində, yəni atəşkəs əldə edildəndən sonra bu sahədə çox iş görmüşük və məsələnin sülh yolu ilə həll olunması üçün bir çox imkanlar yaramıdır. Əminəm ki, biz buna nail olacağıq. Ancaq sizin qarşınızda bəyan edirəm: əgər biz bu yolla torpaqlarımızı işğalçı dəstələrdən azad edə bilməsək, işğal edilmiş torpaqların hamısının nəyin bahasına olar-olsun, hamımız birlikdə, indi yaranmış güclü ordumuzla və öz iradəmizlə azad edilməsinə nail olacağıq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edəcəyik.

Bu gün buradakı çıxışlarda son vaxtlar Azərbaycanda yaranmış mövcud vəziyyət haqqında da öz fikirlərinizi bildirdiniz. Bizim ən böyük nailiyyətlərimizdən biri ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitliyin yaranmasıdır. Buna da çox çətinliklə nail olmuşuq. 1993-cü ili xatırlayın, Azərbaycanın o illəki vəziyyətini, vətəndaş müharibəsini və müxtəlif cinayətkar dəstələrin tüğyan etməsini yadınıza salın. Biz böyük çətinliklərdən keçərək və böyük fəlakətlərin qarşısını alaraq, Azərbaycanda vətəndaş müharibəsinə yol vermədik. Ondan sonra, 1994-cü ilin oktyabr ayında dövlət çevrilişinin qarşısını sizin köməyinizlə, dəstəyinizlə aldıq. 1995-ci ilin mart ayında daxildə olan düşmən qüvvələrin xarici ölkələrin xüsusi xidmət orqanları ilə birlikdə Azərbaycanı dağıtmaq, parçalamaq məqsədi ilə başladığıları dövlət çevrilişinin qarşısını aldıq.

Ondan sonra Azərbaycanın dövlətçiliyinə qarşı təxribatlar, terrorlar baş verdi. Bəli, Sabunçuda olan körpünü partlatmaq istədilər onun qarşısını aldıq. Prezidentin təyyarəsini vurmaq istədilər onun qarşısını aldıq.

Biz bir çox belə bələlərdən keçib gəlmişik. Ancaq bizim iradəmiz, apardığımız siyasət, gördüyümüz işlər sayəsində Azərbaycanda bütün bu cinayətkar dəstələr zərərsizləşdirilib, ölkədə rahatlıq yaranıb və siz də, bütün Azərbaycan vətəndaşları da ictimai-siyasi sabitlik şəraitində rahat, sakit yaşamaq imkanı əldə etmişiniz.

Biz bunu qoruyub saxlamalıyıq. Çünki Azərbaycanda hüquqi, demokratik dövlət quruculuğunu aparmaq, siyasi, iqtisadi və sosial islahatları həyata keçirmək, iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək üçün, Azərbaycanın işğal olunmuş torpaqlarından işğalçı dəstələri çıxarmaq, respublikanın ərazi bütövlüyünü bərpa etmək üçün, Azərbaycanın müstəqilliyini daha möhkəmləndirmək üçün daxili vəziyyət daim sabit olmalı və hər bir tərribatçı qüvvənin qarşısı alınmalıdır.

Ancaq təəssüf olsun ki, bəzi qüvvələr yenə də Azərbaycanda qarışıqlıq salmaq, yaranmış sabitliyi pozmaq, xalqımıza cürbəcür çətinliklər yaratmaq istəyirlər. Siz bunu görürsünüz və çıxışlarınızdan, qəbul etdiyiniz qətnamədən belə qənaətə gəlirəm ki, bütün bu hərəkətləri pisləyir, bunlara e'tiraz edirsiniz, Azərbaycanın dövlətçiliyini qoruyursunuz və qoruyacaqsınız. Mən isə sizə söz verirəm ki, biz yaranmış ictimai-siyasi sabitliyi, Azərbaycanın dövlətçiliyini bundan sonra da qoruyacağıq, buna qadirik. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini qoruyub inkişaf etdirəcəyik.

Azərbaycanda demokratiya bərqərar olub, demokratiya inkişaf edir. Oktyabr ayının 11-də keçiriləcək prezident seçkiləri Azərbaycanın demokratiya yolu ilə getməsinə dünyaya bir daha nümayiş etdirəcəkdir və ölkəmizdə demokratiyanın təntənəsinə çevriləcəkdir. Mən çox məmnunam ki, siz oktyabr ayının 11-də keçiriləcək prezident seçkilərinin siyasi əhəmiyyətini və mahiyyətini yaxşı bilirsiniz. Bu gün öz çıxışlarınızda, qəbul etdiyiniz qətnamədə və xalqa ünvanlanmış müraciətinizdə bəyan etdiniz ki, bu seçkilərin keçirilməsi üçün vətəndaş kimi öz mövqeyinizi bundan sonra da bildirecək və öz xidmətlərinizi göstərəcəksiniz.

Prezidentliyə altı namizəd var. Hər bir namizədin sərbəst fəaliyyət göstərməsi üçün imkanlar yaranıb. Seçicilər, siz isə istədiyiniz adama səs verə bilərsiniz. Bunun üçün hər kəs sərbəstdir, azaddır. Azər-

baycannın Prezidenti kimi mənim məqsədim ondan ibarətdir ki, respublikada prezident seçkilərinin sərbəst, azad, ədalətli keçməsi təmin olunsun. Bu, sizdən, hər bir vətəndaşdan, hamımızdan aslıdır. Bu gün burada hökm sürən əhvali-ruhiyyə göstərir ki, biz sizlə birlikdə buna nail olacağıq.

Siz burada mənim ünvanıma çox dəyərli sözlər dediniz. Bunlara görə sizə təşəkkür edirəm. Sizə bildirirəm ki, mənim həyatımın mənası və məqsədi həmişə xalqa xidmət etməkdən ibarət olubdur. Bu gün də burada bütün günü sizlə birlikdə Azərbaycanın təhsil məsələlərinin müzakirəsində iştirak edərək, ölkəmizin bu gününə və gələcəyinə öz xidmətimi göstərmək istəyirəm. Siz hətta mənə, belə başa düşürəm, bir fəxri ad da verdiniz. Bu, mənim üçün gözənilməz hadisə, sürpriz oldu. Bunu sadəcə, sizin, ictimai təşkilatın mənə göstərdiyi hörmət kimi və mənim xidmətlərimə verdiyiniz qiymət kimi qəbul edir və sizə təşəkkür edirəm.

Görürsünüz ki, mən nümayəndə olmasam da, sizin qurultayınızda fəal iştirak edirəm. Hətta təhsil şurası haqqında siyahı oxunanda yalnız mən təşəbbüs göstərdim. Amma gördüm ki, buraxılmış həmin səhvi siz də görmüşdünüz, ancaq nədənsə, bunu demədiniz. Bəlkə də, mən deməsəm, siz deyəcəkdiniz.

Bu barədə öz fikrimi izah etmək istəyirəm. Mən belə anladım ki, qurultayda yaradılan təhsil şurası ictimai təşkilatdır, müəllimlərin, təhsil işçilərinin təşkilatıdır. Ona görə də belə bir təşkilatda yalnız müəllimlər, bilavasitə təhsil sahəsində işləyənlər, bilavasitə təhsillə məşğul olanlar olmalıdırlar. Belə bir şuraya hökumət üzvlərini və Prezident Aparatının bir çox məs'ul vəzifəli şəxslərini, başqa vəzifəli şəxsləri, hətta daxili işlər nazirini, müdafiə nazirini və baş prokuroru salmaqla bu şuranın tamamilə mənasını dəyişirsiniz.

Əksinə, mən hesab edirəm ki, bu şuranın müstəqil olması üçün orada dövlət nümayəndələri olmamalıdır. Gərək bu şura müstəqil olsun, ictimai təşkilat olsun. Öz sözünü hökumətə, hakimiyyət orqanlarına desin və öz təkliflərini irəli sürsün. Şurada nazirlərin olması sizə lazım deyildir. Mən isə söz verirəm ki, hər bir nazirin, hökumət nümayəndəsinin sizin şuranın bütün təkliflərinə, qərarlarına baxmasını

tə'min edəcəyəm. Ona görə də şüranın tərkibində onların olmasına ehtiyac yoxdur. Güman edirəm ki, şüranın tərkibi sizin də, mənim də düşündüyünüz kimi olacaqdır. Əminəm ki, bu şura formal bir təşkilat yox, işlək təşkilat olacaq və təhsilin, müəllimin, məktəbin problemlərini həll etmək üçün həmişə fəal olacaqdır. Azərbaycanın prezidenti kimi mənim tərəfimdən isə bu şura həmişə dəstək ala biləcəkdir.

Əziz dostlar, siz mənim yenidən prezident seçilməyim üçün burada öz fikirlərinizi bildirdiniz. Buna görə, sizə təşəkkür edirəm. Sizə açıq demək istəyirəm ki, mən Azərbaycan xalqı qarşısında öz borcumu yerinə yetirmişəm. İndiyə qədərki həyatım və gördüyüm işlər bunu hər bir insan üçün sübut edir. Ancaq mən Azərbaycanı bu müstəqillik dövründə daha da inkişaf etdirmək üçün bundan sonra da öz xidmətlərimi göstənməyi lazım bilirəm. Ona görə ki, mən hiss edirəm – sizin də, Azərbaycan vətəndaşlarının əksəriyyətinin də buna ehtiyacı var. Bu ehtiyacı hiss edərək mən yenidən prezident seçilməyimə razılıq vermişəm.

Mən bəyan edirəm ki, əgər siz, Azərbaycanın seçiciləri mənə səs verib 11 oktyabrda məni yenidən prezident seçsəniz, gələcəkdə də bu vəzifəni namusla, şərəflə yerinə yetirəcəyəm.

Əziz və hörmətli müəllimlər! Mən sizin hamınıza cəsaqlığı, səadət, gələcək işlərinizdə uğurlar arzu edirəm. Sizi əmin edirəm ki, mən daim sizinlə olacağam. Siz mənim ən yaxın dostlarımsınız və heç bir qüvvə məni sizdən, sizi də məndən ayıra bilməz!

Eşq olsun Azərbaycan müəlliminə!

Eşq olsun Azərbaycan məktəbinə!

Yaşasın müstəqil, demokratik Azərbaycan!

TƏHSİL HƏR BİR DÖVLƏTİN, ÖLKƏNİN, CƏMIYYƏTİN HƏYATININ MÜHÜM SAHƏSİDİR

*(Təhsil sahəsində islahatlar üzrə Dövlət Komissiyasının
iclasında nitqi; 19 aprel 1999-cu il)*

Azərbaycan təhsil sahəsində islahatların hazırlanması və yeni təhsil qanununun hazırlanması bizim işimizin əsas hissələrindən biridir.

Təhsil hər bir dövlətin, ölkənin, cəmiyyətin həyatının, fəaliyyətinin mühüm bir sahəsidir. Azərbaycanda iki milyon uşaq, gənc ümum-təhsil məktəblərində və ali təhsil ocaqlarında təhsil alır. Səkkiz milyon əhaldən iki milyonu, yəni bütün əhəlinin dördübir hissəsi təhsil alır. Əgər nəzərə alsaq ki, təhsil alan hər bir uşağın, gəncin arxasında ailə durur, ailə də əhəlinin o iki milyondan əlavə hissəsini təşkil edir, beləliklə, təhsil sahəsi elə bir sahədir ki, cəmiyyət üzvlərinin, əhəlinin, demək olar, tam əksəriyyəti bu sistemlə bağlıdır. O mənada ki, kimin uşağı, oğlu-qızı təhsil alırsa – amma hamının ki alır, kimin ki, evdə uşağı, oğlu-qızı var, onlar təhsil alır – Azərbaycanda belədir, əksəriyyət təhsillə bağlıdır. Ona görə də təhsil sahəsi cəmiyyət üzvlərinin, demək olar ki, tam əksəriyyətini həm maraqlandırır, həm də onların bu və ya digər şəkildə iştirakını tələb edir, yaxud da iştirakı ilə bağlıdır. Bir də ona görə ki, təhsil mürekkəb bir sahədir. Təhsil sahəsi nə sənayedir, nə kənd təsərrüfatıdır, nə ticarətdir. Bu, cəmiyyətin xüsusi, intellektual cəhətini əks etdirən bir sahədir. Belə halda təhsil sistemində çox diqqətli yanaşmaq lazımdır və bu sistemə münasibət çox həssas olmalıdır. Hesab edirəm ki, bu tələblər hər ölkədə var. Amma keçid dövrünü yaşayan ölkələr, bir ictimai-siyasi sistemdən başqasına keçən ölkələr bu işə daha da diqqətli olmalı, daha da ciddi və həssas yanaşmalıdırlar.

Təəssüflər olsun ki, Azərbaycanda bu mühüm sahəyə 1992-ci ildə qəbul olunmuş təhsil qanunu ilə böyük zərbə vurulmuşdur. Mən təəssüf edirəm ki, təhsil sahəsində çalışan məs'ul şəxslər və təhsil işçiləri Azərbaycanın təhsil sistemində vurulan bu zərbəni indiyə qədər təhlil etməyiblər, araşdırmayıblar və buna lazımı qiymət verməyiblər. Keçid

dövründə iqtisadiyyata vurulmuş zərbə, yaxud həyatımızın bir çox başqa sahələrinə vurulmuş zərbə aydındır. bunu cəmiyyət bilir. Amma təhsil sistemində də böyük zərbələr vurulubdur.

Biz indi yeni təhsil qanunu qəbul etmək ərəfəsindəyik. Təhsil qanunu Milli Məclisdə müzakirə olunub, ümumxalq müzakirəsinə verilibdir. Mən artıq dedim ki, ölkə əhalisinin demək olar, tam əksəriyyəti təhsillə əlaqədardır, təhsillə bağlıdır. Buna görə hər bir vətəndaş öz fikrini bildirməlidir ki, Azərbaycanın yeni təhsil qanunu onu qane edir, ya etmir.

Bununla yanaşı, biz təhsil sahəsində islahatlar proqramı hazırlamışıq. Burada Dünya Bankı bizə yardım göstərir, bizimlə əməkdaşlıq edir. Mən belə anladım ki, indi bizim təhsil islahatları komissiyası və eyni zamanda Dünya Bankının nümayəndələri yekdil fikirdədirlər ki, hazırlanmış təhsil islahatları proqramının layihəsi günün tələblərinə cavab verir. Mən bu layihəyə diqqətlə baxacağam və əgər mən də sizin fikrinizlə razı olsam, layihəni təsdiq edəcəyəm. Beləliklə, sənəd əməli iş üçün hazır olacaqdır.

Bu münasibətlə bir neçə kəlmə demək istəyirəm. Azərbaycanda təhsil sisteminin tarixi böyükdür. Ancaq Azərbaycanın təhsilində böyük dəyişikliklər, böyük inkişaf XX əsrə məxsusdur. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda məktəblər çox az olubdur, ali təhsil məktəbi olmayıbdir. Mövcud məktəblər də, demək olar, vahid bir prinsip, sistem əsasında qurulmayıbdır. O vaxtlar Azərbaycan Rusiya imperatorluğunun tərkibində idi, ona görə dünyəvi təhsil sistemi Rusiyada çox əsrlər ərzində olan təhsil sistemindən götürülmüşdür. Rusiya imperatorluğu dağılandıqdan sonra, 1918-ci ildə Azərbaycanda ilk Xalq Cümhuriyyəti yaranmışdı. Xalq Cümhuriyyəti dövründə təhsil sahəsində bə'zi işlər görüldü, Bakı Dövlət Universiteti açılıbdır. Bu, Azərbaycanda ilk ali təhsil müəssisəsi idi. Mən bilmirəm, onlar təhsil qanunu qəbul eləmişdilər, ya yox? Bundan xəbəriniz varmı? Deyəsən, xəbəriniz yoxdur. Mən də deyə bilmərəm, ancaq hesab edirdim ki, komissiya üzvləri, nazir mənim sualına cavab verə bilərlər. Yəqin ki, bilmirsiniz. Mən də belə düşünürəm ki, onlar təhsil qanunu qəbul etməyiblər, yə'ni

təhsil sahəsində ciddi addım atmağa imkanları olmayıbdır. Hesab edirəm, Xalq Cümhuriyyətinin böyük xidməti ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda ilk ali təhsil müəssisəsi yaradıbdır. Ancaq bu ali təhsil müəssisəsinin yaranması ondan əvvəl Azərbaycanda gedən ictimai-siyasi proseslərin məntiqi nəticəsi olmuşdur.

Azərbaycanda indi mövcud olan təhsil sistemi 1920-ci ildən sonrakı dövrdə yaranıbdır. Bu sizə, hamıya mə'lum olan sovet təhsil sistemidir. Bunu utanmadan, çəkinmədən demək lazımdır. Bilirsiniz, biz özümüzün varlığını nümayiş etdirmək, göstərmək üçün heç vaxt heç kəsdən çəkinməməliyik. heç kəsdən də utanmamalıyıq. Nazir dedi ki, e'tiraf etmək lazımdır, nəinki e'tiraf etmək lazımdır, çox cəsarətlə, qətiyyətlə demək lazımdır ki, Azərbaycanda 1920-ci ildən indiyə qədər mövcud olan təhsil sistemi sovet təhsil sisteminin bir hissəsidir.

Mən açıq demək istəyirəm, bu təhsil sistemi çox yaxşı bir sistemdir. Hər şey öz nəticəsi ilə ölçülür. Qısa bir zamanda Azərbaycanda savadsızlıq ləğv olunub, ibtidai, ümumtəhsil məktəblərinin geniş şəbəkəsi yaranıb, on-on beş ilin içərisində Azərbaycanda bir neçə ali təhsil müəssisələri, institutlar yaranıb və tarixi nöqteyi-nəzərdən qısa zamanda, 1920-ci ilə 1940-cı ilin arasında nə var, cəmi 20 ildir, təhsil Azərbaycanın hər yerini əhatə edibdir. Azərbaycanda savadsızlıq ləğv olunub, insanlar məktəblərdə təhsil alıblar və fəaliyyətə başlayıblar. Bunun əsasında Azərbaycanın böyük elmi yaranıbdır. Elmi müəssisələr yaranıb, Azərbaycanın mədəniyyəti inkişaf edibdir, bunların hamısı təhsil sisteminin və ondan səmərəli istifadə edilməsinin nəticəsidir. İndi burada oturanların hamısı, təkcə onlar yox, bu gün Azərbaycanda yaşayanlar, həm yaşlı, həm orta nəsil, həm də gənc nəsil öz təhsilini, biliyini həmin bu təhsil sistemində alıbdır.

Bu təhsil sisteminin nə qədər dəyərli olduğunu ondan görmək olar ki, Azərbaycanda yüksək savada, biliyə, ixtisasa, yüksək elmə malik insanlar var və onlar cəmiyyətin çox hissəsini təşkil edir. Əgər bunlar olmasaydı, Azərbaycanın iqtisadiyyatı belə güclü inkişaf edə bilməzdi. Bunlar olmasaydı, Azərbaycanın elmi inkişaf edə bilməzdi. Bunlar olmasaydı, biz indi Azərbaycanı müstəqil dövlət kimi idarə edə bilməz-

dik. Onları qiymətləndirmək lazımdır və on illərlə əldə etdiyimiz nailiyyəti heç vaxt unutmamalıyıq. İndi təhsil sistemində islahatlar apararaq, onu dünya təhsil sisteminin standartlarına uyğunlaşdıraraq heç vaxt buna yol verməməliyik ki, 70 il, yaxud, demək olar ki, 80 ilə yaxın bir dövrdə istifadə etdiyimiz təhsil sisteminə başqa cür qiymət verilsin.

Mən sizə deyə bilərəm ki, sovet təhsil sistemi yerində durmayıb, daim təkmilləşibdir, islahatlar keçirilibdir. Məsələn, 30–40-cı illərdə olan təhsil sistemindən sonrakı 60–70–80-ci illərdəki təhsil sistemi fərqlidir. Bu baxımdan mən çox təəssüf edirəm ki, 1992-ci ildə, Azərbaycanı yeni qüvvələr hakimiyyəyə gələn zaman qısa bir müddətdə, yəni iki-üç ay içərisində nə qədər mürəkkəb, böyük sahəyə aid olan bir qanun qəbul olunubdur.

Biz keçid dövrünü yaşayırıq. 1991-ci ildə Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruluşunu öz dövlətçiliyinin əsası kimi müəyyən edib, bazar iqtisadiyyatı yaratmağı, inkişaf etdirməyi də öz iqtisadiyyatının əsas istiqaməti kimi bəyan edibdir. Amma bəyan etməklə bunlara nail olmaq arasında böyük bir məsafə var. Bəyan olunan şey heç də o demək deyildir ki, artıq o, realdır, mövcuddur. Hətta inqilabi dəyişikliklər belə, köhnə sistemi dərhal yeni bir sistemlə dəyişdirmir. Inqilabi dəyişikliklər, adətən, köhnə sistemi vurub dağıdır, amma ondan çox fərqli olan bir sistem yaratmaq üçün, buna vaxt lazımdır, illər lazımdır. Bunu bilir-siniz, Rusiyada 1917–1920-ci illərdə baş vermiş inqilabda da və keçmişdə başqa ölkələrin tarixində olmuş inqilablarda da görmüşük.

Ancaq təhsil sistemi elə bir sistemdir ki, burada heç bir inqilabi dəyişiklik ola bilməz. Ümumiyyətlə, bizim həyatımızın bütün sahələrində dəyişikliklər təkamül xarakteri, təcridi dəyişikliklər xarakteri daşıyır. Heç vaxt yol vermək olmaz ki, on illərlə yaranmış şeyi bir gündə vurub dağıdasan, ondan sonra heç bilmədiyini yeni bir şey yaradasan. Ancaq 1992-ci ildə qəbul olunmuş təhsil qanunu belə bir xarakter daşıyır. Ona görə mən deyirəm ki, bu təhsil qanunu Azərbaycan təhsilinə böyük zərbələr vurubdur.

İndi biz yeni təhsil qanunu qəbul etmək, təhsildə islahatlar aparmaq üçün, görün, nə qədər vaxt sərf edirik, bir ildən artıqdır ki, islahatlar hazırlanır, ondan da çox zamandır ki, təhsil qanunu hazırlanır. Deyəsən bir dəfə cəhd olunmuşdu ki, bu təhsil qanununa parlamentdə baxılsın, ancaq baxa bilməmişdilər. İndi iki aydır ki, o, parlamentdə müzakirə olunur. Onu ümumxalq müzakirəsinə vermişik. Bu, tamamilə normal prosesdir.

Yenə də deyirəm, təhsil qanunu elə bir qanundur, təhsil islahatları elə islahatlardır ki, iqtisadiyyatdan, maliyyədən, başqa sahələrdən fərqli olaraq, bunda bütün cəmiyyətin iştirakı lazımdır. Biz iqtisadi islahatları iqtisadiyyat sahəsindəki qanunlarla hazırlayır, müəyyən çərçivədə müzakirə edir və qəbul edirik. Ancaq təhsil islahatları belə islahatlar ola bilməz.

Mən sovet təhsil sistemində gedən dəyişiklikləri də xatırlayıram. Sovetlər birliyinin rəhbərliyində olduğum zaman Sovet İttifaqı baş nazirinin birinci müavini vəzifəsində işlədiyim zaman SSRİ-nin bütün təhsil sistemində rəhbərlik edirdim. O vaxt Sovetlər İttifaqında təhsili təşkil edən 3 nazirlik var idi: Maarif Nazirliyi, Ali Təhsil Nazirliyi, Dövlət Texniki Peşə Təhsili Komitəsi. Yerlərdə, müttəfiq respublikalarda, o cümlədən Azərbaycanda da üç nazirlik var idi.

Mən Sovetlər İttifaqının rəhbərliyində başqa nazirliklərdən əlavə, bu nazirliklərin üçünə də rəhbərlik edirdim. Mən bu rəhbərliyi beş il müddətində aparmışam – 1983-cü ilin əvvəlindən 1988-ci ilə qədər.

O vaxt Sovetlər İttifaqında «yenidənqurma» adlanan bir proses gərdirdi, özünəməxsus islahatlar aparılırdı. O zaman biz Sovetlər İttifaqı parlamentində məktəb islahatı haqqında qanun qəbul etdik. Mənim xatirimdədir, bu islahatları hazırlayan komissiyanın sədri idim. Bu qanunu, onun yerinə yetirilməsi üçün lazımı qərarlar qəbul etməkdən ötrü il yarım o komissiya ilə birlikdə işlədim. Qanunu parlamentin müzakirəsinə verməzdən əvvəl iki ay ümumxalq müzakirəsinə verdik, rəyləri topladıq. Ondən sonra qanunu parlamentin müzakirəsinə verdik, orada qəbul və təsdiq olundu.

Mən indi demək istəmirəm ki, o islahatlar hansı qiymətə malik idi, hesab edirəm ki, o dövrün tələblərinə görə çox yüksək səviyyədə hazırlanan islahatlar idi. Bununla onu demək istəyirəm ki, indi çoxlarının xoşuna gəlməyən, hətta keçmiş sovet sistemində, guya qeyri-demokratik olan bir sistemdə də təhsilə münasibət bu qədər həssas idi. Ona görə də, – mən bunu bizim təhsil işçiləri və cəmiyyətimiz üçün deyirəm, – 1992-ci ildə iki-üç ayın içərisində təhsil qanunu qəbul edib və onu icra edərək Azərbaycanın təhsilinə zərbələr vurmaq – bu, Azərbaycan xalqına qarşı cinayət etmək deməkdir.

Biz bu acı təcrübədən nəticələr çıxarmalıyıq. Təhsil sahəsində qəbul edəcəyimiz qanunda və islahatlar proqramında da məsələyə çox dəqiq, həssas münasibət göstərməliyik. Mənim fikrimcə, bu ondan ibarət olmalıdır ki, Azərbaycanda təhsil sistemində indiyə qədər əldə edilmiş müsbət təcrübə və özünü doğrultmuş, müsbət nəticələr vermiş sistem saxlanmalı, inkişaf etdirilməli və müasirləşdirilməlidir. Nöqsanlar, yaxud mənfi təcrübə aradan götürülməlidir. Dünya təcrübəsindən Azərbaycanın milli xüsusiyyətlərinə uyğun olan prinsiplər, qaydalar təhsil sistemimizə tətbiq edilməlidir. Biz dünyanın bütün ölkələrində – Qərbdə də, Şərqdə də əldə olunmuş nailiyyətləri dərinlən öyrənməli və onlardan Azərbaycan üçün müsbət xarakter daşıyan cəhətləri ölkəmizin təhsil sistemində tətbiq etməliyik.

Bu fikirləri siz də burada söylədimiz və Dünya Bankının nümayəndələri də belə fikirdədirlər. Mən bunu məmnuniyyətlə dirlədim ki, Dünya Bankının nümayəndələri də Azərbaycanda indiyə qədər mövcud olan təhsil sisteminin müsbət cəhətlərini götür, bunları qiymətləndirirlər və bunlardan imtina etməyin tərəfdarı deyillər. Şübhəsiz ki, biz bütün beynəlxalq təşkilatların məsləhətlərinə çox diqqətlə yanaşmalıyıq. Xüsusən Dünya Bankı ilə ki, əməkdaşlıq edirik, onun verdiyi tövsiyələri, məsləhətləri çox diqqətlə qəbul etməliyik. Azərbaycanın realığına, milli xüsusiyyətinə uyğun olan hər bir müsbət təklifdən istifadə etməli, onu öz təhsil sistemimizdə tətbiq etməliyik. Ancaq indiyə qədər mövcud olan təhsil sistemində əldə edilmiş müsbət nəticələri və bu günün, gələcəyin tələblərinə uyğun gələn hər şeyi saxlamaq və inkişaf etdirməliyik.

Mən belə anlayıram ki, indi bizdə təhsil sistemində islahatların məqsədi ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın təhsil sistemi dünya təhsil sisteminin standartlarına uyğunlaşsın. Yəni də deyirəm, Azərbaycanın təhsil sistemi son on illərdə müsbət nəticələr veribdir. Ancaq Azərbaycanın təhsil sistemində təhsil alan insanların və xüsusən ali məktəbləri bitirənlərin bilik səviyyəsi və onların biliklərini təsdiq edən sənədlər görək dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin ali məktəblərinin bilik səviyyəsinə uyğunlaşdırılsın. Onların prinsiplərinə uyğunlaşdırılsın ki, Azərbaycanda təhsil almış və mühəndis diplomu almış bir insan başqa ölkələrdə də həmin diplomla qəbul edilə və fəaliyyət göstərə bilsin. Yaxud da, Azərbaycanda Tibb Universitetində təhsil almış, həkim ixtisası, diplomu almış adam hər bir başqa ölkədə öz diplomu ilə işləyə bilsin. Ona görə də onun bilikləri, Azərbaycan Tibb Universitetində təhsilin istiqaməti görək dünya miqyasında ümumbəşəri dəyərlər hesab edilən tibb təhsilinin səviyyəsində olsun. Məqsəd bundan ibarətdir.

Amma eyni zamanda, buna nail olaraq, yenə də deyirəm, indiyə qədər, on illərlə əldə etdiyimiz təhsil prinsipləri gözənilməli və inkişaf etdirilməlidir. Mən hesab edirəm ki, əgər biz bu yolla gedərixsə, qısa bir zamanda Azərbaycanda təhsil sistemini dünya standartlarına çatdırə bilərik.

Mən sizin təkliflərinizi–təhsil islahatlarının üç mərhələdə aparılmasını–müsbət qiymətləndirirəm. Sizin bu təklifləriniz mənim dediyim sözləri tam təsdiq edir. Yəni biz eyni fikirdəyik. 1992-ci ildə qəbul olunmuş qanun haqqında mən nə üçün bu qədər həyəcanla danışırıram? Çünki, bilirsiniz, o qanunda belədir ki, «olanı dağıt, bunu hazırlamışam, bunu da həyata keçir». Həyata keçirmək də mümkün deyildir. Amma siz üç mərhələ təklif edirsiniz. Birincisi, 1999-cu il, ikincisi, 2004-cü ilə qədər, üçüncüsü də ondan sonrakı dövr. Tamamilə düzdür.

Məsələn, biz ölkəmizdə, təkcə bizdə deyil, bizə bənzər başqa ölkələrdə də belədir, iqtisadiyyatda dəyişiklikləri bir il, iki il yox, beş il, on il müddətində həyata keçiririk. Məsələn, bazar iqtisadiyyatına keçid bir ildə mümkün deyildir. Yaxud da özəlləşdirmə, dövlət mülkiyyətini xüsusi mülkiyyətə çevirmək – bu, bir ildə mümkün deyildir.

Biz 1995-ci ildə «Torpaq islahatı haqqında» qanun qəbul etmişik. İndi 1999-cu ildir, «Torpaq islahatı haqqında» qanunu hələ ki, axıra çatdırə bilməmişik. Amma indi «Torpaq islahatı haqqında» qanunu tətbiq edərkən qarşıya yeni-yeni ağır problemlər çıxır. İdarəetmə sahəsindəki islahatlar haqqında dünən Dünya Bankı ilə keçirdiyimiz beynəlxalq konfransda bunu dedim. Yeni-yeni problemlər çıxır və onları da həll etmək üçün yeni bir proqram lazımdır. Yenə də deyirəm, əgər iqtisadiyyat sahəsində islahatları keçirmək bir il, iki il yox, bir neçə il və ondan da çox vaxt tələb edirsə, təhsil sahəsində islahatlar bundan daha çox vaxt tələb edir. Bunu anlamaq, bilmək lazımdır. Ona görə də deyirəm ki, burada inqilabi dəyişikliklər ola bilməz.

Mən sizin bu təkliflərinizi böyünər və çox dəyərli hesab edirəm. Güman edirəm ki, hər mərhələnin tədbirlərini vaxtında hazırlayacaq və vaxtında həyata keçirəcəksiniz. Bununla onu qeyd etmək istəyirəm ki, bir halda siz üç mərhələ müəyyən etmişiniz, hər mərhələ üçün nəzərdə tutulan tədbirlər vaxtında həyata keçirilməlidir ki, o birisi mərhələnin vaxtı uzanmasın. Bu, çox ciddi iş tələb edir.

Hesab edirəm ki, təhsil islahatları komissiyası bununla məşğul olacaq və Dünya Bankı da bizə kömək edəcəkdir. Mən belə başa düşürəm. Dünya Bankının köməyi yalnız qrant və kredit ayırmaqdan ibarət deyildir. Çox məmnunam ki, burada Dünya Bankı nümayəndələrinin, ekspertlərinin böyük bir tərkibi iştirak edir. Dünya Bankının bizə köməyi dünya təcrübəsini Azərbaycana gətirməkdir. Biz özümüz də dünya təcrübəsini öyrənirik, təhsil işçiləri bununla məşğuldurlar. Amma burada da kömək, yardım lazımdır. Mənə belə gəlir ki, Dünya Bankı ilə əməkdaşlığımızın əsasını bu təşkil etməlidir. Şübhəsiz ki, kreditlər bu tədbirləri həyata keçirmək üçün çox lazımdır, zəruridir. Ümidvaram ki, siz bu kreditləri də ayıracqsınız. Dediniz ki, 5 milyon dollar kreditdən sonra böyük bir proqram krediti hazırlayacaqsınız. Mən bunu dəstəkləyirəm, bununla razıyam və arzu edirəm ki, bu bəyanatlarınızı, sözlərinizi real işlə təsdiq edəsiniz.

Hesab edirəm ki, Azərbaycanda islahatlar bütün sahələrdə irəliləyir. Biz dünən idarəetmə sistemində islahatlara həsr olunmuş beynəlxalq

konfransın işini başladıq. Bu gün də konfrans davam edib, işi sona çatıbdır. İqtisadiyyat sahəsində çox ciddi islahatlar aparırıq. Təhsil sahəsində də islahatlar aparacağıq. Səhiyyə sahəsində islahatların keçirilməsi ilə əlaqədar mən komissiya yaratmışam. Yəqin ki, onların da təkliflərini yaxın zamanlarda müzakirə etməli və həyata keçirilməsini təmin etməliyik. Dünya Bankı kömək edir, yoxsa yox? Birgə işləyirsiniz.

Biz bununla bir daha bəyan edirik ki, Azərbaycan keçid dövründən səmərəli istifadə etməyə çalışır. Azərbaycan tutduğu yolla ardıcıl sürətdə gedir. Azərbaycanda demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi davam edir. Azərbaycanın iqtisadiyyatı bazar iqtisadiyyatı prinsipləri əsasında inkişaf edir və bu da öz müsbət nəticələrini verir. Azərbaycanın həyatının başqa sahələrində də, o cümlədən təhsil, səhiyyə sahələrində islahatlar bundan sonra həyata keçiriləcəkdir. Mən Dünya Bankına və onun bizim bu işlərdə iştirak edən nümayəndələrinə təşəkkür edirəm. Əmin olduğumu bildirmək istəyirəm ki, bizim bu əməkdaşlığımız bundan sonra daha da genişlənəcək və dərinləşəcəkdir.

Gələcək işlərinizdə sizə uğurlar arzulayıram. Sağ olun!

* * *

«Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat Proqramı»nın təsdiq edilməsi haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
SƏRƏNCAMI

Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahatlar üzrə Dövlət Komissiyası tərəfindən hazırlanmış «Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat Proqramı»nın müzakirələrinin nəticələrinə nəzərə alaraq qərara alıram:

1. «Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat Proqramı» təsdiq edilsin. (Əlavə olunur).*

2. Nazirlər Kabineti və Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahatlar üzrə Dövlət Komissiyası bu Sərəncamın icrası ilə bağlı məsələləri həll etsin.

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 15 iyun 1999-cu il

* Proqram ayrıca kitabça şəkildə çap edilmişdir (Bakı, «Çaşıoğlu» nəşriyyatı, 1999, –66 səh.).
– Tərtibçilər.

**TƏHSİL SAHƏSİ XALQIMIZIN BU GÜNÜ,
MİLLƏTİMİZİN, DÖVLƏTİMİZİN
GƏLƏCƏYİ ÜÇÜN ƏN VACİB BİR SAHƏDİR**

*(Respublikanın təhsil işçiləri və ali məktəblərə
daxil olmuş tələbələrə görüşdə nitqi; 31 avqust 1999-cu il)*

Əziz dostlar!

Bu gün bizim bu görüşümüz başlanarkən tələbələr və salonda olan bə'zi şəxslər Azərbaycanın dövlət himnini oxudular. Bu, çox sevindirici haldır. Biz hələ bir neçə il bundan öncə Azərbaycanın dövlət himninin bütün məktəblərdə, universitetlərdə, digər təhsil ocaqlarında öyrənilməsi və daim oxunması haqqında öz qərarımızı vermişdik. Təbii ki, keçmişimizə baxanda bu, o qədər də asan deyildir, qeyri-adi haldır. Çünki bizim yaşadığımız keçmiş illərdə Azərbaycanın himni – onun musiqisi də, sözləri də olubdur, bu himnin musiqisini bə'zi təntənəli mərasimlərdə eşitməmişik. Amma təəssüf olsun ki, sözlərini heç vaxt eşitməmişdik. Çünki himn oxumaq adəti yox idi. Bir də ki, biz elə bir ölkədə yaşayırdıq ki, iki himn var idi – biri Sovet İttifaqının, digəri Azərbaycanın himni idi. Ona görə də birini oxuyub, o birisini oxumasaydın, mümkün olmazdı. Onların ikisini də oxumaq yəqin ki, ağır olardı. Amma səbəb təkcə bundan ibarət deyildi. Əsas səbəb ondan ibarət idi ki, o dövrdə himn formal xarakter daşıyırdı. Formal xarakter daşdığına görə də himn hər bir vətəndaşın, hər bir insanın qəlbinə daxil olmamışdı. Bu, keçmiş dövlət quruculuğunun çatışmazlığı, nöqsanı idi. Ancaq bu, təbii meydana gələn hadisə idi.

Azərbaycan müstəqil dövlət kimi müstəqilliyinin bütün elementlərini, atributlarını inkişaf, təsbiq etməli, onu insanların şüuruna yeritməlidir. İnsan öz gəncliyindən vətəninə, bayrağına, millətini, himnini sevməlidir. Sevmək üçün də bunu bilməlidir.

Mən bu gün bildirmək istəyirəm ki, 1918–1920-ci illərdə Azərbaycanda hakimiyyətdə olmuş Xalq Cümhuriyyətinin bugünkü nəsilərə qoyub getdiyi ən dəyərli miraslardan biri Azərbaycanın bu gün biz qəbul etdiyimiz qanunda istifadə etdiyimiz dövlət himnidir və bir də Azərbaycanın dövlət bayrağıdır.

O vaxt vətənpərvər insanlar bu sahədə gözəl iş görmüşlər. Himnimizin sözləri də – indi o dövrdən 80 il keçib – bu gün bizim üçün doğmadır və həqiqətən Azərbaycanın müstəqilliyini, müstəqil dövlət olmağını nümayiş etdirir. Onun musiqisi də Azərbaycan musiqisidir, eyni zamanda çox özəmətlə musiqidir.

Bizim ölkəmizin vətəndaşlarının bəlkə də hamısı bunu istənilən səviyyədə dərk edə bilməyibdir. Ancaq mən xarici ölkələrdə ziyarətlərdə olarkən, Azərbaycanın və himn dövlətin himni çalınarkən çox böyük qürur hissi keçirirəm. Həmin ziyarətlərimdə mənə bəlkə də ən yüksək əhvali-ruhiyyə yaradan Azərbaycanın bayrağı altında Azərbaycanın himninin çalınmasıdır. Onu da deyə bilərəm ki, bə'zi dövlət başçıları sonrakı söhbətlərdə e'tiraf ediblər ki, sizin himninizin musiqisi çox gözəldir, bayrağımız da gözəldir. Bu, həqiqətən belədir.

Doğrudur, Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini bərpa edəndən sonra bə'ziləri hesab edirdilər ki, yeni bir himn yaratmaq, onun sözlərini dəyişdirmək lazımdır. Mən hesab edirəm ki, əgər kim bunu yaratmaq, onun sözlərini dəyişdirmək istəyə, bundan yaxşısını edə bilməzdi. Bəlkə də bundan aşağı səviyyədə olardı. Ona görə də biz öz himnimizi, bayrağımızı özümüz qədər sevməliyik. Çünki bu, bizim vətənimizə, millətimizə, dövlətimizə olan sədaqət, sevgi və məhəbbətin rəmzidir.

Sevindirici haldır ki, indi təhsil ocaqlarında, məktəblərdə himni öyrənirlər, oxuyurlar və bu gün onu nümayiş etdirdilər. Ancaq bu, işin hələ başlanğıcıdır və azdır. Hər bir vətəndaş, nəinki tələbə müəllim də, professor da, alim də, nazir də, prezident də – hamımız birlikdə gərək öz himnimizi yaxşı bilək, onu yaxşı ifa etməyi də bacaraq və onu həmişə sevek. Mən bu arzularımı sizə bildirmək istəyirəm.

Güman edirəm ki, bu iş ali məktəblərdə davam edəcək, gələn görüşümüzə təkcə bu salonun sağında duran tələbələrin himn oxumasının yox, bütün salonda ayağa durmuş adamların himn oxumasının şahidi olacağıq. Bunu da edək.

Mən də hesab edirəm ki, bizim bugünkü görüşümüz çox əhəmiyyətlidir. Çünki biz Azərbaycan təhsilinin bu gün hansı səviyyədə olduğunu bir daha müşahidə etdik və ötən illərdə Azərbaycan təhsilinin in-

kişif mərhələlərini bir daha xatırladıq, yeni dərslərin hazırlıq işləri ilə tanış olduq.

Hesab edirəm ki, verilən məlumatlar bizdə, güman edirəm, Azərbaycan ictimaiyyətində də bu barədə yetərli qədər təəssürat yaradır və yaradacaqdır. Son illər müstəqil Azərbaycan dövlətində təhsil sahəsində həqiqətən xeyli işlər görülmüdü. Eyni zamanda biz hamımız yaxşı bilirik ki, Azərbaycanda təhsil – orta, ali təhsil on illərlə sürətlə inkişaf edibdir.

Ali təhsilin əsasını qoyan, 1919-cu ildə yaranmış Bakı Dövlət Universiteti ondan sonra Azərbaycanda çoxlu ali məktəblərin yaranmasına yol açmışdır. Məmnuniyyət hissi ilə deyə bilərik ki, bizim ölkəmizdə ötən dövrlərdə vətəndaşlarımızın, yəni uşaqlarımızın, gənclərimizin bütün sahələrdə təhsil, ali təhsil almağı üçün imkanlar yaranmışdır. Ən böyük nailiyyətimiz ondan ibarətdir ki, 1920-ci illərdən başlayaraq Azərbaycanda xalqın təhsillənməsi, savadsızlığın ləğv edilməsi, uşaqların icbari olaraq məktəbə cəlb olunması və təhsilin inkişaf etdirilməsi prosesi sürətlə həyata keçirilibdir. Bütün bunların nəticəsində biz indi, öz dövlət müstəqilliyimizi yenidən əldə etdiyimiz bir zaman Azərbaycan həm ali və orta təhsilin maddi-texniki bazası nöqtəyi-nəzərindən, həm təhsili təmin etmək üçün yaranmış yüksək səviyyəli müəllim, professor kadrları nöqtəyi-nəzərindən, həm də ümumiyyətlə, həyatımızda inkişaf etdirə bilən elmi potensialımız nöqtəyi-nəzərindən böyük təhsil potensialına malikdir.

Bunlar hamısı bizim keçmiş dövrün nailiyyətləridir və Azərbaycan əsrin sonunda dövlət müstəqilliyini əldə etdiyi zaman bizim üçün çox yararlı bir amildir. Biz bununla fəxr edə bilərik, onu heç vaxt unutmalıyıq. Bizim hamımız həmin o illərdə Azərbaycanda mövcud olmuş yüksək təhsilin yetişdirmələriyə. Bizim hamımız Azərbaycanda ilbəl artan və genişlənen məktəblərin, ali məktəblərin məzunlarıyıq. Biz bunlara görə müəllimlərimizə təşəkkürümüzü bildirməliyik, onlara minnətdar olmalıyıq. Biz buna görə Azərbaycan məktəbinə minnətdar olmalıyıq.

Bələliklə, XX əsrdə sözün geniş mənasında ölkəmizdə Azərbaycan məktəbi yaranıbdir. Azərbaycan dilində, xalqımızın öz ana dilində uşaqlara, gənclərə təhsil verən və millətini təhsilləndirən məktəb yaranıbdir. Bu, ən böyük nailiyyətlərimizdən biridir. İqtisadiyyat da, həyatın başqa sahələri də bunun üzərindədir. Əgər bizim yüksək səviyyəli məktəblərimiz olmasaydı, əgər bütün gənclər, uşaqlar icbari təhsilə cəlb edilməsaydı, əgər ilbəl yüksək səviyyəli müəllim, professor kadrları hazırlanmasaydı, əgər elmimiz inkişaf etməsaydı, biz indi nə bu iqtisadi potensiala, nə elmi potensiala, nə sosial potensiala, nə də təhsil potensialına malik ola bilməzdik. Ona görə də bunları unutmaq olmaz və onları qiymətləndirmək, onlarla fəxr etmək lazımdır.

Məhz Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra bunun əsasında təhsil sistemini inkişaf etdirməyə başlayıbdir. Doğrudur, müstəqillik əldə olunan zaman və onun ilk illərində Azərbaycanın təhsilində çox bərhad vəziyyət var idi. Bu bərhad vəziyyət də 1988–1989-cu illərdən Azərbaycanda yaranmış çox mənfi ictimai-siyasi, gərgin daxili vəziyyətin nəticəsi idi. Bütün bunlar hamısı Azərbaycanın məktəblərinə, təhsil sisteminə çox mənfi təsiri göstərmişdi. Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra isə birinci mərhələdə, yeni dövrdə, yəni müstəqil dövlət çərçivəsində təhsilin inkişaf etdirilməsi istiqamətlərini tapmaq ya mümkün olmamışdı, yaxud da bu sahədə çoxlu səhvlər buraxılmışdı. Ancaq ondan sonrakı dövrdə, son 4-5 ildə Azərbaycanın təhsil sistemində keçmiş on-ənəyərdən, nailiyyətlərdən, böyük potensialca istifadə edərək təhsil sistemini yeni tələblərə uyğunlaşdırmaq, islahatlar həyata keçirmək işi başlanmışdır və bunlar da öz müsbət nəticəsini verir.

Son illərdə bizim əldə etdiyimiz ən böyük nailiyyət Azərbaycanda ictimai-siyasi sabitliyin təmin olunması, ölkəmizin daxilində hərəmərcliyə, dəərbəyliyə, özbaşnalığa, hakimiyyətsizliyə son qoyulması idi. Bu, Azərbaycanın həyatının bütün sahələrində canlanmaya, inkişafa təminat yaratdı. Bu ümumiyyətlə, respublikamızın inkişafını təmin etdi. Məhz bu baxımdan, ona görə də təhsil sistemi öz inkişafını yenə də ardıcıl surətdə təmin edə bildi.

Təsəvvür edin, indi 8 milyona yaxın əhalimizin 2 milyonu oxuyanlar, təhsil alanlar, öyrədənlər – müəllimlər, təhsil verənlərdir. Bu 2 milyon bütün əhalinin dördübdür hissəsidir. Mən deyə bilərəm ki, bu nə qədər böyük, vacib bir sahədir, xalqımızın bu günü, millətimizin, dövlətimizin gələcəyi üçün ən vacib bir sahədir.

Ona görə də dövlət tərəfindən bu sahəyə diqqət, qayğı günü-gündən artır, artacaqdır və artmalıdır. Hər bir dövlət əgər istəyirsə ki, öz ölkəsinin inkişafını təmin etsin, öz millətinin elmini, mədəniyyətini dünya standartlarına çatdırsın, o mütləq hər şeydən çox təhsilə fikir verməlidir. təhsilin inkişafına sə'y göstərməlidir, təhsil üçün bütün imkanları yaratmalıdır. Biz bu yolla gedirik. Əmin ola bilərsiniz ki, bu yolla da gedəcəyik. Ancaq bu, asan yol deyildir. Ona görə yox ki, biz bunu bacarımırıq. Yox. Biz bunu bacarımırıq, artıq öyrənmişik, yə'ni bunu elə əvvəldən də bilirdik. Amma yeni şəraitdə yeni sistemi də qurmağı öyrənmişik. Ancaq bunun həyata keçirilməsi bir çox amillərlə, o cümlədən vəsaitlə, maddi-texniki bazanın yaradılması ilə və başqa amillərlə bağlıdır.

Mən onu demək istəyirəm ki, əgər biz təhsil sistemində öz arzularımızı istədiyimiz qədər yerinə yetirə bilmiriksə, bu ona görə deyil ki, dövlət, hökumət bunu istəmir. Ona görədir ki, biz imkanlarımızın çərçivəsindən kənara çıxa bilmirik. Bilməlisiniz ki, biz bu imkanlarımızı ilbəlil genişləndiririk və genişləndirəcəyik. Mən buna yüz faiz inanıram, ona əminəm. Bunların hamısı təhsilin inkişafında öz əksini tapacaqdır.

İndi həyatımızın bütün sahələrində islahatlar həyata keçirilir. Bu islahatlar zəruridir. Onlar ölkəmizdə dövlət quruculuğunun bütün sahələrində gedir. Biz müstəqil dövlət kimi yaşayır, müstəqil dövlətimizi qurur və hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesini həyata keçiririk.

Bu gün biz iftixar hissi ilə deyə bilərik, bir-iki aydan sonra 8 il tamam olacaqdır ki, Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini e'lan, bərpə edibdir. Bu, az bir zamandır. Bu müddət Azərbaycan üçün və başqa ölkələr üçün daha da çətin, mürəkkəb, daha da ağır bir zaman olubdur. Bunlar sizə mə'lumdur. Ancaq buna baxmayaraq, ən əsas nailiyyət on-

dan ibarətdir ki, biz müstəqilliyimizi müdafiə etdik, qoruduq, möhkəmləndirdik, inkişaf etdirdik və müstəqilliyimizi əbədi etdik.

Bu, ən əsas nailiyyətdir. Onun içində isə çox böyük işlər vardır. Bunlar Azərbaycanın həyatının bütün sahələrində yeni sistemlə yaşamaq üçün islahatlar aparmaqdan ibarətdir. Bu islahatlar aparılır, onlar günü-gündən öz nəticələrini verir. Xüsusən, sosial-iqtisadi sahədə apardığımız islahatlar öz nəticəsini verir. Ölkəmizin iqtisadiyyatı tənzimlənmiş dövründən keçdi, hazırda inkişaf edir və bundan sonra da inkişaf edəcəkdir. İqtisadiyyatın inkişaf etməsi həm xalqımızın rifah halının yaxşılaşdırılmasını, həm də təhsil sahəsində ardıcıl olaraq, ilbəl daha da çox vəsait ayrılmasını təmin edəcəkdir.

Təhsilin özündə aparılan islahatlar çox vacibdir. Siz onları aparırırsınız. Bugünkü çıxışlarda bu barədə məlumatlar verildi. Mənim sizə tövsiyəm ondan ibarət olar ki, islahatları düşünülmüş qaydada apararız. formalizmə, konyunkturaya yol verməyəsini, Azərbaycanın milli ənənələrinin üstündən keçməyəsini. Bunlar həqiqətən həm Azərbaycan təhsilini dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təhsili səviyyəsinə ardıcıl surətdə çatdırın, həm də burada səhvlər buraxılmasın, mövcud yaxşı işlər pozulmasın.

Nəşə qurub-yaradan adam görək düşünsün ki, o, mövcud olandan daha yaxşısını yaradır. Əgər onu yarada bilirsə, mövcud səviyyədən imtina edib onu yaratsın. Amma yarada bilmirsə, qoy mövcud olandan əl çəkməsin, hələlik onunla yaşasın.

Mən bunları ona görə deyirəm ki, keçmiş zamanlarda da – bu, yeni bir məsələ deyildir, – Sovetlər İttifaqı dövründə də həmin sistemin içərisində cürbəcür formalarda dəyişikliklər edilirdi. «Gözə torpaq atmaq» məsələsi var. Bəziləri deyir ki, «bundan ötrü onu etdim, bunu etdim, bu islahatı keçirdim, bunu dəyişdirdim, bu belə deyildi, mən onu dəyişdirdim». Nəticəsi nədir? Nəticəsi yoxdur. Keçmişdə mən belə insanları görmüşəm. Belə insanlar 3-4 il üzdə olurlar. Bəli, dəyişikliklər edir, yeniləşdirir, yenidən qurur, ona görə də təriflənirlər. Mən bəzən elə adamlar görmüşəm ki, bir neçə il belə yaşayıb, başqa yolla dəyişikliklər edir, sonra görür bunun nəticəsi yoxdur.

Yə'ni bu keçmiş mənfəi təcrübəni bilərək, mən hamıya və xüsusən təhsil sistemində çalışanlara tövsiyə edirəm ki, siz bu islahatları cür-ət-lə, biliklə, ağılla apararız, səhvlərə yol verməyəsini. Əgər biz iqtisadi sahədə apardığımız islahatlarda bu gün haradasa səhv ediriksə, sabah həmin səhvi düzəltmək mümkündür, haradasa ifrata yol veririksə, onun qarşısını almaq mümkündür, haradasa mühafizəkarlığa yol verilirsə, onu da möhv etmək mümkündür. Amma təhsil çox həssas sahədir. Burada cürbəcür kombinasiyalara, manipulyasiyalara – mən bu sözləri işlədirəm – yer ola bilməz.

İndi təhsil sahəsində gedən islahatlar müxtəlif xarakter daşıyır. Çox sevindirici haldır ki, biz dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təhsil sistemlərinin təcrübəsini öyrənirik və tətbiq edirik. Sevindirici haldır ki, biz bunun üçün yardım alırıq. Yə'ni Dünya Bankı Azərbaycanda təhsil sahəsində islahatların həyata keçirilməsi üçün bizimlə birgə program yaradıb. Bu bank ölkəmizə müəyyən vəsait ayırır, kömək edir. Bunun hamısı çox sevindirici haldır. Ancaq çalışmaq lazımdır ki, islahat islahatlar naminə aparılmasın, təhsil sistemimizi daha da təkmilləşdirmək, bu günün gələcəyin tələblərinə daha da uyğunlaşdırmaq məqsədi daşsın. Biz buna nail olmalıyıq.

Keçmiş nisbətən indi bizdə həm dövlət ali təhsil müəssisələri, universitetlər, həm də özəl müəssisələr vardır. Dövlət ali məktəblərində, universitetlərinə həm ödənişli bir hissə var ki, orada tələbələr təhsil üçün haqq verirlər, amma onların əksəriyyəti hökumətin hesabına təhsil alırlar. Bunlar hamısı təbii prosesdir.

Mənim arzum və narahatlığım ondan ibarətdir ki, heç kəs təhsilə qazanc mənbəyi kimi baxmasın. Burada dedilər ki, bilmirəm, 17-18-19 özəl universitet yaranıb. Azərbaycan yeni sistemə keçməmişdən, bəlkə də islahatların həyata keçirilməsinə başlanmamışdan əvvəl, təxminən 1991-1992-ci illərdə ölkəmiz çox sıçrayışla özəl universitetlər yaradılması dövrünü yaşadı. Belə universitetlər yaradıldı. Amma bunları kim və nəyə görə yaradıb?

Əgər kimsə həmin universitetdə təhsilin səviyyəsini dövlət ali məktəblərindən yüksək, keyfiyyətli etmək istəyirsə, çox sağ olsun –

onlar bunu etsinlər və biz bunu müdafiə edirik, cəzəçəyik. Dəstəkləyəcəyik. Ancaq kimsə bu dövrdə bunu biznes naminə edirsə, bu yaramaz, ondan əl çəkmək lazımdır.

Bunu açıq e'tiraf etmək lazımdır ki, məsələn, bizim qardaş Türkiyə Cümhuriyyətində universitetlərin, ali məktəblərin, təhsil sisteminin inkişafı Azərbayəndən sonra, xüsusən, İkinci Dünya müharibəsindən sonra başlayıbdır. Orada da dövlət universitetləri olubdur, özəl universitetlər yaranıbdır. Yaranan həmin özəl universitetlərin bir çoxu indi Türkiyənin çox yüksək səviyyəli təhsil verən universitetləridir.

Məsələn, Azərbaycanın, xalqımızın böyük dostu, məşhur alim İhsan Doğramacı, bizdə olan mə'lumata görə, Türkiyədə 5-6 universitetin yaradıcısıdır. Amma o, bunları nə üçün yaradıbdır? O özü yüksək səviyyəli alim, mütərəqqi insan, mütəfəkkir adam olduğuna görə istəyibdir ki, öz xalqının gənclərinin ali təhsil alması üçün xidmətini göstərsin və bunu da göstəribdir. O, bunu qazanc naminə yox, millətə xidmət göstərmək, millətinin təhsil səviyyəsini artırmaq üçün edibdir. Bu, tərifiyəliq bir fəaliyyətdir, xidmətdir.

O, bir neçə universitet yaradıbdır. Məsələn, orada Hacəttəpə Universiteti vardır. O, həmin universitetin təməlini qoyubdur, yaradıbdır. Bu universitet indi Ankarada ən böyük universitetlərdən biridir. O, həmin universiteti, necə deyirlər, təkər üstünə qoyandan sonra oradan çəkilərək, gedib başqasını yaradıbdır.

Bilirsiniz ki, o, son vaxtlar Bilkənd Universitetini və Ankaranın böyük bir hissəsində universitet şəhərciyi yaradıbdır, onun əsasını özü qoyubdur, binalarını tikdiribdir, bütün dünyadan müəllimlər, tələbələr dəvət edibdir. Son 5-6 ildə orada Azərbayəndən nə qədər mütəxəssislər işləyiblər, müəllimlik ediblər, dərs deyiblər, orada çoxlu musiqiçilər çalışıblar. Yəqin ki, professorlardan, müəllimlərdən çoxu orada olubdur. Mən orada bir neçə dəfə olmuşam. Bilirsiniz, mən hər dəfə oraya gələndə həddindən artıq sevinirəm ki, bu insan xalqına nə qədər böyük xidmət göstərir. Özü də bu xidməti tamamilə təmənnasız edir. O, e'tlan edibdir ki, özünün orada yaratdığı şəxsi mülkiyyətinin hamısı xalqa mənsubdur. Bax, bu cür mütəfəkkir, tərəqqipərvər, millətini

sevən insan, şübhəsiz ki, təhsilin heç bir sahəsindən təmənna, qazanc gözləmir. O, xalqına xidmət edir.

Təbii ki, biz müstəqilliyimizin keçid dövrünü yaşayırıq. Mən həmişə belə fikirdə olmuşam ki, biz daim reallığı nəzərə almalıyıq. Bəzən ayrı-ayrı adamlar hesab edirlər ki, buradan sıçrayıb oraya düşmək, bu sistemdən sıçrayıb o sistemə düşmək olar. Bu mümkün deyildir. Həyat, cəmiyyət müəyyən bir mərhələdə öz inkişaf dövrünü keçirir. Bunu sürətləndirmək olar, amma ona zor çəyib nəyəsə nail olmaq olmaz. Ona görə də indi bizdə yaranan bu özəl təhsil sistemi, şübhəsiz ki, təqdirəlayiqdir. Şübhəsiz ki, biz bu sistemi inkişaf etdirməliyik. Ancaq yenə də deyirəm, burada birinci təhsilin səviyyəsidir.

Məsələn, nə bilim, hansısa diplomatik bir universitet yaranıbdır, filan olubdur. Diplomatiya, ümumiyyətlə, dövlətin inhisarıdır. Nədir diplomatiya? Diplomatiya hər bir dövlətin xarici siyasətini həyata keçirən təşkilatdır və onun kadrlarıdır. Buna diplomatiya deyirlər və o kadra da diplomat deyirlər. Bunu özəl bir yerdə hazırlayıblar. Axı bu, dövlətin işidir. Özəl bir qurum, yaxud da dövlətlə bağlı olmayan bir qurum həqiqətən müstəqil Azərbaycan dövləti üçün diplomatlar hazırlaya bilərmi? İnanıram ki, lazımı səviyyədə yox. Onlar oxuyacaqlar, təhsil alacaqlar, diplom da alacaqlar. Amma ola bilər, qeyri bir özəl sektorda işləsinlər. Buna heç kəs mane ola bilməz. Amma dövlət sisteminin diplomatiyasında yer tutmaq üçün, əlbəttə ki, onlar dövlət diplomatiyası ilə tanış olmalıdırlar, dövlət diplomatiyası təhsili almalıdırlar. Hansısa bir kəsin özəl diplomatik təhsilini almamalıdırlar.

Bilirsiniz, bunlar bəlkə də mübahisəli fikirlərdir, ancaq belə fikirləri demək lazımdır ki, insanlar düşünsünlər, insanlar bilsinlər, bu sistemdə, bax bu özəl təhsil sistemlərinin yaranmasında bundan sonra səhvlər buraxılmasın. İndiyə qədər səhvlər buraxılıbdır. Mən bunu özüm üçün hər halda tam yəqin etmişəm. Ancaq bundan sonra gərək səhvlər buraxılmasın.

Ümumi təhsilimizdə, yəni məktəblərimizdə bütün dərslər, burada bəyan edilədiyi kimi, bütün fənlər bizim bu günümüze və gələcəyimizə

həsr olunmalıdır. İnsan təhsilinin əsasını orta məktəbdə alır. Ona görə də bütün təhsil sistemində orta məktəb, orta ixtisas məktəbi, yaxud da ki, orta təhsil məktəbi – bunlar xüsusi yer tutmalıdır. Çünki indi bizim orta məktəbimiz görək ki, 11 illikdir. Əgər bu 11 il müddətində uşaq birinci sınıfdan başlayaraq sona qədər köklü təhsil almasa, yaxşı hazırlaşmasa, o, gedib universitetə imtahan verə bilməz. Heç lazım da deyil ki, hər bir orta təhsil alan getsin universitetə imtahan versin. Bu, mümkün də deyildir. Bu, keçmişdə də mümkün olmayıbdır, bu gün də mümkün deyildir. – ancaq ola bilər, ondan sonra gedib universitetdə ali təhsil almasa da, həyatda yaşayacaqdır, həyatda fəaliyyət göstərəcəkdir, cəmiyyətdə olacaqdır. Əgər onun fundamental, köklü orta təhsili varsa, o, cəmiyyətdə özünə yer tapacaq, çalışacaq, özünü, ailəsini yaşadacaqdır. Amma ən vacibi də odur ki, cəmiyyətimizin şüurlu üzvü olacaqdır.

İndi bizim təhsilimizin məqsədi gənc nəsə, uşaqlara təhsil verib onları gələcəyə hazırlamaqdır. Amma bununla yanaşı, ən böyük məqsədi Azərbaycan vətəndaşı hazırlamaqdır, müstəqil Azərbaycanın cəmiyyətinin ləyaqətli üzvünü hazırlamaqdır. Hər bir insan görək eyni zamanda vətəndaş olsun. Mütləq vətəndaş olsun! Sadəcə ona görə yox ki, Azərbaycan vətəndaşıdır. Görək dövlətinə sadıq, millətinə sadıq, ənənələrinə sadıq, xalqına sadıq vətəndaş olsun. Ona görə də orta təhsil sisteminə çox ciddi fikir vermək lazımdır.

Təbiidir, fənlər çoxdur. İndi siz burada da müəyyən istiqadlarla əlaqədar dəyişikliklər aparırırsınız – hansının saatını artırırırsınız, hansını azaldırırsınız. Bu, sizin öz işlərinizdir. Ancaq mən bu gün bir daha demək istəyirəm ki, bizim uşaqlarımız, gənclərimiz hər bir fənni bilməlidirlər və xüsusən, o fənlərdə ki, ixtisaslaşmaq istəyir, onu daha da yaxşı bilməlidirlər. Biri istəyir riyaziyyatçı olsun, biri istəyir fizik olsun, biri istəyir geoloq olsun, biri istəyir hüquqşünas olsun. Qoy olsun. Ancaq orta məktəblər üçün bizim neçə şərtlərimiz vardır, onları həyata keçirməlidirlər. Ana dilini bilməlidirlər, ədəbiyyatımızı bilməlidirlər, bizim tariximizi bilməlidirlər, bizim mədəniyyətimizi bilməlidirlər.

«Ana dili» deyəndə, şübhəsiz ki, hər bir uşaq doğulandan sonra ailəsində atasından, anasından öz dilini öyrənir. Bir var ki, sadəcə öz dilini ailədə bilmək, bir də var ki, Azərbaycan dilini yüksək səviyyədə bilmək. Keçmişdə biz buna fikir verməmişik. Bu, həqiqətdir. Yəni o qədər fikir verməmişik. Eyni zamanda onu da unutmaq lazım deyil ki, keçmiş zamanlarda Sovet İttifaqının tərkibində olarkən Azərbaycanda orta təhsil və ali təhsil sistemində Azərbaycan sektoru həmişə çoxluq təşkil etdiyinə görə biz dilimizi yaşatmışıq və inkişaf etdirmişik. İndi isə, şübhəsiz, bizdə təhsilin tam əksəriyyəti Azərbaycan dilində gedir. Ancaq bir var ki, Azərbaycan dilində oxuyursan, bir də var ki, dilinin incəliklərini bilirən, Azərbaycan dilində yüksək səviyyəli söz deyə bilirən, fikrini ifadə edə bilirən, nitq edə bilirən. Bu, hələ bizdə çox çatışmayan bir sahədir.

Azərbaycanın tarixini mütləq bilmək lazımdır. Ona görə yox ki, onlar tarixçi olacaqlar. Əgər riyaziyyatçı millətinin, xalqının, ölkəsinin tarixini bilmirsə bu, ona üstünlük vermir. Eləcə də başqa mütəxəssislər.

Mən sizə deyim ki, keçmişdə Azərbaycanın tarixinə, bu tarix elminə orta məktəblərdə də o qədər çox fikir vermirdilər. Mən özüm bunun şahidiyəm. Hesab edirdilər ki, qoy uşaq riyaziyyatı bilsin, hesabı bilsin, fizikani bilsin, o birisini bilsin, bu birisini bilsin. Amma tarix elə şeydir ki, onu bilsə də olar, bilməsə də. Yəni tarix dərsi məktəblərdə bəzən o qədər də hörmətli dər deyildi.

Məsələn, təsadüfi deyil ki, bizim ali məktəblərdə o illərdə tarix fakültələrinə müsabiqə o qədər də böyük deyildi. Hüquq fakültəsinə müsabiqə böyük idi, amma tarix fakültəsinə yox. Mən, əlbəttə, o fikirdə deyiləm ki, hər bir adam, mütəxəssis tarixçi, olmalıdır. Yox. Amma hər bir Azərbaycan vətəndaşı öz tarixini bilməlidir və tarixini də bilmək üçün görək onu uşaqlıqdan bu işə cəlb edəsən, görək orta məktəbdən cəlb edəsən. Demək, orta məktəblərdə tarixin tədrisi çox yüksək səviyyədə olmalıdır. İndi burada dedilər, bizim dərsləklər yaranır. Dərsləklər çox yüksək səviyyədə olmalıdır. Keçmişdəki dərsləklərlə indi biz tariximizi uşaqlara öyrədə bilmərik.

Ədəbiyyatımızı bilmək lazımdır. Ədəbiyyatını bilməyən adam dilini yaxşı bilməyəcəkdir. Ədəbiyyatı bilməyən adam yüksək mədəni səviyyəyə çata bilməyəcəkdir. Bu dərslərə fikir vermək lazımdır. Xüsusən o məktəblərdə ki, Azərbaycanda dərslər rus bölməsində keçir, buna fikir vermək lazımdır.

Keçmiş zamanlarda mən bunu müşahidə etmişdim və heç vaxt umıda bilmərəm. Məsələn, Azərbaycanı başqa yerlərində yox, Bakıda rus məktəbləri çox idi. Azərbaycan məktəbləri çoxluq təşkil edirdi, amma rus məktəbləri də çox idi. Ziyahılar, dövlət işində işləyən adamların tam əksəriyyəti öz uşaqlarını rus məktəblərinə qoyurdular. Burada da müəyyən obyektiv səbəb var idi. Heç kəsi buna görə qınamaq olmaz. Çünki rus dili Sovetlər İttifaqında hakim dil idi. O dili bilməyən adam çox çətinliklər çəkirdi, elmə geniş şəkildə qatıla bilmirdi. Bunlar tamamilə təbii hal idi. Aneq müşahidə olunurdu ki, rus məktəblərində, yəni dərslər rus dilində keçilən məktəblərdə Azərbaycan tarixini yaxşı tədris etmirdilər. Götürüb SSRİ tarixini öyrədirdilər. O tarixin də əksəriyyəti Rusiyanın tarixi idi. Amma Azərbaycan tarixinin tədrisi çox zəif idi.

Yaxud da ki, orada, rus məktəblərində Azərbaycan ədəbiyyatını, Azərbaycan dilini tədris edirdilər, amma bu, o qədər də hörmətli bir fənn hesab olunmurdu, yəni onu bilən də olar, bilməyən də. Bunları mən möhz o vaxtlar müşahidə etmişdim. Mən o vaxtlar rastlaşdım ki, rus məktəblərində oxuyan gənclər şairlərimizi – Nizamini, Füzulini, başqalarını, müasir şairlərimizi tanıyırdılar. Yaxud tanısalar da adlarını bilirdilər, onların əsərlərini oxuyurdular, şe'rlərini oxuyurdular. Çünki onlar hamısı rus dilində oxuyurdular.

O vaxt bu nöqsan mümkün idi. Amma indi bu nöqsana yol vermək olmaz. İndi biz Azərbaycanda məhdudiyət qoymuruq. Rusdilli məktəblər var və qarışıq – rus-Azərbaycan dilli məktəblər vardır. Gürcülər yaşayan yerdə gürcü dili məktəblər vardır. Başqa dillərdə olan bütün bu məktəblərdə, yaxud ola bilər, başqa dillərdə də məktəblər yaransın – onların hamısında Azərbaycanın tarixi, Azərbaycanın ədəbiyyatı, Azərbaycanın mədəniyyəti tədris olunmalıdır. Bu, mütləq lazımdır.

Ali təhsil haqqında biz çox danışmışıq. Hesab edirəm ki, artıq danışmağa ehtiyac yoxdur. Sizin bu gün verdiyiniz məlumatları mən nəzərə alıram və hesab edirəm ki, bu, işlərin başlanğıcıdır. Amma ali təhsil sahəsində əsas bir yeri ali məktəblərə qəbul prosesi tutur. Orta məktəblərdə çoxları oxuyur. Təbiidir ki, hamısı ali məktəbə gedə bilməz. Ali məktəbə ancaq daha istə'dadlı, daha bilikli gənclər gedirlər. Ancaq bu vəzifə bugünkü deyil, elə on il, iyirmi il, otuz il, qırx il də bundan öncə bizim qarşımızda olan vəzifədir ki, həqiqətən, çoxsaylı gənclərimizin içərisindən ali məktəblərə ən istə'dadlıları, ən bilikliləri girsin.

Bu sahədə keçmişdə çox eksperimentlər keçirilmişdir. Mən bu işlərlə şəxsən 70-ci, 80-ci illərdə, demək olar ki, həddindən çox məşğul olurdum ki, ali məktəblərə qəbulda ədalət tə'min edilsin, ali məktəblərə qəbulda rüsvətçorluğun qarşısı alınsın, ali məktəblərə qəbulda tanışlığın, dostbağlığın, qohumbazlığın qarşısı alınsın, ali məktəblərə qəbulda rəhbər işçilərin uşaqlarına xüsusi imtiyazlar yaranmasın. Bax, bu işlərlə biz o illər məşğul olmuşuq, mübarizə aparmışıq, müəyyən nailiyyət, müsbət nəticələr əldə etmişik. Ancaq təəssüf ki, bu nöqsanları o dövrlərdə aradan qaldıra bilməmişik. Bu, bizim təhsil sahəsində bu gün də ən vacib məsələlərimizdən biridir.

1992-ci ildən ali məktəblərə qəbul üçün Dövlət Tələbə Qəbulu Komissiyası yaranıb. Bu, yaxşı bir qərarıdır və test üsulu tətbiq olunur. İndi bizim ictimaiyyətin fikrinə görə, məndə olan mə'lumat belədir ki, ictimaiyyət bu test üsulunu keçmiş üsullara nisbətən daha mütləqəqi üsul kimi qəbul edir. Sizin də burada verdiyiniz məlumatları mən inanıram ki, doğrudan da, bu yol ilə ali məktəblərə daha da keyfiyyətli qəbul təşkil olunur. Ancaq hesab edirəm ki, burada nöqsanlar da çoxdur.

Doğrudur, bəlkə mə'lumatların hamısı mənə çatmır. Mənə belə gəlir ki, o dövrlərə nisbətən indi ali məktəblərə qəbul haqqında şikayətlər azdır. Ancaq eyni zamanda danışqlar da çoxdur, söz söhbət də çoxdur. Bə'zən deyirlər ki, ali məktəbə qəbul olunmuş uşaq görürsən, heç bu test imtahanından nə vaxt keçib, mə'lum deyil. Yaxud da ki, gəlir, ali məktəbdə o test imtahanının səviyyəsində təhsilini davam etdirə

bilmir. Bir neçə belə faktlar onu göstərir ki, hələ bizim Dövlət Tələbə Qəbulu Komissiyasında nöqsanlar da var, çatışmazlıqlar da vardır. Ona görə indiyə qədər görülən işləri qiymətləndirərək, güman edirəm ki, indi bizim başqa bir sistemə keçməyə heç ehtiyacımız da yoxdur. Bu sistemi təkmilləşdirərək, eyni zamanda bizim üçün ən böyük bəla olan rüsvətçorluq, vəzifəsindən sui-istifadə etmək və başqa hallara yol verilməməlidir. Hər yerdə yol verilməməlidir. Rüsvətçorluğun qarşısı hər yerdə alınmalıdır. Amma tələbə olan yerdə, gənc olan yerdə, uşağın inkişaf etdiyi dövrdə bu cinayətdir ki, belə hadisələr olsun və insanların, yə'ni uşaqlıq dövründən, gənclik dövründən beyinlərinə girsin ki, belə, belə bir adət var və bunsuz cəmiyyət yaşaya bilməz.

Ədalət hər yerdə lazımdır. Amma məktəbdə ədalət hamısından çox lazımdır, ali məktəbdə ədalət hamısından çox lazımdır. Siz müəllimsiniz, siz psixoloqsunuz, siz bu işləri rizədən yaxşı bilirsiniz: uşağın, gəncin şəxsiyyətinin bir formalaşma prosesi var. O proses də uşaqlıq dövründə, orta məktəbdə, ali məktəbdə keçir. Ondən sonra, şübhəsiz, insan daha da təkmilləşir, iş dövründə, yaxud başqa, yeni təhsil dövründə. Ancaq əsas o insan kimi formalaşma, şüurlu formalaşma prosesi məktəbdə gedir, ali məktəbdə, universitetdə gedir. Əgər orada gənc, uşaq ədalətsizliklə rastlaşırsa, onda belə təsəvvür yaranır ki, elə bu dünya ədalətsiz dünyadır. Buna yol vermək olmaz. Doğrudur, belə ədalətsizliklərlə mübarizə aparmaq da asan deyildir. Çünki təəssüf ki, hər bir insan, hər bir subyekt özünəməxsus bir xarakter daşıyır. Hər bir insanı, o cümlədən müəllimi, hər bir professoru tam ədalətli etmək də asan bir məsələ deyildir. Ancaq bunlar bizim qarşımızda duran vəzifələrdir, müqəddəs vəzifələrdir. Ən əsası ona görə ki, biz keçmişlərdən fərqli olaraq indi müstəqil Azərbaycanın gələcəyini formalaşdırırıq, müstəqil Azərbaycanın gələcək fəaliyyətini formalaşdırırıq, müstəqil Azərbaycanın vətəndaşlarını formalaşdırırıq və məktəbdə, universitetdə formalaşan gənc Azərbaycanın gələcək fəal vətəndaşı gərək birincisi, mə'nəviyyatca saf olsun. Ona görə də gərək mə'nəvi saflıq ali məktəblərdə, orta məktəblərdə hökm sürsün. Gərək o, vətənpərvərlik hissi ilə yaşasın, vətənpərvərlik hissi ilə tərbiyə olunsun. Ona görə də

gərək onun müəllimləri, tərbiyəçiləri özləri vətənpərvər olsunlar, vətənpərvərliyi gənclərə aşılaya bilsinlər. Onlar gərək Azərbaycan dövlətinə, millətinə, Azərbaycanın gələcəyinə sadıq vətəndaşlar olsunlar. Bunların hamısı məktəblərdə, universitetlərdə formalaşmalıdır.

Əziz dostlar, ona görə də sizin qarşınızda həddindən çox vəzifələr durur. Sizin işiniz, asan iş deyildir. Əgər bütün bu deyilən, yaxud deyilməyən, buna bənzər, bu qəbildən olan fikirlərin hamısı bizim təhsil ocaqlarında həyata keçirilsə, bu, asan iş deyildir.

Özünü müəllimliyə həsr etmiş insan ən şərəfli insandır. Ali məktəb müəllimi, professor cəmiyyətdə ən hörmətli insan olmalıdır və insandır. Ona görə də mən çox arzu edirdim ki, sizin hamınız bu şərəfli adı həmişə, ömrünüzün axırına qədər daşıyasınız.

Əziz dostlar, güman edirəm ki, bu gün yenə də bizim həyatımızın ən vacib sahəsi olan təhsil sahəsi haqqında müəyyən fikir mübadiləsi aparıq. Mən öz qəlbimdə olan fikirlərin, demək olar ki, bir hissəsini sizə çatdırı bildim. Əmin ola bilərsiniz ki, mən indiyə qədər olduğum kimi, bundan sonra da müəllimlə, məktəblə, təhsil ilə bir yerdəyəm və bir yerdə olacağam, təhsilin inkişafı üçün əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm.

Biz son illər müəllimlərin əmək haqqının yüksəldilməsi barədə bir neçə tədbirlər gördük. İndi siz bilirsiniz ki, əmək haqqı keçmişdəkindən fərqlidir. Mən bu barədə də düşünürəm və maliyyə nazirinə, Nazirlər Kabinetinə göstəriş vermişəm ki, bu ilin axırına qədər müəllimlərin maaşlarının artırılması, özü də təsiri artırılması haqqında təkliflər hazırlasınlar və güman edirəm ki, biz bunu da həyata keçirə biləcəyik.

Mən sizinlə bu görüşümdən çox məmnunam. Siz mənə bu gün bir daha ruh verdiniz. Azərbaycanın müstəqilliyini qorumaq və ölkəmizi inkişaf etdirmək üçün sizə bir daha cansağlığı arzu edirəm, səadət arzu edirəm və bu şərəfli işinizdə sizə yeni-yeni uğurlar arzulayıram. Sağ olun!

* * *

MƏMMƏDƏMİN RƏSULZADƏ ADINA BAKI DÖVLƏT UNİVERSİTETİNƏ

Hörmətli müəllimlər!

Əziz tələbələr!

Respublikamızın ilk ali təhsil ocağı – Bakı Dövlət Universitetinin 80 illik yubileyi münasibətilə sizi, ölkəmizin bütün təhsil işçilərini səmimi-qəlbən təbrik edirəm.

Azərbaycan xalqının XX əsrin əvvəllərindən başlanmış kütləvi şəkildə maariflənməsi, savadlanması prosesində Bakı Dövlət Universitetinin açılması əlamətdar tarixi bir hadisə olmuşdur. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin təşəbbüsü ilə Azərbaycanda ilk ali təhsil ocağının yaranması o dövrdə gedən tarixi proseslərdən doğan bir zərurət idi.

Bakı Dövlət Universiteti 80 illik fəaliyyəti dövründə Azərbaycanın həyatının bütün sahələrinə güclü təsir edərək xalqımız qarşısında əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir. Əslində, universitetimizin tarixi Azərbaycan təhsilinin və mədəniyyətinin inkişafı tarixidir.

Respublikamızda ali təhsilin inkişafında universitet müstəsna rol oynamışdır. İndi ölkəmizdə onlarla ali məktəb mərkəzlərinin mövcud olması, Azərbaycan Respublikasının böyük ali təhsil potensialına malik olması məhz Bakı Dövlət Universitetinin fəaliyyəti nəticəsində mümkün olmuşdur.

Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan elminin inkişafına da olduqca güclü təsir göstərmişdir. O, yarandığı ilk dövrdən Azərbaycanda Elmi-Tədqiqat Mərkəzinə çevrilmişdir. Bu gün Azərbaycan Elmlər Akademiyasının tərkibində fəaliyyət göstərən institutların əksəriyyəti Bakı Dövlət Universiteti ilə bu və ya digər dərəcədə bağlıdır.

Azərbaycanın tərəqqisi, inkişafı və çiçəklənməsi uğrunda böyük əzmlə çalışan vətənpərvər ziyalıların çoxu bu milli təhsil ocağının yetirmələri olmuşdur. Universitet 80 illik tarixi ərzində respublikamızın elm, mədəniyyət və ədəbiyyat sahələrinə görkəmli simalar bəxş etmişdir. Diqqətəlayiqdir ki, Bakı Dövlət Universiteti öz fəaliyyətinin bütün

dövründə elm və təhsil mədəniyyəti ilə yanaşı, həm də Azərbaycan dilinin inkişafında, milli şüurun, vətənpərvərlik ruhunun inkişafında xidmətlər göstərmiş bir mərkəz rolunu oynamışdır. Bakı Dövlət Universitetinin əsasını qoyanların, onun inkişafına tökan vermiş insanların əməyini daim yüksək qiymətləndirərək onların xatirəsini böyük minnətdarlıq və ehtiram hissi ilə yad edirik. Əminəm ki, siz ölkəmizin inkişafı və xalqımızın tərəqqisi üçün əllərindən gələni əsirgənməmiş həmin nəsilin önənələrini layiqətlə davam etdirəcək və Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin, milli dövlətçiliyinin qorunub möhkəmləndirilməsi işinə sondaqatlı xidmət göstərəcək, milli kadrların yetişdirilməsində var qüvvənizi sərf edəcəksiniz.

Bu əlamətdar günlərdə sizə – universitetin tələbə-müəllim heyətinə, bütün məzunlarına, respublikamızın təhsil işçilərinə böyük uğurlar diləyir, hər birinizə cəsaətlığı və xoşbəxtlik arzulayıram.

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 28 dekabr 1999-cu il*

I

**Məmmədəmin Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universiteti
müəllimlərinin təltif edilməsi haqqında**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI**

Məmmədəmin Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universitetinin 80 illiyi münasibətilə universitetin aşağıdakı müəllimləri elm və təhsil sahələrində xidmətlərinə görə təltif edilsin:

«Şöhrət» ordeni ilə:

Axundov Ağamusa Ağası oğlu
Bayramov Əkbər Salman oğlu
Cəfərzadə Əzizə Məmməd qızı
Əsədullayev Seyfulla Qüdrət oğlu
Əsgərov Şahlar Qaçay oğlu
Hacıyev Səbir Abdulmanaf oğlu
Hüseynov Tofiq Həsən oğlu
Xələfov Abuzər Alı oğlu
İmanov Həmid Rza oğlu
Qasımzadə Fuad Feyzulla oğlu
Qəmbərov Dəmir Heydər oğlu
Quliyev İsgəndər Həsən oğlu
Məlikova Mə'sumə Fazil qızı
Mustafayev Qara Teyfur oğlu
Namazov Qənbar Kazım oğlu
Sultanov Rəhim Sultan Məmməd oğlu
Zeynalov Məmmədali Baba oğlu

«Tərəqqi» medalı ilə:

Ağayev İdris Ağamoğlan oğlu
Babanlı Məhəmməd Baba oğlu
Əlizadə Yalçın Mustafa oğlu
Əmənzadə Rəfael Yusif oğlu

Əmirova Fəxrəntac Cəlil qızı
Hidayətzadə Timurçin İsmayıl oğlu
Hüseynov Elxan Bahadır oğlu
İbrahimova Sara Həkmulla qızı
Jarikov Gennadi Petroviç
Qurbanov Əsədulla Cüci oğlu
Məhmədov Ədham İsmayıl oğlu
Muradov Rəsul Xanəli oğlu
Paşayev Rizvan Teymur oğlu
Paşayeva Ədibə Mircəlil qızı
Rüstəmovna Təhminə Zəkəriyyə qızı
Səfərov Yusif Həbibulla oğlu
Sofiyev Məhəbd Mahmud oğlu
Sultanov Yusif Dostməmməd oğlu

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 11 fevral 2000-ci il*

II

**Məmmədəmin Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universiteti
müəllimlərinə fəxri adların verilməsi haqqında**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI**

Məmmədəmin Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universitetinin 80 illiyi münasibətilə universitetin aşağıdakı müəllimlərinə elm və təhsil sahəsindəki nailiyyətlərinə görə fəxri adlar verilsin:

«Əməkdar elm xadimi» fəxri adı:
Babazadə Vəlif Məmmədəğa oğlu
Bektaşlı Sübhü Əli oğlu
Cəfərov Nizami Qulu oğlu

Əhmədov Şamil Teymur oğlu
Əliyeva Rəfiqə Əlirza qızı
Əsgərov Bəhram Mehralı oğlu
Hətəmi Nəyyar Zaman Mehdiqulu oğlu
Qasimov Nə'mət Abbasəli oğlu
Məhərrəmov Abel Məmmədəli oğlu
Məmmədov Yusif Əbülfət oğlu
Mərdanov Misir Cüməyil oğlu
Müseyibov Müseyib Ağababa oğlu
Seyidov Yusif Mirəhməd oğlu

«Əməkdar müəllim» fəxri adı:

Abdullayev Cəlal Mehdi oğlu
Bayramov Qurban Məmməd oğlu
Əzizov Əyyub Teymur oğlu
Göycəyski Şövqisəfa Yusifziya oğlu
Həmidov Şəmsəddin Qafur oğlu
Hüseynov Rəhim Əyyub oğlu
Xəlilov Pənah İmran oğlu
Xudavərdiyev Karlen İskəndər oğlu
İskəndərov Asəf Daşdəmir oğlu
Qasimov Adil Abbas oğlu
Qayıbov Tələt Danyar oğlu
Mahmudov Pənah Hüseyn oğlu
Mehdiyev Yusif Ələkbər oğlu
Məmmədov Məmməd Şıxəli oğlu
Namazov Qara Mustafa oğlu
Nəbiyev Azad Mövlud oğlu
Nəcəfov İsmət Məhəmməd oğlu
Səfərov Abdulla Müseyib oğlu
Təhməsi Cəmilə Abbasqulu qızı
Vəliyev Tofiq Talış oğlu
Yaqubov Məmməd Haqverdi oğlu

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 11 fevral 2000-ci il*

XALQIMIZIN TARİXİNDƏ İLK UNIVERSİTET

*(Bakı Dövlət Universitetinin 80 illiyi münasibətilə
BDU-nun və bir sıra xarici ölkə universitetlərinin rəhbərləri ilə
görüşdə nitqi; 11 fevral 2000-ci il)*

Giriş nitqi:

Hörmətli alimlər!

Hörmətli qonaqlar! Xanımlar və cənablar!

Azərbaycan Dövlət Universitetinin – indi ona Bakı Dövlət Universiteti deyirlər – 80 illik yubileyi münasibətilə mən həm Azərbaycana gəlmiş qonaqlarla, həm də universitetin alimləri ilə bu gün qısamüddətli bir görüş üçün fürsət əldə etmişəm.

Azərbaycan Dövlət Universiteti tariximizdə çox böyük yer tutur. Mə'lumdur ki, o, 1919-cu ildə Azərbaycanda Xalq Cümhuriyyəti hakimiyyətə olduğu zaman təşkil edilmiş və xalqımızın tarixində ilk universitetdir. Bu universitet təkcə bizim xalqımızın yox, ümumiyyətlə, Şərq aləminin ilk dünyəvi universitetidir. O, 80 illik fəaliyyəti dövründə Azərbaycana xidmət edibdir və Azərbaycanda təhsilin, elmin inkişafında böyük nailiyyətlər əldə edibdir.

İndi Azərbaycanda universitetlər də çoxdur. Bizim 1945-ci ildə yaranmış Elmlər Akademiyamız, böyük alimlərimiz vardır. Bizdə təhsil çox inkişaf edibdir. Azərbaycanda, demək olar ki, təhsil almayan adam yoxdur. Azərbaycanda ümumi icbari təhsil sistemi çoxdan yaranıbdir və həyata keçirilir. Bütün bunların hamısında Azərbaycanın universitetlərinin, yəni ali məktəblərinin çox böyük əməyi, xidməti vardır. Bunların içərisində isə Bakı Dövlət Universiteti xüsusi yer tutur. Çünki son illər Azərbaycanda yaranan bir çox universitetlər, ali təhsil ocaqları Bakı Dövlət Universitetindən ayrılaraq müstəqil ali məktəbə, universitetə çevriliblər.

Bütün bunlara görə də Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycanda çox böyük hörmətə malikdir. Təbii ki, onun tarixi həmişə bizim arzu etdiyimiz, istədiyimiz kimi olmayıbdir. Yaranandan sonra onun həyatında böyük nailiyyət nümayiş etdirən dövrlər də olubdur. Ancaq totalitar

rejim dövründə, xüsusən 1930-cu illərdə Azərbaycanda ziyalılara və bir çox elm, təhsil adamlarına ədalətsiz münasibət göstərilən zaman, onlar repressiya edilən zaman universitetin də görkəmli şəxsiyyətləri repressiya qurbanları olublar.

Sonrakı dövrlərdə də, xüsusən Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra da Bakı Dövlət Universitetinin bu günə gəlib çatması üçün çox işlər görmək lazım idi. Yə'ni, demək istəyirəm ki, universitetin tarixi, ümumiyyətlə, təbiidir. Hər bir tarix müxtəlif mərhələlərdən ibarətdir. Mən çox məmnunam ki, Bakı Dövlət Universiteti indiyə qədər olduğu kimi, Azərbaycan ali təhsilinin önündə gedir. O, Azərbaycanda olan bütün universitetlərin, institutların və digər ali təhsil ocaqlarının hamısına örnəkdir, gözəl təcrübə əldə edibdir.

Mən çox xoşbəxtəm ki, Bakı Dövlət Universitetinin 50 illik yubileyində iştirak etmişəm. Azərbaycanın o vaxtkı rəhbəri kimi həmin yubileyin hazırlanmasında, təşkil olunmasında lazımi tədbirlər görmüşəm və universitetin professorları, müəllimləri, tələbələri ilə görüşlər keçirmişəm. Mənim ondan sonra da universitetlə əlaqəm olubdur. Universitetin 60 illiyi də, 50 illiyində olduğu kimi, mənim iştirakımla keçibdir. Çünki mən o vaxt da Azərbaycanın rəhbəri idim. Düşünürəm ki, universitetin 70 illiyi qeyd olunmayıbdır. O vaxt mən Azərbaycanda deyildim. Ancaq biz universitetin 75 illik yubileyini çox böyük təntənə ilə qeyd etdik. Biz möhtəşəm Respublika sarayında böyük yubiley tədbiri keçirdik. İndi universitetin 80 yaşı tamam olubdur və təkliflər verildi ki, bu yubileyi də qeyd edək. Belə çıxır ki, biz universitetin yubileyini hər beş ildən bir qeyd edəcəyik. Bəlkə bu da təbiidir. Çünki, yenə də deyirəm, universitet Azərbaycanın təhsil sistemində və cəmiyyətimizdə xüsusi yerə malikdir.

Son zamanlar universitetin işində böyük dəyişikliklər meydana çıxıbdir. Onlar bizim ictimaiyyət tərəfindən də böyük rəğbətlə qarşılanırlar. Hesab edirəm, universitetin işinin canlanması həm professor-müəllim heyətini, həm də tələbələri ruhlandırır.

İndi bizim təhsil sahəsində islahatlarımız həyata keçirilir. Təbiidir ki, bu islahatlar da müəyyən çətinliklərlə rastlaşır. Çünki biz 70 il sovet

sosialist sistemində yaşamış və Azərbaycanda təhsil həmin hökumətin, dövlətin prinsipləri əsasında qurulubdur.

Mən qeyd etmək istəyirəm ki, o dövrün təhsil sistemi çox yaxşı təhsil sistemi olubdur. Əgər o olmasaydı, Azərbaycanda qısa bir zamanda təhsil, xalqın savadlanması, elmin inkişafı sahəsində belə müsbət dəyişikliklər olmazdı. Biz, indi yaşayan adamlar və bizdən gənc olan insanların hamısı həmin təhsil sisteminin bəhrləliyik. Biz, burada oturanların hamısı, Azərbaycanın bütün alimləri o təhsil sistemində – həm orta, həm də ali məktəbdə təhsil almışdır. Ona görə də mən sovet hakimiyyəti dövründəki təhsil sistemini yüksək qiymətləndirirəm. İndi konyunkturaya uyan bəzi adamlar vardır. Belələri dünən bir söz, bu gün bir söz deyirlər, sabah başqa bir söz deyəcəklər. Ola bilər ki, belə adamlar cəmiyyətdə müvəqqəti uğur qazana bilsinlər. Ancaq cəmiyyət onları heç vaxt ciddi qəbul etmir.

Tarixi təhrif etmək olmaz. Tarixdə hər şeyin öz yeri vardır. O, nə sizdən, nə bizdən, nə də heç kəsdən asılı deyildir. Tarix obyektiv bir prosesdir. Bu obyektiv prosesə tə'sir etmək, müəyyən vaxtlarda onu zəiflətmək, gücləndirmək, məcrasından çıxarmaq olar. Müxtəlif hallar ola bilər. Amma bu obyektiv prosesi dayandıрмаq və ona ciddi tə'sir göstərmək mümkün deyildir. Bu, tarixdir.

Bizdə tarixi təhrif edənlər olubdur. Sovet hakimiyyəti qurulandan sonra keçmiş tariximiz təhrif edilibdir. Təəssüflər olsun ki, indi, sovet hakimiyyəti dağılandan sonra yenə də keçmiş təhrif edirlər. Bilirsiniz, o vaxtkı dövrdən ibrət götürümlər. Siz alimlərsiniz, bunu bilirsiniz, hesab edirəm ki, bu sözləri sizə deməyimin elə bir əhəmiyyəti yoxdur. Ancaq bu sözləri sizə deyərək mən öz mövqeyimi bildirirəm. Mənim də mövqeyim ondan ibarətdir ki, Azərbaycan xalqı, təhsili 70 illik sovet hakimiyyəti dövründə böyük inkişaf yolu keçibdir. Xalqımız təhsillənib, yüksək təhsilə, elmə malik olubdur. Xalqımızın mədəniyyəti yüksəlib və respublikamız o vaxt da, indi və dünyəvi dövlət, ölkə kimi bütün başqa dövlətlərlə bir yerdədir. Ola bilər, bir çox ölkələr daha da çox inkişaf edibdir. Məsələn, bə'ziləri az inkişaf edibdir. Bu da təbiidir: dünya da müxtəlifdir.

Ona görə də bu fikirləri sizə çatdıraraq bildirmək istəyirəm ki, o dövrün təhsil sistemi heç də pis deyildi. Mən ondan məmnunam. Çünki mən özüm də o təhsil sisteminin yetişdirməsiyəm, başqaları da, siz də həmin təhsilin yetişdirmələrisiniz. Amma o təhsil sistemi Sovet İttifaqı. Sovet hakimiyyəti qapalı dövlət şəraitində yaşadığı bir zaman ancaq o hakimiyyətə məxsus bir sistem idi. İndi isə biz müstəqil ölkəyik. Təkcə biz yox, elə Rusiyada da, keçmiş Sovetlər İttifaqına mənsub olmuş, indi müstəqil dövlət olan ölkələrdə də bu proseslər gedir. İndi biz istəyirik ki, ölkəmizin bütün sahələrində proseslər dünya ilə tam uyğun formalarda inkişaf etsin. Təhsil sahəsində islahatların keçirilməsi məhz bu məqsədi daşıyır. Bizim təhsilin məzmunu yüksəkdir. Amma onun forması və təhsilin bə'zi ayrı-ayrı mərhələlərdə müddəti, yaxud onların nəticəsi indi dünyada, xüsusən Qərbi ölkələrində, inkişaf etmiş ölkələrdə olan sistemlərdən bir az fərqlidir. Ona görə də indi biz bu islahatları həyata keçiririk ki, bizim təhsil sistemi də həmin o ümumdünya təhsil sisteminə uyğun olsun.

Azərbaycanda bu proses gedir və biz bu prosesi aparacağıq. Ümidvaram ki, hər bir keçid dövrü, hər bir proses, ola bilər, bir müddət işləri zəiflədir. Amma sonra – qarşıda qoyulan məqsəd əldə edilən zaman inkişaf sürətlənir. Təbii ki, bu, bizim təhsil sahəsində də, Bakı Dövlət Universitetinin həyatında da belə olacaqdır.

Bu gün burada qonaqlarımız vardır. Mənə dedilər ki, dost, qardaş Türkiyədən bir çox universitetlərin rektorları buraya gəliblər. Moskva universitetinin rektoru buraya gəlibdir. Gürcüstanın Tbilisi universitetinin rektoru buradadır. Başqa qonaqlar da vardır. Bunlar çox sevindirici haldır. Bunlar bizim həyatımızın yeni bir mənzərəsidir.

Biz keçmişdə Sovetlər İttifaqının tərkibində olanda təbii ki, universitetin 50 illik, 60 illik yubileyləri mənəim xatirimdədir – nümayəndələr yalnız Sovetlər İttifaqının daxilindəki cümhuriyyətlərdən, yaxud da ki, ali məktəblərdən gəlirdi. Ancaq indi dünyanın hər yerindən qonaqlar gəlir. Elə bu da bizim müstəqilliyimizin və müstəqilliklə əlaqədar olaraq ölkələrimizin – Azərbaycanın və başqa ölkələrin dünya prosesinə qoşulmasının nəticəsidir. Mən qonaqlarımızı səmimi-qəlbən salamlayıram və onlara təşəkkür edirəm ki, vaxt tapıb gəliblər.

Onlar həm universitetlə tanış olacaqlar, arzu edərdik ki, həm də Azərbaycanın bu günü ilə tanış olsunlar. Əminəm ki, bizim universitetlərin, xüsusən Bakı Dövlət Universitetinin dünyanın bir çox universitetləri ilə əlaqələri daha da geniş olacaqdır.

Mən bildiyimə görə, indi bu əlaqələr çox genişdir. Amma bu əlaqələr təkcə ondan ibarət deyildir ki, yubileyə kim gəlib, kim gəlməyibdir. Bu əlaqələr genişdir və mənim bu barədə mə'lumatım vardır. Bu da son illərin nailiyyətidir. Bu da bizim müstəqilliyimizin nailiyyətidir.

Bir daha qeyd edirəm, biz keçmişə layiqli qiymət verərək, eyni zamanda, Azərbaycanda əldə etdiyimiz dövlət müstəqilliyini xalqımız, millətimiz üçün tarixi hadisə, böyük nailiyyət hesab edirik. Əminəm ki, Azərbaycan bundan sonra da daim müstəqil dövlət olacaqdır.

Bu müstəqillik dövründə keçid mərhələsinin bir çox çətinliklərə baxmayaraq, – ölkəmizdə bu çətinliklər həm daxili, həm də xarici vəziyyətlə əlaqədar olubdur, – Azərbaycan artıq 1995–1996-cı illərdən inkişaf mərhələsinə başlayıbdir. Azərbaycanda bir zaman – 1989–1990-cı illərdən iqtisadiyyat ilbəl tənəzzül etdi. Amma 1995–1996-cı illərdən Azərbaycanda bu islahatların keçirilməsi və yeni iqtisadi sistem tətbiq olunması ölkəmizin iqtisadi inkişafını təmin edibdir.

Biz bütün sahələrdə, o cümlədən iqtisadi sahədə islahatlar həyata keçiririk. İqtisadiyyat genişdir – sənaye də, infrastruktur da, nəqliyyat da, kənd təsərrüfatı da var. Biz bütün bu sahələrdə islahatlar aparırıq, özəlləşdirmə proqramı həyata keçiririk. Bunların da nəticəsində nailiyyətlərimiz vardır. Doğrudur, bu nailiyyətlər bizim istədiyimiz səviyyədə deyildir. Birincisi, ona görə ki, keçid dövründə bundan artıq bir şeyə nail olmaq bəlkə də mümkün deyildi. İkincisi də, bilirsiniz ki, keçmiş Sovetlər İttifaqına məxsus olmuş başqa respublikalardan fərqli olaraq Azərbaycan müstəqilliyini əldə edən zamandan Ermənistanla müharibə vəziyyətindədir.

Bilirsiniz ki, 1988-ci ildən Ermənistan Azərbaycana qarşı torpaq iddiası və Dağlıq Qarabağı Ermənistanla birləşdirmək iddiası irəliyə sürərək münəqişəyə başlamışdır, sonra bu münəqişə müharibəyə çevrilmişdir. Bu müharibə nəticəsində çoxlu qanlar tökülüb, çoxlu itkilər veriləlibdir.

Müxtəlif obyektiv və subyektiv səbəblərdən Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Azərbaycanın ərazisinin 20 faizi işğal olunubdur. İşğal olunmuş torpaqlardan bir milyondan çox azərbaycanlı vətəndaşlarımız öz yerlərindən-yurdlarından çıxarılbılar. Onlar artıq 7 ildir ki, ağır şəraitdə və əksəriyyəti çadırlarda yaşayırlar. Bu, bizim həyatımızda həm sosial-iqtisadi, həm də siyasi nöqteyi-nəzərdən ağır, ən çətin problemdir.

Biz 1994-cü ildən Ermənistan ilə atəşin kəsilməsi haqqında saziş imzalamışıq. Biz buna həmişə riayət edirik. İndi artıq döyüş, müharibə yoxdur. Amma hələ sülh də yoxdur. Biz beynəlxalq təşkilatlar – ATƏT, onun tərkibində olan Minsk qrupu vasitəsilə, Minsk qrupunun həmsədrələri Amerika Birləşmiş Ştatlarının, Rusiyanın və Fransanın iştirakı ilə sülh danışıqları aparırıq. Amma eyni zamanda, son zamanlar Ermənistan və Azərbaycan prezidentlərinin bilavasitə görüşlərinin keçirilməsi lazım olubdur. Biz bunu da həyata keçiririk. Azərbaycana çox böyük zərbələr vurulmasına baxmayaraq, bizim məqsədimiz məsələni sülh yolu ilə həll etməkdən ibarətdir. Ümid edirəm ki, biz buna nail olacağıq.

Azərbaycanın bu ağır problemi başqa ölkələrdə yoxdur. Doğrudur, Gürcüstan da buna bənzər bir problemlə yaşayır – orada Abxaziya münəqişəsi vardır, onlarda da qaçqınlar, köçkünlər vardır. Rusiyanın da özünün problemləri vardır. Böyük Rusiya üçün Çeçenistan problemi elə böyük bir problem deyildir. Amma bizim 8 milyon əhalimizdən bir milyon qaçqın vəziyyətindədirsə, torpaqlarımızın 20%-i Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadırsa, demək, bu, başqa ölkələrdən çox fərqlidir.

Yenə də deyirəm, bu, bizim həyatımızı həm gərginləşdirir, həm, təbii ki, iqtisadi inkişafımızın sür'ətinin artmasına maneçilik törədir. Həm də siyasi nöqteyi-nəzərdən bizim üçün zərərlidir. Amma güman edirəm ki, biz münəqişənin sülh yolu ilə həllinə nail olacağıq.

Məmnuniyyətlə deyə bilərəm ki, bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, Azərbaycanda təhsil davam edibdir. Məktəblər var, hətta o çadır şəhərciklərində də məktəblər yaradılıbdir – çadırda yaşayan uşaqlar mək-

təbə gedirlər, təhsil alırlar. Yə'ni Azərbaycanda təhsildən kənarında uşaq, gənc yoxdur. Bizim Təhsil Nazirliyimiz və universitetlərimiz də bu sahədə öz fəaliyyətlərini göstərirlər.

Bu gün mən qonaqlarımızı böyük məmnuniyyətlə salamlayıram. Moskva Dövlət Universiteti keçmiş Sovetlər İttifaqında çox böyük nüfuzə malik olmuş yüksək səviyyəli təhsil ocağıdır. O, Sovetlər İttifaqının bütün universitetləri üçün həmişə nümunə idi. Mənim həyatım belə olubdur ki, Moskvada işləyərkən – Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü və SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini olarkən bir neçə digər sahə ilə yanaşı, bu sosial-mədəni sahəyə də rəhbərlik edirdim. O cümlədən, bütün təhsil sahəsi mənim rəhbərliyim altında idi. O vaxt Sovetlər İttifaqında təhsillə bağlı üç nazirlik – Ali Təhsil Nazirliyi, Maarif Nazirliyi (bu, orta məktəblər nazirliyi idi) və Texniki Peşə Məktəbləri Nazirliyi var idi. Bu üç nazirlik Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini kimi mənə bağlı idi. Ona görə də, təbiidir ki, o vaxt mən bu nazirliklərlə yaxından işləyirdim, onların müxtəlif tədbirlərində, kollegiya iclaslarında iştirak edirdim.

Xatirimdədir, o vaxt Sovetlər İttifaqında 850-yə qədər universitet var idi. Mən o zaman Ali Təhsil Nazirliyində bütün universitet rektorlarının toplaşdığı geniş müşavirələrdə bir-iki dəfə iştirak etmişəm, nitq söyləmişəm və bu işlərlə çox ciddi məşğul olmuşam. 1983-cü ildə biz Sovetlər İttifaqında ilk dəfə məktəb islahatı keçirdik. Məktəb islahatı haqqında qanunların, bütün qərarların hazırlanması mənə həvalə olunmuşdu. Həmin komissiyaya mən rəhbərlik edirdim. Mən o vaxtkı Sovetlər İttifaqının parlamentində – Ali Sovetində bu barədə böyük məruzə etmişəm və həmin islahat qanunlarının və qərarlarının, demək olar ki, müəllif heyətinə başçılıq etmişəm. Ona görə də mən bunları bilirəm.

Bu baxımdan Moskva Dövlət Universitetini də çox yaxşı tanıyıram. O vaxt bu universitetin rektoru akademik Loqunov idi. O, mənə tez-tez müraciət edərdi. Mən də Moskva Dövlət Universitetinə xüsusi qayğı göstərirdim, kömək edirdim. Xüsusən, onların inşaat, maliyyə və digər işləri ilə ciddi məşğul olurdum.

Moskva Dövlət Universiteti Azərbaycanda böyük hörmətə malik olubdur. 1970-ci illərdə – mən burada işləyərkən biz Azərbaycanda yüksək səviyyəli kadrların hazırlanması ilə çox ciddi məşğul olurduq. Təbiidir ki, bu kadrların hazırlanması işinin böyük bir hissəsi Azərbaycanın universitetləri, ali məktəbləri, institutları vasitəsilə aparılırdı. Amma Azərbaycanın rəhbəri kimi, şəxsən mən bunu yetərli hesab etmirdim. İstəyirdim ki, bizim gənclər təkcə öz respublikasında – Azərbaycanda yox, kənar da təhsil alsınlar. Təbiidir ki, o vaxt bizim imkanımız yox idi ki, gənclərimizi Almaniya, İngiltərəyə, Fransaya, Amerikaya təhsil almağa göndərək – bu imkan bizdə yox idi. Amma Sovetlər İttifaqının müxtəlif universitetlərində gənclərimizin təhsil alması üçün imkan əldə etmişdik. O vaxt mənim təşəbbüslə, Sovet hökumətinin qərarı ilə Azərbaycandan ildə 800-850 gənc, demək olar ki, güzəştli imtahanlarla Sovetlər İttifaqının təxminən 40-45 şəhərindəki universitetlərə göndərilirdi.

Biz o vaxt gənclərimizi təhsil almağa ən çox Moskva Dövlət Universitetinə göndərməyə çalışırıdık. Xatirimdədir, biz ildə təxminən 150 gənci Moskva Dövlət Universitetinə göndərirdik. İndi onların çoxu ali təhsil alıb, sonra alim olublar, elmi dərəcə qazanblar, bəziləri Rusiyada qalıb işləyirlər, çoxları Azərbaycana qayıdıblar. Ona görə də Moskva Dövlət Universitetinin rektorunun burada olması məni çox sevindirir.

Türkiyə Cümhuriyyətinin universitetləri ilə bizim əlaqələrimiz Azərbaycanda dövlət müstəqilliyi əldə olunandan sonra yaranıbdir. Amma bu əlaqələr çox sür'ətlə inkişaf edir. Mən bundan çox məmnunam.

Türkiyədə universitetlər tarix nöqtəyi-nəzərindən Azərbaycandan xeyli sonra yaranıbdir. İndi bizim türk dostlarımız bu barədə bilməlidirlər ki, Azərbaycan çox irəlində olubdur. Türkiyədə universitetlər yaranandan sonra bu proses çox sür'ətlə inkişaf edibdir. Ona görə də indi Türkiyənin çox yüksək elmi, texniki, maliyyə potensialına malik olan böyük universitetləri vardır. Mən onların bir neçəsində olmuşam və olduğum universitetlərdə mənə fəxri doktor adları verilibdir.

Mən yenə də deyirəm, biz Gürcüstanla dost, qardaş bir ölkəyik, Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistan Cənubi Qafqazda üç ölkədir. Təbiidir, bu ölkələr o illərdə dostluq, əmin-amanlıq şəraitində yaşayırdı. Ermənistan, Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında da çox yaxın dostluq var idi. Ancaq sonra Ermənistanın Azərbaycana torpaq iddiası ilə əlaqədar Ermənistanla əlaqələrimiz nəinki pozuldu, hətta müharibə vəziyyətinə gəlib çıxdı.

Sovetlər İttifaqı dağılandıqdan sonra, müstəqillik əldə edəndən sonra Gürcüstanın da həyatında çox ağır proseslər getməsinə baxmayaraq, o öz müstəqilliyini qoruyub saxlayıb, inkişaf etdirir. Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında əlaqələr səmimi dostluq, qardaşlıq əlaqələridir. Bu, bizim üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Tbilisi universiteti də çox böyük hörmətli bir universitetdir. Mən məmnunam ki, bu universitetin də fəxri doktoru adına layiq görülmüşəm. Mən çox şadam ki, Tbilisi universitetinin rektoru da burada iştirak edir.

Burada bizim universitetin mö'təbər alimləri vardır. Mən sizinlə tez-tez görüşürəm. Amma bəlkə də daha tez-tez görüşmək istəyirəm. Təbiidir ki, mən bu 80 illik yubileydə də 50 illik, 60 illik, 75 illik yubileylərdə olduğu kimi bilavasitə iştirak etmək istəyirdim, ancaq mən səhər səhər Amerikaya yola düşürəm, burada olmayacağam. Ona görə də belə məsləhət gördüm ki, burada bir görüş keçirək.

Mən Bakı Dövlət Universitetinin 80 illik yubileyi münasibətilə təbrik məktubu göndərmişəm, orada öz fikirlərimi, arzularımı ifadə etmişəm. Bu gün sizi bir daha təbrik edirəm və universitetə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Mən bu gün Bakı Dövlət Universitetinin fəaliyyətinə yüksək qiymət verərək, universitetin alimlərinin, müəllimlərinin Azərbaycanın fəxri adlarını alması, orden və medallarla təltif edilməsi haqqında fərmanlar imzalamışam. Yəqin ki, o fərmanlar bu gün sizə çatacaqdır.

Deyə bilərəm ki, mən yeddi ildir Azərbaycana müstəqillik dövründə rəhbərlik edirəm, ilk dəfədir ki, belə bir geniş təltif fərmanı imzalayıram. Doğrudur, bizim ordumuzda, döyüşlərdə fəal iştirak etmiş və canlarını qurban vermiş, şəhid olmuş gənclərimizin qəhrəmanlığını,

şücaətini qiymətləndirən fərmanların olubdur. Ancaq həyatımızın başqa sahəsinə aid bu gün imzaladığım kimi fərmanların indiyə qədər olmamışdır. Bu da mənim – Azərbaycan prezidentinin Bakı Dövlət Universitetinə verdiyim yüksək qiymətdir.

Sizi bir daha təbrik edirəm. Sizə yeni-yeni uğurlar arzulayıram və ümidvaram ki, universitet bundan sonra da öz nailiyyətləri ilə xalqımıza xidmət edəcəkdir, islahatların həyata keçirilməsini tamamlayacaqdır və öz səviyyəsini – həm təhsil, tərbiyə, həm də elmi səviyyəsini daha da yüksəldəcəkdir.

Təşəkkür edirəm ki, siz məni dinlədiniz. İndi əgər siz də mənə bir söz demək istəyirsinizsə, buyurun. Mən vaxtı çox aldım, amma sizə çox vaxt verə bilmərəm. Çünki mənim bu gün işlərim çoxdur...

Yekun nitqi:

Türkiyədən bir çox universitetlərin rektorlarının Azərbaycana gəlməsi təbiidir. Çünki, – siz burada qeyd etdiniz, – Türkiyə universitetləri ilə Azərbaycan universitetləri arasında əlaqələr çox genişdir. Türkiyə ilə Azərbaycan arasındakı dostluq, qardaşlıq əlaqələri də sizə mə'lumdur. Mən bir neçə universitetdə olmuşam, mənə doktor adı veriblər. Amma mən universitetə heç də ona görə getmirəm ki, doktor adı alım. Məsələn, bizim universitet 1994-cü ildə bu adı mənə verib, amma imkanım olmayıb ki, mənə təqdim etsinlər.

Türkiyə-Azərbaycan əlaqələri genişlənir və bundan sonra daha da genişlənəcəkdir. Bizim dostluğumuz çox böyük təməllər əsasında. Bilirsiniz ki, mən Türkiyədə tez-tez oluram. İndi, üç ay tamam olmayıb, mən Türkiyədə üç dəfə olmuşam. Türkiyənin prezidenti hörmətli Süleyman Dəmirəl də Azərbaycana bağlayan sıx dostluğu, böyük məhəbbətidir. Mən hesab edirəm ki, Türkiyə Cümhuriyyəti, onun vətəndaşları çox xoşbəxtirlər ki, beynəlxalq aləmin bu çətin dövründə Süleyman Dəmirəl kimi böyük bir şəxsiyyət, siyasi xadim Türkiyənin cümhur başkanı, prezidentidir.

Türkiyədə çıxışlarımda, nitqlərimdə də demişəm – mən böyük iftixar hissi keçirirəm ki, Türkiyənin Mustafa Kamal Atatürk Sülh Mükafatı Komissiyası və Türkiyə dövləti keçən il mənə o mükafatı – Atatürk

Sülh Mükafatını vermişdir və təntənəli şərəfdə mənə təqdim etdilər. Mən bilirəm ki, bu mükafat nə qədər səviyyəli, yüksək qiymətə layiq olan mükafatdır. Bilirəm ki, 16–18 il bundan öncə təsis olunub, amma çox az insanları bunu alıbdir. Mənə belə yüksək qiymət verildiyinə görə çox məmnunam və təşəkkür edirəm.

Son dəfə İsparta Universitetində hörmətli dostum, qardaşım Süleyman Dəmirəl ilə bərabər idik. Bu səfər məni heyran etdi. İspartada, – təkcə orada yox, zəlzələ ilə əlaqədar mən Kocaeliyə də getmişdim, orada xalqla görüşmüşdüm, Türkiyədə çox yerlərdə xalqla görüşmüşəm, – xalqın, millətin Süleyman Dəmirələ nə qədər hörməti, böyük inamı, ehtiramı olduğunun şahidiyəm.

Siz bilməlisiniz – alımsınız, professorsunuz, güman edirəm ki, siyasətlə də maraqlanırsınız, siyasəti də bilirsiniz – Süleyman Dəmirəl beynəlxalq aləmdə ən yüksək səviyyədə duran, təcrübəli bir siyasi liderdir. 1975-ci ildə Helsinkidə ilk dəfə Avropa anlaşması imzalananda onu 35 ölkə imzalayıbdır. Bu ölkələrdən biri də Türkiyədir. İndi ATƏT-in əsas nizamnaməsi olan bu anlaşmanı Süleyman Dəmirəl imzalayıbdır. İmza atan 35 nəfərdən indi siyasi səhnədə qalan təkcə Süleyman Dəmirəldir, çoxları da həyatdan getmişdir. Bunun özü tarixi bir hadisədir.

Demək, Süleyman Dəmirəl nadir şəxsiyyətdir. O vaxtdan 25 ildən artıq keçib, amma o, bu gün də beynəlxalq aləmdə böyük siyasi fəaliyyətə sahibdir.

Bilirəm ki, bu ilin may ayında sizdə prezident seçkiləri olacaqdır. Mən Türkiyədə olanda həm Süleyman Dəmirəl universitetində, həm də mənə Beynəlxalq Atatürk Sülh Mükafatı verildəndə demişdim və bu gün də deyirəm: Süleyman Dəmirəl təkcə Türkiyəyə yox, bizə də lazımdır. Qafqaza lazımdır, türk dünyasına lazımdır. Dünyanın bugünkü siyasətinə lazımdır.

Bilirsiniz ki, Süleyman Dəmirəlin və mərhum Turqut Özalın təşəbbüsü ilə 1992-ci ildə Ankarada Türkdilli Dövlətlər Birliyi yaranıbdır. Ona beş dövlət daxildir. Beş dövlətin prezidentlərinin lideri də Süleyman Dəmirəldir.

Bizim dostumuz, qonşumuz Gürcüstan və onun prezidenti hörmətli Eduard Şevardnadze Türkiyənin ən yaxın dostudur. Bu dostluq əlaqələri də çox səmimidir.

Mən bu barədə bir neçə görüşlər keçirdim və Türkiyədə olarkən bunu bəyan etdim. Moskvada olarkən biz beş nəfər – Azərbaycan, Türkmənistan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan prezidentləri, bir də Gürcüstan prezidenti bir daha danışıq ki, öz birliyimizin gələcəyi haqqında düşünməliyik. Ona görə də mən altı prezidentin, dövlət başçısının fikrini ifadə edərək Türkiyədə dedim ki, Süleyman Dəmirəl təkcə Türkiyə üçün yox, bizim ölkələrimiz üçün də lazımdır. Ona görə də biz istəyirik ki, dostumuz, qardaşımız Süleyman Dəmirəli bu seçkilər zamanı yenidən Türkiyənin cümhur başkanı seçsinsiniz.

Hörmətli rektor, siz doğru dediniz ki, Gürcüstanla Azərbaycan arasında dostluğun xüsusi xarakteri var. Bütün tarixi izləyin və görəcəksiniz ki, gürcü və Azərbaycan xalqları arasında heç vaxt münaqişələr olmayıbdır. Heç vaxt, heç bir münaqişə! Həmişə dostluq olub, həmişə qarşılıqlı yardım olub, həmişə qarşılıqlı anlaşma olubdur.

Gürcüstanda 500 min azərbaycanlı yaşayır, onlar bu torpağın yerli sakinləridir, müstəqil, suveren Gürcüstanın tamhüquqlu vətəndaşlarıdır.

Məni dostum Eduard Şevardnadze ilə 32 illik dostluq telləri bağlayır. Bu dostluq bir çox sınaqlardan keçibdir. Tale elə gətirib ki, hər ikimiz Moskvada işləmişik, sonra isə, Gürcüstan və Azərbaycanın vəziyyəti ağır olanda xalqlarımız bizdən geri, öz ölkələrimizə qayıtmağı tələb etdilər. Eduard Şevardnadze Gürcüstana qayıtdı, mən Azərbaycana qayıtdım. Belə mürəkkəb keçid dövrünün uzun illəri ərzində dövlətlərarası münasibətlərimizdə bir çox məsələlərin həlli üçün bizim şəxsi dostluğumuzun – Eduard Şevardnadzenin və Heydər Əliyevin dostluğunun olduqca böyük əhəmiyyəti var. Yəni xalqlarımızı möhkəm dostluq telləri bağlayır. Eduard Şevardnadze ilə bizi dostluq telləri bağlayır. Bu isə təminat verir ki, biz – Gürcüstan və Azərbaycan – Cənubi Qafqazda layiqli rol oynayacağıq, Qafqazın dinc, sabit və çiçəklənən bölgə olması üçün hər şeyi edəcəyik.

Bilirəm ki, hazırda Gürcüstanda prezident seçkiləri kampaniyası başlamışdır. Təbii ki, bütün seçkilər demokratiya prinsipləri əsasında keçir. Lakin hər bir kəs demokratiya prinsiplərini əsas tutaraq, öz fikrini söyləmək hüququna malikdir. Öz fikrimi ifadə edərək, bütün Gürcüstan vətəndaşlarına üzümü tutub deyirəm: gürcü xalqı, Gürcüstan vətəndaşları bunun qədrini bilməlidirlər ki, Eduard Şevardnadze ağır illərdə öz ölkəsinə, öz xalqına başçılıq edir və uğurlar qazanır. Şübhəsiz ki, gürcü xalqı, Gürcüstan vətəndaşları bunu layiqincə qiymətləndirəcək, müdriklik göstərəcək və apreldə öz səslerini Eduard Şevardnadzeyə verəcəklər.

Mən martın əvvəllərində Gürcüstanda olacağam. Orada öz fikrimi daha geniş auditoriya qarşısında deyəcəyəm. Lakin bu gün, indiki görüşümdən istifadə edərək, bunu deyirəm və çox xahiş edirəm ki, mənim bu sözlərimi professor və alimlərinizə, ziyalıların nümayəndələrinə və mümkün olan hər bir kəsə çatdırasınız.

Deyirəm ki, hazırda ölkələrimiz inkişafın çox müəkkəb mərhələsindədirlər. Həm öz ölkəsində, həm də dünya birliyində nüfuza malik siyasi liderlər gərəkdir. Eduard Şevardnadze gürcü xalqının məhz belə bir oğludur. Hesab edirəm ki, gürcü xalqı müdriklik göstərəcəkdir. Mənim salamımı, ən xoş arzularımı ona yetirin, deyin ki, mən martın əvvəllərində Gürcüstanda olacağam.

Sizin hamınızı bir daha təbrik edirəm. Doğrudur, mənim vaxtımı çox aldınız, işlərimin hamısı tökülüb qaldı. Ancaq mən heyfslənmirəm, ona görə ki, yaxşı görüş keçdi. Sağ olun!

* * *

«Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi haqqında»

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində geniş miqyaslı islahatlar həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cu il 15 iyun tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş islahat proqramından irəli gələn məsələlərin həlli, o cümlədən təhsilin idarə olunmasında yeni prinsiplərin bərqərar olması, təhsilin dünya standartlarına uyğunlaşdırılması, onun məzmununda köklü keyfiyyət dəyişikliklərinin aparılması təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsini bir vəzifə olaraq qarşıya qoyur.

Azərbaycanda vətəndaşların təhsil hüququnu tam təmin etmək, milli təhsil konsepsiyasının müddəalarını gerçəkləşdirmək, təhsil sisteminə aparılan islahatları sürətləndirmək, idarəetmə mexanizmini təkmilləşdirmək, pedaqoji kadrların müasir tələblər səviyyəsində hazırlanmasını və yenidən hazırlanmasını təmin etmək, təhsildə maddi-texniki və kadr potensialından istifadənin səmərəliliyini artırmaq məqsədilə qərara alıram:

1. Müəyyən edilsin ki, mülkiyyət formasından və tabeliyindən asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən bütün təhsil müəssisələrinə tədris-metodiki rəhbərlik, təlim və tədris prosesinin keyfiyyətinə nəzarət Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir.

2. Azərbaycan Respublikasında ayrı-ayrı nazirliklərin, dövlət komitələrinin, konsemlərinin, şirkətlərinin, birliklərinin və digər dövlət qurumlarının tabeliyində olan təlim-tərbiyə və təhsil müəssisələri (Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin, Azərbaycan Respublikası Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin tabeliyində olan təhsil müəssisələri istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin tabeliyinə verilsin.

3. Təhsil Nazirliyinin Bakı Baş Təhsil İdarəsi ləğv edilsin, respublikanın bütün şəhər və rayon təhsil şöbələri bilavasitə Təhsil Nazirliyinin tabeliyinə verilsin. Cari ildən başlayaraq hər il dövlət büdcəsinin layihəsi hazırlanarkən orada şəhər və rayon təhsil şöbələrinin maliyyələşdirilməsi üçün müəyyən edilən vəsaitin birbaşa Təhsil Nazirliyinə ayrılması nəzərdə tutulsun. Müəyyən edilsin ki, ləğv edilmiş Bakı Baş Təhsil İdarəsinin maddi-texniki bazası və bütün qurumları Təhsil Nazirliyinin sərəncamına keçir.

4. Dövlət ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin filialları ləğv edilsin.

5. Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən dövlət ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrindən şəxs adları götürülsün.

6. Müəyyən edilsin ki, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Tibb Universiteti, Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası və Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyası özüidarəetmə prinsipi əsasında fəaliyyət göstərir və onların maliyyələşdirilməsi Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin layihəsi hazırlanarkən ayrıca sətirlə verilir.

7. Azərbaycan Dövlət İqtisad İnstitutunun, Bakı Əmtəəşünaslıq və Kommersiya İnstitutunun, Azərıtifaqın müraciətini nəzərə alaraq Azərbaycan Kooperasiya İnstitutu və Bakı Kooperativ Texnikumunun bazasında Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti yaradılsın.

8. Azərbaycan Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin təsviri sənət profilli fakültələrinin və Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Texnikumunun bazasında Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyası təsis edilsin. Akademiyanın nəzdində fəaliyyət göstərən İncəsənət Kolleci yaradılsın.

9. Bakı Musiqi Akademiyasının xalq musiqisi profilli ixtisaslarının və Azərbaycan Dövlət Musiqi Texnikumunun bazasında Azərbaycan Milli Konservatoriyası təsis edilsin. Konservatoriyanın nəzdində fəaliyyət göstərən Musiqi Kolleci yaradılsın.

10. Məktəbəqədər tərbiyə müəssisələri və məktəblərin ibtidai sınıfları üçün pedaqoji kadrlar hazırlamaq, habelə müəllimlərin ixtisaslarının artırılması, təkmilləşdirilməsi və yenidən hazırlanmasını təmin

etmək məqsədilə Azərbaycan Pedaqoji Kadrların İxtisasının Artırılması və Yenidən Hazırlanması Baş İnstitutunun bazasında Azərbaycan Müəllimlər İnstitutu yaradılısın. İnstitutun Ağcabədi (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şuşa filiali, Bakı Mədəni-Maarif Texnikumunun Ağcabədi şöbəsi və Ağdaş Pedaqoji Texnikumunun Ağcabədi şöbəsinin bazasında), Cəlilabad (Cəlilabad Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun bazasında), Gəncə (Gəncə Zona Müəllimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun və Gəncə şəhəri təsərrüfat hesablı Məişət Kollecinin bazasında), Qazax (Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Qazax filialının bazasında), Quba (Azərbaycan Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin Quba filialının bazasında), Mingəçevir (Mingəçevir Politeknik Texnikumunun və Azərbaycan Maliyyə-İqtisad Kollecinin Xocalı filialının bazasında), Naxçıvan (Naxçıvan Politeknik Texnikumunun bazasında), Salyan (Salyan Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun bazasında), Sumqayıt (Sumqayıt Politeknik Texnikumunun bazasında), Şamaxı (Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şamaxı filialının bazasında), Şəki (Bakı Dövlət Universitetinin Şəki filialının və Azərbaycan Pedaqoji Kadrların İxtisasının Artırılması və Yenidən Hazırlanması Baş İnstitutunun Şəki filialının bazasında) və Zaqatalada (Zaqatala Politeknik Texnikumunun bazasında) filialları açılısın. Təhsil Nazirliyi respublikanın bölgələrində pedaqoji yönlü təhsil mərkəzləri şəbəkəsinin genişləndirilməsi və onun imkanlarından regionlarda müəllimlərin təkmilləşdirilməsi, ixtisaslarının artırılması və yenidən hazırlanması sistemi üçün dayaq məntəqələri kimi istifadə olunması haqqında təkliflərini bir ay müddətində hazırlayıb Nazirlər Kabinetinə təqdim etsin.

11. Azərbaycan Sənaye İnstitutunun bazasında Sumqayıt Dövlət Universiteti yaradılısın.

12. Azərbaycan Pedaqoji Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutunun profili genişləndirilməklə Bakı Slavyan Universiteti yaradılısın.

13. Azərbaycan Dövlət Dillər İnstitutunun profili genişləndirilməklə Azərbaycan Dillər Universiteti yaradılısın.

14. Gəncə Dövlət Pedaqoji İnstitutunun profili genişləndirilməklə Gəncə Dövlət Universiteti yaradılısın.

15. Azərbaycan Texnologiya İnstitutunun profili genişləndirilməklə Azərbaycan Texnologiya Universiteti yaradılısın.

16. Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri Universiteti Azərbaycan Mə'marlıq və İnşaat Universiteti adlandırılısın.

17. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin nəzdindəki Elmi-Metodik Mərkəz və Elmi-Tədqiqat Pedaqoji Elmlər İnstitutunun bazasında Azərbaycan Respublikasının Təhsil Problemləri İnstitutu yaradılısın.

18. Təhsil Nazirliyinin nəzdində müasir informasiya texnologiyalarının, audio-video materialların təhsildə tətbiqi, məsafədən təhsil üsullarının, tərbiyə və təlimin günün tələblərinə uyğun digər metodlarının həyata keçirilməsi məqsədilə təsərrüfat hesablı Təhsil Texnologiyaları Mərkəzi yaradılısın.

19. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və digər aidiyyətli orqanlarla birlikdə:

– müəllimlərin müasir tələblərə cavab verən attestasiya mexanizmini iki ay müddətində hazırlayıb təsdiq etsin;

– təhsil sistemində yeni şəraitə uyğun idarəetmə mexanizmini, o cümlədən təhsil müəssisələrinin özünüidarəetmə əsasında fəaliyyətini tənzimləyən sənədləri bir ay müddətində hazırlayıb təsdiq etsin;

– təhsil müəssisələrində verilən təqaüdlərin stimullaşdırıcı rolunu artırmaq məqsədilə bu sahədə mövcud qaydaların təkmilləşdirilməsi barədə təkliflərini bir ay müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin,

– tədris prosesinin səmərəliliyini artırmaq məqsədilə icbari ümumi orta təhsilin optimal müddətinə dair, müəllimlərin illik və həftəlik tədris yükünün minimum həddinin müəyyənləşdirilməsi barədə təkliflərini bir ay müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

– bu fərmanın icrası nəticəsində qənaət olunan maliyyə vəsaitinin təhsil sisteminin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsinə və təhsil işçilərinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə yönəldilməsinə tə'min etsin;

– təhsil qurumlarının ləğv olunması və ya birləşdirilməsi nəticəsində onların azad olmuş maddi-texniki bazasından yalnız təhsil məqsədləri üçün istifadə olunmasını təmin etsin;

– Bakı Dövlət Universitetinin, Azərbaycan Me'marlıq və İnşaat Universitetinin, Azərbaycan Texniki Universitetinin, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kollecinin ərazisində yerləşən natamam tikililərin müvafiq olaraq onların balansına verilməsini və tikintisi yarımçıq qalmış binaların inşasının başa çatdırılmasını maliyyələşdirmək üçün dövlət büdcəsinin layihəsi hazırlanarkən onların daxili imkanlarını nəzərə almaqla lazımi vəsaitin ayrılmasını təmin etsin;

– Azərbaycan Respublikasında təhsilin keyfiyyətinə nəzarət mexanizmini iki ay ərzində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

– Azərbaycan Respublikasında təhsilin bütün pillələrindəki qeyri-dövlət müəssisələrinin fəaliyyətinin müvafiq standartlara uyğunluğunu təmin etmək məqsədilə tədbirlər görsün və nəticəsi barədə 2000-ci il avqustun 1-inə kimi Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məruzə etsin;

– Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, Səhiyyə Nazirliyi, Mədəniyyət Nazirliyi və Azərbaycan Dövlət Dəmir Yolu İdarəsinin strukturunda təhsillə bilavasitə bağlı olan qurumların ştat vahidlərinin və maliyyə vəsaitinin Təhsil Nazirliyinin sərəncamına verilməsini təmin etsin;

– Təhsil Nazirliyinin yeni strukturu, ştat cədvəli və Əsasnaməsinin 2 ay ərzində hazırlanıb təsdiq olunmasını təmin etsin;

– Bu fərmandan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

20. Bu fərman dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir.

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 13 iyun 2000-ci il

AZƏRBAYCAN TİBB UNIVERSİTETİNƏ

Hörmətli müəllimlər!

Əziz tələbələr!

Respublikamızın ilk ali tibb təhsili ocağı Azərbaycan Tibb Universitetinin 70 illiyi münasibətilə sizi, ölkəmizin bütün səhiyyə işçilərini səmimi-qəlbədən təbrik edirəm.

Bakı Dövlət Universitetinin fakültəsi kimi fəaliyyətə başlayan və 1930-cu ildə müstəqil ali təhsil müəssisəsinə çevrilən Azərbaycan Tibb Universiteti ölkəmizdə tibb elminin və səhiyyənin inkişafında misilsiz xidmətlər göstərmişdir. Mübaligəsiz demək olar ki, universitetin fəaliyyətinin 70 ili Azərbaycanda tibb elminin və səhiyyə sisteminin təşəkkül tapıb inkişaf etməsi yolunu əks etdirən mühüm bir dövrdür. Ölkəmizi yüksək ixtisaslı tibb kadrları ilə təmin edən bu təhsil mərkəzi tarixi bir missiyanı uğurla yerinə yetirmiş və qısa müddət ərzində Azərbaycanda insan sağlamlığının keşiyində duran böyük həkimlər ordusu yaranmışdır. Yarandığı ilk illərdən respublikada tüğyan edən yoluxucu xəstəliklərin, epidemiyaların qarşısının alınmasında, əhali arasında sanitariya maarifi işinin gücləndirilməsində Tibb Universiteti əvəzsiz rol oynamışdır.

Azərbaycanda tibb elminin inkişafında universitetimizin xidmətləri yüksək qiymətə layiqdir. Milli tibb kadrlarının hazırlanması üçün əsas təhsil mərkəzi olmaqla yanaşı, universitet ciddi elmi nailiyyətləri ilə ölkəmizdə və onun hüdudlarından kənarında nüfuzlu elm mərkəzi kimi də yaxşı tanınır. Bu gün respublikamızın tibb profilli elmi-tədqiqat institutlarının əksəriyyətinin fəaliyyəti Azərbaycan Tibb Universiteti ilə sıx bağlıdır.

Təhsil, elm və təbabəti öz fəaliyyətində üzvi şəkildə birləşdirən universitetdə çalışanların əksəriyyəti müəllim, alim olmaqla yanaşı, həm də ölkə səhiyyəsinin müxtəlif sahələrində aparıcı qüvvə hesab olunurlar. Həkim andına sadıq, öz peşəsinə sıx bağlı olan bu vətənpərvər insanların səyləri nəticəsində ölkəmizdə səhiyyənin inkişafı yolunda böyük uğurlar əldə edilmişdir.

Azərbaycan Tibb Universitetinin dünyanın tanınmış tibb və səhiyyə mərkəzləri ilə əməkdaşlığı son illərdə xeyli genişlənməmişdir. Universitetin müəllimləri Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin verdiyi geniş imkanlardan səmərəli istifadə edərək öz xarici həmkarları ilə müştərək tədqiqat işləri aparmaqla, tibbin və səhiyyənin aktual problemlərinə həsr olunmuş müxtəlif forumlarda fəal iştirak etməklə, beynəlxalq təşkilatların, assosiasiyaların rəhbər orqanlarına seçilməklə öz beynəlxalq əlaqələrini daha da möhkəmləndirirlər. Bununla da onlar ölkəmizin dünya elminə və mədəniyyətinə daha yaxından qovuşması işinə öz töhfələrini verirlər.

Bu yubiley günlərində Azərbaycanda ilk ali tibb təhsili ocağının bünövrəsini qoymuş, onun ərəşəyə çatmasında, inkişaf etməsində mühüm rol oynamış görkəmli alim və pedaqoqların xidmətlərini yüksək qiymətləndirərək əmin olduğumu bildirirəm ki, siz universitetin adını həmişə uca tutacaq, müstəqil Azərbaycanı tərəqqisi naminə ölkəmizdə tibbin və səhiyyənin daha da inkişafı üçün əlinizdən gələni bundan sonra da əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə, universitetin müəllim və tələbələrində, məzunlarında, respublikamızın bütün səhiyyə işçilərinə böyük uğurlar diləyir, hər birinizə cansağlığı və xoşbəxtlik arzulayıram!

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 17 iyun 2000-ci il*

I

Azərbaycan Tibb Universiteti müəllimlərinin təltif edilməsi haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI

Azərbaycan Tibb Universitetinin 70 illiyi münasibətilə universitetin aşağıdakı müəllimləri elm, təhsil və səhiyyə sahələrində xidmətlərinə görə təltif edilsin:

«Səhrət» ordeni ilə:

Abbasquliyev Əhməd Əlibala oğlu
Abbasov Bəybalə Xutkar oğlu
Dəmirov İsrəfil Adış oğlu
Əliyev Aqil Əlirza oğlu
Əliyev Nəriman Cəmil oğlu
Əmiraslanov Əhliman Təpdiq oğlu
İmanverdiyev Südeyf Bəşir oğlu
İsazadə Həsən Musa oğlu
Qəhrəmanov Qəhrəman Mehdiqulu oğlu

«Tərəqqi» medalı ilə:

Babayev Teymur Əsəd oğlu
Baxşiyev Bahadur Ələkbər oğlu
Əfəndiyev Nürəli Lətif oğlu
Əliyev Nürəddin İsa oğlu
Əsgərov Rafiq Əşrəf oğlu
Əsgərov Vəsiq Fətulla oğlu
Hacıyev Əlifəğa Adil oğlu
Hüseynov Dursun Yaqub oğlu
İbrahimov Hüseyn Həsən oğlu
İsgəndərov Qayıbverdi Bəşir oğlu
İslamzadə Fuad İslam oğlu
Kəbirlinski Kamal Əkbər oğlu
Luqovaya Liliya Vasilyevna
Mirzəcanova İra Xəlil qızı
Orucov Rəhim Əliməmməd oğlu

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 17 iyun 2000-ci il*

II

Azərbaycan Tibb Universiteti müəllimlərinə fəxri
adların verilməsi haqqındaAZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI

Azərbaycan Tibb Universitetinin 70 illiyi münasibətilə universitetin aşağıdakı müəllimlərinə elm, təhsil və səhiyyə sahələrində nailiyyətlərinə görə fəxri adlar verilsin:

«Əməkdar elm xadimi» fəxri adı:

Axundbəyli Abbas Əhməd oğlu
Davatdarova Minə Müzəffər qızı
Əyyubova Amaliya Abdulla qızı
İnsanov Əli Binnət oğlu
İsayev İbrahim Mirzə oğlu
İsmayılov Fuad Mustafə oğlu
Qarayev Qalib Şalon oğlu
Məmmədhesənov Rafiq Musa oğlu
Məmmədov İsmayıl Məmməd oğlu
Nəsirov Məmməd Yəhya oğlu
Sultanov Hacıağa Həşim oğlu
Sultanov Həsən Abbas oğlu
Şəmsəddinskaya Naziyə Musa qızı
Yusifli Rafiq Mirzəbala oğlu

«Əməkdar müəllim» fəxri adı:

Ağayev İbadulla Əliəğa oğlu
Axundov Kamal Məmməd oğlu
Cəfərov Faiq İlahi oğlu
Əhmədov İbrahim Rəhim oğlu
Əliyev Hafiz Məmməd Rəhim oğlu
Əliyev Sabir Cahan oğlu
İmanova Səidə Sədix qızı
Qasımov Eldar Köçəri oğlu

Qasımov Nəsimi Vəli oğlu
Məmmədov Aydın Məhərrəm oğlu
Nəğriyev Nəriman İsrəfil oğlu
Tağriyev Dilqəm Bəbir oğlu
Tağriyev Zübeyit Haqverdi oğlu
Vəliyeva Məhbubə Nəbi qızı
Zeynalov Əkrəm Məmmədhusəyn oğlu

«Əməkdar həkim» fəxri adı:

Bağirov Hacıqulu Səməd oğlu
Cəfərov Cərkəz Məmiş oğlu
Əliyeva Svetlana Ağəli qızı
Əliyeva Təmfirə Təmerlan qızı
Hədiyev Surxay İsmayıl oğlu
Hidayətov Əlihusəyn Alışan oğlu
İsayev İbrahim İsa oğlu
Kərimov Elxan Emin oğlu
Məhalov Şərif İslam oğlu
Məmmədəliyeva Zərifə Mehdi qızı
Məmmədov Cəbrayıl Teymur oğlu
Məmmədov Üzeyir Ağaverdi oğlu
Musayev Surxay Novruz oğlu
Paşayev Çingiz Ağaqlu oğlu
Şadlinski Vaqif Bilas oğlu
Tağriyev Nadir Əmir oğlu
Talışinski Əziz Mehdi oğlu

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 17 iyun 2000-ci il

XALQIMIZA ƏVƏZSİZ XİDMƏTLƏR GÖSTƏRMİŞ ALİ TİBB OCAĞI

*(Azərbaycan Tibb Universitetinin 70 illiyinə həsr olunmuş təntənəli
yubiley mərasimində nitqi; 19 iyun 2000-ci il)*

Hörmətli xanımlar və conablar!
Hörmətli professorlar, müəllimlər!
Öziz tələbələr!

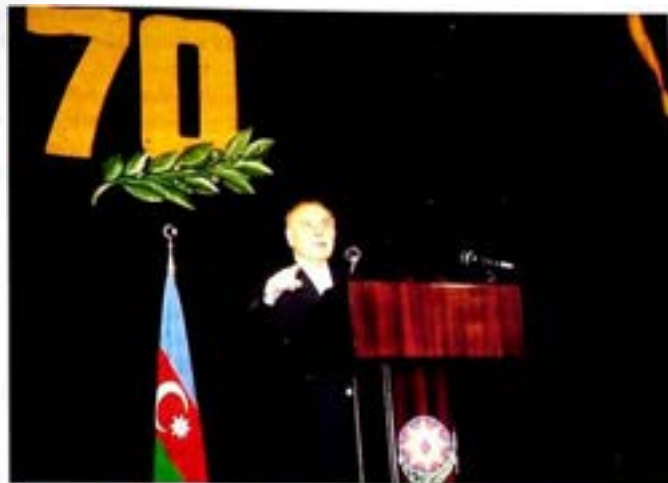
Mən sizi və sizin simanızda Tibb Universitetinin bütün müəllim və tələbə kollektivini, ölkəmizin bütün səhiyyə işçilərini Azərbaycan Tibb Universitetinin 70 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm və universitetə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Azərbaycan Tibb Universitetinin, Tibb İnstitutunun – vaxtilə ona həttə «Medinstitut» deyirdilər, demək, onun üç adı xatirimizdədir – böyük tarixi vardır. O öz osasını 1919-cu ildə yaranmış Bakı Dövlət Universitetindən götürmüşdür. Yə'ni hazırlanmış həkim, müəllim kadrlarının, müəyyən qismi tibb sahəsində olan alimlərin gücü, onların imkanları ilə nəhayət, 1930-cu ildə Azərbaycanda Tibb İnstitutu yarandı. 1990-cı ildə isə Tibb İnstitutuna universitet adı, statusu verildi.

Bu, böyük tarixdir. Tibb Universiteti ötən 70 il ərzində çox böyük, şərəfli yol keçibdir. Azərbaycan xalqına, respublikasına, millətimizə əvəzsiz xidmətlər göstəribdir.

XX əsrdə həyatın bütün sahələri – təhsil, elm güclü inkişaf etməyə başlayıbdır. Bu, Azərbaycana da aiddir. Xüsusən, 1918-ci ildən etibarən, Azərbaycanda da milli elmin, təhsilin, bütün sahələrdə milli kadrların yaranması prosesi başlayıbdır. Doğrudur, bu o qədər də asan keçməyibdir. Çünki hansısa bir sahədə kadrlar, mütəxəssislər yetişdirmək üçün görək onları hazırlayan, bilik nöqəyi-nəzərindən onlardan yüksək səviyyədə duran kadrlar, müəllimlər, insanlar olsun. Ancaq Azərbaycanda onlar az olub. Az olmalarına baxmayaraq, çox işlər görüblər.

1919-cu ildə Bakı Dövlət Universitetində tibb fakültəsi yarananda orada təxminən 20, yaxud 30 nəfər müdavim var idi. Xatirimdədir, 1930-cu ilə qədər orada 1500-ə qədər həkim, səhiyyə işçisi hazırlanmışdı. Ancaq 1930-cu ildə Azərbaycan xalqı, respublikası özünün xüsusi ali tibb müəssisəsini yaratmaq imkanı oldu və bunu da yaratdı.

Bunlar hamısı keçmişdə qalıbdır. Ancaq bunlar bizim tariximizin çox parlaq səhifələridir. Qeyd etdiyim kimi, 70 il ərzində bu universitet xalqımıza əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir.

XX əsr hər bir sahədə böyük inqilablar əsridir. «İnqilab» deyəndə təkcə siyasi inqilab nəzərdə tutulmur, elmdə, texnikada, təhsildə, mədəniyyətdə, hər bir sahədə inqilab deməkdir. Siyasi inqilab bir hakimiyyəti, yaxud bir siyasi sistemi devirir, başqasını yaradır. Bu, məhdud anlayışdır. Ancaq geniş mə'nada inqilab eyni zamanda təkamül xarakterini daşıyır.

Bax, bu inqilabın, prosesin içərisində Azərbaycan xalqı da öz yerini tapıbdir. Azərbaycan xalqının əsrin əvvəlindəki gününü xatırlayın. İndi biz XX əsrin son ilini yaşayırıq. Tarixi nöqtəyi-nəzərdən 100 il böyük bir zaman deyildir. Təqvim üzrə bəşəriyyətin 2000 illik tarixi var. Amma bu 2000 il sadəcə, müəyyən bir nöqtədən götürülür. Lakin bəşəriyyətin, insanın, yer kürəsində yaşayan insanların on min illərlə tarixi vardır. Ona görə də tarixi baxımdan 100 il böyük bir zaman deyildir. Amma 100 il müddətində dünyada o qədər dəyişikliklər olubdur ki, bunlar ondan öncəki bütün 1900 il ərzində əldə edilən nailiyyətlərdən qat-qat üstündür.

Bilirsiniz ki, yer kürəsində çox insanlar yaşayır. Kimlərsə bu sırayışın, yaxud da inkişafın ön cərgəsində, kimlərsə onların arxasınca gedibdir – mən xalqları, millətləri deyirəm – kimlərsə də hələ çox geri qalıbdır. Bu gün biz iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycan xalqı geri qalmayıbdır. Azərbaycan xalqı irəlində gedən xalqların arxasınca gedərək, bəşəriyyətin əldə etdiyi elmi, texniki nailiyyətlərdən istifadə etməyə çalışıbdir, bunun üçün də birinci növbədə, öz milli təhsilini yaradıbdır. Bu, XX əsrdə bizim əldə etdiyimiz ən böyük nailiyyətdir. Çünki əgər xalqımız təhsillənməsəydi, savadlanmasaydı, nəhayət, Azərbaycanın özünün milli ali təhsil müəssisələri – institutları, universitetləri yaranmasaydı, indi biz müstəqil dövlət olaraq bu cür böyük imkanlara malik ola bilməzdik.

Ali təhsil və onunla bağlı olaraq elm, mədəniyyət vəhdət təşkil edir. Azərbaycan xalqı XX əsrdə bu istiqamətlərdə çox irəliyə gedib, çoxlu nailiyyətlər əldə edibdir. İndi biz müstəqil dövlət olaraq, heç bir

şeydən çətinlik çəkmirik. Yə'ni dövlət quruculuğunda, iqtisadiyyatda və başqa sahələrdə bizim çox çətinliklərimiz, problemlərimiz vardır. Amma insan amili, insanın biliyi nöqtəyi-nəzərdən bizim çətinliyimiz yoxdur.

Bizim hər sahədə yüksək səviyyəli kadrlarımız var, hətta bəlkə də həddindən çoxdur. Təbii ki, onların hamısının səviyyəsi bir deyildir. Bu da təbii bir haldır, çünki, mənə elə gəlir, hamının bir səviyyədə olması mümkün deyildir. Təkcə adına görə yox, həm böyük, həm orta, həm də kiçik alim vardır. Alim olmaq üçün birincisi, gərəkdir istə'dədə malik olasan. İkincisi, gərəkdir istə'dadından istifadə edib, səddi-yin sənəti sevəsən və həmin elm sahəsini mənimsəmək üçün fədakarlıq göstərəsən. Üçüncüsü, gərəkdir sən öz üzərində daim işləyəsən və bunların nəticəsində də böyük alim, müəllim ola bilərsən.

Bütün bunlar isə hər bir şəxsə mənsub olmur. Ona görə də xalqın içərisindən çox görkəmli şəxsiyyətlər – alimlər, müəllimlər çıxır, qalan bütün hissəni təhsilləndirir, insanlara elm öyrədir, onların inkişaf etməsinə səbəb olur.

Azərbaycan üçün təhsil və elm sahələri içərisində ən əhəmiyyətli sahə tibb, səhiyyə sahəsidir. Mən bununla onu demək istəmirəm ki, digər sahələr vacib deyildir. Bunu niyə vurğulayıram? Çünki Yer kürəsinin zənginliyi birincisi, onun təbiəti, faunası və florasıdır, ikincisi isə başqa planetlərdən fərqli olaraq Yer kürəsində yaşayan insanlardır. İnsanlar yaşayır, həyat sürür, yaşamaq, yaxud başqa məqsədlərə nail olmaq üçün zəhmət çəkir. Məhz bu insanlar əsrlər, minilliklər boyu cəmiyyəti inkişaf etdiriblər. İnsanların fədakarlığı nəticəsində cəmiyyət böyük elmi tərəqqiyə nail olubdur. İndi bizim əsrdə elmi-texniki tərəqqi o qədər yüksək səviyyəyə çatıbdir ki, təsəvvür etmək mümkün deyildir ki, bundan sonra nə olacaqdır. Amma olacaqdır. İnsanın zehni, beyni, bacarığı bizim təsəvvür etdiyimizdən də qat-qat çox güclüdür. Ona görə biz də, gələcək nəsillər də daha yeni, böyük hadisələrin şahidi olacağıq.

Yer kürəsindəki insanların hərəsi öz fəaliyyətini bir sahədə göstərir. Hər bir sahə lazımdır. Amma özünü həkim sənətinə, insanların sağlamlığına, səhhətinə həsr edənlər ən qiymətli insanlardır. Çünki hər bir sahədə işləyən insan canlı bir orqanizmdir. Bu canlı orqanizm nə qədər sağlam olsa, öz sahəsində o qədər də yeni ixtiralar edəcək.

nailiyyətlər qazanacaq və cəmiyyəti irəli aparacaqdır. Demək, insan sağlamlığı ən əsas amillərdən biridir. Ona görə də mən belə hesab edirəm ki, həkimlik sənəti, yəni insanın sağlamlığının qorunması və müxtəlif xəstəliklərdən xilas edilməsi, onun daha da çox yaşaması üçün çalışan sahə tibb, səhiyyə sahəsidir. Mən bunu heç bir kitabdan oxumamışam və heç kimin fikrini demirəm. Bu, mənim şəxsi fikrimdir, amma o, həqiqətdir. Çünki həkim, tibb işçisi – lap kiçikdən başlayaraq yuxarıyaqəd – öz həyatını, biliyini, bacarığını insanların sağlamlığına sərf edir. Dünyada ən sağlam adam da hokimə möhtacdır. Ona görə ki, onu həm xəstəlikdən müalicə etsin, həm də sağlamlığının səviyyəsini müəyyənləyirsən. Təsadüfi deyildir ki, səhiyyə sahəsində ən əsas istiqamətlərdən biri insanların vaxtaşırı profilaktikadan keçirilməsidir. Doğrudur, bu, çox böyük proqramdır.

Xatırlayıram ki, mən 1983–1984-cü illərdə Moskvada işləyərkən, Siyasi Büronun üzvü, Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini olarkən səhiyyə sahəsinə də rəhbərlik edirdim. Onda biz Sovetlər İttifaqı əhalisinin ildə bir dəfə mütləq profilaktikadan keçməsi proqramını irəli sürdük. Bu, çox ağıllı və dəyərli bir fikir idi. Biz onun üzərində işləməyə başladığımız və müəyyən işlər də gördük. Bu, o qədər ağır, çətin işdir ki, o vaxt onu təmin etmək, demək olar ki, mümkün deyildi. Bu, indi də mümkün deyil. Amma vaxt gələcək, bu, mümkün olacaqdır. Çünki cəmiyyət inkişaf etdikcə, səhiyyənin imkanları artdıqca, təbiidir ki, buna da nail olmaq mümkündür. Ancaq mən onu demək istəyirəm ki, hətta hər bir sağlam insanın sağlamlığının səviyyəsini vaxtaşırı yoxlamaq zərurəti onu yenə də həkimin yanına, səhiyyə müəssisəsinə – poliklinikaya, ambulatoriyaya, xəstəxanaya aparır.

Mən bunların hamısını deyərək, öz ixtisasınızın, sənətinizin, peşəninizin və fəaliyyətiniz sahənin insan cəmiyyəti üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu sizə çatdırmaq istəyirəm. Güman edirəm, bunları bilirsiniz, ancaq yəqin ki, onları məndən eşitmək sizin üçün xoş olardı.

Azərbaycanda tibbi ali təhsilin yaranması və inkişaf etməsi tarixi bir hadisədir. Biz onu yüksək qiymətləndirməliyik. Təsəvvür edin, 70 il ərzində Tibb Universiteti 50 mindən artıq həkim hazırlayıbdır. Başqa ölkələrlə müqayisə etsək, bəlkə də bizdə insanların sayına nisbətən

həkimlərin sayı müəyyən qədər daha çoxdur. Bunun eyni yoxdur, yaxşı olar ki, çox olsun, amma az olmasın.

50 min həkimin hər biri nə qədər insana şəfa veribdir, onların sağlamlığının təmin olunmasına yardım göstəribdir, onları müxtəlif xəstəliklərdən, çox vaxt ölümdən xilas edibdir. Bu, nə qədər böyük, şəərəli vəzifədir!

Mən yenə də deyirəm ki, Tibb Universiteti Azərbaycanın başqa ali təhsil müəssisələri ilə müqayisədə xüsusi yer tutur. Mən başqa ali təhsil müəssisələrinin – universitetin, institutun fəaliyyətini, yaxud cəmiyyət üçün əhəmiyyətini bununla azaltmaq istəmirəm.

Azərbaycanda tibbi ali təhsil Tibb Universitetində cəmlənibdir. Otən 70 ildə burada çox iş görüldü, tibb sahəsində böyük alimlər hazırlanıbdır. Ən əsası odur ki, bizim universitetimiz təşkil olunaraq, həm özü üçün yüksək səviyyəli müəllim, professor kadrları, həm də səhiyyə üçün ali təhsilli çoxlu kadr hazırlayıbdır. Biz bunları çox yüksək qiymətləndirməliyik. Azərbaycan prezidenti kimi mən bunu xüsusi qeyd etmək istəyirəm.

Bizə qonşu, bənzər ölkələr vardır. Bəzən düşündük ki, onlardan, hansılarsa bizdən irəlidədir. Ancaq Azərbaycanda Tibb Universiteti yarananda onların heç birində belə universitet yox idi. Doğrudur, bunu da qeyd etmək lazımdır ki, respublikamıza bənzər bəzi ölkələrdə bizdən xeyli sonra yaranmış səhiyyənin səviyyəsi daha da yüksəkdir. Birincisi, onlar dünya texnikasının və texnologiyasının imkanlarına daha tez qoşulublar, bunlardan istifadə edirlər, beləliklə də daha tez inkişaf ediblər. Yəni həmin ölkələrdə səhiyyə gec yaranıb, amma bizdən irəli gedibdir. Bunu da etiraf etmək lazımdır. Lakin eyni zamanda, Azərbaycan Tibb Universiteti bu ölkələrdəki tibb universitetlərindən daha əvvəl yaranıbdır. Bu onu göstərir ki, Azərbaycanda cəmiyyət, dövlət, hökumət bu sahənin vacib olduğunu dərk edibdir və onun yaranması üçün lazımı tədbirlər görübdür. Ancaq qüsurlumuz ondan ibarətdir ki, son illərin müxtəlif problemləri ilə əlaqədar bizim səhiyyəimizdə cərrahiyyə əməliyyatları, yaxud insanları müxtəlif ağır xəstəliklərdən müalicə etmək üçün imkanlarımız başqalarına nisbətən aşağı səviyyədədir.

Mən inanıram ki, bu boşluq da aradan qaldırılacaqdır. Mən inanıram ki, mütəxəssislərimiz, alimlərimiz, səhiyyə işçilərimiz, müxtəlif sahə

lərdə çalışın yüksək səviyyəli həkimlərimiz, təbiidir ki, bizim köməyimizlə və özlərinin fədakarlığı ilə gəlib həmin səviyyəyə çatacaqlar. Bu, lazımdır.

Bə'zi xostəlikləri müalicə etməmək üçün indi Azərbaycandan bir çoxları müxtəlif xarici ölkələrə gedirlər. Doğrudur, bu təkcə bizə aid deyildir. Məsələn, qonşu Türkiyədə yüksək səviyyəli tibb universitetləri var, orada hər bir cərrahiyyə əməliyyatını, yaxud başqa əməliyyatları yüksək səviyyədə keçirirlər. Ancaq Türkiyədə də bə'zi insanlar bu əməliyyatları aparmaq üçün, hətta geniş bir müayinədən keçmək üçün Amerikaya, Almaniyaya və yaxud başqa ölkələrə gedirlər. Bu da təbiidir.

Ancaq bə'zi vətəndaşlarımız müxtəlif xostəliklərdən xilas olmaq üçün başqa ölkələrə getmək məcburiyyəti qarşısında qalırlar. Kimin imkanı yoxdursa, bunu edə bilmir. Bu, bizim çatışmazlığımız, boşluğumuzdur. Biz bu boşluğu doldurmaliyiq. Bunu doldurmaq üçün də iki əsas vasitə vardır. Bunlardan birincisi, maddi-texniki baza yaratmaqdır. Təbiidir ki, bu, daha çox özümüzdən asılıdır. İkincisi isə, müxtəlif sahələrdə çalışan tibb mütəxəssislərimiz gərək öz fəaliyyətlərini indi gördükləri işlərlə məhdudlaşdırmasınlar, dünyanın elmi nailiyyətlərinin hamısı ilə yaxşı tanış olsunlar. Belə olduqda, biz hər bir mütəxəssisin imkanını ölkəmizin imkanları ilə birləşdirərək Azərbaycan səhiyyəsinin səviyyəsini daha da yüksəklərə qaldıra bilərik.

Mən Tibb Universitetinin 50-ci ildönümü münasibətilə keçirilən mərasimdə də sizinlə bir yerdə idim. İndi Tibb Universitetinin 70 illik yubileyi qeyd olunur. Ancaq təkcə yubileyə yox, 70 illik tarixə mədəyən qədər nəzər salsaq, mən 30 ildən artıqdır ki, sizinlə bir yerdəyəm və Azərbaycanın rəhbəri kimi, keçmişdə də, indi də Tibb Universitetinə öz qaygımı, diqqətimi həmişə göstərmişəm.

Biz Tibb Universitetinin 50 illiyini təntənə ilə qeyd etdik. O vaxt mənim heç ağıma gəlməzdi ki, 70 ildən sonra universitetin yubileyinin keçirilməsində yenə də iştirak edəcəyəm. Çünki gələcəkdə nə olacağını insan heç vaxt bilmir. Mən isə heç vaxt heç bir şeyi planlaşdırmamışam. Əgər nəzərə alsaq ki, ondan sonra başıma çoxlu bəlalər gəlibdir, ona görə də sizinlə yenidən görüşmək və Tibb Universitetinin 70 illik yubileyində sizinlə birlikdə olmaq mənim üçün böyük xoşbəxtlikdir.

Biz 50 illik yubileyi keçirəndə də Tibb İnstitutunun müəllimlərinin, professorlarının böyük bir hissəsini o vaxtki imkanlara görə təltif etdik. İndi 70 illik yubileyinizdə də mən sizə mə'lum olan fərmanları vermmişəm, böyük bir dəstəni dövlət mükafatları ilə təltif etmişəm və sizə təbrik məktubu göndərmişəm. Yəqin düşündünüz ki, sizə təbrik məktubu göndərmişəm və bununla da öz münasibətimi bildirmişəm. Bu təbrik məktubu iki gün bundan öncə mətbuatda dərc olunubdur. Bilmirəm, siz məni də'vət edirsiniz, yaxud etmirdiniz, amma sonra mən düşündüm ki, işimin nə qədər çox olmasına baxmayaraq, həqiqətən, buçünkü iş programım çox gərgindir, amma hansı gün gərgin deyil, onu bilmirəm. Sabah səhər də mən Moskvaya gedirəm və ona görə, bu gün əvvəlki günlərə nisbətən çox işlər görmək lazımdır, mən qərar qəbul etdim ki, gəlib sizinlə görüşüm, məktubda göstərdiyim fikirlərdən əlavə, bə'zi fikirlərimi də sizə çatdırım.

50 illik yubileyi keçirəndə, o zaman orada bizim bir çox hörmətli professorlarımız, alimlərimiz iştirak edirdilər. Ancaq onların bir qismi bu 20 il ərzində heyatlarını dəyişibdir. Mən çox məmnunam ki, uzun illər, on illərlə Tibb İnstitutunda, Universitetində fəaliyyət göstərən adamlar bu gün yenə də burada işləyirlər və universitetin çox hörmətli, qocaman alimləridir, müəllimləridirlər. Mən öz fərmanlarımla onların bir qismini təltif etmişəm.

Nazir İnsanov, rektor Əmiraslanov tibb təhsilinin yaranmasında əməyi olan və Tibb İnstitutuna rəhbərlik etmiş bə'zi böyük şəxsiyyətləri burada xatırladılar. Bəli, onlar hamısı böyük hörmətə layiqdirlər. Amma bu siyahını daha da genişləndirmək olar. Çünki, xatirimdədir, 1920-ci illərdən başlayaraq, 1930-cu, 1940-cı, 1950-ci, 1960-cı illərdə, 1970-ci illərdə də tibb sahəsində, həqiqətən, çox görkəmli alimlərimiz olubdur. Onların əksəriyyəti Tibb İnstitutunda işləyibdir.

Əgər 1940-cı, 1950-ci, 1960-cı, 1970-ci illəri xatırlasaq, Tibb İnstitutunun alimləri, müəllimləri o illər bizim Azərbaycan ziyalılarının böyük və hörmətli bir hissəsini təşkil edirdilər. Təbiidir ki, hər bir sahədə bizim ziyalılarımız, professorlarımız var. Onlar hər sahədə hörmətliyədirlər. Ancaq tibb sahəsində olan alimlər, professorlar daha da çox tanınıblar. Yəqin ki, onlar, birincisi, özlərinin şəxsi çəkilişinə gə-

rə, ikincisi isə insanları müalicə etdiklərinə görə tanınırdılar. Çünki riyaziyyatçı da, bioloq da, neftçi də, kimyaçı da, tarixçi də, ədəbiyyatçı da – hamı, nəhayət, həkimin yanına gəlir. Ona görə də tibb alimləri həmişə çox böyük hörmətə malik idilər və çox tanınırdılar. Mən bu gün onların hamısının xatirəsini böyük minnətdarlıqla yad edirəm. Biz onları heç vaxt unutmamalıyıq.

Mən Azərbaycana rəhbərlik etdiyim zaman Tibb İnstitutuna uzun illər – 11 il Zohra xanım Quliyeva rəhbərlik edibdir. Hesab edirəm ki, o, bu instituta övvəlki rektorların hamısından çox rəhbərlik edibdir. Ona görə də hesab edirəm ki, bu gün onun adını çəkmək çox lazımdır. O, vaxtilə universitetə rəhbərlik edib, bu gün də universitetin kollektivinin üzvüdür. Hətta böyük fəaliyyətinə görə biz onu Azərbaycanın Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri təyin etmişik və qadın hərəkatını daha da genişləndirmək istəyirik.

Səhiyyənin bir xüsusiyyəti də odur ki, burada çoxlu qadınlar çalışır. Doğrudur, mən bir az təəccüb edirəm ki, bu salonda kişilər qadınlardan çoxdur. Yəqin ki, rektor burada qadınlara müəyyən qədər ayrıseçkiliklə yanaşır. Çünki səhiyyədə və ümumiyyətlə, tibb elmində, təhsildə qadınların sayı kişilərdən çoxdur. Görək ki, səhiyyədə çalışanların 60 faizdən çoxu qadınlardır. Məna elə gəlir ki, bu da təsadüfi deyil, çünki qadın daha zərif məxluqdur və o, xəstəyə daha çox mehribanlıq göstərə bilər.

Bilirsiniz, həkimlik elə bir sənətdir ki, bəzən həkim biliyindən, dərmanından, müəyyən aparatlarından daha çox, öz münasibəti, mehribanlıq, istiqanlıq, diqqəti ilə xəstəni daha tez müalicə edir. Bu işə qadınlarda kişilərdən daha çoxdur. Buna görə də mən tibb sahəsində, o cümlədən Tibb Universitetində fəaliyyət göstərən qadınların hamısını xüsusi salamlayıram və onları xüsusi təbrik edirəm.

Bu gün siz gözəl bir salona toplaşmışınız. Bir neçə vaxt bundan öncə biz bu yeni korpusun açılışında birlikdə iştirak etdik. Mən yenə də keçmişə xatırlayıram. 1960-cı illərə qədər Azərbaycan Tibb İnstitutu rəhbərliyinin oturduğu əsas yer Korqanov küçəsindəki (indiki Rəsul Rza küçəsi – *tərtibçilər*) ikimərtəbəli bina idi. Yaşlı adamlar yəqin ki, bunu xatırlayırlar. Mən həmin binada olmuşam. İkimərtəbəli həmin balaca binada rektor, prorektor, bəzi işçilər otururdu və belə xüsusi

korpuslar yox idi. Birinci, ikinci korpuslar 1960-cı illərin əvvəllərində yaranmağa başladı. Biz, xüsusən 1970-ci illərdə Tibb İnstitutunun, Universitetinin maddi-texniki bazasının inkişaf etdirilməsi, yaranması, genişləndirilməsi üçün böyük bir proqram yaratdıq. Həmin bu yeni korpus da, salon da o proqramda öz əksini tapmışdı.

Xatirindədir, bu binanın layihəsini bizim ən hörmətli mə'murumuz Mikayıl Hüseynov tərtib etmişdi. Bilirsiniz ki, o, Azərbaycanda bir nömrəli mə'murdur, respublikamızın ən gözəl mə'marlıq abidələrini yaradır. Elə bu salon da onun layihəsi əsasında tikilibdir. O, bu layihənin müəllifidir.

Mən xatırlayıram. Azərbaycan Tibb İnstitutu, Universiteti maddi-texniki təminat nöqteyi-nəzərindən haradan haraya gəlibdir. Bunlar çox lazımdır. Çünki həm müəllimlər, həm də tələbələr üçün lazımı şərait yaradılmalıdır və bu şərait də yaradılıbdir. Ancaq məsələnin ikinci tərəfi də var. Bə'zən görürsən, vəsait də ayırırsan, layihə də, başqa şeylər də var, ancaq bunu vaxtında tə'min edənlər az olur, yaxud bu işə fikir vermirlər. Mən çox məmnunam ki, indi, bizim həyatımızın keçid dövründə həmin layihələr həyata keçirilir.

1970-ci illərdə biz nə qədər yaşayış evləri, inzibati binalar tikdirdik. İndi təkə Bakıda yox. Azərbaycanın hər bir yerində belə binalar vardır. Mən bə'zən düşünürəm, əgər biz o vaxt bunları yüksək sür'ətlə yaratmasaydıq, indi müstəqil Azərbaycan hansı vəziyyətdə olardı. O vaxt biz çox şeylər yaratdıq, amma bir hissəsi də yarımçıq qaldı. O cümlədən, burada da bir çox binalar yarımçıq qalmışdı. Yənə də deyirəm, həyatımızın iqtisadi cəhətdən çətin bir dövründə həm Səhiyyə Nazirliyi, həm də rektorluq tərəfindən bu layihələrin həyata keçirilməsinə böyük diqqət göstərilməsi yüksək qiymətə layiqdir. Mən bunu xüsusi qeyd edirəm.

Əziz dostlar, yənə də deyirəm, əvvəlcə, mən bu gün buraya gəlmək fikrində deyildim. Amma sonra düşündüm və hesab etdim ki, mütləq gəlib sizinlə görüşməliyəm. Gəlməyimə də çox şadam, həm sizi, həm bu yeni salonu gördüm, həm də keçmişimizi birlikdə xatırladıq. Keçmiş heç vaxt unutmaq olmaz, keçmişə qara yaxmaq olmaz. Keçmiş qiymətləndirmək lazımdır. Həyatımızın hər mərhələsində çox parlaq

səhifələr də, eyni zamanda, qara səhifələr də var. Elə Tibb İnstitutunun bu 70 illik tarixində hər şey gözəl deyil.

Yənə də tarixə qayıtmaq istəyirəm. Məsələn, 1930-cu, 1940-cı, 1960-cı, 1970-ci illərdə Tibb İnstitutu, onun müəllimləri çox yüksək hörmətə malik idi. Ancaq təəssüflər olsun ki, sonra, 1980-ci illərdə və 1990-cı illərin əvvəllərində bu institutda xoşagəlməyən çoxlu çirkin işlər də olmuşdur. Bu bayram günündə mən bunları demək istəmədim. Amma bunu deməsəm, insanlar özləri üçün nəticə çıxarmazlar. O dövrdə burada rüşvətçorluq çiçəklənmiş və yüksəklərə qalxmışdı. Hətta o vaxt Moskvada yaşayırdım, mənə xəbərlər gəlirdi ki, Azərbaycan Tibb İnstitutunda olan rüşvətçorluq heç yerdə yoxdur. Bu da var, bu da həqiqətdir.

Umumiyyətlə, bizim ali məktəblərdə, institutlarda həm çox gözəl işlər, həm əyintilər, rüşvətçorluq, həm də mə'nəvi çətinliklər olubdur. Bilirsiniz ki, biz bunlarla mübarizə aparırdıq. Xüsusən, 1970-ci illərdə mən Azərbaycana rəhbərlik etdiyim zaman həyatımın böyük bir hissəsini Azərbaycanda mə'nəvi dəyərlərin qorunub saxlanmasına, insan mə'nəviyyatının pahlığına, təmizliyinə həsr etmişdim. Çünki mə'nəviyyat insana xas olan xüsusiyyətlərin hamısından yüksəkdir. Nə qədər böyük alim olursansa ol, nə qədər böyük mütəxəssis olursansa ol, nə qədər böyük dövlət xadimi olursansa ol, əgər mə'nəviyyatca şikəstənsə, sənin heç bir qiymətin yoxdur.

Mə'nəviyyat ən yüksək insani keyfiyyətdir. İnsanlar mə'nəviyyat əsrlər boyu qoruyub saxlayıblar. Bu, heç də o demək deyil ki, keçmiş zamanlarda hamı yüksək mə'nəviyyata malik olub, amma mə'nəviyyatsızlar olmayıbdır. Yox. İnsan cəmiyyəti belədir ki, mə'nəviyyatlı ilə mə'nəviyyatsız arasında daim mübarizə gedir. Çünki mə'nəviyyatsızlıq cəmiyyətə zərbələr vurur, insanları pozur. Amma mə'nəviyyat insanları yüksəldir. Mə'nəviyyatlı çahşır ki, mə'nəviyyatsızlıq olmasın. Ancaq bu çətindir, ağırdır. Eyni zamanda, hər bir şəxs düşünməli, dərk etməlidir ki, onun üçün bu dünya daimi deyil. Bu dünya heç kim üçün daimi deyildir. Hamı bu dünyaya gəlir. Hamı bu dünyadan gedir. Biri çox yeyir, biri az yeyir. Birinin var-dövləti çox olur, o birinininki az olur. Amma hamının yeri oradadır və orada da hamı bərabərdir. O dünyada hamı bərabərdir.

Ona görə də bu dünyada yaşayan insanlar, birinci növbədə, yüksək mə'nəviyyətə malik olmalıdırlar və bunu qorumağa çalışmalıdırlar. Çünki həyatda belə amillər var ki, bə'zən insanları özlərinin xəbəri olmadan da düz yoldan çəkir. Ona görə də onlar özlərini qorumağa çalışmalıdırlar.

Həkim yüksək mə'nəviyyətə malik olmalıdır. Təsədüfi deyil ki, heç bir sahədə «Hippokrat andı» kimi and yoxdur. Hansı bir mütəxəssis, mühəndis ali təhsilini qurtarandan sonra and içir ki, «Mən yaxşı mühəndis olacağam»? Hansı bir aqronom and içir ki, «Mən yaxşı aqronom olacağam»? Ancaq həkim and içir. And içir ki, «Mən bu şərəfli peşmə sədaqətlə xidmət edəcəyəm».

Mən bunu keçmişdə də demişəm, bu gün də deyirəm. Bu, mənim həyatımın kredisudur: mə'nəviyyət insanı yüksəldir, mə'nəviyyətsizlik alçaldır. Təəssüflər olsun ki, bizim Tibb Universitetinin tarixinin müəyyən mərhələlərində belə hallar olubdur. Xüsusən 1980-ci illərin ikinci yarısında bu, dəhşətli vəziyyətə gəlib çıxıbdır.

İndi yaxşı korpuslarınız, binalarınız var, bundan sonra da yaxşıları olacaqdır. Bunlar hamısı olacaqdır. Amma yüksək mə'nəviyyəti tə'min etmək ancaq sizdən, hər bir kəsdən asılıdır. Eyni zamanda, hər bir kollektiv rəhbərindən asılıdır. İstər kiçik və istər böyük kollektivin rəhbəri gərək nümunə olsun. O, gərək mə'nəviyyət, paklıq, düzlük nümunəsi olsun. Əgər bu, belə olmasa, o, öz tabeliyində olan insanlardan mə'nəviyyət tələb edə bilməz, onun buna sadəcə, mə'nəvi haqqı olmayacaqdır. İnsan üçün dünyada mə'nəvi haqqı daimi saxlamaq böyük bir şeydir. Əgər sən mə'nəvi haqqın varsa, sən başqasına deyə bilərsən ki, yolumdan çıxımsan. Əgər sən mə'nəvi haqqın varsa, sən tabeliyində olan adama deyərsən ki, düz yolla get, əyrilik, rüşvətxorluq etmə, dövlətin malını dağıtma, əxlaqsızlıq etmə. Bunun üçün mə'nəvi haqq olmalıdır.

Mən arzu edirəm ki, siz, bütün səhiyyə işçiləri birincisi, yüksək mə'nəviyyətə malik olasınız, ikincisi də hər bir kollektiv rəhbərinin, hər bir insanın alınacağı, mə'nəvi hüququ olsun.

Əziz dostlar!

Mənim sizə deyəcəyim sözlər bu qədər. Mən sizi bir daha ürəkdən təbrik edirəm. Sizin hamınıza cansağlığı arzu edirəm. Hamınıza hər yerdə, işlərinizdə uğurlar, ailənizə səadət arzu edirəm. Sağ olun!

* * *

AZƏRBAYCAN XALQI XX ƏSRDƏ BÖYÜK TƏHSİLLƏNMƏ YOLU KEÇİBDR

(Yeni dərs ilinin başlanması və Bilik günü münasibətilə
Bakının Nərimanov rayonundakı 82 nömrəli
məktəbdə keçirilən təntənəli toplantıda nitqi;
1 sentyabr 2000-ci il)

Əziz müəllimlər!

Əziz tələbələr!

Əziz uşaqlar!

Əziz gənclər!

Əziz valideynlər!

Bu ümumxalq bayramı – Bilik günü münasibətilə sizi, Azərbaycanın bütün müəllimlərini, gənclərini, bütün Azərbaycanın xalqını səmimi-qəlbədən təbrik edirəm və Azərbaycan məktəbinə, təhsilinə, gəncliyinə yeni-yeni böyük uğurlar arzulayıram.

Bu gün müstəqil Azərbaycanın hər guşəsində məktəblər, ali məktəblər təhsil ilinə başlayır. Uşaqlar, körpələr I-ci sinfə qədəm qoyur. Orta təhsil almış gənclər universitetlərin auditoriyalarına daxil olurlar, yay istirahətindən sonra müəllimlər işə başlayırlar. Bu, Azərbaycanın həyatında ən böyük hadisədir. Çünki ölkəmizin əhalisinin, demək olar ki, hamısı təhsilə cəlb olunubdur, onların hamısı bunda maraqlıdır. O mə'nada ki, hər bir ailənin uşağı vardır. Uşaq ya məktəbə, ya da universitetə gedir. Bu işə hər bir valideyn, ailə üçün ən böyük ne'mətdir. Bu, hər bir ailəyə böyük sevinc hissi gətirir.

Müstəqil Azərbaycanda son illər təhsil sahəsində geniş islahatlar aparılır. Bu islahatlar Azərbaycanın təhsil sistemini, o cümlədən təhsilin səviyyəsini daha da təkmilləşdirir, dünya standartlarına uyğunlaşdırır. Amma bu da həqiqətdir ki, Azərbaycan xalqı XX əsrdə böyük təhsillənmə yolu keçibdir. Azərbaycanda təhsilin XX əsrin əvvəllərindən inkişafı, yeni-yeni məktəblərin açılması, ali təhsil ocağının – Bakı Dövlət Universitetinin 1919-cu ildə yaranması, ondan sonra onlarca digər ali təhsil müəssisələrinin və bunların davamı olaraq Azərbaycanda böyük elmi-tədqiqat müəssisələri şəbəkəsinin yaranması – bunlar hamısı xalqımızın tarixi nailiyyətidir.

XX əsrə sona vuraraq, öz dövlət müstəqilliyimizi, milli azadlığımızı əldə edəndən sonra sərbəst yaşayaraq fəxr edə bilərik ki, bizim millətimiz, xalqımız biliklidir, təhsillidir və bu bərdə dünyanın hər bir ölkəsi ilə rəqabət aparmağa, yarışa girməyə hazırdır.

Bu həqiqətlər Azərbaycan xalqının daxili mə'nəviyyatını, elm, təhsil sahəsində keçmiş ən'ənələrini inkişaf etdirməsini və xalqımızın biliyə nə qədər maraqlı olmasını, biliklənmək istəklərini həyata keçirməsini və biliyin yüksəkliklərinə qalxmasını nümayiş etdirir.

Azərbaycanda xalqımızın geniş mə'nədə təhsilli, bilikli olması və çox geniş məktəb şəbəkələrinin, universitetlərin yaranması böyük, çətin və ağır yollar keçmişdir. Vaxt var idi ki, biz 1919-cu ildə Azərbaycanda ilk dəfə universitet yaradarkən orada dərs demək üçün milli müəllim, professor kadrlarına möhtac idik. Belə kadrlar yox idi, çox az idi, çatışmırdı. Ona görə də başqa ölkələrdən gəlib Azərbaycanda universitetin qurulmasında və təhsilin ilk illərində təhsil sisteminin yaranmasında bizə kömək etdilər.

Bizim ilk dünyəvi məktəblərimiz də elə bu əsrin əvvəlindən yaranmışdır. Ancaq onlar da çox məhduddu bir miqdarda gənclərin, uşaqların oxuması imkanına malik idi. Geniş kütlələr isə təhsildən, demək, biliklənməkdən, elmi mənimlənməkdən, dünyada gedən tərəqqiyə qoşulmaq imkanlarından məhrum idi.

Tarixi nöqteyi-nəzərdən qısa bir zamanda Azərbaycan xalqı böyük bir yol keçdi. Demək olar ki, 20 il ərzində Azərbaycanda hər yerdə məktəblər, ali təhsil müəssisələri yarandı. Ondan sonra elmi müəssisələr, elmi-tədqiqat institutları yarandı. Nəhayət, 1945-ci ildə Azərbaycan elminin ən yüksək zirvəsini təşkil edən Azərbaycan Elmlər Akademiyası yarandı.

Azərbaycan çoxdandır ki, icbari orta təhsil sistemini tətbiq edibdir. Amma Azərbaycandan da böyük ölkələr, bəlkə də iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələr var ki, orada 8 illik icbari təhsil sistemini yaratmaq üçün hələ çalışırlar, müxtəlif müzakirələr və mübahisələr aparırlar.

Təbii ki, bizim bu nailiyyətlərimiz, birinci növbədə xalqımızın, millətimizin təhsilə, biliyə, elmə olan marağı, bununla bərabər, xalqı-

mızın qədim ənənələri ilə əlaqədar olmuşdur. Bunlarla da bərabər, Azərbaycanın təhsil sahəsində aparılan böyük işlər, siyasət öz nəticələrini vermişdir. Məhz bunlara görə Azərbaycan 1991-ci ildə öz dövlət müstəqilliyini əldə edən zaman ölkəmizdə bütün uşaqların oxuması, təhsil alması üçün məktəblər, çox sayda universitetlər, ən önəmli odur ki, böyük, yüksək səviyyəli müəllim, professor, ali məktəb müəllimləri ordumuz var idi. Bunlar xalqımızın nailiyyətləridir.

Mən burada gənc müəllimləri, eyni zamanda, yaşlı nəslin nümayəndələrini – qocaman müəllimləri görürəm. Müəllimlik sənəti, peşəsi cəmiyyətdə ən yüksək qiymətə layiq olan bir peşədir. Müəllim olmaq kimi şərəfli bir iş yoxdur. Çünki müəllimlər xalqın biliklənməsinin, təhsilin inkişaf etməsinin və nəhayət, xalqın elminin inkişaf etməsinin əsasını qoyanlardır. Ona görə də bu bayram günü mən, ilk növbədə müstəqil Azərbaycanın bütün müəllimlərini ürəkdən təbrik edirəm, müəllimə, bu müqəddəs ada öz dərin hörmət və ehtiramımı, sevgi, məhəbbətimi bildirirəm. Bəyan edirəm ki, müəllim bundan sonra da müstəqil Azərbaycanın həyatında görkəmli yer tutacaq, müəllimə qayğı gündən-günə artacaq və müəllimin şanı-şöhrəti daha da yüksələcəkdir.

Biz hamımız həyatımızda əldə etdiyimiz nailiyyətlərə, bütün varlığımıza görə müəllimə borcluyuq. Mən də müəllimə borcluyam, sən də müəllimə borclusan, bu nazirlər də müəllimə borcludurlar. Müəllimə borclu olmayan adam yoxdur, – hamı müəllimə borcludur. Ona görə də, mən dəfələrlə demişəm, – bir insan, adi vətəndaş kimi, məktəbə qədəm qoyduğum ilk vaxtdan indiyədək mənim müəllimə böyük hörmətim, sevgim, məhəbbətim olubdur. Mən həyatımda çox yollardan keçmişəm. Həyatımın bəzi hissələrini bəlkə də indi xatırlaya bilmirəm, amma müəllimlərimi heç vaxt unutmamışam, hər bir müəllimim bu dəqiqə də gözümün qarşısındadır.

Müstəqil Azərbaycanda indi təhsilə, demək olar ki, bütün uşaqlar cəlb olunubdur. Bu gün bütün məktəblərdə 1 milyon 662 min şagird dərəcə başlayır. Təsəvvür edin, 8 milyon əhalidən 1 milyon 662 mini məktəblərdədir. Onların bir qismi – bizim lap körpə uşaqlarımız məktəbə bu gün ayaq qoyur, digərləri isə bir sinifdən o biri sinfə keçir. Bu

il ali məktəblərimizdə 120 mindən çox tələbə təhsilə başlayıbdır. Bunlar müstəqil Azərbaycanı bütün dünyada tanıdan ən dəyərli göstəricilərdəndir.

Bu bayram bizim üçün ona görə əzizdir ki, biz bu gün də, gələcəkdə də gənclərimizi təhsilə, biliyə cəlb etməliyik, təhsilin keyfiyyətini artırmalıyıq, təhsil sahəsini daha da mükəmməlləşdirməliyik. Ona görə də müəllimlər görək yerlərində saymasınlar, nə qədər təcrübəli olsalar da, daim öz biliklərini artırınsınlar. Çünki dünya çox dinamik inkişafdadır. Bu dinamik inkişaf dünyada sür'ətlə yeniliklər meydana çıxarır. Ona görə də təbiidir müəllim 10–15–20 il bundan öncəki səviyyəsi ilə bizim bugünkü yüksək təhsilimizi təmin edə bilməz. Görək müəllim öz üzərində daim işləsin, dünyanın texniki, elmi tərəqqi nailiyyətlərindən xəbərdar olsun və onları tələbələrə, gənclərə, uşaqlara çatdırsın.

Təhsil sahəsində bizim apardığımız islahatlar da məhz buna yönəldilibdir. Bilirsiniz ki, indi, biz bu barədə Dünya Bankı ilə çox sıx əməkdaşlıq edirik, onların tövsiyələrindən istifadə edirik. Hətta onlar bizim məktəblərin bəzilərini himayəyə götürüblər. 20 pilot məktəbi yaradıbdir, bu məktəblərə qayğı göstərirlər. Həmin məktəblərdən biri də bu gün buraya toplaşdığımız məktəb – sizin məktəbinizdir. Bilirəm ki, onlar məktəbin təmirinə də, başqa işlərə də yardım ediblər. Mən bunlara görə, Dünya Bankının, ümumiyyətlə, Azərbaycan məktəbinə, təhsilinə yardım göstərən müxtəlif beynəlxalq təşkilatların, ayrı-ayrı ölkələrin işini yüksək qiymətləndirirəm və onlara təşəkkürümü, minnətdarlığımı bildirirəm.

Ancaq görək bu imkanlardan səmərəli istifadə edəsiniz. Təhsil Nazirliyindən başlayaraq təhsil sisteminin ən aşağı həlqəsinə qədər görək bu işlərin təşkili ilə hər bir məktəbdə müəllim hey'əti, məktəbin rəhbərliyi daha da yaxşı məşğul olsunlar və bu imkanlardan istifadə etsinlər.

Mən inanıram ki, biz indi müstəqil dövlət kimi heç kəsdən asılı olmayaraq, özümüz öz həyatımızın sahibi olaraq bundan sonra məktəbimizi daha da inkişaf etdirəcəyik. Amma məktəbimiz həm dəqiq elmlərin mənimsənilməsində daha da inkişaf etməlidir, eyni zamanda, icti-

mai elmlər – Azərbaycan tarixi, Azərbaycan ədəbiyyatı, Azərbaycan dili – bunların hamısı təhsilin çox vacib sahələridir.

E'tiraf etmək lazımdır ki, keçmiş zamanlarda, illərdə bu fənlərə bə'zən o qədər fikir vermirdilər. Çünki o vaxt biz Sovet İttifaqının tərkibində idik və Sovet İttifaqının, Sovet hökumətinin təhsil sahəsində olan bütün tə'limatları, əmrləri, göstərişləri hər bir respublikada hər millət üçün eyni idi. Demək, burada hər millətin milli ən'əneləri, dəyərləri, xüsusiyyətləri nəzərə alınmırdı. Ona görə də, məsələn, saydıgım bu sahələrə məktəbdə o qədər böyük diqqət yetirilmirdi.

Ancaq indi müstəqil Azərbaycanın hər bir gənci məktəbdə təhsil alaraq, öz xalqının, millətinin qədim zamanlardan indiyə qədər olan tarixini görək yaxşı bilsin. Əgər bunu bilməsə, o, həmin vətənpərvər ola bilməz. Əgər bunu bilməsə, o, millətimizin qiymətləndirə bilməz. Əgər bunu bilməsə, öz millətinə olan mənsubiyyəti ilə istənilən səviyyədə fəxr edə bilməz. Ancaq təkəcə tarix deyil, bizim zəngin ədəbiyyatımız var. Azərbaycan ədəbiyyatı qədim dövrlərdən indiyədək öz zənginliyi ilə bütün dünya xalqları içərisində öncül yerlərdə olubdur. Demək, bu həm bizim tariximizdir, həm mə'nəviyyatımız, həm də milli mə'nəliyimizdir.

Azərbaycan dili! Bu gün iftixar hissi ilə deyə bilirik ki, sovet hakimiyyəti illərində biz Azərbaycan dilini qoruduq, saxladıq və inkişaf etdirdik. Azərbaycan dili indi çox yüksək səviyyədə, yə'ni onun qrammatik quruluşu, başqa sahələri yüksək səviyyədə olan bir dildir. Sizə deyə bilərəm ki, başqa ölkələrdə müxtəlif dillərə mənsub olan insanlar Azərbaycan dilini sadəcə eşidərək, onun mə'nasını o qədər bilməyərək, Azərbaycan dilinin nə qədər şe'rə bənzədiyini, xoş ahəngli olduğunu dəfələrlə qeyd ediblər. Biz dilimizlə fəxr etməliyik. Dil hər bir millətin milliliyinin əsasıdır. Ona görə də hər bir gənc öz ana dilini, Azərbaycan dilini, müasir Azərbaycan dilini görək ən incəliklərinə qədər bilsin və bu dildən istifadə etsin. Biz müstəqil Azərbaycanda Azərbaycan dilini dövlət dili etdiyimiz kimi, cəmiyyətimizdə də, xalqımızın içində də Azərbaycan dilini mütləq hakim dil etməliyik.

Mən müəllimlərin vəzifələri haqqında dedim. Ancaq bizim gənclərimizin, uşaqlarımızın vəzifəsi bunlardan heç də az deyildir. Müəllim öyrətməlidir, bilik verməlidir, tərbiyə verməlidir. Müəllim çalışmalıdır ki, uşaq nəinki bilik alsın, həm də cəmiyyətdə bütün əxlaq normalarını, prinsiplərini mənimsəsin və onlara riayət etsin, öz həyatını yüksək əxlaqi dəyərlər əsasında qursun. Ancaq tələbə, şagird, gənc isə görək çalışsın ki, müəllimin bu sə'yələri ona fayda versin. Ona görə də bu gün birinci sinfə gedən uşaq da, onuncu sinfə gedən gənc də bilməlidir ki, 10–11 ildə keçən dövr hər bir insanın həyatında ən dəyərli dövrdür. Çünki bu illərdə kim nəyi itiribsə, onu sonra bərpa edə, qazana bilməyəcəkdir.

Məktəb illəri hər bir insanın gələcək həyatında ən mə's'uliyətli, ən əhəmiyyətli, ən dəyərli illərdir. Ona görə də bizim övladlarımıza, balalarımıza, bu gün məktəbə qədəm qoyan uşaqlara, məktəblərdə oxuyan bütün gənclərə, imtahan verib ali məktəblərə daxil olan tələbələrə tövsiyə edirəm ki, bu illərdən, günlərdən səmərəli istifadə edin, onları itirməyin. Dünən nə isə itirdiniz, bu gün onun yerini doldura bilməyəcəksiniz. Keçən il nə isə itirdiniz, bu il onun yerini doldura bilməyəcəksiniz.

Mən əminəm ki, indi bizim cəmiyyətdə mə'nəviyyatın, mədəniyyətin səviyyəsi yüksəldiyi kimi, bu sahədə gənclərimizin də keyfiyyətləri yüksək olacaqdır. Ancaq təbiiddir ki, burada valideynlərin də üzərinə çox böyük vəzifə və mə's'uliyət düşür. Mən bu gün arzu edərdim ki, valideynlər öz uşaqlarının, balalarının təhsil almasına ciddi yanaşsınlar. E'tiraf etmək lazımdır ki, bə'ziləri bu məsələyə o qədər də fikir vermirlər. Bə'ziləri hesab edirlər ki, uşaq elə diplom alsın gedib işləyəcəkdir. Bə'ziləri bəlkə də özləri dərk edə bilməyərək həmin məsələlərə biganə qalırlar. Ancaq onlar səhv edirlər. Hər bir ailənin, hər bir valideynin bütün başqa qayğılardan ən böyük qayğısı öz uşaqlarını Azərbaycanın sağlam, bilikli, yüksək mə'nəviyyatlı vətəndaşları kimi böyütməkdir.

Bu gün məktəbə gedən uşaqlar Azərbaycanın vətəndaşı – yüksək mə'nada vətəndaş, yüksək biliyə malik olan vətəndaş, dövlətçiliyə sədaqətli olan vətəndaş olmalıdırlar. Arzu edirəm ki, valideynlər bu işlərə daha da çox diqqət yetirsinlər və qayğı göstərsinlər.

Müstəqil Azərbaycan yaşayır, inkişaf edir. İndi bizim problemlərimiz, çətinliklərimiz də çoxdur. Ən böyük, ən çətin problem Ermənistan—Azərbaycan münaqişəsinin ləğv olunması, işğal edilmiş torpaqların azad olunması və yerindən, yurdundan didərgin düşmüş soydaşlarımızın öz elinə-obasına qayıtmasıdır. Biz bu sahədə durmadan çalışırıq və bundan sonra da çalışacağıq. İnanıram ki, biz buna nail olacağıq.

Ancaq indi Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş rayonlardan köçkün düşmüş ailələrin əksəriyyəti çadırlarda məskunlaşmışlar, onların övladları, körpələri təbiidir ki, çətin, daha da ağır şəraitdə yaşayırlar. Mənə verilən rəqəmlərə görə, bu gün məktəbə gedənlərdən təxminən 89 min nəfəri həmin işğal olunmuş torpaqlardan zorla çıxarılmış ailələrdəndir.

Çadır şəhərciklərində məktəblər yaranıb. Bilirsiniz, bu fakt mənim ürəyimi incidir ki, səkkiz il köçkün vəziyyətində çadırda, yaxud başqa bir ağır şəraitdə yaşayan insan səkkiz il və ya yeddi il bundan öncə övlad dünyaya gətiribdir, amma o, öz yerini, torpağını görməyibdir, ancaq çadırda, çadır şəraitində, başqa ağır şəraitdə məktəbə gedir. Təbiidir ki, bu, bir tərəfdən bizim bələmizin nə qədər böyük, ağır olduğunu, ikinci tərəfdən isə xalqımızın nə qədər mərd-mərdanə, dözümlü olduğunu göstərir. Əgər o çadır şəhərciklərində yaşayan ailələr öz uşaqlarını mütləq məktəbə cəlb edərlərsə, oxudurlarsa, təhsil verirlərsə, onlar ən yüksək qiymətə layiqdirlər. Ona görə də dövlət, hökumət, hər bir dövlət orqanı, Təhsil Nazirliyi, respublikanın bütün təhsil idarələrinin hamısı yerindən, yurdundan, didərgin, köçkün düşmüş ailələrin uşaqlarının oxumasını, birinci növbədə, xüsusi nəzarət altına almalıdır, həmin məktəblərə xüsusi qayğı göstərməlidirlər, onlara əlavə yardımlar etməlidirlər. Çünki biz imkan verə bilmərik ki, bu qədər köçkünlük həyatı yaşayan xalqımızın bir hissəsinin uşaqları məktəbsiz, savadsız qalsın. Biz buna yol verə bilmərik.

Mən bu gün hamını bu işə dəvət edirəm. Bizim buradakı toplantımız və mənim nitqim indi dövlət televiziyası vasitəsilə canlı yayımla bütün Azərbaycana verilir. Ona görə də mənim dediyim bu sözlər bütün Azərbaycan xalqına, vətəndaşlarına, Azərbaycanın bütün dövlət, hökumət orqanlarına, hər bir vətəndaşa aiddir.

Bizim gələcəyimiz gənclərdir. Biz öz müstəqil dövlətimizi qururuq və əmin ola bilərsiniz ki, dövlət quruculuğu işi uğurla həyata keçiriləcəkdir. Azad bir ölkə olan Azərbaycanın vətəndaşları hər bir hüquqlarından, azadlıqlarından sərbəst istifadə edəcəklər. Konstitusiyamızda təsbit olunmuş bu müddəaları heç kəs poza bilməz. Hər bir Azərbaycan vətəndaşı azaddır, sərbəstdir və bizim cəmiyyətimizin bərabər hüquqlu üzvüdür.

Ancaq biz gələcəyə baxırıq. Bizim gördüyümüz işlər, apardığımız iqtisadi islahatlar, dövlət quruculuğu prosesi, təhsil və başqa sahələrdə həyata keçirdiyimiz islahatlar hamısı Azərbaycan dövlətini daha da yüksəltməyə yönəldilibdir. Bunlar, eyni zamanda, Azərbaycan xalqının rifah halını yaxşılaşdırmaq, gənclərimizin yaxşı gələcəyini təmin etmək üçündür. Əmin ola bilərsiniz ki, Azərbaycanın bugünkü gəncləri gələcəkdə ölkəmizi idarə edənlər, Azərbaycanı irəli aparacaq olacaqlar. Bizim işə borcumuz bugünkü gənclər üçün güclü, qüdrətli, iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş elə dövlət, cəmiyyət yaratmaq və xalqın rifah halını o qədər yüksəltmək məqsədidir ki, onlar biz indi çəkdiyimiz çətinlikləri çəkməsinlər.

Gənclər, gələcək nəsil haqqında danışarkən yenə də müəllimlərə müraciət edirəm ki, onlar nəinki bu gün üçün, gələcək üçün də öz vəzifələrini, məs'ulyyətlərini həmişə düşünsünlər. Biz işə Azərbaycanın müstəqilliyini daimi, dönməz edəcəyik. Bizim xalqımız daim müstəqil, azad yaşayacaqdır. Biz bugünkü gənclərə çox yüksək amallara, mə'nəvi keyfiyyətlərə, yüksək iqtisadi potensiala malik olan dövlət, ölkə əmanət edəcəyik. Ancaq bu işləri gələcəkdə aparmaq üçün daha da biliklənmək, elmə malik olmaq lazımdır. Bu işə siz, bizim, hamımızın vəzifemizdir.

Əziz dostlar!

Əziz müəllimlər!

Əziz uşaqlar, gənclər!

Mən sizi bu ümumxalq bayramı – Bilik günü münasibətilə bir daha təbrik edirəm, hamınıza cəsağlığı, səadət arzulayıram. Azərbaycan məktəbinə yeni-yeni uğurlar arzulayıram!

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT NEFT AKADEMİYASINA

Hörmətli müəllimlər!

Əziz tələbələr!

Respublikamızın ilk texniki ali təhsil ocağının – Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının 80 illik yubileyi münasibətilə sizi, ölkəmizin bütün təhsil işçilərini səmimi-qəlbədən təbrik edirəm.

Respublikamızda ali təhsilin inkişafına sanballı töhfələr vermiş Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının ölkə qarşısında böyük xidmətləri vardır. Onun fəaliyyəti Azərbaycanda iqtisadiyyatın, sənayenin inkişafına, elmi-texniki tərəqqinin sürətləndirilməsinə təkan vermiş güclü amillərdən biri olmuşdur. Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası öz varlığının 80 illik dövrü ərzində böyük inkişaf yolu keçərək, yüksək ixtisaslı texniki kadrlar hazırlayan çoxprofilli ali tədris ocağına və nüfuzlu elmi mərkəzə çevrilmişdir. Akademiya respublikada xüsusilə neft, qaz-neft kimyası, neft-maşınqayırma və energetika sahələrini yüksək ixtisaslı mühəndis kadrlarla təmin edərək, ölkənin sənaye potensialının yüksəlməsində mühüm rol oynamışdır.

Azərbaycanda ali texniki təhsil ocaqlarının formalaşdırılması inkişaf etməsində Dövlət Neft Akademiyasının xidmətləri, xüsusilə, yüksək qiymətə layiqdir. Onun ayrı-ayrı fakültələri əsasında yaradılmış Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyası, Azərbaycan Texniki Universiteti, Azərbaycan Me'marlıq və İnşaat Universiteti, Mingəçevir Politexnik İnstitutu, Sumqayıt Dövlət Universiteti bu gün uğurla fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələridir. Azərbaycanda mövcud olan onlarca elmi-tədqiqat və layihə institutlarının yaranıb inkişaf etməsində də Dövlət Neft Akademiyasının rolu danılmazdır.

Fərəhli haldır ki, akademiyanın yetirmələri arasında tanınmış dövlət xadimləri, dünya şöhrətli alim və mütəxəssislər, hətta kosmonavtlər vardır. Onun yüzlərlə mə'zunu keçmiş SSRİ-nin ən yüksək adlarına – Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adlarına, ali dövlət mükafatlarına layiq görülmüşdür.

Dövlət Neft Akademiyası təkcə Azərbaycanın deyil, onlarca xarici ölkənin neft sənayesi üçün mühəndis və elmi kadrlar hazırlayan bir mərkəz kimi də dünyada böyük şöhrət qazanmışdır. Onun xarici vətəndaşlardan olan məzunları öz ölkələrində mühəndislikdən tutmuş ən yüksək vəzifələrdə uğurla çalışaraq, akademiyanın beynəlxalq nüfuzunu artırır.

Müntəzəm yaradıcılıq axtarışları aparmaq, zamanın tələbləri ilə daim ayaqlaşmaq, istehsalatla sıx əlaqələr yaratmaq, elmi tədqiqatların səmərəliliyini artırmaq akademiyanın fəaliyyətini səciyyələndirən mühüm cəhətlərdir. O, məhz bu məziyyətləri sayəsində müstəqil Azərbaycan Respublikasının yeni neft strategiyasının hazırlanmış həyata keçirilməsində yaxından iştirak etməklə, ölkəmizin iqtisadi qüdrətinin artırılmasına uğurla xidmət edir.

Bu gün Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının 80 illiyini qeyd edərkən onun yaradılmasında və səmərəli fəaliyyətində xidmətləri olanların – professorların, müəllimlərin, əməkdaşların bütün nəsillərini böyük minnətdarlıq hissi ilə yad edərək əmin olduğumu bildirirəm ki, akademiyanın uzun illər boyu təşəkkül tapmış zəngin ənənələri davam etdiriləcək və artırılacaq, akademiya ölkəmizin iqtisadi inkişafı, elmi-texniki tərəqqisi, xalqımızın firavan həyata qovuşması işinə öz payını bundan sonra da verəcəkdir.

Əziz dostlar! Sizi akademiyanın 80 illik yubileyi münasibətilə bir daha təbrik edir, hər birinizə cəsarət və xoşbəxtlik, işlərinizdə yeni uğurlar arzulayıram!

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 14 dekabr 2000-ci il*

I

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası müəllimlərinin təltif edilməsi haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının 80 illiyi münasibətilə akademiyanın aşağıdakı müəllimləri elm və təhsil sahələrində xidmətlərinə görə təltif edilsin:

«Şöhrət» ordeni ilə:

Fərzanə Nadir Həsən oğlu
Heydərov Musa Feyzulla oğlu
Həsənov Qafar Teymur oğlu
İsmayılov İsrəfil Zakir oğlu
Kərimov Zəhid Hacıbala oğlu
Qarayev Mirlüdz Ağabəy oğlu
Qasımov Tamilla Qaraş qızı
Mirsəlimov Ramiz Mehdi oğlu
Mustafayev Sənan Məmmədəmin oğlu
Səlimov Yaşar Şakir oğlu
Talıbov Əli Abdulla oğlu

«Tərəqqi» medalı ilə:

Abbasov Məmmədkərim Məmməd oğlu
Ağahüseynova Mərinə Məhəmmədəli qızı
Axmerov Oliver Salaxoviç
Babayev Məzahir Talış oğlu
Balayev Rafail Süleyman oğlu
Camalov Rafiq İbrahim oğlu
Ələsgarova Zibə Əliheybər qızı
Əsgərov Cavid Səlimxan oğlu
Hümbətov Ramiz Topuş oğlu
Xəlilov Əli Əlinağı oğlu
Xəlifadə Çingiz Müzəffər oğlu

İsmayılov Qafar Qulamhüseyn oğlu
 Kərimov Arif Məmməd oğlu
 Kojarov Aleksandr İvanoviç
 Quliyev Əsgər Məmmədqulu oğlu
 Quliyev Rafiq İsrafil oğlu
 Məmmədov Namiq Vəli oğlu
 Mustafayev Sabir Əli oğlu
 Nağıyev Çingiz Murtuza oğlu
 Naibova Tamilla Muxtar qızı
 Pavlidi Alkiviad Georgiyeviç
 Sadiqzadə Ənvər Seyidrahim oğlu
 Şixiyev Nuhbaba Hacıbala oğlu
 Zeynalov Nağı Namaz oğlu

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
 Bakı şəhəri, 14 dekabr 2000-ci il*

II

**Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası müəllimlərinə
 fəxri adların verilməsi haqqında**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
 FƏRMANI**

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının 80 illiyi münasibətilə akademiyanın aşağıdakı müəllimlərinə elm və təhsil sahəsindəki nailiyyətlərinə görə fəxri adlar verilsin:

«Əməkdar elm xadimi» fəxri adı:

Abdullayev İsa Məmməd oğlu
 Abdullayev Kamal Mehman oğlu
 Babayev Sabir Həbib oğlu
 Bağirov Bağır Əli oğlu

Bilalov Yaşar Mahmud oğlu
 Əhmədov Zaur Musa oğlu
 İsmayılov Hamlet Yəhya oğlu
 Qarayev Siyavuş Fərhad oğlu

«Əməkdar müəllim» fəxri adı:

Abbasov Həmid Murtuzoli oğlu
 Cəfərzadə İmran Bayram oğlu
 Əcəmov Keykavuz Yusif oğlu
 Ələkbərova Rəfiqə Əliqulu qızı
 Əliyeva Dilşad Hüseyn qızı
 Yakovleva Aida Georgiyevna
 Həbibova Almas Qüdrət qızı
 Həmidzadə Həmid Əhməd oğlu
 Həsənov Ramiz Əliş oğlu
 Kərimov Arif Əvəz oğlu
 Kipiiani Boris Davidoviç
 Qasıмова Elmira Əli qızı
 Mahmudov Murad Nəbiyeviç
 Mehdiyeva Sevil Hacı qızı
 Məmmədova Lətifə Rəsul qızı
 Məmmədov İsak Mustafa oğlu
 Səmədov Tofiq Əlövsət oğlu
 Şərifov Vahid Hüseyn oğlu
 Zeynalov Rafiq İmran oğlu

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
 Bakı şəhəri, 14 dekabr 2000-ci il*

DÜNYA ŞÖHRƏTLİ ALI TƏHSİL OCAĞI

*(Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının 80 illiyinə həsr olunmuş
təntənəli yubiley mərasimində nitqi; 15 dekabr 2000-ci il)*

Hörmətli müəllimlər!

Əziz tələbələr, xanımlar və cənablar!

Hörmətli qonaqlar!

Mən sizi və cəmiyyətimizi, ölkəmizin bütün təhsil işçilərini Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının 80 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirəm və Neft Akademiyasına gələcək fəaliyyətində yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

XX əsr artıq sona çatır, bu əsrin son günlərini yaşayırıq. Biz 100 illik tarixi bir dövrə nəzər salarkən, təbiidir ki, keçdiyimiz yolu, gördüyümüz işləri təhlil edirik, qiymətləndirməyə çalışırıq və həyatımızda olmuş çətinlikləri, ayrı-ayrı bəlaları çox narahatlıq hissi ilə xatırlayırıq.

XX əsr bəşər tarixində dünyada elmin, mədəniyyətin, elmi-texniki tərəqqinin inkişafında xüsusi yer tutur. Bu, dünyanın bütün ölkələrinə, xalqlarına aiddir. Ancaq təbiidir ki, hər ölkə, hər millət, hər xalq bu əsri yaranmış tarixi şərait içərisində keçirmiş, kimsə çox nailiyyətlər əldə etmiş, daha da irəliləmiş, kimsə vaxt itirmişdir. Ancaq bunlara baxmayaraq, minillik tarixdə XX əsr bəşəriyyət üçün ən uğurlu əsr olmuşdur.

Biz indi XX əsrə nəzər salarkən, Azərbaycanın keçdiyi yolu təhlil etməyə və həyatımızın bütün mərhələlərinə doğru-düzgün, ədalətli qiymət verməyə qadırıq. Bu əsrdə bizim xalqımız bir tərəfdən böyük çətinliklərlə, faciələrlə rastlaşıb, ikinci tərəfdən də çox böyük nailiyyətlər qazanıb, inkişaf edib, dünya sivilizasiyasının səviyyəsinə çatıb. Nəhayət, əsrin sonunda xalqımız öz milli azadlığını, dövlət müstəqilliyini əldə edərək çoxəsrlik arzularına çatıb.

XX əsrdə keçdiyimiz tarixi yolda xalqımızın təhsillənməsi, ali təhsilin yaranması və inkişaf etməsi, elmin, mədəniyyətin, iqtisadiyyatın inkişaf etməsi ölkəmizi yüksək səviyələrə gətirib çatdırıb. İndi Azərbaycan müstəqil dövlət olaraq, dünya birliyində özünə layiq yerini

tutubdur. Azərbaycan elmin, təhsilin, mədəniyyətin, iqtisadiyyatın inkişafına görə, öncül yerlərdən birini tutur. Xalqımızın kütləvi sürətdə təhsillənməsi, ali təhsil sisteminin, bütün sahələrdə milli kadrların, milli mütəxəssislərin yaranması XX əsrdə Azərbaycanın ən böyük nailiyyətlərindən biridir.

80 illik yubileyini qeyd etdiyimiz Neft Akademiyasının Azərbaycanın XX əsr tarixində xüsusi yeri və rolu vardır. Mən sizə – Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasına göndərdiyim təbrik məktubumda sizin institutun, akademiyanın əldə etdiyi nailiyyətlərə dövlət tərəfindən verilən qiyməti qısa şəkildə bəyan etmişəm, gördüyünüz işlərə münasibətini bildirmişəm və akademiyanın gələcəyi haqqında arzularımı ifadə etmişəm. Ancaq bu gün sizinlə bir yerdə olmaq və bu hadisəni birlikdə qeyd etmək mənim üçün çox əhəmiyyətlidir, şərəflidir. Ona görə də mən bu gün buraya gəlmişəm, sizinlə bərabərim və təkcə Neft Akademiyası üçün yox, Azərbaycanın bütün ali təhsili üçün, bütün xalqımız üçün əziz olan bu bayramı birlikdə qeyd edirik.

Azərbaycanda ali təhsilin bünövrəsi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti parlamenti tərəfindən qəbul olunmuş qərar əsasında 1919-cu ildə Bakı Dövlət Universitetinin yaranması ilə qoyulmuşdur. Ancaq ondan bir il sonra 1920-ci ilin noyabr ayında Azərbaycan İnqilab Komitəsinin sədri Nəriman Nərimanovun dekreti ilə Azərbaycanda yeni bir ali məktəb, ali təhsil ocağı yaranmışdır. O vaxt Azərbaycanda sənayenin, iqtisadiyyatın inkişafının ən vacib sahələrdən biri olduğunu nəzərə alaraq, Bakı Politeknik İnstitutu, –sonra isə adını Azərbaycan Politeknik İnstitutu qoyublar. – yaranmışdır. Azərbaycanda 1919-cu ildə Bakı Dövlət Universitetinin və ondan bir il sonra Bakı Politeknik İnstitutunun yaranması eyni əhəmiyyət kəsb edən, xalqımızın XX əsrdə inkişafını və ali təhsilin inkişafını təmin etmiş qərarlardır. Əgər nəzərə alsaq ki, o vaxt Bakı Dövlət Universitetini də, Bakı Politeknik İnstitutunu da yaradanda milli kadrlarımız yox idi, Azərbaycan bu iki təhsil ocağını yaratmaq üçün Rusiyanın alimlərindən, müəllimlərindən istifadə etmişdir, onda biz bu təhsil ocaqlarının açılmasının nə qədər qiymətli olduğunu bu gün qeyd etməliyik.

Neft Akademiyası 80 il ərzində Azərbaycanda sənayenin, iqtisadiyyatın, elmin, elmi-texniki tərəqqinin inkişafında xüsusi rol oynamışdır. Onun yaranmasının kökləri də vardır. Bu da ondan ibarətdir ki, Azərbaycan hələ əsrin əvvəlində aqrar-sənaye bölgəsi kimi tanınaraq, eyni zamanda, dünyada neft hasilatı sahəsində məşhurlaşmışdır. Ona görə də Azərbaycanın zəngin neft yataqlarından istifadə olunması üçün, eyni zamanda, neft yataqlarının kəşf edilməsi, neftin e'malı, habelə müvafiq maşınqayırma zavodlarının və bir çox başqa sahələrin yaradılması məhz Bakı Politeknik İnstitutunun yaranmasının əsas səbəbi olmuşdur.

Biz bu gün böyük milli qürur hissi ilə 80 illik yubileyə toplaşmışıq. 80 il ərzində bu ali təhsil ocağı ayrı-ayrı vaxtlarda ayrı-ayrı ad daşıyaraq, heç vaxt öz məzmununu, əsas təhsil istiqamətini itirməmiş və dəyişməmişdir. Bizi ən çox sevindirən odur ki, qısa bir zamanda Politeknik İnstitutunu yaradandan sonra Azərbaycanda milli mühəndis kadrları, milli sənayenin müxtəlif sahələrində fəaliyyət göstərə bilən ali təhsilli kadrlar hazırlamağa başlamış və artıq, demək olar ki, 30-cu illərdə Azərbaycan iqtisadiyyatını müəkkəb sahəsində öz milli kadrlarına malik olmuşdur.

Politeknik İnstitutu, demək olar ki, Bakı Dövlət Universiteti kimi, Azərbaycanda başqa ali təhsil məktəbləri üçün bir ana rolu oynamışdır. Əgər Bakı Dövlət Universitetində və oradakı fakültələrin əsasında, xüsusən, birinci dövrdə, müəllim kadrlarının hazırlanması, dəqiq elmlər, yaxud da təbabət elmləri sahəsində kadrların hazırlanması bizim üçün vacib idisə və bunların nəticəsində, Azərbaycanda həm tibb institutu, həm pedaqoji institut, ondan sonra digər institutlar yarandısa, Bakı Politeknik İnstitutu təhsilin digər sahəsinin yaranmasında, bir də deyirəm, ana rolunu oynamışdır.

Azərbaycan qədim neft diyarıdır. Neftin sənaye üsulu ilə istifadə olunması keçən əsrin ortalarından başlamışdır. Ancaq 1920-ci ildən sonra bizim o vaxt yaşadığımız SSRİ məkanında böyük bir ölkəni, SSRİ-ni sənayeləşdirmək üçün, sənayeləşdirmə proqramını həyata keçirmək üçün neft sənayesinin xüsusi rolu və əhəmiyyəti vardı. Artıq bu gün tam qətiyyətlə demək olar ki, əgər Azərbaycan nefti olmasaydı,

əgər Azərbaycanın zəngin təbii sərvətlərinin istifadə olunması üçün qısa müddətdə müvafiq işlər görülməsaydı, bu işlərin görülməsi üçün lazım olan qədər kadrlar – mühəndislər, texniklər, yaxud da ki, yüksək səviyyəli fəhlələrin hazırlanması olmasaydı, onda bəlkə də yeni yaranmış dövlət kimi SSRİ, ümumiyyətlə, aqrar ölkəsi olmuş rus-çar imperatorluğu qısa bir müddətdə belə sənayeləşmə yolu keçə və yüksək sənaye potensialı yarada bilməzdi. Ona görə də Azərbaycan nefti keçmiş SSRİ kimi böyük bir dövlətin inkişaf etməsində xüsusi rol oynamışdır. Bu neftin hasil olunması, e'malı üçün o vaxtları SSRİ-nin müxtəlif bölgələrinə, sahələrinə çatdırılması üçün kadrları hazırlayan, təbii ki, Azərbaycan Politexnik İnstitutu olmuşdur.

Bilirsiniz ki, İkinci dünya müharibəsində SSRİ kimi böyük bir dövlətin müharibə aparmaq imkanlarının təmin edilməsində Azərbaycan nefti xüsusi rol oynamışdır. Mə'lumdur ki, o vaxt SSRİ-də neftin 70%-i Azərbaycanda hasil edilirdi və bu da SSRİ-nin ikinci dünya müharibəsində qələbə çalmasının əsas şərtlərindən biri olmuşdur.

Sizin akademiyanın, o vaxt sənaye institutu deyirdilər, mə'zunu, SSRİ-nin ən böyük neftçilərindən biri, həm mütəxəssis, həm alim, həm də mühəndis və uzun müddət SSRİ-nin neft naziri, sonra isə SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin müavini vəzifələrində işləmiş, bizim həmyerlimiz Nikolay Baybakov həm Moskvada müxtəlif görüşlərdə, həm də Bakıda bunu dəfələrlə qeyd etmişdir ki, əgər Azərbaycan nefti olmasaydı, İkinci dünya müharibəsində SSRİ-nin qələbəsi bəlkə də mümkün olmayacaqdı.

O illərdə sənayedə işləmiş, yaxud da bu institutda çalışmış insanlar-dan bə'ziləri, ola bilər, indi bu salondadırlar. Mən də o dövrü gözlərimlə görmüşəm. İndi arxiv materialları bugünkü gənclərə, nəsilərə göstərilir. Amma mən o dövrü gözlərimlə görmüşəm. Gözlərimlə görmüşəm ki, Bakıda, Azərbaycanda insanlar gecə-gündüz neft sənayesində yorulmadan çalışırdılar, neft hasil edirdilər və alman faşist ordusu gəlib Qafqaz sıra dağlarında duran zaman yol kəsildiyinə görə müxtəlif vasitələrdən istifadə edərək, nefti Xəzər dənizindən şimali cəbhəyə çatdırırdılar.

Mənim xatirimdədir, müharibə illərində Amerika Birləşmiş Ştatlarından SSRİ-yə böyük yük daşımağa qadir olan avtomobillər və başqa texnika gəlirdi. Onun da bir yolu İran ərazisindən – oraya qədər isə gəmilərlə daşınırdı – keçirdi. İran ərazisindən, oradan isə bütün Qafqazı keçərək cəbhəyə getmək üçün həmin texnikaya yanacaq lazım idi. Əgər yanacaq olmasaydı, o vaxtlar Amerika tərəfindən verilən texnika heç bir iş görə bilməzdi. Bu barədə çox danışmaq olar. Ancaq mən bu faktları xatırlayaraq, onu demək istəyirəm ki, biz bu gün, bu yubileydə böyük qürur hissi keçiririk. Ona görə ki, hələ 80 il bundan öncə Azərbaycanın zəngin neft yataqlarından istifadə olunmasında və Azərbaycanda sənayenin – həm neft sənayesinin, həm də sənayenin başqa sahələrinin inkişaf etdirilməsində 1920-ci ildə yaranmış Bakı Politexnik İnstitutunun xüsusi tarixi yeri vardır.

Bu gün biz yubileyi keçirərək, o vaxt Politexnik İnstitutunu yaradanların və 80 il ərzində, xüsusən ilk onilliklərdə bu institutda ağır bir şəraitdə fəaliyyət göstərmiş müəllimlərin, professorların, mühəndislərin, mütəxəssislərin xatirəsini böyük minnətdarlıq hissi ilə qeyd etməliyik.

Mən dünən sizin akademiyanın qabaqcıl müəllimlərinin, professorlarının təltif olunması barədə materiallara baxarkən gördüm ki, bu gün də burada, Neft Akademiyasında yaşlı nəslə məxsus olan böyük bir qrup alimlər çalışır. Onlar yəqin ki, bu salondadırlar – yaxud da kimsə yoxdur – mən onların xidmətlərini xüsusi qeyd edirəm. Çünki ömrünün əsas hissəsini bu mö'təbər təhsil ocağında keçirmiş və bir neçə nəsil mühəndis, neftçi, yaxud sənayenin başqa sahələri üçün mütəxəssislər hazırlamış insanlar böyük hörmətə layiqdir və biz daim onları cəmiyyətimizdə hörmətli insanlar kimi adlandırmalıyıq.

Burada deyildi – Bakı Politexnik İnstitutu yananandan sonra, o, ayrı-ayrı mərhələlərdə müəyyən adlar daşımışdır. Amma Azərbaycan Sənaye İnstitutu adı daha məşhur idi. Rusca ona Azerbaydžanskiy Industrialny Institut deyirdilər. Azərbaycanda hamı bu instituta xüsusi hörmətlə yanaşırdı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, – hər halda mən öz gənclik və sonrakı dövrdəki təəssüratlarımı deyirəm – bu instituta daxil olmaq istəyənlər o qədər çox deyildi. Çünki o vaxtlar sənayeni və

sənayenin müəkkəblilərini gənclərin çoxu hələ o qədər də dərk edə bilmirdilər. Əgər 20–30-cu illəri götürsək, bəlkə də bu, obyektiv səbəb idi ki, respublikamızda təhsili kütləvi etmək üçün daha da çox müəllim kadrları lazım idi. Ona görə də Bakı Dövlət Universitetinə, onun əsasında yaranmış Azərbaycan Pedaqoji İnstitutuna və başqalarına axın daha çox idi. Bir də ki, mən sizə deyim, burada oxumaq o birilərindən çətin idi. Bəlkə də kimsə hesab edə ki, bu, mənim subyektiv fikrimdir, ola bilər. Çünki mən vaxtilə burada təhsil almışam. Ancaq məsələ təkcə subyektivlikdə deyil. O vaxt gənclərin çoxu hesab edirdi ki, universitetdə – geologiya, tarix, ədəbiyyat, filologiya fakültələrində hamı oxuya bilər. Amma gəlib burada neft sənayesi, yaxud mexanika, energetika, geologiya fakültələrində oxumaq çox çətin idi. Çünki bu fənlər hələ o vaxtlar bizim gənclər üçün o qədər yaxşı tanış deyildi.

Xatırlımdadır, mən də burada bir müddət təhsil almışam. O vaxtlar biz oxuyanda materiallar müqaviməti dərindən hamımız qorxurduq. Çünki çox çətin idi. İndi bilmirəm, bəlkə asanlaşdır. Amma bu çox çətin problem idi. Özü də bir müəllim, professor var idi, necə deyirlər, heç bir şeyə güzəşt edən deyildi. Görək ki, onun fəmiliası Dunin idi. Ondan qiymət almaq qətiyyəni mümkün deyildi.

Yenə deyirəm, mən öz dövrümü xatırlayıram, buraya daxil olmaq istəyənlər başqa institutlara daxil olmaq istəyənlərdən az idi. Amma, eyni zamanda, bu instituta daxil olmaq və burada oxumaq hər adam üçün mümkün deyildi. Bə'ziləri daxil olurdu, ancaq oxuya bilmirdi, sonra çıxıb başqa institutlara gedirdi. Bunun səbəbi təkcə burada olan fənlərin müəkkəbliyi, çətinliyi ilə əlaqədar deyildi. Yenə də deyirəm, bunun səbəbi bir də onunla əlaqədar idi ki, o vaxt gənclər hələ bu sahənin nə qədər vacib olduğunu dərindən dərk edə bilmirdilər. Daha bir səbəb o idi ki – mən o vaxtın təəssüratlarını deyirəm, ancaq bu ə'nənlər sonrakı illərdə də davam edibdir – bu institutda nizam-intizam, qayda-qanun, tələbkarlıq, müəllimin, professorun tələbəyə münasibəti, tələbənin müəllimə münasibəti yüksək səviyyədə idi. Qoy, o biri ali məktəblər məndən inciməsinlər. Mən Azərbaycanın uzun illər rəhbəri olmuşam, indi də prezidentiyəm. Mənim üçün hər bir ali mək-

təb doğmadır və hər bir ali məktəbin öz yeri vardır. Amma mən bu sözləri deməyə bilmirəm, indiki Neft Akademiyası vaxtilə bütün ali məktəblərə nümunə idi. Mən istərdim ki, o, bu gün də, gələcəkdə də nümunə olsun.

Dövlət Neft Akademiyasının Azərbaycanda sənayenin inkişaf etməsində gördüyü işlər çox böyük qiymətə layiqdir. İndi baxın. Azərbaycanın böyük sənaye potensialı vardır. Doğrudur, indi biz müstəqillik əldə edəndən sonra keçmiş sovet iqtisadi sistemindən yeni iqtisadi sistemə keçdiyimiz üçün böyük sənaye müəssisələrimizin bir qismi lazımi səviyyədə işləyə bilmir, məhsul vermir və orada çalışan adamların bə'ziləri işsiz qalırlar. Bunlar müvəqqəti hallardır. Ancaq Azərbaycanın böyük sənaye potensialı vardır.

Təbiidir, Azərbaycan qədimdə aqrar ölkə olubdur – dünyadakı ölkələrin hamısı qədim dövrdə aqrar ölkələr olublar – sənaye sonra inkişaf etməyə başlayıbdır. Amma keçmiş SSRİ-nin tərkibində olmuş başqa respublikalara nisbətən Azərbaycan daha əvvəl aqrar ölkədən aqrar-sənaye və sənaye ölkəsinə çevrilibdir. Ona görə də öz müstəqilliyimizi əldə edən zaman bizim heç bir problemimiz yox idi. Çünki Azərbaycanın inkişaf etmiş böyük sənaye kompleksi və bu sənaye kompleksini səmərəli işlədə bilən mühəndis, texnik, alim kadrları vardır.

Bakı Politexnik İnstitutu, –mən Neft Akademiyasının köhnə adını deyirəm, indiki Politexnik İnstitutunu demirəm, onun da öz yeri var, – Azərbaycan elminin inkişafında da böyük rol oynamışdır. 1945-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyası yaranarkən onun əsasını qoyanların əksəriyyəti məhz bu institutun mə'zunları olmuşdular. Elmlər Akademiyasının bir çox elmi-tədqiqat institutlarını məhz həmin kadrlar tərəfindən yaratmaq mümkün olmuşdur. Bundan başqa, bizim sənayenin bir çox sahələrində, məsələn, neft, yaxud maşınqayırma, energetika və başqa sahələrdə olduqca çox elmi-tədqiqat, layihə institutlarımız vardır. Həmin institutların yaranması da bu ali təhsil ocağında hazırlanmış kadrların vasitəsi ilə olmuşdur.

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının 80 illik tarixində onun fəaliyyəti çoxşaxəli olmuşdur. Həm sənayenin, həm elmin inkişafı,

həm elmi-tədqiqat institutları, burada dedilər – həm də bir neçə yeni ali məktəblər – Azərbaycan Texniki Universiteti, Azərbaycan Me'marlıq və İnşaat Universiteti, Sumqayıt Dövlət Universiteti, Mingaçevir Polixexnik İnstitutu məhz Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasından ayrılmış fakültələr əsasında yaranmış, qurulmuşdur.

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası indi özünün yeni mərhələsini yaşayır. Birincisi, bu onunla əlaqədardır ki, Azərbaycan müstəqil dövlətdir və müstəqil dövlət olaraq öz təhsilini, elmini, iqtisadiyyatını, özünə lazım olan digər sahələri daha da çox inkişaf etdirməyə çalışır. Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası bu baxımdan da xüsusi rol oynayır.

İndi müstəqillik dövründə bizim həyata keçirdiyimiz işlərdən ən böyüyü və ən əsası Azərbaycan dövlətinin yeni neft strategiyasıdır. Biz buna 1994-cü ildə başlamışıq. Amma quru yerdən başlamamışıq. Əgər Azərbaycan neftçiləri, geoloqları, alimləri, Azərbaycan neft sənayesini təmin edən sənaye müəssisələri yüksək səviyyədə olmasaydı, biz bu strategiyayı həyata keçirə bilməzdik. Bizim neft strategiyamızın əsasını on illərlə Azərbaycan neftçiləri və geoloqları tərəfindən, ilk növbədə, Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda kəşf edilmiş neft və qaz yataqlarının dünyanın qabaqcıl texnikaya və texnologiyaya, böyük iqtisadi imkanlara malik olan şirkətləri ilə birlikdə işlənməsi təşkil edir. İndi düşünmək lazımdır – əgər bizim alimlərimiz, geoloqlarımız, mühəndislərimiz, neftçilərimiz uzun illər çalışaraq o neft yataqlarını kəşf etməsəydilər, indi biz yeni neft strategiyamızı nəyin əsasında yarada bilərdik? Ona görə də mən neft strategiyası haqqında danışarkən, birinci növbədə, Azərbaycan neftçilərinə, neft sahəsindəki alimlərimizə, geoloqlarımıza xüsusi minnətdarlığımı və təşəkkürümü bildirirəm.

Azərbaycan dünyada ilk dəfə dənizin dərinliklərindən neft çıxarmağa nail olmuşdur. 50 il bundan öncə Neft Daşları yaranmışdır. Yəni dənizdə neft mədəni yaranmışdır. Bu, dünyada birinci təcrübə idi. Ancaq bunu kim kəşf etdi, kim yaratdı? Bu yataqları kəşf edənlər yenə də bizim bu Neft Akademiyasında təhsil almış yüksək səviyyəli geoloqlar olmuşlar. Ancaq o ağır vəziyyətdə dənizin, suyun altından

nefti çıxarmaq təbiidir ki, bizim neftçilərin əməyinin və bu işdə toplanmış təcrübənin nəticəsi olmuşdur. Onlar olmasaydı, bu ola bilməzdi. Ona görə də Azərbaycanın yeni neft strategiyasının həyata keçirilməsi indiyə qədər bizim on illərlə gördüyümüz işlərin nəticəsidir.

Ancaq indi bizim neftçilərin qarşısında, Neft Akademiyasının qarşısında duran vəzifələr Azərbaycana gəlmiş müxtəlif şirkətlərlə sıx əməkdaşlıq edərək, dünya təcrübəsini daha da mənimsəməkdən və dünya təcrübəsini bu gün burada təhsil alan tələbələrə çatdırmaqdan, onları bu sahədə bilikləndirməkdən ibarətdir. Eyni zamanda, Neft Akademiyası və neft sahəsində çalışan elmi-tədqiqat institutlarımız, Elmlər Akademiyası gerek bu şirkətlərlə sıx əməkdaşlıq etsinlər. Azərbaycan dünya təcrübəsini – həm elmi, həm də elmi-texniki tərəqqini, təcrübəni qavrasın, gələcəkdə bu işlərin əksəriyyətini özü görə bilsin.

Neft strategiyasının istiqamətlərindən biri də budur ki, biz müəyyən bir dövrdə ayrı-ayrı dünya şirkətləri ilə əməkdaşlıq edərək, təcrübə toplayıb, vəsait əldə edib, müasir texnikanı, texnologiyayı mənimsəyib işlərin çoxunu gələcəkdə özümüz görməliyik. Ancaq bunun üçün, bax, bu keçid dövrü lazımdır.

Sevindirici hal odur ki, indi dünyanın qabaqcıl neft şirkətlərinin burada gördüyü işlərin əksəriyyətini milli kadrlar aparır. Mən bu barədə neft şirkətlərinin rəhbərləri ilə, mütəxəssisləri ilə çox söhbət etmişəm. Onlar bildirirlər ki, Azərbaycandakı kadrların, milli kadrların, yəni azərbaycanlıların bu qədər yüksək səviyyədə olduğunu təsəvvür edə bilməzdik. Bu yenə Neft Akademiyasının xidmətlərindən biridir. Bizim neft sənayesinin xidmətlərindən biridir. Neft sahəsində fəaliyyət göstərən elmi-tədqiqat, layihə institutlarımızın xidmətlərindən biridir.

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının dünyanın bir çox ölkələrində kadrların hazırlanmasındakı xidmətlərindən burada danışıldı. Bu da bizdə böyük iftixar hissi doğurur. Amma təkə bu yox, həm də Azərbaycan neftçilərinin müxtəlif ölkələrdə neft sənayesinin yaranması və inkişaf etməsi sahəsində gördüyü işlər. Məsələn, Vyetnamda, Kubada, Əlcəzairdə, digər Afrika ölkələrində və başqa yerlərdə Azər-

baycan mütəxəssisləri neft sənayesinin təşkil olunmasında iştirak ediblər. neft sənayesi ilə əlaqədar təhsil müəssisələrində dərslər deyiblər.

Xatirimdədir, 1983-cü ildə mən SSRİ-nin dövlət nümayəndə heyətinin başçısı kimi Vyetnamda oldum. Vyetnamın o vaxtkı başçıları ilə – Fəm Van Donqla və başqaları ilə danışıq apararkən, onlar bizim qarşımızda, yəni SSRİ-nin qarşısında bir məsələ qoyurdular ki, siz tezliklə Vyetnamın cənubunda, dənizin sahilində olan neft yataqlarının istifadə edilməsində bizə yardım edin. Xoşimin şəhərindən müəyyən məsafədə, görək ki, Vunqtau adlı bir yerdə bizim mütəxəssisləy işləyirdilər. Gördüm ki, onların əksəriyyəti azərbaycanlıdır. Həddindən artıq sevindim. Onlar orada çox işlər görmüşdülər. İndi Vyetnam çox neft hasil edir və bu, onun iqtisadiyyatının inkişafına kömək edibdir.

Yaxud, burada deyildi – xarici ölkələrin gənclərinin neft sahəsində təhsil alması. Afrikanın böyük ölkələrindən biri olan Anqolanın prezidenti Joze Eduardu Duş Santuş beş il burada təhsil alıbdir, mühəndis olubdur. Sonra öz ölkəsində uzun illərdir prezident seçilir. Mən onunla həm Anqolada, həm də Moskvada bir neçə dəfə görüşmüşəm. Bəzən beynəlxalq təşkilatlarda görüşürük. O, hər dəfə Bakıdakı təhsil dövrünü, müəllimlərini çox böyük məmnuniyyət hissi ilə xatırlayır. Bu da Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının bir tərəfdən xidmətidir, ikinci tərəfdən dünya miqyasında qazandığı şöhrətin əsasıdır.

Bir sözlə, bu gün Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasında sizinlə birlikdə mən Azərbaycan neftçilərinin bütün nəsillərinin xalqımız qarşısındakı böyük xidmətlərini xüsusi qeyd edirəm və ölkəmizdə neft sənayesinin inkişafında xidmətlər göstərmiş keçmiş nəsillərin – böyük mühəndislərin, alimlərin, geoloqların xatirəsi qarşısında baş əyirəm.

Mən burada sizinlə danışarkən beynimə bir fikir də gəlibdir. Azərbaycan neft ölkəsidir. Amma bizdə böyük sahəyə aid dəyərli bir abidə yoxdur.

Biz böyük şairlərimizin heykəllərini yaratmışıq. Musiqiçilərimizin heykəllərini yaratmışıq. Bunlar hamısı lazımdır, təbiidir. Amma mən bu gün düşünürəm ki, neft sahəsində bir adamın heykəlini yaratmaq

çətindir. Amma Azərbaycan neft sənayesinin yarandığı vaxtdan indiyə qədər əldə etdiyi nailiyyətləri əks etdirən bir monumentin yaranmasına böyük ehtiyac vardır. Düşünürəm ki, gərək mən bu barədə müəyyən qərar qəbul edəm və onu həyata keçirəm.

Mən bu gün buraya, bu binaya gələrkən gencliyimi xatırladım. 1939-cu ildə mən Naxçıvanda orta məktəbi qurtarandan sonra – onda 16 yaşım var idi – Bakıya gəldim. Mə'marlığa çox həvəsim olduğuna görə inşaat-mə'marlıq fakültəsinə daxil oldum. Burada iki ildən bir az çox təhsil aldım. İkinci Dünya müharibəsi təhsilimin yarımçıq qalması, həyatımın istiqamətinin dəyişməsinə səbəb oldu. O vaxtdan 60 il keçir. Bir-iki dəfə öz arxivimə baxanda oxuduğum o iki ildə verdiyim imtahanları bildirən qiymət kitabçasını gördüm. İndi burada siz də arxivdən tapmışınız ki, hansı fənlərdən imtahan vermişəm, hansı qiyməti almışam, orada müəllimlərin imzaları vardır. Düzdür, iki il azdır, ondan 60 il keçibdir. Mən ondan sonra hərbi işdə olmuşam, siyasətlə məşğul olmuşam. Görünür ki, mənim mə'marlığa olan həvəsimlə yanaşı, bu istə'dadım da var imiş. Ancaq o illəri heç unutmuram.

Bu gün binaya daxil olarkən fikirləşdim, o şeylərin hamısı yerindədimi? Bəli, bu giriş qapısı da yadımdadır. Səhər dərsə gəlirdik. İntizam çox möhkəm idi. Mən keçmiş Soltsev küçəsi 40-da yerləşən yataqxanada yaşayırdım. Buradan 5 nömrəli tramvay keçirdi. Oradan buraya gəlirdim. Tələbələr çalışdırıldı ki, dərsə gecikməsinlər. Həmişə qapıda tıxac əmələ gəlirdi, içəri girmək çox çətin idi, bir-birini itələyir, sıxırtdılar. Bunlar hamısı xatirimdədir. Burada üçüncü mərtəbədə küncdə böyük bir otaq var. O, bizim mə'marlıq qrupunun otağı idi, aşağıda yeməkxana var idi, o da yadımdadır. Ümumiyyətlə, bu bina o vaxtdan mənim gözümlə qarşısındadır. Yə'ni bunun köhnə hissəsi yox, yeni hissəsi. O illər iki il müddətinə burada aldığım təhsil, tərbiyə, nizam-intizam, bilik mənim gələcək həyatımda, sonrakı dövrdə çox böyük rol oynamışdır. Ona görə də mən o illəri böyük məmnuniyyət hissi ilə xatırlayıram. Mənə dərs vermiş müəllimləri xatırlayıram. Bu gün onlara bir daha minnətdarlığımı bildirirəm. Çünki Naxçıvanda orta məktəbi qurtarandan sonra məhz o illər mənim gələcək həyatımda böyük rol oynadı.

Mən burada çox yubileylərdə iştirak etmişəm. Xatirimdədir ki, 1940-cı ildə burada tələbə idim. Bildik ki, 20 illik yubileydir. O vaxt burada rektor Musa Əliyev idi. Bilirsiniz ki, o, sonra böyük alim, akademiyamın prezidenti olmuşdur. Başqa müəllimlərimiz də var idi. Onlar yüksək dövlət ordenləri ilə təltif olunmuşlar, institut təltif edilmişdir.

Yadımdadır, bu salonda mərasim keçirilirdi. Təbiidir, onda mən burada yox, hardasa oralarda oturmuşdum. Çox sevindirirdim. Yəqin təkcə mən yox, bütün tələbələr sevindirirdi. Bu, mənim 20 illik yubileydə iştirakım idi.

30, 40 illik yubileylər bilmirəm, nə vaxt olubdur. Amma 1971-ci ildə 50 illik yubileydə iştirak etmişəm və nitq söyləmişəm. 60 illik yubileydə iştirak etmişəm, yəne də nitq söyləmişəm. Artıq burada dedilər ki, 70 illik yubiley olmayıbdir. İndi 80 illik yubileydə də iştirak etmək mənə müyəssər olubdur. Mən, buna görə özümü çox xoşbəxt hiss edirəm. Çox məmnunam, mənə nəsib olubdur ki, 60 il bundan öncə burada təhsil almış adam indi bu akademiyanın 80 illik yubileyində iştirak edir.

Mən sizlə bərabər olduğumdan bir daha çox şadam, çox sevinirəm. Ümidvaram ki, Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası indiyə qədər əldə edilmiş təcrübəni, gözəl ənənələrini bundan sonra da davam etdirəcək və XXI əsrdə də Azərbaycanın ən qabaqcıl ali təhsil məktəblərindən biri olacaqdır. İndiyə qədər olduğu kimi, gələcəkdə də bizim xalqımız, millətimiz üçün, müstəqil Azərbaycan dövləti üçün yüksək səviyyəli kadrlar hazırlayacaqdır.

Sizi bir daha təbrik edirəm, hər birinizə cəsağlığı arzu edirəm. İşlərinizdə uğurlar arzulayıram. Hər birinizə ailə səadəti arzu edirəm. Sağ olun!

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT BƏDƏN TƏRBIYƏSİ VƏ İDMAN AKADEMİYASINA

Hörmətli müəllimlər!

Əziz tələbələr!

Respublikamızın mö'təbər ali təhsil ocaqlarından biri olan Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının 70 illiyi münasibətilə sizi, ölkəmizin bədən tərbiyəsi işçilərini, bütün idman ictimaiyyətini səmimi-qəlbən təbrik edirəm.

Bədən tərbiyəsi və idman kadrlarına olan ehtiyacı ödəmək məqsədi ilə Bakı şəhərində Zaqafqaziya Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstitutunun yaradılması zamanın ehtiyacından doğan bir zərurət idi. 1936-cı ildə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstitutuna, 1999-cu ildə isə Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasına çevrilmiş bu ali təhsil müəssisəsi ölkəmizdə idmanın inkişaf etdirilməsində böyük xidmətlər göstərmişdir.

Keçən illər ərzində respublikamızı ixtisaslı kadrlarla təmin edən bu təhsil mərkəzi öz vəzifəsini şərəflə yerinə yetirə bilmiş və gənc nəslin fiziki cəhətdən sağlam böyüməsi üçün peşəkar məşqçi-müəllimlər ordusu hazırlamışdır. Sevindirici haldır ki, ölkəmizin bütün təhsil müəssisələrində, idman məktəbi və təşkilatlarında çalışan yüksək ixtisaslı kadrlar – bədən tərbiyəsi müəllimləri və məşqçi-müəllimlər məhz sizin mə'zunlardır. Bu təhsil ocağını bitirmiş 15 min nəfərlik mütəxəssislər ordusu ölkəmizdə bədən tərbiyəsinin geniş təbliğ olunmasında, əhalinin kütləvi şəkildə idmana cəlb edilməsində, yüksək səviyyəli idmançıların yetişdirilməsində var qüvvəsini sərf etmiş və bu yolda böyük uğurlar qazanmışdır.

Xalqımız öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan idmanının qarşısında da geniş imkanlar açılmışdır. Görülmüş məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində idmançılarımız Avropa, dünya və olimpiya yarışlarında müstəqil Azərbaycanın bayrağını yüksəklərə qaldıraraq, onun beynəlxalq nüfuzunun möhkəmləndirilməsinə layiqli töhfələrini vermiş və öz uğurlarını artırmaqdadırlar. Bu nailiyyətlərin əldə edilməsində akademiyanın yetimlərinin xidmətləri danılmazdır.

Yubiley günlərində nüfuzlu təhsil ocağımızın bünövrəsini qoymuş, onun yaradılmasında və inkişaf etməsində xidmətlər göstərmiş professor və müəllim heyətinin əməyini yüksək qiymətləndirirəm. Əmin olduğumu bildirirəm ki, siz akademiyanın 70 illik fəaliyyət dövrü ərzində yaranmış gözəl ənənələrə sadıq qalaraq onun adını həmişə uca tutacaq, müstəqil Azərbaycanın tərəqqisi naminə ölkəmizdə bədən tərbiyəsi və idmanın daha da inkişafı üçün milli peşəkar kadrların yetişdirilməsində əlinizdən gələni bundan sonra da əsirgəməyəcəksiniz.

Sizə – akademiyanın müəllim və tələbələrinə, mə'zunlarına, respublikamızın bütün bədən tərbiyəsi işçilərinə və idmançılarna böyük uğurlar diləyir, hər birinizə cəsaətlığı və xoşbəxtlik arzulaıram!

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti,
Bakı şəhəri, 6 aprel 2001-ci il*

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

QALIB QAZANIR

I

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası müəllimlərinin təltif edilməsi haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının 70 illiyi münasibətilə akademiyanın aşağıdakı müəllimləri elm və təhsil sahələrində, bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafında xidmətlərinə görə təltif edilsin:

«Şöhrət» ordeni ilə

Abiyev Ağacan Qulam oğlu
Ağayev Oqtay Mirzəbaba oğlu
Nərimanov Bəhrəm Əhməd oğlu
Rzayeva Zeynəb Hüseyn qızı

«Tərəqqi» medalı ilə

Abdul-Qədirov İsmayıl Qafar oğlu
Babayev Zəfər Abiğül oğlu
Babazadə Davud Əliaga oğlu
Eminbəyli Yavuz İbrahim oğlu
Hüseynov Şüa Hüseyn oğlu
İsmayılov İsmayıl Sultan oğlu
Quliyev Dilqəm Qasım oğlu
Qurbanov Xanlar Kazım oğlu
Məmmədیارov Qəhrəman Müslüm oğlu

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 6 aprel 2001-ci il*

II

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası müəllimlərinə «Əməkdar müəllim» fəxri adının verilməsi haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının 70 illiyi münasibətilə akademiyanın aşağıdakı müəllimlərinə elm və təhsil sahələrində, bədən tərbiyəsi və idmanın inkişafında nailiyyətlərinə görə «Əməkdar müəllim» fəxri adı verilsin:

Balayeva Valide Gülməmməd qızı
Bağırov Rafiq Kamal oğlu
Bədirbəyli Gülcəmal Ağalar qızı
Əbdürəhmanov Şamil Hətəm oğlu
Ələkbərov Həmid Yusif oğlu
Əliyev Akif Əbdül oğlu
Əliyev Arif Əli oğlu
Əsədov Sabir Cəlal oğlu
Hüseynov Firat Alışan oğlu
Qarayev Mir Həsən oğlu
Qasımov Həmid İbad oğlu
Qasımov Ürfət Məmməd oğlu
Qayıbov Rafiq Hüseyn oğlu
Məmmədova Cəmilə Muxtar qızı
Məmmədova Şükufə Ağaxanlı qızı
Nəsrullayev Məmməd Əhməd oğlu
Senatorova Svetlana Mixaylovna
Tahirov Rəsul Abbas oğlu
Talışov Yusif Rəhim oğlu
Vahidov Sabir Abul oğlu
Zülfüqarov Xəyyam Qədir oğlu

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 6 aprel 2001-ci il*

**TƏHSİL XALQIMIZIN BU GÜNÜ, MİLLƏTİMİZİN,
DÖVLƏTİMİZİN GƏLƏCƏYİ ÜÇÜN ƏN
VACİB BİR SAHƏDİR**

*(Yeni dərslərin başlanması və bilik günü münasibəti ilə Bakı şəhərinin
Səbəyl rayonundakı 6 nömrəli məktəb-liseydəki görüşdə nitqi;
1 sentyabr 2001-ci il)*

Əziz uşaqlar, əziz müəllimlər!
Hörmətli valideynlər!
Xanımlar və cənablar!

Mən sizin hamınızı Azərbaycanda yeni dərslərin başlanması münasibətilə təbrik edirəm və Azərbaycanın bütün təhsil ocaqlarına, bütün məktəblərinə, bütün müəllimlərinə, təhsil alan uşaqlara və gənclərə uğurlar arzulayıram.

Hər il sentyabr ayının 1-i böyük bayrama çevrilir. Çünki məktəblər açılır, uşaqlar istirahət etdikdən sonra yenə də siniflərinə qayıdirlar. Ancaq bununla bərabər hər məktəbin birinci sinfinə yeni uşaqlar gəlir. Bu il Azərbaycanda birinci sinfə 160 min uşaq qəbul olunmuşdur. Təsəvvür edin, hər bir uşaq nə qədər böyük sevinc hissi keçirir! Hər bir valideyn nə qədər çox sevindir ki, o, bir ata kimi, ana kimi uşağını böyüdü, məktəbə göndərdi! Çünki hər bir insan üçün həyat anadan doğulduğu gündən başlayırsa, insanın şüurlu həyatı, onun gələcəyi, onun cəmiyyətdə özünə yer tutması məktəbdən başlayır.

Eyni zamanda, məktəblərə bizim böyük müəllimlər ordusu gəlir. Onlar da yay istirahətlərini keçirəndən sonra, özlərini daha da yaxşı hiss edəndən sonra yenidən iş yerlərinə – məktəbə gəlir, sinfə daxil olur, öz şərəfli işlərini həyata keçirirlər. Ona görə də bu gün bütün xalqımız üçün, bütün ölkəmiz üçün, Azərbaycanın vətəndaşları üçün böyük bayramdır. Bayram münasibətilə də mən bu gün sizin məktəbə gəlmişəm, sizi bir daha təbrik etmək istəyirəm. Ümidvaram ki, Azərbaycanda məşhur olan 6 nömrəli məktəb indiyə qədər əldə etdiyi gözəl ənənələrini davam etdirəcək və müstəqil Azərbaycanın gələcəyi üçün yüksək təhsilli gənclər hazırlayacaqdır.

Azərbaycan dövlət müstəqilliyinin 10-cu ildönümünü qeyd edir. Bu, bizim çoxəsrlik tariximizdə ən əlamətdar, ən böyük əhəmiyyətə malik

olan bir hadisədir. Azərbaycan əsrlər boyu müstəqil olmaq arzusu ilə yaşamış, xalqımız əsrlər boyu azad olmaq istəmiş, öz müstəqil dövlətinin olmasız arzusu ilə yaşamış, müstəqil ölkəsinin vətəndaşı olmaq istəmişdir.

Biz buna ilk dəfə 1918-ci ildə nail olduq. Ancaq bizim bu müstəqilliyimizin ömrü çox az oldu. Nəhayət, 1991-ci ilin sonunda Sovetlər İttifaqının dağılması ilə əlaqədar bütün müttəfiq respublikalar, o cümlədən Azərbaycan da öz dövlət müstəqilliyini e'lan etdi. Bizim bu on ildə keçdiyimiz yol hamar olmayıb. Enişli-yoxuşlu olubdur. Çətin problemlərlə rastlaşmışıq. Müstəqillik əldə edəndə Azərbaycan bir neçə il idi ki, Ermənistan silahlı qüvvələrinin hərbi təcavüzünə qarşı mübarizə aparırdı. Mühərribə gətirdi, qan töküldü, gənclərimiz şəhid oldu. O cümlədən sizin məktəbin mə'zunlarından da şəhidlər var. Eyni zamanda, Azərbaycanda daxili ictimai-siyasi vəziyyət sabit olmadı. Bunlar hamısı Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini vaxtında, ilbəl lazımı səviyyəyə qaldırmağa maneçilik törədirdi. Nəhayət, bilirsiniz ki, 1993-cü ildə Azərbaycanda vətəndaş müharibəsi başladı. Azərbaycan parçalanmaq, dağılmaq təhlükəsi ilə üzləşdi.

Ancaq şükürlər olsun ki, xalqımız bir daha öz müdrikliyini nümayiş etdirdi, xalqla dövlətin birliyi Azərbaycanı fəlakətdən xilas etdi. Sonrakı illərdə yenə də bizim dövlətçiliyimizə, müstəqilliyimizə qarşı göstərilən, deyə bilərəm ki, çox təhlükəli cəhdlərin qarşısı alındı, Azərbaycan, nəhayət, daxili ictimai-siyasi sabitliyi tə'min edib, həyatın bütün sahələrini inkişaf etdirməyə imkan qazandı. İndi artıq Azərbaycan bütün sahələrdə inkişaf edir. Biz indi Azərbaycanın müstəqilliyinin 10-cu ildönümünü qeyd edərkən iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, Azərbaycan öz müstəqilliyinin 10-cu ildönümünə bütün sahələrdə böyük nailiyyətlərlə gəlir.

Doğrudur, biz Ermənistanın Azərbaycana etdiyi təcavüzlə əlaqədar meydana gəlmiş vəziyyəti hələ normallaşdırma bilməmişik. Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycan torpaqlarının 20 faizini işğal etdirdi. Bir milyondan artıq soydaşımız yerindən-yurdundan zorla çıxarıldı. Onların əksəriyyəti çadırlarda yaşayır. Biz bu məsələni həll etməyə çalışırıq. 1994-cü ildə, 7 il bundan öncə, biz atəşi dayandırdıq, müharibəni dayandırdıq. Qan tökülməsinə son qoyduq.

Məsələnin sülh yolu ilə həll olunması sahəsində ardıcıl tədbirlər görülmüşdür, bu gün də görürük, bundan sonra da görəcəyik. Mən inanıram ki, biz bu münaqişəyə son qoyacağıq. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpa olunacaq, işğal edilmiş torpaqlarımız azad olunacaq, yerindən-yurdundan didərgin düşmüş soydaşlarımız öz elinə-obasına qayıdacaqlar.

Bütün bu çətinliklər içərisində yaşayan Azərbaycan inkişaf edib, iqtisadi cəhətdən inkişaf edir, siyasi cəhətdən inkişaf edir, mə'nəvi cəhətdən inkişaf edir, təhsil sahəsində inkişaf edir. Təsəvvür edin, Azərbaycanda bizim əhalinin, səhv etmərsən, demək olar ki, beşdə bir hissəsini, yaxud dördü bir hissəsini məktəblərdə, universitetlərdə təhsil alanlar, müəllimlər, professorlar təşkil edirlər. Görün nə qədər böyük ordudur. Amma o illər bu sahə çox dağıdılmışdı, pozulmuşdu. Təhsil sistemi tamamilə pozulmuşdu. Ona görə də insanların çoxu uşaqlarına təhsil vermək, məktəbə aparmaq imkanına malik deyildi. Onlar ancaq yaşamağa, həyatda birtəhər özünü saxlamağa çalışırdı, çarpışırdı, yə'ni problemlərlə çarpışırdı. Ancaq indi Azərbaycanın təhsil sistemi artıq tamam nizamlanıbdır. Təhsil sahəsində bizim son illər apardığımız islahatlar Azərbaycan məktəbinin, təhsilinin keyfiyyətini artırır və məktəblərdə, universitetlərdə müasir tələblərə uyğun təhsil verilir. Bunlar hamısı Azərbaycan xalqının sağlam, bilikli, yüksək ixtisasa malik olan gələcək nəsillərini hazırlayır.

İndi insanlar hər yerdə oxuyurlar. Mən uşaqları, gəncləri deyirəm. Sizin məktəbiniz böyük tarixə malikdir, böyük ən'ənələrə malikdir. İndi yenidən tə'mir olunubdur. Ancaq siz yəqin bilirsiniz ki, o çadırlarda yaşayan soydaşlarımızın uşaqları çadır şəhərciklərində yaradığımız məktəblərdə oxuyurlar. Mənə dedilər ki, bu il ali məktəblərə imtahan verənlərin içərisində çadır şəhərciklərində təhsil alan məktəblilərin bir qismi çox yüksək ballar toplamışlar. Bu nəyi göstərir? Bu, Azərbaycan xalqının, Azərbaycan gəncinin fitri istə'dadını göstərir. Hər şeylə təchiz olunmuş çox gözəl məktəbdə də, çadır şəhərciyində də uşaq, gənc istəyir ki, inkişaf etsin, təhsil alsın. Buna görə də xalqımızın elmi potensialı, təhsil potensialı, bütün sahələrdə yüksək mütəxəssislərlə tə'min olunmaq potensialı get-gedə artır. Bu da bizim müstəqillik dövründə əldə etdiyimiz əsas nailiyyətlərdən biridir.

Azərbaycanda təhsil sistemi dövlət qayğısı altındadır. Yə'ni Azərbaycanın məktəbləri, təhsil müəssisələri, universitetləri, az hissəsini nəzərə almasaq, demək olar ki, hamısı dövlətə məxsusdur. Dövlət təhsilin maliyyələşdirilməsini, yüksək təhsil almaq üçün müasir maddi-texniki bazanın yaradılmasını, məktəblərin şəraitinin yaxşılaşdırılmasını özünün əsas vəzifələrindən biri hesab edir. Bilməlisiniz ki, bizim büdcədə ən çox payı olan təhsil sistemidir. Bu da təsadüfi deyildir. Başqa sahədə ola bilər, kəsirlər də olsun, amma təhsildə yox. Çünki təhsildə olan kəsir, çatışmazlıq bizim gələcəyimizə xətalar yaradacaqdır. Buna görə də təhsil dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir, – az miqdarda özəl təhsil ocaqları var, – bundan sonra da biz Azərbaycanda təhsilin inkişafını özümüzün siyasətimizin öncül sahəsi hesab edəcəyik, bundan sonra da sə'yələrimizi davam etdirəcəyik.

Mən 6 nömrəli məktəbdə keçmişdə də olmuşam. Bu gün bir neçə sinfə baxdım. O vaxt kompüter nə idi heç bilmirdilər, amma indi görün, bu gün uşaqlar kompüterlərin arxasında oturublar, indi ayrı-ayrı ölkələrdən gətirilən kompüterlər, yaxud da başqa çox müasir tələblər səviyyəsində olan təhsil ləvazimatı bütün məktəblərə verilib və verifəcəkdir. Bunlar hamısı dövlət tərəfindən təhsilə göstərilən qayğıdır. Eyni zamanda, bunlar hamısı təhsil sahəsində çalışan insanlara öz vəzifələrini daha da sə'ylə yerinə yetirmək üçün əsasdır.

Mən bu gün məmnuniyyətlə qeyd edirəm ki, Azərbaycanda bütün məktəblərdə bütün sahələrə aid müəllimlər var. Ali məktəblərimizdə yüksək elmə malik olan professor-müəllim hey'ətləri var. Ancaq orta məktəbdə, ali məktəbdə hər bir müəllim bilməlidir ki, onun üzərinə düşən vəzifə, onun dövlət üçün, millət üçün, Azərbaycan xalqı üçün gördüyü iş bütün başqa sahələrdə fəaliyyət göstərən insanların hamısının işindən ən gərəklisidir, ən lazımlısıdır.

Biz son illər müəllimlərin, təhsil işçilərinin maaşlarını artırmışıq və bundan sonra da artıracağıq. Bu, onu göstərir ki, biz imkanımız daxilində bu sahəyə maksimum qayğı göstəririk. Əmin ola bilərsiniz ki, bundan sonra bu qayğı daha da artacaqdır. Azərbaycanın iqtisadi potensialı yüksəldikcə, Azərbaycan büdcəsinin imkanları genişləndikcə, məktəbə, təhsilə, müəllimə ayrılan vəsaitin miqdarı artacaq və onların böyük hissəsi də müəllimlərin, təhsil işçilərinin maaşlarının artırılmasına yönəldiləcəkdir.

Bilirəm ki, indi həyatın bu dövründə müəllimlərin aldıkları maaş onların yaşayışını biz istədiyimiz qədər təmin etmir. Amma siz də bilməlisiniz ki, biz nə mümkündür, onu edirik, bundan sonra da edəcəyik. Ancaq müəllim elə bir şəxsiyyətdir ki, o, hansı şəraitdə olursa olsun, birinci növbədə şəərəfli müəllim adını yüksəkdə saxlamalıdır.

Çadır şəərərciyində bizim müəllim müəllimliyini edir, – aydındır, orada nə ev var, nə yatmağa yer var, təkçə çadırdır, – bunu kim görübşö bilir, görməyən də gedib görö bilir. Orada müəllim ö cür çətin şəraitdə yaşayaraq uşaqqlara qayğı göstərir, müəllimlik edir və elə savab verir ki, o uşaqqlar gəlib burada yüksək ballarla ali məktəbə qəbul olunurlar. Demək, həmin müəllimlər müəllim adının şəərəfini anlayırlar və bu adı uca tuturlar.

Mən inanıram ki, müəllimlərin əksəriyyəti bu yüksək mə'nəvi dəyərlərlə yaşayırlar. Kimsə əgər hələ bu səviyyəyə çatmayıbsa, arzu edərdim ki, onlar da öz vəzifələrini yerinə yetirərək bilsinlər ki, Azərbaycan xalqının yüksək mə'nəviyyəti hər şeydən ucadır, hər şeydən yüksəkdir. Bu, həm xalq üçün, millət üçün, hər bir azərbaycanlı üçün, hər bir vətəndaş üçündür.

6 nömrəli məktəb, dedim ki, mənim üçün yaxşı tanışdır. Çünki mənim iki övladım – qızım da, oğlum da birinci sinifdən onuncu sinfə qədər burada təhsil alıblar. Mən 10 il uşaqqlarımla buradan ö tərəfdə olan evdə yaşamışam. Doğrudur, ö vaxt bizim problemimiz olmayıbdır ki, uşaqqları məktəbə apararaq. Uşaq özü çıxıb gəlirdi. Anası da eyvandan onları müşayiət edirdi. Eyni zamanda əgər belə olmasaydı, heç başqa imkanımız da yox idi. Avtomobil, filan – bunlar yox idi. Ancaq biz ö vaxtlar uşaqqlarımızın məktəbə gətməsi üçün şəhər nəqliyyatından istifadə etmədik. Məktəb ilə evimizin yaxınlığı bizim üçün çox asanlıq yaratdı.

Uşaqqlar çox yaxşı təhsil aldılar. Mən bunu ona görə demirəm ki, təkçə mənim övladlarım burada yaxşı təhsil alıblar. Bilirsiniz ki, mən 1969-cu ildən 14 il Azərbaycanın rəhbəri olmuşam. Ö vaxtlar da mən təhsil işləri ilə çox ciddi məşğul olmuşam. Ona görə də bilirəm ki, Azərbaycanda, Bakıda çox nümunəvi məktəblər olub, indi də var. Onlar qazandıqları yerləri heç vaxt ökdən verməyiblər. Təkçə Bakıda yox, Yevlax rayonunun Xaldan kəndində də bir nümunəvi məktəb var idi. Bilirsinizmi, kənd yeridir, amma nə qədər yüksək səviyyəli məktəb idi.

Mən orada bir-iki dəfə olmuşam və oranın direktoru Zahid Şöyübovla söhbətlər etmişəm. Həm də o vaxtlar çox şərəfli ad olan «SSRI xalq müəllimi» adını ilk dəfə Şöyübova verdik.

Məktəbin şəhərdə və kənddə, şəhərin mərkəzində və ya kənarında yerləşməsi onun təhsil səviyyəsinin dəyişilməsinə təsir göstərə bilməz. 6 nömrəli məktəb həmişə nümunəvi məktəb olub, onun böyük tarixi var. Çox məmnunam ki, o, bu adı indiyə qədər, bütün çətin dövrləri yaşayaraq qoruyub saxlayıb və ümidvaram ki, bundan sonra da şərəflə qoruyacaqdır.

Bu gün xatırlayıram ki, 1977-ci ildə mənim oğlum İlham məktəbi qurtararkən mən gəlib başqa valideynlərlə birlikdə buraxılışda iştirak etdim. Onların bir çoxları təəccüb edirdilər ki, necə ola bilər ki, ölkənin başsızsı gəlib burada, məktəbdə bütün başqa valideynlərlə birlikdə mərasimdə iştirak edir. Mən hesab edirəm ki, o təəccüb edənlər səhv edirdilər. Çünki bizim özümüz də məktəbdən çıxmışıq. Bizim özümüz də məktəbin yetimlələri idik. Mənim oğlum 10 il burada təhsil almışdır. Əgər yaxşı təhsil alıbsa, təbiidir ki, mən onun buraxılış tədbirinə getməli idim, öz təşəkkürümü bildirməli idim. Keçmiş yada salaraq demək istəyirəm ki, İlhamın, Sevilin anası, mənim mərhum həyat yoldaşım Zərifə xanım valideynlərin bütün iclaslarına gedirdi və iştirak edirdi. Bu da hər bir valideynin borcudur. Valideynlər gərək məktəblə həmişə sıx əlaqə saxlasınlar. Gəlsinlər, uşağın dediyi ilə yox, müəllimlə haradasa görüşməklə yox, məktəbdə uşağının necə oxumasını, məktəbdə olan şəraiti görsünlər. Beləliklə, onlar öz uşaqlarının yaxşı oxuması üçün yaxşı fəaliyyət göstərə bilərlər, eyni zamanda, məktəblə əlaqə insanı daha da cavan saxlayır. Bunun da böyük əhəmiyyəti var.

Mən bu məktəbə çox təşəkkür edirəm ki, iki övladımın orta təhsil almasında mənə bir valideyn kimi böyük töhfələr veribdir. Təsədüfi deyil ki, bu məktəbdə aldığı orta təhsil əsasında oğlum Moskvada ən mötəbər universitetlərdən birini bitirdi. Qızım buradakı universiteti – Bakı Dövlət Universitetini bitirdi. Sonra aspiranturayı Moskvada Şərqişünəşq İnstitutunda oxudu. Oğlum sonra həmin o Beynəlxalq Əlaqələr İnstitutunda etmlər namizədi kimi dərs verirdi. Bunların hamısının kökü başlanğıcı məktəbdir. Təbiidir ki, hər bir uşaq eyni istə'dada ma-

lik ola bilməz. Amma eyni zamanda, məktəbdə hər bir uşağın yüksək təhsil alması üçün göstərilən səylər, o istə'dad fərqi müəyyən qədər azaldır.

Sizə bir daha təşəkkür edirəm.

O vaxt bu məktəb rus dilində təhsil verirdi. İndi deyirlər ki, burada həm Azərbaycan sektoru var, həm rus sektoru var. Bu da tamamilə təbiidir. Ancaq o vaxt bizim Bakıda rus dilində olan məktəblər Azərbaycan dilində olan məktəblərdən çox idi. Bunda da heç kəsi günahlandırmaq olmaz. Çünki biz SSRİ kimi bir dövlətdə yaşayırdıq. Rus dili hakim dil idi. Rus dilini təmiz bilməyən adam Sovetlər İttifaqının başqa şəhərlərinə gedib təhsil ala bilməzdi. Yaxud da ki, dövlət orqanlarında da əsasən rus dili istifadə olunurdu. Ona görə də valideynlər öz övladlarını rusdilli məktəblərə verirdilər. Yə'ni mən o vaxt belə olmasını təbii hesab edirəm. Ancaq o vaxt bu məktəblərdə böyük bir qüsür var idi. Bu da ondan ibarət idi ki, birincisi, rus dilində təhsil verərək azərbaycanlı uşaqlara, balalara Azərbaycan dilini yaxşı öyrədə bilmirdilər. İkincisi, o vaxtın nöqsanlarını yada salmaq lazımdır ki, bu gün, sabah bu nöqsanlara yol verilməsin.

O vaxt rus dilində olan məktəblərdə bütün dərslilər Moskvadan gəlirdi. Riyaziyyatın, kimyanın, fizikanın, biologiyanın, bunların hansı dildə olub-olmamasının fərqi yoxdur. Heyvanın adı rus dilində də, Azərbaycan dilində də var. Yaxud bitkinin də adı var. Riyaziyyatı hansı dildə oxuyursan oxu, əgər sən riyaziyyatı mənimsəmişsənsə, bunun fərqi yoxdur. Amma həm millət üçün, həm xalq üçün bütün dilləri yaxşı bilməklə yanaşı, Azərbaycan dilini səlis, yaxşı bilmək əsas şərtlərdən biri idi. O vaxt da belə idi. Biz o vaxt da çalışırıdık ki, buna nail olaq. Amma təəssüf ki, o vaxt bu, mümkün deyildi.

Məsələn, o vaxt bu məktəbdə Azərbaycan dili başqa bir dil kimi tədris olunurdu. Çünki bütün dərslər rus dilində idi. İndi bu gün mən Emma xanımı burada gördüm. Emma xanım buradadır, yoxsa getdi, ola bilər gedibdir. O, mənim xatirəmə bir şey saldı, mənim yadımdan çıxıbdir. Oğlumun buraxılışı vaxtı bu məktəbdə olarkən Emma xanıma demişəm ki, burada hər şey yaxşıdır, ancaq mənim oğluma Azərbaycan dilini yaxşı öyrədə bilməmişsiniz. Bu, heç kəsin qusuru deyil. Çünki rus dili hakim dil olduğuna görə Azərbaycan dilinə o qədər fikir vermirdilər.

dilər. Müəllim çalışırdı, amma şagird fikir vermirdi. Məhz bunun nəticəsi idi. 10 ildir biz müstəqil dövlətlik. Bizim Konstitusiyamızda yazılıbdır ki, dövlət dili Azərbaycan dilidir. Amma onun ətrafında işləyən adamlar var, Azərbaycan dilini yaxşı bilmirlər. Çünki rus dilində təhsil alıb, rus dilində işləyib, indi Azərbaycan dilini başdansaovdu öyrənir, amma tamam yaxşı bilmir. Bu, bizim keçmişimizin təbii qüsurlarıdır. Ancaq bundan nəticə çıxarmaq lazımdır.

Məsələn, o vaxt təkcə Azərbaycan dilinin yox, tarix dərslərinin öyrənilməsində də vəziyyət belə idi. Orta məktəblərdə «SSRİ tarixi» var idi. «SSRİ tarixi»nin də 90 faizi Rusiyanın tarixini əks etdirirdi. Yaxud ədəbiyyat rus ədəbiyyatı idi.

Emma xanım mənim oğluma dərslər deyibdir, – mən sənə yada saldım, ona görə soruşdum. Emma xanım, bilirsən, oğlum indi Azərbaycan dilini necə yaxşı bilir. Sən yaqın onun çıxışlarını televiziyaadan eşidirsən. O, Azərbaycan dilində rus dilindən yaxşı danışır. Bunda da sənəin zəhmətin var. «Azərbaycan tarixi» çox cüzi əks olunurdu. Moskvadan gələn dərslilər hamısı rus ədəbiyyatı idi. Bəs Azərbaycan ədəbiyyatı? Bə'zən həmin bu rus məktəblərində təhsil almış, Azərbaycan dilinə meyl göstərmiş gənclərdən Nizaminin, Füzulinin, Nəsiminin, Vaqifin, yaxud da bizim müasirlərimiz olan şair və yazıçıların şe'rlərini soruşanda gördün ki, onlardan xəbərləri yoxdur. Onlar, məsələn, Nizaminin rus dilinə tərcümə olunmuş poemalarını, şe'rlərini oxuyurdular. Amma sən onu nə qədər oxusan da, Nizami sənəin qəlbinə yatmayacaq. Oxusalar da, bunlar Azərbaycan dilində olan şe'rlər deyildi. Ona görə də rus dilində təhsil alan adamların təəssüf ki, Azərbaycanın tarixi, onun zəngin mədəniyyəti, zəngin ədəbi irsi haqqında mə'lumatları çox az idi.

Xatırlayıram, 1970-ci illərin axırlarında mən işlədiyim yerdə – Partiyanın Mərkəzi Komitəsində mənəim yanıda işləyən yüksək vəzifəli şəxs göstəriş verdim ki, get Azərbaycan Milli Teatrına, orada bir əsər var, təzə tamaşaya qoyublar, ona bax, gəl, mənə o barədə danış. Çünki həmin əsər bir az mübahisəli idi. Gördüm, baxır mənə, dedim, sən əvvəllər Azərbaycan Dram Teatrında olmusan? Dedi ki, yox, olmamışam. Təsəvvür edin, rus dilində təhsil alıb, Rus Dram Teatrına gedib, amma bizim böyük tarixə malik olan Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında o, bir dəfə də olmayıbdır.

Təbiidir ki, o, Azərbaycan dramaturqlarının, yazıçılarının, şairlərinin əsərlərini bilməyəcək. Çünki nə oxuyub, nə də tamaşa edib. Əgər gedib teatrda tamaşa etsəydi, onda heç olmasa bilərdi. Bax, bu, bizim yaxın keçmişimizin əziyyətləridir.

İndi biz müstəqil dövlətik. Bizim dövlət dilimiz, ana dilimiz Azərbaycan dilidir. Tədris hər yerdə Azərbaycan dilində getməlidir. Ancaq o yerlərdə ki, rus əhalisi üçün, yaxud bə'zi rusdilli insanlar üçün tədris rus dilində gedir, orada mütləq Azərbaycan dili, Azərbaycan tarixi, Azərbaycan ədəbiyyatı tədris edilməlidir. Ona görə də bizim Nazirliyə bir neçə il bundan öncə göstərişlər verilibdir ki, bizim tariximizə, ədəbiyyatımıza, mədəniyyətimizə aid olan fənlər üzrə rus dilində də kitablar, dərsliklər buraxılsın ki, həmin o rus sektorunda təhsil alan gənclər onları rus dilində oxusunlar. Amma yenə də deyirəm, yaxşı olar ki, onlar Səməd Vurğunun şe'ri Azərbaycan dilində oxusunlar. Çünki onun rus dilində tərcüməsi o dadı, o hissiyyatı vermir. Bax, bu, əsas məsələlərdən biridir.

Latın qrafikasının tətbiq olunması əsas məsələlərdən biridir, indi mən burada XI sinfin şagirdləri ilə tanış olarkən məktəb direktoru mənə bildirdi ki, bunlar artıq II sinifdən latın qrafikası ilə oxuyurlar. Demək, bunlar artıq bizim cəmiyyətdə hər şeyə hazırdırlar. Amma mən bu yaxınlarda fərman verəndə ki, avqust ayının 1-dən bütün nəşriyyat, qəzetlər, kitablar latın qrafikasına keçməlidir, bə'ziləri narazı oldular, e'tiraz etdilər ki, bu, mümkün deyil. Nə üçün mümkün deyil? Mümkün oldu. İndi hər şey mümkündür. Bu da məktəbin əsas vəzifələrindən biridir.

Mən inanıram ki, 6 nömrəli məktəb özünün gözəl ən'ənələrini davam etdirəcək. Bugünkü tanışlığım mənə müsbət təəssürat yaratdı. Mən təsdiq edirəm ki, bu ən'ənələr davam edir, ümid edirəm ki, bundan sonra da davam edəcək. İnanıram ki, 6 nömrəli məktəb Azərbaycanın nümunəvi, milli məktəblərindən biri olacaqdır.

Məktəbin müəllimlərinə, bütün kollektivə, Azərbaycanın bütün təhsil işçilərinə, bütün müəllimlərinə, Azərbaycanın təhsil alan uşaqlarına, ali məktəblərdə təhsil alan gənclərə, hamıya bu yolda uğurlar arzulayıram. Sizin hamınıza cəsağlığı, səadət arzulayıram. Sağ olun!

MƏKTƏBƏ, TƏHSİLƏ QAYĞI VƏ KÖMƏK AZƏRBAYCAN DÖVLƏTİNİN SİYASƏTİNDƏ MÜHÜM YER TUTUR

(Bakıda ilk özəl ümumtəhsil məktəb kompleksinin açılış mərasimində nitqi; 1 sentyabr 2001-ci il)

Əziz uşaqlar!

Hörmətli təhsil işçiləri!

Hörmətli valideynlər!

Bu gün Azərbaycanda yeni tədris ili başlayır. Azərbaycanın bütün məktəblərində ali məktəblərində, bütün tədris müəssisələrində iş başlayır. Bu, hər bir xalqın, hər bir millətin həyatında əlamətdar hadisədir. Çünki cəmiyyət təhsilsiz inkişaf edə bilməz. Təhsilsiz xalq müasir sərəitdə öz imkanlarını həyatına sərf etmək üçün çox problemlərlə rəstlaşar. Ona görə də təhsil hər bir insana lazımdır və bu təhsili də, təbiidir ki, hər bir insan gəncliyindən, uşaqlıq vaxtından almalıdır.

Böyük iftixar hissi ilə deyə bilərəm ki, Azərbaycanda təhsil XX əsrdə çox sür'ətlə inkişaf edibdir və təhsilə cəlb olunmayan uşaq, gənc, insan yoxdur. Bu, bizim böyük nailiyyətimizdir ki, xalqımız tam savadlıdır, tam təhsillidir. Ancaq bilməlisiniz ki, dünyada heç də bütün ölkələrdə, hətta coğrafi nöqteyi-nəzərdən bizə yaxın ölkələrdə insanların, gənclərin hamısının təhsilli olduğunu demək olmaz.

Bu, bizim böyük nailiyyətimizdir. Ancaq vəzifəmiz təhsili daha da inkişaf etdirmək, onun keyfiyyətini artırmaqdır. Bununla, təbii ki, bizim müəllimlər, tərbiyəçilər məşğul olurlar. Azərbaycan böyük müəllim ordusuna malikdir. Böyük təhsil işçiləri ordusuna malikdir və bizim təhsil potensialımız, yə'ni uşaqları, gəncləri oxudub onların həyatda müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərməsi üçün Azərbaycanın imkanları böyükdür. Azərbaycanda yaranmış təhsil sistemi, XX əsrdə yaranmış təhsil sistemi bizim böyük sərvətimizdir və XXI əsrə biz müstəqil dövlət olaraq, həmin bu sərvətlə, həmin bu böyük potensiala başlamışıq.

Mən tam ümidvaram ki, müstəqil Azərbaycanda hər bir insan sərbəst, azad yaşayaraq, öz övladını, öz uşağını təhsilləndirə bilər, tərbiyələndirə bilər və bununla da bizim xalqımızın bilik və mədəni səviyyəsi arta bilər. Səviyyəimiz nə qədər yüksək olsa da, biz bununla qane

ola bilmərik. Həyat böyük bir prosesdir. Bu prosesdə uğurla iştirak etmək üçün insan müasir tələblərə uyğun olan təhsilə malik olmalıdır. Təhsil də daim təkmilləşdirilməlidir. Bütün bunlar Azərbaycanın təhsil işçilərinin üzərinə düşən vəzifələrdir. Mən bu gün fürsətdən istifadə edib, bütün xalqımızı, Azərbaycan vətəndaşlarını yeni tədris ilinin başlanması münasibətilə təbrik edirəm, təhsil işçilərinə uğurlar, uşaqlara, gənclərə isə təhsildə ə'lə qiymətlər arzulayıram.

İndi Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyinin 10-cu ildönümünü keçirir. Bu 10 il Azərbaycanın həyatında çox mürəkkəb, ağır bir dövr olmuşdur. Ancaq böyük məmnuniyyət hissi ilə demək olar ki, biz bu ağır yoldan uğurla keçmişik və bundan sonra da azad, müstəqil xalqımızı, müstəqil, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlətimizin inkişafı üçün yaxşı əsaslar yaratmışıq.

Son illər Azərbaycan müstəqil dövlət kimi yeni iqtisadi-siyasi sistem yolu ilə gedərək, dünyanın bütün ölkələrinin, xüsusən Qərblərlərinin təcrübəsindən istifadə etməyə çalışır və təhsilin də təkmilləşməsində bu təcrübədən istifadə etmək lazımdır. Biz dövlət olaraq bunu da edirik. Belə bir şəraitdə dövlət təhsil sistemi ilə yanaşı, Azərbaycanda özəl təhsil sistemi də yaranır. Bu, müasir dövrün tələbləridir. Biz bu hadisəni müsbət qiymətləndiririk.

Bu gün burada gördüyüm məktəbdir, ya təhsil kompleksidir, mən adını da deqiq bilmirəm, ancaq bütün kompleks onu göstərir ki, bu, çox yüksək səviyyəli və uşaqların hərtərəfli inkişaf etməsi üçün, yüksək təhsil alması üçün, müxtəlif sahələrdə öz istedadlarını nümayiş etdirməsi üçün, yaxud onları inkişaf etdirmək üçün və gələcəkdə öz fitri istedadlarına, arzularına uyğun peşə seçmək üçün çox dəyərli bir kompleksdir.

İndi Azərbaycanda bütün iqtisadiyyat özəlləşdirmə yolu ilə gedir. Dünya təcrübəsi göstərir ki, özəlləşdirmə, şəxsi mülkiyyət iqtisadiyyatın inkişafını daha da təmin edə bilər. Bu proses də çox ağır və mürəkkəb prosesdir. Ancaq biz bu prosesin içindəyik, bu yol ilə gedirik və bu yol ilə də gedəcəyik.

Son illər Azərbaycanda özəlləşdirmə proqramlarının yerinə yetirilməsi, bazar iqtisadiyyatının geniş yayılması nəticəsində, iqtisadi islahatların aparılması, kənd yerlərində torpaq islahatının, dövlət quruculuğu sahəsində, hüquq sahəsində islahatların həyata keçirilməsi nəti-

cəsində Azərbaycan indi yeni iqtisadi sistem yolu ilə, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedir. Biz bunların çox dəyərli nəticələrini görürük. Doğrudur, bu prosesin çətinlikləri də var. cəmiyyətdə müəyyən təbəqələşmə meydana çıxır. Ancaq bütün bu islahatların, tədbirlərin əsas nəticəsi ondan ibarət olacaq ki, ölkənin hər bir vətəndaşının öz rifah halını təmin etməyə imkanı olacaq.

Müxtəlif çətinliklər var. Həyata keçirilən islahatlar nəticəsində bəzi insanların iş yerlərindən məhrum olması, xüsusən Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycan torpaqlarının 20 faizini işğal etməsi, işğal olunmuş torpaqlardan bir milyondan artıq soydaşlarımızın zorla köçürülməsi, onların əksəriyyətinin çadırlarda yaşaması – bunlar hamısı bizim ölkəmizin, cəmiyyətimizin ağır problemləridir. Bunların bir çoxu keçid dövrünün problemləridir, təkcə bizim ölkəmizə, respublikamıza aid deyildir. Bunlar bütün keçmiş sosialist iqtisadi sistemindən yeni iqtisadi sistemə, Qərbdə öz müsbət nəticələrini göstərmiş iqtisadi sistemə keçid yolunun çətinlikləri, eyni zamanda, müəyyən bir vaxtda qarşıya çıxan mənfi cəhətləridir. Ancaq biz tam əminik ki, bu çətinliklər müvəqqəti xarakter daşıyır və biz onları aradan qaldıracağıq. Azərbaycanın iqtisadiyyatı artıq 1996-cı ildən inkişaf edir və bu inkişaf ilbəil artır, insanların rifah halı yaxşılaşır, özəl sektor genişlənir, inkişaf edir və bunların nəticəsində yeni özəl müəssisələr yaranır, ticarətdə, kənd təsərrüfatında özəl sektor çox yüksək göstəricilər əldə edir. Bu, bütün başqalarında da belədir. Ölkədə, cəmiyyətdə özəl sektorun tətbiqi olunması, eyni zamanda, bəzi özəl tədris müəssisələrinin yaranmasına da gətirib çıxarır. Mən bəyan edirəm ki, bizim iqtisadiyyatımızın, iqtisadi siyasətimizin əsas istiqaməti, ana xətti bütün bu islahatların sosial yönümlüydür. Hər bir vətəndaşın, bütün vətəndaşlarımızın sosial problemlərinin həll olunması üçündür. Biz bu yol ilə gedirik və gedəcəyik.

Bizim indiye qədər yaranmış və yüksək nailiyyətlər əldə etmiş dövlət təhsil sistemi bundan sonra da inkişaf edəcək, yaşayacaq və gənclərin, uşaqların çoxu, təbiidir ki, dövlət təhsil sistemindən istifadə edəcəklər. Heç də təsadüfi deyil ki, Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsində təhsilə – orta təhsilə, ali təhsilə bütün sahələrdən çox vəsait ayrılır. Təsadüfi deyil ki, Azərbaycanda iki milyona yaxın uşaq, gənc məktəblərdə, ali məktəblərdə təhsil alır. Təsadüfi deyil ki, bizim

400 mindən çox təhsil işçilərimiz var. Bunlar hamısı dövlətin qayğısı altındadır və bundan sonra da olacaqdır.

Təhsil sistemində, dövlət məktəblərində, dövlət universitetlərində nöqsanlar da var, çatışmazlıqlar da var. Bəzi təhsil müəssisələri hələ ki, uşaqlara, gənclərə müasir tələblərə uyğun təhsil vermirlər. Bəzi yerlərdə daha da narahatedici qüsurlar var. Biz bunların ardıcıl surətdə aradan qaldırılması üçün çalışırıq və çalışacağıq. Ancaq eyni zamanda, özəl təhsil müəssisələrinin yaranması da Azərbaycanda yeni bir hadisədir və biz bunları dəstəkləyirik. Güman edirik ki, belə özəl təhsil müəssisələri Azərbaycan gənclərinin bir qisminin yüksək təhsil alması üçün yararlı olacaqdır.

Ancaq bir şeyi qeyd etmək istəyirəm ki, ümumiyyətlə, təhsil biznesə çevrilməməlidir. Bunu hamı bilməlidir. Təəssüflər olsun ki, ötən illərdə ölkəmizdə bu məsələlər hələ tam nizamlanmadığına görə, bəzi yerlərdə özəl universitetlər, yaxud özəl məktəblər yaranıbdır. Ancaq araşdıranda görürsən ki, bu, onu yarananların artıq vəsait əldə etməsi məqsədi daşıyır. Başqa universitetlərə, məktəblərə nisbətən daha da yüksək təhsil vermək məqsədi daşmır. Bu, bizi narahat edir.

İndi biznes, yəni özəl sektor bizim iqtisadiyyatımızda aparıcı yer tutur. Amma təhsil sahəsi müqəddəs sahədir. Çünki təhsil sahəsi uşaqları, gəncləri hazırlayıb gələcəyə əsl vətəndaş, yüksək səviyyəli mütəxəssis etmək üçün mövcuddur. Əgər özəl universitetlər, özəl məktəblər yaranan şəxslər başqa məqsəd daşıyırlarsa, yəni onlar bundan özləri üçün mənfəət götürmək məsələsinə üstünlük verirlərsə, bəzən də və çox hallarda təhsilin keyfiyyəti bizim dövlət universitetlərindən, dövlət məktəblərindən aşağıdırsa, bu, həm xalqa, həm uşaqlara, həm də millətimizə xəyanətdir. Buna qətiyyənlə yol vermək olmaz!

Təhsil sistemi Azərbaycanın gələcəyini təmin edən bir sistemdir. Hər bir millətin, hər bir ölkənin gələcəyi gənclərdir. Biz gənclərimizi nə qədər yüksək təhsilli etsək, həqiqi yüksək təhsilli etsək, onların müəyyən ixtisaslara mükəmməl yiyələnməsinə şərait yarada bilsək, müstəqil Azərbaycanın gələcəyi və demək, müstəqil Azərbaycanın iqtisadiyyatının inkişafı, elminin inkişafı, təhsilin inkişafı, insanların rifah halı o qədər də yaxşı olacaqdır.

Ona görə mən bu gün bu özəl təhsil kompleksinə gəlib bunun açılışında iştirak edərkən, məhz bu məqsədi daşımışam. Birincisi, istəmişəm görüm, bu özəl məktəb nədən ibarətdir, hansı imkanlara malikdir və burada təhsil nə cür təşkil olunacaqdır, ikincisi, bu sözləri təkcə bu məktəb üçün yox, bütün özəl təhsil müəssisələrinə demək üçün gəlmişəm. Bu, bizim dövlətimizin siyasətidir. Bu siyasət, yəni özəl təhsil müəssisələrinin də keyfiyyətinin yüksək olması ən vacib amildir. Əgər bu olmasa, biz belə özəl təhsil müəssisələrinin yaranmasına imkan verməyəcəyik.

Bizim məktəblərimiz millidir. Bilirsiniz ki, mən son vaxtlar Azərbaycanın dövlət dili, ana dili, Azərbaycan dili haqqında bir çox Fərmanlar vermişəm. Azərbaycanın latın əlifbasına, latın qrafikasına keçməsi haqqında Fərman vermişəm. Bu, artıq avqust ayının 1-dən tətbiq olunubdur. Çox məmnunam ki, mən buna nail oldum. Çünki bə'ziləri e'tiraz edirdilər ki, qısa müddətdə buna nail olmaq olmaz. Amına oldu. Bütün dövlət orqanlarında, hakimiyyət orqanlarında, təkcə dövlət, hakimiyyət orqanlarında yox, təhsildə, səhiyyədə, biznes sahəsində, hər yerdə Azərbaycanın dövlət dili, ana dili, Azərbaycan dili hakim olmalıdır.

Ona görə mən çox sevindim ki, bu gün mənə verilən mə'lumatlar bizim dövlətin siyasətinin həyata keçməsi istiqamətində məktəbin qurulmasını nümayiş etdirir. Burada bütün təhsil Azərbaycan dilində, dövlət dilində keçiriləcəkdir. Ancaq mənə mə'lumat verdilər ki, burada eyni zamanda, uşaqların hansı dilə daha çox həvəsi olmasından asılı olaraq, başqa dillər – ingilis dili də, rus dili də, fransız dili də, ərəb dili də, başqa dillər də tədris olunacaqdır. Bəli, təhsildə uşaqların, gənclərin gələcəyini tə'min etmək üçün bizim siyasətimiz bundan ibarətdir.

Hər bir Azərbaycan gənci – bəlkə indi yaşlı adamlar üçün bu vəzifəni qoymaq mənim üçün düzgün olmaz – birinci növbədə, gərək öz dilini, ana dilini bilsin. Çünki bu, anasının dilidir. Bu, ölkənin dövlət dilidir və gənc bu dildə təhsil alsın, bu dildə yazsın, bu dildə oxusun. Məhz bu dildə Azərbaycan xalqının zəngin tarixini, zəngin mədəniyyətini, əsrlər boyu yaranmış böyük irsini öyrənə bilsin.

Ancaq biz xalqımızı, millətimizi, gəncləri bununla məhdudlaşdırmamalıyıq. Çünki bir halda ki, biz müstəqil dövlət kimi, dünya birliyində bərabər hüquqlu yer tutmuşuq, müasir dünya tələb edir ki, hər

bir azərbaycanlı öz Azərbaycan dilini, dövlət dilini yaxşı bilərək, onu işlək dil hesab edərək, eyni zamanda başqa dilləri – ingilis dilini də, rus dilini də, fransız dilini də, digər dilləri də bilsin. Əgər insan müstəqil Azərbaycanda öz ana dilini, Azərbaycan dilini bilmirsə, başqa dillərdə təhsil alırsa, əlbəttə, o, Azərbaycan üçün yararlı ola bilməz. Başqa dilləri öyrənmək, mənimsəmək lazımdır. Ancaq o şərtlə ki, təhsil Azərbaycan dilində keçirilsin. Azərbaycan dilində təhsillə yanaşı, başqa dillərin də çox mükəmməl öyrənilməsi təmin olunsun.

Mən bu gün məktəbdən bax, bu mə'lumatı aldım. Mən siniflərin bir neçəsində oldum. Məni bir şey sevindirdi. Bu, yeni bir məktəbdir. Təbiidir ki, buraya birinci sinfə uşaqlar gəlir. Ancaq artıq 8-ci sinfə qədər şagirdlər var.

Onların bə'ziləri indiyə qədər rus dilində təhsil alıblar. Bu, heç də qəbahət deyildir. Ancaq indi gəlib burada öz təhsillərini Azərbaycan dilində, ana dilində, dövlət dilində davam etdirmək istəyirlər. Bu, çox gözəl hadisədir. Bu, onu göstərir ki, o uşaqlar da, onların valideynləri də özlərini əsl azərbaycanlı, əsl Azərbaycan vətəndaşı, ana dilini sevən və onu qəlbində saxlayan insanlardır.

Mən inanıram ki, bu yeni məktəb çox gözəl cihazlarla, ləvazimatlarla təchiz olunub və burada çox gözəl şərait yaranmışdır. Belə bir məktəb mənim bu gün verdiyim tövsiyələri yerinə yetirəcəkdir və beləliklə də daha da yüksək bilik almış, gələcək üçün hərtərəfli hazırlıqlı gənclər buraxacaqlar.

Mən bu münasibətlə məktəbin kollektivinə uğurlar arzulayıram.

Ümidvaram ki, onlar bu gün mənə verdiyi sözlərə sadiq olacaqlar.

Görürəm, burada valideynlər var. Hər bir valideyn üçün onun uşağı, övladı hər şeydən əzizdir. Ancaq uşağı, övladı nə qədər çox istəyirsənsə, onun tərbiyəsi ilə, onun təhsili ilə də bir o qədər məşğul olmalısən. Əgər çox istəmək, sevmək nəticəsində uşaq, gənc uşaqlıq, gənclik çərçivəsindən çıxırsa, o, yaxşı təhsil ala bilməz. Ona görə də görək valideynlər də uşaqlarına tələbkar olsunlar. Müəllimlər də tələbkar olsunlar. Məhz belə halda biz yaxşı gələcək nəsil yetişdirəcəyik.

Sizi bir daha təbrik edirəm, hamınıza cansağlığı, uğurlar arzulayıram!

* * *

Azərbaycan Respublikasının ali məktəb tələbələri üçün Prezident təqaüdünün tə'sis edilməsi haqqında

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
FƏRMANI

Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində yüksək nəticələr əldə etmiş tələbələrə dövlət qayğısını gücləndirmək, onların təhsil alması üçün daha əlverişli şərait yaradılmasını təmin etmək və təhsilə olan həvəslərini artırmaq məqsədilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının ali məktəblərinə qəbul imtahanlarında ən yüksək nəticə göstərmiş 25 nəfər tələbə üçün hər biri 200000 (iki yüz min) manat məbləğində Prezident təqaüdü tə'sis edilsin.

2. Müəyyən edilsin ki, Prezident təqaüdü Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə cari tədris ilinin birinci semestri üçün təyin olunur və bu müddətdən sonra həmin gənclərə təqaüdü veriləməsinin davam etdirilməsi haqqında qərar onların təhsildəki göstəricilərinə uyğun olaraq ali təhsil müəssisəsinin təqdimatı əsasında Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi tərəfindən qəbul edilir.

3. Müəyyən edilsin ki, Prezident təqaüdünün verilməsi Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin təhsil xərcləri maddəsi hesabına həyata keçirilir.

4. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Fərmandan irəli gələn məsələləri həll etsin.

5. Bu Fərman dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

HEYDƏR ƏLİYEV

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 3 sentyabr 2001-ci il

**2001/2002-ci tədris ilində Azərbaycan Respublikasının
ali məktəblərinə daxil olmuş tələbələrə Prezident
təqaüdünün verilməsi haqqında**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN
SƏRƏNCAMI**

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Azərbaycan Respublikasının ali məktəb tələbələri üçün Prezident təqaüdünün təsis edilməsi haqqında 3 sentyabr 2001-ci il tarixli Fərmanına uyğun olaraq qərara alıram:

1. 2001/2002-ci tədris ilində Azərbaycan Respublikasının ali məktəblərinə daxil olmuş aşağıdakı tələbələrə Prezident təqaüdü verilsin:

Abbasova Günay Rəfai qızı
Axundzadə Humay Tufan qızı
Cabbarova Afət Seyidəgə qızı
Dəmirov Orxan Novruz oğlu
Əkbərova Aysel Təyyar qızı
Əkbərov Sergey Sergey oğlu
Əliyeva Tamilə İqor qızı
Əliyev Ziya Vahid oğlu
Əşrəfzadə Elvin Ülfət oğlu
Fəuullayev Rauf Əbülfət oğlu
Həsənquliyev Asəf Qabil oğlu
Xancıgəzov Turat Tofiq oğlu
İbrahimova Mehribən Cəbrayıl qızı

İbrahimova Nailə İlham qızı
İslamova Aysel Nazir qızı
İsmayılov Hüseyn Rafiq oğlu
Qaralov Rüşət İspəndiyar oğlu
Quliyeva Nigar Məmmədkerim qızı
Quliyev İslam Eldar oğlu
Məmmədov Cavid Rövşən oğlu
Məmmədov Sübhan Bahadır oğlu
Rəhimov İntiqam Əkbər oğlu
Seyidov Murad Salamət oğlu
Şirvanzadə Lamiyə Namiq qızı
Zülfüqarov Ülvi Vaqif oğlu

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

3. Bu Sərəncam dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

HEYDƏR ƏLİYEV

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 3 sentyabr 2001-ci il*

**ÖLKƏMİZİN, XALQIMIZIN BÜTÜN SAHƏLƏRDƏ YÜKSƏK
İXTİSASLI, DÜNYADA GEDƏN ELMİ-TEKNİKİ
PROSESLƏRLƏ AYAQLAŞAN, GÜCLÜ KADR
POTENSİALI OLMALIDIR**

*(Ali məktəblərə ən yüksək balla qəbul olunmuş
gənclərlə görüşdə nitqi; 3 sentyabr 2001-ci il)*

Mən Prezident təqaüdünə layiq görülmüş bizim sevimli gənclərimizi xüsusi təbrik edirəm. Ümidvaram ki, onlar qəbul imtahanlarında göstərdikləri yüksək nəticələri universitetlərdə oxuyacaqları vaxtda da nümayiş etdirəcəklər və universitetləri bitirənədək Prezident təqaüdünü hər il alacaqlar.

Əziz tələbələr!

Hörmətli müəllimlər!

Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyasının sədri Məleykə Abbaszadənin verdiyi qısa mə'lumat bu il ali məktəblərə və orta ixtisas məktəblərində aparılan imtahanların nəticələrini nümayiş etdirdi. Bu qısa mə'lumatdır və biz eşitdik. bildik ki, daha da geniş mə'lumat veriləcəkdir. Mən tövsiyə etdim ki, bu il test üsulu ilə keçirilən imtahanlara həm hazırlıq prosesi, həm də əldə olunan nəticələr haqqında mətbuatda da geniş mə'lumat verilsin. Çünki bu məsələ, yə'ni gənclərin universitetlərə, ali məktəblərə, orta ixtisas məktəblərinə daxil olması prosesi təkcə onlara və onların valideynlərinə aid deyildir. Bu, bizim bütün cəmiyyətimizə aiddir və bütün cəmiyyətin ən çox marağını cəlb edən bir prosesdir. Ona görə də xalqımız, vətəndaşlarımız bilməlidirlər ki, bu proses necə keçib, necə keçir və ildən-ilə bu proses nə cür təkmilləşir, imtahan verənlərin bilik səviyyəsi ildən-ilə nə qədər artır və bütün bu prosesin nəticəsində gənclər nə qədər ədalətli qəbul olunurlar. Çünki burada mə'lumat verildi, 82 min nəfər ali məktəblərə, universitetlərə qəbul olmaq üçün müraciət etmiş, ərizə vermiş, bu istəklərini bildirmişdir.

Təbiidir ki, bu, ötən tədris ilində bütün orta məktəblərin hamısını buraxdığı, yə'ni hamısını bitirən gənclərin, uşaqların sayından azdır. Ancaq əgər bizim ölkəmizdə, cəmi 8 milyon əhalisi olan ölkədə 82 min gənc orta məktəbi bitirəndən sonra təhsilini ali məktəbdə, universitetlərdə davam etdirmək istəyirsə, artıq bu, bizim xalqımız, cəmiyyətimiz üçün çox yaxşı göstəricidir.

Biz heç də hesab etmirik ki, orta məktəbi bitirən hər bir gənc mütəlq ali təhsil almağa, universitetlərə daxil olmağa həvəs göstərməlidir, yaxud çalışmalıdır. Çünki orta təhsil almış gənclər həyatın müxtəlif sahələrində özlərinə müəyyən iş yerləri tapmaq və öz həyatını qurmaq imkanına malikdir. Bizim əsas nailiyyətimiz ondan ibarətdir ki, hələ çox illər bundan öncə Azərbaycanda orta təhsil icbari olubdu və bu davam edir. Bilməlisiniz ki, bu, hər ölkədə yoxdur. Bə'zi ölkələrdə, hətta inkişaf etmiş ölkələrdə icbari təhsil 8-ci sinfə qədər olur. Yaxud, elə ölkələr var ki, icbari təhsili səkkizillik təhsil səviyyəsinə indi qaldırmaq istəyirlər. Amma Azərbaycanda hələ xeyli zaman bundan öncə orta məktəbi bitirmək icbari təhsil kimi qəbul olunub və bütün gənclərimiz təhsilə cəlb olunub, təhsil alıb və savadlanıbdır. Bu təhsili alandan sonra hansı yerdə öz fəaliyyətini davam etdirəcəksə, artıq bunun təhsili vardır. Bu, bizim böyük nailiyyətimizdir, xalqımızın nailiyyətidir, millətimizin nailiyyətidir.

Ancaq həyatın müxtəlif sahələri var. Müasir həyatda da, bilirsiniz ki, elmi-texniki tərəqqi, ümumiyyətlə, bütün sahələrdə tərəqqi çox böyük sür'ət alıbdır. Ona görə də biz dünyanın bax, bu prosesi ilə ayaqlaşmalıyıq. Xüsusən, bizim müstəqil dövlət olmamız, artıq 10 ildir azad yaşamamız, müstəqil dövlət olaraq dünyada tanınmamız və dünya birliyində yer tutmamız onu tələb edir ki, bizim ölkəmizin, xalqımızın bütün sahələrdə görək yüksək ixtisasa malik olan, dünyada gedən elmi-texniki proseslə, nəinki ayaqlaşan və bəlkə də müəyyən istiqamətlərdə onu qabaqlayan, buna qabil ola bilən kadr potensialı olmalıdır. Buna görə də biz, ümumiyyətlə, təhsil sahəsinə xüsusi fikir veririk. Çünki bizim əhalimizin hamısı təhsilli olmalıdır. Hər bir uşaq məktəb həyatı keçməlidir. Məktəb həyatı təkcə təhsil vermir, eyni zamanda bu, yüksək tərbiyə ocağıdır. Bu, eyni zamanda, uşağı, gənci müstəqil həyata hazırlayan bir səviyyədir. Amma bununla yanaşı, biz istəyirik ki, ali təhsil müəssisələrimiz, universitetlərimiz, birincisi, özləri öz işlərini daim təkmilləşdirsinlər və dünya səviyyəsində olsunlar.

İkincisi də, universitetlərin varlığı ona görə lazımdır ki, gənclərimizin ali təhsil almaq həvəsi və qabiliyyəti olan gənclərimiz universitetlərə, ali məktəblərə daxil olsunlar və yüksək səviyyəli mütəxəssislər olsunlar. Əgər bu olmasa, bizim müstəqil ölkəmiz dünyada gedən

proseslərin sür'əti ilə ayaqlaşa, inkişaf edə bilməz. Təbii ki, indi dünyanın hər yerində inkişaf prosesi gedir. Azərbaycan da bu inkişaf prosesinin içindədir. Bunlar onu tələb edir ki, hər il bizim universitetlərimizə yeni yüksək təhsilə, yüksək qabiliyyətə, yə'ni universitet səviyyəsində təhsil almağa malik olan gənclər qəbul edilsinlər. Bu il 25 minə qədər gəncin test üsulu ilə imtahanlarını verib universitetlərə, ali məktəblərə qəbul olunması, bizim, Azərbaycanın, müxtəlif problemlər içərisində yaşayan ölkənin ən əsas nailiyyətlərindən biridir.

Bu, eyni zamanda, onu göstərir ki, Azərbaycan xalqı inkişaf etmiş xalqdır. Azərbaycan xalqı öz köklərinə görə zehni inkişaf etmiş xalqdır. Biliyə, inkişafa həmişə diqqət vermiş və bu yol ilə getmiş xalqdır. Bizim çoxəsrlik keçmiş tariximiz də bunu sübut edir. XX əsrdə Azərbaycan xalqının keçdiyi yol, o cümlədən, son on ildə Azərbaycan xalqının müstəqil dövlət çərçivəsində yaşadığı dövr də bunu bir daha, bir daha sübut edir.

Mə'lumdur ki, Ermənistanın Azərbaycana 1988-ci ildən başlayan hərbi təcavüzü və sonrakı illərdə müxtəlif səbəblərdən Azərbaycan torpaqlarının 20 faizinin işğal olması nəticəsində, bir milyondan artıq soydaşımızın qaçqın, köçkün vəziyyətinə düşməsi nəticəsində və bu dövrdə Azərbaycanın daxilində, təəssüflər olsun ki, xalqın zərərinə yönəldilmiş müxtəlif proseslərin nəticəsində Azərbaycan ağır bir dövr yaşayıbdır. Bu ağır dövr Azərbaycanın həyatının, demək olar ki, hər bir sahəsinə toxunubdur. O mə'nada ki, zərər gətiribdir, çox şeyləri pozubdur, dağıdıbdır. Amma bunlara baxmayaraq, bizim təhsil sistemimiz yaşayıbdır. Doğrudur, o illərdə, yə'ni 1990-cı illərin əvvəllərində başqa sahələrdə olduğu kimi, təhsil sahəsində də çox böyük pozğunluqlar vardı. Bə'zən bu sahə unudulmuşdu. Bə'zən bu sahədə özbaşınalıq yer tutmuşdu.

Amma bunlara baxmayaraq, bizim xalqımız XX əsrdə yaranmış ən'ənələri davam etdiribdir. Son illərdə –1995–1996-cı illərdən sonra, Azərbaycan artıq müəyyən daxili proseslərdən xilas olandan, Azərbaycanın daxilində ictimai-siyasi sabitlik bərqərar olandan sonra, Azərbaycanda bütün sahələrdə islahatların keçirilməsi nəticəsində, o cümlədən, təhsil sahəsində islahatlar nəticəsində başqa sahələrdə olan inkişaf, eyni zamanda, təhsil sahəsində də özünü göstərir. Əgər belə olma-

saydı, indi bizim böyük təhsil müəssisələrimiz yüksək səviyyədə olmazdı. Əgər bizim orta təhsil sistemimiz tam pozulmuş olsaydı, bu cür ağır imtahanlardan keçən gənclərin bu gün burada nümayiş etdirilən nəticələri olmazdı. Bizim gənclərimizin əksəriyyəti çox istə'dadlıdır. Onların harada, hansı şəraitdə yaşamasından asılı olmayaraq, biliyə, təhsilə həvəsi və marağı çoxdur.

İndi 25 Prezident təqaüdü tə'yin olunubdur. Burada e'lan edildi. Ali məktəblərə qəbul edilənlərin böyük bir hissəsi işğal olunmuş torpaqlardan didərgin düşmüş ailələrin uşaqlarıdır. Yaxud, çadır şəhərciyində, Biləsuvar da o ağır şəraitdə yaşayan uşaqlardır, gənclərdir və bunların çoxu universitetlərə qəbul olunubdur. Ancaq bu gün, burada adları çəkilənlər hamıdan yüksək bal aldıklarına görə Prezident təqaüdünə layiq görüblər.

Mən arzu edərdim ki, bu göstəricilər artsın və Prezident təqaüdünün də sayı çoxalsın. Ancaq mənə çox düşündürən məsələlərdən biri də odur ki, ümumiyyətlə, bizim ali təhsil müəssisələrində oxuyan tələbələrənin hamısının təqaüdünün artırılmasına nail ola bilmə. Güman edirəm, bu da olacaqdır.

İndi bu prosesin böyük bir mərhələsi arxada qalıbdır. 25 min gənc universitetlərə daxil olubdur, estafeti universitetlər götürüblər. Onların vəzifəsi qəbul olunan gənclərin hamısının yaxşı təhsil almasını tə'min etməkdir. Universitetlərin, ali məktəblərin üzərinə çox böyük vəzifələr düşür və çox da böyük mə's'uliyət düşür.

Rektorlar burada iştirak edirlər. Bu təkcə rektorlardan asılı deyil, hər bir müəllimdən, universitetdə fəaliyyət göstərən hər bir şəxsdən asılıdır. Bizdə bu sahədə də nöqsanlar var və çoxdur. Mən bunu e'tiraf etməliyəm. Mən indi nailiyyətlər haqqında geniş danışanda heç kəs elə düşünməsin ki, guya hesab edirəm ki, bizim bütün təhsil sistemi, o cümlədən, orta təhsil sistemi qüsursuzdur, nöqsansızdır. Yox. Çox nümunəvi məktəblər də var. Ancaq təəssüflər olsun ki, geridə qalanan da var. Yaxud, bə'zi məktəblərdə çox namuslu, sədaqətli, tələbəyə yaxşı bilik verən müəllim də var. Amma onunla yanaşı, vaxtım keçirənlər, tələbənin biliyi haqqında o qədər də çalışmayanlar da var. Vəziyyət müxtəlifdir və bu həqiqəti biz heç vaxt inkar etməməliyik. Bu sözlər, bu fikirlər universitetlərə də aiddir.

Mən hər halda təhsil işi ilə uzun illərdir məşğulam. Həm keçmişdə Azərbaycanın rəhbəri olduğum zaman, hətta Moskvada işləyəndə, Siyasi Büronun üzvü, Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini kimi, o vaxtkı SSRİ-nin bütün təhsil sisteminə, yə'ni təhsillə məşğul olan nazirliklərə – onda Ali Təhsil Nazirliyi, Maarif Nazirliyi, Texniki Peşə Təhsili Komitəsi var idi – rəhbərlik hökumət tərəfindən, dövlət tərəfindən mənə tapşırılmışdı. Ona görə mən bu işlərlə çox məşğul olmuşdum. Bilavasitə çox universitetlərdə olmuşdum. Ona görə mən, bu işləri çoxsən, yə'ni öz iş fəaliyyətimə görə bilirəm. Azərbaycanda keçmişin, bizim ali məktəblərin qüsurlarını da bilirəm. Bugünküləri də bilirəm. Ancaq bununla yanaşı, hesab edirəm ki, biz irəlİYə gedirik. Ancaq əgər hər bir universitet müəllimi bu şəərəfli adı şəərəflə daşısa, irəlİYə daha da sür'ətlə getmək olar.

Mə'lumdur ki, məsələn, universitetlərdə müəllimlərin maaşları istənilən səviyyədə deyildir. Biz bu məsələni də həll etməyə çalışırıq. Ancaq imkanlarımız artdıqca bunları edəcəyik. İndi biz imkanımız çərçivəsində nə mümkündür etmişik. Ancaq iş onda deyil ki, maaşın çoxdur, ya azdır, yaxud da sənin avtomobilin var, yoxsa yox, yaxud da ki, sənin tənizə qalın bağın var, yoxsa yox, iş onda deyildir. Qaçqın vəziyyətində yaşayan uşaq nə qədər böyük məhrumiyyətə düçar olubdur. Ancaq o, oxuyub və ona təhsil verən müəllim də yəqin ki, müəllim adını şəərəflə daşıyıbdır. Ona görə də gəlib ali məktəbə qəbul olunmuş 25 min tələbənin içərisində ən yüksək bal toplayıbdır.

Beləliklə, mən üzümü universitetlərə, müəllim-professor hey'ətinə, təhsil sahəsində işləyən bütün vətəndaşlarımıza tuturam ki, Azərbaycan xalqının gələcəyi, müstəqil Azərbaycanın gələcəyi gənclərin bu gün aldıkları bilik, təhsil və tərbiyədən asılıdır. Xüsusən, aparıcı qüvvə, hər bir ölkənin, hər bir millətin aparıcı qüvvəsi onun bilikli nümayəndələridir. Onun yüksək tərbiyəsi, yüksək biliyə, yüksək ixtisasa malik olan insanlardır. Bunları da yetişdirmək üçün universitetlərin qarşısında çox böyük vəzifələr durur. Mən arzu edərdim ki, bizim universitetlər – görürəm ki, onlar bir neçə il bundan öncəki dövrlə müqayisədə çox inkişaf ediblər, ancaq bu, hələ günün tələblərini tam ödəmir, sabahın tələblərini isə heç ödəmir – işlərini təkmilləşdirsinlər. Professor-müəllim hey'ətinin işə münasibətini daha da yüksəlsinlər,

onların özlərinin biliyini daha da yüksəltsinlər ki, gənclərə müasir tələblərə uyğun biliklər verə bilsinlər.

Müstəqil Azərbaycanda bilik alan hər bir gənc gələcəkdə Azərbaycanın mənafeyi üçün çalışmağı qarşısına məqsəd kimi qoymalıdır. Ona görə, görək, o, öz ölkəsini yaxşı tanıсын, öz tarixini yaxşı bilsin və seçdiyi ixtisasda sadəcə, mütəxəssis yox, ən yüksək səviyyəli mütəxəssis olmağa çalışsın. Bu imkanlar var. Xalqımızın bu sahədə, yəni də deyirəm, zehni potensialı böyükdür. İndiki gənclərin isə əvvəlki dövrlərə nisbətən bu potensialı daha da böyükdür. Bizim hamımızın vəzifəsi bunlardan səmərəli istifadə etməkdir. Görək, onlar Azərbaycanın gələcəyi üçün, Azərbaycanda indi bizim apardığımız islahatların gələcəkdə nəticələrini həyata keçirmək üçün, Azərbaycanı daim müstəqil, demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət kimi yaşatmaq üçün, əvvəlkilərdən fərqli olaraq, indi daha da çox bilik alsınlar, müasir həyatı daha yaxşı dərk edə bilsinlər, müasir texnikadan, texnologiyadan istifadə edə bilsinlər. Bu yol ilə də biz Azərbaycanın gələcəyini istədiyimiz kimi görə biləcəyik.

Biz isə istəyirik ki, Azərbaycanın gələcəyi daha da parlaq olsun. Azərbaycan müstəqil bir dövlət kimi bütün sahələrdə nailiyyətləri ilə dünya dövlətləri içərisində seçilsin. Bütün gördüyümüz bu işlər Azərbaycan vətəndaşlarının rifah halının yüksəlməsinə yönəldilibdir. Biz bunu təmin etmək istəyirik. Amma gələcək nəsillər bunu daha da yüksək səviyyədə təmin etməlidirlər. Bax, bunlara görə də indi bizim ali məktəblərdə, universitetlərdə təhsil, tərbiyə görə keçmiş illərdən xeyli üstün olsun, xeyli fərqli olsun.

Universitetlərdə insan gənclik həyatını yaşayır. Mən sizə deyə bilərəm ki, bu, insanın həyatının ən gözəl bir hissəsidir. Mən arzu edərdim ki, bizim hər bir gənc, hər bir tələbə, bu dövrü uğurla keçsin. Çünki bu dövrdə gəncin formalaşması, onun lazımı bilik alması, lazımı mədəni dəyərləri dərk etməsi, milli dəyərləri dərk etməsi, müasir dünyanı dərk etməsi onun gələcəyinin əsasıdır, təməlidir. Əgər bu təməl gənclik dövründə, xüsusən, ali məktəblərdə qoyulmasa, birincisi, gələcəkdə bizim gənclər böyük çətinliklərlə rastaşacaqlar və ikincisi, gələcək nəsillərin istədiyimiz səviyyəyə qalxması çətin olacaqdır. Ona görə də, əziz övladlarımız, siz bilin, mən həyatın bütün mərhələlərini keçmiş

bir adam kimi, arxaya baxaraq, hər dövrü təhlil edərək, həyat təcrübəsi olan adam kimi sizə deyirəm: bu illəri boş keçirməyin, bu illəri itirməyin. Öz fiziki sağlamlığınıza fikir verin. Onun üçün də gərək siz sağlam həyat tərzində yaşayasınız. Çalışın, maksimum bilik alın. Sizə təkcə müəllimlərin verdiyi biliklə kifayətlənməyin, başqa bütün ədəbiyyatla da tanış olun və yüksək mə'nəvi dəyərlər əsasında yaşayın.

Mən bunu bir dəfə demişdim və bu gün gənclərin qarşısında çıxış edərkən bir də demək istəyirəm. Təəssüflər olsun ki, indiki dövrdə bə'zi ölkələrdən siraət etmiş bir çox vərdişlər bizim gənclərimiz arasında da yayılıbdır. Bizim gənclərimizin bir hissəsinin müxtəlif əyləncələrdə, gecə barlarında vaxt keçirməsi, demək olar ki, onların özlərinə də, valideynlərinə də xeyəndir.

Təbiidir ki, o gecə barlarında vaxt keçirən gənclər hansısa imkanlı ailələrin adamlarıdır. Kasıb adam, kasıb ailənin uşağı oraya gedə bilməz. Ancaq o adamlar da bilməlidirlər ki, nə qədər imkanlı olursan ol, nə qədər zəngin olursan ol, gərək, sən övladına düzgün yol göstərəsən, düzgün tərbiyə verəsən. Onun gecə barlarında müxtəlif əyləncələri üçün şərait yaratmayasan. Mən bunu valideynlərə müraciət edərək deyirəm. Gənclərə isə tövsiyəm odur ki, onlar sağlam fiziki və mə'nəvi həyat tərzini keçirsinlər. Belə olan halda siz həm daha da sağlam vətəndaş olacaqsınız, həm daha da yaxşı bilik alacaqsınız, belə olanda həm də Azərbaycanın gələcəyinin həqiqi qurucuları olacaqsınız.

Mən sizin hamınıza cansağlığı arzu edirəm. Çox arzu edirəm ki, bu gün bu salonda toplaşan gənclərlə, universitetləri qurtarandan sonra burada bir də görüşək, yaxud, başqa böyük salonda görüşək. Onların hər biri raport versin ki, yaxşı nəticələrlə universitetlərə daxil olduqları kimi, ondan da yaxşı nəticələrlə universitetləri bitirib həyat fəaliyyətinə başlayırlar.

Sizi bir də təbrik edirəm, bütün gələcək həyatınızda, təhsilinizdə, işlərinizdə sizə uğurlar arzulayıram. Sağ olun!

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

GİRİŞ. Heydər Əliyev və Azərbaycan təhsili	7
Azərbaycanın ilk ali təhsil ocağı (ADU-nun 50 illik yubileyində nitqi; 1 noyabr 1969-cu il)	54
Biliklərə mükəmməl və dərinləndirilməklə Azərbaycan ölçülərinin əsas vəzifəsidir (Azərbaycandan kənarda təhsil almağa göndərilən tələbələrə görüşündə nitqi; 28 avqust 1975-ci il)	59
Azərbaycanda ali təhsilli mütəxəssis hazırlığının üfəqləri genişlənir (Tələbələrin respublikanın partiya və sovet fəalları ilə görüşündə nitqi; 27 avqust 1977-ci il)	69
Məhkəm ideyalı, hətərəfli inkişaf etmiş gənclər tərbiyə etməli (Azərbaycan müəllimlərinin VI qurultayında nitqi; 18 may 1978-ci il)	90
Somarəlilik və keyfiyyət beşilliyini o'la təhsillə başa çatdıraraq (Tələbələrin respublikanın partiya və sovet fəalları ilə görüşündə nitqi; 29 avqust 1978-ci il)	113
Fəal həyat mövqeyinin formalaşdırılması: mə'nəvi tərbiyənin təcrübəsi və aktual problemlər (Ünvanıtiffaq elmi-praktik konfransında mə'ruzə; Bakı şəhəri, 25 aprel 1979-cu il)	117
Tələbə olmaq yüksək şərəf, Vətən və dövlət qarşısında böyük vətəndaşlıq borcudur (Birinci kurs tələbələrinin respublika partiya və sovet fəalları ilə görüşündə nitqi; 29 avqust 1979-cu il)	143
Azərbaycan ali məktəblərinin işini yüksək tələblər səviyyəsinə qaldıraraq (Ali məktəb işçilərinin respublika müşavirəsində nitqi; 28 may 1980-ci il)	151
Tələbə qəbulunun coğrafiyası genişlənir (Birinci kurs tələbələrinin respublika partiya və sovet fəalları ilə görüşündə nitqi; 26 avqust 1980-ci il)	183
Xalqımızın təhsil salnaməsində mühüm mərhələ (Tələbə gənclərin respublikanın partiya və sovet fəalları ilə görüşündə nitqi; 29 avqust 1981-ci il)	194
Qoy ədalət zəfər çalsın ... («Literaturamıza qəzetlərimizin xüsusi məxbəri ilə aktual müsahibə; 18 noyabr 1981-ci il)	208
Ə'la təhsillə, ruh yüksəkliyi ilə, ilhamla Vətəna xidmət etməli (Tələbə gənclərin respublika partiya və sovet fəalları ilə görüşündə nitqi; 28 avqust 1982-ci il)	225
Ünvanıtəhsil və peşə məktəbi islahatının əsas istiqamətləri haqqında (Sov.İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti Sədri'nin birinci müavini, ümumtəhsil və peşə məktəbi üzrə İslahat Komissiyasının Sədri, deputat H.Ə.Əliyevin XI çağırış SSRİ Ali Sovetinin sessiyasında mə'ruzəsi; 12 aprel 1984-cü il, Moskva şəhəri)	238

Gənclərin təhsilinə qayğı (<i>Naxçıvandan Türkiyəyə ali təhsil almağa göndərilən tələbələrə görüşdə çıxışı; 5 oktyabr 1992-ci il, Naxçıvan şəhəri</i>)	250
İstədik ki, yaxşı mütəxəssis olub, Vətənimizə, xalqımıza, millətimizə gələcəkdə sadəqatlı xidmət edəsiniz (<i>Türkiyənin ali məktəblərində təhsil almağa yola düşən azərbaycanlı tələbələrə görüşdə çıxışı; 7 fevral 1994-cü il</i>)	258
Türkiyə ilə Azərbaycan arasında olan dostluğa və qardaşlığa güvənirəm (<i>Bilkent Universitetinin ildərə hey'əti ilə görüşdə çıxışı; 9 fevral 1994-cü il, Ankara şəhəri</i>)	262
Tələbə qəbulu respublikamızın həyatında mühüm hadisədir (<i>Ali və orta ixtisas məktəblərinə qəbulla bağlı Prezident Aparatında keçirilmiş müşavirədə nitqi; 2 avqust 1994-cü il</i>)	267
Təhsilin inkişafına dövlət qayğısı (<i>Bakı şəhərinin təhsil işçiləri ilə görüşdə nitqi; 31 avqust 1994-cü il</i>)	280
Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan xalqının milli sərəfəsidir (<i>Bakı Dövlət Universitetinin 75 illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimində nitqi; 26 noyabr 1994-cü il</i>)	298
Təhsil sahəsinə diqqət və qayğı artırılmalıdır (<i>Ölkənin təhsil işçilərinin bir qrupu ilə görüşdə çıxışı; 12 fevral 1995-ci il</i>)	310
Gənc istedadlara dövlət qayğısı gücləndirilməlidir (<i>Ü.Hacıbəyov adına Bakı Musiqi Akademiyasında beynəlxalq müsabiqə qalibləri ilə görüşdə çıxışı; 8 aprel 1995-ci il</i>)	328
Uşaqlar bizim sevincimiz, həyatımızın mənası, gələcəyimizdir (<i>Bakı uşaqlar evlərində və internet məktəblərində tərbiyə alan uşaqların Yeni il şənliyində çıxışı; 31 dekabr 1995-ci il</i>)	337
Müstəqil Azərbaycanın gələcəyi gənclərdir (<i>Azərbaycan Respublikası gənclərinin Birinci forumunda nitqi; 2 fevral 1996-cı il</i>)	340
Gənclər xalqımızın, millətimizin, ölkəmizin gələcəyidirlər (<i>Ali məktəblərə qəbul edilən tələbələrə görüşdə nitqi; 29 avqust 1997-ci il</i>)	365
Hər bir ailəyə, insana aid olan ümumxalq bayramı (<i>1997/98-ci dərs ilinin başlanması münasibətilə Bakının Yasamal rayonundakı 18 nömrəli məktəbdə keçirilən görüşdə nitqi; 1 sentyabr 1997-ci il</i>)	382
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «Azərbaycan Respublikasında təhsil sahəsində islahatlar üzrə Dövlət Komissiyası haqqında» Sərəncamı (<i>30 mart 1998-ci il</i>)	390
Yüksək bilikli gənc kadrların imkanlarından, bacarığından və istedadından Azərbaycanın dövlətçiliyinin, müstəqilliyinin daha da möhkəmlənməsi və inkişafı üçün səmərəli istifadə etməli (<i>1970–1987-ci illərdə Azərbaycandan kənarda ali təhsil almış mütəxəssislərin ümumrespublika toplantısında nitqi; 31 avqust 1998-ci il</i>)	391
Azərbaycan müəllimləri qurultayına (<i>Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təbrik məktubu; 24 sentyabr 1998-ci il</i>)	410

Xalqımızın təhsilinin daha da təkmilləşdirilməsi və yüksəklərə qaldırılması məqsədində vəzifəmizdir (<i>Azərbaycan müəllimlərinin XI qurultayında nitqi; 25 sentyabr 1998-ci il</i>)	414
Təhsil hər bir dövlətin, ölkənin, cəmiyyətin həyatının mühüm sahəsidir (<i>Təhsil sahəsində islahatlar üzrə Dövlət Komissiyasının iclasında nitqi; 19 aprel 1999-cu il</i>)	437
«Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində islahat Programı»nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (<i>15 iyun 1999-cu il</i>)	447
Təhsil sahəsi xalqımızın bu gün, millətimizin, dövlətimizin gələcəyi üçün ən vacib bir sahədir (<i>Respublikamızın təhsil işçiləri və ali məktəblərə daxil olmuş tələbələrə görüşdə nitqi; 31 avqust 1999-cu il</i>)	448
Məmmədovın Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universitetinə (<i>BDU-nun 80 illiyi münasibətilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təbrik məktubu; 28 dekabr 1999-cu il</i>)	465
Məmmədovın Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universiteti müəllimlərinin təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (<i>11 fevral 2000-ci il</i>)	468
Məmmədovın Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universiteti müəllimlərinə fəxri adların verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (<i>11 fevral 2000-ci il</i>)	469
Xalqımızın tarixində ilk universitet (<i>Bakı Dövlət Universitetinin 80 illiyi münasibətilə BDU-nun və bir sıra xarici ölkə universitetlərinin rəhbərləri ilə görüşdə nitqi; 11 fevral 2000-ci il</i>)	471
Azərbaycan Respublikasında təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (<i>13 iyun 2000-ci il</i>)	486
Azərbaycan Tibb Universitetinə (<i>ATU-nun 70 illiyi münasibətilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təbrik məktubu; 17 iyun 2000-ci il</i>)	491
Azərbaycan Tibb Universiteti müəllimlərinin təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (<i>17 iyun 2000-ci il</i>)	493
Azərbaycan Tibb Universiteti müəllimlərinə fəxri adların verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (<i>17 iyun 2000-ci il</i>)	494
Xalqımıza əvəzsiz xidmət göstərmiş ali tibb ocağı (<i>Azərbaycan Tibb Universitetinin 70 illiyinə həsr olunmuş təntənəli yubiley mərasimində nitqi; 19 iyun 2000-ci il</i>)	496
Azərbaycan xalqı XX əsrdə böyük təhsillənmə yolu keçibdir (<i>Yeni dərs ilinin başlanması və Bilik günü münasibətilə Bakının Nərimanov rayonundakı 82 nömrəli məktəbdə keçirilən təntənəli toplantıda nitqi; 1 sentyabr 2000-ci il</i>)	509

Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasına (ADNA-nın 80 illiyi münasibətilə <i>Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təbrik məktubu:</i> <i>14 dekabr 2000-ci il)</i>	519
Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası müəllimlərinin təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı <i>(14 dekabr 2000-ci il)</i>	521
Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası müəllimlərinə fəxri adların verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (14 dekabr 2000-ci il)	522
Dünya şöhrətli ali təhsil ocağı (Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının 80 illiyinə həsr olunmuş təntənəli yubiley mərasimində nitqi: <i>15 dekabr 2000-ci il)</i>	524
Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasına <i>(ADBTİA-nın 70 illiyi münasibətilə Azərbaycan Respublikası</i> <i>Prezidentinin təbrik məktubu: 6 aprel 2001-ci il)</i>	538
Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası müəllimlərinin təltif edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (6 aprel 2001-ci il)	540
Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası müəllimlərinə «Əməkdar müəllim» fəxri adının verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (6 aprel 2001-ci il)	541
Təhsil xalqımızın bu günü, millətimizin, dövlətimizin gələcəyi üçün ən vəcbir bir səhədir (Yeni dərs ilinin başlanması və Bilik günü ilə bağlı Bakı şəhərinin Səbail rayonundakı 6 nömrəli məktəb-lisədəki görüşdə nitqi: 1 sentyabr 2001-ci il)	542
Məktəbə, təhsilə, qayğıya və köməyə Azərbaycan dövlətinin siyasətində mühüm yer tutur (Bakıda ilk özəl ümumtəhsil məktəb kompleksinin açılışı mərasimində nitqi: 1 sentyabr 2001-ci il)	555
Azərbaycan Respublikasının ali məktəb tələbələri üçün Prezident təqaüdünün təsis edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı (3 sentyabr 2001-ci il)	563
2001/2002-ci tədris ilində Azərbaycan Respublikasının ali məktəblərinə daxil olmuş tələbələrə Prezident təqaüdünün verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı <i>(3 sentyabr 2001-ci il)</i>	564
Ölkəmizin, xalqımızın bütün sahələrdə yüksək ixtisaslı, dünyada gedən elmi-texniki proseslərlə ayaqlaşan güclü kadr potensialı olmalıdır <i>(Ali məktəblərə ən yüksək balla qəbul olunmuş gənclərlə görüşdə</i> <i>nitqi: 3 sentyabr 2001-ci il)</i>	565

Nəşiri: Bəhruz Axundov

Nəşriyyat redaktoru T.Həsənova
Rəssamı və bədii redaktoru A.Ələkbərov
Texniki redaktoru S.Quluzadə
Korrektorları G.Məmmədova, X.Sadiqova,
Z.Rzəyeva
Kompüter xidməti: A.Həsənov, S.Məmmədova

Fotolar Rafiq Bağirovundur.

**Çapa imzalanmış 11.02.2002. Kağız formatı 70x100¹/₁₆.
Fiziki çap vərəqi 36,25. Tirajı 5000. (2.0+3.0) Sifariş 12. Qiyməti müqavilə ilə.**

**Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin «Təhsil» nəşriyyatı,
Bakı. 370073, Şəhriyar küçəsi, 6.**